Abdullah Öcalan

Sümer Rahip Devletinden DEMOKRATİK UYGARLIĞA

AİHM Savunmaları

Cilt II

Abdullah Öcalan

Sümer Rahip Devletinden DEMOKRATİK UYGARLIĞA

AİHM Savunmaları

Cilt II

Sümer Rahip Devletinden
DEMOKRATİK UYGARLIĞA
AİHM Savunmaları
Cilt II
Mezopotamya Yayınları

Birinci Baskı: Aralık 2001
ISBN: 3-931885-28-3
Basım: ERACGO
Tel.: 0032 89 51 11 51
Fax: 0032 89 51 11 52

Herausgeber:
Mezopotamien Verlag und Vertrieb GmbH
Stolbergerstr. 200
50933 Köln/Deutschland

E- Kürt sorununda çözüme doğru **157**
1- Türkiye'nin Kürt sorunu ve demokratik çözüm **161**
a- Feodal beylik ve sultanlık dönemi **161**
b- Milliyetçilik, isyan ve tenkil dönemi **162**
c- Cumhuriyetin yeniden yapılanma ve Kürt sorununun demokratik çözüm dönemi **169**
2- İran'da ulusal sorun ve demokratik İslami çözüm **176**
3- Arapların Kürt sorunu ve Irak çözümü **181**
4- Suriye Kürtlerinin kimlik edinme ve demokratik katılım çözümü **186**

YEDİNCİ BÖLÜM

KOMPLO ÇEMBERİNDEKİ BİR HALKIN ÖZGÜRLÜK SAVAŞÇISI OLMAK

Giriş **193**

1- Komplolar tarihi ve çıkarılması gereken dersler
a- İlkçağ komploculuğu ve aldatan mitolojiler **201**
b- Ortaçağ ve dinsel maskeli komploculuk **206**
c- Kapitalist milliyetçilik ve faşizm en gelişmiş komploculuktur **209**
1) 1800-1940 dönemi **213**
2) 1940-1975 KDP'ler dönemi **215**
3) 1975-2000 dönemi **216**

2- PKK'nin yaşadığı komplo gerçekliği **219**
I) Doğuştan resmen ilanına kadar **222**
II) 1978-88 İç komplo ve tasfiyecilik **224**
III) 1988-98 Çetecilik ve dünya çapında emperyalist müdahale **229**

3- PKK Önderliğine dayatılan komplolar halkın özgür kimliğinden duyulan korkunun itirafıdır **239**
a- Halk için önderliksel doğuş zamanı (1970-80) **245**
b- Kişilikte sosyolojik parçalanma ve yeniden yapılanma **252**

4- Asrın komplosunun iç yüzü nasıl anlaşılmalıdır? **259**
a- Tarihsel komplolar gelişmeleri durdurmaz, hızlandırır **259**
b- 15 Şubat komplosu halklar için kalıcı barış ve demokrasiye dönüştürülebilir **284**

SEKİZİNCİ BÖLÜM

AVRUPA HUKUKU KÜRT SORUNUNDA BİR ÇÖZÜM OLANAĞI DOĞURABİLİR Mİ?

1- Hukukun doğuşu ve gelişimi **298**
2- Toplumsal sorunların çözümünde hukukun rolü **301**
3- Avrupa Hukuku, Türkiye Cumhuriyeti ve Kürt sorunu **302**
4- İmralı yargılanma süreci, AİHS ve AİHM **314**
a- Kaçırılma sürecim ve hukuk dışı tutumlar **318**
b- Ölüm cezası ve Kürt halkına karşı tehdit aracı olarak kullanma **321**
c- İmralı sürecinde siyasi linç **326**
d- AİHM'de dostane çözüm, diyalog arayışları ve AK'ye düşen görev **331**

DOKUZUNCU BÖLÜM

APO KİMLİĞİ
KLANDAN HALK OLMAYA DOĞRU

1- Doğal doğuş, klan kültürünün dağılışı ve uygarlık ormanına **339**
2- Burjuva toplumu ve cumhuriyetle tanışma kuşkular ve devrimci tavır .. **351**
3- Savaşla kendini yaratmak, ama nereye kadar? **359**
4- Barış arayışında olmak, eleştiri-özeleştiri yapmak **371**

SON SÖZ -I **387**
SON SÖZ -II **395**

URFA SAVUNMALARI **411**

ALTINCI BÖLÜM

ORTADOĞU'DA KÜRT OLGUSU SORUNU VE OLASI ÇÖZÜM YOLLARI

GİRİŞ

Ortadoğu'nun en karmaşık sorunlarından biri Kürt sorunudur. Sorun bu özelliğini dayandığı olgunun oluş tarzından almaktadır. Kürt olgusu doğru ortaya konulmadıkça, tarihte ve günümüzde olduğu gibi, gelecekte de sorunun daha fazla karmaşıklaşması ve ağırlaşarak beraberinde birçok yeni soruna yol açması kaçınılmaz olacaktır. Kürt sorunu bugün dünyayı en çok uğraştıran Arap-İsrail sorunundan hem kapsam, hem biçim olarak daha ağırlıklı ve derinlik arz eden bir konumdadır. Bu sorunun tümüyle açığa çıkmaması, eksik ve yanılgılı değerlendirmelere konu teşkil etmektedir. Nüfus, coğrafya, toplumsal ve siyasal koşullar itibariyle bölgenin en stratejik konumunda yer aldığı gibi, sorunlarının çeşitliliği ve ağırlığı açısından da başta geleni olmaktadır.

Bölgenin üç temel ulusal varlığı olan Farslar, Araplar ve Türklerin ortasında parçalanmış olması, sorunun kendiliğinden bölgesel çapta etkide bulunmasına yol açmaktadır. Birleşik kaplar misali, bir parçadaki çözüm diğer parçalar ve ülkeleri çözüme zorlamaktadır. Aksi halde de etki benzer olmaktadır. Coğrafyanın sarp olması, silahlı mücadele faktörünü her zaman gündemde tutmuştur. Tarihin tüm dönemlerinde gelişen her işgal, karşılığında şu veya bu biçimde bir direnmeyi doğurmuştur. Yaşam adeta doğal bir isyancı psikolojisiyle birlikte yürümektedir. Tıbbın artan olanaklarıyla genel nüfus 40 milyonu aşmıştır. Bu rakam, üzerinde her tür stratejik hesap yapılabilecek bir miktarı fazlasıyla teşkil etmektedir.

Tarih boyunca geleneksel form olan aşiretçiliğin yoğun bir çözülüşe doğru gitmesi, toplumsal boyutta ilk defa birçok yeniliğe yol açmaktadır. Toplumsal sorunların çağdaş çözüm yollarından mahrum bırakılması, bu yenilikleri ağır kriz zeminine dönüştürmektedir. Birçok toplum yenilenip sorunlarından kurtulurken, Kürt yenileşmesi buna zıt biçimde tarihsel kördüğümlerine yenilerini atmaktadır. Çözüm şurada kalsın, Kürt varlığının inkar edilmesi veya çok farklı yansıtılması neredeyse egemen politika olarak sürüp gitmektedir. Diğer yandan artan teknik olanaklarla çağdaş dünyanın tanınması, bir bilinç ve talep patlamasına yol açmaktadır. Ortadoğu çapında demokratik çözüm yollarının gelişmeyişi, patlamaların dengesiz olmasına ve beraberinde trajik birçok olaya sebebiyet vermektedir. Ne geleneksel dini çözüm yollarının, ne çağdaş siyasi yolların açık olması, şiddeti tek kurtuluş seçeneği olarak hep gündemde tutmaktadır. Bu da dengesiz güç ortamında daha fazla kan dökülmesi, daha çok acı ve çıkmazın derinleşmesi anlamına gelmektedir. Daha da kötüsü ve olumsuz olanı, sorunun büyüklüğüne ve benzerlerinin çok üstünde bir yer işgal etmesine rağmen, hem diplomatik uluslararası ve hem de bölgesel ulusal kurumlar sorunla ilgilenmek yerine, inkarı ve ertelemeyi en akıllıca politika sanmaktadır. Özellikle coğrafyanın stratejik konumundan kaynaklanan karşılıklı çıkarlar, gizli bir diplomasiyle en insanlık dışı yaklaşımların birlikte sergilenmesini temel politik yöntem haline getirmiştir. Hiçbir etik değere bağlı kalınmamaktadır.

Şüphesiz Kürt sorununun bu hale gelmesinde dış nedenlerden çok iç nedenlerin kendisi başrolü oynamaktadır. Kürt olgusunun kendisi o kadar karmaşık ve tanınmaz hale getirilmiştir ki, en başta Kürtlerin kendileri ve en iyimser yaklaşım sahipleri nasıl tutarlı ve sonuç alıcı bir yaklaşım gösterecekleri konusunda adeta çaresiz kalmaktadır.

O halde en başta yapılması gereken şey, Kürt olgusunun kendisini masaya yatırmak; bu olguya ilişkin olarak inkarcısından en duygusal yaklaşım sahiplerine kadar her çevrenin dediklerini irdelemek ve en doğruya yakın bir tanımlamada birleşebilmektir. Bu sağlanmasa bile, en bilimsel bir yaklaşımla olgu ve sorunun boyutlarını en açık ve anlaşılır biçimde tüm ilgili çevrelerin gündemine sürmektir. En azından bilimsel olgulara dayalı bir tartışma, en sağlıklı çözüm yolunun ne olduğuna ilişkin ortak paydayı büyütecektir. Yoksa şimdiye kadar yapıldığı gibi sağırlar diyaloğuyla hiçbir yere varılmaya-

cağı açıktır. Her çevrenin tek taraflı inisiyatifiyle "yaptım da oldu" mantığının en kötü mantık olduğu artık anlaşılmak durumundadır. Tarih boyunca ve en çok da günümüzde diyalog yönteminin ilk elde uygulanması gereken yol olduğu, dünya genelinde olduğu gibi, bu sorunda da esas alınmak durumundadır. Tek taraflı emrivakiler gerçekten hiçbir taraf için kazandırıcı olmamıştır. Bu biçimde ne olgu ortadan kaldırılmış, ne sorun olmaktan çıkarılmış, ne de herhangi bir çözüm olanağına kavuşturulmuştur.

Bu durumda Kürt olgusunun tanımlanması büyük önem taşımaktadır. En büyük anlaşmazlık, olgunun nasıl tanımlanması gerektiği konusu üzerinde olmaktadır. Araplar Kürtleri 'Yemen Arapları' Türkler 'Dağ Türkleri', Farslar kendilerinin aynısı olarak gördükçe veya tersinden Kürtler en saf bir ulus olarak tanımlandıkça, bundan kaynaklanan siyasi yaklaşımların da çok farklı olması kaçınılmaz olacaktır. Farklı siyasi yaklaşımların beraberinde farklı uygulamaları getirmesi kaçınılmaz olduğu gibi, kör dövüşü daha da acılı ve içinden çıkılmaz bir hale getirmekten başka bir sonuç doğurması beklenemez.

Şimdiye kadar yaşanan pratikler, isyan gerçeği ve tenkil seferleri, bu belirlemeleri doğrulamaktadır. En son PKK önderlikli eylemsel çıkışlar bile, onca bilimsel çaba ve iddiasına rağmen, tek taraflı olarak gelişmekten ve öyle değerlendirilmekten kendisini alıkoyamamıştır.

Şüphesiz Kürt olgusu gökten düşmemiştir. Dünyadaki benzerleriyle önemli yakınlıklar göstermektedir. Fakat kendine göre çarpıcı farklılıkları taşıdığı da bir gerçektir. Yapılması gereken, benzerlikler kadar, belki de daha fazla özgün yönlerini açığa çıkarmaktır. Sadece genel benzerliklere dayalı politikalar altından çıkılamaz sonuçları doğurabilir. Ancak özgünlükleri çok iyi tespit edilip, gerçekçi ve sonuç alması mümkün politikalar uygulandığında başarılı olunabilir. Şimdiye kadar denenmeyen, dolayısıyla tüm tarafların başarısız olmaktan kurtulamadığı da bu hususdur.

Tarihte ve günümüzde Kürt olgusuna birçok benzer veya ters yaklaşım sergilenmiştir. Ana özelliklerini göz önüne getirdiğimizde, bu yaklaşımları üç kategoride değerlendirebiliriz.

Birincisi, Kürt olgusuna inkarcı yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, ortada Kürt diye bir şey yoktur veya hangi ülkede bulunuyorsa, o ülkenin düşmanları tarafından yapay olarak yaratılmak istenen cin gibi bir sorundur. Dolayısıyla Kürt adıyla ne söylense, yazılsa ve ya-

pılsa düşman işidir, haramdır; bunun için bu sorun olduğu gibi yok sayılınalı veya yok edilmelidir. En çok bilimselliğin geliştiği yüzyıl olan 20. yüzyıl, maalesef hakim ulus durumundan kaynaklanan bu görüşle dolu geçmiştir. Halbuki aynı ulustan sayılsa bile, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel özellikler taşıyan ve farklı dil yapısının hakim olduğu bir bölge olması, kör gözlerin bile kabul etmekten kaçınamayacağı bir gerçekliktir. En gelişmiş birçok Avrupalı ve Amerikalı ulusun bile kendi içinde halen bütünlük taşımaktan çok uzak olan bölgeler ve kültürleri içermesi kabul edilmek istenmemektedir. Fark çok büyük olduğu halde, "Biz aynıyız, farkı yabancılar uyduruyor" gibi yaklaşımlar, gerçekten tarihte de örneği ender görülen inkarcı hükümler niteliğindedir. Fakat gerek ardı arkası kesilmeyen eylemlilikler, gerekse bilimsel-teknik gelişmenin sansür tanımaz karakteri, bu yaklaşım sahiplerini en güvenilmez ve inanılmaz durumda bırakmıştır.

Sorun ve sorunun dayandığı olgu; en karşıtlarını, inkarcılarını bile artık farklı yaklaşımlar geliştirmeye ve isteksiz de olsa ehven-i şerci bir kabule zorunlu kılmıştır.

İkinci görüş taraftarları tersi bir konumda yer alırlar. Duygusal ve objektiflikten yoksun bir yaklaşımla, olguyla fazla ilişkisi olmayan tutum ve davranışlarla politika yapmaya soyunurlar. Hamaset edebiyatı denen yöntem bu oluyor. Bu yöntem, Kürt olgusu gibi son derece karmaşık ve içinden çıkılmaz hale sokulmuş bir konuyu çözmek şurada kalsın, son bir kördüğüm atmaktan öteye rol oynayamaz. Bazıları bu yöntemi ilkel milliyetçi ve dini perspektiflerle uygulamaya çalışırken, bir kısmı da sol ve devrimcilik adına pratikleştirdiğini sanır. Bir anlamda 20. yüzyıl Kürtçülüğü bu yöntemlerle ömür çürütmüş olup, sorunu daha da ağırlaştırarak iddiasız bir konuma düşmüş veya düşürülmüştür. Bunda kabahati ya tümüyle devlet güçlerinde ya da karşı tarafların engel konumunda bulmuş; kusuru ve yanlışı kendinde bulma ve köklü bir özeleştiriden geçme gereğini duymamıştır. Bu kesimin geldiği nokta iddiasızlık, yozlaşma ve her koşula teslim olmaya hazır bir kişilik ve ruh yapısıdır. Bu, kendini atadan kalma 'böyle gelmiş, böyle gider' kaderci anlayışına ve köleliğe terk ediştir.

Bu ilk iki görüş arasında rol oynayan başka bir kesimden de bahsetmek gerekir. Tarihin en eski döneminden beri rol oynayan bu kesim, geleneksel işbirlikçilerdir. Ama bunlar dönemine göre kendilerini yenilemeyi bilirler. Hangi taraf ağır basıyorsa, ondan yana tavır

almanın ustası kesilmişlerdir. Adeta bir aile şirketi gibi, olası tüm güç odakları içinde üyelerini görevlendirerek, hangi taraf iktidardaysa ondan yana tavır alıp aileyi ve hanedanı sürekli üstte tutmayı ve çıkarlarını kalıcı kıldırmayı en temel politika olarak sürdürme ustalığını gösterirler.

Bunlar için görüş, ilke ve etik söz konusu değildir. Somut çıkarlar neredeyse, ilkeleri ve her şeyleri oraya bağlıdır. Toplumsal sorunları esasta zehirleyen ve içinden çıkılmaz bir hale getiren, bu ara kesimdir. Bunlar çok güçlü olduğu gibi tarihsel tecrübeye de sahiptir. Nereyle ve nasıl ilişki kuracaklarını, nasıl kendilerini pazarlayıp satacaklarını iyi bilirler. Toplumun sağlam hiçbir moral ve ilkesel değerine saygılı olmayı bilmezler. Bu, işlerine gelmez. Belki de dünyada eşine rastlanmadık en özgün bir olgu bu gerçeklikte yatar. Toplumsal olgunun ve ona dayalı tüm sorunların mevcut hale gelişinden başta gelen sorumlu kesim budur. Devlet egemenliğine en ucuzundan hizmet ettiği için, olası olumlu adımları baştan boşa çıkarma gibi bir konumları da vardır. Her iki tarafla oynamayı gayet ustalıkla becerirler. Hatta karşı tarafla da el altından ilişki sürdürüp o kesimden de yararlanmayı becerirler. Toplumdaki bu kesimi tüm yönleriyle çözümleyip açığa çıkarmadıkça ve etkisizleştirilmesini sağlamadıkça, ne olgunun doğru kavranması ne çözümün sağlıklı gelişmesi söz konusu olabilecektir.

Üçüncü bir görüş olarak, bilimsel olma iddiasındaki kesimlerin yaklaşımlarını gösterebiliriz. İyi niyetli olmakla birlikte, bu kesim bilimsel yetenek olarak gereken kapasiteye sahip olamamaktadır. Saptadığı olgular bölük pörçük olup sistemli olmaktan uzaktır. Bu yaklaşım, fili bir kılıyla izah etmeye benzemektedir. Dolayısıyla en az diğer görüş sahipleri kadar olumsuz rol oynaması işten bile değildir. Yarım görüş, sistematize olmuş yanlış görüşlerden daha az tehlikeli değildir. Bilimsel yaklaşımın ciddi ve ileri düzeyde bir yoğunlaşmaya ihtiyacı vardır. Hem teorik hem de inceleme ve gözleme dayalı bir birikim sağlanmadıkça, bilimsel yöntemin sonuç vermesi beklenemez. Ortada birçok teorik yaklaşım ile inceleme ve gözlem sonuçları vardır. Fakat bunlar baştan itibaren kendilerini dogmatik ve ütopik etkiden arındıramadıkları ve yine çözümü hedeflemedikleri için, bilgi yanları olmaktan öteye bir sonuca ulaşamamaktadır. Bu yaklaşımın sahipleri doğru, gerçekçi ve uygulanabilir bir politika için çalışmaktan ziyade, sanki bilimsel yolla çözüm imkansızmış gi-

bi sorumsuz bir konuma düşmeyi bilimsellik sanıyorlar. Halbuki bilimsellik, problemin mevcudiyetine göre çözüm bulmanın biricik ve gerçek aracıdır. Hele benzer sorunlar dünya çapında çözümleniyorsa, bir çözüme ulaşamamanın kabahati asla bilimsel yönteme yüklenemez. Bu durum olsa olsa bu yöntemin yetkin, dürüstçe ve çözüm amacıyla kullanılmadığını kanıtlar. Bilinen ve tedavisi sağlanan bir hastalık için nasıl "tedavi edilemez" denilmezse, onun gibi oldukça olgunlaşmış bir toplumsal sorun için de "çözümü yoktur" denilemez. Böyle bir durumda ancak ehliyetsiz ve yeteneksiz hekimlerden, bunların uyguladıkları ilaç ve yöntemin yetersizliği veya yanlışlığından bahsedilebilir. Bu nedenle bilimsel yöntemde ısrar etmek, tek doğru çözüm yöntemidir.

Bilimsellik iddiasıyla yola çıkan milliyetçi ve sosyalist yaklaşımların pratikleri günümüze kadar pek başarılı sonuç vermemiştir. Hatta olumsuzlukta rolleri fazlasıyla vardır. Resmi görüşle işbirlikçi yaklaşımların sahibi olan kesimler de, yol açtıkları sonuçlarla, neleri kazanıp neleri kaybettirdiklerinin sorumluları olarak zaten ortadadır. Hiçbir kesim, ülke genelinde olduğu gibi, sorunun bölgesel alanlarında da olumluluktan bahsedecek durumda değildir. Kürt sorunu, diğer sorunlarla birlikte, bölgesel çapta bağlı bulunduğu ülkelerin kriz içinde bulunmalarının en temel nedenidir. Bu siyasi yönetimlerin iflası anlamına gelmektedir.

Sorunları çözerek değil, bastırarak, gizleyerek, yok ederek veya çürüterek çözmeyi esas alan politik anlayışın nelere mal olduğunu, ilgili ülkelerin içinde oldukları bunalımdan daha iyi izah edecek bir durumdan bahsedilemez. Ortadoğu'nun bunalım gerçeği de bu siyasal zihniyetle yakından bağlantılıdır. Yine eğer Avrupa uygarlığının üstünlüğünden bahsedilecekse, bunun başta gelen nedeni, kendi sorunlarına bilimsel yaklaşmasından ve demokratik çözüm yollarını sonuna kadar denemesinden ileri gelmektedir.

Ortaya çıkardığı önemli gelişmelere rağmen, Kürt olgusu ve sorununa bilimsel sosyalizm inancıyla yaklaşım gösteren PKK'nin pratiği de çözüme ulaşmaktan uzak bulunduğundan, kendisini özeleştiriden geçirme zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Bilimsel sosyalizme dürüstçe inancın ve dogmatik tarza yaklaşmış bağlılığın kendi başına yetmediği ve yeterince bilimsel olmayı sağlamadığı iyi anlaşılmak durumundadır. Bilimselliğin kendisi inancı değil, aslında anlamlı kuşkuculuğu esas alır.

Baştan itibaren inançlı olmak bilimsel kuşkuculuğu devreden çıkardığı için, bu durum dogmatizme düşmeyi kolaylaştırmıştır. Zaten dogmatizm düzeyine gelen her inancın, bilimsel temeli de olsa, gerçeği görmenin önünde bir perde konumuna geleceği açıktır. Kaldı ki, gelişmemiş bir feodal toplumdan gelen kişiliklerin sıradan bir bilim terbiyesinden geçmemiş olmaları, duygusal ve dogmatik yönelim içine girmelerini son derece kolaylaştırmaktadır. Hakim kişilik kültürü, bilimsel yaklaşımın önündeki en önemli engeli zemin olarak sunmaktadır.

Bilinçli çarpıtma ve yetersiz bilgilenmeler bu zeminle birleşince, adeta kendini kandırma gibi bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Yapılan fedakarlık ve gösterilen cesaret ne denli büyük olsa da, sonuç başkalarınca en kötü şekilde kullanılmaya ve alet olunmaya kadar götürmektedir. PKK gerçeğinde de yoğunca yaşanan bu olmuştur. Bu durum tüm ideolojik, politik, örgütsel ve eylemsel yaklaşım ve yöntemleri kapsamlıca gözden geçirmeyi, olumsuz yanları özeleştiri ile aşmayı ve olumluları hakim kılınayı gerektirmektedir.

Bu ise PKK'nin, dünya çapında yaşanan reel sosyalizmin bunalımı ile çağdaş kapitalist uygarlığın bunalımının geçmiş tecrübesinden de büyük dersler çıkararak, kendi pratiğini yeniden incelemeyi ve sonuçlar çıkarmayı bir zorunluluk haline getirmekte; VII. Olağanüstü Kongresi'nde bu doğrultuda atılan adımları VIII. Olağan Kongresi'yle tamamlamayı ve yetkinleştirmeyi hayati kılmaktadır. Bunun başta gelen yolunun bilimsel yöntemin en olası ve çözümleyici politik sonucu yakalamaktan geçtiğini bilerek yaklaşım gösterilmesini ve başarılmasını emretmektedir.

Savunmamın tarih, çağ ve bölge çözümlemesini birinci kısımda geliştirdim; bunu esas çerçeve olarak kabul ederek, Kürt olgusunun ve sorununun daha yakından gözlemlenmesini, bundan sonraki kısımda gerçekleştirmeye çalışacağım. Bu, bir nevi vardığım teorik çözümlemenin en önemli bir pratik sorunda denenmesi anlamına gelecektir. Bazı temel kavramlarla başlayıp dünya, bölge ve Türkiye çapında bilimsel temelde en gerçekçi ve olası politik çözüme ilişkin bir sonuca ulaşmaya çalışacağım.

A- BAZI TEMEL KAVRAMLARIN TANIMLANMASI

1- Toplum: Toplum, insan türünün araç yaratarak ve bilinçlice ortak amaca yürümeyi esas alan hemcinsleriyle birleşip kendisine en yakın hayvan türünden kopmasını ve bir arada yaşamasını ifade etmektedir. Bu tanımda önem taşıyan; araçla iş yapma ve bunu bilinçlice hemcinsleriyle ortaklaşa bir amaç etrafında gerçekleştirmedir. Tek başına toplum olunamayacağı gibi, araçsız da toplumsallaşma sağlanamaz. Ayrıca bir araya geliş, maddi yaşamı devam ettirmek için ortak ürün elde etme ve güvenlik sağlamayı gerekli kılmakta, bu da ortak bilinci zorunlu hale getirmektedir. Bir klan ailesinden, en çok bir iki düzineyi geçmeyen insan toplumuna ve oradan günümüzün dünya toplumuna bu çerçeve içinde varılmıştır. Tanımı gereği, toplum doğuşundan bugüne kadar büyük oluşumlardan geçmeyi ve kendini üstün kılmayı kanıtlamıştır. Fizik, bitkiler ve hayvanlar dünyası kadar gerçek olan bir insan toplumu dünyasının varolabileceği, bu kanıtlamanın özüdür. Demek ki, insan toplumsuz olamaz. Nasıl fizik, bitkiler ve hayvanlar alemi bir gerçekse, toplumun kendisi de en az onlar kadar veya onlar gibi bir gerçektir. Bu gerçeklik inkar edilemez. Bunu inkar etmek, "Doğa yoktur, buğday ve koyunlar gerçek olamaz" gibi savlar ileri sürmekle özdeştir.

Gerek arkeolojiye gerek yazılı tarihe baktığımızda ve daha somut olarak günümüzdeki varoluşuyla Kürtler denilen olgunun da bir toplumsal gerçeklik olduğunun inkar edilemeyeceği açıktır. Her ne kadar bir devletlerinin olmadığı, yeterince ulus haline gelemedikleri ve aslında çoktan ortadan kaldırıldıkları iddia edilse de, en azından ken-

dilerine sorulsa, milyonlarcası belli bir coğrafyada yoğunlaştıklarını; farklı lehçeleri olsa da, diğer insan toplumları gibi bir dili konuştuklarını; yüksek bir ulus toplumu ve devleti haline gelmemişlerse de, binlerce yıldır en güçlü aşiret toplumları halinde yaşadıklarını, birçok köy ve kente yerleştiklerini, direndiklerini, ezildiklerini ve yargılandıklarını, halen varolmakta kararlı olduklarını ve hatta özgür yaşamaktan asla umutlarını kesmediklerini söyleyeceklerdir. Herhalde tüm bu gerçekliklerden daha açık kanıtlar bulamayız. Aksi bir yaklaşım, ortaçağlardaki engizisyon yöntemleriyle Galile'ye dünyanın dönmediğini zorla itiraf ettirmekten öteye bir anlam taşımayacaktır. O halde Kürt sorununu ele alırken temel koşulumuz, Kürtlerin de kendilerine özgü bir toplumsal gerçekliğe sahip olduklarıdır. Devletsiz olmak, ulus olmaktan uzaklık, ileri düzeyde asimilasyona uğramak, birlik olmaktan yoksun olmak bu gerçeği değiştirmez. Halen on bin yıl önceki neolitik dönemde geçerli bir küçük mezra veya göçebe topluluğu olsalar bile, bu durum Kürtlerin toplum olarak değerlendirilmeleri için yeterlidir. Bu gerçeklik Kürt toplumsal olgusunun varolmadığını ve inkarını değil, olsa olsa ağır bir sorunu yaşamakta olduğunu kanıtlar. İnkar etme veya başka türlü gösterme, ancak ortaçağ engizisyon yöntemleriyle mümkündür. O dönemde bile başarılı olamayan bu yöntemin, günümüzün sınır tanımayan bilişim tekniği ve bilgi toplumu gerçeği karşısında başarılı olması şurada kalsın, kendisini uluslar üstü hukuk karşısında suçüstü yakalanmaktan ve yargılanmaktan kurtaramayacağını rahatlıkla ileri sürebilir ve kanıtlayabiliriz.

2- Aşiret, aşiretçilik, etnisite: Toplumsal varlık, ömrünün yüzde 98'ini yirmi otuz kişiyi geçmeyen ilkel klanlar halinde yaşadıktan sonra, M.Ö 12000'lerden itibaren bitki ekmeye ve hayvan evcilleştirmeye dayanan topluma geçişle birlikte, nüfusça büyümeye ve yerleşik yaşamaya geçmiştir. Klan ailesinden birkaç aileye dayanan kabile toplumuna geçiş, bu maddi koşullarla mümkün olmuştur. Tarihte ilkin Yukarı Mezopotamya olarak da adlandırılan Yukarı Dicle ve Fırat havzalarında gerçekleşen bu toplum, M.Ö 6000'den itibaren daha da büyük birkaç kabileden teşkil olunan etnisiteye, aşiret toplumuna geçiş yapmıştır. Şüphesiz bunda yerleşik tarım toplumunun kurumlaşması belirleyici rol oynar. Aşiret olgusundan gelişkin aşiret bilincine ulaşılması, ancak dış saldırı güçlerinin ortaya çıkması ve

tersine savunmadan yayılmaya ve saldırıya geçilmesiyle sıçrama kazanır. Bu süreç yaklaşık M.Ö 3000'den günümüze kadar yerine ve zamanına göre artarak ve azalarak devam eder. Aşiret olgusu bir toplumsal formdur, evrenseldir. Gelişen her toplum az çok bu formu yaşar. Göçebe veya yerleşik olabilir. Aşiret olgusundan, devlet seviyesinde bir siyasi oluşuma geçilmez; en üst yönetim boyutu, aşiretler arası konfederasyondur. Aşiret, devlet öncesi siyasi toplumu ifade eder. Önceleri anaerkil, sonraları uygarlığın artan etkisiyle ataerkil bir konumu yaşamışlardır. Aşiretin bağrında devletleşme sınıflaşmayı doğurur. Sınıflaşmayla aşiret bağları da çözülüp yerini daha örgütlü yöneten ve yönetilen ilişkisine bırakır. Burada kan bağları ve akrabalık ilişkileri değil, siyasal bürokratik ilişkiler egemen olur.

Toplumun aşiret formu dağılıp ikinci plana düştüğünde, yeni toplumsal form olarak kavim, milliyet olgusu anlam kazanır. Aslında aşiret tümüyle dağılmamış, ama değişime uğramış ve aynı kültürel temel üzerinde çok sayıda yeni aşiretler doğmuştur. Hem dikey, hem de yatay büyüme sağlanmıştır. Bağrında sınıflar oluşmuş ve devlet dayatılmıştır. Bu gerçeklikler altında benzer dili ve kültürü temsil eden, az çok istikrarlı bir coğrafyada yaşayan ve zaman zaman ya dıştan işgal ya da içten kendi aralarında oluşturdukları siyasi kurumlar yoluyla egemenlik altında tutulan geniş aşiretler topluluğuna, kavim veya milliyet denilmektedir. Köleci uygarlık döneminin hakim formu daha çok saf aşiretler iken, en azından sınıflaşmaya uğramamış olanları bu durumdayken, ortaçağda toplumun hakim formu kavim veya milliyettir. Sınıflaşmaya uğrayan aşiretin üst kesimi yöneten hanedan haline gelirken, alt kesimleri yoksullaşan ve köleleşen emekçiler haline gelir. Aynı aşirete aidiyet böylece önemini yitirir; bir sınıftan olmak önem kazanır.

Kürt olgusunda en güçlü form aşiret formudur ve halen bu gücünü sürdürmektedir. Kürtler yaklaşık on bin yıl önce Toros-Zagros dağ sisteminin iç ve dış hatlarında, neolitik toplumlar halinde aşiret formunu yaşamaya başlamışlardır. M.Ö 6000'lerde Kürtlerin daha bilinçli aşiretler haline geldikleri anlaşılmaktadır. Bunda neolitik toplumun kurumlaşması belirleyici rol oynamaktadır. M.Ö 3000'den itibaren gelişen Sümer koloniciliği nedeniyle, genel bir direniş konumuna geçmektedirler. Direniş ve karşı saldırı, erkenden ve çok güçlü bir aşiret bilincini ve dayanışmasını doğurmaktadır. Daha sonra dıştan kaynaklanan saldırıların süreklileşmesinin elverişli coğrafya ile bir-

leşmesi, adeta bir dağ aşiret toplumu halinde form kazanmalarına yol açmıştır. Bu saldırıların günümüze kadar benzer biçimde devamı, Kürt toplumsal olgusunun dönüşüm geçirmesine fazla imkan vermemekte ve küçük savunma toplulukları halinde varlıklarını korumalarını temel bir sorun haline getirmektedir. Bu durum, Kürtlerin ortaçağda da fazla gelişkin olmayan, siyasi yönden zayıf bir kavim, milliyet halinde form kazanmalarına yol açmakta; dış baskı, gelişkin toplum ve siyasi güç olmalarını sürekli önlemektedir. Ayrıca dıştan dini ideolojinin de dayatılması, moral ve ruhsal yönden gelişmelerini engellemektedir. Toplum adeta yan yana iki olguyu yaşamaktadır: Dıştan gelen, yöneten ve aşiretin üst kesimiyle işbirliği eden resmi hakim toplumla, aşiretin çoğunluğunu ve emekçilerini temsil eden gayri resmi kesimi. Kürt sorunu da bu temelde doğmakta ve günümüze kadar derinleşerek devam etmektedir. Aşiretçi özelliklerin halen çok güçlü olmasının ve çağdaş toplum haline gelmenin önünde engel teşkil etmesinin böylesine güçlü bir tarihsel ve siyasal nedeni vardır. Aşiret formuna dayalı bir kavmin, milliyet, halk olarak halen varolması da, yine bu tarihsel ve siyasal gerçeklikle yakından bağlantılıdır.

3- Ulus ve ulusal devlet: Daha çok kapitalist üretim biçiminin yarattığı iç pazar etrafında canlanan ve bir üst kimlik olarak ulus halinde form kazanan benzer aşiret ve kavim topluluklarının dönüşümünü ve devletleşmesini ifade etmektedir. Ortak pazar, yerel lehçe ve kültürlerden ortak bir dil ve ulusal kültür formlarına yol açmaktadır. Böylelikle ekonomik birlik, dil ve kültür birliği ile birlikte, eskinin hanedana dayalı ve feodal aristokrasinin çıkarlarını birleştiren monarşiden, burjuvazinin önderliğinde çıkarları birleşen tüm halk kesimlerinin siyasi birliği olarak cumhuriyet biçiminde yeni bir siyasi yönetim tarzına da geçilmiş olmaktadır. Cumhuriyete ağırlıklı olarak kapitalist siyaset tarzı hakim olmakta, aşiretsel ve kavimsel bağlar ulusal pazarın gücüyle ulusal bağlara dönüşmektedir. Ulusal devlet bu süreci daha bilinçli ve planlı biçimde, bazen de zorlayarak hızlandırmaktadır. Çağımızın esas toplumsal formları olarak ulus ve onun siyasi ifadesi olarak cumhuriyet yönetimleri böyle doğmaktadır. Artan küreselleşme ve özellikle yeni bilimsel-teknik gelişmenin zorladığı dünya çapındaki pazar ve piyasa güçlerinin oluşumu, ulusal pazarı ve onun devletini engel konumuna sokmuş bulunmaktadır. Dolayısıyla ulus ve ulusal devlet, dünün feodal hanedanlarının tutu-

cu rollerine benzer bir konuma gelmekte; giderek önem kazanan uluslar üstü siyasal, hukuksal ve ekonomik birimler ortaya çıkmaktadır. Bölgesel çapta ekonomik ve siyasal oluşumlar önem kazanmaktadır. Uluslararası toplum tarihin güçlü dönemini yaşamaktadır.

Kürt toplumsal olgusu, ulus ve ulusal devlet gelişimi karşısında daha çok ortaçağ koşullarında yaşamaktadır. Güçlü olan aşiret bağları ve üstten işbirlikçi bağlar nedeniyle ne bağımsız bir ulusal pazar oluşturabilmekte, ne de ulusal devlete yönelebilmektedir. Stratejik konumu da bunda olumsuz rol oynamaktadır. Hakim devletlerin kendileri de ne iç pazarın, ne de gelişkin ulusal siyasal bağların gelişmesine fırsat tanımamaktadır. Dolayısıyla modern toplum koşullarına ağır ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlarla girilmektedir. Ulusal dil ve kültürün çağdaş araçlarla gelişmesine fırsat tanınmamaktadır. Hakim ulusal topluluklar devlet sayesinde kendi dil ve kültürlerine maddi ve manevi olarak alabildiğine ayrıcalık ve çok yönlü gelişme olanakları tanırken, Kürtçe'nin payına düşen yasaklama ve inkar olmaktadır. Aynı şey ulusal ve ekonomik faaliyetlerle özgür siyasal ilişki ve kurumlar için de söz konusudur. Toplumun öz çıkarlarına ve kaynaklarına dayalı bir ekonomiyle, yine özgür ifadeyi esas alan bir düşünce ve siyaset kurumlaşmasına fırsat tanınması şurada kalsın, en sert cezalandırmalara konu olmaktadır. Kültürel kimliğin özgür yaşatılmasına da benzer yasaklamalar dayatılmaktadır. Bu yönüyle ortaçağları bile geride bırakan bir inkar, yasaklama ve zoraki asimilasyon söz konusudur. Kürt olgusunun ve ona dayalı sorunun bu kadar ağırlaşmasında, çağın gidişatına ters bu dayatmaların payı belirleyici olmaktadır.

Kürt olgusunun yaşadığı bu çağdaş gerçeklik, milliyetçilik temelinde benzer bir ulus ve ulusal devlet haline gelinmesinin zorluklarını ortaya çıkarmaktadır. Diğer yandan ulus ve ulusal devletin tek çağdaş seçenek olarak önemini yitirmesi ve daha çok önem kazanan toplum, siyaset ve devlet biçimi olarak demokrasinin öne çıkması, demokratik çözüm yolunun daha geçerli olacağını göstermektedir. Ulusal devlet haline gelmeden de rahatlıkla aynı demokratik devlet içinde özgür bir ulusal topluluk halinde yaşamak daha uygun ve zenginleştirici olmaktadır. Eskinin birçok ulusal devleti federal birlikler yönünde evrim göstermektedir. Dünyanın en güçlü devleti olarak ABD'nin federal niteliği, Avrupa'nın tümünde benzer biçimde AB federalizmine doğru yol alınması bu yeni doğrultuyu göstermektedir.

Bu durum Kürt sorunu açısından da, Kürtlerin yaşadıkları devletlerle demokratik birlikteliğe dayalı çözüm yollarına olanak tanımaktadır. Geniş bir sivil toplum projesine dayalı olarak oluşturulacak demokratik siyaset araçlarıyla, milliyetçi önyargılara fırsat vermeden ve olası şiddet yöntemlerine başvurmadan, barışçıl yöntemlerle çözüme gidebilirler. Milliyetçi şiddet ve ayrılığa düşmeden geliştirilecek bu yol, tüm etnik toplulukların kültürel varlıklarını korumalarını ve özgür yaşamlarını daha mümkün kılmakta ve dünyanın giderek esas aldığı çözüm olmaktadır.

4- Askeri ve siyasi çözüm: Tarih boyunca toplumların içine düştükleri ağır problemleri ya içe ya da dışa yönelik şiddetle çözmeye çalıştıkları çokça gözlemlenen bir husustur. Özellikle sınıflı topluma dayalı devletler, ihtiyaç duydukları her şeyi esas olarak şiddet güçlerine, yani askeri ordulara dayanarak elde etmeyi klasik bir yöntem haline getirmişler; bunun için bahane yaratmayı diplomasinin görevi bellemişlerdir. Artı-ürünün sınırlı olduğu ve askeri dengelerin çok eşitsiz yaşandığı devirlerde, son tahlilde dünya düzenini belirleyen, askeri gücü en çok olan devlettir. Bu devlet başarılı oldukça bir cihan imparatorluğuna kadar gidebilmekte, başarısız olduğunda ise yerine kurulan devlet benzer role soyunmaktadır. 20. yüzyılın ortalarına kadar, tarihin temel kurallarından biri bu gerçeklik olmuştur. Nükleer dehşet dengesi kurulduğunda ve ayrıca bilimsel-teknik devrimler askeri yöntemleri verimsiz kıldığında, o zaman sorunlara daha çok siyasal yöntemlerle yaklaşımlar geliştirmek giderek kaçınılmaz olmaktadır. Olası bir dünya savaşının kazanan ve kaybeden için fazla bir anlamı olmayacaktır. Bu durumda siyasi yöntemlere ağırlık vermek çağın bir kuralı haline gelmektedir. Şüphesiz bunda askeri yolların pahalıya patlaması ve verimli olmaktan çıkması temel rol oynamaktadır. Dolayısıyla mevcut toplumsal sorunları demokratik kriterlere göre çözümlemek temel yöntem olmaktadır. Bunda siyasi sınırları değiştirmeden de her türlü ulusal, etnik, dini ve kültürel sorunları çözmenin imkan dahiline girmesi, bu yönlü pratiklerin yaşanması rol oynamaktadır.

Kürt olgusu ve sorunu açısından çağın bu yönlü gelişim göstermesi elverişli bir konum yaratmaktadır. Ne dıştan dayatılan askeri zora, ne kendisinin geliştirdiği zora gereksinim duyulmadan, demokrasinin temel kuralları üzerinde anlaşarak, diyalogla bir çözüme gidebil-

mek, yeni ve gerçek bir olanak sunmaktadır. Askeri yolun her iki tarafa muazzam kaybettirdiği ortadayken, sonuçta tüm tarafların kazanacağı bir çözüme gitmemeleri düşünülemez. Askeri yol ancak faşist bir inkarcılık ve yok etme anlayışıyla mümkündür ki, bunu deneyen gücün de dünya çapında teşhir ve tecrit olması kaçınılmazdır. Dünyada yaşanan birçok örnek, faşist ve inkarcı yöntemlerin şansının uzun dönemde kalmadığını göstermektedir. Kürt sorununun askeri yöntemin dışına taşırılarak demokratik siyasi bir platforma kaydırılması önemli bir görev konumundadır. Milliyetçi önyargıları kıran geniş bir sivil toplum pratiği, geçmişten kalma psikolojik engelleri aşacağı gibi, demokratik hoşgörü ve barış ortamının her tür çözüm için yaratıcılığı teşvik ettiğini gösterecek; sorunu yıllarca bir bölücülük tabusu olmaktan çıkarıp, çağdaş vatandaşlık hukukunun da bir gereği olarak, en güçlü ülke ve devlet birliklerinin demokratik ölçütlerin uygulanmasından geçtiğini kanıtlayacaktır. Demokratik siyasi yöntemin çağdaşlığı bu şansı vermekte, dolayısıyla başarılı olma olanaklarını her geçen gün arttırmakta; karşı olanların teşhiri ve tecridi ise o denli gelişim gösterip tasfiyeleriyle sonuçlanmaktadır.

5- Demokratik ve hukuki yöntem: 20. yüzyılın sonlarında demokrasilerin zafer kazandığı inkar edilemez bir olgudur. Tüm kusurlarına ve daraltılmalara rağmen, demokrasi halklar için siyasi kanalları en çok açık tutan siyasi modellerin başında gelmektedir. Her ne kadar geleneksel egemen ve sömürücü güçlerce lehlerine olacak şekilde çarpıtılsa da, demokratik kriterler aynı zamanda özgür ve eşit toplum koşullarına gitmenin en uygun yolu olmaktadır. Dolayısıyla öncelikli olarak eğer varsa demokratik kurallar içinde taleplerini formüle etmek, yoksa demokrasi için mücadele etmek, demokrasiye ihtiyaç duyan tüm çevre ve kesimlerin kaçınılmaz görevleridir. Bu görevler başarılmadan, bu kesimlerin kendi özgür taleplerini elde etmeleri çok daha zor olacaktır. Demokrasi ne kadar geliştirilir, sistematize edilir ve ayrıca onsuz yaşanmaz bir yaşam kültürü haline getirilirse, o ülke veya devlet için her tür sorunun barış içinde ve gelişmelere yol açacak biçimde çözümlenmesi de bir istisna değil, bir kural haline gelecektir.

Bununla ayrılmaz bir bütünlük taşıyan diğer bir olgu da evrensel hukuk sisteminin geçerli olmasıdır. Demokrasi ve hukuk, çağdaş anlamda bir diğeri olmaksızın olmaz. Bunlar birbirini besleyen ve her tür

toplum problemini çözen iki temel kurum durumundadır. Demokrasi, siyasi alanın hukuku olmaktadır. Buna temel insan haklarını eklemekle, çağdaş demokratik hukuk devletinin normları ortaya çıkmaktadır. Hukukun devletin temeline oturmasıyla devletin hukukunun olması arasında temel bir fark vardır. Eğer devlet hukuku esas alırsa, hukuk devleti olur. Tersine hukuku devlet kendi başına yaratırsa, bu devletin hukuku olur. Hukukun sadece devletten gelmemesi, içinde oluştuğu halkın kültürünü ve töresini esas alması, yine evrensel hukuk ölçülerine dayanması ve geçmişin temel hukuk normlarına da saygılı olması, gerçek bir hukuk devletine yol açacaktır. Demokratik rejimle birlikte böylesine hukuka bağlı bir devlet içinde her tür toplumsal sorunu ve talepleri barış içinde ve adilce çözümlemek temel kural olacaktır. Demokratik hukuk çözümü, herkese ve her kesime güvence vererek, toplumun gelişmesine en temel katkıyı yapacaktır.

Her ne kadar Ortadoğu toplumlarında demokratik hukuk devletleri geçerli değilse de, çağdaş gelişmelerin bu yönlü olması, bu ülkeleri de kaçınılmaz olarak bu yola sokacaktır. Kürt sorunu da giderek bu çerçevede demokratik hukuk ölçüleri içinde bir çözüm tarzını zorlayacaktır. Ayrılıkçılık ve şiddet karakterli bir yolda zorlanmasından çok, demokratik siyaset yöntemleriyle hukuku kendi somut durumuna uyarlayarak, temel insan haklarının üç boyutundan meşru savunma hakkını bilinçli ve örgütlü bir biçimde kullanmaya kadar meşru yolları kullanarak daha fazla başarılı olabilecektir. Kürtler en çok demokratik hukuk devletinde siyaset ve hukuku kendilerine mal ederek toplumsal haklarını elde edebilecekler; yüzyıllardır acımasız güç dengesizliği ve çağın vicdansızlığının kurbanı olmaktan kurtulacaklardır. Dolayısıyla her zamankinden daha fazla demokratik hukuk yöntemine göre çalışmak ve başarmak temel görev olmaktadır.

6- Yurttaşlık ve ulusallık: Yurttaşlık kavramı, devletle olan bağı ifade eder. Bir nevi devlete üye olmak anlamına gelir. Bu, siyasi bir kavramdır. Herhangi bir etnik veya ulusallık değeri içermez. Ulusallık ise, belli bir ulusa aidiyeti içerir. Tarihi, dili ve kültürü ortak olan, kararlı bir toplumsal form olan ulusal bağları taşımak, siyasi bağları da olduğu gibi taşımak anlamına gelmez. Aynı ulustan olunur, ama aynı devletin vatandaşı olma zorunluluğu yoktur. Devlet üyeliği, zorunlu olarak ulus üyeliğini doğurmaz. Bu ancak faşist ve mutlak otoriter bir anlayışla zorla kabul ettirilebilir.

Kürt toplum olgusunda, bireyler sınırları dahilinde yaşadıkları devletin yurttaşları olmakla, o devlete hakim ulusun üyesi haline gelmiş olmazlar. Kendi milliyet ve ulus kimliklerini ayrı çizebilir ve yaşayabilirler. Ancak içinde yaşadıkları ülkenin tümünde üst bir kimliğin ifadesi olarak, ülke adıyla ifade edilen bir ulusal bağı kabul etmeleri kendi milli aidiyetleriyle çelişmez. Örneğin, "İran ulusundanım, ama aynı zamanda Kürdüm" demek çelişkili olmadığı gibi, daha bütünlüklü bir kimliği ifade eder. Bu, Irak ve Türkiye için de geçerlidir. "Türkiye halkından veya ulusundanım" demekle birlikte, "Kürt aidiyetimi de taşıyorum" demek daha gerçekçi ve bütünlüklü bir üst kimlikte birliği ifade eder. Etnik kimlikle tüm ülke için geçerli ulusal kimliği karıştırmamak, ikisinin de kendine özgü anlamları olduğunu ve zıtlığı gerektirmediğini göz önünde bulundurmak özgürce bir arada yaşamaya daha çok hizmet eder.

7- Resmi geleneksel toplum ve sivil toplum: Resmi toplum kavramı, devlet ve kurumları etrafında kendi kurallarına göre oluşan insan kümelerini ifade eder. En üst düzeydeki yetkiliden köy bekçisine, işçisinden emeklisine kadar devletin emir ve kurallarına özde bağlı olan bu toplum kesimlerinin hepsi resmi toplum kapsamına girer. Burada memur zihniyeti hakimdir. Devleti her şey sanırlar. Onu dışında herhangi ciddi bir ufuk gelişmeleri yoktur. Eski çağda devlet kölesi durumunda iken, çağdaş koşullarda sınırlı bir özgürlüğe sahiptirler. Ama kendilerini devletle özdeş tuttuklarından, diğer toplum kesimlerinden üstün sayarlar. Yaşamları güvence altında olduğu için aşırı kuralcı ve yaratıcılıktan yoksundurlar.

Geleneksel toplum, devlet dışında kalmış tüm eski toplum öğelerini kapsar. Daha doğrusu bu, kendiliğinden ve örgütsüz toplumu ifade eder. Bu tür toplumlar feodal ve köleci zihniyetle doğal bir zihniyet karmaşasını iç içe yaşarlar. Çağdaş demokratik kurumlar ve insan hakları kuruluşlarından yoksundurlar. Bin yıllardan beri devlet, din ne buyurmuşsa öylesine yaşamayı ve kader denilen teslimiyete boyun eğmeyi erdem sayarlar. Bu zihniyet ve alışkanlıklar, derinliğine bir köleliği yaşadıklarını gösterir.

Sivil toplum, başlangıçta feodal devlet dışında özgürce gelişen burjuva toplumu ifade eder. Daha sonra burjuvazinin resmi devlet toplumu haline gelmesiyle kapsamı değişmiştir. Günümüzde devlet dışında, hatta hukuk kurallarına bağlı olmak kaydıyla ona rağmen,

özgür bir zihniyete, somut bir toplumsal program ve örgüte sahip olan tüm toplum kesimlerini kapsar. Giderek hem resmi hem de geleneksel toplumun dışında gelişen ve belirleyici olmaya başlayan bir toplum biçimi haline gelmektedir. Özünde, çözümleyici ve yaratıcı olmayan resmi ve geleneksel toplumun yarattığı boşluktan kaynaklanmakta ve çözümleyici değeri yüksek bir toplum grupları sistemi haline gelmektedir.

8- Yurtseverlik ve enternasyonalizm: Tarih boyunca sürekli değişen ve gelişen bir kavram ikilisi de yurtseverlikle enternasyonalizm arasındaki bağdır. Toplum olarak üzerinde kalıcı yerleşilen, üretimin alt yapısıyla üst yapısının bir bağ oluşturduğu coğrafya parçasına yurt denilmektedir. Enternasyonalizm ise, benzer diğer bir yurttaki toplulukla geliştirilen ilişki düzeyidir. İlk yerleşik toplum olan neolitik kültürden beri bu kavramlar anlam kazanmış bulunmaktadır. Yurt ne kadar gerekliyse, iki yurt arasındaki ilişki de o kadar gerekli olmaktadır. Aksi halde tarihsel gelişme olmazdı. Bazen siyasi hakimiyet sınırlarıyla yurt birbirine karıştırılmaktadır. Yine bir yurt içinde tek dil ve ulusun yaşaması şartmış gibi yaklaşılmaktadır. Böyle yurtlar olsa bile genelleştirilemez. Tek yurt üzerinde birkaç dil ve halk yaşayacağı gibi, birkaç yurt üzerinde tek bir dil ve ulus da yaşayabilir. Örneğin bir Rusya yurdunda çok ulus ve dil yaşamaktadır. Tek ulus olarak Türkler, birçok yurt üzerinde yaşamaktadırlar.

Kürtler açısından sorunun iki yönü vardır. Tarihi açıdan parçalanmış da olsalar ve dilleri sınırlansa da, bir yurtları olmakla birlikte, Kürtler çatısı altında bulundukları devletin sınırları dahilindeki ülkeyi de resmi yurt olarak yaşayabilmektedirler. Bir nevi ortak yurt anlayışı gelişim göstermektedir. Dünya çapında da gelişim bu yönlüdür. Eskinin dar aşiretçiliği gibi aşırı sınır saplantısı da, gelişen teknoloji karşısında anlamını yitirmektedir. Dünyayı ortak yurt olarak paylaşmak, giderek gelişen bir eğilim olmaktadır. Yurtların kültürel varlığına saygılı olmak, ama diğer insanlarla paylaşmak, çağımızın gelişen en önemli özelliğidir. Dolayısıyla her dönemden daha fazla yurtseverlik ve enternasyonalizm iç içe geçmiş bulunmaktadır. Daha çok 19. yüzyılda katı milliyetçi bir ilke haline getirilen bir karış vatan toprağı edebiyatı, çağımız koşullarında vatana hizmetten çok zarar vermektedir. Feodal beyliklerin çitlerle çevirdikleri toprak mülkiyeti ulusallaşma karşısında nasıl gerilik anlamına gelmişse, dar mil-

liyetçi vatan anlayışı da enternasyonalizm karşısında gericilik düzeyine düşmeyi ifade etmektedir. Çağdaş yurtseverlik, yurtta ne kadar kalkınma ve zenginleşme sağlandığına bağlı olarak anlam kazanmaktadır. Gerçek yurtseverlik yurdunu zenginleştirmek, maddi ve manevi yönden yaşanınaya değer kılmak ve bunu insanlıkla paylaşmak demektir. Dünyanın en gelişmiş bölgeleri, ABD ve AB gibi yurtlar bu anlayışla tüm insanlığı çekmektedir. Zulunun egemenliğindeki yurtlara ise kimse ilgi duymadığı gibi, en çok yoksul yöreleri temsil etmekten kurtulamamaları da gerici yurtseverlikleriyle bağlantılıdır. Daha çağdaş yurtseverlik mücadelesi, içinde yaşanılan devlet ve bölgeyi hem maddi, hem de manevi yönüyle daha zengin ve kalkınmış bir ortak vatan haline getirmek birlikte çaba harcamaktan geçer.

Egemenlerin sahte milliyetçilikleri uğruna değil, halkların ortak vatanı uğruna özgürlüğü ve hak eşitliğini esas alan, her düzeyde ortak birliktelik ve eylemlilik yöntemiyle mücadele etmek, gerçek yurtseverlik anlamına gelmektedir.

Kürtlerin bulundukları devletler içinde tutarlı yurtseverlik mücadeleleri, tüm ülke sınırları dahilinde çıkarları benzer olan, özgürlüğü ve eşitliği esas alan en geniş birlikler içinde, tüm kültürler ve halk gruplarıyla birlikte mücadele etmekten geçer. Milliyetçi önyargılarla halkların birbirlerine karşı kullanılmaları, tarih boyunca tüm egemenlerin, işbirlikçi ve sömürücü güçlerin ortak politikası olmuştur. Çağımız bilim ve tekniğin alabildiğine geliştiği bir dönemden geçerken, yurtseverlikle enternasyonalizmi de geliştirmiştir. Egemenlerin küreselciliği kadar, emekçilerin ve ezilenlerin daha kardeşçe ve gerçek anlamına kavuşan küreselciliği de bir o kadar gerekli ve gerçektir.

Kürt toplumsal olgusunda daha çok hakim olan geleneksel modeldir. Kürtler bin yıllardan beri dar aşiret birimleri halinde içe kapanık bir gelenekselliği yaşamaktadır. Hakim resmi toplumla işbirliği halinde olan çok dar bir üst kesim dışında, Kürt toplumu adeta tüm çağların dışına itilmiş, bir zamansızlığa mahkum olmuş gibidir. Çaresiz ve her şeyi kader belleyen bir zihniyete takılmıştır. Sorgulayan, çare arayan bir zihniyet ve ruh yapısından son derece yoksundur. Yüzyılların sert baskı ve din propagandası, eldeki her şeye, hatta anlamsız ve haksız ölümlere bile kaderden ötürü şükretmeye ve boyun eğmeye alıştırmıştır. Bu durum bazen tersinden bağrında sert patlamaları

ve isyanları üretmekte, taşımaktadır. Yaşadığı iç ve dış koşullar nedeniyle ne kendi resmi toplumunu yaratabilmekte, ne de hakim resmi topluma genişçe katılabilmektedir. Geçmişte ve günümüzde yaratılan ***Hamidiye Alayları*** ve ***köy korucu birlikleri*** ancak hakim resmi toplumdan sayılmaktadır.

Çağdaş koşullarda geleneksel toplumun bilimsel-teknik nedenlerden ötürü hızla dağılması da ağır bir toplumsal bunalıma yol açmaktadır. Geleneksel bunalımlı toplum günümüzde en ağır bir çöküşü, çözülmeyi ve dağılışı yaşamaktadır. Bu durumda devreye giren devrimci ve isyancı örgütlenmeler, aşırı güç dengesizliği ve stratejik dostlardan yoksunluk nedeniyle başarılı olamamakta, çözümsüzlüğe çare olmayı başaramamaktadır. Dolayısıyla sivil toplum Kürtler açısından denenmesi gereken en önemli çözümleyici toplum gücü haline gelmektedir. Bunalımı derinleştiren resmi geleneksel isyan toplulukları yerine, kapsamlı, koordineli bir sivil toplum projesi ve programına bağlı, önündeki kapsamlı görevlere göre çok sayıdaki sivil toplum örgütlenmesi ve eylemselliği, yüksek bir çözümleyici toplum biçimi olmaktadır. Ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal, çevresel, hukuki, sportif, sanatsal ve tarihsel alanlarda geliştirilecek çok sayıda sivil toplum organları, büyük çıkmaz içindeki Kürt toplumunu çağdaş demokratik bir toplum haline getirebilir.

B- KÜRT OLGUSUNA İLİŞKİN BAZI YAKLAŞIMLAR VE YÖNTEM SORUNLARI

Kürt olgusunun aydınlatılmadan, kendi başına bir sorun gibi işlenmesi, ilk başta içine düşülen hatalı yaklaşım olmaktadır. Sorunu kavrayabilmemiz için, dayandığı temel olguları tanımlayıp teorik varsayımlara kadar çözümlemek, kuramlardan tutalım da alana özgü tüm incelemeleri ve sonuçlarını gözden geçirmek doğru bir bilimsel yöntemin gereğidir. Doğru kavramlara ulaşmadan, varsayımlarla veya daha da genel olan ideolojik dogmalarla konuya yaklaşım göstermenin bilimle çelişen birçok sonuca yol açması kaçınılmazdır. Sadece doğru kavramlarla yetinmek de olguyu parçalı tanımlamaktan öteye bir sonuç vermeyecektir. Daha da kötüsü, bunlar demagojik yanı ağır basan yaklaşımlardır. Olguyu inkar etmekten tutalım en kaba tarafçı yaklaşımlara kadar, bu tutumlar pratikte de karşımıza çıkan tüm olumsuz sonuçların asıl sorumluları olmaktadır. Bu çerçevede konuya daha yakın baktığımızda;

1- Kürt gerçekliğine (*gerçeklik* ile *olgu*, aynı anlamdadır ve bilimsel bir tarifi esas almaktadır) ideolojik yaklaşım: Şüphesiz ideolojisiz insan düşünülemez. Herkesin dünyaya ve tüm varlıklara bir ideolojik yaklaşımının olması kaçınılmazdır. İdeolojik yaklaşım deyince; mitolojik bakış açısından dini, felsefi ve bilimsel yaklaşımlara kadar dört temel bakış açısı kastedilmektedir. Bireyler önündeki olguları az veya çok bu bakış açılarının karma bir biçimiyle değerlendirmektedir. Bir ilkçağ bireyi için, izahın temeli mitolojiye dayanacaktır. Mitolojiyi en iyi bilenler, izahatı da en iyi yapacak kişiler ve otoriteler konumundadır. Bunun bir adım ötesi ve daha çok iç içe yapılanı, teolojik

yaklaşımdır. Burada her şey din bakışı ve tanrıbilimine göre izah edilmeye çalışılacaktır. Tabii bu iki yaklaşım gerçeklikten uzak bir sonucu verecektir. Ama bu yine de başlangıçtaki insan zihniyeti açısından kaçınılmaz bir yorumlama tarzıdır. Zihinsel darlığın yaşandığı, bilim ve felsefenin henüz gelişmediği uygarlık alanlarında, mitoloji ve din uzun süre açıklama tarzı olmayı sürdürecektir. Günümüzde bile bu izah tarzının etkileri tümüyle aşılmaktan uzaktır.

Felsefi yaklaşım olguyu kendi özellikleriyle izah etmeye daha yakındır. Olgular ne söylence, ne de tanrılarla izah edilmekte; bunun yerine ele alınan olgunun kendisi bazı nedenlerine, nasıllarına ve sonuçlarına göre izah edilmeye çalışılmaktadır. Bu yaklaşım, toplum pratiğinin geliştiği ve büyük kentlerin kurulduğu köleciliğin klasik Athena ve Roma uygarlık dönemlerinde revaçtadır. Bu yaklaşımın bir adım ötesi, kapitalist uygarlığın dayandığı ve geliştirdiği en son yaklaşım olarak bilimsel tarzdır. Üzerinde tam birleşme olmamakla birlikte, bilimsel yaklaşım, deney ve gözlemle doğrulanan felsefi varsayımlarla hareket etmektedir. Felsefenin soyut varsayımları deney ve gözlemlerle kanıtlanınca, bilimsel izah gerçekleşmiş ve doğruya en yakın bilgi ortaya çıkmış bulunmaktadır. Mutlak bilgiden bahsetmek bilimsel yaklaşıma terstir. Bilginin izafi bir karakterde olduğu, sürekli gelişerek anlam gücünü artırdığı, dolayısıyla pratik teknik gelişmelere daha çok yol açtığı genel kabul gören bir görüştür. Değişmez bilgiden çok, derinleşen bilgiden ve izahtan bahsetmek daha gerçekçi olmaktadır.

Bu tanımlamalar çerçevesinde, ideolojik yaklaşımlar içinde bilimselliğin payı ne kadar artarsa, ele alınan olguya ilişkin bilgilenme düzeyi de o oranda artacaktır. Sadece dini veya mitolojik izahlarla yetinen birisi, gerçekliğe ilişkin ancak darbımesel türünden yorumlarla konunun altından çıkmaya çalışacaktır. Felsefi ve teorik varsayımlar ise, somutu tam yakalayamadığından, dogmatizme kaymaktan tutun da bazı kavramlara takılmaya kadar bir soyutluğa düşmekten kurtulamazlar. Dolayısıyla en bilimsel temele dayalı ideolojik perspektifler, bilimsel gözlem ve deneyim, olgu hakkında bilgi için önem taşımaktadır. Genel kabul görecek bir tanımlama ancak gözlem ve deneyimin sonuçları teorik yaklaşımla da desteklenince gerçekleşir. Bunun dışındaki yaklaşım ve yorumlar ya söylence ve dini kanaatler olacak, ya da soyut teorik mülahazalardan öteye fazla anlam ifade etmeyecektir.

Kürt olgusuna genelde bilimden yoksun bir ideolojik çerçeveyle, o da olumsuz yönleri esas alınarak yaklaşılması, çokça gözlemlenen bir husustur. İlk ve ortaçağlarda, söylencelerle ve tanrının ağzından bir anlatımla değerlendirmeler yapılmak istenilmiştir. Bu konuda bizzat Hz. Muhammed'in ağzından tanrının neden Kürtlerin güçlenmesini istemediğine dair sahte hadisler uydurulmuştur. Yine Nuh peygamberden nasıl türediklerine dair anlatımlara rastlanmaktadır. Grek mitolojisinde bile Medya ülkesi bir kadın kişiliğinde (Medeus) en tehlikeli bir simge halinde anlatılmaktadır. O çağlarda Kürtlerin yaşadığı coğrafyaya ve halkına diledikleri gibi hükmedememeleri ve çıkarlarını sürdürememeleri, bu mitolojik ve dini yorumlara başvurmalarını bir propaganda yöntemi olarak önemli kılmaktadır.

İlk ve ortaçağların ideolojik örtüleriyle Kürt olgusunu doğru tanımlamak mümkün değildir. Özellikle alanın çok yönlü ve çok amaçlı işgale konu teşkil etmesi, halkı hakkında en olmadık ifade biçimlerine, dini ve mitolojik yorumlara yol açması kaçınılmaz olacaktır. Bu gerçeklik, Kürtlerin kendilerini dini ve mitolojik açıdan da olsa yeterince izah edememelerinin temel nedenidir. Çıplak işgal ve sömürü, ideolojik savunmayı da son derece güçleştirmiş bulunmaktadır. Kürtler adeta kendilerini olduğu gibi ele almayı tanrının ve kutsal devletin emirlerine karşı çıkmak gibi görüp, körce bir bağnazlığın içine girecek kadar düşürülmüş bulunmaktadır. İnkarcılık, bu tarihsel zemin üzerinde yükselmiştir.

Bilimsel yaklaşımın ilk sahipleri, Avrupa uygarlığına dayalı olarak ortaya çıkmışlardı. Bilim uğruna yürütülen büyük savaşımın sonucu olarak cesaret kazanan bilim adamları, en tabu konuları bile incelemeye almaktan çekinmediklerinden, tabulu bir konu olarak Kürt konusuna da bu yönlü bir yaklaşım kaçınılmaz olmuştur.

Bunda şüphesiz yerleşik siyasi çıkarlar esas rol oynamıştır. Kürt olgusunun aydınlatılması birçok yerel, ulusal ve uluslararası çıkarı boşa çıkaracağından, yasaklı bir alan olarak tutulmasından ve bilimsel izaha kavuşturulmamasından çıkar umulmuş; baskıyla bu çıkarlar sürdürülmek istenmiştir. Bu nedenle zihinlerde yaratılan korku ve çıkarlardan yoksun bırakılmak, Kürt konusunu adeta sahipsiz bırakmış; ya da en kaba inkarlar veya çıkarlarına göre şöyle bizdendir biçimindeki demagojik yaklaşımlar hakim kılınmak istenmiştir. Halen de bu durumun tümüyle aşıldığı söylenemez.

2- İdeolojik yaklaşımlara egemen olan olumsuz yaklaşımlar kendi zıddına yol açmakta, sanki her dönemde geçerli bir Kürt gerçekliği varmış gibi yaklaşılmaktadır. Hatta güçlü, direngen, kafa tutan, başarmış bir Kürtlük idealize edilmektedir. Bu hususlar milliyetçi yaklaşımlar için daha geçerlidir. Toplumsal felsefeleri metafizik olunca, bu tarz yaklaşımlar mevcut gerçekliği daha da karmaşıklaştırmaktadır. Sanki tanrının bir defasında ol demesiyle oluşmuş bir gerçeklik söz konusudur. Beraberinde birçok yanlışa yol açan bu tutum idealizme düşmekte ve pratik sonuçlarıyla yıkıcı olmaktadır. Olduğundan farklı olgu yorumları politika ve eylem çizgisine yansıyınca birer ucube olup çıkmaktadır.

Halbuki toplumlar hakkında en kaba evrimci modeller bile gelişme aşamalarını ortaya koymuşlardır. Hiçbir toplumun temelinde saflık ve birden olup bitme yoktur. Toplumların uzun zaman ve geniş mekan koşullarında diyalektik bir gelişmeyle gerçeklik kazandıkları, artık bir varsayım da olmayıp bilimsel bir sonuçtur. Mühim olan herhangi bir toplumun mekan ve zaman koşulunu dönemlere ayırarak, her dönemin özgün koşulları içinde kıyaslamalar yaparak olgunun en gelişkin bilgisine ulaşmaktır. Her olgu için geçerli olan bu yöntemle doğruya en yakın bilgilenmelere ulaşmak bilimsel yaklaşımın bir gereğidir. Çözümlenemeyecek, tanımlanamayacak bir olgu düşünülemez. Bu konuda ne yeni icatlara, ne de yanlışlığı kanıtlanmış yöntemlerde ısrara gerek vardır. Mütevazı bir çabayla doğru bir diyalektik tarihsel yaklaşım, eldeki olguya ilişkin sınırlı gözlemlerle bile bizleri doğruya en yakın bilgilendirmelere sahip kılacaktır.

Bu açıdan bakınca, Kürt olgusunun genel evrim çizgisindeki özgünlüğü de daha iyi anlaşılmaktadır. Toplumlar neolitik döneme kadar birbirine benzemekte; en çok yüzlere varmayan gruplar halinde, av peşinde ve toplayıcılıkla geçindikleri bilinmektedir. Diller ve kültürler sınırlı bir gelişime sahip olup, yeni yeni farklılaşmaya başlamaktadır. Bu aşamada herhangi bir topluluğu diğerinden üstün tutmak mümkün değildir. Neolitik toplum tarihin şafak vaktine denk düşmektedir. Neolitiği oluşturan toplumun tarihi başlatmadaki rolü açıktır. Yapılan tüm arkeolojik ve etimolojik çözümlemeler, bu toplumun halen Kürtlerin yerleşik olduğu sahada yaratıldığına dair kuşku bırakmamaktadır. Demek ki, Kürt olgusu açısından en önemli bir tespit, neolitiği geliştiren ve yaşayan toplumsal varlıkların en eskisi

olmalarıdır. Bu tespit çok önemlidir. Çünkü neolitik toplumun genel özellikleri bilindiğine göre, bunun yaratıcısı olan Kürt atalarını ve analarını tanımlamak daha kolay ve önemli olmaktadır. En eski ve yaratıcı halklar kategorisinde birinci sıraya yerleşmek önemli bir özgünlüktür ve sonuçları tarihe beşikliktir. Tüm veriler de bu gerçekliği doğrulamaktadır.

Benzer biçimde, köleci ve feodal çağ çözümlemeleri her topluluğun konumunu yakından belirlediğinden, bu dönemin Kürt özelliklerini ve yeni gelişmeleri de haliyle gösterecektir. Kendine göre sınıflaşma, siyasallaşma, alt ve üst yapı kurumlaşmaları toplumu daha gelişkin kılacaktır. Şartları gereği, Kürtler bu dönemlerin yaratıcılıklarını sınırlı da olsa olgunlaştırmışlardır. Önemli olan, sağlam gözlemlerle bu olguları doğru zaman ve mekan koşullarında tespit edip, ona göre tanımlamak ve varsayımlar geliştirmektir.

Kapitalist çağın, genel olarak toplumları aşiret ve kavim topluluklarından çıkararak ulusal pazar, ortak bir dil ve kültür etrafında uluslaştırdığı, gözlemlenen genel bir doğrudur. Varolan her toplum bu koşullar altında uluslaşabilmekte; ya bizzat ya da çeşitli yakın örneklerle birleşerek, farklı uluslaşmalar doğmaktadır. Uluslaşma sürecine katılmayan çok az topluluk kalmakta, bu da zorunlu fiziki engeller yüzünden olmaktadır. Bu genel doğrunun Kürtler için de işlemesi kaçınılmazdır. Kürtlerin önünde bu doğrultuda üç seçenek bulunmaktadır: Kürtler ya saf bir uluslaşmayı yaşayacaklar; ya da siyasi ve askeri zor nedeniyle uluslaşmaları bu yolla mümkün olmazsa, ikinci seçenek olarak, içinde yaşadıkları devletin hakim ulusuyla adeta yeniden bir üst kimlik olarak ortak bir ulus teşkil etmeye zemin olacaklardır. Ağırlıklı olarak yaşanan budur. Bu yol da başarılı olmazsa, isyancı kesim dışında, zorunlu bir asimilasyonla eriyerek tümüyle başkalaşıma uğrayıp yok olacaklardır. Çağın gerekleri açısından bu pek olası olmadığına göre, şu veya bu biçimde bir ulusal olgu haline gelmeleri kaçınılmazdır.

Görüldüğü üzere, önceden güçlü bir ulus, kavim, hatta saf aşiret yoktur. Süreç içinde karmaşık yapılanmalarla dönüşüm daha belirleyici olmaktadır. Adından tutalım olgunun kendisine kadar, bu evrim süreklidir. İlk adlandırmaların uygarlıkta başlatıcı olan Sümerler tarafından yapıldığı iyi bilinmektedir. Kürt kelimesinin bile Sümer kaynaklı olduğu güçlü bir olasılıktır. 'Kur' Sümer dilinde dağ demektir; 'ti' eki aidiyeti ifade etmektedir. Dolayısıyla 'Kurti', dağlılar

anlamına gelmektedir. Şimdi de Kürtlere genelde dağlı halk denildiği bilinmektedir. Türkler, dağlı Kürt demektedirler.

Siyasi açıdan da Kürt olgusunu yorumlamak zor değildir. İdeolojik, dogmatik yaklaşıma göre tarih sahibi olabilmek için illa devlet kurmak gerekmektedir. Halbuki siyaset ve devlet olgusuna bakıldığında hiçbir devletin saf bir ırkın, kavmin veya ulusun devleti olmadığı, devleti birçok kavmin ve ulusun egemen sınıflarının birlikte kurdukları, birbirine devrettikleri veya ayırdıkları iyi bilinmektedir. Devleti halklar veya uluslar değil, egemen ve sömürücü sınıflar kurarlar. Başkaları ele geçirir, değiştirir veya ayırırlar. Tarih böylece sürüp gelir. Ama idealist yaklaşıma göre, tarihe en iyi sahip olmak için illa devlet kurmak veya devlete sahip olmak en temel şartlardandır. Halbuki tarihsel gerçeklik böyle bir durumun ancak iyi bir idealist yaklaşım olabileceğini, fakat gerçeğin böyle olamayacağını doğrulamaktadır. Dolayısıyla Kürtler için tarihi kendilerinin olan bir devletle başlatmak, son derece idealisttir ve gerçeklerle uyuşmamaktadır. Hiçbir halk için böylesine salt bir siyasi yaklaşım söz konusu olmamaktadır.

Ağırlığı olan, kendi egemen ve sömürücülerinin bu tür devletlerin hakim hanedanını veya sınıfını teşkil etmeleridir. Aşiretin, halkın, ulusun devleti bir safsatadır. Kürtlerde ağırlıklı yaşanan, kendi egemenleri ve sömürücülerinin sahip oldukları bir devletten ziyade, başka etnik kökenden hanedanlar veya sınıfların hakim oldukları devletlere ortak olmaktan, en kötü uşaklığa kadar giden bir siyasi tarihin resmiyet kazanmasıdır. Halk ve aşiretler olarak dış işgale ve kendi işbirlikçilerine karşı yoğun isyanları yaşamaları da siyasi tarihinin diğer bir özelliğidir. Kaldı ki halklar için tarih yalnız siyasi alanla sınırlı değildir. Ekonomiden diplomasiye, sosyal alandan siyaset ve hukuka, genel kültür tarihinden genel toplumsal evrime kadar birçok süreci iç içe ifade etmektedir. Bu süreçlerin hepsi diyalektik tarihsel bir bağ içinde halkların ve toplumların bütünlüklü tarihsel gelişmelerini ifade etmektedir. Tek bir süreçle tarihi ifade etmek son derece yanlıştır.

Siyasi yönden gelişmemiş olmak, kültürel anlamda da gelişmemek demek değildir. Örneğin Yahudiler ancak son elli yıl içinde siyasi olarak kendilerine özgü bir devlete sahip olabildiler. Ama entelektüel, dini, mali ve ticari olarak neredeyse dünyanın egemen gücü gibidirler. Hatta düne kadar yerleşik bir konumları da yoktu. Fakat

bundan Yahudiler tarihsizdir sonucunu çıkarmak büyük bir yanılgıdır. Yine etnik tarih başlı başına bir olgudur. Kültürel tarih, en kapsamlı tarih anlamına gelmektedir. İdealist ve tek boyutlu yaklaşımlar, olgusal düzeyde olduğu kadar tarih konusunda da Kürtler konusunda büyük yanlışlara yol açmıştır. Bilimsel bir tarih yaklaşımı, Kürtlerin genel özellikler kadar kendi özgünlükleri içinde de son derece renkli, çarpıcı bir tarihe sahip olduğunu gösterecektir.

3- Yöntem hatalarından diğer önemli birisi de, Kürt ulusal sorununu bir devlet kurmakla özdeş kılmaktır. Buna göre sadece devlet kurmak için ayağa kalkacaksın; bunun dışındaki tüm çözüm yolları oportünizm ve sapmadır, ihanet veya işbirlikçiliktir. Özellikle ulusal sorunda reel sosyalizmin Stalinci yorumu bu tür bir genellemede etkili olmuştur. Bunun leninist bir yaklaşım olduğu bile zor iddia edilebilir. Bir ulusal veya toplumsal sorunu devlet kurmaya veya bunun için yıkmaya bağlamak, esasında eski sömürücü sınıfların kalıntısı bir görüştür. Halklar için esas olan devlet kurmak değil, demokratik rejim kurmaktır. Bilimsel yöntemle baktığımızda, demokrasinin kurulmasının bir devlet kurmayı çok aşan, daha gerçekçi ve halkların çıkarına en uygun çözüm olduğunu daha somut ve çarpıcı olarak görmekteyiz.

Belki de koşullar zorlayınca devlet kurma, halklar açısından hiç de tercih edilmeyecek son bir yol olarak düşünülmelidir. Fakat hakim ulus milliyetçiliği ve onun sosyalist geçinen saflardaki etkisi, hangi şart altında olunursa olunsun, devlet kurmayı bir 'Amentü' olarak her örgütün gündemine soktu. Bu bir abartma ve sapmadır; özünü de egemen ve sömürücü sınıf idealizminden almaktadır. Halkların çıkarına en uygun çözüm, özgürlüklerine ve eşit hak anlayışlarına bağlı olan ortak siyasi ve ülkesel birlikler kurmak, yine ortak ulusal değerler yaratmaktır. Halen bir küçük devletim olsun diye onlarca yıl boş yere kan dökülmektedir. Böyle olacağına, hak eşitliğine dayalı ve özgür birlikteliği esas alan siyasi ve ülkesel bütünlükler, halkların tarihi, ekonomik ve tüm kültürel varlıkları açısından en zenginleştirici bir yaşama daha fazla imkan vermektedir. Ayrılıkçılık bir anlamda yoksullaşmadır, tek renkliliktir, yalnızlıktır. Tabii bunda da ideolojilerin dogmatik yorumlanması, özellikle milliyetçilik çok etkili olmuştur. Bunun tersi gibi gözüken reel sosyalizmde de, ulusal sorunun başlıca çözüm biçimi ayrı devlet kurma olarak anlaşılmıştır. Özünde her ikisi de burjuva ulusçuluğunun gelişmiş biçimleridir; ha-

kim ve sömürücü sınıfın çıkarlarını sağlama almaktadır. Halkların çıkarı ise ayrılıkçılığa dayanmayan, hak eşitliğini ve özgürlüğü esas alan çeşitli birlikte yaşama biçimlerindedir. Özgürlük mücadelesinin enternasyonal karakteri de bundan ileri gelmektedir.

Hem milliyetçi, hem de reel sosyalist yaklaşımlar Kürt sorununa bu biçimde uygulanınca, konumu itibariyle kendini son derece kapana sıkışmış hissetmek durumunda kalmıştır. Şüphesiz başta komşu halklar tarafından olmak üzere enternasyonal desteğin sunulmaması yüzünden, yıllarca sürecek ve tüm taraflara yıkım ve zorluklar getirecek bir süreç kaçınılmaz olmaktadır. Halbuki Kürt olgusunun doğru tanımlanmasına dayalı olarak demokratik kriterlere uygun bir çözüm projesi esas alınsa, tüm taraflar güçlenerek çıkacak ve sorun daha kalıcı bir birliktelikle sonuçlanabilecektir. Devletin, siyasetin ve toplumun demokratik kriterlere dayalı bir sisteme kavuşturulması; asırlık kuşku, korku, isyan ve bastırma çabalarını anlamsız kılacağı gibi, gerçek bir kardeşçe ve özgürce yaşama da imkan verecektir. Kürtlerin bu rolü temel strateji ve politika olarak benimsemeleri, Ortadoğu çapında demokrasinin motor gücü olarak tanınmalarına, desteklenmelerine ve kolay benimsenmelerine yol açacaktır.

Dogmatizm, tarih boyunca tehlikeli bir mecraya girince en tahripkar sonuçlara yol açmıştır. Bunun geleceğe yönelik yüzü olan ütopiklik de bilimsellikle bağını koparınca, aynı tehlikeli sonuçları doğurabilmektedir. Bilimsel yaklaşım bu yönde sorunların temelindeki olguları tanımladıkça, daha gerçekçi politika ve eylemlere de yol açarak başarılı çözümleri mümkün kılmaktadır. Daha fazla gerçekçilik, daha fazla insani olabilmektir. Bu da en açık ifadesini demokratik uygarlık sisteminde bulmaktadır.

4- Kürt olgusuna yaklaşımda moral, etik konusu önemli bir yer işgal etmektedir. Günümüzün aşırı ekonomik ve siyasi hesaplı yaklaşımları etik, ahlak kaygılarını tamamen göz ardı edebilecek bir noktaya kadar taşırmaktadır. Bilim ve tekniğin etik ve ahlaktan çok önde gitmesi, aslında en tehlikeli gelişmelerin zihniyet yapısını yaratmaktadır. Ahlaki kaygı taşımayan bilim, siyaset ve ekonomiyle ilkesiz ittifak edince; Birinci ve İkinci Dünya Savaşları çok sayıda anlamsız bölge savaşları, atom bombasını kullanma, nükleer dehşet dengesine yol açma, çevreyi yaşanmaz duruma getirme, tehlikeli nüfus artışları gibi her birisi tek başına insanlığı uçuruma götürebilecek sonuçlara yol açabilmiştir. Daha nerede durulacağı da kestirileme-

mektedir. Şüphesiz mitolojik ve dinsel temelli ahlakın yol açtığı vahim durumlar da bilinmektedir. Ahlakın kendi başına bir güç teşkil etmediği, genel toplum davranışı olarak rol oynadığı açıktır. Ama yine de boş bırakılması, bilim çağının en büyük eksikliğidir. Kesinlikle bilim etiğine ihtiyaç vardır. Bilimin etikten yoksun gelişmesi, çağdaş hastalıkların temelidir. Dinin zayıflaması bu süreci daha da tehlikeli kılmıştır. Bilimin özenle kendi ahlakını, hatta en yüce otorite olarak devletlerin bile üstünde bir güç ve konum ifade eden bilim ahlakı örgütünü kurup işletmesi gerekir. Sivil toplum gerçeği bu noksanlığın itirafı olup son derece yetersizdir. Sivil toplumun daha da geliştirilmesi zorunlu olmakla birlikte, bilim ahlakının oluşturulması ve uygulama gücü olan bir otoriteye kavuşturulması, çağımızdaki BM'den de önemli bir kurumu olarak değerlendirilmelidir. Gerçek insanlık ve enternasyonalizm böylesi kurumların gücüyle anlam bulur. Devletlerin ve dayandıkları tüm kurumların amansız ekonomik ve siyasi çıkarlarının mevcut halleriyle insanlığı daha da uçuruma taşımaları kaçınılmazdır.

Çağımızın bu gerçekliği, en tehlikeli bir uygulamasını Kürt sorununda göstermektedir. Tüm ilgili taraflar ekonomik ve siyasal çıkarlarını güncel olarak sorunun adilce çözümünde değil çözümsüzlüğünde görünce, ***Halepçe Katliamı*** türünden katliamlara kadar giden vahşetlere yol açılmaktadır.

Kürtler üzerindeki baskı dil yasağına kadar gidebilmektedir. Tüm uluslararası ve bölgesel güçler, çıkarları gerektirmediği için uluslar bunun karşısında sessizce durabilmekte; ne din kardeşliği, ne hümanizm, ne de uluslararası hukuk işlemektedir. Kürtler adeta bir kapana kıstırılmakta, herkes kendine en uygun reel politika ve ekonomik menfaat içinde kalmayı en akıllı yol saymaktadır. Kürt sorunu çağın vicdanını gösteren bir nevi turnusol kağıdı görevini yerine getirmektedir. Tarihte de buna benzer durumlar insanlık trajedilerinin gerçek nedenidir. Böyle devam ederse, 21. yüzyılın trajedi kaynakları da daha çok Kürtler olacaktır. Halepçe'den Akdeniz fırtınalarında batan gemilerle denize dökülmelere kadar ilk örnekleri ortaya çıkan bu acı gerçekler, çağın gerçek vicdan göstergeleridir. Sorunlara sadece ekonomik, ulusal ve siyasal boyutlu yaklaşmamak, ahlaki boyutu mutlaka eklemek, en çok Kürt olgusu ve sorununda çarpıcı olarak gözler önündedir. Bu yönüyle belki de bu eksikliğin giderilmesinde Kürtler tarihi rol bile oynayabilirler.

5- Yönteme ilişkin bu eleştirilerin ışığında Kürt olgusu ve sorununa daha gerçekçi yaklaşılması gereken bir döneme girilmektedir. Sorundan etkilenen tüm tarafların ve uluslararası çevrelerin yeni Bosna, Kosova ve Çeçenistanlar yaratmamak ve mevcut çözümsüzlüğü de çözüm yerine koymamak açısından, kendi yaklaşımlarını yenilemeleri ve yetkinleştirmeleri gerekmektedir. Kürtlerin kendi tarihlerinin derinliklerinden kaynaklanan gerçekliklerini ve taleplerinin ertelenemez olanlarını esas alarak çözüm geliştirmeleri, eskiden her ne kadar ekonomik ve siyasi çıkarlara uygun görülmemiş olsa da, günümüzde bunun tersine bir duruma dönüştüğü, yani ilgili tüm çevrelerin ekonomik ve siyasi çıkarlarının çözümden geçtiği iyi görülmek durumundadır. 21. yüzyılın başlangıcında onurlu bir Kürt barışını gerçekleştirmek büyük önem taşımaktadır. Daha uzun süre erteleme ve çürütme yöntemleri, tüm bölgeyi İsrail-Arap çatışması ve İran-Irak savaşından çok daha kapsamlı ve uzun süreli uğraştıracak potansiyeldedir. Zaten mevcut ateşkes durumu güvenilmez dengelere bağlı olup, her an bozulabilecek bir kararsızlıktadır. Coğrafya, artan nüfus ve yoğunlaşan sosyo-ekonomik bunalım, kapsamlı isyan ve savaşlar için her şeyi sunmaktadır. Yeni bir patlama, çeyrek bir asrın daha kaybı anlamına gelebilir. Sonuçta yine aynı noktaya gelinecektir. Sorunun kökenindeki güvensizlik, korku ve aşırı dogmatik yaklaşımlar, 20. yüzyıl (hatta tüm 19. ve 20. yüzyıl) boyunca çağdaş bir yaklaşımı devre dışı bıraktı. 21. yüzyılın artık böyle yürümemesi gerektiği açıktır. Zaten mevcut statüyü çağa kabul ettirmek imkansızdır. Bunu deneyenler, Irak rejimi benzeri tecritleri yaşamaktan kurtulamazlar.

Özellikle esas çözümleyici alan olarak Türkiye'nin, cumhuriyetin reformlar temelinde yeniden yapılanmasından yararlanarak, Kürt gerçekliğini güç kaybettiren bir yapıdan çıkarıp büyük güç kazandıran bir yeniden düzenlemeye tabi kılması, bunu iç ve dış politikalarına en büyük atılımı yaptıracak bir fırsat olarak değerlendirmesi hayati önem taşımaktadır. Aydın ve politik Kürt çevrelerinin, özellikle PKK'nin sorumlu düzeylerinin de eski dogmatik özellik kazanmış ve uygulama kabiliyeti olmayan yaklaşımlarını aşarak, demokratik ve laik cumhuriyet kriterlerinde ve evrensel hukukun kendileri için geçerli kılınmasını sağlayacak yaratıcı projelerle gündem oluşturmaları, güçlerini buna göre demokratik barış seferberliği halinde eylemli kılmaları tarihi görevleri olmaktadır. Ne isyan, ne inkar, ne bastırma;

tersine karşılıklı birbirini anlama ve çözüme ortak çıkarlar temelinde gitme, herhalde bin yıllık birlikte yaşamanın da en anlamlı ve çağdaş sonucu olarak kabul edilmek durumundadır. Aşırı milliyetçi önyargıların bir tarafa bırakılması, özgür yurttaş anlayışı, kültürel varlığa ifade özgürlüğü ve demokratik siyaset kanallarının açık tutulması, zaten demokratik cumhuriyet ve toplum olmanın da gereğidir. Türkiye'nin 21. yüzyıla girerken yaşadığı ağır krizin esasta bu sorundan kaynaklandığını, kurtuluşunun da ***Demokratik Cumhuriyet***'in gereklerini yerine getirmekten geçtiğini bilerek bu sorunun çözümüne yönelmesi, gerçek yurtseverlik, birlik ve kardeşliğin gereğidir. Bu çözüm etkisini tüm Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'ya yayarak, AB karşısında da güçlü tezlerle hareket etme imkanlarını verecek; 20. yüzyılın dikkatle izlenen ve ders alınan bir önderlik gücü olarak saygı yaratacaktır.

C- KÜRT TARİHİ İÇİN BİR ÇERÇEVE

a- Neolitik çağ ve Kürtler

Kürt tarihinin düğümü neolitik toplumdadır. Kavram olarak neolitik toplumun çözümlenmesi ve bu çağda Kürtlerin prototiplerinin belirlenmesi, tarihin aydınlatılmasında kilit rol oynayacaktır. Dikkatli bir gözlemci bugün bile Kürtlerin yoğun bir biçimde neolitik toplum özelliklerini yaşadıklarını tespit etmekte güçlük çekmeyecektir.

Arkeoloji, etimoloji ve etnolojinin mukayeseli bir değerlendirmesi, neolitik toplumun tarihte ilk defa yaklaşık olarak M.Ö 12000'lerden beri Toros-Zagros dağ sisteminin iç ve dış çeperlerinde, ovayla dağlık alanın birleştiği ve su kaynaklarına yakın yarı tepelik bölgelerde gelişim gösterdiğini kanıtlamaktadır. Bunun temel nedeni, bitki ve hayvan kültürlerinin ekim ve evcilleştirilmeye uygun zenginliği ve iç içe olması ile adeta doğal bir sulamaya benzeyen yağış rejimidir. Mevcut tüm tahılların, küçük ve orta boy hayvanların yabani örnekleri bu bölgede bolca bulunmaktadır. Bölge ayrıca uzun buzul dönemleri boyunca üç kıtanın birleştiği bir alan olup, Afrika'nın doğusundan çıkan insan türünün tüm dünyaya en güvenilir yayılma alanı olarak burayı seçtiğini göstermektedir. Uygun beslenme ve iklimle güvenlik bunda temel rol oynamaktadır. Tüm paleolitik dönemle mezolitik dönemin yaşandığını gösteren kanıtlar bulunmaktadır. Mezolitik dönemin aletleri ve mağara resimleri, halkın canlı izlerini gösteren örnekler sunmaktadır.

Neolitik toplumun, son buzul döneminin ardından gelen ve tahminen M.Ö 11000 yıllarında yaşandığı sanılan sert bir kuraklık dönemine tepki olarak, Toros-Zagros sisteminin eteklerinde başladığı anlaşılmaktadır.

Batman'ın Çemê Hallan, Ergani'nin Çemê Kotê Ber ve Urfa'nın birçok toprak tepesindeki kazılarda rastlanan neolitik kalıntılar, buralardaki ilk yerleşmelerin tarihini M.Ö 11000 yıllarına götürmektedir. Tarihin en büyük devriminin bu yerleşik yaşama geçiş olduğuna dair bütün tarihçiler hemfikirdir.

Gerçekten yüz binlerce yıl süren ve çok az iz bırakan paleolitiğin 20-30 kişilik gezginci toplulukları, tarihin oluşumunda fazla rol sahibi olamamaktadır. Kapasite ve kültürleri çok zayıf olup, tarihi hızlandıracak özelliklerden yoksundur. Yerleşik topluma geçiş, yani tarım ve hayvancılık devrimi, tarihin çarklarının alabildiğine hızlanmasında en verimli dönemi teşkil etmektedir. Şüphesiz bu rolü, yüz binlerce yılın tekdüze işleyişine son vermesinden ötürüdür. Tarih bundan sonra sert bir çıkış yapmaktadır. M.Ö 6000 yıllarına doğru neolitik kültür bu bölgede yaygın olarak kurumlaşmaktadır. İlk başarılı örneklerin keşfedildiği Tel Khalaf yerleşim yerinden ötürü, bu döneme ***Tel Khalaf Kültürü*** denilmektedir. Doğu Akdeniz'den Zagros'a kadar uzanan ve daha çok Yukarı Mezopotamya olarak adlandırılan bölgede yoğunlaşan bu kültür, geniş bir alanda benzerlik arz edip, yaklaşık M.Ö 4000 yıllarına kadar başat bir rol oynamakta ve dünya çapında bir orijinalliği temsil etmektedir. Tarih, iki bin yıl süren bu dönemde oluşturulan teknoloji ve bilginin bir örneğinin ancak M.S 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'da geliştirildiğini ve bununla kıyaslanabileceğini göstermektedir. İnsanlığın en köklü adımının ve uygarlığı doğuracak tüm icatların bu alandaki kültür tarafından yaratıldığı gözlenlenmektedir. Bu, tarihin ilk altın dönemi olarak da değerlendirilebilir.

Neolitik çağ, süre ve kapsam itibariyle insanlığın ruh ve zihniyet yapısını oluşturan en temel dönemdir. İlk düşünce kalıpları, ruhsal yüceliş, bilgilenme, yönetme, toplum olma bilinci, tanrı kavramına ulaşma gibi temel ideolojik unsurlar bu dönemde büyük gelişme sağlarlar. İnsanlık tarihinde ideolojik üstyapı, ana özelliklerini neolitik toplum koşullarında kazanmıştır. Bunun bir çocuğun yürümeye ve konuşmaya başlaması gibi bir anlamı vardır. Diğer yandan dokumacılıkla giyinme, el değirmeniyle un ve ekmek yapma, çanak çömlekle yemek pişirme ve saklama, taşları keserek ve kerpiçle ev yapma gibi temel maddi kurumlar bu dönemin ürünüdür. Bugün kullanılan bitki ve hayvanların büyük kısmı yine bu dönemde ekilmiş ve evcilleştirilmiştir. Yontma ve bakır taştan balta, çapa, saban, tekerlek ve kağnı dönemin temel icatlarıdır. Bu dönem esas olarak bugünkü insanlı-

ğın sadece beşik dönemini değil, çocukluk ve delikanlılığa başlangıç aşamasını da teşkil etmektedir. Dinin ve mitolojinin bütün temel kavramları kaynağını bu dönemden almaktadır. İnsan topluluklarının hayvanlar alemiyle arasına büyük farklar koyan bu gelişmesi, insanlarca harikulade ve mucizevi bir durum gibi algılanmıştır. Din ve mitoloji, aslında toplumun bu büyük devrimsel gelişmesinin zihniyet yansımaları olarak kimlik kazanmaktadır. Felsefi ve bilimsel izah nasıl çocuklar için erken bir düşünce biçimiyse, bu dönemin insanlığı için de ancak mitolojik ve dini düşünce gelişebilecek durumdadır. Neolitik toplum, özde mitoloji ve dinin maddi zeminidir. Bundan önceki toplum biçimlerinde bu yönlü ideolojik kimliğe rastlanmamakta; belki de çok sınırlı bazı kutsallık kavramlarına ulaşmaya imkan vermektedir. Tarım ve hayvancılık devrimi dinin ve mitolojinin yolunu ardına kadar açmakta ve maddi zeminini oluşturmaktadır.

Siyasetin primitif, ilkel nüvesine de bu toplum tipinde rastlamaktayız. Birkaç kabile büyüklüğüne ulaşan toplum, bir yönetim sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Kabilenin en tecrübeli ve gelişmeyi sürdüren kişileri doğal olarak lider konumuna gelmekte, bu temelde şaman ve büyücülük tarzında bir bölünmeye gidilmektedir. Politik ve manevi liderlik ilk farklılaşmasını bu koşullarda almaktadır. Tarım ve hayvancılık devrimi ağırlıklı olarak kadın etrafında şekillendiği için, uzun süre anaerkil toplum özellikleri hakimdir. Güçlü ana kültü bu dönemin ürünüdür. Erkek son derece silik ve anonimdir. Ana kadın ise, çok belirleyici ve özgüldür. Bu durum manevi yansıma olarak da tanrıça kültürünün temelidir. Tanrıçalık, özünde neolitik devrimi başaran kadının özelliklerinin toplam ifadesidir. Büyük insanlık devrimi bilinci zihniyet dünyasına yansıdığında, kadın tanrıçayı merkez alan bir yüceleştirme ve kutsama tarzına yol açmaktadır. Yaratıcılık, bitki tanımı, ekimi, hayvanı evcilleştirme, çanak çömlek yapımı, dokuma ve ev yapımı, çocuk yetiştirme, çapalama, meyve ağaçlarını bekleme hep kadının baş aktörlüğünde gerçekleştirilmektedir. Güçlü tanrıça kaynağını bu anaerkil toplumdan almaktadır. Bu dönemden kalma bütün heykelciklerin kadını sembolleştirmesi, en temel kanıtlayıcı örneklerdir. Erkeğin öne çıkması, çok sonraları, ancak tarlayı sabanla sürme ve göçebe toplumda avcılığın halen önem taşıdığı koşullarda ortaya çıkmaktadır. Erkek kültü esas olarak M.Ö 4000'lerde öne geçmekte ve Sümer sınıf toplumuyla büyük bir üstünlüğe geçiş yapmaktadır. Bunda üretim tekniğindeki ge-

lişmeler belirleyici rol oynamaktadır. Özellikle saban ve baltanın daha çok kaba güç istemesi ve evden uzak bulunmaya zorlaması, üretimde erkeğin öne geçmesinin temel biçimi olmaktadır.

Tarihe damgasını vuran neolitik toplum kültürü orijinalini bu bölgede bulmaktadır. Doğu Akdeniz'den Zagros sıradağlarına, Kuzey Arabistan çöllerinden Anadolu Toroslarına kadar, özellikle Dicle, Fırat ve Zap sularının çıkış yaptığı dağ etekleri ve aralarındaki ovalık kısım, bu toplum tipinin şekillendiği ana merkezler olmaktadır. Tarihte bu bölgeye ***Verimli Hilal*** denmesi de bu özelliğinden ötürüdür. İnsanlık yaklaşık on bin yıllık bir sürede bölgenin yaratıcı rolüyle beslenmiş olmaktadır. Bir anlamda tüm bu zamanlarda dünya insan toplumuna önderlik edilmektedir. Tarihte üç büyük kültürel yayılmanın bu bölgeden kaynaklandığı kanıtlanmış bulunmaktadır. İlk neolitik buluşlar, yaklaşık iki bin yıllık gecikmeyle Avrupa ve Asya'nın ortalarına ve Kuzey Afrika'ya M.Ö 7000 yıllarında yayıldığı anlaşılmaktadır. Buralarda ortaya çıkan neolitik araçların Verimli Hilal'dekiler ile çarpıcı benzerlik göstermesi bu gerçeği kanıtlamaktadır. Yayılmanın fiziki güçlerden ziyade kültürel yayılma biçiminde gerçekleştiği daha güçlü bir olasılıktır. Tel Khalaf Kültürü ise, yaklaşık biniki bin yıllık gecikmelerle Atlas Okyanusu'ndan Büyük Okyanus'a ulaşmaktadır. Üçüncü büyük yayılma Sümer uygarlığına dayanmaktadır. Sümer uygarlığı da yaklaşık M.Ö 2000-1000 yılları arasında tüm bu bölgelere ulaşabilmektedir. Yapılan arkeolojik kazılarda, kültürünün benzer niteliğinden bu gerçekliği tespit etmek kolaylıkla mümkün olmaktadır.

Kültürel yayılma sadece maddi üretim tekniğiyle sınırlı değildir. Özellikle Hint-Avrupa dil grubunun esas kaynağının, bu büyük devrimin gerçekleştiği Dicle-Fırat havzasının yukarı kısımları olduğu kanıtlanan diğer bir gerçektir. Aryen dil ve kültür grubu da diyebileceğimiz tarihin bu en önemli geleneğinin tahminen M.Ö 11000 yıllarından itibaren bu ana kaynakta şekillendiği arkeolojik, etimolojik ve etnolojik kıyaslamalarla rahatlıkla kanıtlanmaktadır. Özellikle o dönemden kalma ve halen bölgede Kürtçe lehçelerinde kullanılan birçok kelime, kaynağın bu dönemde ve bu zamanda oluştuğunu göstermektedir. Aryen dili ve kültürü, esasında tarım ve hayvancılık devriminin ürünüdür. Bu devrimin yayıldığı tüm sahalar, ağırlıklı olarak bu kökenden türeyen dilleri konuşmaktadır. Tek istisna, çöl kaynaklı Semitik dil grubuyla buzul alanlardan kaynaklanan Fin-

Ural-Moğol dil gruplarıdır. Birincisi çöl göçebe toplumunu, ikincisi buz eteklerinden kaynaklı, yine ağırlıklı bir göçebe olan bir toplumu esas almaktadır. Ortadaki Aryen grup en geniş ve yaratıcı kültürün merkezi konumundadır.

Bir dönem iddia edildiği gibi, Hint-Avrupa dil ve kültür grubunun Avrupa ve Rusya ovalık alanlarından güneye, Ortadoğu'ya gelmiş olmayıp, tersine Verimli Hilal'den bu alanlara yayıldığı artık tamamen kanıtlanmış bir tarih gerçeğidir. Tabii bu kadar uzun bir zaman aralığıyla geniş coğrafyaya yayılmanın sonucu olarak çok bölüneceği, yüzlerce yerel lehçe haline dönüşeceği doğal bir gelişme olarak anlaşılmalıdır. Ama kökün ve esas devrim merkezinin Dicle-Fırat havzasının yukarı alanları olduğu ve gerçekleşmenin yaklaşık M.Ö 12000 yıllarına kadar dayandırılabileceği inkar edilemez bir gerçekliktir. Tarihi doğru kavramak, oluş ve yayılma tarzıyla yakından bağlantılıdır. Hatta tüm bilimlerin anası olarak, tarihin doğuş, gelişme ve yayılma çizgisinin doğru belirlenememesi halinde, tüm toplumsal bilimlerde önemli yöntem ve içerik hataları ve yanlışlıkların yapılması kaçınılmaz olmaktadır.

Dolayısıyla neolitik toplumun çözümlenmesi sadece Kürtlerin tarihi açısından değil, tüm insanlık tarihi açısından büyük önem taşımaktadır. Doğrudur, yazılı tarih, yani tarihin kendisi Sümerlerle başlamaktadır. Ama Sümerler de her şeyini neolitik toplumdan, Dicle-Fırat'ın yukarı havzasından almışlardır. Tüm üretim teknikleri kadar, temel üstyapı kurumlarının ana kavramları da bu toplumda şekillenmiş olup Sümerlere geçmiştir. Bu gerçeğin de birçok kanıtına sahip bulunmaktayız. Kaldı ki, Sümerlerin adım adım Kuzey Mezopotamya'dan Güney Mezopotamya'ya yayıldığı tümüyle belgelidir. Demek ki tarihin yazıya dayanmayan asıl kaynağı; neolitik devrimin merkezleri olarak Dicle, Fırat ve Zap ile kendilerine katılan kolların oluşturduğu en elverişli, ekin ve evcilliğe uygun, yabani bitki ve hayvanların anayurdu olarak dağ ve ovaların birleştiği yarı tepelik ovalar ve vadilerdir. Bu ova, vadi ve dağların sihri, tarih yaratmanın beşiği olmalarından ileri gelmektedir.

Bölgenin ve halkının ilk bilinen adlandırmasını Sümerler yapmıştır. Daha doğrusu, yazılı kaynaklardan bu hususları rahatlıkla çıkarabilmeliyiz. Neolitik toplumu yaratan, dıştan gelen bir kültür veya fiziki topluluk olmayıp, bölgede en eski dönemlerden beri yerleşik olan kültür ve yaratıcı olarak yerli gruplar olmaktadır. Otantik bir

özelliğe sahiptir. Bütün tarihi kayıtlar, MÖ 20000'lerde üst paleolitikten, M.Ö 15000-11000 yılları arasında tüm mezolitik dönemden ve ondan sonraki neolitik toplumdan Sümerlere kadar, MÖ 11000-3000 yıllarında kesintisiz yerleşik bir kültürün ve kabileler topluluğunun sürekli gelişme halinde olduğunu göstermekte ve kanıtlamaktadır. Zaten Sümerlerden günümüze kadar da, daha sonraki tarihi yazılı kayıtlardan bunu izlemek mümkün olmaktadır. Ortaya çıkan gerçeklik, bugünkü Kürtlerin ataları ve analarının, tüm bu tarih dönemlerinde bölgenin asıl kültür ve dil yaratıcıları olduğunu göstermektedir. Sümerlere kadarki dönemde bölgede yaşayan tüm topluluklara ***Proto-Kürtler*** demek de mümkündür.

Bu bölgelerin topluluklarının en amansız saldırı dönemlerinde bile dağların ve ormanların içlerine çekilerek varlıklarını korudukları tüm tarihsel belgelerce kanıtlanmaktadır. Halkları yerinden yurdundan etmede en ileri düzeyde rol oynayan Asur imparatorları bile, bizzat yazdıkları kaya yazılarında ve çok sayıda tabletlerde, bölgeye sefer yaptıklarını, ama başaramadıklarını açıkça belirtmektedirler. Bu husus tüm istilacılar açısından geçerlidir ve belgelidir. Tarih öncesinin zor kullanmada aralarında pek fark olmayan topluluklara ait nüfusun da zaten fazla olmadığı, sabit yerleşmelere geçtikleri; ne dışarıya çok yayıldıkları, ne de dışardan kendilerini yerlerinden edecek grupları kabul ettikleri veya yenik düşürdükleri açıktır. Alanın sürekli gelişmeye ve yaratıcılığa imkan vermesi, halkın yerleşik kültürünü ve tarihin büyük devrimini sürdürmeye elverişli kılmaktadır. Sürekli gelişen ve devrim halinde olan bir kültürün ve insan topluluklarının bu temelde güç kazanacakları ve koparılmazcasına kök salacakları açıktır. Kaldı ki, tüm arkeolojik kayıtlar bu sürekliliği doğrulamaktadır. Lehçelerin farklılık göstermesi bütün dil gruplarında geçerlidir. Hatta Kürtçe lehçeleriyle kıyaslandıklarında, farkları çok derindir. Tüm istilalara rağmen, bu kadar uzun bir süreden beri lehçe yakınlıklarını sürdürmeleri, Kürtçe ve Kürtler açısından önemli bir başarıdır.

Resmi devlet dili haline gelmiş birçok topluluk dillerindeki lehçe yakınlıkları Kürt lehçeleri kadar olamamaktadır. Bunda yine belirleyici etken, neolitik devrimin uzun süreli dil ve kültürünün gücünden ileri gelmekte ve bu gerçekliği doğrulamaktadır. Diğer yandan bu durum Proto-Kürtlerin ve Kürtlerin fazla yer değiştirmedikleri, yerleşik kaldıkları ve böylelikle kültürel ve dilsel saflıklarını uzun süre korudukları anlamına gelmektedir. Dört bin yıl önceki bir ezginin

içeriği ve melodisinin günümüzde bile söylenmesi, bu dil ve kültürün gücünü ifade etmekte ve kanıtlamaktadır. Gerek ***Gılgameş Destanı***, gerek meçhul kızın ***Giro*** adlı ezgisi bu gerçekliği doğrulamaktadır. Bu edebi tarzların tespitli tarihleri en azından M.Ö 2000'lere kadar gitmekte ve günümüze kadar gelen Kürt destan biçimleriyle de büyük benzerlik göstermektedir. Yine Sümer ***İnanna*** ve aynı tanrıçanın Akadçası olan ***İştar***'ın kaynağının, bugün bile Kürt kültüründe tanrı, *'en yüce ve büyük'* anlamına gelen Star, Sterk sözcüğünden türediği açıktır. Sümerlerin kültürlerinde bu tanrıça kültürüne ***Ninhursag***, yani *'dağlık bölgenin tanrıçası'* denilmektedir ki, bunun Sterk geleneğiyle ilgisi açıktır. Ayrıca tüm araştırmalar, neolitik dönemde tanrı veya tanrıçaların yıldızlarla simgeleştirildiğini göstermektedir. Kürtçe'deki Sterk hem yıldız anlamına gelmektedir, hem de kültürel olarak en büyük anlamında tanrı veya tanrıçanın kendisi olmaktadır. Tanrıların ilk ortaya çıkarıldıklarında yıldızlarla simgeleştirilmeleri Kürt kültür kaynaklı olup, daha sonraki tüm göksel dinlerin temelini teşkil etmektedir.

Denilebilir ki, hiçbir halk Kürtlerin orijinleri, asılları kadar neolitik çağı hem yaratıp hem en derinliğine yaşamak durumunda kalmamıştır. Bu özgünlük süre ve kapsam itibariyle en yoğun biçimde Kürt olgusunda yaşanmıştır. Bu özgünlüğün etkileri günümüze kadar sürmektedir. Kürtler bütün güç ve enerjilerini bu çağdan alıp bu çağa vermişlerdir. Bugünkü Kürt zihniyet yapısının çok geri kalması da esas olarak neolitik çağda takılıp kalmalarından, adeta orada gönüllü bırakılmalarından ileri gelmektedir. Sanıldığının aksine, neolitik çağın etkileri halen dünyada küçümsenmeyecek ölçülerde varlığını sürdürmektedir. Köylülük, maddi yaşam ve zihniyet olarak neolitikten kalma bir toplumdur. Tarım kültürü, başta gelen özelliklerini bu çağda kazanmıştır.

Neolitik çağın yazılı bir tarihinin olmaması, onu yaşayan halkların tarihsiz oldukları anlamına gelmez; ancak yazılı bir siyasi tarihlerinin olmadığı anlamına gelir. Diğer yandan zengin bir kültür, mitoloji ve etnik tarihleri olduğu kesindir. Tarih sadece yazılı ve siyasi içerikli değildir. Hatta gerçek ve anlamlı tarih, insan toplumunu derinliğine etkileyen maddi ve manevi tüm kültür öğelerini kapsayan tarihtir. Bu açıdan bakıldığında, Kürtler neolitik çağın en önde gelen halkıdır; yaratıcı bilgi ve tekniği geliştiren kültürün başta gelen sahibidir. Mezopotamya kültürünün tarihte o kadar derinliğine etkide bu-

lunması bu gücünden ileri gelmektedir. Günümüz ABD ve AB'nden çok daha kapsamlı ve uzun süreli olarak insanlığın gelişiminde rol oynamış ve katkıda bulunmuş bir çağın kültürünü yaratan ve onu dünyaya yayan halk konumundadır. Tek eksiği, bunu tarihe yazdıramamasıdır. Kaldı ki, tüm halkların emek tarihi layıkıyla yazılmadığı gibi, egemen sömürücüler tarafından yok sayılmış ve çarpık yansıtılmaktan kurtulamamıştır. Hiçbir bilim tarih kadar egemen ve sömürücü kesim tarafından çarpıtılarak yazılmamıştır. Bilim yönteminin giderek etkili ve hakim olmasıyla, emeğin ve halkların tarihinin yavaş yavaş aydınlandığı ve yazıldığı bir döneme girilmektedir. Bu açıdan bilimsel yöntemin uygulanmasıyla, Kürt orijinalitesi en gerçekçi bir içerikle aydınlatılıp layık olduğu yeri bulacaktır.

Dikkatli bir gözlemci, Dicle-Fırat havzasında, özellikle Urfa, Diyarbakır, Mardin ve komşu yörelerinde yüzlerce topraktan tümseği otomobille geçerken bile sayabilir. Tüm bu tümsekler en azından on beş bin yıllık bir tarihi gizleyen gerçek hazinelerdir. Bunlar ilk neolitik yerleşimler olup, tüm çağlar boyunca kültürlerin üst üste yığıldıkları arkeolojik alanlardır. Gerçek tarih bu tümsekler açıldığında ve çözümlendiğinde yazılabilecektir. Ne yazık ki, bir nevi kültür ve tarih katliamı olan barajlar politikasıyla bu kültür hazineleri su altında bırakılıp yok edilmektedir. İnsanlığın binlerce yıllık emeği kısa süreli maddi çıkarlar uğruna tahrip edilmektedir. İnsanlık tarihine beşiklik eden bu kültür ve tarihi inkar edip, tarihi İslamiyet, Hıristiyanlık ve Yahudilikle, yine hakim hanedanlıklar ve günümüzde de milliyetçi organizasyonlarla başlatmak ve izah etmek, gerçek tarihe karşı hakaret, inkar ve çarpıtma anlamına gelmektedir. Halkların ve emeğin tarihi ancak bu tarih anlayışları yıkılır ve aşılırsa yazılabilecektir.

b- Köleci çağ ve Kürtler

Tarihin yazılı olarak başladığı bu dönemde, tarih sahnesinde başta gelen bir rolü Kürt asıllı toplulukların oynadığı, Sümer yazılı belgelerinde güçlü bir biçimde anlatılmaktadır. Bu belgelerin genel bir tarih bilinciyle incelenmesi bile, Sümerlerin en çok adlandırdıkları komşuları olan Kürt asıllı gruplardan bahsettiklerini anlamaya yetecektir. Sümerler bu gruplara Horrit, Guti, Kassit gibi adlar takmışlardır. Etimolojik olarak incelendiğinde, bugünkü Kürtlerin atalarından bahsedildiği çok açıktır. ***Horrit*** *'yüksek memleketliler' 'dağlılar'*

anlamına gelirken, ***Gutiler*** (Gud=öküz olup halen Kürtçe'de bu anlamda kullanılmaktadır) *'sığırlı halk topluluğu'* anlamına gelmektedir. ***Kassitler***, Sümer kentlerine yerleşmiş aynı grupların yoksul emekçilerini ifade etmekte; kentlerde ucuz işgücü, memurluk ve zanaatkarlık yapan kesimine verilen ad olmaktadır. Sümer tarihinin bu gruplarla ne kadar iç içe olduğu iyi bilinmektedir. Özellikle Semitik kökenli Akad ve Babillilere karşı temel müttefik olarak dağlı Horritler, Gutiler ve Kassitleri esas almışlardır. Birlikte ***Akadlı Sargon Hanedanlığı*** 'nı yıktıkları gibi, Guti ve Kassitlerden hanedanlar uzun süren Sümer kentlerini yönetmişlerdir.

Sümer dil ve kültür yapısına bakıldığında, bütün teknik donanımını Yukarı Dicle, Zap ve Fırat havzasındaki neolitik çağın yaratıcı Horritlerinden aldıkları rahatlıkla görülecektir. Temel bilgi ve mitolojik kavramları da daha fazla bu kültürden almışlardır. Sümer dil yapısındaki birçok ön ek ve dişil öğe de bu kültürden alınmadır. Birçok Sümer destan ve şiiri, içerik ve biçim olarak, bugün bile Kürt aşiret kültüründe varlığını sürdürmektedir. Bir Dervişê Avdê destan uyarlaması, kaynağını M.Ö 2000'lerde yazılan Sümer tabletlerinde bulmaktadır. Aynı şiir ***Sincar*** bölgesinde, meçhul bir kız tarafından 'Gıro' olarak adlandırılan anonim bir halk kahramanı adına seslendirilmektedir. M.Ö 2000'lerde yazılan Gıro şiiriyle, bugünkü Dervişê Avdê destanı, söz ve biçim olarak çarpıcı bir benzerlik arz etmektedir. Buna benzer çok sayıda belgeye rastlanmaktadır. İnanna, İştar tanrıça kültünün Sterk'le bağı tanımlanmaya çalışıldı. Gılgameş ve ***Nuh Tufanı*** Destanları benzer özellikler taşımaktadır. Aslında daha derinliğine bakıldığında, bugünkü Irak'ın konumundan da anlaşılacağı gibi, Sümer tarihi yüksek dağlı ***Aryen Horritlerle Semitik Amoritlerin*** (Batı'dan gelenler anlamındadır) çeşitli ittifak ve çatışmalarıyla vücut bulmaktadır. Her ne kadar ilk Sümer toplulukları kendilerine göre farklı bir dil yapısını geliştirmiş olsalar da, bu dilin en büyük kaynağı Aryen ve Semitik kökenli kelimelerle doludur. Zaten daha sonra tasfiye olması, etrafında Amorit ve Horrit kökenli uygarlıkların yükselmesi yüzündendir. Daha doğrusu Sümerler, varlığını borçlu oldukları bu iki kültürel grubun sınıflı topluma dayalı uygarlık sürecine girmeleriyle ayrışmakta; bu toplulukların hakim hanedanlıklarına dönüşerek varlıklarını sürdürmektedirler. Yok olmuyorlar; genç ve farklı kültür yapılı hanedanlıklar altında varlıklarını sürdürmek durumunda kalıyorlar.

Bu kısa tanımlama bile, Sümer tarihinin önemli oranda, komşuları olan ve Kürtlerle bağı güçlü bir biçimde kanıtlanan Horritlerle iç içe olduğunu göstermektedir. Ortak bir tarih söz konusudur. Böylelikle Kürt tarihinin en önemli bir kaynağı, yazılı tarihi başlatan Sümer tarihiyle de bu temel de iç içe olmaktadır. Bu tarihin dağla ilgili, dağdan gelen tüm kültürel öğeleri, somut ilişki ve çatışmaları, etkileme ve etkilenmeleri aynı zamanda Kürt asıllıların da tarihidir.

Sümer tarihiyle bağlantılı gelişmeler M.Ö 2000'lerde daha da gelişme sağlar. Sümerlerin dışa açılma ve koloniler geliştirme dönemi bu tarihlerde hızlanır. Zengin maden ve orman kaynakları, buralarda erkenden koloni oluşturma ve seferler yapma gereğini ortaya koyar. En önemli Sümer kolonileri Dicle ve Fırat kıyılarında, ticaret yollarında, maden ve kerestenin bol olduğu alanlarda kurulur. ***Urfa, Harran, Karganış, Samsat, Kaniş, Urkiş, Nuzi*** başta olmak üzere, kurulan koloni şehirleri giderek bölgenin uygarlığa açılmasını beraberinde getirir. Şehirleşme yeni bir dönem başlatır. Tarım toplumunun bağrında sınıflaşmayla birlikte, kentleşme ve devletleşme at başı gider. Uygarlığın Aşağı Mezopotamya'dan sonra tüm Mezopotamya'ya yayılması öncelik taşır. M.Ö 2000'lerden sonra yerel uygarlıklar dönemi başlar. Koloni kentlerinin kendileri birer kent devletçiliği haline gelirler. Sümerlerden sonra tarihte en çok bilinen topluluk olarak Hurriler, Sümer modelinde uygarlığı içselleştirirler. Geniş aşiret konfederasyonlarıyla birlikte, yavaş yavaş kent merkezlerine dayalı merkezi devlet kuruluşuna geçerler. Nuzi ve Urkiş ilk merkezleri oluşturmaktadır. Urfa yine önemli bir merkez olarak tarih sahnesine çıkar. Urkiş, bugünkü Suriye-Türkiye hududundaki Amude kenti olmaktadır. Hurrilerin ilk başkentleri bu kentler olmaktadır. M.Ö 2000-1500 arasında önemli bir siyasi güç haline geldikleri, komşuları olan Sümer ve Hitit belgelerinden rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Gerek Sümerler ve Babillilerin, gerek Hititlerin buralara yaptıkları saldırılar güçlü direnişlerle karşılanmakta ve püskürtülmektedir. Siyasi ve askeri güç olmadan, bu durumları sağlamak zor görünmektedir. Son dönemlerde Hurrice yazılmış birçok belgeye de rastlanmıştır. Nuzi, Urkiş ve Hitit şehirlerinde bulunan belgeler, Hurriler hakkında geniş bilgiler vermektedir.

Hurrilerin M.Ö 6000'lerde neolitiği kurumlaştıran ve Tel Khalaf Kültürü'nü şekillendiren toplulukların devamı oldukları gözlemlenmektedir. Hurrilerin ilk defa M.Ö 3000'lerde Sümerler tarafından

'dağlılar' anlamında Horrit olarak adlandırıldıklarını belirtmiştik. Daha sonra adlandırılan Gutiler, Sabariler ve Kassitlerin değişik dönemler ve mekanlarda benzer topluluklar olarak ortak bir dil ve kültürü paylaştıkları tahmin edilmekte ve bu giderek kanıtlanmaktadır. Bugün de birçok aşiret birliğine değişik adlar verilmesi, aynı halk grubundan olmadıkları anlamına gelmez. Yüzlerce değişik adlandırma verilmesi, bu toplulukların ortak karakterlerini değiştirmemektedir.

Hurri dil yapısı Aryen'dir. Bu kökenden birçok kelimenin Sümerce'ye aktarıldığı kanıtlanmaktadır. Özellikle tahıl ve hayvan adları Hurrilerden Sümerlere geçmiştir. Bunun yanında çöl gemisi olan deve adları Semitik kökenlidir. Birçok tarım tekniği ad ve varlık olarak Hurrilerden Sümerlere aktarılmıştır. İdeolojik olarak da Hurrilerin Sümerleri etkilediği, ilk mitolojik kavramların bu alanda Sümerlere geçtiği rahatlıkla ileri sürülebilir. Göğe dayalı mitoloji ve din anlayışı kaynağını Hurri kültüründen almakta; fakat toplumsal olarak henüz sınıflaşmayı tanımadığından, eşitlikçi ve özgür bir ifadeyi yansıtmaktadır. Ana tanrıça özelliği hakimdir. Sümer rahimleri 'ur' denilen tepe kentçiklerinde bu maddi ve manevi malzemeyi birleştirip sentezleyerek, sınıflı toplum yapısının temeli haline getirmeyi başarmışlardır. Denilebilir ki, Sümer rahiplerinin 'ur' tapınakları, ilk sınıflı toplum ve devletin doğduğu ana rahim görevini görmüşlerdir. Tapınaklar devletin yaratıldığı gerçek imalathanedir. Onun için devletler hiçbir zaman tamamen laikleşmezler. Çünkü mayalarında, genlerinde din vardır. Dini ayırıp bir yana bırakırsanız, ortada devlet diye bir şey kalmaz. Tabii din denilince, tüm dogmatik ve idealist ütopyaları birlikte düşünmek gerekir. Devletleşme Sümerlere büyük üstünlük sağlar ve Hurri bölgelerinin kolonileşme dönemi başlar.

Demek ki, klasik sömürgecilik anlamında kolonicilik, yaklaşık M.Ö 2000'lerden günümüze kadar gelen bir lanetli tarihe sahip olmaktadır. Baskı, yabancılaşma ve sömürü iç içe kolonilerde yaşanmaktadır. Sümerlerden sonra başa geçen Amorit kökenli Babil hanedanlık dönemlerinde, Hurri memleketlerinde ve özellikle Urfa yöresinde kolonileştirme hız kazanır. Buna tepki olarak, tarihte peygamberlik adı altında bir muhalefet gelişir. Bu bir nevi günümüzün emperyalizme ve işbirlikçilerine karşı aydınların yaptıkları mücadeleye benzemektedir. Urfa bu yönüyle tarihte ilk defa peygamberler önderliğinde, özellikle Hz. İbrahim'de sembolleşen gelenek doğrultusunda kolonyalizme karşı bir merkez rolünü oynamaktadır. Bu dönemin

koloni temsilcisine Nemrut adı verilmektedir. İbrahim'in Nemrut'a karış mücadelesi, özünde yerel halk gruplarının köleci emperyalist Sümer ve Babil temsilcilerine karşı direniş ve özgürlük mücadeleleri anlamına gelmektedir.

Bu mücadeleleri henüz uygarlaşmamış Aryen ve Semitik kökenli Hurri ve Amori kabileleri bazen birleşerek, bazen ayrı ayrı vermektedirler. İbrahim geleneğinde iki grubun kültürlerinin etkisi iç içe gözlemlenmektedir. Tarihin bu döneminde M.Ö 2000-1250 yıllarına kadar Urfa ve yöresinin hem Sümer ve Babil, hem de Mısır ve Hititlerden eşit uzaklıkta bulunması, özgürlük mücadelesi için elverişli bir ortam sağlamaktadır. Peygamberlik aslında bu elverişli coğrafi ve iktisadi konumun direniş temelindeki ideolojik yansıması olmaktadır. İlk putların kırılması hareketi, kölelik dinine ilk darbenin vurulması anlamına gelmektedir ki, tarihi rolü büyüktür. İbrahim geleneğinin bu kadar ünlenmesi, bu ilki gerçekleştirmesinden ileri gelmektedir. Tarih daha sonra bu geleneği izleyerek, Hz. Muhammed'e kadar bir peygamberler zinciri halinde farklı bir çizgiye de sahip olacaktır. Urfa bu tarihin ilk kutsal merkezi durumundadır. Daha sonraları sırasıyla Kudüs ve Mekke bu rolü oynayacaktır.

Sümerlerin sınıflı toplumun alt ve üst yapısını sağlamlaştırdıktan sonra, bu yönlü etkilemeleri ve hakim olmaları, mitolojik yapılardan da iyi izlenmektedir. Hurriler Sümer mitolojisini ilk ve en yakından yerelleştiren halk ve kültür konumundadır. En büyük Sümer tanrıları olarak kimlik kazanan Gök tanrısı ***En***, yer tanrısı ***Enki*** ve tanrıça ***İnanna***, Hurrilerde ***Anu***, ***Kumarbi***, ***Teşup*** ve ***Hepat*** adları altında dönüştürülmüşlerdir. Bu seriyi Hititler olduğu gibi Hurrilerden devralmışlardır. Bunlar Greklerde ***Zeus***, ***Apollon*** ve ***Afrodit*** biçiminde bir yerelleştirmeye dönüştürülürken, Romalılar ***Jüpiter*** ve ***Veniis*** adları başta olma üzere kendi koşullarına uyarlamışlardır. Özcesi, tarih bir zincirin halkaları gibi mitolojik alanda da dönüşerek devam etmektedir.

Sümer kültürü açısından Hurriler Anadolu'ya, Kafkasya'ya ve Kuzeybatı İran üzerinden Asya'ya açılmanın ilk temel halkasıdır. Hurrilerin dayandığı kültür binlerce yıl neolitik kültürü yaydığı gibi, Sümer kültürünü de kendi somut koşulları altında özümseyip yerelleştirerek kendi dışına yaymanın güçlü merkezi konumundadır. Daha sonra M.Ö 1700'lerde bu özelliğine İbrahim geleneğini eklerken, M.Ö 1500'lerde Doğu'da ***Mazda*** inancını geliştirecek; ondan sonra tıpkı Hz. İbrahim'in yaptığı gibi ***Zerdüşt***'ün de bu Mazda inancında

reforma gitmesiyle peygamberlik ekollerinden birini daha temellendirecektir. Bölge kültürünün temelindeki neolitik özellikler, bu peygamberler reformculuğunun maddi zeminini teşkil etmektedir. Ayrıca Sümerler ve Babillilerin zalim ve cezalandıran tanrılarına karşı, neolitiğin insana dost ve yardımcı tanrı ve tanrıça kültürü de yeni ilahi anlayışın üzerinde büyük etki bırakmaktadır. İbrahim ve Zerdüşt geleneği veya dini, esas olarak Sümer ve Mısır'ın köleleştiren tanrı düzenlerine karşı, neolitik düzenin tanrı anlayışıyla bir reform denemesinden doğmaktadır. Daha çok insandan, yerel kültürden ve emekten yana özellikler taşımaları, rahman ve rahim olmaları ve bağışlayıcılıkları dayandıkları tanrıça kültünün izlerini taşımaktadır. Tanrıça kültü Sümer aşamasında M.Ö 4000-2000 yılları arasında İnanna-Enki çatışmasında bir geçiş aşamasından sonra, Babil mitolojisiyle birlikte M.Ö 2000'den sonra ölümcül darbe yer ve günümüze kadar bir daha bir türlü kendine gelemez. Bu yansıma, aslında kadının toplumdaki rolünün giderek daraltılması ve köleliğin en derin bir kurumuna dönüştürülmesinden kaynaklanmaktadır.

Son bir konu olarak, Hurrilerin bugünkü Kürtlerin ataları olduğuna ilişkin çok sayıda kanıt sayılabilmektedir. Başta dil yapılarındaki benzerlik gelmektedir. Birçok kelime halen aynı kökenden türemiş olarak kullanılmaktadır. Bıraktıkları arkeolojik belgeler, bu alanda iki kültürün M.Ö 11000'lerden beri süreklilik taşıdığını göstermektedir. Dıştan gelen fiziki bir dalgayla yok edildiklerine dair hiçbir kayıt yoktur. Tersine komşularıyla ya çatışarak, ya uzlaşarak varlıklarını günümüze kadar taşıdıkları genel bir gözlem olarak tüm konu uzmanlarınca kabul edilen temel görüştür. Her toplumda olduğu gibi, tarihin tüm dönüşüm aşamalarında değişim yaşamaları beklenen bir husustur. Bu, yok oldukları veya tümüyle değiştikleri anlamına gelmez. Aralarındaki lehçe farkları ve değişik adlandırmalar her kültür grubu için geçerlidir. Belki de bu açıdan Hurri toplulukları günümüze kadar en safça kalmayı başarmış kültür durumundadır. Hurriler yoğun bir biçimde aşiretler halinde varlıklarını sürdürmekteydiler. Dıştan gelen işgal ve neolitik toplumun özellikleri bunda etkili olmuştur. Birçok aşiret konfederasyonları halinde yarı devletleştikleri de bilinen bir husustur. Sümer kolonilerinden bir müddet sonra merkezi kent devletlerine sahip oldukları Urkiş, Nuzi, Urfa ve Samsat örneklerinden anlaşılmaktadır. Fakat Sümer, Mısır ve Hititler ayarında merkezi bir imparatorluk gücü haline gelemedikleri de gözlemlenen bir husustur.

Hititlerin üstünlüğü karşısında zorlanınakla birlikte, çokça uzlaşmalı bir birliktelikleri de olmuştur. Bu birlikle M.Ö 1595'te Babil'i ele geçirebilmişlerdir. Tarihte bu dönemden sonra M.Ö 1500'lerde Hurrilerin yerine başka bir akraba grubu veya hanedanı olarak Mitanniler boy göstermektedir.

Mitanniler, Babil İmparatorluğu'nun M.Ö 1600'lerdeki en parlak dönemlerinin Hitit-Hurri ittifakıyla sona erdirilmesinin ardındaki boşluktan yararlanarak tarih sahnesinde yer almaktadır. Başkentleri Kürtçe 'güzel, tatlı pınar' anlamına gelen ve ***Habur***'un çıkış ağzındaki ***'Xweşkani***'dir. Şimdiki ***Serekani***'nin olduğu alanda kurulduğu tahmin edilmektedir. Hurrice'ye benzer bir dil kullandıkları ve Ari dil grubuna bağlı oldukları gerek Hititlerle yaptıkları antlaşmaların belgelerinden, gerekse Mısır firavunlarına yazdıkları mektuplardan anlaşılmaktadır. Hititlerle yapılan antlaşmaların altında tanrı ***Varuna, İndra, Mitra, Nasatya*** adına imza atıp ant içmeleri, Hint-Avrupa grubunda yer alan mitoloji ve dini benimsediklerinin kanıtı olmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, Hurri, Hitit, Mitanni ve Güneybatı Anadolu'daki Luwiler, aralarında benzer dile ve kültürel bir yaşama sahiptirler. Farklar yerelleşme derinleştikçe gelişmektedir. Temellerinde Aryen adı altında kavramlaştırılan neolitik kültür yer almaktadır. Farklı alanlardaki halk grupları bu kültür ve dil kavramlarıyla karşılaştıkça, bir yandan benzeşme diğer yandan farklılaşma iç içe gelişmektedir. Mitannilerin Mısır krallığıyla ilişkileri devletler düzeyindedir. Hediye alıp vermektedirler. Hititlerle de benzer ilişkiler söz konusudur.

Babil'in yıkılışından sonra, yönetimde Hurri kökenli Kassitli bürokrasinin rolü artmaktadır. Bir nevi ortak bir Babil-Kassit yönetimi geçerli olmaktadır. Babil'in kuzeyinde M.Ö 2000'lerde önce ticari olarak yükselen Amorit kökenli Asurlu gruplardan hanedanlıklar, M.Ö 1300'lerden itibaren güçlü bir hakimiyet dönemine geçerler. Mitannilerle iç içe bulunduklarından, aralarında çatışmalı bir dönem başlar. Asurlar kendilerine rakip tanımak istememektedirler. Daha da önemlisi, kendileri için hayati olan maden ve orman ürünlerinin yolunu Mitanniler kontrol etmekte ve hakim olmaktadır. Mitanniler, Zagroslardan Amanoslara kadar olan bölgede denetim kurabilmektedir. M.Ö 1500'lerde bir savaş tekniği olarak tarih sahnesine giren atçılık konusunda uzmandırlar. Güçlerini bu tarih değiştiren teknolojiden aldıkları anlaşılmaktadır. Uzun süre hem Hititler, hem de Asurlarla savaşlar yaşadıktan sonra ve aralarındaki gevşek aşiret federas-

yonları sıkça ihanetlerle parçalanıp saf değiştirdikleri için, M.Ö 1250'lerde dağılmışlardır. Bölgede Asurların gücü gelişmiştir. Hititler de, M.Ö 1200'lerde meşhur Troya'nın Helenler tarafından ele geçirilmesinden sonra, deniz kavimleri denilen grupların saldırılarına uğrayıp dağılırlar. Anadolu'nun batısında ***Frigler*** dönemi başlar. Güneyde ***Luwiler*** güçlü bir halk grubudur. Ama demirle tanıştıktan sonra, ***Helenler*** önce Ege bölgesinde, daha sonra tüm Karadeniz, Akdeniz ve Kapadokya'ya kadar olan alanda kendi kültür ve egemenliklerini yayarlar. Bu süreç M.Ö 1000'lerden başlayıp M.S 20. yüzyılın başlarında Türkler tarafından Anadolu'dan boşaltılıncaya kadar üç bin yıl devam eder.

Helenler bir dönem Sümerlerin yaptıkları gibi tüm Doğu Akdeniz ve Anadolu'yu yeni bir adlandırma sistemiyle kavramlaştırırlar. Bu kültür Frigyalı, Lidyalı ve Hitit kalıntıları ile Luwileri kendi bağrında eritir. Aslında Helenler kültürel özlerinin büyük kısmını hem neolitik hem de köleci sınıf kültürü olarak Hurri ve Hitit kaynaklarından, Doğu ve Güney Akdeniz'de ise Mısır ve Fenikelilerden almışlardır. Kendilerine özgü bir yaratıcılıktan ziyade, sentezci olmaları ağır basmaktadır. En doğudaki komşuları o dönemde kendilerine ***Hayas*** denilen Ermeniler ile ***Komagene*** adı verilen Kürtler olmaktadır. Mezopotamya adını da bölgeye bu dönemde vermişlerdir. Komagene bugünkü Adıyaman, Malatya, Elazığ, Maraş, Antep ve Urfa yörelerini kapsamakta olup, çoban ve çiftçi halk anlamına gelmektedir. ***'Kom'*** ve ***'gen'*** (aslında 'gel') Kürtçe kökenlidir. Burada karşımıza çıkan, Helenlerin sıkça yaptıkları gibi kendi diyalektlerine göre birleştirmedir. Bilindiği gibi *'kom'* bugün de Kürtçe *'mezra'* anlamında çiftçi ve çobanlıkla uğraşan yarı yerleşik küçük köy ve köylü toplulukları anlamına gelmektedir. *'Gen* veya gel', soy ve halk anlamındadır. Birleşince, köylü-çoban halk anlamı ortaya çıkmaktadır. Sümerlerin Hurri, Guti adlandırmaları, Helenlerce Komagenes ve Mezopotamya olarak dönüşüm geçirmektedir. ***Medya*** ve ***Persiya***'nın yükselişiyle birlikte, Anadolu üzerinde büyük bir Doğu-Batı çatışması süreci başlayacaktır.

Asurların Mitannileri dağıtması bölgede yeni bloklaşmalar ve federasyonlara yol açmıştır. ***Nairi federasyonu*** bu konuda kendini ilk başlarda duyurmakta; Asurlar tarafından *"su ülkesi"* anlamında adlandırılan Dicle, Fırat ve Zap vadilerinin *"su halkı"* olmaktadır. Nairiler yüzlerce aşiret topluluğundan oluşup, sık sık kurulup dağılan

federasyonlar halinde yaşamışlardır. Asurlar tarafından kontrol edilmekle birlikte, tümüyle hakimiyet altında tutulmaktan uzaktır. Zaman zaman isyan etmekte ve asi bölgelere çekilmekte olduklarını, Asur kaya yazıtları çarpıcı olarak tasvir etmektedir. Kürtlerin geleneksel aşiret isyancılığının tüm özellikleriyle o dönemde de geçerli olduğunu bu yazıtlardan rahatlıkla okuyabilmekte ve anlamaktayız.

Nairi denilen bu aşiret birlikleri, M.Ö 900 yıllarında ***Urartu*** adıyla bir devlet olarak tarih sahnesine çıkarlar. Urartular bugünkü Van yakınlarında ***Tuşpa*** adıyla kendilerine bir başkent kurup Mitanniler düzeyinde bir genişlemeyi başarırlar. Madencilik ve atçılıkta geniş olanaklara sahiptirler. Tarihte ilk defa en uzun su kanalını –yaklaşık 52 kilometrelik bir kanalı– Gürpınar'dan Van yakınlarına kadar açarlar. Günümüze kadar bu kanaldan yararlanılmaktadır. Birçok kale, bent ve kent kurdukları anlaşılmaktadır. Urartular kuzeyde Ağrı dağına kadar dayanmaktadır. Temel halk olarak Hurrilerin devamı ve Ermenilerle yakınlığı tahmin edilen ***Haldilerden (Khaldi)*** oluşmaktadır. Ağırlık Hurri kökenlilerdedir. Resmi dil olarak hem Asurca'yı, hem de Hurrice'ye yakın Urartuca'yı kullanmaktadır. Günümüzde İngilizce nasıl diplomasi dili ise ve birçok eski sömürgede halen kullanılıyorsa, Asurca'nın dayandığı Akadca da uzun dönem bölgenin müşterek diplomasi ve kültür dilidir. Asurca bu geleneği devam ettirmektedir. Asurların yıkılmasından sonra ise, geleneği ***Aramice*** devam ettirecektir. Fakat aşiretlerin kullandıkları dil her zaman kendi ana dilleri olmuştur. Daha çok üst işbirlikçi kesim dönemin hakim resmi dilini kullanmaktadır. Her dönemde ve bölgede buna benzer süreçler yaşanmaktadır. Halklar kendi dil ve kültür varlıklarını taşırken, egemen işbirlikçiler egemen ve işgalci konumda olan yabancı dil ve kültürü yaşamlarında ağırlıklı olarak kullanırlar. Hitit, Mitanni, İbrani ve benzeri yeni yetme devletler, genel olarak hakim Sümer ve Mısır kültürlerinden etkilenmekte ve hakim hanedanlıkları bu kültürlerin resmi dilini kullanmayı bir üstünlük olarak değerlendirmektedir. Günümüzde de buna benzer süreçler halen faaldir. Buna karşılık halklar ulusal dil ve kültürün hem saklayıcıları hem de taşıyıcıları olmaktadır.

Urartu mitolojisi Hurri mitolojisinin bir uzantısıdır. Üçlü tanrı sistemine ***Haldi*** eklenmiştir. Muhtemelen Haldi halkını temsil etmektedir. Kelime olarak da Urartu, *'yüksek yer'* anlamına gelip, Sümer kültürüne dayalı bir adlandırmadır. Urartu imparatorluk haline dönü-

şemiyor; bir nevi milli devlet olarak kalıyor. Madencilikte ve at yetiştirmede Mitanniler kadar ustadırlar. İran'a doğru açılımda bir ön adım rolünü oynarlar. Asurlarla çetin savaşlara girişirler. Yaklaşık üç yüz yıl hüküm sürerler ve miraslarına ***Medler*** konar. M.Ö 650'lerde tasfiye oldukları tahmin edilmektedir. Merkezi devletle aşiret konfederasyonu arası bir konumu işgal ederler. Tam merkezi bir köleci devlet haline geldiği söylenemez. Urartulardan sonra Kürtlerle Ermeniler daha çok ayrışır. Ayrıca kuzeyden gelen ***İskit*** kavimleri, alandaki kültür tarafından eritilmekten kurtulmazlar.

Kölecilik çağında alanda gelişen en önemli uygarlık hamlesi ***Med-Pers İmparatorluğu*** 'dur. Bu imparatorluğun temeli Kuzeybatı İran'da, daha doğrusu Medya'da atılmıştır. Medler Asurlar döneminde doğu komşularıdır. Hurri kökenlidirler. Fakat İran üzerinden gelişen kültürden de etkilenmektedirler. Söylendiği gibi, Medler M.Ö 2000'lerden itibaren Kuzey Avrupa ve Güney Rusya hattı üzerinden İran'a ve Hindistan'a inen Hint-Avrupa grubu kavimlerinden değildir. Hatta böyle bir göçün olduğu da kuşkuludur. Belki karşılıklı sınırlı göçler olmaktadır. Ama bir halkın toptan göç yoluyla daha önce yerleşik bir alana gelip sessizce oturması, teorik olarak bile mümkün görünmemektedir. Doğru olan, güçlü kültürlerin daha zayıf kültür alanlarına doğru etkilerini geliştirmeleri biçimindedir. İran'dan kuzeye, doğuya, Çin'e ve Hindistan'a doğru kültürel yayılma binlerce yıl sürmüştür. Bununla birlikte sınırlı bazı göçler olmuşsa da, bunlar güçlü kültür içinde erimekten kurtulamamışlardır. Ortadoğu'nun güçlü kültür merkezlerinin on beş bin yıl ardı ardına neolitik ve ilkçağ sınıflı toplum kültürünü dünyanın dört yanına yaydıkları tarihi bir gerçektir. Konumu kültür ithal etme biçiminde değil, ihraç etme rolüne yatkındır. Yukarı Dicle-Fırat havzası bu merkezlere en yakın yerlerdir ve sürekli beslemek gibi bir işlev görmektedir.

İran'ın özellikle üç tarihi bölgesi de yani Kuzeybatı Medya, Güney ve Güneybatı Persiya, Kuzeydoğu Partya bölgeleri yayılmanın geçiş hatlarıdır. Dolayısıyla Medlerin ağır basan yanı, yerleşim ve aktarıcı bir konum teşkil etmeleridir. Asurların yükseldiği bir dönemde, doğu komşuları Medlerdir. Maden, kereste, kıymetli taşlar ve at yetiştiriciliğinde avantajlı konumdadır. Urartuların hakim oldukları dönemde onlarla temas halinde olup giderek yakınlaşmaktadırlar. Kürtlerin Guti, günümüzde Soran halkına yakın durmaktadırlar. Med adlandırmasının Asur kökenli olması güçlü bir ihtimaldir. Asurların

bu bölgeye maden ülkesi anlamında Madain demesi ve bu kökenden türemeleri olasıdır. Asurların Diyarbakır yöresinin demir, bakır ve gümüşüyle yoğunca ilgilendikleri bilinmektedir. Amed ve Maden kazasıyla Med kelimeleri arasındaki benzerlik ve Asur adlandırmaları, 'maden ülkesi halkı' deyimine ağırlık kazandırmaktadır. Nasıl ki Sümerler 'yüksek memleketliler' anlamında Hurriler kavramını kullanmışlarsa, Asurların da 'maden ülkesi halkı' anlamında Madain, Mad, Med kelimelerine yol açmaları güçlü olasılıktır. Amed ve Madain adları da bu dönemden kalmış olabilir.

Medler siyasi olarak yükselmeden önce, güçlü bir ideolojik dönüşüm sürecinden geçmişlerdir. Bunun güçlü önderi Zerdüşt Peygamberdir. Sümer mitolojisinin birinci hamle yerelleşmesi ve dönüşümü, Hint-Avrupa'nın bir ilk kolu olan Aryen mitolojisi biçimindedir. Üçlü ve sonraları ikili bir tanrı sistemi vardır. Tahminen bu düalistik, ikili tanrı sistemi M.Ö 1500'lerde oluşmaktadır. Ahura-Mazda inancı da denilen bu inançta, karanlık ve aydınlığın tanrıları şeklinde bir ayrışma yaşanmaktadır. Zerdüşt tıpkı Budha'nın Brahmanizm'de, Konfüçyüs'ün Taoculuk'ta, Sokrates'in de felsefede yaptığı büyük ahlaki reformu, hepsinden önce Ahura-Mazda inancında yapmaktadır. Tıpkı Hz. İbrahim'in Urfa yöresinde Sümer mitolojisinde yaptığı reform gibi, Zerdüşt de tahminen M.Ö 1000-500 yıllarında reform geçiren bu inancı en güçlü bir biçimde dönüştüren kişi konumundadır. Aslında İbrahim'in reformculuğu da birkaç yüzyıllık sürecin sonundaki nihai adım olarak veya bir dönemi bitirip yeni bir dönemi başlatma biçiminde anlaşılmalıdır. Birisi güneydoğuda, diğeri kuzeydoğuda benzer rolü oynamaktadır.

Zerdüşt'ün getirdiği en önemli yenilik, köleci sistemin gölgesine bile sahip çıkamaz hale getirdiği insan iradesine özgürlük tanıması, bireyi bir yönüyle köleci tanrıların mutlak kaderci tahakkümünden kurtarmasıdır. Koyu köleci mitolojinin insan zihniyeti ve davranışları üzerindeki hakimiyetine meydan okumaktadır. Dolayısıyla köleci sistemin katılığında büyük bir yumuşatma ve dönüştürme yolunu açmaktadır. Bu yönüyle Hz. İbrahim'den daha radikal ve mücadelecidir. Tek tanrılı dinin oluşmasındaki rolü İbrahim'inkinden daha az değildir. Med ve Pers İmparatorluğu doğmadan önce, ideolojik temel böylesi bir irade devrimiyle hazırlanmaktadır. Bu irade devrimi olmadan, Sümer ve Mısır tarzı köleci sisteme karşı çıkmak çok zordur. Onca peygamberin çabası ve büyüklüğü, ancak oldukça sınırlı bir

yumuşatmaya ve dönüşüme imkan vermektedir. Zerdüşt bu eğilimin, irade devriminin en güçlü temsilcisi olmaktadır. Nasıl ki İskender, hocası olan büyük Aristo'ya dayanarak tarihin ilk en büyük imparatorluğunu kurmuşsa, Med ve Pers İmparatorluğu'nun kurucuları da Zerdüşt ahlakına dayanarak bu rolü oynamışlardır.

Sümer ve Mısır kadim köleci devletlerinin temelinde ise, Sümer ve Mısır rahiplerinin tapınaklardaki büyük reform çabaları yatmaktadır. Temelinde güçlü ideolojik harç olmayan hiçbir güçlü siyasi ve uygarlıksal oluşum, gerçekleşme şansına sahip değildir. Bu anlamda ideolojik kimlik, en az üretimin altyapı koşulları kadar yükselen devlet ve uygarlık hareketi üzerinde etkide bulunur. Bu etkiler alttan ve üstten birlikte veya iç içe işleyerek, devleti veya uygarlığı oluşturur veya varolanı dönüştürürler. Devleti yalnız ekonomiyle izah etmek ne kadar yanlış ve eksikse, ideolojik rolünü tam belirlemeden de devlet çözümlenmesi doğru yapılamaz. Marksizm'in bu konuda eksik kaldığı veya ideolojiye yeterince rol tanımadığı bilinmektedir. Sonuçta bu eksik tanımlayış, reel sosyalizmin çözülüşünün temel nedeni olmuştur.

Med Konfederasyonu kurulmadan önce, aşiretlerin Kawa mitolojisi şahsında demir tekniğiyle Asur imparatorlarına karşı direnmesi de pratik-politik anlamda önemli rol oynamıştır. Hurri, Mitanni, Nairi ve Urartu dönemindeki direnmeler sembolik olarak alan kültüründe ***Demirci Kawa Efsanesi*** 'nde anlam bulmaktadır. Efsanenin doğru yorumu ve tarih boyunca bu yönlü gelişimi güçlü bir olasılıktır. Madenci halkların ülkelerini savunma ve özgürlüklerini koruma savaşımları, Demirci Kawa Efsanesi'ni yaratmaktadır.

Bu iki güçlü gelenek, yani Zerdüşt'ün güçlü irade ve ahlaki devrimiyle aşiretlerin yüzyıllarca demirden silahlarla direnişlerinin sembolü Demirci Kawa geleneğinin birleşmesi, Medlerin şahsında M.Ö 612'de Asur İmparatorluğu'nun sonunu getirmektedir. Aslında yüzyıllarca süren mücadele bu tarihte zaferle sonuçlanmaktadır. Bahar Bayramı olarak Newroz da, bu zulüm aracının yıkılmasından sonra, tüm Ortadoğu halklarınca haklı olarak daha coşkulu ve özgürlük bayramı olarak kutlanmaktadır. Tıpkı Hz. İbrahim'in çok zalim köleci gelenek olan her yıl çocukları kesip kurban etme geleneğine son vererek bir bayrama yol açması gibi. Bu iki bayram da insanları yiyen birer makine olan köleci sistemin geleneklerinden ve siyasi aletlerinden kurtuluşu ifade etmektedir.

Med organizasyonu tahminen aşiret konfederasyonu niteliğindedir. Farklı olarak, bu konfederasyonda Pers aşiretleri de yer almaktadır. Halbuki Hurri ve Nairi konfederasyonlarında böylesi durumlar yoktur. Bunlar aynı dili ve kültürü paylaşan aşiretleri oluşturmaktaydılar. Her zaman dağ halkıyla ittifak etme alışkanlıklarına sahip olan Sümer geleneği ve onun güçlü sürdürücüsü olan Babillilerle kurulan Med ittifakı, Asur İmparatorluğu'nun sonunu getirmekle birlikte, zayıf yapısı ve içte her zaman vuku bulan akraba aşiret kollarından birinin ihaneti kuralı burada da rol oynar. Persli yeğen Kuros son Med kralı Astiyag'a karşı komployla iktidarı ele geçirir. Med boylarından Pers boylarına geçen üstünlük, Pers İmparatorluğu olarak adlandırılır. Esasta kuruculuk rolü Medlerindir. Fakat Perslerin taze bir güç olarak ilk defa tarih sahnesine çıkışları da bu dönüşümde rol oynayabilir. Çünkü Hurri kökenli boylar yaklaşık M.Ö 2500'lerden 500'lere kadar sürekli direnerek yorulmuş ve yıpranmışlardır. Akrabaları olan, benzer dili konuşan ve kültürü yaşayan Pers boylarından Akhamenidlerin Kuros'un şahsında taze bir güç olarak tarih sahnesine çıkması sürpriz sayılmaz.

Kürtlerin tarihinde Medlerin yeri, köleciliğin klasik çağında başlangıç rolünü oynamasıdır. Özellikle son büyük antikçağ köleliğini temsil eden Asurların yıkılışı, Ortadoğu ve hatta onunla bağlantılı olan tüm uygar dünya tarihi açısından bir dönemin kapanışıdır. Antikçağ köleliği ile klasik çağ köleliği arasındaki fark, "vahşi kapitalizm" ile "uygar kapitalizm" arasındaki farka benzer. Birincisinde sınır tanımaz bir zor belirleyici iken, ikincisinde daha çok kural ve hukukla belirlenmeye çalışılan düzen söz konusudur. Antikçağın temel teknik araçları tunçtan yapılmayken, klasik çağ teknik açıdan demir çağıdır. İdeolojik açıdan da antikçağ tanrı-krallar (mitolojisine) anlayışına dayanırken, klasik çağın temel ideolojik biçimleri tek tanrılı dinler ve felsefedir. İki dönem arasında teknik, üretim, devlet yönetimi ve ideolojik açıdan önemli ayrımlar bulunmaktadır. Özellikle tanrı-krallar yerine, devlet yönetiminde tanrının ilk sıradaki vekili krallar söz konusu olmaktadır. Bu ciddi bir yumuşamaya işarettir.

Asurların yıkılışıyla bu kölelik anlayışı tarihe gömülmüştür. Yerine kurulan Med-Pers İmparatorluğu'nun dayandığı toplum ve mitoloji-din anlayışı, klasik kölelik çağının ruhu ve özüdür. Zerdüşt ve İbrahimi gelenek bu dönüşümün ideolojik gücünü yaratırken; Demirci Kawa şahsında demir tekniğini hem üretimde hem de savun-

mada kullanan bölge aşiret federasyonları, yeni klasik dönemin esas hazırlayıcı gücü olmaktadır. Doğu uygarlığının Batı uygarlığına en büyük katkılarından biri de bu noktadadır. Klasik çağı başlatan süreç, Zerdüşt'ün büyük özgürlük zihniyetini, ruhunu ve iradesini aradığı ve geliştirdiği Medya ülkesinde mayalanmıştır. Hurrilerden başlayıp Medlere kadar süren üç bin yıllık bir direniş süreci; Demirci Kawa'nın sembolleştirdiği direnen halk gerçeğiyle, Zerdüşt'ün şahsında dönüşen özgür iradenin ortaya çıkardığı, fazla yazılı tarihe yansımasa da, aslında özgürlük yanı ağır basan en büyük tarihsel süreçtir. Daha somut bir ifadeyle, Sümerlerden Asurlara kadar insanlığın antik çağ adı altındaki en büyük kölecilik tarihi ne kadar önemli bir gerçekse, Hurrilerden Medlere kadar merkezinde Kürtlerin ataları ve analarının rol oynadığı özgür zihniyet ve irade direnişi, aşiretlerin temelini teşkil ettiği direnen halklar gerçeği de o denli önemli bir tarih gerçeğidir. Biri egemen sömürücülerin zorbalık ve talan tarihi iken, diğeri halkların emeklerine ve özgürlüklerine sahip çıkan özgürlük ve emeğin mücadele tarihidir. Medya ülkesinde atılan son adımın değeri bu denli önemli olmaktadır. Tüm Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya'ya kadar halkların en büyük yenilik, yeniden doğuş ve özgürlük bayramı olarak değer yüklemesi de bu tarihsel gelişmeyle yakından bağlantılıdır.

Antikçağ köleliğinden kurtuluşun uygarlık ve dünya halklarının geleceği açısından en büyük reform veya dönüşüm adımlarından birisi olması tesadüf değildir. Neolitik toplumla insanlığın kazandığı tüm insancıl değerler antik çağın köleci zorbalığıyla tarihin diplerinde adeta zindana tıkılırcasına çakılmakta; sanki özgür ve eşit insanlık hiç yokmuş gibi bir mitoloji ve din yaratılmaktadır. Sanki insanlığın kaderi kendi gölgesine bile sahip çıkamayacak bir kölelik ve kullukmuş gibi, sanki azgın bir sömürülü ve cezalandırmalı uygarlık sistemi tek geçerli düzenmiş gibi bir dünya yaratılmaktadır. Kralları tanrılaşan, emekçileri ise zebanileşen bir ideolojik-mitolojik din, sonsuz kader inancıymış gibi tüm ruhlara ve zihniyetlere yerleştirilmektedir. Yeni toplumun, sınıflı toplumun Sümer ve Mısır rahip tapınaklarında gerçekleşen bu icadı tarihte büyük bir gelişmedir; ama özgür insanlığın da büyük kaybıdır. Bu dönemin tarihsel diyalektiği böyledir. Alman filozofu Nietzsche, Zerdüşt için "Böyle buyurdu Zerdüşt" deyişine dayalı büyük eserini boşuna yazmamıştır. Bu aslında Zerdüşt ve geleneğinin temsil ettiği özgür irade isyanının ade-

ta köleci tanrıyı, dolayısıyla rahiplerin ve tanrı-kralların en derin kulluk sistemlerini sorgulaması ve sarsması anlamına gelmektedir. Zulmün ve sömürünün tanrısal simgeleri putlar sarsılır ve kırılırken, insanlık için daha katlanılır bir yaşam yolu aralanmaktadır. Neolitik dönemden kalma özgürlük anıları –kayıp cennet anısı–, insanlığın yeni umut ve kurtuluş özlemine dönüşmektedir. İbrahim'in daha affedici –insanı kurban kılmaktan alıkoymuştur– dost tanrısı ile Zerdüşt'ün sorguladığı ve karanlığa karşı aydınlığın zaferiyle yüce üstünlüğe geçen tanrısı, özünde bu büyük emek ve özgürlük mücadelesinin dini örtü altında ifade edilmesinden başka bir anlama gelmez. Bu dönemlerin tüm mücadeleleri mitolojik ve dini bir düşünce tarzıyla dile getirilir. Tüm insanlık için istisnasız bu böyledir. Eğer emek ve özgürlük mücadelesini anlamak istiyorsak, mitolojinin ve dinin dilini çözümleyerek bunu başarabiliriz. Öyle sanıldığı gibi, mitoloji ve din, hayalci ve içi boş anlatımlar değildir. Tersine binlerce yıllık insanlık tarihinin kendine özgü düşünce tarzlarıyla dile getirilmesidir. Mitoloji ve dinler çözümlenmedikçe ve bilimsel dille doğru yorumlanmadıkça, neolitikten yakın çağa kadar tarihi doğru bir anlatıma ve bilimsel bir ifadeye kavuşturmak yeterince başarılamaz. Eksik kalır, yanlış olur.

'Yüksek dağlılar' (Hurriler) ve 'maden ülkesi'nde (Medya) gerçekleşen ideolojik Zerdüşt geleneksel direnişçiliğiyle, halkın Demirci Kawa geleneğinin doğru çözümlenmesi, Ortadoğu ve dünya tarihinin doğru yazılmasında büyük önem taşımaktadır. Bu büyük önem, uygarlığın klasik çağının Persler aracılığıyla ilk etapta Doğu'ya doğru Asya içlerine ve Hindistan'a taşınmasında kendini göstermektedir. Pers etkisiyle Orta Asya'da, Hindistan ve Çin'de yeni bir tarihi dönem açılır. Çin'de Han İmparatorluğu, Hindistan'da Morya İmparatorluğu, Orta Asya'da Türk kökenli ilk Hun ve Mete Han dönemleri bu etkiyle bağlantılı gelişmelerdir. Babil'de yeni bir dönem açılır. Geç Babil dönemi bu etkinin sonucudur. Tutsak edilen Yahudilerin M.Ö 538'de serbest bırakılmaları ve Kudüs'e dönmeleri, yine çok önemli sonuçları olan diğer bir gelişmedir. İsa'nın ve Hıristiyanlığın doğuşunu bu süreç hazırlayacaktır. Yahudi dini, İbrahimi gelenekle Zerdüşt geleneğini bu göç ve yeniden dönüş sürecinde birleştirerek, daha güçlü bir ideolojik içerik kazanacaktır. Yahudilerin rolü artacaktır. Öyle ki, Yahudiler Asur ve Babil'in tahakkümünden kurtuluşlarını Rabb'in vaadi ve Mesih'in gelişi olarak değerlendirmek iste-

yeceklerdir. Böylelikle Ortadoğu'da güçlü bir Mesih (kurtarıcı), Mehdi geleneği doğacaktır.

Daha da önemli bir etkilenme, Greko-Romen klasik çağına giden yolun Med-Pers İmparatorluğu'yla derinden etkilenmesidir. Mısır ve Asur'un egemenlik çağında bir klasik Grek ve Roma çağı kendi başına gelişecek konumda değildir. Nitekim M.Ö 500'lere kadar Roma ve Athena'nın ciddi bir tarihsel dönemi yaşadıkları söylenemez. Birçok alanda benzer bir konfederasyon süreci yaşanmaktadır. Bunlar ideolojik olarak Babil ve Mısır'ın derin etkisi altındadırlar. Önde gelenler eğitimlerini Mısır ve Babil'de yapmaktadır. Buralarda eğitimden geçmeyenlerin entelektüel güç kazanmaları pek olası değildir. Dönemin üniversiteleri bu merkezlerdir. Felsefeyi başlatan Thales ve Pythagoras, eğitimlerini uzun süre bu merkezlerde yapmışlardır. Bu dönem Batı'nın her bakımdan Doğu'ya bağlı olduğu bir dönemdir. M.Ö 500'lere kadar bu bağlılık derinden devam eder. Ne zaman ki Pers İmparatoru Kuros ve Darius Babil'i ve Mısır'ı tümüyle ele geçirir (M.Ö 538-523), o zaman Batı'nın şansı doğar. Önce Ege kıyılarında, sonra Grek yarımadasında Athena uygarlığının hızla yükseliş dönemi başlar. Perslerin M.Ö 490'da Maraton'daki yenilgileriyle üstünlük Batı'ya geçer ve tarihin en gelişkin klasik dönemine girilir. Felsefenin yükselişi, Helen kültürünün öne geçmesinin yolunu açar. Büyük filozof Aristo'nun öğrencisi olan İskender'in tarihi Asya yürüyüşüyle birlikte, Ege'den Hindistan'a ve Mezopotamya'dan Mısır'a kadar uygarlığın Helen dönemi etkili olmaya başlar.

Bu kısa anlatım bile, Helenlerin Medler ve Perslerin açtığı yoldan ilerlediklerini çok açık göstermektedir. Yol sadece fiziki olarak (Ege'de Sard şehrinden İran'ın başkenti Persepolis'e kadar olan "***Kral Yolu***") açılmamıştır. Daha önemli olan, antikçağ zihniyetinin Zerdüşt felsefesi ve özgürlük ahlakıyla çözülmüş bulunmasıdır. Yunan felsefesine ve uygarlığına yolu açan esas gelişme budur. Herodot Tarihi bile incelendiğinde, bu husus açıkça ortaya çıkmaktadır. Yunan mitolojisi ağırlıklı olarak Hurri ve Hitit uyarlanmasının etkisi altında olmuştur. Tunç ve demir tekniği buralardan gitmiştir. Kısaca, teknik araçlardan ideolojik ve siyasi araçlara kadar Grek uygarlığı, Anadolu üzerinden Hurri, Hitit, Luwi, Frigya, Lidya, Med ve Pers zincirleme gelişmesinin etkisi altında oluşmuştur. İkinci sırada Babil, Mısır ve Fenike etkisi gelmektedir. Greklerin marifeti iyi bir aktarmacı ve sentezci olmalarında yatmaktadır. Bu sentezle tarihe fel-

sefe hamlesinin kazandırılmasında öncülük etmişler, yine başta mimari olmak üzere sanat alanında da çıkış yapabilmişlerdir. Homeros'la başlayan güçlü bir edebiyatı teolojiden ayrı olarak geliştirmek, Grek uygarlığının önemli bir kazanımıdır.

Tüm bu tarihi gelişmelerin Medya yaylalarındaki özgürlük ruhuyla bağlantısı çok önemle değerlendirilmeyi gerektirmektedir. Grek mitolojisi ve edebiyatı iyi incelendiğinde, bu bağlantı çok çarpıcı olarak anlaşılmaktadır. Med hareketleri olmaksızın Grek uygarlığının varlık kazanamayacağı, diğer bir deyişle klasik çağın bilinen gelişmesinin aynen sağlanamayacağı, belki de eski Girit uygarlığı gibi antik çağın köleliğine benzer bir konumu yaşayacağı rahatlıkla kestirilebilir. Grek uygarlığı için Mısır tarzı bir kölelik yerine, Batı tarzı bireysel özgürlüğe açık bir yol açan ve Anadolu üzerindeki gelişmelerle bu gelişmeleri üç bin yıl boyunca hazırlayan, Hurriler ve Hititlerden Medler ve Perslere kadarki süreçtir. Tarihin diyalektiğinin bu tarzda doğru kurulması, Batı uygarlığına giden yolun doğru anlaşılması açısından da büyük önem taşımaktadır. Doğu-Batı ilişkilerinin daha gerçekçi anlaşılması da buna bağlıdır. Batı tarihçiliğinin bu bağı tam kuramamaması ve bu konuya yeni yeni eğilmesi büyük bir eksikliktir. Fakat bu eksikliğin giderilmeye çalışılması da önemli bir gelişmedir.

Büyük İskender'in M.Ö 330'larda Pers İmparatorluğu'nu yıkmasıyla, Mezopotamya uygarlığında yeni gelişmeler olur. Artık bölgeyi Batı uygarlığına dayalı gelişmeler etkileyecektir. Yeni adlandırmalar da tıpkı Sümer adlandırmaları gibi bölge gerçeklerini temsil edecektir. Helenler ilk başlarda Anadolu'nun en eski halkları olan Troya, Frigya, Lidya ve Luwileri kendi kültürleri içinde eritirler. Bu eritme Kürtlerin egemen olduğu sınırlarda durur. Bunda Proto-Kürt kültürünün gücü belirleyicidir. Güçlü aşiret yapısı, dil ve kültüre dışarının sızmasını güçleştirmektedir. Dönüşüme en zor uğratılan kültür durumundadır. Helen kültüründe Medya incelemeleri ilginç konularda olmaktadır. En belirgin örnek, Adıyaman merkezli Komagene Krallığı'dır. İskender sonrasında Med-Pers döneminin temelleri üzerinde M.Ö 300'lerde önemli bir yükseliş gösteren bu devlet, Sasaniler ve Romalıların karşı karşıya geldikleri döneme kadar yaklaşık 500 yıl sürer. Komagene Krallığı bu yıllarda klasik dönemin parlak bir örneğidir. Başlıca bölgeleri Adıyaman-Samsat merkez olmak üzere Malatya, Maraş, Antep, Urfa ve Elazığ'a kadar uzanmaktadır. Son dö-

nemlerde epey aktüel bir konu teşkil eden Zeugma, bu dönemin önemli bir merkezidir. Yine dünyanın sekizinci harikası olan Nemrut harabeleri bu dönemden kalmadır. Madencilikte ünlüdür. Doğu-Batı, Kuzey-Güney ticaret yollarının geçit hatlarını teşkil etmektedir. Mısır, Mezopotamya, İran, Kafkasya ve Grek Anadolu'dan gelen tüm mal ve fikirler, buradaki kanal ve merkezlerde sunum, pazarlama imkanı bulmaktadır.

Dolayısıyla Helen kültürü Doğu-Batı kültürlerinin tam bir sentezini oluşturmaktadır. Heykel ve mimariden bu sonuç rahatlıkla çıkarılabilmektedir. Bu yönüyle tarihte ilk Doğu-Batı sentezinin gerçekleştiği bir kültür olarak değerlendirilmektedir. Dünya çapında ilgi görmesinin önemli bir nedeni bu gerçeklikte yatmaktadır. Başka bir uygarlık bu sentezi şimdiye kadar bu parlaklıkta gösterememiştir. Uygarlıklar sentezi açısından üzerinde önemle durmayı gerektirmektedir. Daha önemlisi, sonraki tüm uygarlıklar tek taraflı bir etkilenmeyi esas almışlardır. Ağır basan yön sentez değildir; kendi tezini tümüyle sömürgeci bir zihniyetle hakim kılma yolu seçilmiştir. Bugün de Batı uygarlığı aslında kendi tezlerinin tam egemenliğiyle hareket etmektedir. İlkçağlarda Doğu uygarlığının yaklaşımı da bu tarzdadır. Ama Komagene'de gerçekleşen, yaratıcı bir sentezdir ve uygarlıkların sentez olanağının ilk ciddi örneğini temsil etmektedir. Komagene'nin temel halkı, ağırlıklı olarak bugünkü Kürtlere yakın aşiret grupları olmakla birlikte, Ermeniler, Luwiler, Helenler ve Semitik kökenli Asurlu gruplardan oluşmaktadır. Kürtleşmenin bu dönemde niteliksel bir gelişme gösterdiği tahmin edilmektedir. Luwiler, Helenler erirken, hakim kavim olarak Kürtler ve Ermeniler önem kazanmaktadır. Ermeniler daha çok madencilik ve zanaatlarda öncülük yaparken, Kürtler tarım ve hayvancılıkta hakim konumdadır. Bu dönemde Komagene'nin en yakın komşusu ***Suriye-Palmira Krallığı*** 'dır. En son kraliçesi olan ***Zennube*** , M.S 268'de Roma İmparatoru ***Aurelius*** 'a esir düşerek krallığın sonu gelir. Tahminen aynı dönemde M.S 250'lerden sonra artan Roma-Sasani çatışması, Komagene Krallığı'nın da dağılmasına ve iki taraf arasında paylaşılmasına yol açar.

Bundan sonrası yoğun bir Sasani-Roma çatışması dönemidir. Bu çatışma daha çok yıkımlara yol açar. Bölgenin güçlü potansiyeli, savaş ortamında hak ettiği uygarlık gücünü kazanamaz; küçük beylikler ve aşiret grupları halinde varlığını sürdürmek zorunda kalırlar. Tarafların gücüne göre bir o tarafa, bir diğer tarafa kaymak adeta te-

mel politika haline gelmiştir. Buna benzer süreçler aslında neolitik çağlardan beri süre gelmektedir. Bölge, kültürlerin sıçrama konumunu işgal etmektedir. Doğu-Batı ve Kuzey-Güney yayılım hattı, tüm insan toplulukları açısından bu rolünü sürdürmektedir. Örneğin, Mısır ve Aşağı Mezopotamya izole edilmiş alanlar olduklarından, yeknesak özellikler gösterirler. Gelişmeler binlerce yıl dıştan fazla zorlanmadan varlığını sürdürebilir. Toros-Zagros kavisi ise, tersine üç kıtanın temel yayılım alanıdır. Kendine özgü kalıcı bir uygarlığı uzun vadeli sürdüremez. Her dönemin dört yandan gelen işgal ve istila güçleri buna fırsat vermez. Ancak güçlerin denge konumlarında bölge nispeten gelişme gösterebilir. Hurri, Mitanni, Urartu ve Medlerde de gelişim bu tür dengelerin sonucudur. Bu konuda en parlak ve kalıcı örneği Komagene Krallığı teşkil etmektedir. Güçlü bir sentez teşkil etmesinin özü bu konumundan kaynaklanmaktadır. Tüm kültürlerin iziyle tanışık olduğu için özümsemekte ve yeni sentezlere ulaşınada avantajlı bir konum yaşamaktadır. Derinliğine bir tutuculuğu yoktur. Birçok kültür yan yana yaşayabilmektedir. Adeta bölge bir diller, dinler ve kültürler mozaiği biçimindedir. Bunu en iyi yansıtan, Nemrut heykel alanı ve Zeugma mozaikleridir. Tüm Doğu ve Batı kültür çizgileri bu heykel ve mozaiklerde yansımaktadır. Tiplerde de beyaz ve siyah, Aryenik ve Semitik çizgileri taşımaktadır. Yaşam ve inanç tarzlarında benzer bir çeşitlilik göze çarpmaktadır. Adeta dil, din ve diğer kültürel öğelerin harmanlandığı alan görünümündedir. Tüm bu özgünlükler Komagene'de sentezleşip harınanlandığı için önemli olmaktadır. Binlerce yıl sihri ve kutsi bir iklim özelliğini taşıması da bu gerçekliklerden ötürüdür.

İnsanlığın temel bilgeliği neolitiğin derinliklerinde gizli ve oradan doğup gelişmiştir. Yüce peygamberlik doğuşları ve kurumlaşmaları yine bölgenin diğer önemli bir kültür doğuran gücüdür. Grek felsefesine giden yol buradan, Zerdüşt geleneğinin izinden geçmiştir. Bu da bölgenin bilgeliğinden kaynaklanmaktadır. Ana ve tanrıça kültürünün en esaslı doğuş bölgesidir. Hurri tanrıçası ***Hepat***, daha sonra ilk ana olarak kutsal din kitaplarında ***Havva*** olup çıkmıştır. Hititlerde ***Kupapa***, Friglerde ***Kibele***, Araplarda ***Kıble*** haline gelip Kabe'de yerleşmiştir. Hepsinin kökeninde neolitiğin yaratıcısı kadın ve onun tanrılaşması, göklerde yıldızlarla temsili ***Sterk*** geleneğidir. Sümerlerde ***İnanna-İştar*** , Mısırlılarda ***İsis***, Yunanlılarda ***Afrodit***, Romalılarda ***Veniis***, Hıristiyanlıkta ***Meryem*** olup çıkmıştır.

Kürtlerin orijinal kaynaklarının son büyük buzul döneminin sona ermesinden, M.Ö 20000'lerden beri Dicle ve Fırat'ın yukarı kesimi olan Toros-Zagros hattının iç kavisleri ve dış çeperleri olduğu tüm tarihi kanıtlarca doğrulamnaktadır. Gerek arkeolojik ve etimolojik (dil yapısı), gerek etnolojik (Aşiret toplumu yapısı) incelemeler buna ilişkin bolca kanıt sunmakta ve bu gerçekliği çok yönlü doğrulamaktadır. Daha da önemlisi, tarım ve hayvancılık devrimini ve köyler çağını doğurup geliştiren bölge ve halk durumundadır. İlk sınıflı toplum ve manevi donanımlarını bu kültürden aldıkları da kanıtlanmış durumdadır. Bu dönemden itibaren Sümer yazılı tarihinden Grek yazılı tarihine kadar 'dağlı halk' anlamında Sümerce ***Kurti***, buradaki halkı anlatmaktadır. Bu kavramı en son Luwilerden devralan Greklerce ***Kurdienne***'ye (Kürt memleketi) dönüşmüş; Farsça'dan etkilenen Selçuklu Sultanı Sancar, bölgeyi ***Kürdistan*** adıyla bir kez daha adlandırmıştır. Hurri, Guti, Kassit, Mitanni, Nairi, Urartu ve Medler biçimindeki adlandırmalar bu geleneğin devamı olup, çeşitli dönemlerde aşiret konfederasyonları ve devletler için geliştirilmiş adlandırılmalardır. Aynı dil, kültür ve etnik süreç anlatılmak istenmiştir. Ad değişikliği, bölgeyle ve etnik gruplarla ilişkisi olan komşuları ve bizzat kendileri tarafından gerçekleştirilmektedir. Ad çokluğu belirsizliğe ve farklı olgularmış gibi bir sonuca yol açmamalıdır. Tarihte durumu benzer olan birçok toplumsal süreç benzer terminolojilerle ifade edilmiştir.

Köleci çağın tarihinde Kürt soy gruplarının en temel özelliği, içe kapanık direnişçi aşiret yapıları ile daha güçlü uygarlıklar kuran komşularının egemen sınıflarıyla işbirlikçi temelde bağ kuran üst tabaka arasındaki ayırımdır. Bunlar adeta tampon bir rol oynamaktadırlar. Kendi toplum özelliklerine göre siyasi bir oluşuma gitmedikleri gibi, adeta dış güçler adına kendi toplumlarını kontrol etmek ve denetim altında tutmak için, yabancı siyasi oluşumları özden yoksun bir biçimde temsil etmeyi politik sanat haline getirmişlerdir. Bu konumlanış, tarihte ilerici ve yaratıcı bir rol oynamalarını önlemektedir. Görevi bekçilik olan, yaratıcı olamaz; başkaları adına hep kontrol eder. Bu yönüyle geleneksel Kürt işbirlikçiliği tarihin tanıdığı en verimsiz, özüne karşı hain ve onursuz bir sınıf karakterindedir. Şüphesiz bunda dört taraftan sıkıştırılmanın belirleyici etkisi vardır. Ama yine de çok kofturlar ve durumlar epey elverişli olduğunda bile, genlerine işlemiş uyduluk nedeniyle hiçbir planlı ve inançlı yaratıcı ge-

lişmeye yönelememektedirler. Öncülük ettikleri isyanlar bile, dar ailesel çıkarlar ve başka dış güçlerce kullanılmaları nedeniyle olmaktadır. Tarihin başladığı dönemden günümüze kadar, bu özellik hep olumsuz yönde etkili olmuştur. Bunun en çarpıcı örneği, tarihin ilk yazılı destanı olan Gılgameş Destanı'nda yer alan dağda ilkel yaşayan ***Enkidu***'nun Sümer şehir yönetimince kadın yoluyla kandırılması ve kral Gılgameş tarafından Orman şefini, yani aşiret yöneticisini avlamakta bir kılavuz olarak kullanılmasıdır. Aşiret şefi olarak anlaşılması gereken, vahşi destandaki adıyla ***Huvava*** yakalandığında, Gılgameş kendisini öldürmeyip kullanmaları gerektiğini söylerken; Enkidu onu eskiden tanıdığı ve belki de akrabası olduğu halde, bunu tehlikeli bulur ve *"öldürelim"* der. O günden beri Kürt işbirlikçileri görevlerini başarmak için ülkelerini ve aşiretlerini koruyan önderlerini avlamayı sanat bellemişlerdir. Kraldan daha kralcı bu tavır ve politika, Gılgameş'ten beri Enkidu'dan günümüze kadar hızından hiçbir şey kaybetmeden sürüp gelmiştir.

Bununla birlikte doğa ve dış istilacı güçler karşısında sürekli direnme durumunda kalmış olan ve bu nedenle dar aşiret formunu ileri düzeyde aşma gücü göstermeyen halk, dilin, kültürün ve ülkenin koruyucu ve sürdürücü gücü olmuştur. Egemen işbirlikçiler, yabancı uygarlık gücünün dil ve kültürlerini aile ortamlarında egemen kılıp yaşarken, halkın dili ve kültürü ile yaşam tarzına hor bakınışlar; kaplumbağanın kabuğunu beğenmemesi gibi halkın dilini ve kültürünü küçümsemişlerdir. Bu gerçeklik, tarihin en eski ve yaratıcı tarım ve hayvancılık devriminin dili olduğu halde, Kürtçe'nin neden gelişmediğini açıklamakta; yine neden çok sayıda bölge ve aşiret şivesi halinde geri ve farklı kaldığını izah etmektedir. Bir dil ve kültür yazılı eğitim dili halinde kurumlaşarak gelişmezse, zamanla tasfiye olması kaçınılmazdır. Zamanın bu eritici özelliğine rağmen, Kürtçe lehçelerinin halen güçlü yaşamış olmaları, halk gruplarının direnişçi ve koruyucu rolünü güçlü bir biçimde oynamalarından ileri gelmektedir. Egemen sınıfları ne kadar yabancılaşmış ve kişiliksizleştirilmiş olsalar da, halk olarak Kürtlerin o kadar özgür ve soylu kalmaları diğer önemli bir gerçektir. Örneğin Sümerleri, Mısır'ı, Grekleri, Roma'yı yaratan, egemen ve sömürücü sınıfların önderlik konumlarıdır. Bunlar halklarını adeta eriterek bu rolü oynamışlardır. Kürtlerde ise, egemen sınıf veya tabaka bu rolden hep kaçınmış; bir kırıntıyla geçinmeyi ve ailesini kurtarıp büyütmeyi bu dünyanın en temel politikası

olarak görmüştür. Şüphesiz bu rolleri belirleyici olmasa da, önemli bir etken olarak Kürtlerin neden güçlü uygarlıklara ulaşamadıklarını göstermektedir.

Bu olumsuzluklara rağmen, Kürtlerin rolü ilk çağda büyük önem taşımıştır. Kısmen izah edildiği gibi, temel yayılma ve sentez bölgesi olarak, uygarlık değişimleri ve taşınmalarındaki konumları ve işlevleri büyüktür. Kürtler ilkçağı yaratan temel kültür ve halklardandır. İran'da, Anadolu'da, Doğu Akdeniz'de, Aşağı Mezopotamya'da kurulan tüm önemli uygarlıklarda ve merkezi devletleşmelerde hep faal rol oynamışlar ve ortaklık etmişler; çok sayıda yönetici ve memur konumunda hizmet vermişlerdir. Kürt tarihinin anlaşılmasında bu özellikler önemlidir. Komşularıyla ortaklık, ortak devlet ve uygarlık kurma, Kürt tarihinin temel diyalektik özelliğidir. Tarihte sadece Kürtlere özgü oluşumlara az rastlanır; fakat her komşu oluşumda mutlaka önemli rolleri vardır.

Kürtlerin diğer bir özelliği, dil ve kültürü koruyan direngen aşiret formasyonlu yapıları ve federal siyasal birlikleridir. İlkçağ ve daha sonraki Kürt tarihini bu ana formlar halinde incelemek daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır. Çünkü orijinalitesi böyledir. Kafamızda uydurduğumuz bir Kürt tarihi hiç olmamıştır. Aslında öyle övünülecek bir tarih de söz konusu olamaz. Egemenlerin kurduğu köleci devletler ve uygarlıklarla gurur duyulamaz. Ancak ibret ve ders alınır. Halklar açısından tarihe bu yönlü bakmak, hem gerçekçi hem de daha adaletli ve özgürlük değerlerine bağlı olmayı mümkün kılmaktadır. Tarihe övünmek ve yerinmek biçiminde yaklaşmak yerine, emeğin ve özgürlüğün, dolayısıyla yaratıcılığın rolünün nasıl olduğu, hangi süreçlerden geçtiği ve sonuçta nelere yol açtığı temelinde yaklaşmak daha öğreticidir. Böylelikle tarih büyük bir anlam kazanır ve tarihin gerçek yaratıcılarının lehine adım atmada en önemli aydınlatıcı rol yakalanmış olur.

Kürtler ilk neolitik çağın en büyük yaratıcı kültürünü temsil etmektedir. Zaten neolitik dönemde çakılıp kalmaları da, bu rolü binlerce yıl derinliğine oynamalarından ileri gelmektedir. Neredeyse tüm güçlerini neolitik devrimi ve toplumu yaratmada kullanmış gibidirler. Bir halk ve kültür bir toplumsal biçimi ne kadar derinliğine ve uzun süreli yaşamışsa, daha sonraki biçimler de o denli geri kalmıştır. Kürt olgusunu ve tarihini incelerken, bu evrensel kuralı hep göz önünde tutmak gerekir. Farklı uygarlıkları genellikle taze güçler ge-

liştirmektedir. Feodal ve yakın çağlarda Kürtlerin rolleri gittikçe silikleşecek; ilkçağda girmiş oldukları trendi, eğilimi sürdüreceklerdir. İnsanlığın başlangıcında görkemli ve en temel yaratıcı halk ve kültür, giderek ihtiyar bir anaya benzeyecektir. Kendi elleriyle doğurduğu, beşikte büyüttüğü evlatları, büyüyen insanlık, onu tanımazlıktan gelecektir. Kürt ana trajedisi budur. Bu trajedi günümüzde de en kahredici biçimde yaşanmakta; aslında kendi elleriyle doğurduğu tarihin bu ihaneti karşısında, kendini tanıtması ve bir hak talebinde bulunması büyük sorun olmaktadır: Tıpkı anaların hayırsız evlatlar karşısındaki hazin duruşları gibi.

Sonuç olarak, Kürtler ilkçağ köleci sisteminde güçlü merkezlerin çevre ülkesi ve halkı olarak rol oynamışlar; sistemin doğuşu, gelişimi ve yayılmasında etkili olmuşlardır. Önemli köleci devletlerin ortasında yer almakla sürekli işgal ve istilalara konu teşkil etmişlerdir. Bu gerçeklik aşiret üst kesimini işbirliğine zorlarken, ana kitlesini içe kapanık ve direnişçi kılmıştır. Coğrafyasının maden, tarımcılık ve hayvancılık açısından zenginliği, bu statünün oluşumunda belirleyici bir neden olmuştur. Dış baskıların yoğunluğu ve katı aşiret yapısı, gelişkin ve kalıcı siyasi yapıların oluşumunu engellemiştir. Çoğunlukla aşiret federasyonlaşmasına dayalı, kararsız ve kısa süreli siyasi organizasyonların kurulup dağılmasıyla sonuçlanan bir süreç izlenmiştir. Bunda dar aşiret çıkarları ve bilinci önemli rol oynamıştır. Üst kesimin sınırlı bir biçimde yabancı uygarlık merkezlerinin işbirlikçisi olarak köleci sınıf toplumunda yer almasına karşılık, halk esas olarak aşiret toplulukları biçiminde neolitik toplumun eşit ve özgür koşullarında yaşamayı sürdürmüştür. Bu temelde Ortadoğu'nun önemli bir etnik gücü olarak, Ortaçağ feodalizminin doğuşunda ve gelişiminde yer almıştır.

c- Feodal çağda Kürtler

Toplumların tarihsel diyalektiğinde bir kural sürekli etkin bulunur: O da bir toplumsal kuruluş hangi temel iç ve dış etkenlere dayalı olarak ortaya çıkmışsa, bunun yeni bir toplumsal kuruluş dönemine kadar bu etkenler altında işlemesini sürdürmesidir. Bu, toplumsal diyalektiğin bir gereğidir. Tez ve antitez işlevini gören iç ve dış koşullar yeni bir sentezle sonuçlanıncaya kadar, rolünü benzer etkinlikte sürdürmek durumundadır. Toplumlar keyfi dayatmalarla gelişme süreçlerinden alıkonulamayacakları gibi, inkara ve çarpıtmaya karşı

da varlıklarını ısrarla sürdürme eğilimindedirler. Bilinçsiz güç ve süreçler cehalet gereği ne kadar zorlayıcı olsalar da, sonucu belirleyecek olan, gelişmenin temelinde yatan etkenler ve özellikleridir. Aşırı güç belki yıkabilir, ama hiçbir gelişmeyi çarpıtarak da olsa sürdürme yeteneğinde olamaz. Gelişmenin esas etkenleri, olguya hakim olan iç özellik ve ortam içindeki konumudur.

Kürt olgusundaki temel özellikleri ve dayandıkları ortamı değerlendirirken, bu diyalektik kuralı hep göz önünde tutmak gerekir. Neolitik ve köleci çağlardaki oluşum özellikleri ve içinde hareket ettikleri ortam etkisini ortaçağda da sürdüreceği gibi, benzerlikler günümüzde de köklü dönüşümler sağlayıncaya kadar devam edecektir. Kürtlerin bundan kurtulmak için ya kendilerinden tümüyle vazgeçmeleri ve başkalaşıma uğramaları veya fiziki olarak imha edilmeleri gerekir. Kendilerinden vazgeçmeleri kolay olmamaktadır. Fiziki imhalar ise, ancak sınırlı gelişebilecek uygulamalardır. Geriye kalan; aşırı çürüten ve durgunlaştıran statüden, ya köklü devrimlerle ya da daha yumuşak reformlarla evrimsel dönüşümü yaşayarak, yeni diyalektik işleyiş sürecine geçiş yapmaktır. Kürt olgusuna damgasını vuran; içte savunmaya elverişli bir coğrafya ile dıştan sürekli saldırılar altında olma, bu iki koşula uygun olarak tepki vermeye dayanan dar aşiret formları ve bilinci altında bir halk gerçekliği halinde yaşamadır. Coğrafyanın elverişli özelliği neolitik çağı yaratmalarına yol açtığı gibi, işgalleri de doğurmuştur. Tarıma ve hayvancılığa elverişlilik bir yandan toplumu geliştirirken, dıştan da tamahı uyandıracaktır. Maden zenginliği, madene en çok muhtaç uygarlıklar için sürekli bir işgal hedefi olarak görülmesini sağlayacaktır. Bu etkenler uygarlığın kuruluşunda Kürt olgusunu esasta şekillendirdiği gibi, günümüzde de bu rol dış çevrelerin farklılığı oranında değişerek devam etmektedir. İç inisiyatiflerin belirleyici olmasında dış etkenler ileri düzeyde engelleyici konum arz ettiğinde, değişim daha çok dış kaynaklı olacak ve içte bağımlı bir gelişme halinde tepki verecektir. İlkçağda işleyen bu kural, ortaçağda da daha etkili olarak sürecektir.

Kendi başına bir Kürt feodalleşmesinden bahsedilemez. Komagene uygarlığı, klasik köleci çağın son büyük uygarlığı olarak, M.S 250'lerde Roma ve Sasani köleci sistemleri altında dağıldığında, geriye işbirlikçilerin memurluk rolünü oynadıkları kent yönetimleriyle engin dağlara çekilmiş özgür aşiret toplulukları kalmıştır. Yukarı Mezopotamya üzerinde büyük bir çekişme, çatışma ve yıkım süreci

yaşanır. Bölgeler ve kentler sürekli el değiştirir. Fırsat düştüğünde ve dengeler elverdiğinde, zaman zaman bağımsız beylikler kurulur. Bir tür otonomicilik tarihte hiçbir zaman eksik olmaz. Ama bu otonomiciliğin bir aşiret idaresini kolay kolay aşamadığı da bir gerçektir. Roma-Sasani çatışması dönemi, İslamiyet'in doğuşuna ve yayılmasına kadar devam eder. Bu iki klasik imparatorluğun İslamiyet karşısında hızla dağıldıkları bilinmektedir. Bunda en belirleyici etken, İslamiyet'in ideoloji ve uygulama olarak daha üst bir toplum biçimi olan ve feodal diyebileceğimiz bir uygarlık sistemine dönüşüm imkanı vermesidir. Diğer tüm izahlar ancak bu ana nedene bağlı olarak anlam kazanabilir.

Değerlendirmemizin birinci kitabında İslamiyet çözümlemesini tanımlama düzeyinde yaptığım için burada tekrarlamayacağım ve sadece hatırlatınakla yetinmek durumundayım. İslamiyet çağına feodal çağ demek gerçekçidir. Tabii tarihsel ve coğrafi farklılık nedeniyle Batı feodalizminden ayrı olan yönlerini de göz ardı etmeden, tüm bölge üzerinde bu feodal tarz uygarlığıyla etkide bulunacaktır. İslam fetihleri, M.S 650 yıllarına geldiğimizde, Kürtlerin yerleşik olduğu coğrafyayı esas alarak fethetmişlerdir. Geniş tarım alanlarında ve şehir merkezlerinde hakimiyetini tam kurarken, dağlık alanda yabancıya karşı geleneksel direnişçilik devam etmiştir. İslamiyet'in kurucusu Hz. Muhammed'in cenazesi daha yerdeyken yaşadığı çelişki ve çatışmalar, Kerbela'da Hüseyin ve yakınlarının şehadetiyle yeni bir aşamaya varmıştır. Eski toplumun, Kureyş federasyonunun hakim kesimleri olan Emevilerin iktidarı ele geçirmeleri, yoksul kesim ve Araplar dışındaki diğer halklar üzerinde daha çok baskıya yol açmıştır. İran, eski güçlü uygarlık temeline dayalı olarak, bu baskıya karşı İslam'ın Ehlibeyt (Hz. Muhammed ve Ali'nin yakınları ve çevresi) tarafında yer alarak, İslam'ı kendi koşullarına dönüştürmenin biçimi olan Şialık tarzında karşılık verir. Bu direniş, İslamiyet'in köklü ayrışması ve yerel koşullara göre dönüşmesinin ilk büyük örneğidir. Kürtlerde ise buna verilen karşılık, sınırlı bir sahada da olsa Alevilik biçiminde olmuştur. Ovalık ve kent merkezlerinde ise, iktidardaki Emevi sülalesinin İslamiyet yorumu olan Sünnilik egemen olmuştur. Başta Araplarda olmak üzere, birçok kavim içinde daha önceki bölümlere ek olarak, böylesi bir bölünme ve ayrışmanın köklü olarak gelişmesi söz konusudur. Bu ayrışmanın temelinde ise, yeni sosyalleşme ve sınıfların oluşumu yatmaktadır. Köleci tarz toplum ve sınıf

yapılanmasından feodal tarz toplum ve sınıf yapılanmasına doğru dönüşüm yaşanmaktadır.

İslamiyet'in en doğru bilimsel tanımlanmasını bu çerçevede yapmak büyük önem taşımaktadır. Kendi başına dini dogmalar halinde İslam'ı izah etmeye çalışmak, gerçeği daha çok perdelemek ve karanlığa gömmek anlamına gelecektir. Feodal egemenlik, ezici üstünlüğü sayesinde İslamiyet'in bu dini dogmatik izahını tanrının değişmez kelamıymış gibi sunup, tüm Ortadoğu halkları üzerinde yüzyıllarca süren mutlak bir zihni ve ahlaki egemenlik kurar. İslamiyet, Arap yarımadasındaki geleneksel tüccar sınıfın üçüncü büyük çıkışıdır. Mısır, Mezopotamya, Yemen ve Habeşistan arasındaki ticaretle büyüyen Arap kabilelerinin birlik ve siyasi güç olma ihtiyacını karşılar. Semitik kökenli son uygarlık hamlesidir. Daha çok geriye kalan uygarlığa bağlanmamış tüm çöl Araplarını, İslamiyet adı altında bir araya toplayıp feodal uygarlık gücü haline getirir. Objektif olarak kavmiyeti güçlendirir. Kabile anlayışını aşan birlik fikri İslamiyet'te çok güçlüdür. Bu nedenle ortaçağda dağınık ve birlik ruhundan uzak yaşayan kabile ve aşiretler daha yakın kavimsel bağlar içine girerler. Kavim, ortaçağa özgü bir feodal kategoridir; etnisite ile ulus arasında bir konumu işgal eder. Toprağa ve ticarete daha çok bağlanma, kavimsel birliğin maddi zeminini güçlendirir. Feodal toprak soylularıyla kentlerin tüccarları, bu kavimsel ortamda daha güçlü iktidar sahipleri haline gelirler. Emevilerin Arap kavmiyetçiliğini geliştirmeleri bu maddi nedenden ötürüdür.

Kavmiyetçilik daha çok üst kesim arasında gelişmiştir. Bu dönemde Araplık bir erdem, bir üstünlük duygusuna gerekçe yapılmıştır. Bir nevi milliyet şovenizmi yaşanmıştır. İslamiyet örtüsü altında hem hakim sınıf, hem de milliyet iç içe yaşatılmaya çalışılmıştır. İslamiyet'te iktidarda olanlar, genellikle bağlı oldukları milliyetlere avantaj sağlamışlardır. İslamiyet'te iktidara gelen Arap, Fars ve Türk hakim sınıfları, mensup oldukları milliyetlerin etnik boy özelliklerini daha ileri kavim özelliklerine dönüştürmede rol oynamışlardır. İktidarda kendi dil ve kültürel varlıklarıyla yer alamayanlar bu konuda geri kalmışlardır.

Etnik olguyla kavimsel olgu arasında fark vardır. Etnisite, daha çok neolitik ve ilkçağ köleliğinin hakim toplumsal formudur. Tüm topluluklar bu dönemlerde birer etnik grup içinde yer almak durumundadır. Etnik varlık bu anlamda tarihsel bir kategori ve objektif olgudur.

Etnik bilinç daha farklı bir aşamada gündeme gelir. Genellikle köleci uygarlık güçlerine karşı kabile ve aşiretlerin birleşme ve savunma ihtiyacı içinde gelişir. Etnik olgunun varlığı M.Ö 10000'lere kadar giderken, etnik bilinç daha çok M.Ö 3000'lerden itibaren geliştirilen köleleştirme ve boyunduruk altına alma çabalarına karşı gelişir. Ortaçağa kadar ve ondan sonra da gücünü korumaya çalışır. Ortadoğu'da aşiretçiliğin çok güçlü olmasında, bu tarihsel geçmiş esaslı rol oynar. Kürtlerde aşiretçiliğin en derinliğine yaşanması, neolitik toplumun yaratıcıları olmalarından ve bu çağı boydan boya yaşamalarıyla birlikte, tüm ilkel çağ köleliği boyunca dış saldırılara karşı sürekli bir direnme durumunda kalmalarından ileri gelmektedir. Kürt aşiretçiliğinin tarihsel, toplumsal ve siyasal nedenleri çok kapsamlıdır. Derinliğine bir çözümlenmeyle daha iyi anlaşılabilir.

Kavim ise, ağırlıklı olarak ortaçağın feodal bir kategorisi olarak, etnisite, aşiret üstü bir toplumsal form olarak vücut bulmaktadır. Toprağa bağlılık ve ticaretin öneminin artması, siyasi birliğin daha yoğun yaşanması, aşiret bağlarından kavimsel bağlara doğru bir gelişmeyi sağlamıştır. İslamiyet bu yönde çok güçlü bir etkiye yol açmıştır. Kapitalizmin uluslaşmada oynadığı rolü, İslamiyet milliyetleşmede, kavimleşmede oynamıştır. Nasıl ki aşırı ulusçuluk en gerici ve en sağ mali tekelci kesimlerin eğilimi olarak ortaya çıkmışsa, İslamiyet'te de kavmiyetçilik, en sağ ve en gerici toprak soyluları ile tüccar sınıfın körüklediği bir eğilim olarak hakim milliyetlerde gelişmiştir. Çok açık olmasa da, örtülü de olsa, bu eğilim İslamiyet'te vardır ve güçlüdür. Objektif olduğu kadar sübjektif planda da kendini göstermiştir. Hz. Muhammed daha sağken bu tehlikeyi görmüş ve *"Bir Arabın, ibadeti dışında, bir Acemden üstünlüğü yoktur"* demek zorunda kalmıştır. Benzer bir uyarıyı Lenin sağlığında, Büyük Rus şovenizmi için yapma gereği duyar. Araplarda aşiret kavim şovenizmi 'asabiyet' kavramının bir içeriği olarak, çok güçlü bir duygu biçiminde yaşanmaktadır. Aşiret duygusallığının aşırı gelişmesi de söz konusudur. Bir nevi aşiret şovenizmi, gelişmemiş kavimler ve ulusların etnik topluluklarında varlığını güçlü bir biçimde sürdürmekte; bazen öz savunma konumunu aşıp saldırganlığa dönüşebilmektedir. İslamiyet özellikle bizzat Hz. Muhammed eliyle bu duyguyu kırmak istemişse de, tam başarılı olamamıştır. Hatta hakim hanedan, kabile ve aşiretlerde kendini daha çok soylu göstermeye ve kabul ettirmeye kadar vardırılmıştır.

Halkların İslamiyet'i kendi yerel koşullarına ve kültürlerine uyarlaması, çeşitli mezhep ve tarikatların türemesini beraberinde getirmiştir. Ortadoğu kültürlerinde, özellikle Asur İmparatorluğu'ndan sonra etnik temelli birliklerden tarikat temelli birliklere doğru yeni bir gelişme kendini gösterir. İlk defa olarak M.Ö 500'lerden itibaren yaygınlaşan bu birlikler, düşünce ve inanç kategorisine girmektedir. Her kabile ve kavimden insanlar aynı düşünce, inanç ve ahlaki davranışlarla birlikler kurmaktadır. Bunları ezilen ve sömürülen sınıfların ilkel bir örgütlenme tarzı olarak tanımlamak mümkündür. Kabile ve kavimlerin üst kesimleri resmi devletler içinde örgütlenirken, alt tabakalar içine düştükleri yalnızlığı ve çaresizliği, etnik bilinçten farklı olarak, yarı gizli anlamda mistik görüş ve inançlar halinde aşmak istemektedir. Bunlar bir tür ilk muhalefet partileşmelerinin ilkel örnekleri olarak da değerlendirilebilir. Yarı gizli, mistik inançlı yoksulların örgütlenme örnekleri oluyorlar. Grek felsefeciliği ve Mezopotamya bilgeliğiyle peygamberlik kurumları bu eğilimin gelişmiş biçimleridir.

İsa bile kendisinden önce gelişen ve Esseniler adını taşıyan saf ve yoksul bir tarikattan etkilenmiştir. M.Ö 500-M.S 500 yılları arasında Hıristiyanlık ve Müslümanlık henüz tümüyle hakim olmadan önce, adeta bu tür dünya görüşlerine dayalı bir tarikatlar dönemi söz konusudur. Örneğin Grek ve Roma dünyasında başta Stoacılık olmak üzere, bu tarz çok sayıda inanç grupları insanları çekmektedir. Mezopotamya'da bu dönemin en güçlü çıkışlarından biri ***Mani*** hareketidir. M.S 250'lerde netleşen bu eğilim Hıristiyanlık, Zerdüştlük ve Budacılıktan bir sentez oluşturarak, bir Rönesans yaratmak istemiştir. Başlangıçta çok etkili olmuştur. Mani'nin kendisi Sasani başkenti Ktesifon'dan Roma'ya kadar bu inançla bir barış kuşağı yaratmak istemiştir. Kendisinin savaş yanlısı olmadığı bilinmektedir. Daha önceki Komagene sentezini derinleştirerek sürdürmek istemektedir. Ama çıkarları egemenlerin düşmanlık ve savaşlarından geçen resmi Sasani rahipleri, ilk fırsatta bir komployla kendisini vahşice katledip mensupları üzerinde büyük bir terör estirmişlerdir. Eğer Mani başarılı olabilseydi, belki de Avrupa tarzı bir uygarlığın temel adımlarından biri Ortadoğu Rönesansı olacaktı.

İslamiyet bile o dönemde etkili olan ve adına Hanifiler denilen tek tanrılı bir inanç mezhebinin Mekke'deki etkisinden payını almıştır. Hz. Muhammed Hıristiyanlık, Yahudilik, Hanifilik ve Mecusi-

lik'ten oldukça yararlanmış ve İslamiyet'i bu inanç ve düşüncelerin bir sentezi olarak oluşturma gücünü göstermiştir. İslamiyet özünde bu inanç ve düşüncelerin bir evrimi sonucu, yeni koşullar altında dönemin ekonomik, sosyal, siyasal ve hukuki ihtiyacını gerçekçi olarak karşıladığından ötürü büyük gelişme göstermiştir. Ardında böylesine güçlü bir inanç ve düşünce dünyası yatmaktadır. Bu anlamda Hz. Muhammed hem büyük bir reformcu, hem de devrimcidir. Tarihte M.Ö 500-M.S 500 dönemine büyük inanç ve düşünce çağı denmektedir. Bunun nedeni, insanlığın kaderini etkileyen tüm felsefi ve ahlaki düşünce ve inançların, büyük kurucuları tarafından bu dönemde ortaya atılıp geliştirilmeleridir. Buna bir bakıma düşünce ve tarikat ekolleri çağı demek de mümkündür. Bu düşünce ve tarikatlar birbirinden etkilenmekle birlikte, orijinal karakterdedirler. Şüphesiz kendilerinden önceki antikçağ mitolojisinden etkilenmişlerdir. Tepki olarak doğmaları zaten bu etkilemenin sonucudur. Katı ve dogmatik ilkçağ köleci düşünce ve inançlarını sorgulayarak sistemlerini geliştirmişlerdir. Doğu'da Konfüçyüs, Budha ve Zerdüşt'ten Batı'da Sokrates'e kadar böylesi güçlü bir büyük klasikler çağı, köleciliğin aşılıp feodal uygarlığın gelişmesinin ideolojik ve moral temelini oluşturmuş bulunmaktadır.

M.S 500-1500 döneminde ise, daha çok Hıristiyanlık, İslamiyet ve Budizmin belirlediği güçlü bir inanç çağı söz konusudur. Bu dönem feodal çağdır. Ona denk gelen, kurulan düzenin ideolojik temeli olan tanrının varlığına ve birliğine inançla, bu çağın sonsuz kılınması amaçlanmaktadır. Her çağın kendini ilk ve son düzen olarak ilan etmesi gibi, feodal çağ da kendini tanrının varlığı ve birliğine dayalı bir ideoloji çerçevesinde ebedi kılmak istemiştir. Katı inanç çağını teşkil etmesinin temelinde bu gerçeklik yatmaktadır. 'Ölümsüz tanrı, ebedi düzen' anlayış ve inançlarının özünde sınıflı toplumun yönetim ve sömürü ilişkileri gizlidir. Bunu maskeleyip dokunulmaz kutsal emirler olarak yansıtması, taptıkları çıkar düzeni içindir. Ölümsüz ve ebedi kılınmak istenen, tanrının şahsında kendi çıkar ve egemenlikleridir.

İdeolojik motiflerle sınıfsal sömürü ve baskı yönetimi arasındaki ilişkiyi büyük bir özenle çözümlemek ve aydınlatıcı biçimde emekçilere ve ezilenlere sunmak başta gelen aydınlanma görevidir. Bin yıllık katı inanç çağı çözümlenmeden, genelde tüm dünyada, özelde Ortadoğu toplumlarında gerçekleri açıklamak, doğru bir tarih ve top-

lum anlayışına ulaşmak mümkün olamaz. Ne sahte laikçiliğin, ne de kör inançların değer yargılarıyla bin yıllık inanç çağını çözümlemek ve anlamak mümkündür. Tüm bu inanç dogmalarını bir tarih ve edebi belgeler serisi olarak incelemek, çözümleyip gizledikleri sınıfsal, sosyal ve siyasi gerçekleri açığa çıkarmak, Ortadoğu aydınlanmasının en temel ve vazgeçilmez koşuludur. Batı kaynaklı yüzeysel laiklik ve yeniden canlandırılmak istenen inanç dünyasına açılmak, bu tarihi görevleri boşa çıkarmanın engelleri konumundadır. Doğrusu, tüm Ortadoğu uygarlıklarını, çok zengin olan mitolojik ve dini belgeler başta olmak üzere, ideolojik ve arkeolojik kaynaklarla her tür edebi kaynakları bilimsel çözümleme yöntemiyle ele almak, buradan toplumun ekonomik, sosyal ve siyasal oluşum ve değişimlerini açıklamaya çalışmaktır.

İslamiyet'in Kürtler üzerindeki etkisi bu ana çerçeve dahilindedir. Geleneksel aşiret üst tabakaları ve toprak beylikleri ilk teslim olan kesim olup, Emevi ve Abbasi hanedanlarıyla yakın ilişki içine girmişler; İslamiyet'in resmi Sünni yorumunu benimseyip, tüm ilişkilerini iktidara göre ayarlamışlardır. Dil ve kültür yönünden bu sefer Arapça'nın etkisine girmişlerdir. Adlarını, yaşam tarzlarını ve kökenlerini bile Araplara bağlayıp, inkarcılığa sapınayı çıkarlarına uygun bulmuşlardır.

Arapların bölgeye hakimiyet dönemlerinde feodal uygarlıkta gelişmeler olmuştur. Ülke boydan boya Arap terminolojisine göre adlandırılıp, halka ilk defa Ekrad, Kürtler diye hitap edilmiştir. Kürtleri inkar etmemekle birlikte, geçmişlerine bir kulp takıp kendilerine bağlamayı siyasetleri için daha uygun bulmuşlardır. Sünni kesimle bu yönlü ilişki ve anlayış birlikleri ileri düzeye varmıştır. Bölgenin verimli alanlarına, özellikle sulak kesimlerine ve nehir kıyılarına epeyce Arap nüfus yerleştirilmiş, Toros eteklerine kadar bir kaydırma sağlanmış, Arap dili ve kültürü içinde asimilasyon oldukça gelişme kaydetmiştir. Buna karşılık, aşiretlerin yoksul alt kesimi ve dağlık alanlarda yaşayanları direnişçiliklerini korumuşlar; bazı alanlarda lafta İslamiyet'i kabul edip kendi öz inanç ve yaşamlarını korumakta kararlı davranmışlardır. Bu temelde davranan kesim, daha çok Kürt Aleviliği biçiminde tamamen yerelleşmiş; kendi yaşam koşullarına uyarlanmış bir İslamlığı sınırlı olarak kabul etmiştir. Bunu da zorla değil, Ehlibeyt'e yapılan büyük haksızlıklar sonucu bir vefa borcu olarak yapmışlardır. Kürt Aleviliği İslamiyet'le ilgisi en az

olan bir yaklaşımdır. Öyle ki, mezhep bile sayılamaz. Kürt Aleviliği İslam'ın kendi yaşamlarını zenginleştiren bazı öğeleri alıp kültürel zenginlik olarak işlemiş; katı dini dogmalara ilgi göstermemiştir. Bu yönüyle denilebilir ki, Sünni İslam'ın gerici etnik ve kavimsel özellikleriyle çelişen yönlerini reddetmede ve olumlu bazı özelliklerini özümsemede en olumlu tavrı sergilemiştir. Aleviliğin bu yaklaşımını çağdaşlaştırıp bilimsel bir yoruma kavuşturmakla, aydınlanmada önemli bir rol oynayabilir. Alevilik İslam'ın bağrındaki üst hakim sınıfın baskı ve sömürüsünü sezmede ve karşı çıkınada önemli bir yer tutmaktadır. Eksikliği, güçlü bir ideolojik yorum geliştirememesi ve ilkel duygusal tarikatlar düzeyini aşamamasıdır.

Zerdüştlük, İslam'a karşı Kürtlerin en kararlı direnişçi kesimini temsil etmektedir. Bu direniş sanıldığından daha fazla çözümlenmeyi gerektirmektedir. İslam ideolojisinin yoğun saldırısı, politik ve ekonomik baskısı ve ambargosu nedeniyle, gerçekliğini doğru bir biçimde ifade etme gücüne kavuşamamıştır. Bu yönüyle Aleviliğe benzemektedir. Fakat günümüze kadar varlığını sürdürebilmeleri, çok zorlu bir yaşamdan geçtiklerini göstermekte ve direnişlerini anlamlı kılmaktadır. Kürtlerde İslamiyet karşısında yaşanan bu üç tür deneyim, ulusal birliğin gelişmemesinde önemli bir etken teşkil etmiştir. İlkçağdan kalma etnik bölünme ve işbirlikçiliğine bu yönlü yabancı feodal değerlerin eklenmesiyle, daha derinliğine bir bölünme ve yabancılaşmaya yol açılmıştır. Bununla birlikte sınıflaşma düzeyinde gelişmeler olmuştur. Önemli bir feodal ve tüccar mülk sahibi sınıf olmuştur. Aşiret yapısındaki eşitlik ve özgürlük düzeyinde aşınma ileri düzeye varmıştır. Toplum derinliğine bir sınıfsal bölünmeye uğramıştır. Hayvancılığa oranla toprağa bağlanma ve serfleşmede ilerleme sağlanmıştır. Çoban toplum özelliğinden tarım toplumuna geçiş daha güçlü olmuştur. Mezopotamya ovalarının verimliliği bunda önemli rol oynamıştır. Tüccar sınıfın gelişiminde de ilerleme görülmektedir. Fakat ticarete damgasını vuran Arap tüccarlarıdır. Ermeniler ve Süryaniler, Hıristiyanlık dinlerini korumakla birlikte, ikinci sınıf vatandaş durumuna düşmüşlerdir. Ama dini kimliklerini belli koşullar altında korumakta özgür bırakılmışlardır.

Bu yönüyle İslamiyet, Kürt egemen sınıfını Hıristiyan halka karşı güçlü bir konuma getirmiştir. İslam devleti sayesinde bu halkların aleyhinde birçok olanağa sahip olabilmektedir. Zaten Kürt egemenlerinin Sünni İslam yorumu maddi çıkarlarıyla yakından bağlantılı-

dır. Bunlarda din ve maddi çıkar güçlü bir ilişki içinde olup, buna ters düşen tüm toplumsal özelliklerini ikinci planda bırakmayı ve var güçleriyle resmi İslamiyet'in yanında yer almayı temel politika haline getirmelerinin altında bu gerçeklik yatmaktadır. Sanıldığının aksine, dini doğmalara çok inandıkları için Müslüman olmamışlardır. Dogmatizmin örtüsü ve katı inanç ortamında maddi çıkarlarını ve siyasi güçlenmeyi çok iyi sağlayabileceklerini bildikleri için, resmi İslam'a sıkı sarılma gereğini duymuşlardır. Bu özellik günümüze kadar etkisini sürdürmüştür. Feodal sınıf yerine yerel burjuva sınıf da İslam ideolojisinden bu yönlü yararlanmaya çalışmaktadır. Mesele, başörtüsünden ve inançları özgürce yaşamaktan ziyade, burjuva sınıfa dönüşmekten kaynaklanmaktadır.

İslamiyet'le Ortaçağ ideolojisinde yaşanan dönüşüm, özünde kökeni Sümer ve Mısır mitolojisine dayanan tek tanrılı dinsel gelişmenin son aşamasını teşkil etmektedir. Bu ideolojinin en saf dönemi, Sümer uygarlığının doğuş efsaneleridir. Orijinali budur. Yükselen sömürücü köleci düzen göksel düzenin bir gereğiymiş ve yeryüzündeki temsiliymiş gibi, mitolojik bir örtüyle izah edilmesini esas almaktadır. Diğer tüm ayrıntılar, tapınaklar ve ibadetler, düzeni zihinlere egemen ve ruhlarda yüce kılma işlevini yüklemişlerdir. Cami, kilise, havra ve benzeri ibadetlerin ilk merkezleri Sümer tapınaklarıdır. İlk ibadetler de buralarda sergilenmiştir.

Bu ideolojinin ikinci önemli dönüşümünü, tek tanrılı dinler ve vekili olan peygamberler biçiminde İbrahimi gelenek oluşturmaktadır. Ama Sümer ve Mısır mitolojisinden yoğun etkilendiği, gittikçe artan oranda kanıtlanmaktadır. Zerdüşt ahlakiyatçılığı ve Grek felsefesinden etkilenen Hıristiyanlıkla üçüncü bir versiyon, bir dönüşüm yaşanır. İslamiyet'in son din ve Hz. Muhammed'in son peygamber olması, bizzat Hz. Muhammed'in bu gerçeği yakından görmesi ve değerlendirmesinden ötürüdür. İnanılanın aksine, Hz. Muhammed'le birlikte mitolojik ve dinsel düşünce çağının tükeniş sürecine girmesi, bu sözle daha iyi anlam bulmaktadır. Son peygamberlik, aslında bu dönemden sonra mitoloji ve dinle insanı, toplumu yönetme ve tatmin etmenin kolay olmayacağının kavranmasını dile getirmektedir. Bu gerçekçi bir değerlendirmedir. Fakat İslamiyet'in Hz. Muhammed sonrasında çok katı kurallı bir taassuba dönüştürülmesi, yeni yükselen toprak sahipleri feodallerle tüccar sınıfın çıkarlarından ötürüdür.

Bu yönüyle İslamiyet en tutucu ideolojilerden biri olmaktadır. Özellikle Hz. Muhammed'in ölümü, Ehlibeyt'in tasfiyesi ve ardından Emevi ve Abbasi hanedanlıklarıyla birlikte giderek katı bir gerici aşamaya gelinmiştir. Halkı temsil eden çok sayıda Batıni tarikatın ezilmesiyle, Ortadoğu uygarlığı üzerine tam bir karanlık çökmüştür. 10-12. yüzyıllar arasındaki dönem, tüm tarihi etkileyecek büyük bir ideolojik-politik mücadele dönemidir. Ezilen ve yoksullaşan kesimlerin hareketi olarak ortaya çıkan ***Hariciler, Hürremiler, Babekiler Karmatiler, Haşişinler, İsmaililer*** başta olmak üzere tüm ***Batıni*** hareketler aslında hem ideolojik hem de pratik olarak büyük bir mücadele vermişler; bir tür ilkel sosyalizmi temsil edip yaşamışlardır. Fakat üretim güçleri ve ilişkilerinin yaşanması gereken feodal biçimi henüz rolünü tam oynamadığından, bu hareketlerin tam başarısı mümkün olmamıştır. Ama yine de özgürlük ve eşitlik mücadelesi tarihinde büyük bir yerleri vardır.

Bu mücadelelerin ana merkezlerinden birisi de Kürtlerin yoğun olduğu alanlardır. Kürt egemenleri resmi Sünni İslam'a katılırken, halkın ana kitlesi tüm Batıni hareketlerde önemli bir rol oynamıştır. Alevilik ve Zerdeştilik, bu mücadelenin ayakta kalan biçimleridir. M.S 12. yüzyılın başlarından günümüze kadar içtihat (tartışma, münazara) kapısının kapanmasıyla, Ortadoğu tarihinde en karanlık bir dönem açılmış bulunmaktadır. Ortadoğu insanları ve halklarının zihniyet ve ruhsal dünyası üzerinde tarihin hiçbir döneminde eşine rastlanmayan en gerici, gerçekliğe kapatan, kör ve boş dogmacılığın en katı ve değiştirilemez dinsel kurallar adı altında bir tahakküm dönemi gerçeklik kazanmıştır. Ortadoğu uygarlığının gerileme ve çöküş sürecine girmesi, bu ideolojik kapatma ve karanlık süreciyle yakından bağlantılıdır. Günümüze kadar da bu egemenliğini esas olarak sürdürmektedir.

Kürt toplumunun manevi dünyası üzerinde ortaçağ İslamiyet ideolojisinin Sünni yorumunun olumsuz bir rol oynadığı açıktır. Bu rolün toprak ağalığı ve aşiret reisliği gibi kurumlaşan üst tabakanın eliyle yürütülmesi, olumsuzluğu ezici bir baskıya ve karanlık bir dünyaya taşırmıştır. Geleneksel halk bilgeliği, tasavvufun etkisi de giderek azalmış ve yozlaşmıştır. Alevilik ve Zerdüştlük inanç ve düşüncesinin de benzer kurumlaşması ve başa çoğunlukla işbirlikçi ailelerinin getirilmesiyle, bu kanallardan beslenen aydınlanmanın ve özgürlüğün yolu da tıkanmıştır. Halkın neolitik toplumdan beri ka-

zandığı eşitlikçi ve özgürlükçü zihniyet ve ruhsal yapısı giderek karanlığa gömülmüş ve irade olarak da kadere teslim olma adı altında düzene boyun eğmek durumunda kalmıştır. Ortaçağın Kürt toplumu üzerindeki asıl tahribatı, kaderciliği temel bir felsefe haline getirmiş olmasıdır. Büyük dinsel propaganda esasta bu rolü oynamıştır. Resmi ideolojinin bu rolünün derinliğine çözümlenmesi ve sonuçlarının doğru ve alternatifli olarak halka yansıtılması, ***Ortadoğu Rönesansı***'nın temelini oluşturan bir aydınlanma görevidir.

Ortaçağın politik kurumlaşmasının Kürtler üzerindeki en önemli etkisi, beylikler dönemini açmasıdır. Kürt üst tabakası Sümer döneminden beri bir nevi yerel beyliğe alıştırılmış gibidir. Bu yöntemle bir yandan kendini egemen sınıf olarak alttaki aşiret topluluğuna kabul ettirirken, dışta da efendileriyle ekonomik ve siyasi ilişki içinde yerini iyi yapmakta ve çıkarlarını sürekli geliştirmektedir. Bu yönüyle özgün ve başat bir rol kazanmaktadır. Bağımsız bir egemen sınıf yerine, kısmen bağımlı, içte otonomiye dayalı bir bağımlılığı bilinçlice tercih etmektedir. Yalnız başına egemenlik hem içte hem dışta başına olmadık belalar getirmekte, talana uğramasına yol açmaktadır. Hem halkın isyanı, hem yabancı istilacılar kendilerine rahat yaşam imkanı tanımamaktadır. Buldukları yanıt, içte otonomiye dayalı işbirlikçi modeldir. Aslında dışta ilerici bir öze sahip olan bir kurumlaşmaya da fırsat tanımamaktadırlar. Örneğin Sümer düzenini kendileri ya da bizzat Sümerler kurumlaştırsa, bu ileri bir adım olacaktı. Diğer son bir örnek Türkiye Cumhuriyeti'dir. Cumhuriyeti ya kendileri ya da direkt Türk yönetimi kurumlaştırsa, daha olumlu bir rol oynayabilecektir. Ama iki yolu da engellemekle gelişmelerin önünü tıkamayı çıkarlarına daha uygun bulmaktadırlar. İçte halkın uyuşturulması sınıf çıkarlarına uygun gelmekte, dıştan da bunun karşılığını politik ve ekonomik çıkara dönüştürerek çifte bir avantaj elde etmiş olmaktadırlar. Günümüzde uzun süreden beri Irak Kürtleri açısından demokratik bir çözüm yolu ardına kadar açık olduğu halde, ısrarla hanedanlara dayalı bir otonomi peşinde koşulması, bu tarihsel geleneğin çıkarları açısından en uygun rejim olmasından ötürüdür.

Ortaçağda aşiret toplumunun önemli oranda serfleşmesi, beylik düzeninde büyük bir gelişmeye yol açmış, geniş otonomili çok sayıda yerel Kürt hükümeti kurulmuştur. Halife ve sultanlarla bağları bu hükümetler için altın bir dönem yaratmıştır. M.S 9. yüzyıl ile 13. yüzyıl arasında, Abbasi ve Selçuklu sultanları döneminde, feodal

Mervani Kürt devletinden Eyyubi Kürt hanedanlıklarına kadar güçlü siyasi oluşumlara yol açılmıştır. Bunlara benzer birçok Kürt beyliği kendini hükümet halinde sultanlara deklere etmiştir. Resmen onaylanan bir yönetim tarzı olarak meşruiyetleri tanınmıştır.

Bu yönetim biçimi Osmanlı İmparatorluğu döneminde daha da resmileştirilerek 300 yıl sürdürülmüştür. Bu dönem 16. yüzyıldan 19. yüzyılın başlangıcına kadar özgün bir biçimde en çok Kürt beylikleri ve aşiret reisleri için geliştirilip onanmıştır. Böylelikle Sümerlerden beri düzenin ruhuna bağlı kalınmakta ve her dönem kendi özgünlüklerini ekleyerek sürdürmek en uygun yol bellenmektedir.

Ortaçağdan günümüze kadar oluşturulan ve hep etkili kılınan Kürt feodalitesini çözümlemek, olup biteni anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Genel karakteri kadar özgün yönleri, oluşum ve sürdürülme yöntemleri, kimlere nasıl çıkar sağladığı, halktan neler götürdüğü, zihniyet ve ruhsal yaşamı ne tür etkilediği, iradeyi ve ahlakı nasıl alçattığı, halkın tarihsel kimliği ve kültüründe hangi tahribatlar ve aşınmalara yol açtığı, yabancılaşmayı ne kadar derinleştirdiği, ekonomik, sosyal ve siyasal olarak da daha ileri ve zengin olanakları nasıl engellediği tüm yönleriyle çözümlendikçe, büyük bir aydınlanma sağlanmış olacaktır. Dolayısıyla doğru ve ileriye yönelik bir politikleşme ve demokratik biçimlenmenin yolu açılacaktır. Bu görevin bir türlü yerine getirilmediğini önemle belirtmek gerekir. Kürt üst tabakası politik zeminini hiçbir zaman tartışmamış ve özeleştiriye açmamıştır. Bunun altında bin yıllarca sürmüş lanetli bir çıkarlar dünyasının gizli olduğunu, bunun açığa çıkmasının büyük bir ihanet ve suçlamaya konu teşkil edeceğini çok iyi bildiğinden; kim kendi çıkarlarına uygunsa, hiçbir insani ilkeye bağlılığı göz önüne getirmeden, gerektiğinde en faşist, en karanlık ve yok edici güçlerle ittifak etmeyi, halkı karanlıkta bırakmayı ve ilerici oluşum ve gelişmeleri yok etmeyi, gözünü kırpmadan bunun gereklerini yerine getirmeyi en uygun politika bellemekte; uğursuz ve lanetli tarihi sürdürmekten asla vazgeçmemektedir.

Kürt ve Kürdistan kavramlaştırılmaları, ortaçağın payına düşmektedir. Arap egemenlik döneminde Kürtlerin politik kavramlaştırılması yeni bir biçim altında gelişme sağlamıştır. Devlet kurumlarıyla daha yoğun tanışan Kürtler, sözcük dağarcığını kurumların adlandırılmasıyla zenginleştirmişlerdir. Fakat bu süreç yoğun bir yabancılaşma ve asimilasyonla birlikte yürümüştür. Aslında devlet ve yönetim

modellerini daha çok Farslar ve Bizanslardan alan Araplar, bunu hızla özümseyerek Araplaştırmışlardır. Ardından ulaştıkları her yere Araplaştırmayı taşıtmayı ve özümsetmeyi bir ayrıcalık olarak sunmuşlardır. Arap dil ve kültürü, eski Sümer kutsallığının yerine geçmiştir. Bu dil ve kültürü bilmek ve yaşamak, egemenlik ve yükselmek için temel eğitim konusudur.

Arap egemenlik çağı aynı zamanda Arap dil ve kültürünün egemenlik çağıdır. Aslında bu kültür ve dil eklektiktir, dıştan alınmadır. Fakat uyarlamayı başarıyla yapmaları üstünlüğüne yol açmıştır. Çöl kökenliliği öz kazandırmaya fazla imkan vermez. Bunun yanında Kürt dil ve kültürü daha zengindir. Binlerce yıllık uygarlık birikimlerini özümsemiştir. Bütün neolitik dönemin ve ilkçağın özelliklerini tanımakta ve yaşamaktadır. Doğal bir bilgelik, bu kültürün sonucudur. Yine İbrahimi ve Zerdüşti gelenek de bu kültürel birikimin ürünü olarak görülmelidir. Arapların yaptığı ve üstün yönleri, bu zengin kültürü kendi çöl kalıpları içine doldurmak ve çok güçlü bir gelenek haline getirdikleri ticari ruh ve zihniyetle bunu herkese pazarlamak olmuştur. Semitik kökenli ticaret gücü bunu ileri düzeyde bir birikim haline getirmiştir. Yahudiliğin dünya çapındaki ticari ve mali üstünlüğü bu gelenekten ileri gelmektedir. Araplar bu geleneğin en son kabileleri olarak İslamiyet'le büyük bir hamleyi gerçekleştirme ustalığını göstermişlerdir.

Bilindiği üzere, ticaret kültürü ucuz elde etmeyi ve pahalı kılarak satmayı en temel ustalık konusu haline getirmiştir. İslam dininin kendisi bir ticaret zihniyeti ve dini, yani vicdanıdır. Bunu ortaçağda pazarlamaları, ticari geleneğin şahane bir başarısıdır. İslamiyet ve yol açtığı uygarlık, tüccar sınıfının bir zaferidir. Hz. Muhammed'in büyük bir maharetle tüm geçmiş çağlarının kazanımlarını kendi zihniyet ve ahlak potasında eritip insanlığa İslamiyet diye sunması, bu ticaret kimliğinin deha düzeyine çıkmış bir biçimidir. Unutmamak gerekir ki, Hz. Muhammed tüccar Hatice'nin ilişkileri ortamında kendini bulmuş ve İslamiyet'e ilk olarak Hatice'yle birlikte iman etmiş bir ikilidir. Ortadoğu'da ticaret olgusu ne kadar doğru çözümlenir ve tarih içindeki gelişimi ortaya konursa, tek tanrılı dinlerin, bu arada İslam'ın gerçeği de o denli doğru bir izaha kavuşur. Toprak, ticaret ve zanaatçılık Ortadoğu'da yükselen tüm uygarlığın temelindeki üç sihirli kelimedir. Bu üç kelimenin anlamı yetkince çözümlendiğinde, insanlık tarihi en büyük aydın-

lanmayı sağlayacaktır. İslami politikayı anlatırken, bu tarihsel arka cepheyi özenle çözmek, bunun ışığı altında İslam ortaçağını değerlendirmek büyük önem taşımaktadır.

Arapların Kürdistan üzerindeki egemenliği, güçlü bir Kürt işbirlikçiliğine dayalı yerel otonomiler biçiminde, 12. yüzyılın sonlarına kadar geçerli olmaktır. 11. yüzyıldan itibaren Türk boylarının önce askeri, sonra siyasi alanda güçlenmeleri, Abbasi halifelerini kendilerine bağlamaları yeni bir dönem başlatır. Yozlaşan Arap egemenleri yerine, Türk beyleri sisteme taze bir kan olarak devreye girerler. İktidar 11. yüzyıldan itibaren fiilen Selçuklu Türk beylerinin yönetimindedir. Halifenin varlığı şeklen mevcuttur. Türk beylikleri ve sultanlıklarının Kürt ve Kürdistan politikaları incelenmeye değer bir konudur. Sultan Sancar'ın kendisi, tarihte ilk defa olarak Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı yerleri Kürdistan olarak adlandırıp daha resmi bir hüviyete kavuşturmuştur. Türk boylarının bu yüzyıllardaki politikaları Kürtleri yerlerinden edip yerlerine geçme değil (zaten buna güçleri yetmemekte ve çıkarları da elvermemektedir), Kürtlerle uzlaşarak Rum diyarına yönelme ve orayı kendilerine yurt edinmedir. Denilebilir ki, Türk beylik ve sultanlıklarının 20. yüzyıla kadar politikalarına damgasına vuran bu yaklaşım, zaman zaman zorlanmasına rağmen, esas olarak geçerliliğini sürdürmüştür. Türkler Kürt düşmanlığıyla Ortadoğu'da güçlü varlık kazanmayacaklarının bilincindedir. Kürtlerle düşmanlık, kaybetmek ve geldikleri yere doğru tekrar dönüş yapmak demektir. Dolayısıyla olağan çıkar çelişkileri dışında, 11. yüzyıldan beri şekillenen Kürt ve Türk kavimsel ilişkilerinin hakim yönü uzlaşmadır. İslamiyet bu uzlaşmada daha çok Sünniler lehinde bir avantaj sağlamıştır. Alevi ve Şii kesim yarardan çok zarar görmüştür. Yani uzlaşma, üst tabakalar arasında çıkarlarını dengeleyen resmi Sünni yorumla hayat bulmuştur. Yavuz Sultan Selim dönemindeki uzlaşma bu gerçekliği daha açık kılmıştır.

11. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Türklerin Kürtler üzerinde hakimiyetinden çok, uzlaşma ve ortak yönetiminden bahsetmek daha gerçekçi olacaktır. İki tarafın üst tabakaları ve hatta iç içe geçmiş olmalarından ötürü tüm kavimsel varlıkları, ayrı ayrı ve birbirleriyle çelişkili siyasal oluşumlar peşinde koşmayı aleyhlerine bir gelişme olarak değerlendirmelerine yol açmıştır. Dolayısıyla ortak siyasal oluşum içinde olma, hem üst tabakanın çıkarları hem de kavimsel varlıkları açısından daha hayati olarak görülmüş ve bu tarz bir uygu-

lamaya daha çok hizmet edilmiştir. Bu gerçeklik Hititlerden beri böylesi bir anlama sahiptir. Hititler ve Hurriler özünde Anadolu ve Mezopotamya'nın çıkar birlikteliğini esas alıp sürekli birbirleriyle ittifak ilişkileri içinde olmayı tercih etmişler; yoğun bir birlikteliki olmuştur. Birlikte M.Ö 1595'te Babil'i ele geçirmişlerdir. Türklerle birlikte 1071'deki ***Malazgirt Savaşı*** 'yla Anadolu'da Bizans'ın yenilgi sürecini başlatmışlardır. Osmanlı Sultanı Yavuz Selim döneminde, Kafkasya'dan tüm Arabistan ve Kuzey Afrika yolunu açan ***Çaldıran ve Mercidabık Savaşları*** 'yla Ortadoğu'nun en güçlü imparatorluğuna yol açmışlardır. 1920'lerde bir kez daha Batı'ya karşı Doğu'nun direnme gücü olarak, Anadolu ve Mezopotamya'nın ortak ulusal kurtuluş süreçlerini başlatmışlardır.

Bu iki alan ve halklarının ittifakının tarihte önemli başarılara ve gelişmelere yol açması ne kadar gözlemlenen bir gerçekse, aksi durumda birlikte kaybetmeleri de bir o kadar gerçektir. Tarih her iki durumda da bol bol kanıt sunmaktadır. Kazanma ve gelişme birlikteliğe bağlı olduğu kadar, kaybetme ve gerilemenin de ittifak ruhundan uzaklığın ve kardeşlik hukukundan vazgeçmenin sonucu olarak gerçekleştiği görülmektedir.

İki bölgenin kültürel benzerliği ve iç içeliği, neolitik dönemden beri aralarında diyalektik bir bağın kurulmasına yol açmıştır. Egemen üst tabakalar bu gerçekliğin ruhuna uygun hareket ettiklerinde, önemli uygarlıksal gelişmeleri birlikte yaşamaktadırlar. İnkarcı ve yok edici yaklaştıklarında ise, birlikte kaybetmeleri adeta kaçınılmaz bir sonuç gibi gelmektedir.

Selçuklu ve Osmanlı Türklerinin egemenlik dönemlerinde de Kürt ve Kürdistan ilişkilerinin bu tarihsel denge çerçevesinde gelişim gösterdiği gözlemlenmektedir. Zaman zaman ortaya çıkan ve dengeyi bozmaya yönelik tek taraflı yaklaşımlar bazı çatışmalara yol açsa da, dengenin tekrar kurulmasıyla bu durumlar ortadan kalkmaktadır. Tarih boyunca iki bölgenin karşılıklı varlık inkarına dayalı uzun dönemli politikaların başarı şansının olmadığı da gözlemlenen diğer bir gerçekliktir. Zengin bir kültürel alışveriş 15 bin yıllık bir tarihe sahiptir. İlk ve ortaçağların uygarlık gelişmeleri de bu ortak kültürel zemin üzerinde yükselmiştir. Bazı üst tabakaların işbirlikçi ve inkarcı davranmaları tarihsel gelişmeleri çarpıtsa da, halkların dayandıkları ortak kültürel zemin hep kardeşliği, dayanışmayı esas almıştır. Bu durum belki bir çelişki gibi gözükebilir. Aslında değildir. Ortado-

ğu'nun kültürel benzerliği ve ortaklığı emeğin, halkların, bilgelerin ve peygamberlerin ürünüdür. Egemen sömürücü politik yönetici sınıf ise, farklılıkları kendi çıkarları için kullanmaya ve düşmanlaştırmaya kadar vardırmaya çalışmaktadır. Bir grubun üst politik gücünü ve hakimiyetini şoven, tanrısal bir üstünlüğe büründürürken, diğer zayıf veya yenilmiş kesim uşaklığı ve kademeli bir boyun eğmeyi esas almaktadır.

Yöneten ve yönetilen; sadece ezen ve ezilen, sömüren ve sömürülen sınıflar arasında geçerli değildir. Egemenlerin kendi aralarında da sıkı bir hiyerarşi kurulmaktadır. Bu hiyerarşi tüm sınıflı toplum tarihlerinde geçerli olmaktadır. Egemenler kendilerine has bir sınıf kültürü oluşturmakta, halkların kültürel varlıklarıyla pek ilişkileri kalmamaktadır. Dil ve kültürel varlıklar halk zemininde gelişimini sürdürürken, egemenlerin kendilerine özgü, halktan kopuk dil ve kültürü oluşmaktadır. Örneğin bir dönemler Akadça tüm Ortadoğu egemenlerinin resmi diplomatik dilidir. Nerede bir devletçik kuruluyorsa, hemen yanı başında bir Akadça eğitim okulu da kurulmaktadır. Ortaçağda bu rolü Arapça devralmıştır. Diğer benzer bir rolü Latince üstlenmiştir. Günümüzde bu rolü daha çok İngilizce ve Amerikan kültürü oynamaktadır.

Ama halklar da ulusal dil ve kültür varlığını sürdürmektedir. Ortadoğu'da benzer kültürel yapılar halkların kendi aralarında kardeşlik ve dayanışma duygularını geliştirirken, egemen sınıflar kolay yönetmek amacıyla böl-yönet taktiği gereği halklar arasında ideolojik ve politik düşmanlıklar yaratmaktan geri durmamışlar; din ve mezhep savaşlarını bu temelde kışkırtmayı temel politika bellemişlerdir. Çıkarları gerektirdi mi bir günde kendi aralarında düşmanlığa son verirken, halkın arasında mezhep savaşları ve aşiret kavgalarının yüzyıllarca sürmesini hep canlı tutmuşlardır. Sonuçta belirleyici olan, zor günlerde halkların dostluk ve kardeşliği olmaktadır. Uygarlıkları da dipten besleyen, bu ana kaynaktır. Bu açıdan bakılınca, Ortadoğu kültürü halklar için adeta doğal bir federasyon gibidir. Daha doğrusu, demokratik bir federasyonun zemini son derece güçlüdür. Amerika, Afrika, Uzakdoğu ve Avrupa'da son zamanlara kadar buna benzer ortak bir kültürel zemin gelişmemiştir. Tersine, ayrımcılık ve düşmanlıklar daha hakim olmuştur. Aslında Ortadoğu'nun politik kültürü de federasyon tarzında özelliklere sahiptir. Sümerlerden Osmanlılara kadar eyaletlerin geniş özerklikleri hep varolagelmiştir.

Kültürel ve etnik varlıklara özgürlük tanımak esastır. Asurlar dışında tüm imparatorluk yapılarında, kültürleri ve etnik toplulukları ortadan kaldırma politikaları yoktur. Birleştiren etkenler daha belirleyicidir.

Fakat sınıfsal ve hanedansal çıkarlar bir bölünmeyi ve çatışma ortamını canlı tutmayı iktidar kavgaları için şart görmüşlerdir. Bu çatışmaların maddi temeli ailesel çıkarlarla sınırlıdır. Uzun vadeli iktisadi, sosyal ve siyasal gelişmeler, ancak istikrar içinde ve halkların kültürel zeminlerinden beslenen kardeşlik ve dayanışmalarıyla mümkün olmaktadır. Ortadoğu kültürü dünyanın diğer tüm bölgelerinden daha fazla bu kardeşlik ve dayanışma duygularına sahiptir. Ayrıca coğrafi, demokratik, ekonomik, sosyal ve kültürel iç içelik ortak bir siyasayı zorunlu kılmaktadır. Milliyetçiliğe, aşiret taassubuna, mezhep çatışmalarına dayalı içe kapanık birliklerin uzun vadeli gelişme ve kendilerini koruma şansı yoktur. Bu objektif gerçekliğin üst tabakalar tarafından olumlu değerlendirildiğini söylemek doğru olamaz. Tersine ilk çağlarda etnik ve kentler arası savaşlarla, ortaçağda din ve mezhep çatışmalarıyla, yakın çağda da milliyetçilik kavgalarıyla paramparça edip yönetmeyi politik sanat bellemişlerdir.

Egemen sömürücü sınıfın bu karakteristik özellikleri, Kürt üst tabakalarında en olumsuz biçimde ifadesini bulmuş; çoğunlukla kültürel varlığına inkarcı yaklaşım ve dış güçlerle ilişkilerinde teslimiyet ve uşaklık ruhuyla hareket etme biçiminde yaşanmıştır. Diğer benzerleriyle farklılığı ve özgünlüğü bu gerçeklikte yatmaktadır. Kürt tarihinin olumsuzluk yönü ağır basan gelişmelerinde, esas olarak bu hakim sınıfsal özellikler sorumludur. Bu özellikleri esas almak yerine, dengeli bir uzlaşmayı bilinçli ve kararlı bir direngenlikle sürdürebilseler, olumlu yönü ağır basan çok yönlü gelişmeler ortaya çıkabilecektir. Kültür gruplarının ve önemli coğrafi merkezlerin tam ortasında yer aldığı için Kürtlerin hak eşitliğini ve özgürlüğünü esas alan bir ekonomik ve siyasal birlik politikası, Ortadoğu'nun gelişmesini çok olumlu ve ileriye yönelik olarak etkileyecektir.

Kürt toplumsal olgusunda gözlemlenen diğer bir husus, siyasi olarak yabancı hakim kurumlar içinde eritilmesine karşılık, toplumsal olarak aralarına katılan grupları eritme gücünde olmasıdır. Bu, özellikle sosyal yapılarının gücünden ileri gelmektedir. Siyasi yönden zayıf kalmalarını sosyal güçlenmeyle dengeleme eğilimi ağır basmaktadır. Kürtlerin aralarına tarih boyunca dört yönden akıp gelen gruplar olmuştur. Sonuçta hepsi erimekten, doğal asimilasyondan

kurtulamamıştır. İskitlerden Helenlere, Semitik kökenlilerden Türki kökenlilere kadar tarihin en önemli grupları Kürt kültürel ve sosyal ortamında Kürtleşmişlerdir. Bu eğilim kapitalizmin hakim olmaya başladığı 20. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Komşu toplumların devlet kapitalizmi vasıtasıyla ulusal, sosyal ve ekonomik üstünlük kazanmalarıyla süreç tersine dönmeye başlamış ve yoğun bir eritilmeyle karşı karşıya kalmışlardır.

Neolitik çağda dünyayı dönüştüren tarım ve hayvancılık kültürü İlk ve ortaçağlarda bu üstünlüğünü sürdürmekle beraber, kapitalist çağın sanayi devrimi karşısında dayanamaz. Baş aşağı bir süreç başlar. Dört taraftan eritilmeye uğrar. Bu süreç ancak bilinçli bir müdahaleyle, siyasal hareketlilikle durdurulur. Kürt ulusal hareketi ciddi bir siyasi başarıya ulaşmasa da, ulusal ve kültürel erimeyi durdurur. Kürt sorununu canlı tutmayı başarır.

Kürtler ortaçağın ekonomik ve sosyal kurumlaşmasında komşularından birçok yönden ilerdeydiler. Tarihsel birikim ve elverişli coğrafi koşulları, feodal ekonomik ve sosyal yapının hızla gelişmesine olanak vermiştir. Göçebe aşiretlerin toprağa yerleşimi bu dönemde ileri boyutlara varmıştır. Yerleşik nüfus göçebe nüfusa karşı üstünlük kazanmıştır. Toprağa bağlanma, serfleşme tipik bir özellik haline gelmiştir. Fakat yine de geleneksel göçebe aşiret yapıları varlıklarını önemli oranda korumuşlardır. Aşiret kültürünün daha eşitlikçi ve özgürleştirici karakterine karşılık, toprak serflerinde kölelik ruhu derinlik kazanmıştır. Bununla birlikte aşiret yapıları içinde de feodal zihniyet ve ruh yapısı giderek etkinlik kurmuştur. Aşiret reisliği ve toprak ağalığı benzer özelliklere kavuşmaktadır. Feodal tarz bir düşünce ve davranış, hem yerleşik ağalık kurumu hem de aşiret yönetimi içinde giderek etkili olmuştur. Aşiret reisliğiyle köy ağalığı ortak bir karaktere yaklaşmıştır.

Kürdistan'da ticaret Arap tüccarlarının denetiminde gelişmiştir. Paralı ekonomi ilerleme sağlamıştır. Bu durum ticaretin hızlanmasını ve ağırlık kazanmasını beraberinde getirmiştir. Madencilik ve zanaatçılıkta üstünlük geleneksel olarak Ermeni ve Asuri ustaların elindedir. Bu durum, Ermeni ve Süryani nüfusun kentler içinde yoğunlaşmasına yol açmıştır. Zanaatçılık ve ticaret kent nüfusun temel uğraşısıdır. Buna karşılık kırsal alan, toprak ve yaylalar ağırlıklı olarak Kürt nüfusun elinde yoğunlaşmıştır. Kent uygarlığında Arap tüccarla Ermeni ve Süryani zanaatçı ustaları temel nüfusu teşkil etmekte-

dirler. Kürtler ve diğer yoksul kesim kentlerin bir tür lümpen proletaryası rolünü oynamaktadır. Zaten bu objektif durum Batıni isyancı hareketlerin bileşiminden de belli olmaktadır. Hareketlerin esas kitlesini oluşturanlar, kırsal ekonominin yerinden ettiği köylülerden ve dağılmaya başlayan aşiret yapısından kaynaklanmaktadır.

Merkezi devletin artan hakimiyeti, toprak mülkiyetinin az ellerde toplanması sınıf farklarını keskinleştirmekte ve bilinen Batıni hareketlerin patlak vermesine yol açmaktadır Feodal toplum koşullarında tüm Ortaçağ boyunca bu hareketler dini örtü altında farklı mezhep ve tarikatlar olarak çıkmak zorundaydılar. Modern, bilimsel bir ideoloji hiçbir yerde gelişmemiştir. Sınıfların kendi adlarına ve çıkarlarına bilimsel ifade kazandırmaları ancak kapitalist çağda mümkün olacaktır.

Ortaçağda etnik toplulukların kavimleşme doğrultusunda genel bir form değişimi yaşadığını belirttik. Kürtlerde de bu eğilim hız kazanır. Kavim olgusu etnik olgudan sonra gelir. Toprağa daha derinliğine ve uzun süreli ekonomik ve sosyal bağlılık maddi temeli oluşturmaktadır. Aşiret formları daha çok içe kapanık ve yarı göç koşullarında önem kazanır. Uzun süreli yerleşiklik köylüleşmeye, o da sosyal farklılığa yol açar. Aşiret birimlerinde çok sınırlı olan sosyal farklılık, toprağa yerleşme ve köyleşmeyle artar. Daha geniş alanlar ve nüfus feodal beyliklerin kontrolüne girer. Bir aşiretin çapını aşan bu olgular milliyet, kavim bağları olarak anlam kazanır. Kentlerde sınıflaşma daha gelişkin olmakla birlikte, aile yapısının küçülmesi aşiretçiliği zayıflatır. Kentler daha karmaşık bir nüfus yapısına sahiptir. Kırsal alanda ise, daha geniş ve ortak dil ve kültüre dayalı aşiretlerin birliği giderek kavim bilincini geliştirir.

Zaten İslamiyet ideolojisinin özünde bu gerçeklik vardır. Hz. Muhammed'in kendisi, içe kapanık çöl kabilelerini birleştirmek için büyük çaba harcamıştır. Kuran, esas olarak medenileşmeyen (uygarlaşamayan) çöl kabilelerini birleştirerek aşiret dar görüşlüğünü kırmaya ve ileri bir kent uygarlığını ticaretin zenginleştirici etkisi altında gerçekleştirmeye çalışan bir yeni toplum manifestosudur. Kuran'ın derinden ve sosyolojik olarak incelenmesi, başta Allah'ın varlığı ve tekliğine sürekli vurgu yapılmasından tüm yargılayıcı ve politikleştirici hükümlerine kadar, yeni toplumun karakterini netleştirmeye yönelik çağrılar demeti olduğunu gösterecektir. Zaten adına ***"Medine Mukavelesi"*** denen bölüm de yeni bir toplum sözleşmesinden

başka bir şey değildir. Bu ideolojik çerçevede gelişecek olan aşiret birlikleri, yoğun politikleşme süreciyle birlikte Araplara en güçlü kavimlerden biri olarak form kazandıracaktır. Kapitalizm ideolojisinin milliyetçiliği ve ulus formunu doğurması gibi, feodalizmin en güçlü ideolojik ifadesi olarak İslamiyet de milliyet, kavim ve kavim bilincini doğuracaktır. Emevi ve Abbasi hanedanları döneminde Araplığın yüceltilmesi tesadüfi değildir. İşin doğasıyla, hakimiyete yol açan İslamiyet ideolojisiyle bağlantılıdır. Her ne kadar Hz. Muhammed bunun aşırılığa vardırılmasına tavır koymuşsa da, Araplığın yüceltilme çağını açtığının tamamen bilincindedir. Bu durum İslamiyet açısından objektif bir gerçeklik kazanır.

Yaratılan İslam toplumunun esas formu, aşiret değil milliyettir. Kapitalizmde ise, onun daha sıkı bağlı ve bilinçli aşaması olarak ulustur. Nitekim başta Farslar ve Türkler olmak üzere milliyetleşmeler İslamiyet'le hız kazanmıştır. Özellikle iktidarda olan kesimlerin milliyet bağları bu süreçte hakim milliyet olgusunu da beraberinde getirmektedir. Arap, Fars ve Türk egemenlik dönemleri, kavimsel olarak üstünlük sağlamaya da katkıda bulunmuştur. Kürt hanedanların çok sınırlı olması, olanların da özellikle Arap dil ve kültürünü tercih etmeleri, Kürtlerin milliyet olarak gelişmelerinde olumlu yönden ziyade olumsuz rol oynamalarına yol açmıştır. Zaten Kürt hanedanlarından bu tip yönetim ilişkilerine girenlerin ilk yaptıkları şey, kendi dil ve kültür normlarını ya gizlemek ya da terk ederek hakim dil ve kültür formunu esas alma temelinde hareket etmek olmuştur. Özellikle ortaçağda bu yönlü hareket neredeyse temel kural haline getirilmiştir. Eyyubi hanedanı Kürt kökenli olduğu halde, her şeyini Sünni Arap hakimiyetinin hizmetinde kullanmıştır.

Farslarda ve Türklerde de bu gerçeklik yaşanmıştır. Ama yine de Fars ve Osmanlı saraylarında Arapça'nın yoğun etkisinde de olsa, bir Farsça ve Türkçe lehçe gelişebilmiştir. Kürtlerde iktidar olmuş, beylik ve devlet kurmuş olanlarında bu yönlü gelişmeler hiç olmamıştır demek doğru olmasa da, çok sınırlı kaldığı bir gerçektir. Ancak Bitlis Emiri Şerefhanların sınırlı bir hizmetinden bahsedilebilir. Kürtlerin devlet hizmetine giren kesimlerinde ilk çağlarda Farsça'nın eski lehçeleri, Asurca ve ortaçağda da Arapça, kullanılan ve yaşanan temel dil ve kültür araçları olmuştur. Kendi dil ve kültürlerini ise, ancak ihtiyaç duyduklarında aile ortamında ve aşiretleriyle olan ilişkilerinde gayri resmi olarak kullanmaktadırlar. Bu yönüyle Kürt hakim

işbirlikçi sınıflarının tarihsel rolü olumsuz olmuştur. Halbuki etnik dil ve kültür olarak Kürtler, tüm Ortadoğu etnik gruplarından ilerdeydiler. Tek eksiklik, siyasi oluşum ve kurumlaşmanın gücünden yararlanamamalarıdır. Sürekli resmi siyasi kurumların dışına itilmesine rağmen varlığını günümüze kadar koruması, Kürt dil grupları ve kültürünün gücünü göstermektedir. Daha önceki kısımlarda da vurgulandığı gibi, dil ve kültür gücünü doğuran ve geliştiren esas kaynak halkların yaşamının kendisidir. Bu gerçeklik özellikle ulusal dil ve kültürün gelişiminde belirleyici olmaktadır. Buna karşılık, egemen sömürücü sınıfların yüzlerce yıl yönetim ve eğitim dili olarak kullandıkları Akadça, Aramice, Latince, Helence, Osmanlıca ve Yüksek Arapça unutulmaktan kurtulamamışlardır. Hizmet ettikleri sınıflar ve tabakalar ortadan kalkınca, kullandıkları ve yaşadıkları dil ve kültür formları da dağılmakta ve eriyip gitmektedir.

Ortaçağ tarihi boyunca Kürtler üç büyük milliyetin hakim hanedanlarının yönetimini tanımışlardır. Med hanedanlığının düşmesinden sonra, geleneksel olan ve aralarında benzer dil ve kültür yakınlığı bulunan Fars hanedanları yönetimde ağırlık kurmuşlardır. Sırasıyla Pers Akhamenidler, Part Arsakiler ve en son Pers Sasani hanedanları döneminde köleci çağdan feodal çağa geçiş söz konusudur. Bu yönetim döneminin diğer önemli bir özelliği, Farslara en yakın kavim olarak Kürtlerin yönetimde ikinci sırada etkili olabilmesidir. Ortak tarih, dil ve kültür bu durumu kolaylaştırmaktadır. Ortaçağda İran sahasındaki Kürtler birçok beylik ve hükümetler kurabilmişler; Mazdaki, Hürremi ve Babekilerin direnişlerinde aktif rol oynamışlardır. Safavi hanedanı döneminde Osmanlılarla olan çelişkilerinden ötürü Kürtler her iki tarafı kullanmaya çalışırken, daha çok kullanılma durumuna düşmüşlerdir. 20. yüzyılın ortalarına kadar devam eden bu durumdan esas sorumlu olanlar Kürt mir, aşiret reisi ve şeyhleridir.

Kürtler halk olarak bu süreçte derin tahribatlar ve yıkımları yaşamışlardır. Karakteri gereği aşiret reisliği, beylik ve şeyhlik kurumları, dar aile çıkarlarıyla sınırlı bir ufka sahiptir. Aileleri üzerinde oynandı mı, her tür istismara açık olup, beklenmedik isyanlarla teslimiyetleri iç içe yaşamaktan çekinmez veya kurtulamazlar. Bu önderlikler eliyle girilen ilişkiler, esas itibariyle bu tarz benzer sonuçları halka dayatmayı, böylelikle alçaltmayı bir kural haline getirmişlerdir. Kurtuluş, özgürlük, başka halklarla kardeşçe ve onurluca birlikte ya-

şama, bu tarz önderliklerin kurumsal gerçeğinde yoktur. Orada şahsın ve ailenin dar çıkarları için isyan, teslimiyet ve uşakça hizmet yazılıdır. Bu adeta genetik bir özellik haline gelmiştir.

Semitik kökenli grupların Kürt kökenli boylarla ilişkilerinin tarihi çok eskidir. Bu ilişkilerin M.Ö 3000'lere, yazılı tarihe kadar vardığı kanıtlanabilmektedir. Semitik gruplar bir bakıma çölün cennet hali olarak değerlendirilen dağ, ova, su ve yeşilin birlikte adı olan bu coğrafyaya sürekli akmak istemişlerdir. Bu gerçeklik çöl kökenli Semitik kabilelerle Aryen kökenli dağ aşiretleri ve kabilelerinin binlerce yıl devam eden kavgalarının maddi temelini de ortaya koymaktadır. Sümer şehir kavgalarında da aslında bu iki köken ittifaklarıyla birlikte sürekli devrededir. M.Ö 3000'lerde yazılı olarak tespit edilen Hurrit ve Amorit kökenli kabileler bu geleneğin bir devamı olarak aynı rolü sürdürmektedirler. İbrahimi gelenek, iki köken ve kültürün üst tabakaya, köleci devlete karşı bir ittifakı, bir sentezi olarak daha değişik bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bir tür ilk kültürler arası ortaklaşa deneyim olarak, her iki kültür tarafından benimsenmektedir. Son bilimsel araştırmalar bu gerçeği de gün geçtikçe daha çok doğrulamaktadır. Peygamberlik kurumunun aşiret ve kabile üstü algılanması, tüm etnik gruplardan taraftar bulması ve benimsenmesi, bu ana özelliğiyle bağlantılıdır. Kavme ve kabilelere özgü tanrı anlayışına karşıtlık temelinde ortaya çıkması, yine tanrı-kral anlayışına karşı çıkıp evrensel bir düşünce ve inancın tohumunu atması, anlam bulmasına ve gelişim sağlamasına yol açmıştır.

Daha sonraki Babil ve Asur saldırıları ilkçağ köleci devlet sistemine dayalıdır ve çok acımasızdır. Bu dönemde Kürt aşiretlerinin direnişi birçok federasyon, konfederasyon ve merkezi devlet düzeyine kadar taşınmıştır. Hurriler, Mitanniler, Nairiler, Urartular ve en son Medler bu gerçeği art arda dönemler halinde temsil etmişlerdir. Persler döneminde de en güçlü satraplık (eyalet yönetimi) olarak Medya'yı görmekteyiz. Bölgede ikinci sırada bir öneme haizdir. İskender'den sonra Helen ve Med-Pers kültürünün sentezi olarak doğan Komagene Krallığı, M.Ö 250-M.S 250 döneminde 500 yıllık önemli bir aşamayı teşkil etmektedir. Bu dönemde Roma valilerinin etkisi de belirleyici olmakla birlikte, yerel otoriteler siyasi varlıklarını önemli oranda korumaktadır. Bunlardan biri de aynı tarihlerde Urfa merkezli Asur ve Kürt gruplarının etkili olduğu Abgar Krallığı'dır. Bu dönemde Asurca'dan miras kalan Aramice

dil ve kültürü Ortadoğu çapında bir etkinliğe sahiptir; enternasyonal dil ve kültür hüviyetindedir.

İsa'dan sonra Hıristiyanlığın Doğu kanadı hızlı bir gelişme gösterir. Aramice bir tür Hıristiyanlığın doğuş dilidir. Hıristiyanlık Kürtler ve Asuriler arasında yayılır; resmi Sasani Zerdüştlüğüne karşı üstünlük kazanır. Asurilerle Kürtler birbirlerine daha da yakınlaşırlar. Hıristiyanlık bunda olumlu rol oynar. Kuzeyde de buna benzer bir yakınlık Kürtler ve Ermeniler arasında kurulur. Yukarı Mezopotamya yeni inancın güçlü bir merkezi olur. Özellikle Nesturi patrikler, Grek felsefesinden de yararlanarak, düşünce hayatında ileri bir rol oynarlar. Manicilik bu ortamda doğar. Benzer bir yayılmayı Hindistan merkezli Budizm yapar. Budizm'in etkileri Mezopotamya'ya kadar yayılır. Mani, başta Zerdüşt geleneğinin olumlu mirası olmak üzere, tüm bu inanç ve düşünce biçimlerinden bir sentez oluşturarak, barışı esas alan bir dünya kardeşlik inancı ve ahlakını hakim kılmaya çalışır. Manicilik, İslamiyet öncesi en güçlü çıkış durumundadır.

Arap hakimiyeti bu zengin miras üzerinde kurulduğunda, bir nevi barbarların Roma uygarlığına karşı oynadığı rolü oynar. Araplar askeri olarak güçlü olmakla birlikte, kültürel yönden zayıftırlar. Bu eksikliği yoğun kültürel asimilasyonla giderirler. Yönetim ve ticarete hakim olmaları, hızla zenginleşmelerine ve yeni kent merkezlerini kurmalarına yol açar. Gelişen Arapça eski Akadca ve Aramice'nin yerini tutar. Arapça, siyasetin ve diplomasinin dilidir. Kuran onunla 'indiği' için kutsallık kazanır. Yerel dil ve kültürler karşısında üstünlük sağlar. Tüm dil ve kültürlerin arasına Arapça etkiler karışır. Hakim tabakaların ortak konuşma, eğitim, kültür ve bilim dili olarak, yavaşlayarak da olsa, günümüze kadar bu etkinliğini sürdürür. Arap hakim sınıflarının politik egemenliği ise, denetim Türk bey ve sultanlıklarının eline geçinceye, M.S 12. yüzyıla kadar devam eder. Kürtler üzerinde Arapların politik ve kültürel etkileri ileri düzeye varır. Özellikle üst tabakalar yarı yarıya Araplaşırlar. Kendilerini Arap ve peygamber kökenli göstermeye özel bir önem verirler. Halktan kopma ve milli inkar, bu dönemde de geleneksel olarak gelişmeye devam eder. Bu dönem, özüne yabancılaşmanın yoğunlaştığı bir dönemdir. Yabancı kökenli sınıflaşma ve yabancılaşma birlikte gelişir. Bununla birlikte halkın dil ve kültüründe uluslaşma doğrultusunda gelişmeler de, başka bir önemli eğilim olarak kendi kanalında ilerler. Farklı dinsel gelişmeler halklar ara-

sında Avrupa'da olduğu kadar düşmanlığa yol açmaz. Bunda geleneksel kültürel yakınlık etkili olur. İnançlar arası düşmanlığı esas olarak üst tabaka haline gelmek isteyen mirler, aşiret reisleri, şeyhler ve mezhep ileri gelenleri körüklerler.

Arap hakimiyetindeki ortaçağda siyasi, ticari ve bilimsel alanda bazı gelişmeler olsa da, genelde dogmatizmin en güçlü dönemini kurduğu için, daha sonraki yüzyıllar üzerinde tarihi gerilemenin en önemli nedenini teşkil edecektir. Gerileme süreci esas olarak Türk sultanları döneminde yaşanacaktır. Türkler M.S 9. ve 10. yüzyıllarda Abbasi saraylarına köle ve paralı asker olarak yerleştirilmeye başlanır. Arap yönetimindeki yozlaşma ve yıpranma, Türk kökenli komutanların etkisini arttırır. 11. yüzyılda Oğuz boylarının kitlesel göçleri ve Selçuklu hanedanlığının kurulmasıyla, yine halifenin de gözdeleri haline gelmeleriyle Türkler bölgeye kitlesel halde yerleşmeye başlarlar. 1055'de saltanat Selçuklu Sultanı Tuğrul'un eline geçer. Böylelikle Ortadoğu tarihinde yeni bir dönem, Türk kavimlerinin resmi egemenlik dönemi başlar. Bu süreç zamanla gelişme kaydeder. Anadolu, Suriye, Irak ve İran Selçukluları olarak geleneksel bir bölünme yaşanır. Anadolu Selçukluları, Rumlar karşısında yayılma şansı olduğundan, daha güçlü ve uzun ömürlü olurlar. Artık İslamiyet'in taze kanı ve yayılma gücü Türk üst tabakasıdır.

Kavimler içinde görülen bölünme, Türkler arasında da gelişir. Boyların üst kesimleri beylikler ve sultanlıklar halinde feodal Sünni hakim sınıflar haline gelirken, boyların yoksul kesimleri Alevi-Bektaşi yorumlarla Türkmenler olarak daha çok eski yaşamlarına benzeyen göçebeler halinde bozkırlarda ve dağlarda yaşarlar. Dil ve kültürde de benzer bir bölünme doğar. Beyler ve sultanların saray yaşamlarında Arapça ve Farsça egemen olurken, Türkmen halk Türk dili ve kültürünün taşıyıcısı ve geliştirici gücü olur. Türk sultanlarının etrafında asıl merkezi feodalleşme Osmanlı sultanları döneminde gelişme kaydeder. Avrupa'da kapitalizmin doğuş çağına denk düştüğü için, Ortadoğu'nun Osmanlılarca temsili büyük bir gerileme dönemi olarak anlam kazanır. Avrupa'ya karşı yürütülen savaşlar, yükselen Batı uygarlığıyla gerileyen Doğu uygarlığına dayandığı için, sonuçta yenilmekten kurtulamayacaktır. Osmanlı dönemi ilk defa Batı'nın Doğu karşısında sürekli üstünlük sağladığı bir dönemdir. Artık Batı'yı tasfiye ederek değil, özümseyerek yakalama tek doğru yol haline gelir. Osmanlı İmparatorluğu bunu kavradığında

geç kalır. Ancak Mustafa Kemal önderliğinde ilan edilen Türkiye Cumhuriyeti'yle bu yolda yürüme kesinleşir.

Osmanlı feodal merkezi imparatorluğu tarihsel tutuculuk ve gerileme konumundadır. İradesi dışında gelişen Batı kapitalist uygarlığı, bunu objektif bir gerçeklik haline getirmiştir. Fakat kapitalist sömürgeciliğin Ortadoğu'ya erken girişini önleyerek, dünyanın tüm köşelerinde gerçekleşen klasik sömürgeciliğin gelişimini önlemiştir. Bunun iki yönlü etkisi olmuştur: Feodalizmin ömrünü uzatmakla olumsuz bir rol oynarken, bölgenin fiziksel işgale uğramasını engellemek ve gelişebilecek olumsuzlukların önünü almakla olumlu katkıda bulunmuştur. Genel olarak bu süreci Ortadoğu halkları ve kültürü açısından kaybedilmiş yüzyıllar olarak değerlendirmek yerinde bir saptamadır.

Kürtlerin Türk beylik ve sultanlıklarıyla ilişkileri Araplar döneminden pek farklı değildir. Dil ve kültürde Kürt üst tabakasında Arap etkisi devam etmekle birlikte, siyasal egemenlik yavaş yavaş Türk egemen hanedanlıklarına geçer. Selçuklu ve Anadolu beylikleri döneminde Kürt toplumu üzerinde bariz bir egemenlik yoktur. Bu dönemde Mervaniler, Eyyubiler, Şerefhanlar ve benzeri birçok hanedan Kürt kökenli olup, bir tür Kürt feodalitesinin özgür gelişme sürecini temsil ederler. Kürt feodalitesi özünde 8. yüzyıldan 19. yüzyılın başlarına kadar önemli oranda kendine özgü bir gelişmeye sahiptir. Merkezi feodal bir devlet gücü haline gelememişlerse de, hükümet ve yarı-devlet düzeyinde çok sayıda siyasi oluşumu sağlamışlardır. Zorla boyun eğdirilmekten ziyade, ortak feodal çıkarlar temelinde Türk beylikleri ve sultanlıklarıyla ilişki içine girmişlerdir. Bir bakıma ortak devlet anlayışına en yakın güç durumundadırlar. Bu yönüyle Kürtlerin konumu İran'da Perslerde görülene benzer. Türk beylik ve sultanlıklarında Türk kavminden sonra önem sırası itibariyle Kürtler ikinci sırada bir rol oynarlar. Kürtlerin tarihinde bu rol karakteristiktir. Yanı başlarındaki siyasi gücün en temel yedeği olmak kendileri için sanki bir kader gibidir. Bu, özünde kulluk ve serflik sisteminin ruhu gereğidir ve sınıfsal bir temeli vardır. Halklar arası gerçek kardeşlik ve dayanışmadan farklıdır. Bunun birçok dengesizliğe, yabancılaşmaya, bölyönet politikası gereği çatışmaya sebep olduğu bir gerçektir. Tek olumlu sonucu, dengesiz direnme ve isyan durumlarında gelişebilecek katliamlar ve göçertmelere fırsat vermemesidir.

Bu eğilim Osmanlı İmparatorluğu döneminde çok açık yürütülmüştür. Sultan Yavuz Selim'in Ortadoğu'ya hakimiyetin Kürt feoda-

litesiyle ittifaktan geçtiğini çok isabetli değerlendirmesi ve eşit düzeye son derece yakın bir uzlaşmayı esas alması, 19. yüzyıla kadar süren başarılı bir politik uygulamaya yol açmıştır. Bu dönemde Kürt feodalitesi; hükümetler, yurtluklar biçiminde babadan oğula geçen bir yerel iktidar biçimine resmen sahip olmuşlardır. Sultanın merkezi iktidarıyla yerel feodalizmin iktidarı ortaklaşa yürütülmüştür. Bununla birlikte göçebe aşiretlerin varlığı devam etmiş; Alevilik ve Yezidilik direnişçi konumunu sürdürmüş, dil ve kültürel varlıklar gelişmelerini sürdürmüşlerdir. Herhangi bir yasaklama söz konusu değildir. Daha da önemlisi, güçlü ekonomik ve sosyal yapıları nedeniyle, birçok Arap ve Türk kabilesi bu yapılar içinde doğal bir erimeyi yaşamıştır. Arap ve Türk üst tabakasının siyasi hakimiyetine ve Kürt işbirlikçilerin olumsuz konumlarına rağmen, Kürt dili ve kültürünün bu asimilasyoncu gücü neolitik toplumdan beri kazanmış olduğu güçlü özelliklerinden ileri gelmektedir.

d- Kapitalizm çağında Kürtler

Tarihin en yaratıcı ve eski halklarından olduğu halde sanki tarihte yaşamamış gibi bir durumla karşılaşmak, çağımızda bir Kürt ironisi olarak karşımıza çıkar. Tarihe beşiklik ve analık edeceksin, ama hakkında kuralların ve ahlakın işlemediği çağın en gönülsüz yaklaşılan halkı olarak değerlendirilecek, en kötü ihanete kurban olacaksın. Kendinin olması gereken en temel insan haklarından bile yoksun bırakılacaksın, ama en suçlu insanlar topluluğu olarak ilan edileceksin. Herkese hizmet etmeye amade olacaksın, ama lanetli olmaktan kurtulamayacaksın. Çağdaş insanlara benzer gibi olacaksın, ama özde çağın hiçbir değerinden nasibini almayacaksın; modern çağın siyah, sarı veya Kızılderili halkları gibi köle olmaya bile layık kılınamayacaksın. Öyle bir statüyle, öyle kapana kıstırılmış bir Kürtlükle karşı karşıya bulunmaktasın ki, başka bir örneğinin bulunması kesinlikle olanaksızdır. Kürt inkar ediliyor, *'böyle bir olgu yok'* deniliyor, ama en büyük korku da bu yok sayılandan duyuluyor. Yok olan şeyden nasıl korkulur? Var diyeceksin, tüm vatandaşlar gibi her hakka sahip olduğunu söyleyeceksin; ama yarım yamalak ayakta kalan bir diline bile özgür ifade hakkı tanımayacaksın. Çağımızın en zor çözümlenen sorunu bu olsa gerek.

Kavimlerin, etnik toplulukların ulusal bilinç ve coşkuyla ayağa kalktığı kapitalizm çağı, Kürtler için sanki iflah olmaz bir hastalık dönemi havası vermektedir. Yaşam umutlarının ulusal ve toplumsal

niteliğini yitirmesi; cehaletin en koyu biçiminin içine yuvarlanına, kendini tanımlamaktan acizlik, bir tavuk için birbirini öldürme, fakat en vazgeçilmez hakları için kılını kıpırdatmaz bir duruma düşme, sanki kaderin gereğiymiş gibi rahatlıkla karşılanmaktadır. Kürt olgusu ve sorunu daha da açımlanabilecek tanımlamalarla aslında genel anlamda bir ulusal sorun olmanın çok ötesinde bir durumu yaşamaktadır. Kapitalizm çağı hem ulusal uyanışın başladığı ve ulusal devletin gerçekleştiği bir çağ, hem de sorun düzeyinde kalmış birçok ulusal ve toplumsal gruba çözüm umudu vermiş bir çağdır. Eğer Kürtler açısından başarılı bir tanımlama ve çözüm yolu sağlanamamışsa, bunun temel nedeni olgunun kendisinde, doğru tanımlanmamasındadır. Yoksa çok parçalanmışlık, düşmanın azgınlığı, stratejinin azizliği, toplumsal gerilik gibi nedenlerle mevcut durumu gerçekçi izah etmek pek inandırıcı olmaz. Olsa bile, başarılı bir sonuca götüremez. Orta yerde bas bas bağıran bir sorun varsa, o yerde olmayan şey çözümdür. Her çözümsüzlüğün temelinde yanlış ve yetersiz teşhisin yattığı temel bir husustur.

PKK'yi çağdaş bir ulusal kurtuluşçu örgüt olarak tanımlayıp yola çıktığımızda, Kuran'a inanır gibi kendi doğruluğumuza güveniyorduk ve başaracağımızdan emindik. Ortaya çıkan gerçeklik ise, reel sosyalizm örneğinde görüldüğü gibi, dünyanın üçte birine de hükmetse, dogmatizmden kurtulamayan bir sistemin, 70 yıl süren en güçlü bir devlet ve devletler sistemi de olsa çözülmekten kurtulamayacağıydı. Bu yaklaşım kapitalizme haklılık kazandırmıyor; tersine, yol açtığı sorunların doğru ve yeterli tanımlanamadığını ortaya koyduğu gibi, çözümlerinin de pek güvenilir olmadığını göstermeye çalışıyor. Yine bu, çözme çabalarından vazgeçme anlamına da gelmiyor. Tam tersine, bilimselliğin devrimci özüne en uygun çözümün ısrarla araştırılması ve gerçekleştirilmesi gereğini vurguluyor. Bir yaklaşım ve pratiğin yanlışlığı veya yetersizliğinin ortaya çıkması halinde, daha doğru ve yetkince olanının mevcut olduğunu, bulunmasını ve uygulanmasını ısrarla belirtiyor. Bu gerçeklik, onca acı ve kayıplara rağmen, yeniden başa dönüldüğü anlamına da gelmiyor. İçinde hareket edilen sürecin baştan sona kadar derinliğine eleştirilmesi ve düzeltilmesi, özlenen ve amaçlanan doğru, iyi ve güzel ölçüleriyle yaşamsallaştırılınası gerektiği anlamına geliyor.

Dikkat edilmezse, bilimden kaynaklanan dogmatizm, mitolojik ve dinsel kaynaklı dogmatizmlerden daha az körleştirici, dolayısıyla

tehlikeli sonuçlara yol açmaktan geri kalmaz. Hatta 20. yüzyıl gerçeğinde de gözlemlendiği gibi, insanlık tarihinin en kanlı ve acılı bir pratiğine de yol açar. Pozitivist yaklaşımın tehlikesi burada karşımıza çıkıyor. Bu yaklaşımın iddiası şudur: Çağımız bilimin egemen olduğu çağdır; dolayısıyla bilime göre yapılan her şey doğru ve haklıdır. Hitler bu anlamda en büyük pozitivisttir. Ama yaptıklarının doğruluğunu ve haklılığını bir avuç fanatik dışında kimse savunmaz. Hatta pozitivizme dayalı dogmatizmlerin tarihin en tehlikeli uygulamalarına yol açtığı rahatlıkla belirtilebilir. Bunda bilimden şüphe edilmesi gereği ileri sürülmüyor. Tersine bilimselliğin en zor bir yaklaşımın yönetimini gerektirdiğini; eğer insanlığın mutluluğu esas amaçsa, bu konuda ortaya çıkabilecek sıradan bir olumsuzluğun sorumluluğunu bile sonuna kadar duyarak, tüm felsefi ve ahlaki sonuçlarıyla birlikte mutlaka yöntem değişikliğine gidilmesi gerektiğini emreder. Özellikle kapitalizmin ve reel sosyalizmin vahşi çağındaki bilimsellik sorgulamayı gerektiriyor. Bu yapılmazsa, günümüzün devleşen sorunlarının çözümünden ancak umut kesilebilir. Halbuki bilimin insanlık için kaderi bu olamaz. Dönem tüm zamanların ilerisinde bir çözüm, hatta bir anlamda ölümsüzlüğe kapıyı aralama dönemidir. Bu eleştirisellikle birlikte bilime duyulan inanç, insan toplumuna ilişkin en ağır sorunların çözüm şansının kesinlikle mevcut olduğuna inanmayı gerektirir.

Kürt olgusuna ve yol açtığı her tür soruna bu perspektifle bakıldığında, bilimsel yaklaşımın pratik çözümü yakalayacak kadar özgün ve yaratıcı düzeyde bir doğruluğa vardırılması gerektiği görülmektedir. 30 yıl aradan sonra tekrar bir tarih çerçevesiyle kapitalist dönemin tahliline girişmek bu anlamda başa dönmek olmayıp, büyük acı ve kayıpların anısına bağlılığın da bir gereği olarak ilgili tüm insanlara ve halklarımıza daha layık olmak, mutlaka başarılı olacağı inancıyla eşitlik ve özgürlük çabalarına katkıda bulunmak, her koşul altında kutsal görevlerimize yetkince ve ahlaklıca sahip çıkmak demektir.

Yükselen kapitalizm çağının dalgaları, 19. yüzyılın başlarında Ortadoğu'yu daha fazla etkisi altına alır. Ekonomik, siyasi ve askeri üstünlük karşısında, bölgeyi temsil eden Osmanlı İmparatorluğu'nun yapabilecekleri sınırlıdır. Ya sistemin üstünlüğünü kabul edip kendini reformasyona tabi tutacak, ya da umutsuz ve tutucu bir direniş ve denge politikasıyla günü kurtaramaya çalışacaktır. Gerçekleşen, bu iki eğilim arasında gelip gitmedir. İki yüz yıldır bu sarmaldan bölge

henüz kendini kurtaramamıştır. Ne alternatif sunan bir çıkış, ne de tutarlı ve bilinçli bir reform tercihi istenilen kararlılıkta ve uygulamalarla yürütülememektedir. Bunda bölgenin geleneksel uygarlık yapısıyla, çatışan iç ve dış denge güçleri temel rolü oynamaktadır. Osmanlı sultanlarının tüm mahareti, bu denge oyununda ömürlerini biraz daha uzatmaktan ibarettir.

Bölgede dış dengenin dağılmasıyla imparatorluğun çökmesi bir olmuştur. Avrupa'da İngiltere önderliğinde kurulu dengenin patlak veren Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya aleyhine bozulmasıyla sonuçlanması, müttefiki durumundaki Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasını da kaçınılmaz kılmıştı. Ortadoğu tümüyle tam sömürgeleşme koşullarıyla yüz yüze geldi. Tarihte 15 bin yıl süren, çağlar boyunca sürekli Avrupa'yı maddi ve manevi donanımlarla besleyen bölge, artık tam bir yenilgiyle karşı karşıya kalmıştı. Bu yeni sürece yenilgi demekten çok, Avrupa uygarlığının üstünlüğünü tanımayla karşı karşıya kaldığını söylemek daha doğrudur. Uygarlıkların birbirleri karşısında yenen ve yenilen konumundan ziyade, yaratıcılık ve gelişkinlik yönü daha belirleyici rol oynamaktadır. Yani dostça ve gelişmeye hizmet eden yönü, düşmanca ve geriletmeye götüren yönüne ağır basmaktadır. Uygarlıkları birbirine karşıt, düşman gibi gösteren kuramlar yanlış ve son derece abartmalıdır. Şüphesiz farklılıkların çatışan ve birçok savaşa yol açan yönleri olmuştur. Kaldı ki, diyalektiğin temel gelişim yasalarında, zıtların varlığı ve birliği bir bütünlük içindedir. İki ucun karşılıklı etkilenmesi tümüyle birbirini yok etme biçiminde olmayıp, yerlerini üçüncü bir cinse, senteze bırakma gibi bir özelliğe sahiptir. Tüm evrendeki gelişmeler bu yasa doğrultusunda ortaya çıktığı gibi, toplumsal dönüşüm olgularında da bu süreç geçerlidir. Toplum biçimlerinin en geniş ve kapsamlı birliklerini ve farklılıklarını ifade eden uygarlıkların çatışması ve dönüşümü de bu evrensel yasa doğrultusundadır. Tümüyle birbirini yenme ve bitirme değil, daha üst bir senteze çıkma esastır. Bir tarafın başat olması bu gerçeği ve yasayı özünde ortadan kaldırıp değiştirmemekte, hakim yönler meselesini öne çıkarmaktadır.

Bu temelde bakınca, Avrupa uygarlığının Ortadoğu'nun geleneksel uygarlık değerlerine karşı kazandığı üstünlük bir gerçek olmakla beraber, bu tümüyle olumsuzluk ve yenilgi anlamında değerlendirilemez. Böyle bir değerlendirme, ancak kendi uygarlık temelinden habersiz olan ve eğreti bir konum arz eden, bu nedenle ortadan kalkma-

sı kaçınılmaz olan ve ömrünü doldurmuş bulunan gerici ve tutucu öğeler için geçerli olabilir. Uygarlıkların kalıcı varlıkları ise, diğerleri tarafından beslenerek daha üstte bir sentezle gelişme yoluna girebilir. Ortadoğu uygarlık mirasında ortadan kalkacak birçok öğe vardır. Zaten bunlar zamanla tarihin çöp sepetine atılmaktadır. Ama kalıcı ve üst sentezlere aday özellikleri de vardır. Bunların direnmesi, tutuculuğun ve gericiliğin direnmesine benzemez. Tersine haklı, yaşamsal ve sıçrama yeteneği olan özün direnmesi tarihsel gelişmelerin esası olduğu gibi, sınırlı da olsa Ortadoğu'da bu temelde bir antitez konum da varolup kendini ısrarla sürdürmektedir. Üstün bir uygarlığın gelişimi karşısında panikleyenler ve umutsuz direnişlere girenler, kısa dönemde teslimiyet ve uşaklığa soyunan kesimlerle aynı kategoriyi oluştururlar. Bunlar durumu eğreti ve geçici olan kesimlerdir. Buna karşılık üstün uygarlığın geliştirici değerleriyle uzlaşan, onu benimseyen, ama bağrındaki üstünlüğü tek taraflı egemenliğe, hakimiyete, hatta yok etmeye götüren yönüne karşı direnen kesim, kalıcı ve ilerici kesimi teşkil etmektedir. Tarihin bu anlamda çatışma, uzlaşma ve yeni sentezlerle ilerleme olarak tanımlanması daha bilimsel bir yaklaşımdır. Avrupa ve Ortadoğu uygarlık çatışması, uzlaşması ve sentez doğurmaya doğru yol alması aktüel bir konu olup, günlük olarak da olaylar ve gelişmeler halinde heyecanla izlenmektedir.

Bu süreçte Anadolu'da Mustafa Kemal önderliğinde gelişen ve esas olarak Türk ve Kürt halklarının ortak iradesine dayanan ulusal kurtuluş savaşı, ilerici ve kalıcı yönü ağır basan, Avrupa uygarlığının olumlu özelliklerine sahip çıkan, ama onun tahakkümcü yönüne de karşı koyan bir öze sahiptir. Gücünü ve başarısını, haklılık ve ilericilik arz eden bu özünden almaktadır. Bununla birlikte hem ayak bağı teşkil eden, hem de daha fazla ilerlemeye hizmet edebilecek özelliklere aynı biçimde karşı çıkan çelişkili bir yönü de bulunmaktadır. Bu çelişkili yön, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna da olduğu gibi yansımıştır. Cumhuriyet, gericilik ve tutuculuk arz eden eğreti ve geçici öğelere karşı çıkmakta ne kadar haklı ve başarılı olmuşsa; daha da gelişmek ve ilerlemek isteyen kalıcı halk değerlerine ve taleplerine yanıt olmamak ve hatta onlara karşı çıkmak anlamında da o kadar haksız ve dolayısıyla başarısızdır. Feodal kalıntıların aşılmasında olumlu rol oynarken, halkların kalıcı değerlerinin gelişimine aşırı şovenizmle cevap vermesi, tam demokratikleşmeyi gerçekleştirememesinde olumsuz rol oynamaktadır. Yüksek bir ilerleme hızına ulaşama-

ması, bağrındaki bu çelişki biçimiyle yakından bağlantılıdır. Tam demokratikleşme yönünde ve olumlu olarak çözümlenmedikçe, günümüzde derinliğine sürüp giden çok yönlü krizin de temel nedeni olan bu çelişkinin her geçen gün daha da çürütücü etkileriyle sürüp gitmesi kaçınılmazdır. Cumhuriyetin başlangıcındaki çelişki, tüm olumsuz yönlerini günümüz krizleriyle alabildiğine ortaya çıkarıp sergilerken, aslında çözümün de olumlu temelde olması gerektiğini adeta her gün ilan edip durmaktadır. Bu çelişki çözümlenmedikçe, ne kadar ustaca yöntemlerle örtbas edilip bastırılsa da, en ufak bir olumsuzlukta bile deprem gibi başını yer altından uzatıp varlığını hissettirme yeteneğinde olduğunu, herhalde hiçbir örnekte Türkiye'de 2000'lerin krizli ortamındaki gibi kanıtlama gücüne sahip değildir.

Türkiye tarzı bir moderniteyi gecikmeli ve dar kapsamlı yürütmek durumunda kalan diğer Ortadoğu ülkeleri de benzer çelişkili konumları daha derinliğine yaşamaktadırlar. Feodal kalıntıların daha güçlü olduğu Arap ülkeleri, Batı uygarlığı tarafından biraz terbiye edilip teslimiyet biçiminde varlıklarını sürdürmektedir. Krallıklar ve emirliklerde bu durum geçerlidir. Küçük-burjuva temeldeki çıkışlar ve daha radikal dönüşüm iddialarıyla ortaya çıkan modernistler feodalizmi aşamadıkları gibi, tutarlı bir demokratizme de yönelememişler; adeta çağdaş bir krallık gibi rol oynamaktan öteye gidememişlerdir. Bunlar ne Ortadoğu'nun tarihsel temelleriyle, ne de çağdaş uygarlığın yöneldiği demokratik kriterlerle anlamlı bağ kurma yeteneğinde olmuşlardır. Uluslararası dengeye dayalı, İsrail milliyetçiliğine karşı bir Arap milliyetçiliğiyle günü kurtarmak, temel politika durumundadır. Bununla birlikte, toplumları geçen her gün artan ağır ekonomik, sosyal, demokratik, kültürel ve siyasal sorunlarla boğuşturup durmaktadır. Batı uygarlığının olumlu özelliklerini özümsemede ve kendi özgünlüklerini ortaya çıkarmada gerekli yeteneği gösterememişlerdir. Bu ülkelerde daha derinliğine yaşanan Türkiye tarzı çelişkili durumun, petrol gelirleri nedeniyle pek açığa çıkmasa da, gelirlerin azalmasıyla birlikte büyük sosyal patlamalar biçiminde kendini göstermesi kaçınılmazdır. Ya tam demokratikleşme ya da sürekli çürüme ve bunalım, aktüel bir durum olarak olumlu bir temelde çözümlenene kadar varlığını sürdürmek durumundadır.

İran, Pakistan ve Afganistan gibi ülkeler, çelişkilerle dolu da olsa, benzer durumlarla karşı karşıyadır. Başlangıçtan 20. yüzyılın son çeyreğine kadar denedikleri kemalist yöntemler tutmayınca, bunlar

İslamiyet'e sarılma gereğini duymuşlardır. Bu durum Batı uygarlığı karşısında bir başarısızlığı ve yenilgiyi ifade etmektedir. Ortaya çıkan teslimiyet durumunu İslami tepkiyle aşma çabaları da, Afganistan örneğinde görüldüğü gibi tümüyle çağ dışına itilmekten ve en gerici konumlara düşmekten öteye bir sonuç vermemektedir. Pakistan'da İslami örtü altındaki asker-sivil yönetici klik çekişmeleri hiçbir başarılı çıkış yolunu gösterememiştir. Bunların mevcut konumları, gerici bir oligarşinin kurumlaşmasından öte bir anlama sahip değildir. İran İslam Devrimi Şah'ın teslimiyetçiliğine ve Şahlığın bunalımlı sistemine karşı bir halk tepkisi biçiminde gelişip başarılı olmuşsa da, demokratikleşmede takılıp kalması temel sorunu durumundadır. İster milliyetçi, ister reel sosyalist, isterse İslami örtü biçiminde olsun, denenen tüm ideolojik ve politik yaklaşımlar demokratik uygarlık kriterlerine özde ulaşmayı esas almadıklarından, yaşadıkları derin çelişkilerden kurtulmaları mümkün olmamaktadır. Tüm Ortadoğu ülkeleri ya tam demokratikleşme ölçüleriyle buluşup çağdaş uygarlığın olumlu yönleriyle uzlaşarak çelişkilerini çözüp ilerleme yoluna girecekler; ya da şimdiye kadar denedikleri yöntemlerde ısrar edip çürüme ve bunalımlarını daha da derinleştirerek, teslimiyet sınırında seyredeceklerdir.

19. yüzyılın başlarında hızlanan Avrupa müdahaleciliğinin ağır basan yönü sömürgeciliktir. Hakimiyet ve sınırsız kar ihtirası, temel dürtücü faktördür. Ortadoğu'yu yenmek ve teslim almak asıl hedeftir. Kürtler ilk ve ortaçağlardan beri tanışık oldukları sömürgeciliğin bu yeni biçimini daha önceden içine düşürülmüş oldukları bir kapanda karşıladılar. ***'Kürt kapanı'*** , aslında çok iyi çözümlenmesi gereken politik bir kavramdır. Temelleri Sümer kolonyalizmine kadar uzanmaktadır. Özenle ve sürekli pekiştirilerek hazırlanmıştır. Tarih için çizdiğimiz çerçeve bu kapanı tanımlamaya yöneliktir ve onun ana faktörlerini belirlemeye çalışmaktadır. Bunları tekrarlamayacağız. Ancak Batı kapitalizmi eliyle pekiştirileni en tehlikelisidir. Dolayısıyla 'Kürt kapanı'nı tarihsel temelleriyle birlikte kapitalizme dayalı olarak kurulanla tanımak ve çözümlemek büyük önem taşımaktadır. İki yüzyıldır yeniden örülen ve pekiştirilen bu kapan ne anlama gelmektedir?

Birinci husus, Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkarak içinden çıkılmaz ve baş edilemez bir durum yaratmak yerine, sultanı ve önemli bir bürokrat kesimi kendine bağlamayı çıkarlarına daha uygun bul-

maktadır. Bunlar aracılığıyla hem bölge üzerinde dilediği kontrolü geliştirmek, hem de asi halklarını terbiye etmek daha kolay olacaktır. Bu yöntemi özellikle Britanya İmparatorluğu deneyecek, Osmanlı İmparatorluğu'nun ömrünü bu yolla yüzyıl uzatacaktır. Fransa ve Almanya'nın yaklaşımı da özde aynıdır. Aralarındaki anlaşmazlıklar Ortadoğu'daki denge üzerine yansıtılmamaktadır. Kendilerine iyi bağlanmış bir sultan ve paylaştırılmış bürokrasi, 19. yüzyıl amaçları için en uygun konumları sağlamış bulunuyordu. Böylelikle adım adım yayılmak kadar, karşı çıkanları bu Osmanlı sopalarıyla dövmek en akıllı yol ve yöntem olmaktadır. Kapanın önemli bir kolu böyle pekiştirilmektedir.

İkinci önemli husus veya kapanın kolu, Hıristiyan kökenli halka dayalı olarak geliştirilmektedir. Batı sömürgeciliği bu yöntemle sözde kurtarmak istediği Rum, Ermeni ve Asuri halklarının bölgede tasfiye edilmelerinin en tehlikeli yolunu açmış bulunmaktaydı. Tüm Ortadoğu halkları oyun içinde oyunun kurbanları durumuna getirilmekteydi. Bir dönemler geçerli olan felaketler karşısında çocukları kurban etme geleneği, bu sefer tanrılar tarafından değil, dost geçinen hemcinsleri eliyle yürütülmekteydi. İnce bir sömürgecilik, bir avuç işbirlikçi eliyle tüm halkları binlerce yıllık yurdundan edecek, kültürlerinden koparacak ve birbirlerine düşman hale getirecekti.

Bu tablo içinde Kürtlerin durumu tam bir kobaylıktır; her tür sömürgeci oyun için en çok kullanılacak malzeme durumundadır. 19. yüzyılın başından itibaren bir maşa gibi kullanılmaya çalışılacak olan Kürtler, özellikle İngilizler açısından Türk, Acem ve Arap yöneticilerin sırayla kendisine bağlanmaları için bir manivela rolünü oynayacaklardır. Tipik bir "iti ite kırdırma" politikası devreye sokulmakta ya da bir taşla birkaç kuşu birden vurma politikasına örnek kılınmaktadır. Bir defa, el atılmakla Kürtlerin işbirlikçileri kazanılmış olmaktadır. İkincisi, bundan korkan Türk Acem ve Arap yöneticileri daha çok kendilerine bağlanmaktadır. Üçüncüsü, Kürt feodal işbirlikçiler tarafından sıkıştırılan Ermeni ve Asuri halkı, daha çok kendilerine sığınınak zorunda kalmaktadır. Sultan, şah ve melikler bu oyunu ikinci elden yürütmeyi marifet saymaktadır. Yani kendilerine oynatılan iti ite kırdırma politikalarını, onlar da alt düzeyde muhaliflerine karşı uygulayacaklardır. Kurbanlık duruma düşen halklar ise, oyunun gereği olarak ne emrediliyorsa, onun gereklerini yerine getirmekten başka bir rolün sahibi olmayacaklardır.

Her ne kadar kapanın baş kurbanı Kürtler ise de, "etme komşuna gelir başına" özdeyişiyle kanıtlandığı gibi, bu tuzak tüm bölge halklarını içine düşürecektir. Kürtler stratejik olanaklardan yoksunluk ve aşırı parçalanmışlık nedeniyle güçlerini birleştirememelerinden ötürü, oyunun en ucuz malzemeleridir. Bunda kapitalist kar hırsının hiçbir kural tanımayan yaklaşımı oyunun özündeki felsefe olsa da, tarihten de süregelen benzer bir kullanılma durumu, konumları en olumsuz halklar durumuna düşmelerine yol açmaktadır. Buna ***"tav şana kaç, tazıya tut"*** politikası demek de mümkündür. Böylelikle kendisine problem olarak gördüğü tarafları sonuna kadar kullanmakta, yormakta ve en sonunda kurtarıcısı rolüne soyunup gereğinde yeniden kullanmak için sahip çıkmaktadır. Kobaylık derken, bu çok acımasız gerçeği kastetmekteyiz. Şüphesiz Kürt üst tabakasının binlerce yıllık alışageldiği işbirlikçi karakteri de bunda önemli bir etkendir. Halkın cehalet içindeki konumu, parçalanmışlığı ve birbirine karşı kışkırtılmış durumu da sürekli elverişli bir zemin sunmaktadır. 19. ve 20. yüzyılda kapitalist sömürgeciliğin gölgesinde gelişen tüm Kürt isyanları üzerinde bu oyunlar oynanmış ve başarılı da olmuşlardır. İsyanların haklı nedenleri pek anlam ifade etmemektedir. Önemli olan, sonuçta kimin aleyhine sonuçlandığı ve en çok kimlerin yararlanmış olduğu hususudur.

Kürtler isyan edip haklarını arasa, bir tür acı sonuç oluyor; aramasa, yerinde dursa, daha da kötü olan başına geliyor. Tuzağa veya kapana kıstırılma gerçeği derken bunu kastediyoruz. Çok az sayıda halkın başına buna benzer felaketler gelmiştir. Kürt tarihçiliği işe yarayacaksa, en çok bu gerçeği çözümlemek zorundadır. Birkaç tipik örneği açımlarsak, durumlar daha iyi anlaşılmış olur.

İngilizler 19. yüzyılın ilk yarısında Hindistan yolu ve olası maden ve petrol zenginliği nedeniyle Irak'a el attığında, Kürtleri, Arapları ve Asurileri Türk yönetimine ve en kötüsü de birbirlerine karşı kullanmayı en temel politika haline getirdi. Önce 'arkanızdayım' deyip Kürtleri kışkırttı. Sıkışan Türk yönetimi İngilizlere daha çok yanaştı. Asuriler zaten Hıristiyanlıktan ötürü doğal müttefik bulduklarını sandılar. Araplar en çok sığınan işbirlikçiler durumundaydılar. 1850'lere geldiğimizde, son olarak ***Bedirhan Bey*** önderliğindeki isyanla oyunun birinci perdesi başarıyla oynanmıştı. İngiliz sömürgeciliği büyük ilerleme sağlamış, Türk yönetimi çok güç yitirmişti. Araplar yeni efendilerini bulmuştu. Asurilerde sahte bir umut uyan-

dırılmıştı. Kürtler ise oyunun en çok acı çeken kurbanları olarak ezilmeyle yüz yüze bırakılmıştı.

19. yüzyılın ikinci yarısında Seyit Taha önderliğindeki ***Nehri İs yanı***'yla bu sefer oyun İran üzerinde oynanmıştır. Sonuç benzerdir. İran Şahlığı İngiliz sömürge yönetimine yaklaşmıştır. Asuriler iyice sığıntı durumuna gelmiştir. Kürtler yine en acı bir sonuçla karşılaşıp hem ezilecekler, hem de vahşi damgasıyla damgalanıp suçlu konumuna oturtulacaklardır.

En acı olanı ise, 1925'te ***Şeyh Sait*** önderlikli isyan olacaktır. İngiltere petrol nedeniyle Musul ve Kerkük bölgesini Misak-ı Milli dışında tutmak istemektedir. Mustafa Kemal önderliğindeki Türkiye Cumhuriyeti ise, Misak-ı Milli'ye bağlılığın gereği olarak bölge üzerinde hak taleplerinden vazgeçmemektedir. Kürtler ve Türkler Misak-ı Milli'nin gereğinin yapılmasını istemektedirler. Bu koşullarda bildik İngiliz sömürge oyunu yine devreye girer. Bir taşla birkaç kuş vurmak için tertipler hazırdır. Kendisine yakın bulduğu Kürtleri yardım edeceğine dair heveslendirir. Olası bir isyanda kendisine güvenebileceklerine dair sahte umutlar yaydırır. İsyan patlak verdiğinde, kemalist hükümetle anlaşır. Kürtlerin ve Kürdistan'ın kaderindeki en derin bölünmeyi gerçekleştirir. Irak, kendi payına düşmüştür. Kemalist Türkiye'yi en zor döneminde kendine yakınlaştırmıştır. Cumhuriyeti Kürtlerin üzerine sürerek en tehlikeli bir açmazın içine düşürmüştür. Yani bir kez daha *'böl-yönet'* veya *'iti ite kırdırma'* politikasıyla, *'tavşana kaç tazıya tut'* oyunu başarıyla oynanmış, bir taşla birkaç kuş vurulmuştur. Cumhuriyet, daha dün en zor dönemlerinde stratejik müttefikleri olan Kürtleri unutmuş, önde gelenlerini idam etmiş, böylece tarihsel bir sorunu çözdüğünü sanmıştır. Bastırma ve inkar yöntemlerine başvurarak, bu oyun gereğince aslında Osmanlı'dan daha geri bir politikanın ve kendisini en çok uğraştıracak bir sorunun içine düşecektir. Sadece Kürtler değil, Türkler ve Cumhuriyet de böylelikle oyuna gelmiş olacaktır. Emperyalizm ve sömürgecilik yalnız bir tarafa oynamaz. Kuralı; her zaman iki tarafa oynayıp, çıkarı en çok olanda karar kılmak biçimindedir.

Bu tarihlerde, 1920-25 döneminde aynı politik oyunlar İran ve Irak üzerinde denenir. ***İsmail Simko*** her gücün denediği bir piyon durumundayken, kendisi onları kullandığını sanır. Sonuçta taşıdığı zihniyet, büyük olanaklara rağmen, yine en kötü kaybeden konumuna düşmesine neden olur. Taktik amaçlı kullanmalar yeterince ve za-

manında doğru değerlendirilmediğinde, kullanılan kişilerin, hareketlerin ve halkların başına en büyük felaketleri getirir.

Irak Kürdistan'ında ***Mahmut Berzenci*** önderliğinde de sonuç aynıdır. Dar taktik alandaki karşılıklı kullanmalar eğer özgüce dayalı bir sonuca götürülemezse, beklenen olumsuz akıbetten kurtuluş olamaz. Bunda suçu isyan önderliğine yükleyip esas tertipçileri, halk düşmanlarını göz ardı etmiyoruz. Tersine, Kürt kapanının nasıl bir kuruluş mantığına sahip olduğunu çok iyi bilerek adım atılması gerektiğini vurguluyoruz.

Bu tür senaryoların son sahnelenmeleri, İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar oynanmış olanlarıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı ortamda geliştirilmek istenen KDP adlı partiler, geleneksel uşaklıkla çağdaş işbirlikçiliği bir arada yürüterek, sadece kendi pratikleriyle mensupları için değil, tüm Kürt halkı için en kötü örneği oluşturdular. Dünya çapında özgürlük mücadelelerinin kazanmaları bir kural iken, Kürt halkı KDP denilen partiler eliyle en büyük kayıpları verdiği halde, bu örgütler kendilerini taktik oyuncuların elinde bir kukla olmaktan kurtaramadılar. Batı sömürgeciliğine karşı kavrama düzeyinde bile bir gelişme gösteremeyen Kürt olgusunun daha da karanlık bir sürece girmesi kaçınılmazdı.

Dört taraftan komşuları olan Türkler, Araplar ve Acemler, devlet eliyle de olsa, bir kapitalist gelişme yoluna girmekle aradaki mesafeyi daha da açtılar. Feodal dönemdeki hakim sınıf ve milliyet olarak üstünlüklerine, kapitalizm çağında burjuva sınıf ve hakim ulus olma avantajlarını da eklediler. Emperyalizme bağımlılık koşullarında da olsa, ulusal ekonomi, kültür ve devlet alanında gelişmelerini sürdürdüler. Bilim ve teknik alanında ulusal bir elit tabaka oluşturdular. Ulusal dille basın-yayın başlı başına bir güç haline geldi. Milliyetçiliğe dayalı iç ve dış politikalarla ulusal ayrıcalıklarını sınıfları şahsında somut çıkarlarla pekiştirdiler. Halkların direnişini kıracak güçlü askeri ve polisiye aygıtlar oluşturdular. 20. yüzyıl boyunca bu gelişmeleri yaşayan ortaçağın güçlü milliyetleri olarak Türkler, Araplar ve Farsların, devlet eliyle yaratılan burjuva sınıfı ve ulus-devletiyle, Kürtlerle aralarındaki mesafeyi epey açtıkları bir gerçektir. Emperyalist sömürgeciliğin oyunlarından daha başını kurtaramadan, bu sefer komşularının inkarcı ve baskıcı ulus şovenizmiyle kendilerini karşı karşıya buldular. Öyle bir ortam oluşturuldu ki, Kürdüm demek; kendini yapayalnız bulmak, önündeki tüm gelişme yollarının

kapanmasını görmek ve hatta her tür tehlikeyle karşı karşıya gelmekle özdeş sayıldı. Kürtlük tam başa bela oldu. Sömürgeleştirmenin çok ötesinde, tüm insani değerlerden yoksun kılmakla eş bir statüye mahkum kılındılar.

Kürt olgusu belki de tüm dünyada politik defosu, reddi en güçlü olan kavram haline getirildi. Yaratılan, herhangi bir politik terör değildir. Hiç de sorumlu tutulamayacağı, anadan doğma edinilen bir özellik, başına en büyük tehlikeleri getirebilmektedir. Irkçılık, faşistlik, milliyetçilik, komünistlik tanımlanabilir kavramlardır. Bunlar uluslararası hukukta değerlendirilmişlerdir. Ama Kürt olgusu hiçbir kavramla izah bulamamaktadır. En basit insan haklarından, örneğin anadiliyle eğitim olanağından bile yoksun bırakıldıkları halde, Kürtler en medeni ülkeler geçinen Avrupalılar tarafından bile layıkıyla tanınma ve değerlendirme konusu olamamaktadır. Yüzyıllarca kendilerine hizmet ettikleri halde, kendilerine 'Kürt kardeşlerimiz' demelerini bir yana bırakın, komşuları tarafından bir öcü veya sürekli bir tehlike kaynağı gibi değerlendirilmekten kendilerini kurtaramamaktadırlar.

İnsanlığın bu gerçeği karşısında, acaba bir Kürt kişiliğinden ve psikolojisinden nasıl bahsedebiliriz? Tarihin en eski emekçi bir halkına dayatılan ve hiçbir insanlık kitabında geçmeyen bu acımasız statüyü nasıl izah edebileceğiz? Hiçbir ilahi, ahlaki, felsefi ve bilimsel kitap bu kadar inkarcı ve insanlık dışı davranamaz. Ama sanki bir kara delikmiş gibi, Kürt olgusunun etrafında evhamlar ve gerçek dışı kavramların yaratıldığı da inkar edilemez bir gerçektir. Bu nedenlerle Kürt olgusunu bir ulus, bir sömürge veya yarı sömürge olarak değerlendirmenin hafif kalacağını, ondan öte bir statünün kurbanları durumunda olduklarını belirten bir genelleme yapıyoruz. Açık bir katliam, bir jenosit kurbanı olsalardı, tanım daha kolay olurdu. Durum bu tür kavramlarla da tam ifade edilemiyor. Olgunun etrafındaki tüm bu sisli tanımlar, gerçekliğini ortadan kaldırmıyor.

Kürt olgusunu tanımlayabilmek için çizmeye çalıştığımız bu tarihsel çerçeve çok derinlikli olarak işlenebilir. Arkeolojik ve yazılı belgelerle bolca kanıtlanabilir. Bir dönem 'Kürt var mı, yok mu?' tartışması, bilimsel olmaktan çok, ağır terör ortamının bir ürünü olarak gündemleşmiştir. Aynı ulustan, sınıftan ve hatta aşiretten de olunsa, farklı konum ve koşulları olan bölüm ve bölgeler her zaman vardır. Farklılık, doğanın bir özelliğidir. Işığın tek renkli olmamasın-

dan tutalım, çiçeklerin tek tür olmamasına kadar, doğanın kendisi çokluktan ve farklılıktan yana bir gelişim yasasına sahiptir. Ak ve kara biçimindeki renk ayrımının bile, renklerin gerçekten bittiği uç noktalar olduğu bilimsel bir gerçekliktir. Bitmek istiyorsan, ak ve kara biçiminde bölünmen yeterlidir. Kapitalizm adına faşizmin karalığıyla, sosyalizm adına reel sosyalizmin beyazlaştırıcılığı birer zorlamadan ibarettir. Doğallıkla terslik halinde uzun ömürlü olunamayacağını, kendini en güçlü sanan bu uç örneklerden de iyi anlamaktayız. Toplumsal olguları fiziki güç altında istediği renge çevirmek; tek dil, tek kültür, tek siyaset vb. doğrultularda dönüşüme zorlamak en kötü sistem örnekleridir; bunların tarihte ancak terörle ve geçici olarak varolabilecekleri kanıtlanmıştır.

Nasıl tanımlarsak tanınlayalım, Kürt olgusunun zorlama ideoloji ve politikalarla, sübjektif önyargılarımızla dilediğimiz biçimlerde dönüştüreceğimiz bir gerçeklik olmadığı artık tüm açıklığıyla, ahlaki ve siyasi sorumlulukla görülmeli ve değerlendirilmelidir. İster azınlıksal ve etnik, ister ulusal ve toplumsal bir olgu olarak kabul edelim, önemli olan olgunun ana nitelikleridir; olgunun bizzat kendisidir. Hiç kimseye 'seni şöyle görmek istiyorum' deme hakkımız olamaz. Bu ancak tanrı-krallar döneminin mitolojik saplantılarına sahipsek bir anlam ifade eder. Çoğulcu demokrasinin sınırları dahilinde bir yaklaşım olmasını bir yana bırakalım, en dogmatik ideolojik varsayımlarda bile bu denli bir kör iddiada bulunulmamıştır. Olgularda dönüşüm inkar edilemez. Ama bunun kuralları diyalektiğin yasalarına bağlılıkla anlam kazanır. Yerinde ve zamanında koşulların gerekli kıldığı dönüşümler, yaşamın da gelişimi ve zenginliği demektir. Kabul edilmeyecek olan, ana karnındaki bir bebeğe müdahale ederek dönüştürmek veya erken doğurtmak türünden eylemlerdir. Hiçbir akıllı ve görev yeminine bağlı doktor bu tür operasyonlarda bulunma yetkisinde ve haklılığında olamaz.

Bu acı gerçekleri, Kürt olgusuna dayatılan kobay türü uygulamaların ne anlama geldiğini açıklamak için dile getiriyoruz. Kürt olgusunun yaşadığı iç zorluklar ve dış anlayışsızlıkların, hiçbir güç sahibine 'elimde imkan vardır' deyip istediği tür uygulamaya tabi tutma ve sürekli bir kobay malzemesi gibi bekletme hakkını vermediğini belirtmek istiyoruz. Tanrı-kral anlayışına bağlı politikacılar açısından, belki sınırsız bir vatanseverlik ve ulusal büyüklük adına amaçlarına ulaşmak için her şey mübah olabilir. Nitekim faşist ve

reel sosyalist yaklaşımlar bunu denediler. Sonuçları ise ortadadır. Kürt olgusuna dayatılan terörün sahipsizlikten ötürü kumazca ve haince yaklaşımlarla bugüne kadar sürdürülmesi hiçbir güç sahibini aldatmamalıdır. Hz. İsa da çarmıha gerildiğinde, Roma'nın ve yalancı şahit kahinlerin karşısında yalnızdı. Tanrısı için bile *'Niye beni yalnız bıraktın?'* diye şikayette bulunduğu da rivayet edilmektedir. Ama tarihe ve günümüze baktığımızda, İsevilik evrensel bir gerçeklik olduğu ve en büyük insanlık vicdanlarından birini teşkil ettiği halde, İsa'yı çarmıha gerenler lanetle anılmaktan öteye bir şansa ve varlığa sahip olamamışlardır. Bu yönüyle Kürt olgusu siyasal olmaktan öteye, tam bir ahlaki sorun durumuna gelmiştir. Kürtlerin ilkçağ Hıristiyanları gibi gemilere dolarak Yunanistan ve İtalya kıyılarına, karadan birçok yolla Avrupa'ya kaçmaları, adeta tarihin tekerrür etmesine benzemektedir.

Kürtler ne yeni bir dinin mensupları, ne de başkalarının toprağında ve mülkünde gözü olan bir güçtür. Gelişmiş politik istemler de diyemeyeceğimiz, ilkçağlarda olduğu gibi kültürel varlıkları çerçevesinde kendilerini özgürce ifade etmekten öteye bir talepleri yoktur. Olsa bile, bunlar korkulacak çapta değildir. Bu kadar yalnız bir halkın tepeden tırnağa silahlanmış birçok güç karşısında tehlikeli olması düşünülmez.

Sınırlı bir sorunu tarihsel bir olay seviyesine taşırma gerçek bir tehlikedir. Sonuçlarını daha büyük acılarla yaşamak istemiyorsak, bu sorun çare bulmamız gereken en öncelikli konu olarak değerlendirilmek durumundadır. Ortadoğu'nun tarihi bu tür olaylarla doludur. Eğer İsa çarmıha gerilmemiş olsaydı, Hıristiyanlığın da gelişmeyeceği konusunda tarihçiler hemfikirdir. Daha da öteye, Nemrut'un zulümleri olmasaydı, peygamberler olmayacaktı. Musa'yı çıkışa zorlayan, Firavunların zulmüydü. Hz. Muhammed'e yönelik Mekke'deki baskılar olmasaydı, hicret olmayacaktı. Taassupla değil toleransla yaklaşılsaydı, gerçekleşen biçimiyle İslamiyet de olmayacaktı. Tarihte trajediler, büyük acılar ve kayıpların nedeni, her zaman cehalet ve ona dayananların çıkar hırslarıyla gözlerini taassup bürümüş azgın temsilcilerinin baskı ve zulüm eylemleridir.

Kürt olgusunu ve yol açtığı sorunları daha da dramatize edecek boyutlara taşımak ilgili tüm çevrelerin, hatta insanlığın önemli bir görevidir. Etrafında zaten büyük acılar ve trajediler yaşanmıştır. Bundan dolayı, illa bütün tarihi hesapları soracak, bölgeyi daha da

içinden çıkılamaz bir duruma getirecek uygulamalara saplanıp kalmanın hiçbir anlamı kalmamıştır. Bu tip politikaların kendi sahiplerine hiçbir çıkar sunamayacağı tümüyle açığa çıkmıştır. Körce, hırsızca faşist niyetlerin ise, varolan insanlık vicdanı karşısında hiçbir zaman başarma şansının olamayacağı bir çağdayız.

1970'lerde Kürt ve Kürdistan olgusuna duygu yüklü ve ancak dogmatik düzeyde ideolojik yaklaşımlarla bazı tespitler yaptığımızı, uzun bir pratikten sonra geriye dönüp baktığımızda daha iyi görebilmekteyiz. Olgunun özgürleştirilmesi gereğinden hiçbir zaman kuşku duyulmamıştır. Yedi yaşındaki bir çocuk iken de sahip olunan ***"Yaşam olacaksa özgürce olacaktır, ya da hiç olmayacaktır"*** sloganı kutsal bir anlam ifade eder ve hiçbir zaman bundan vazgeçilmeyecektir. Ama bunun bilimsel ifadesinin her zaman esas alınması gereğinden de vazgeçilemez. Dogmatizm belki de hiçbir sorunda olmayacak kadar Kürt sorununda tehlikelere kapıyı açık bırakır. Bilimi kırk yararak sorunu tüm tarafların çıkarına ve onuruna uygun bir biçimde ifade etmek, bunun için gerekli çözümlere ulaşmak öncelikli görevdir. 1970'lerde bu görev sınırlı olarak yerine getirildiği için, konunun bilinçli ve bilinçsiz çarpıtıcıları kendileri için birçok geçiş bulmuş ve aşağılık çıkarlarını sürdürme olanağını elde etmişlerdir. Özeleştiri esas olarak bu noktada hayatidir. Pratik gereklerin en öncelikli yerine getirilmesini bir insanlık şartı olarak öngörür.

Geliştirmeye çalıştığımız tarihsel çerçevenin mevcut bilgiler ışığında gerçeğe en yakın tanımlama olduğu kanısındayım. Bir ömür nefes nefese üzerinde yoğunlaştırdığımız bu olgu ve soruna ilişkin gelinen izah noktası, muarızları için de bir çıkış yolu olarak görülmeli ve kazanım sayılmalıdır. Günümüzde kendilerini çok açık bir biçimde Türk, Arap, Fars olarak tanımlayan hakim ulustan kesimler, onların iç ve dış dayanakları, Kürt olgusu ve sorununa bir dönemlerin CENTO'su ve günümüzün NATO'sunun çerçevesini aşarak yaklaşınayı başarmalılar. Çağın sürekli gelişen demokratik kriterleri ve insan hakları çerçevesi, fazla uzun sayılmayacak tarihte tüm tarafları ortak bir noktada çözüme zorlayacaktır.

Bu süreci az acılı ve kayıplı kılmanın yolu, bilimsel duyarlılık ve onun siyaset dilindeki ifadesi olan demokratik uygarlık ölçülerine azami dikkattir. 20. yüzyıl idealizminin ve mekanik materyalizminin bilim üstündeki gölgesinin dogmatik tehlikesi küçümsenemez. Kapitalist ulusçuluktan faşist ırkçılığa ve bilimsel sosyalizmden reel sos-

yalist otorite ve totaliter toplum anlayışlarına yol açılması 20. yüzyıl dogmatizmiyle yakından bağlantılıdır. Bunun da altında pozitivist anlayışın yattığı anlaşılabilecek bir husustur. Bilimsel devrimin derinliği diyalektik özdekçiliği (maddeciliği) doğurmuştur. Doğanın büyük çeşitliliğinin felsefi izahı bu çerçevede başarıyla yapılabilmektedir. Toplumsal olguların çeşitliliğinin ve bunda rol oynayan dönüşümün mantığı da çözümlenmiştir. Aslında demokratik uygarlığın bilimsel temeli de bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Dogmatik düşünce çağlarında veya egemen dogmatizminin geçerli olduğu tüm konularda, dönüşüm ihanetle eş tutulup en ağır cezalandırmalara konu edilirdi. Bu dönem tarihlerinin bu kadar kanlı geçmesinin dogmatizmle bağı yadsınamaz. Eğer 20. yüzyılın sonlarında eskiden kanla çözümlenmeye çalışılan birçok sorun politik demokratik araçlarla çözümlenme aşamasına taşırılmışsa, şüphesiz bunun temelinde yatan dönüşümcü felsefedir. Diyalektik özdekçiliğin politik alana yansıtılması, çoğulcu demokrasi ve tüm toplumsal sorunların zengin ve barışçıl çözüm olanaklarına kavuşturulmasıdır. Bu yönlü gelişmeler artık felsefi yaklaşımlar ve politik programlar halinde sergilenmekten öteye, yoğun pratik-politik çabalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kürt olgusu ve sorununu bu gelişmelerden ayrı düşünmek mümkün olamaz. 19. yüzyıl milliyetçiliği, 20. yüzyıl ulusçuluğu ve hatta ortaçağdan kalma dinsel dogmalarla Kürt olgusunun izahı ve sağlıklı çözüm yollarının pek mümkün ve sağlıklı olmadığı pratikte fazlasıyla anlaşılmıştır. Kürt sorununun bu denli ağırlaşmasında tarafların bu tür ideolojik yaklaşımlarının payı belirleyici olmuştur. Yapılması gereken, bu gerçeğin tüm taraflarca görülmesi, karşılıklı affetme duyguları ve özeleştirilerinin geliştirilmesidir. Tek taraflı mahkumiyet ve dayatmaların daha sert karşılık bulmaktan öteye bir sonuç doğurmayacağının çok iyi görülmesi gerekir.

Günümüzün Kürt ve Kürdistan değerlendirmelerini yeni yapmaya çalışırken, bu tarihsel çerçeveyi buna katkı sunsun diye geliştirmemizin nedeni de, yeni çözüm süreçlerine gerçekçi yaklaşım ihtiyacıdır. 1970'lerin teori, program ve pratiğinin anlamsız ayrılıkçılık ve şiddet doğurabileceği; daha da olumsuzu, karşı olunması gereken milliyetçiliğin tüm tarafları esir alabileceği açığa çıkmıştır. Temelinde karşı olunmasına rağmen, bunun bir kader gibi kabullenilmiş olması; büyük bir uyanışı ve özgürlük hamlesi bilincine yeniden dönüşü gerektirmiştir. Gericiliğin, faşizmin ve hepsinin toplu ifadesi ola-

rak ekonomik ve siyasi rantçılıkla Kürt olgusunun emperyalizmin kullanacağı bir olgu haline getirilmesi, özellikle özgürlük hareketi açısından kabul edilemez.

Bu yaklaşımlarımız, gecikmiş de olsa, bu yönlü tehlikelere karşı sorumluluklarımızın gereğini yerine getirmeyi amaçlamaktadır. Özgür vatana ve demokratik cumhuriyete karşı kimlerin gaflet ve ihanet içinde olduğunu da bir gün mutlaka anlaşılır kılacağını umut etmektedir. Her şeyini insanlığın, halkların özgür birliği, onuru ve gelişmesi için ortaya koyanların emeğine ve anısına bağlılığın nasıl olması gerektiğini de ifade etmektedir.

Eskiden yapıldığı gibi günümüzün sosyo-ekonomik ve siyasal değerlendirmelerini uzun uzun yapmayı anlamlı bulmuyorum. Sokaktaki vatandaş bile artık bu konuları iliklerine kadar hissetmektedir. Yine ilkel milliyetçilik ve dogmatik solcu bir yaklaşımla Kürt ve Kürdistan tespitlerini yapmayı da anlamlı bulmuyorum. Bu konuda da iliklerine kadar gerçeği yaşayanlarla, iliklerine kadar ihanete gömülenler gayet açığa çıkmış bir durumda, seyirlik haldedir. Kaldı ki ülke, toplum, alt ve üst toplum kurumları, ideolojik biçimler ile, tüm bu kavramların bizi ilgilendirdiği kadarıyla tarihsel olarak nasıl şekillenip günümüze kadar geldikleri de, ilk defa oldukça gerçekçi ve düşünce üreten bir tarzda ortaya konulmuş bulunmaktadır.

Değerlendirmemizin bundan sonraki bölümleri, kısmen değinilen Kürt siyasal ve ulusal hareketine biraz daha kapsamlı yaklaşma ve çağdaş bir çözüm yolunun ana parametrelerini ortaya koyma temelinde olacaktır. Dikkat edilirse bu yönlü yaklaşımlar, yeni dönem Kürt hareketinin, yaşanan büyük deneyimlerin ışığında yeni program, örgütlenme ve eylem hattının çözüme yönelik olarak nasıl ele alıp planlanması ve uygulanması gerektiği hususlarını aydınlatmayı amaçlamaktadır.

D- KÜRTLERİN ETNİK ULUSAL DEMOKRATİK HAREKETİ

Toplumsal olgulardaki kendiliğindenlik ve bilinçlilik faktörü, birbirinden ayrıt edilemeyecek kadar iç içedir. Birinin nerede biteceği, diğerinin nerede başlayacağı sorusunun cevabı kesin belirlemeler biçiminde verilemez. Olgu bilinci, bilinç de olguyu geliştirir. Bunlar birbirlerinin değişmez belirleyenleri olmayıp, dönüştürenleri olarak rol oynarlar. Toplumsal olgu eski dönemlerin tüm birikimlerinin kurumlaşmış ifadesi iken, toplumsal hareket olgunun aktifliğini ve gelecekteki dönüşüm potansiyelini ifade eder. Toplumsal olgu, bir bütün olarak bilinç ve irade birikimidir. Hareket ise, bu birikime dayalı olan, halen sönmemiş, birikime dönüşmemiş aktif unsuru içerir. Aktif unsurların başında ise, o dönemin yaşayan insanları gelir. Toplumsal hareket için iki ideolojik araç temel rol oynar: Dogma, kural, yasa diyebileceğimiz, mevcut toplumsal varlığın hangi çerçevede hareket edeceğini belirleyen, geçmişe ilişkin kurallarla geleceğe ilişkin sürükleyici ve çekici hayallerden oluşan ideoloji, hareketlenmenin enerjisidir. Üretim koşulları, ilişkileri, sosyal, siyasal ve askeri kurumları ise, kullanılacak maddi ortamı teşkil ederler.

Toplumlar için bütün çağların, dönemlerin kendilerine göre hareketleri vardır. Neolitik dönemin temel hareketi, doğaya sıkı sıkıya mevsimsel olarak bağlı olan yaşamın sürdürülmesi için, doğa dininin bir parçası ve benzeri olarak ana tanrıça etrafında şekillenir. İnsanlara dost tanrılar oluşturmak, en temel hareketlerdir. Bunlar için dua, kurban, şölen bayram tertiplemek, toplumsal hareketlerin en gözde biçimleridir. Ana tanrıçayı kutsamak, ona bağlanmak en yüce harekettir. Toplumun işini kolaylaştıran dost tanrılara yönelik

tüm hizmetler, bu yüce hareketlerin parçalarıdır. Dönemin temel siyasi hareketi bu öze sahiptir.

İlkçağların bilinçli toplumsal hareketleri; sınıflı toplumun idealize edilmiş ve mitolojik anlatıma büründürülmüş gerçeğini ifade eden tanrı-kralların etrafındaki tapınınaları esas alır. Düşünce ve hareketliliğin merkezinde krallık kurumu ve sürdürülmesine ilişkin tüm çabalar yatar. Toplumun varlığı, ilahlaştırılmış krallıkla mümkündür. Düzenli ibadetler ve bayramlar krallığın sürdürülmesi ve korunması içindir. Krallık haline gelmemiş aşiret ve kabile topluluklarındaki şef için de benzer bir düzen gelenekselleştirilir. Tüm toplumsal hareketlerin esin kaynağı böyle koşullandırılmıştır. Kendi başına toplum için ayrı bir siyasal etnik hareket düşünülemez bile. Bilinç ve hareketlilik için simgeleştirilen merkez esastır. Onun için savaşılır, ölünür, çalışılır.

Feodal çağlarda bu durum bir adım daha ilerler. Tanrının kendisi (kralın kendisi) için değil de, sözleri için (yeni toplumun kuralları) hareketler esas alınır. "Tanrı şöyle dedi, böyle emretti" denildiğinde, aslında ya eski toplum restore edilmekte, ya da yenisi kurulmaya çalışılmaktadır. Toplumsal hareketlilik kurumsal ve kurallar çerçevesinde düzenlenmektedir. Siyasi ve askeri hareketlilik artık şahıslardan kurtulmuş olup, daha kalıcı ilkeler uğruna seferber edilmektedir. Bu biçimiyle Ortaçağda gerçek siyasi hareketler dönemine girildiğinden bahsedilebilir. Her ne kadar dinsel örtü ve tarikat-mezhep biçimleri altında yürütülse de, bu dönemin bilinçli ve örgütlü siyasi hareketlerinde bir artış vardır. Toplumsal çelişkilerin artmış olması bunda temel rol oynar. Aşiretler içinde de artık reisi aşan, aşiretin temel değerlerine bağlı hareketler gelişir. Etnik hareketler diyebileceğimiz bir döneme girilmiştir. Mezhep hareketleri daha çok sınıfsal çelişkiden kaynaklanmışken, etnik hareket aşiretin varlığını dış tehlikelere karşı bir bütün olarak savunmayı esas almaktadır. Henüz direkt kavim veya ulus için hareketler dönemine girilmemiştir.

Kapitalizm çağının temel toplumsal hareketi ise ulusal biçimlidir. Feodalitenin ülkeyi çitlerle bölen ve mahalli darlığı esas alan yönetimi baş engel olarak görülmektedir. Kapitalizmin çıkarları, en azından ortak dil ve kültüre sahip toplulukları, geliştirilmiş bir pazar, dil, kültür ve siyasal bilinç altında toplayarak bu çitleri kırmasını, ulus ve ulus-devletini oluşturmasını hedeflemektedir. Ulusal pazar, dil, kültür, tarih ve devlet artık kutsal amaçlar olarak sürekli yüceltile-

ceklerdir. Bunlara uzanan eller kırılacak; hizmet edenler ise, en büyük kahramanlar olarak eski tanrı-kralların yerine oturtulacaklardır. Yeni tanrısal düzen ve onun uğruna toplumsal hareketlilik, bu form altında ulusallık markasıyla yürütülecektir. Dünyanın her tarafında egemen çıkarlar, her türlü hareketi bu ana hareketlere bağlayacaktır. Ulusal pazar ve devletle bağlantılı kılınmamış tek bir iğne ucu kadar değer bile kalmayacaktır. İğne ucunun ne kadar ulusal olduğu, yeni dinin veya hareketin en temel sorunudur. Milliyse, değerli ve kutsaldır; değilse hain ve alçaktır. Dogmatik ideolojilerin tüm toplumlar için en son varacağı aşama budur.

Tabii bu anlayışın doğal sonucu sürüp giden ideolojik savaşlardır; daha doğrusu, dogmatizmin körüklediği sınıfsal çıkarların vahşi kanlı dönemidir, onun hareket ve savaşlarıdır. Şüphesiz bazen en saçma düzeye varan bu hareketlere karşı dinler, mezhepler ve felsefelerin daha barışçıl düşünce, inanç ve ahlakı, insaniyet merkezli yaklaşımları ve çok sayıda topluluk ve hareketleri de oluşmuştur. Tarih hiçbir zaman tek taraflı bir iradenin eseri olarak gelişmez; her zaman iki zıt ucun diyalektik bağı halinde çelişkili olarak gelişir. Yeniyi temsil eden özelliklerin başatlık kazanmasıyla yeni bir dönemi başlatır. Toplumsal olgu ve hareketlilik bu ana çerçevede tüm toplumlar için geçerlidir. En basit toplumsal olgudan en gelişmiş ulus üstü topluluğa kadar, hepsi için işleyen diyalektik süreç bu özde işler.

Ezilen ve sömürülen sınıf ve etnik toplulukların hareketi de bu ana çerçevenin bir parçasıdır. İlk tanrısal krallık hareketinin yanı başında uç veren "Benim başıma gelen bu felaketin kaynağı nedir, bu kadar baskı ve sömürü hangi ilahlar adına olmaktadır?" biçimindeki düşünce, aslında ezilenlerin ilk sınıf ve etnik hareketinin tohumlarını atmaktadır. İnsanlık "Ya Rab, çektiğim bu acılar neden?" dediğinde, isyana yeltenme başlamış demektir. Aşiretlerin üstlerine gelen ilk zırhla donanımlı adamları tutsak etme ve talan amaçlı hareketlerine karşı savunmaya geçmeleri, özgürlük hareketlerinin başladığı döneme girildiği anlamına gelecektir. Peygamberlik, felsefi okullar, mistik tarikatlar bu doğrultuda düşünce ve inanç kurumları olarak toplumsal hareketler tarihinde önemli yer tutarlar. Ortaçağı boydan boya kaplayan mezhep hareketleri, özünde ezilen ve sömürülen yoksul kesimlerin sınıfsal ve toplumsal hareketidir.

Kapitalizm çağında ilk defa toplumun bilimsel temelde tanımlanmaya çalışılması, dogmatizmin aşılmasına ve bilimsel sosyalizmin ge-

lişmesine yol açmıştır. Emekçilerin ve ezilen halkların gerçeğini ve çıkarlarını bilimsel olarak ifade eden sosyalizm, bir eylem kılavuzu olarak, tarihte yeni tür toplumsal ve ulusal hareketlerin önünü açmıştır. Emekçilerin ve ezilenlerin hareketi, özünde demokrasinin kapsamlı hale gelişini de ifade eder. Demokrasi, dar sınıf kapsamından çıkarak, tüm toplumsal sınıf ve tabakaları, etnik ve ulusal kimlikleri kapsayan bir siyasal yönetim biçimi olarak dünya çapında anlam ve güç kazanır. Neolitik toplumun doğal demokrasisinden, tüm sınıf ve toplulukların barış içinde dönüşümlerine olanak veren, bilimsel düşünceye dayalı, bilinçli ve örgütlü demokratik uygarlık dönemine geçiş yapılır.

Kürtler tüm önemli toplumsal çağlarda hareketli, üretici, yaratıcı bir halk olarak varlığını hissettirmiştir. Neolitik çağın en hareketli halkı Kürtlerdir. Tarım ve hayvancılığa dayalı en büyük toplumsal devrimin yaratıcı halkıdır. İlkçağı doğuran, göklere dayalı tanrısal inançların temelini atan, mitolojik düşünce biçimini sistemleştiren toplulukların başında Kürtler gelmektedir. Sümer köleciliğine, kolonyalizmine karşı aşiret bilinciyle ve özgürlüğünden vazgeçmez tutkularıyla ilk direnen etnik halk olmanın onuruna da sahiptir. Aşiretçiliğin halen güçlü olması, tarihin derinliklerindeki bu gerçeklikle yakından bağlantılıdır. Bir nevi kullaştırmaya karşı, insanlığın ilk özgürlük bayrağını yükselten halkıdır. Tüm ilkçağlarda Kürtlerin etnik temelde özgürlük direnişi, halklar için esin kaynağı olmuştur. Ortadoğu tarihinde köleci devlete karşı en çok direnen, teslim olmayan, dağlarının doruklarında özgür yaşamayı köleci uygarlığa tercih eden temel halk gücünü yine Kürtler temsil etmiştir. Tarihte etnik temelde en kapsamlı ve uzun süreli direniş hareketlerinde Kürtlerin özgün ve başat bir yeri vardır. Bu özgürlük direnişi Yukarı Mezopotamya'da, Medya yaylalarında büyük özgürlük ahlakını doğurmuştur. Zerdüşt'ün özgürlük tarihinde büyük yeri olan özgür irade ve ahlakı, bu soylu direnişlerin bir sentezi ve yoğunlaşmasıdır. Bu bir yandan İbrahimi dinlere yol açarken, diğer yandan Grek felsefesine giden yolu ardına kadar açmıştır. Dicle-Fırat kaynaklarından sadece köleci Sümer uygarlığı ve tüm uygarlıklar beslenmemiştir; aynı zamanda tüm özgürlük hareketleri de bu ana kaynaktan beslenmiştir.

Ortaçağda İslam mutlakıyetçilerine karşı özgürlük çabalarına yine en çok Kürt halkı arasında rastlanmaktadır. Zerdüştilik, Alevilik, Manicilik, çeşitli mistik tarikatlar, feodal köleliğe karşı halkın direniş ve özgür yaşam eğilimini temsil ederler. Geleneksel aşiret dire-

nişçiliği devam eder. Bu çağda en olumsuz gelişme, feodal Sünni işbirlikçiliğin gittikçe topluma daha fazla yabancılaşması ve kulluk sistemine hizmet etmesidir. Halk kendi kimlik ve özgür yaşam çabalarında yalnız kalmıştır; kendi egemenlerinin en derin ihanetiyle yüz yüzedir. Feodal beylikler aşiret reisleri ve şeyhler, kişisel ve ailesel çıkarları için, halkı sadece işlerine geldiğinde kullandıkları kişiliksiz bir araç durumuna sokmuşlardır. Geleneksel etnik direniş kahramanlığı çağı kapanmaktadır. Yine soylu inanç tarikatları yerine, tamamen aile, hanedan ve devletlerin çıkarları doğrultusunda hareket eden yoz tarikat dönemi başlamıştır. Toplumsal hareketlerde genel bir yozlaşma her alanda egemen olmaktadır.

Kapitalizmin ulusal uyanış ve ulus-devlet çağında, tüm halklar için olduğu gibi Kürtler için de yeni bir süreç başlar. Kürt halk hareketleri bu dönemde yeni biçimler kazanır. Sınıfsal oluşumları esas alarak, bu dönemleri daha yakından ve ayrıntılı olarak değerlendirmek, önümüzdeki dönemi aydınlatmak ve doğru tavır almak açısından önem taşımaktadır.

1- İlkel Feodal Milliyetçilik Dönemi

Kapitalist sömürgeci etkilerin Kürdistan'da uyandırdığı hareketlilik yeni arayışlara yol açar. Bir Kürt burjuvazisi oluşmamakla birlikte, Ermeni ve Süryani kesimlerin burjuvalaşması ve burjuva milliyetçiliğine karşı bir tepki gelişmektedir. Burjuva sınıf temelinin çok cılız olması, feodal beylik ve aşiret yapısının güçlü olması nedeniyle, bu tepkileri genel olarak ilkel milliyetçi kategoriye yerleştirebiliriz. Belli başlı özelliklerini, burjuva anlamında bile ideolojik bir temelden yoksun bulunması, duygusal bir Kürtlük ve geleneksel toplum yapısına dayanması olarak gösterebiliriz. Bu özellikler çağdaş bir program ve örgütlenmeye fırsat tanımamaktadır. Kürtlük adına hareket edilmek istenildiğinde, geleneksel aşiret ve dini bağlar esas alınmaktadır. Modern bir örgütlenme olmadığı gibi, inançla bağlı oldukları siyasi hedeflerini de gerçekçi çizememektedirler. Dolayısıyla her an kullanılmaya, ihanet edilmeye müsait bir yapı ortaya çıkmaktadır. 19. ve 20. yüzyıl boyunca çok sayıda isyan hareketinin karakteri bu temelde olmuştur. Kürt halkına tarihinde en büyük darbeyi bu hareketler vurmuşlardır.

Objektif bir durum değerlendirmesinden yoksun, gerçekçi siyasi hedefleri çizemeyen, dost-düşman ayrımını doğru yapamayan, hare-

ketlerinin zamanlamasını ve biçimlenmesini somut koşullara göre değiştirip geliştiremeyen bu tür ilkel milliyetçi ve feodal önderlikler büyük kayıplara yol açtıkları gibi, hiçbir kazanımın sahibi olamamışlardır. Daha da kötüsü, hakim güçlerin, ailelerini de yanlarına alarak bunları halkı kontrol etmede bir araç olarak kullanmış olmalarıdır. Çağdaş anlamda Süleymaniye yöresinde 1806'larda ilk isyanları başlatan Babanzade aşiret mensupları, daha sonraki tarihlerinde en çok inkarcı işbirlikçilerin çıktığı bir aile konumuna gelmişler; komşu ulusların tüm hakim güçlerine hizmet etmede sınır tanımamışlardır. Aynı benzerliği daha geniş bir 19. yüzyıl Botan isyancısı olarak, Bedirhan Bey önderliğinde görmekteyiz. İlkel milliyetçilikle feodal bağların daha yoğun işlendiği bu isyanda da aynı nedenlerle başarısızlık kaçınılmaz olunca, aile olarak günümüze kadar kullanılmaktan kendilerini kurtaramamışlardır. Emperyalizmin ve yerel işbirlikçilerin en çok dayandıkları ve Kürtleri kontrol etmek için kullandıkları ailelerin başında gelmektedir. Yaptıkları Kürtçülük ilkel milliyetçi sınırları aşamamış, tutarlı bir ulusal ve siyasal akım yaratamamıştır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında, elverişli koşullara rağmen, tutarlı bir antiemperyalist demokratik program ve örgüt oluşturmaktan çok uzak bulunan, İran'da Simko İsmail, Irak'ta Mahmut Berzenci ve Türkiye'de Şeyh Sait önderlikleri, Kürt hareketlerinde en başarısız rolün sahipleri olmaktan kurtulamamışlardır. Çoğunlukla emperyalist ajanların basit oyunlarını ilişki sanıp oyunlarına alet olmuşlardır. Onca çabaları ne kendileri ne de halk için bir kazanca dönüştürebilmişlerdir. Miras olarak sadece ailelerini bırakmışlardır. Bu aileler üzerine kurulan kontrol ise, yine halk üzerinde denetim aracı olmaktan öteye bir anlama sahip olamamıştır. Egemenler arası bu tarz yaklaşımlar aslında tüm tarih boyunca bolca uygulanmıştır. Zayıf ve yenilmiş kişilerin bir denetim aracı olarak kullanılmaları yaygın bir politikadır. Kürtlerde bu politika, bilinçli olmanın da ötesinde, son derece içselleştirilmiş ve alıştırılmış oldukları için, gönüllü olarak kendileri tarafından kendilerine karşı uygulanmaktadır.

İlkel milliyetçiliğin kendini partileştirdiği KDP dönemleri, bu yaklaşımın son ve en tahripkar örneği olmuştur. KDP türü oluşumlar dış güçlerin bölgesel politikaları için en ideal kullanım araçları olmuşlardır. Gelişmemiş burjuva temel ve daralan feodal-aşiretçi yapılar nedeniyle, sürekli halkın öz güçlerine karşı en tehlikeli rol-

leri üstlenmekten çekinmemişlerdir. Yaşamları ve zenginlikleri için ellerindeki tek koz, çağdaş bir Kürt ulusal hareketine karşı en iyi piyon konumunda bulunmaktır. Bölgeyle ilgili çıkarları için ve basit aile çıkarları doğrultusunda, hangi devlet isterse onunla en tehlikeli ilişkiye girmekten çekinmezler. Bu konuda herhangi bir etik değer veya ideolojik ve siyasi ilkeleri yoktur. Olsa bile pazarlamaktan hiç çekinmezler.

Kürtlerin, bulundukları tüm ülkelerde KDP adındaki partilerden gördükleri zarar tarihin hiçbir dönemiyle kıyaslanamaz. Tehlikenin ve olumsuzlukların çapını büyüten, kurumsallaşmış olmaları ve güçlü efendilere sığınmış bulunmalarıdır. Bölgede çağdaş Kürt özgürlük hareketi üzerinde oynamak çok para ve prestij getirdiği için, bu rolü karşılıklı olarak oynamak oldukça verimli sayılmaktadır. Fakat giderek paralı askerler durumuna geldikleri ve neredeyse geleneksel yöntemlerle bağladıkları halkı da yitirdikleri için, hızla teşhir ve tecrit durumuna düşmekten kurtulamamaktadırlar. Para kaynaklarını ve ellerini tutan gücü kaybettiklerinde, öz güçleriyle bir gün bile ayakta duracak konumda değildirler. Çok görüldüğü gibi, efendilerinin desteğini yitirdiklerinde, ellerindeki yüz binleri aşan silahlı bir gücü bir günde dağıtıp kaçmaktan geri durmamışlardır. Günümüzde Kürt kapanının en tehlikeli kolu durumundadırlar. Geldikleri yol ağzında ya tutarlı bir ulusal demokratik güç olarak kendilerini dönüştürecekler, ya da geçmişte örnekleri çokça görülen basit sürgün aileleri durumuna düşeceklerdir. Mevcut konumu çağın demokratik politika kurallarıyla bağdaştırmak mümkün değildir.

Bu kadar başarısızlığına rağmen, ilkel milliyetçiliğin sürmesinin esas nedeni, tutarlı ve başarılı bir Kürt ulusal demokratik hareketinin uzun süre gelişmeyişi; geliştiğinde ise, bağlı oldukları güçlerle birlikte kolayca tasfiye etmeleridir. İlk defa PKK karşısında zorlanmaları, bu oyunun birçok yönden ve yerden boşa çıkarılması nedeniyledir. PKK hareketi eskiden gizli yürüttükleri halk aleyhtarı politikalarını teşhir edip başarısızlığa uğrattığında, bilinen en hainane işbirlikçi tutumlara girmişlerdir. Uzun süreli çatışmalar istedikleri sonucu vermeyince, geleneksel işbirlikçi politikayla fazla yol alamayacaklarını iyice görmüşlerdir. İlkel milliyetçiliğin her alandaki değişik görünümleri, uzun süre PKK'nin yenilgisini beklediler. Bu gerçekleşmeyince, bir kısmı daha fazla saldırganlaştı; diğer kısmı politik hareketten uzak durmayı çıkarları gereği saydı. Astarın yüzünden çok

pahalı olduğu dönemde, bunların ulusal politika yürütecek ne güçleri ne de inançları vardır. Basit kişisel ve ailesel çıkarlar üzerine kurulu hareketler, tersine sonuç doğurunca, dağılmaktan kurtulamazlar.

Günümüzde ilkel milliyetçiliğin yaşadığı süreç, bu yol ağzındaki durumdur. Daha tahripkar olmalarını önlemek için demokratik çözüm doğrultusunu dayatmak, kendilerini güven duyabilecekleri uzlaşmalar içine çekmek, en iflah olmazlarını teşhir ve tecrit etmek doğru yol olarak görünmektedir. Sınıfsal temelinin her geçen gün daralıp dağılmasının bu akımı ve hareketleri maddi zeminden yoksun bırakması gerçeği de göz önüne getirildiğinde, yaşamak istiyorlarsa demokratik dönüşüm gereğini önlerine seçenek olarak koymak zorundadırlar. Alışmış oldukları güçlü kişisel ve ailesel çıkarlar her ne kadar demokratik kriterlere kolay kolay gelmeyeceklerini gösterse de, yaşamlarını tümüyle yitirmektense bu biçimde korumayı tercih etmeleri en geçerli yol olarak önlerine konabilir. Dolayısıyla geniş demokratik uzlaşmalar içinde ve tehlikeli yönlerine karşı sürekli tetikte bulunarak, bu tarihsel belayı çözümleyip engel olmaktan çıkarmak büyük önem arz etmektedir.

2- Burjuva Milliyetçilik Dönemi

Burjuva milliyetçilik, ilkel milliyetçiliğin bağrında gelişen bir eğilimdir. Kürt üst tabaka feodal çevrelerin kapitalist ilişkiler ağına girmesi, süreç içinde yarı-burjuva sınıfsal oluşumlara yol açmıştır. Hakim ulus burjuvalaşmasıyla sıkı bağımlılık içinde gelişen bu kesimin, diğer birçok uluslaşma hareketlerinde görülen devrimci, hatta reformist özellikleri gelişmemiş olup, yok denecek kadar azdır. Objektif gelişmelerin zorladığı bir olgudur. Kendi çıkarına uygun bir pazar mücadelesi bile yürütemez. Ajan sınıf tanımına en uygun bir kategoriye denk düşmektedir. Özellikle kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmesiyle büyüyen kentler, bu sınıflaşmanın toplum içindeki konumunu güçlendirir. 20. yüzyılın ikinci yarısında, tüm Kürdistan'da bu yönlü objektif gelişmeler kendini gösterir.

Bu sınıfsal oluşumun diğer önemli bir ayağı, hem kentte hem de kırsal alandaki küçük-burjuvalaşmanın çok daha hızlı gelişmesidir. Sınırlı bir büyük komprador burjuva gelişmesine karşılık, çok daha kalabalık ve yaygın küçük-burjuva tabakalar oluşur. Kırsal alanda köy küçük-burjuvalaşması önemli bir eğilimdir. Kentlerde de devlet bürokrasisine hizmet temelinde gittikçe büyüyen küçük-burjuva ke-

simler önemli bir yer tutar. Her ikisi de ulusal pazar etrafında ulusal dil ve kültür mücadelesinden yoksun bulunduklarından ve daha çok geleneksel işbirlikçi feodal güçlerle devlet bürokrasisine bağımlılık temelinde hayat bulduklarından, hakim burjuva ulusu ve ulusçuluğuyla paralel ve onlar içinde eriyen bir karakterin güçlü etkilerini yaşarlar. Halkın dil ve kültür değerlerine yurtseverce ve ulusal nitelikte yaklaşma gücü gösteremezler. Hem yapıları hem de çıkarları bu yönlü eğilime elvermediği gibi, gerekli ideolojik ve moral düzeyden de oldukça yoksundurlar.

Bu oluşumun korkak, silik, gerçeklerden uzak ve son derece teslimiyetçi özellikler taşıyan sınıfsal önderlikleri, fırsat bulurlarsa reformist bir milliyetçiliğe eğilim duymalarına yol açar. Bu tarz bir milliyetçiliğin gelişimi söz konusu olur. Objektif gerçeklik buna zorlamaktadır. Arkasında feodalizm, dört yanında hakim ulusların devlet güçleri, önünde halkın varlığı, bu eğilimin dünyada eşine az rastlanır özellikler kazanmasına neden olmuştur. Kurnazlık, fırsatçılık, komploculuk, ikiyüzlülük, aniden ihanet etme, her tür kaypaklık, kişisel çıkarlara her zaman öncelik verme, ilkesizlik, alabildiğine tavizkar davranma, bukalemun gibi renk değiştirme, aniden devrimci kesilmek kadar aniden karşı-devrimcilik, halka güvensizlik, sürekli sırtını dayayacak efendiler arama, aşırı duygusallık veya duyarsızlık, ideolojiden yoksunluk kadar alabildiğine demagogluk, moral değerlerden yoksunluk, hızlı isyancı olmak kadar hızlı teslimiyetçilik, hemen çizgi oluşturmak ve bir ideolojiye sarılmak kadar aynı hızla vazgeçmek ve çizgisizlik, görünüşte hareketlilik altında durgunluk ve tembellik, geçmişe ilişkin tutarsız bilgi ve dogmalar kadar körlük, geleceğe ilişkin umutsuzluk kadar boş hayaller; bu sınıf eğilimlerinin genel ideolojik, siyasi, kültürel ve pratik özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

20. yüzyılın ikinci yarısında önem kazanan reel sosyalizm ve antiemperyalist ulusal kurtuluşçuluk, Kürdistan'ın tüm parçalarında bu eğilimi de etkilemiş olup, reformist küçük-burjuva solculuğu kisvesine bürünmelerine yol açmıştır. Bu eğilim, silik burjuva milliyetçi özellikleri revaçta olan sol ve hatta marksist-leninist lafazanlıklarla kendini sunmayı çıkarlarına uygun bulmuş; diğer yandan her tür sömürgeci ve emperyalist güçlerle ilkesiz ve her türden teslimiyetçiliğe açık ilişkilere girmekten kaçınmamıştır. Gerçek bir devrimci milliyetçiliğin ve sosyalizmin önünü kesmesi de bu yakla-

şımlarıyla yakından bağlantılıdır. Devrimci eğilimden yana gibi görünüp arkadan hançerlemek, bu eğilimin ve bu eğilimden grupların en temel davranışlarından biridir.

KDP adlı partiler ve hakim ulusun reel sosyalist özelliklere sahip komünist partilerinin uzantıları ve ittifakları altında ortaya çıkan bu nitelikte çok sayıda grup ve parti, her parçada feodal ilkel milliyetçiliğin bile gerisinde kalıp birçok olumsuzluğa yol açmışlar; halkın özgürlük eğilimini sürekli sabote etmişlerdir. Tutarlı cephesel birliklere gelmemek ve bozgunculuk, sergiledikleri diğer önemli tavırlardır. Bunda bağlı oldukları çevrelerden edindikleri maddi desteklerin, kişisel ve ailesel çıkarlarının direkt etkisi vardır. Aralarında çok sayıda dürüst kadro ve yurtseveri katletmekten yozlaştırmaya kadar her tür yöntemle etkisizleştirmek, diğer önemli bir işlevleri olmuştur. Ciddiye alınabilecek ne örgütsel, ne siyasi, ne de kültürel ve eylemsel bir çabaları ve hareketleri vardır. Varolanları elde etmek, saptırmak ve sonuçta boşa çıkarmak, bu eğilimle yakından bağlantılı gelişmelerdir. Günümüzde derin bir çözümsüzlüğü ve en zayıf konumda bir vaziyeti yaşamaktadır.

Bunların beklentileri, halk önderliği olarak PKK'nin yok olması ve dağılmasıydı. Son 15 Şubat komplosunda önemli payları bulunmasına rağmen, bu beklentilerinin gerçekleşemeyişi, kendilerinde derin bir hayal kırıklığına yol açmıştır. Emperyalist ve sömürgeci çevrelerle geliştirdikleri çok yönlü ilişkiler, daha da tecrit olmalarına yol açmıştır. Sınıf olarak maddi zeminleri ilişkiye açık olmasına karşın, oluşum özellikleri, bu eğilime hep dikkat edilmesini gerektirmektedir. Halk önderliğinin geliştirmeye çalıştığı, başta komşu ulusların halkları olmak üzere tüm halklarla ve kültürlerle kardeşlik, özgür birliktelik ve genel olarak demokratik kriterlerde çözüm stratejilerine karşı sinsi bir düşmanlık geliştirmektedirler. Bunu teslim olma ve "Kürt davasını" satma olarak pazarlamaya çalışmaktadırlar. Kürt halkının en kutsal değerlerini hiçe satan ve en aşağılık komplolarla tasfiyesinde rol oynayan bu eğilimin temsilcilerine karşı son derece duyarlı ve tedbirli olmak büyük önem taşımaktadır. Bunların güçsüz ve basit görünüşlerine aldanmamak gerekir. Hem feodal ilkel milliyetçi kalıntılara, hem de her renge bürünen burjuva milliyetçi bir görünüme sahip olanların ve özellikle faal olarak alım-satım tavrı içinde bulunanların dürüst olanlarını ve iflah olmak isteyenlerini özeleştirisel bir tutum içinde değerlendirip kazanmak ve uygun birliktelik-

ler içinde tutmak kadar, ideolojik, siyasal, kültürel ve pratik alanlarda diğer tüm tedbirleri alarak etkisizleştirmek, böylelikle demokratik çözüm yolunda engel olmaktan çıkarmak büyük önem taşımaktadır.

3- Halk Özgürlük Eğilimi

Kürdistan halkının özgürlük eğilimini neolitik çağın eşitlik ve özgürlük kimliğine dayandırmak daha gerçekçi ve öğretici olacaktır. Bugünkü Kürt halkının ataları ve analarını oluşturan bu dönemin etnik topluluklarına özgü doğal eşitlik ve özgürlük anlayışları, özellikle kırsal alan aşiretlerinin ve köylülük ailelerinin yaşamlarında ve özlemlerinde önemli bir yer tutar. Dağlık bölgelerde bu özellikler daha güçlüdür. İlk ve ortaçağlarda kulluk sisteminin üst tabakasında yer alan işbirlikçi kesimler dışında, halkın doğal özgürlük eğilimi halen önemli bir yer tutar. Uşaklık ve kölelik anlayışları, daha çok işbirlikçi üst tabakalarla bağlantılı ilişki ve yaşam tarzları içinde uygulama imkanı bulur. Kapitalist ilişkiler ağının ve yaşam ölçülerinin tüm etkinliğine rağmen, halktaki doğal eşitlik, kardeşlik ve özgürlük anlayışları ve arayışları canlılığını korumaktadır. Bu yönüyle Ortadoğu halkları içinde özgürlük yanları en gelişkin halkın Kürtler olması tesadüfi değildir. Bu, onların tarihsel gelişimleriyle bağlantılıdır. Egemen ve sömürücü sınıflarının yabancılaşması ve verdikleri olumlu değerlerin pek olmaması, doğaya ve yabancı istilalara karşı tarihi boyunca direnmeci bir konum yaşamaları, bu tür bir özellik kazanmalarında önemli rol oynar. Kadının bu yönde daha önde olması da bu tarihsel gerçeklikle bağlantılıdır. Neolitik dönemin güçlü ana tanrıça kültürü, Kürt analarında halen güçlü bir biçimde yaşamaktadır. Kürt kadınlarının, iddiasını koruduğu oranda erkek egemenlikli dine, kültüre ve yaşam tarzına fazla bağlılığı ve saygısı özünde yoktur. Olanların da zorunlu maddi ve manevi baskılar ve gelenekler yüzünden bu durumu kabullendikleri, fırsat bulur bulmaz isyan etmelerinden anlaşılmaktadır.

Kürt yoksullaşması da tarihsel bir eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Sümer, Babil ve Asur kentlerinin kenar mahallerinde başlayan bu süreç tüm ortaçağ boyunca devam etmiş; günümüzün başta hakim ulus metropolleri ve ulaşabildiği emperyalist metropoller olmak üzere, Kürdistan'da oluşan kentlerin varoşlarında sürüp gitmiş; yoksul göçebelik ve garibanlık biçiminde gelişmiştir. Kendi egemen sınıflarının bağrında iç içe oluşmaktan ziyade, daha çok yabancı hakim güçlere ve sınıflara hizmet temelinde ortaya çıkması söz konu-

sudur. Yarı işçilik, avare yaşam, sağlık, eğitim ve kültürel koşullardan yoksunluk, yaşamı kendileri için çok zor kılmıştır. Hem kendi yerli egemenlerinden, hem yabancı egemenlerden gördüğü baskı ve emek güçlerinin en ucuz biçimiyle değerlendirilmesi, çok acılı bir yaşamı adeta kader gibi boyunlarına takmıştır. Bu tür yaşama karşı doğal bir öfke halindedirler. Hor görülmeyi derinden hissetmektedirler. İhanete uğradıklarının farkındadırlar. Ama üzerlerindeki baskıların büyüklüğü karşısında da kendilerini çaresiz hissetmektedirler. Bu durum, dengesiz ruh haline, ani parlamalara ve her an yaşanan irili ufaklı kişisel ve ailesel kavgalara yol açmaktadır. Çağdaş sınıf mücadelesi koşulları ve olanaklarından yoksunluk; kendilerini bireysel, ailesel ve hatta aşiretsel kavgalara zorlamaktadır. Egemenlerin bilinçli provokasyonları, adeta kendi kendileriyle sürekli kavgalı bir halk gerçekliğine yol açmıştır. Bu nedenle daha çok kendi içinde derin bir barış kültürüne ihtiyaçları vardır.

Kapitalist üretim ilişkilerinin yoğunlaşması; eski tip yoksullaşmaların kitlesel olarak işsizler, yarı mevsimlik işçiler ve az sayıda sanayi işçiliğine doğru bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. İşsizlik gençlikte daha yoğun bir eğilim olup, yabancı metropollere ve özellikle Avrupa'ya doğru kitlesel bir göç halini almıştır. Binlerce yıl istila ve işgallerin isteyip de başaramadığı duruma düşmekte; kof hayaller uğruna ve beş kuruşluk yaşama muhtaç kılınmaları sonucunda kutsal tanrıça ve tanrıların yurdunu kendiliğinden boşaltmaktadırlar. Bir halkın başına bundan daha büyük bir felaket gelemez ve daha lanetlik bir durumu yaşanamaz.

20. yüzyılın ikinci yarısında yoğunlaşan bu sosyal değişim ve hareketlilik, çağdaş halk özgürlük eğiliminin maddi temelini oluşturmaktadır. Bu dönemin yükselen ulusal ve sınıfsal kurtuluş bilinci ve hareketliliği de güçlü bir dış etki yaratmış; modern ideolojilerden ve bilimden etkilenme mümkün olmuştur. İletişim teknolojisindeki gelişmeler yeni bilinçlenme dönemine hız kazandırmıştır. Etkilenme her ne kadar burjuva milliyetçiliğiyle reel sosyalizm solculuğundan kaynaklanmışsa da, bağımsız, özgür ve eşitlikçi bir anlayış, bir ideolojik yoğunlaşma olanaklı hale gelmiştir. Dogmatizmin ve ütopizmin derin etkisi altında kalınsa da, Kürdistan adına doğru bir tarih ve toplum değerlendirmesi gerçekleştirilmiş, güncel objektif ve sübjektif koşulların değerlendirilmesi yapılabilmiştir. 1970'lerde dünya genelinde yaşanan yoğun hareketlilik, tüm Ortadoğu ülkelerinde oldu-

ğu gibi Türkiye gençliği ve aydınları arasında yer alan Kürt gençliği ve aydınları üzerinde de etkide bulunmuş; kendi ülke, tarih ve toplum gerçekliğine ilişkin değerlendirmelere, ulusal ve toplumsal içerikli hareketlere ve örgütlenmelere yol açmıştır. Bu yönlü hareketliliklere halk özgürlük eğilimi demek mümkündür. Çok sayıda grup içinde önem kazanan ve döneme damgasını vuran güç PKK'dir. Bu gerçeklik, üzerinde derinlemesine durmayı gerektirmektedir.

4- PKK: Doğuşu, gelişimi ve geleceği

a- PKK 20. yüzyıla damgasını vuran çağın temel özellikleriyle, Kürdistan'daki somut durumun bilimsel sosyalizme dayalı çözümlenmesinin pratik-politik akımı olarak değerlendirilebilir. Şüphesiz PKK'nin yol açtığı gelişmelerin daha sağlıklı yorumu, 20. yüzyıl gerçeğinin doğru değerlendirilmesiyle de yakından ilintilidir; yine Kürt olgusu ve sorunu etrafındaki kara deliğin niteliğiyle bağlantılıdır. Kendi başına, soyut olarak ve bazı ölçütleri, örneğin şiddet ve ayrılıkçı şemaları temel alıp değerlendirme yapmak, tek yanlılığa ve sübjektif yorumlara konu teşkil edecektir. Bu değerlendirmemizde PKK'ye ağırlıklı bir yer vermemiz, savunmanın temel konusunu teşkil etmesi nedeniyledir. Ondan da önemlisi, sadece yakın geçmişi değil, günümüzü ve yakın geleceği önemli oranda etkileme potansiyeli ve gelişmelerin olumlu yönde olması için taşıdığı rolden ötürüdür. PKK'yi ideolojik, politik, askeri ve demokratik yönden tanımlamak, pratikte başlangıç çizgisiyle ne kadar uyumlu geliştiğini ve ne kadar saptığını ortaya koymak, eleştiri ve dönüşüm yeteneğini gerçekçi olarak değerlendirmek, en çok aydınlatılması gereken hususlardır.

TC savcılık iddianamelerinde ve AİHM'in aldığı bazı kararlarda, objektif gerçeklerden çok uzak kalındığı görülmektedir. Dar ve sübjektif hukuki yorum ağırlık kazanmaktadır. Hem hakkımda en abartılı değerlendirmeler yapmak, binlerce davaya bakmak, hem de temsil edilen konunun Kürt olgusu ve sorunuyla sanki ilişkisi yokmuş gibi bir yönteme başvurmak, hukuk adına girişilen çok tehlikeli bir sapmadır. Değerlendirmemiz, toplumsal sorunların en adil çözüm aracı olarak yorumlanması gereken hukukun bu olumsuz yaklaşıma alet olmaması için üzerine düşen rolü oynamak savındadır. Gerçek bir savunmanın asıl gücü de, dayandığı soruna ilişkin geliştirdiği çözümlerin pratikte yol açtığı gelişmelerle ölçülür. Mahkemelerin kararları da bu anlamda olumlu veya olumsuz yönde büyük rol oynar.

Savunmamda sonuca gitmek açısından, uzun bir uygarlıklar ve Ortadoğu değerlendirmesini birinci kitapta yapmıştım. İkinci kitap ise, daha çok Kürt olgusu ve sorunun somut durumunu, olası çözümlerde genelde evrensel hukuk ve özelde Avrupa'nın demokratik hukuk değerleri açısından anlamını ve şahsıma ilişkin olayların bilimsel ve hukuki analizini içermektedir.

Bu kayıtlamalar altında PKK tanımlamasını açtığımızda, gerçeklerin bütün yönleriyle daha çok açıklığa kavuştuğu görülecektir.

PKK'yi doğru çözümlemek için bilimsel sosyalizmin ideolojik olarak neyi ifade ettiğini ve pratikte nasıl sonuçlara yol açtığını doğruya yakın biçimde ortaya koymak önem taşır. Eğer bir devlet kurma ideolojisi olarak ele alınır ve bu yolda temel eylem kılavuzu bellenerek bir rol verilirse, devlet sosyalizminin Sümer rahip ideolojisinin çağdaş bir biçimi olarak anlam kazanması olası bir sonuçtur. Sümer rahip devleti yakından incelendiğinde, reel sosyalizmin başardığının çok üstünde bir devlet sosyalizmini, hatta komünizmini üstün bir başarıyla yarattığı görülecektir. Amaç devlet kurma olunca, fark sadece birisinin bilimsel temelinin daha gelişkin olmasıdır. Öz aynıdır. Devlet kurunca, onun üst yönetimi kaçınılmaz olarak ya Sümer örneğinde görüldüğü gibi rahipler grubu, ya da Eflatun'un devlet anlayışında görüldüğü gibi filozoflar yönetimi olacaktır. Çağımızda kurulan devletlerin felsefesinde de bu eğilimler her zaman hakim yanlar olmuştur. Monarşi, aristokrasi ve oligarşi bu genel anlam içinde kendilerine yer bulurlar.

Unutmamak gerekir ki, Sümer rahip devleti, yani ilk devlet; neolitik toplumun, yani en uzun süreli eşitçi ve özgür toplumun inkarı temelinde vücut bulmuştur. Bu gelişme, tüm devlet kuruluşları açısından belirleyicidir ve genel bir durumdur. Devlet kurulduğunda, toplumun eşitlik ve özgürlük ana eğilimi yerine, eşitsizlik ve hakimiyet ağırlık kazanacaktır. Devletin köleci, feodal ve kapitalist topluma dayanması, özünde bir farklılık getirmemektedir. Biçimde farklar oluşmaktadır. Hukuka veya keyfiliğe dayanması da temel farklara yol açmamaktadır. Hukuk, kurallı devleti oluştururken; keyfi devlet, günlük yönetici yorumuna dayanacaktır. Yönetene göre çok kötü rol oynadığı gibi, yönetici olumluysa daha üstün bir rol de oynayabilir.

Şüphesiz bu değerlendirmenin anarşist bir yorum olarak değerlendirilme tehlikesi vardır. Fakat bu görünüşte böyledir. Anarşizm bir kapitalist eğilimdir; aşırı bireyciliğin devlet tanımaz düzeye varan biçimidir. Bu tür bireyciliğin komünal özgürlük ve eşitlikle pek ilişkisi yoktur.

Diğer önemli bir sorun, tarih boyunca devletin, dolayısıyla dayandığı sınıflı toplumun oynadığı ilerici roldür. Bilim ve tekniğin sınırlı bir düzeyinde sınıflaşma ve devlet aracı, belli ölçüler altında kaçınılmaz olmuş ve ilerici rol oynamıştır. Ama çoğunlukla toplumun sırtında bir kanser uru gibi büyüyüp canlılığı yok ettiği de, tarih boyunca görülen ve günümüzde de bilimsel olarak kanıtlanan temel bir hususdur. Sınıflaşmanın ve devletleşmenin yüzde beşi anlamlıysa, yüzde doksan beşinin anlamsız ve kanser uru niteliğinde olduğunu çok iyi görmek gerekir.

Sınıflaşma ve devletleşmeye dayalı tüm mitolojik, dinsel, felsefi ve bilimsel düşünce biçimlerinin aralarında ne kadar fark olursa olsun, bunların yüzde doksan beşi, genel olarak gereksiz ve dolayısıyla anlamsız olan devlet erkine karşı çıkmadıkça, cenneti de yaratsalar, eşitsizliğin ve tahakkümün aracı olmaktan kurtulamazlar. Bir bölüm, çok küçük azınlık, en akıllıları ve olanaklı kesimi oluşturacak; diğer ezici halk kesimleri, en aptalları ve mahkumları teşkil edecektir. Bu ayırım her tür sınıflaşma ve devletin özünde yatmaktadır. Devletin ve sınıflaşmanın meşruiyetini, gereğini zorunlu kılan yüzde beş genel pay, teknik ve bilimsel düzeyle anlamlandırılmaktadır. Bilimsel ve teknik devrimin 20. yüzyılın sonlarında varılan düzeyinde, bu yüzde beş devlet olma ve sınıflar biçiminde yaşama zorunluluğunun ortadan kalktığına inanılmaktadır. En azından yeni bir sosyalizm anlayışına ihtiyaç duyanların temel varsayımı, artık bilimsel-teknik devrimler çağından sonra eski devlet ve sınıflı toplum yapısının gerekli olmadığı ve zorunlu olmaktan çıktığıdır.

Bu anlayış marksizmden uzak değildir. Fakat proletarya diktatörlüğü gibi soyut ve her anlama çekilebilecek bir devlet modeli kabul edilince, marksizm kendini eski toplum ve devletin batağında bulmaktan ve boğulmaktan kurtaramadı. Hatta reel sosyalizm deneyimlerinde bolca görüldüğü gibi, en aşırı sınıflaşma ve devletleşme bu proleter model adı altında şekillendi. Devletler tarihinde en otoriter, en totaliter devlet biçimlerine bu modeli uygulayan ülkelerde rastlandı. Öyle bir duruma gelindi ki, yaratılan canavar sahiplerini yemeye başladı. Ne acıdır ki, bu canavardan kaynaklanan telaşla kendilerini eski toplumun ve devletin kucağına attılar. Reel sosyalizmin öğrettiği en temel ders, proletarya diktatörlüğünün hangi yorumu olursa olsun, zorunlu olan ve artık aşılması gereken devlet aracına son vermedikçe, kurulan sosyalist toplumun bir sapmadan öteye rol

ve anlam ifade edemeyeceği, ya da birçok kapitalist devletin sosyalizm cilası vurulmuş biçimi olmaktan öteye gidemeyeceğidir. Bu örnek, aynı zamanda ortaya koymaya çalıştığımız devlet değerlendirmemizi haklı çıkarmaktadır.

Bilimsel sosyalizm eğer gerçekten amaçladığı eşitlikçi ve özgürlükçü, çevreye dost ve uyumlu sistem olarak tanımlanmak istiyorsa, proletarya diktatörlüğü biçimleri de dahil, tüm devlet biçimlerini dağarcığından çıkarmak zorundadır. Şüphesiz toplumlar yönetimsiz, koordinesiz yaşamaz; ama illa bunu devlet aracıyla tanımlamak mevcut bilimsel-teknik çağda anlamını yitirmiştir diyoruz. Demokratik kriterlerin daha net ve uygulanabilir ölçüleri, daha iyisi ortaya çıkana kadar, tam devlet diyemeyeceğimiz bir model olarak, en ideali olmasa da en uygun yönetim modeli rolünü oynayabilir. Bilim ve tekniğin açtığı olanaklar temelinde demokratik toplumun daha eşit, özgür ve çevreyle uyumlu yönetim biçimlerine ulaşacağı dönemlere kadar, demokratik yönetim (ve toplumların ifadesi olarak demokratik uygarlık) çağımızın ilerici dönemi olarak kavramlaştırılmayı hak etmektedir.

Bilimsel-sosyalist ideolojinin yapısına ilişkin eleştiriler daha kapsamlı yapılabilir. Örgüt, eylem, ulus, din, sanat, kadın, felsefe, ulusal sorun, alt ve üstyapı ilişkileri, tarih anlayışı, tek ülkede sosyalizm ve enternasyonalizm konularında ciltler dolusu eleştiri yapmak mümkündür. Ama biz değerlendirmemiz kapsamında, o da tanımlama düzeyinde, en temel konuda devlete ilişkin eleştiriyi yeterli buluyoruz.

PKK'nin doğuşunda, bu devlet anlayışına bağlı sosyalizmin esas alındığı bir gerçektir. Burjuva milliyetçi etkiler ve feodal yaşam kalıntıları da varlığını sürdürmekle birlikte, doğuşuna damgasını vuran; Türkiye'nin 1970'ler döneminde özü tam konulamamış, sınırlı klasik kitaplarda anlatılan ve ilk kurucu grubun sempatizanlığı düzeyinde kavranmış bir sosyalizm anlayışıdır. Bu kadar sığ bir ideolojik donanımın ilerde önemli sorunlar doğuracağı açıktır. Bununla bağlantılı diğer bir sorun, sosyalizm ışığında girişilen tarih ve somut durum değerlendirmeleridir. Bir bütün olarak kapitalizmin sınırlı bir eleştirisi, o da daha çok ekonomik yapısına yönelik olanları, bütüncül bir ideoloji için ciddi bir yetersizliktir. Tercüme sorunları, kültürel zayıflıklar ve dogmatik-ütopist zihniyet yapısı nedeniyle bu dar sosyalizm birikimi temelinde çok karmaşık olan ve ancak günümüze doğru belgeleri nispeten ortaya çıkan Ortadoğu uygarlıklarını, özellikle Sümer toplumunu incelemek mümkün olamazdı. Dolayısıyla

sağlıklı bir Ortadoğu ve bu bağlamda Kürt ve Kürdistan tarihini çözümlemenin çok sığ ve yanlışlıklarla dolu olması kaçınılmazdı. Milliyetçi ve reel sosyalist tezlerle eklektik bir tarih, toplum ve ulus anlayışına yol açılınası da bu nedenlerle doğaldır.

Tarih, toplum ve ulus anlayışının soyut ve şematik düzeyde ele alınışı, program ve örgüt yapısına da olduğu gibi yansımak durumundaydı. Başlangıçtaki katılımın gelişmiş bir ulus ve sınıf kişiliğinden yoksunluğu, yoksul köylü kökenliği, pratik-politik deneyimden geçmemiş olması, kadro olarak da cılız bir bileşimi kaçınılmaz kılmaktaydı. Türkiye soluna hakim olan sosyal şovenizmin Kürt sorununda hakim oluşu, bunun ters ucu olan Kürt ilkel ve burjuva milliyetçiliğinin güçlü etkileri, çıkış koşullarını daha da zorlaştırmaktaydı. Bütün bu ideolojik ve pratik koşulların yanlışlıklarına ve yetersizliğine rağmen, Kürt olgusu ve sorununun yaşadığı büyük boşluk, sınırlı bazı çabalarla güçlü bir doğuş ve gelişmenin yaşanmasına yol açtı. Doğuşu ve gelişiminin gücü ustalıktan ve gelişkin bir örgütsel yapıdan ileri gelmiyordu. Sorunun sahibi yoktu. Sahip çıkış, sınırlı ve özlü çaba, gerekli patlamayı yapabilinişti r. Bu yönüyle peygamber hareketlerine daha çok benzemektedir. İsa'nın on iki havarisinin zorbela bir araya getirildiği bilinmektedir. Çevrede mucize bekleyen yoksullar bulunmaktadır. Buna rağmen tarihin en büyük inanç ve irade hareketi gerçekleşmiştir. PKK'nin en çok bu havariler hareketine benzemesi, biraz da Ortadoğu'nun genel mistik yapısından ötürüdür. Batı'nın çağdaş örgüt yapıları Ortadoğu için model olamaz. Tarih ve kültürel kimliğin oldukça farklı olması, örgüt ve eylem yapısına da yansıyacaktır. Türkiye'de tarikatçılığın hızlı gelişmesinin bir nedeni de bu özelliklerde gizlidir.

Denilebilir ki, PKK bu anlamda yarı modern bir sosyalist yapılanma ile yarı klasik bir Ortadoğu kimlik sentezi olarak vücut bulur. Bir nevi Doğu-Batı sentezinin sembolik ifadesidir. Gücünü de, güçsüzlüğünü de bu sentezden almaktadır.

PKK'nin Doğu-Batı sentezinde en ciddi yönü, özgünlüğü ve inançlı yaklaşımıdır. Herhangi dogmatik bir merkeze bağlılığı yoktur. Ucuz hayaller beslememektedir. Dürüst ve cesur insanları esas almaktadır. Hiçbir mensubuna kişisel çıkar, prestij vaat etmemektedir. Doğruya, adalete, güzelliğe kapıları açık ve özgür bırakan bir tutum içindedir. Yaşamda eşitliği ve emeğe saygıyı esas almaktadır. İlerledikçe, toplum asıl bu özellikleri gözleriyle gördükten sonra, ör-

gütlenmeyi sahiplenecektir. Ne dediklerinden çok, nasıl yaşadıkları çok çekici bulunacaktır. İlk gelişme hızını ve karakterini veren bu özelliklerdir. Fakat esas zayıf yönleri de, bu özelliklerin kendi başına yetmediği ortaya çıktığında kendini gösterecektir.

Hareket büyüyüp dar bir grup hareketi olmaktan çıkınca, ciddi yönetim sorunlarıyla pratik sorunların baş göstermesi, yetersizlikleri hızla açığa çıkarıyordu. Tam bu sırada düzen güçlerinin yüklenmesi, bir bakıma çeliğe su verme rolünü oynadı. Bilinen dışarıya çıkış, hem Türkiye-Anadolu, hem de Kürdistan ve Ortadoğu tarihinde önemli bir aşamayı beraberinde getirdi. Dünya dengelerinin şiddetli bir çatışma içinde olduğu bir dönemde Suriye, Filistin, İsrail ve Lübnan'ın koşulları gelişme için fırsat sunuyordu. Ardından patlayan İran Devrimi ve İran-Irak Savaşı ortamı daha da elverişli hale getiriyordu. Türkiye'deki 12 Eylül darbesine varış koşulları ve darbeyi dışarıda karşılayış, avantaj oluşturuyordu. Doğuşun erken ölümle sonuçlanması veya çok farklı koşullarda başka tür sınırlı bir örgüt gibi kalınması beklenirken, bilinen 15 Ağustos süreci başladı. Bu süreç de başlangıçta sanıldığı gibi çok planlı olmayan, kendiliğinden yönü ağır basan bir atılımdı. Buna rağmen sonuçları büyük oldu. PKK Önderliği ve mensupları başta olmak üzere, kimsenin tahmin etmediği yeni bir gelişim süreci ortaya çıktı.

b- Kürtler ve Kürdistan genelinde yeni bir tarihi dönem anlamına gelen bu yılların PKK'sini daha somut olarak değerlendirmek, hatta tanımlamak, doğruyu yakalamamız açısından büyük önem taşımaktadır. Başta ideolojik doğuşta taşınan reel sosyalizm ve düzen alışkanlıkları, bu yeni gelişme döneminde adeta maskesini atarak gerçek yüzüyle kendini göstermeye başladı. Sınırlı özümsenen ideoloji bir tarafa bırakıldı. Geleneksel kimlik, ele geçirdiği silah ve yetki fırsatçılığıyla adeta Nemrut türü bir kişiliğe büründü. Pusuda yatan feodal yanı ağır basan kişilikler, hareket alanında etkili olan ilkel milliyetçi eğilimden de güç alarak, kendilerini alabildiğine hakim kılma sevdasına kapıldılar. Hareketin başlangıçtaki dürüst, sınırlı donanımlı yoksul köylü kadroları gerekli atılımları yapamadıkları için, arkasına ilkel milliyetçiliği alarak yükselen feodal kişilik daha da cüret kazanıyordu. Hareketin Önderlik çalışmaları ve inanılması güç bir emeğin ürünü olan kazanımları üzerine tam bir feodal gaspçı gibi yükleniyorlardı. Yüzyıllarca yetkiye dair yaşadıkları susuzluk ve sahte komutanlık, biraz olsun varolan akıl düzeyini de ellerinden alıyordu.

Bunların harekete özde ve dürüstçe bağlı olan sınırlı kadro yapısının geri kalanlarını da feodal komploculukla ortadan kaldırmayı planlı bir eylem haline getirdikleri çok geç anlaşılacaktı. Dörtlü çete diye tabir edilen eğilimin, hareketin dürüst kadro sembolü olan ***Agit***'in (Mahsum Korkmaz) şehit olmasından beri, henüz tam aydınlatılamayan karanlık çabalar içinde oldukları anlaşılıyordu. 1987-88 yılları arasında bu çetenin pratiğe damgasını vurduğu bir dönemin yaşandığı doğruluk kazanmıştır.

Başlangıçta inanılması bile güç ve 'ancak çeteler yapabilir' denilen bir eylemcilik anlayışı çizgi haline geliyordu. Hareketin ideolojik, moral, kural, sorumluluk ve dürüstlük ölçüleri tamamen bir tarafa bırakılarak, hiçbir savaş kuralında olmayan, kimin yaptığı belirsiz olan bir tutum, bir hastalık gibi gerilla gücüne bulaştırılıyordu. Açığa çıkmasın diye, çatışma süsü verilerek dürüst kadroların öldürülmesine kadar gidilebiliyordu.

Şehit Hasan Bindal olayının 1990 başlarında gerçekleşmesi ve çok açık olan komplo yönü, aklın başa alınması gereğini ortaya koyuyordu. Bu sadece bir işaretti. Bu anlayış, zorunlu olmadığı halde, daha önceleri birçok çocuk ve kadının ölümünün de bilinçli ve açık sorumlusuydu. Kendi önünde engel olarak gördüğü en değerli yoldaşları bile gözünü kırpmadan öldürtmeye yatkın bir kadro, bir eğilim çılgınca bir gelişmeydi, ama gerçekti. Bunlar epey mesafe almışlardı. Yapı büyük oranda suç ortağı haline getirilmişti. Sorumlu olması gereken eski merkezi kadroların varolanları üç maymunları oynuyorlar; "duymadım, görmedim, bilmiyorum" diyorlardı. Önderlik olarak ne kadar tarihi hamle yapılsa ve destek sunulsa da, bu anlayışın sahipleri çok alçakça ve fazla değeri de olmayan keyfi tutumları için boşa çıkarmayı zevk haline getirmişlerdi. Ana kuzularını, bin bir emeğin ürünü gençleri grup grup, hiç gerekmeyen ve planlı olmayan eylemler için, belki de bir paket sigara veya fazladan bir kutu yiyecek için ölüme gönderiyorlardı. Adam yeme makinesi haline gelmişlerdi. Bir çiçek gibi karşılanması gereken genç kızlar bir yük gibi hor görülüyor, şahıslarında özgürlük tutkularının canına okunuyordu. Fırsat bulduklarında ilkelliği dayatmaktan geri kalmıyorlardı. Çok sıkıştıklarında ya devlete ya ilkel milliyetçi karargaha kapağı atıyorlardı; hatta kaçışlarıyla Avrupa'yı da yol geçen hanına çevirmişlerdi. Kendini eğitmek şurada kalsın, bin bir emekle geliştirilen eğitim malzemelerini taşların altına doldurmuşlardı. Örgüt disiplini, ilk yıkmaları gereken işlerdendi. Başına

buyrukluk, kendine hizmet ettirme, o lanetli bin yılların egemen sınıf güdüleri, en ilkel halleriyle saflarda egemen oluyordu. Bu anlamda tüm tedbirlere rağmen, PKK 1987-97 döneminde aslında özünü de, biçimini de önemli oranda yitirmişti. Doğrudur, PKK'nin bir kitle temeli vardır. Büyük kahramanlıkları olmuştur. İlk ölüm oruçları şehitlerini vermişlerdir. En zor koşullarda onurlarını korumuşlardır. Ama hem cezaevinde hem dağda hem de Avrupa'da farklı, o çok aşağılık egemen sınıf güdülerinin tatmini için büyük atağa kalkmışlardı. Her tür oyun ve cinayet onlar için ustalık sanılıyordu.

Dökümü tam yapılmamakla beraber, bilinçli olarak yanlışın dayatılmasıyla, gerçek partili kadro ve örgüt üyesi olabilecek gücün yüzde doksanının bu anlayışın kurbanı olduğu rahatlıkla ileri sürülebilir. Ayrıntılı araştırmalar gerçeği daha çok ortaya çıkaracaktır. PKK'nin her düzeyde itibar kaybı, Önderlik komplosunun gelişimi ve yaşadığı ezici kadro, savaşçı ve sempatizan kayıpları kadar; sınırsız araç gereç, lojistik ve kitle kaybı da büyük oranda bu anlayışla bağlantılıdır. 1998'e gelindiğinde, Şemdin'in kaçırılması ve sonra yakalanması da, PKK'nin sözde kalan merkezinin ne durumda olduğunun önemli bir göstergesiydi. Savaş da olsa, bu tür ihanetlere hala ortam ve koşul sunan bir yönetim, aklını ve kişiliklerine saygıyı ne kadar başına ve vicdanına topladığını iddia edebilir?

Daha kapsamlı bir eleştiri sözde askeri çizgi için yapılabilir. Hiç de az olmayan askeri olanaklara, muazzam elverişlilik arz eden ortama, lojistik ve kitlesel desteğe rağmen, en basit bir meşru savunma hattını tutturamayan bir gerilla gerçeğine, özellikle önderlik ve komutanlık konumuna ne denilebilir? Ufuklu bir çizgi ve askeri anlamı olan bir eğitim ve örgütlenmeden kaçış, geniş olanaklar ortamında bazen turist yaşamını bile geriden izleyen bir tembellik, hazırı bile bir hiç uğruna kaybettiren özden yoksun komutanlık, kendine ne kadar askeri kişiliği yakıştırabilir? Bir meşru savunma savaşı için ideal tüm özellikler ve koşullar bir arada toplandığı halde, en elverişli bir dağda öz savunmayı bile bilmek istemeyen ve baştan savan bir komutanlık ne kadar ciddiye alınabilir? En cesur insanları bile yük gibi değerlendiren bir komutanlık, pratik merkez ne kadar iddialı olabilir? Açık ki, ucu ister devletlere, ister Avrupa'ya, ister ilkel burjuva milliyetçiliğine dayansın; çeteci eğilim, örgüt, komutanlık, eylem çizgisi ve yaşam tarzına damgasını vurmuştur. Önderliği asıl boğuntuya götüren, örgütün bu duruma sokulmasıydı.

Kendim dışarıdayken, 1998 sonlarında VI. Kongre sürecine yakın şu konuşmaları yaptığımı çok iyi hatırlıyorum: *"On sefer kazanılabilecek bir meşru savunma savaşını bu hale getiren lağım farelerinin ve yarasaların zihniyetine karşı ben ne yapayım?"* Örgüte karşı yenilmiştim. Çete eğilimi, yapıda o kadar duyarsız, sonuç almaktan uzak bir durum yaratmıştı ki, yenilgi asit gibi içimi eritiyordu. Bir İtalyan gazetesine gayri ihtiyari *"Artık örgütten istifa ediyorum"* diyecek noktaya gelmiştim. Daha sonraki itiraflarında, Şemdin Sakık, *"Bu süreci ben yarattım"* diyecek kadar iddialı ve belgeli konuşacak, hatta mahkemeden gizli oturum talep edecekti. Sürecin içyüzü bilinmiyor. Kürt halkının başına tarih boyunca gelen felaketlerin bir benzeri daha kendini gösteriyordu. Kürt gericiliği intikamını alıyordu. Yıllarca dışarıdan, devletlerle anlaşarak yapamadığını, içerden, hem de PKK'nin altın değerinde olanaklarını yok ederek, adeta PKK'yi kör taşa vurarak kendini tatmin ediyordu.

Devlet daha sonra PKK'nin rahat kazanabileceği bir savaşı neden kaybettiğine bir türlü akıl erdiremedi. Bunun kendi tedbirleriyle olmadığını görecek, Kürt iç ve dış gericiliğinin gücünün katkısını takdir edecekti. Fakat çeteleşen devlet de değerinden çok şey yitirecekti. 28 Şubat uyarılarından ders çıkarmamız olumluydu. 1998'e gelindiğinde, varolan tıkanmayı onurlu bir barış ve demokratik çözüm yoluyla aşma, tüm taraflar için en uygun yol olarak görünüyordu. Daha Ortadoğu'dayken bu kararlılık oluşuyordu. Dolaylı mesajların yolu açılmıştı. Fakat Ortadoğu'nun basit ve güncel politik çıkarcılığı ile emperyalizmin onurlu çözüme imkan vermeyen, uşaklaştırıcı ve çıkarlarına uygun hale getirmek için kendine uygun yöntemleri devreye sokması; buna tepki verilince, hiçbir demokratik hukuk geleneğine saygı duymadan, tüm Doğusu ve Batısı'yla insanlık dışı bir komployu kararlaştırıp uygulaması karşısında yapılacak işler çok sınırlı ve zordu. En kolayı hemen ölüme yatmaktı. Komplocuların planı, bu yönlü beklentiydi. Buna fırsat verilmeyen yol ise, çarmıha gerili bir tabutluk sisteminde yaşamayı denemekti. Her şey bir dönemin sonunu, yeni bir dönemin başlangıcını zorluyor ve gösteriyordu.

PKK'nin doğuş ve gelişme dönemlerinde, ideoloji ve eylem yapısında ortaya çıkan yetersizlik ve sapmaların temel kaynağı, esas olarak devlet anlayışı ve şiddet tarzıyla bağlantılıdır. Sosyalizmin proletarya diktatörlüğü ve zora dayalı devrim anlayışı arasındaki ilişki açıktır. Devrimci zor ve onun başarısı halinde, bunun kurumsal ifa-

desi olarak proletarya diktatörlüğü, reel sosyalizmde çelişkili karakterini ortaya koyup kapitalizmin zor aracına dönüşmekten kendini alıkoyamamıştır. Sovyetlerde sancılı yaşanan bu süreç, içinde milli kapitalizmin çıkarlarıyla uyumlu, geleneksel imparatorluk kültürünün bir biçimi halinde, aynı rolü, yani çoğulcu olmayan ve diktatörlük yönü hakim kapitalist devlet olarak varlığını sürdürmektedir. Dönüşümü emekçi halk aleyhine adım adım sağlamaktadır. Sonuç olarak, proletarya diktatörlüğünün sosyalist toplumun aracı olarak başarıyla kullanılamayacağı kanıtlanmıştır. Aslında 20. yüzyılın ideolojik ve politik anlamda en önemli bir sonucu bu gerçekliktir.

Dolayısıyla sosyalist ideolojinin devrim ve devlet anlayışını yenilemesi tüm sorunlarının temelinde yatmaktadır. Bazı devletler ve sosyalist partiler, kapitalizmi esas alan eski sosyal demokrat modelde yenilenmelerini gerçekleştirmeye çalışıyorlar. Doğu Avrupa ve Rusya bu süreci yoğun yaşamaktadır. Bazıları çevre-yeşil hareketi temelinde yeni hareket olarak şekillenmeye yöneliyorlar. Bir kısmı da sivil toplum kuruluşlarında kendini sürdürmeye çalışırken, eskide ısrarlı sınırlı kesimler birer tarikat gibi ayakta kalma çabası içinde bulunuyor. Bir geçiş sürecinin yaşandığı açıktır. Gerekli olan, halklar adına yetkin ideolojik şekillenme ve bunun tutarlı pratikleşmesidir. Başarılı sonuçlarını pratikle kanıtlayıncaya kadar bu yönlü tartışmaların süreceği tabiidir.

PKK için ivedilikle gerekli olan, bu dünya çapındaki dönüşüm sürecinde kendi ideolojik ve pratik rotasını yeniden belirlemedir; bunun için yaşadığı eleştiri-özeleştiri sürecini derinliğine ve sağlam yeniden yapılandırmaya kadar başarıyla sürdürmedir. Bu süreci yenilgiye veya üstün başarılara bağlamak doğru değildir. Bu yönlü yaklaşımlar yüzeyseldir. Tam başarı sağlansa da, bu gerekli bir süreçtir. Çok güçlü bir devlet kurumu haline gelinse, Sovyet modelinde olduğu gibi durum belki daha da zora girer. Diğer yanda tam yenilgi vardır. Dolayısıyla her şeyi değiştirelim demek de en az birinci yaklaşım kadar hatalıdır. Yenilginin de, başarının da nedenleri aynı oldukça ve bu nedenlere dokunulmadıkça, yapılacak dönüşümlere yenilik değil, ancak revizyon veya restorasyon denilebilir. Bu anlamda yeniden yapılanma da fazla bir yenilik ifade etmez. İhtiyaç duyulan, temel ideolojik biçimlenme ve tutarlı pratik düzeyidir.

Sosyalizm anlayışını Sümer rahip devleti veya onun günümüzdeki somut biçimi olan kapitalist devlet eleştirisine dayandırarak geliş-

tirmemizin ciddi yanlışlıklar ve eksiklikler içereceği kaygısını taşıyorum. Marksizmin temel eksiğinin ve hatalarının bu tarz bir sosyalizm modelinden kaynaklandığı kanısındayım. Engels'in son dönemlerde Morgan'ın "Eski Toplum" kitabı üzerinde durmasını, Marks'ın bunu önemsemesini, eksikliklerini görme biçiminde yorumlamak gerekir. Kapitalizmin sahasından çıkamamaları, hiç istemedikleri halde kendilerini sistemin sol ucu haline getirmiştir. Bu bir nevi Fransız Devrimi'ndeki sağ-sol ayırımının daha geliştirilmiş bir biçimi olmaktadır. Kapitalizme alternatif veya onu aşan bir sistemin bu eleştiriyle yetkince kurulamayacağının görülmemesi, en temel eksiklik ve yanılgı noktaları olsa gerekir. Tabii bununla bağlantılı olarak ekonomik yaklaşım, ideolojinin rolünü tam değerlendirememe, devlet çözümlemesinde egemen sınıf bakışının proletarya adına tekrarlanması, dine çok geri yaklaşım, bir bütün olarak üstyapı kurumlarının rolünü gerçekte oldukları gibi belirleyememe, moral etkeni adeta es geçme öteki temel eksikliklerdendir.

Sonuç olarak, devleti yaratan Sümer rahiplerinin çok çok gerisinde bir moral ve inanç düzeyiyle emekçilerin dünyasının kurulamayacağını büyük bir derinlik ve duru bir teorik anlayışla görmeleri, daha da önemlisi kaya gibi özgün bir pratik yaşam ve çalışma tarzıyla ancak tarihsel toplum biçimlerinin doğurtulabileceğini daha güçlü vurgulamaları gerekirdi. Ayrıca demokrasiyi çözümlememeleri büyük bir eksikliktir.

Benim kişisel görüş olarak belirtmek istediğim; adı ne konulursa konulsun, sadece kapitalizme karşı değil, tüm klasik devletçi sınıflı toplum varoluşlarına karşı, neolitik toplumu çözümlemeyi esas almanın daha doğru ve emekçilerin dünyasına götürecek bir ideolojik sistemi doğurabileceği hususudur; Sümer sınıflı toplumuna ve ardından gelen tüm sınıflı toplumlara dayalı uygarlık sistemine karşı, neolitik toplumda tüm çağlardan daha derinliğine yaşanan eşitçi ve özgürlükçü toplum yapısının gelişen bilimsel-teknik temelde ekonomik, sosyal, demokratik ve ideolojik olarak yeniden biçimlendirilmesidir.

Bu ana tanımlama çerçevesinde sosyalist toplumun özelliklerini sıraladığımızda, şöyle bir sıralama kaçınılmazdır:

Sosyalist toplum, ideolojik olarak bilimsel gelişmeyi esas alır. Tekniğin toplumun eşitlikçi, özgürlükçü ve doğayla uyumlu kullanımı hem temel moral ilkedir hem de hukuk kurallarıyla tam denetim altına alınmasını şart kılar. Tekniğe karşı ekonomik ilke değil,

moral ilke ve hukuk düzenlemesi öncelik taşır. Hiçbir ekonomik çıkar, toplumun eşitlik, özgürlük ve doğayla uyumlu dengesini zorla bozmayan ilkesinden daha öncelikli ve değerli olamaz. Önemli olan, bilim ve tekniği toplumun hayati çıkarları altında bulunduracak biçimin kesintisiz kılavuzluğudur. Bu amaca yanıt veren ideolojik biçimin, en yüce organ olarak zihniyet ve ruh dünyasına gönülden ve kutsalca yol göstermesi esastır. Yeni ahlakın, dinin rolü bu çerçevede oynanacaktır. Bu amaca bağlı olunduğu oranda, tüm düşünce ve inanç değerlerine saygıyla davranılacaktır. Bu ideolojik biçim, bilimsel düşünceyle özgür ahlakı birlikte temsil eden bir önceliğe ve değere sahiptir. Bireysel özgürlükle toplumsal esenlik en uygun optimalını bu ideolojik çerçevede bulur. Diğer bir deyişle toplumun özgürlük düzeyiyle bireysel özgürleşme, en başarılı sentezini bu ideolojik biçim altında gerçekleştirebilir.

Reel sosyalizm ve komünal küçük topluluklar da dahil, biri lehine diğerini feda eden tüm toplum sistemlerinin eleştirisi temelinde, doğru olanın optimal birlik veya sentezi yakalanmalıdır.

Sosyalist toplum, eski toplumu ve devleti aşma sorununu zora dayalı ve emekçi diktatörlükleri biçiminde ortaya koyamaz. Saldırgan sömürüyü ve güç kazanmayı esas alan her tür zor, emekçilerin ideolojik bakış açılarında yer alamaz. Karşıdaki en kaba zora dayalı bir devlet de olsa, onu zorla yıkmayı esas alma bu ideolojik sistemle çelişir. Bu temel ilke, 'mevcut devleti esas alalım, ona teslim olalım' anlamına gelmez. Tersine onu aşmayı temel ilke olarak kabul eder. Bu devletin tüm anlayış ve uygulamalarına karşı mücadele ilkesini de esas alır. Fakat yöntemi zorla, zor örgütüyle yıkma değil, meşru savunma duruşu ve hareketliliğiyle boşa çıkarma biçiminde karşı koymayı temel strateji olarak benimser. Meşru savunmayı evrensel hukukun bir gereği, temel ilkesi sayar.

Eğer baskıları cana kastetme düzeyine varmışsa, en doğal insan haklarını tanımıyorsa, halkın kültürel haklarını zorla bastırıyor ve inkar ediyorsa, bu haklarını kullanmakta kararlı olan toplumsal güçleri bastırıp mahkum ediyorsa; evrensel hukukun gereklerine uymayan hukuk dışı devlete ve onun zor uygulamalarına karşı, silahlı biçimi de dahil, halk savunma birlikleri ve savaş sanatının tüm inceliklerine göre içte ve dışta geniş bir meşru savunma düzeni uygulamaya geçirilir. Bunu bir anayasal hak olarak görmek; eğer mevcut anayasada bu hak yoksa, bu eksikliği anayasaya yerleştirmeyi başarıncaya

kadar savaşımı sürdürmek, meşru savunma anlayışının zorunlu bir gereğidir. Eğer mevcut devlet hukuk devletini, temel insan haklarını ve demokratik siyaset ölçülerini esas alıyorsa, tabii ki meşru savunma silahlı şiddet biçimini alamaz; alırsa, bu gayri meşru olur ve ideolojik değerini kaybeder. Birçok devrim örgütü ve reel sosyalist devlet, her ne kadar anavatanı savunma ve devrimi koruma adı altında meşru savunma anlayışına atıf yapıyorsa da, işlettikleri zor sisteminin bu anlayışla ilgisi olmadığı, hatta en terörize edilmiş sistem olduğu kanıtlanmıştır. Meşru savunmanın vazgeçilmez bir ilkesi de, terörist devlet modeliyle uzlaşmamasıdır. Terörist devletle belki taktik gereği her koşulda silahlı olarak savaşılmaz. Ama uzlaşma veya ona teslimiyetin de ilkesel olarak reddedilmesi şarttır. Dolayısıyla siyasal alana ilişkin ilke, demokratik toplum, siyaset ve devlettir. Buradaki devletin klasik devletten farkı açıktır. Demokratik devlet; evrensel hukuk çerçevesine bağlı, demokratik siyaset kanalları sürekli mevcut olan, demokratik toplumun kuruluşuna ve her türlü sivil toplum kuruluşlarına imkan veren devlettir. Bu ölçülere uymadığında veya zorladığında, bu ölçüleri tutturuncaya kadar meşru savunma stratejisine bağlı halk savunma birliklerinin ve savaş taktiklerinin rollerini oynaması gerektiği açıktır ve vazgeçilmez ilke değerindedir. Dikkat edilirse, bu siyasi anlayış içinde devleti yıkma veya ayrı bir devlet yaratma esas alınmıyor. Varolan devletin demokratik hukuk devletine özde ve biçimde ulaştırılması hedefleniyor. Siyasi sınırları değil, içini dönüştürmeyi hedef alıyor. Eğer meşru savunma durumu yoksa, siyaset demokratik kurallar içinde belirlenecektir. Haklar demokratik mücadeleyle kazanılacaktır. Hakların inkarı ve demokratik kuralların engellemesi halinde, meşru savunmanın silahlı olanı dahil her biçimiyle sonuç alınmaya çalışılacaktır.

Burada önem taşıyan, ihtiyaç duyulan her konu ve alanda o ihtiyacı gidermeye yönelik bilinçli ve örgütlü toplum birimlerinin ortaya çıkarılması, klasik toplumu ve devleti aşmak için üçüncü alanın yaratılmasıdır. Üçüncü alan ile; eski toplum ve devletin ne karşısında ne yanında yer alan ya da sürekli çatışarak çıkmazı derinleştiren bir konuma düşmeye fırsat vermeyen, yetersizliklerinden ötürü yapamadıkları dönüşümleri ikisinin bağrında gerçekleştirecek bilinç ve örgütlülük düzeyiyle çelişkiyi çözen temel anlayış ve pratik kastedilmektedir. Eskiden ya eski toplumu yıkan devletin resmi görüş ve uygulamalarıyla dönüşüm sağlanırdı, ya da devleti yıkan teori ve pra-

tiklerle yeni toplum oluşturulmaya çalışılırdı. Üçüncü alan teori ve pratiğinde ise, mevcut dünya dengesi ve demokratik asgari koşullar altında, yeni toplumun yaratıcılıkla, kendi kendini gerekli bilinç ve örgütlere kavuşturarak oluşumu esas alınmaktadır. Çatışma ve yıkmaya değil, eskinin bağrında alternatifleri yaratarak, dönüşümün evrimci ve barış içinde sağlanmasına çalışılmaktadır. Bunun yolu kilitlendiğinde ise, aynı sonuca meşru savunma yöntemleriyle, bu hakkın kullanılmasıyla gidilmektedir.

Ekonomik ve sosyal düzenin programlanmasında bireysellikle toplumsallık arasındaki optimal denge esas alınmaktadır. Ne birey için toplumdan ne de toplum için özgür bireyden vazgeçilmektedir. Bireysel ve topluluk halinde üretimi belirleyen, bu ana ölçüttür. Tabii çevreye uyum her şart altında öncelik taşır. Birey ve topluluk mülkiyeti de bu ana çerçeve içinde mümkündür. Yaratıcı emeğin diğerlerine nazaran yarattığı oranda payını alması adaletin gereğidir. Hiç kimsenin işsiz bırakılmaması genel kamu görevidir. Sağlık, eğitim, spor ve sanat için de geçerli politikalar ile herkesin emeğine ve ihtiyacına göre katılımı esastır.

Böyle biçimlenecek yeni toplumun, klasik anlamda bir devlet yönetimini aştığından bahsetmek gerekir. Mevcut bilim ve tekniğin böylesi bir topluma imkan verdiğini, gerekli olanın bu imkanın organizasyonu ve yönetimi olduğunu bilmek gerekir. Bu durumda ortaya çıkacak yönetime iş ve rol koordinasyonu demek daha uygun olacaktır. Bu, toplumun işleyişinin kontrol komisyonu gibi bir işlevdir. Zor uygulama, dağıtma, müdahale, rant dağıtma, güç elde etme, ayrıcalıklı zümreler yaratma bu yönetimin işlevi olamaz. Bunu bir nevi teknik düzenleme olarak da tanımlayabiliriz. Toplumun bu biçimine sosyalist, demokratik demek ayrıntıdır. Mühim olan özün hakim olmasıdır. Bunun bir süreç işi olduğu da açıktır. Sosyal eşitsizliklerin ve baskıların uzun süreli demokrasi mücadelesiyle aşılması da tabiidir. Batı toplumlarının bu yönde hızlı ilerlemeleri, üstünlüklerinin gerçek nedenidir. Batı uygarlığı 19. ve 20. yüzyıldaki çatışmalardan çıkardığı derslerle demokratik toplumu ileri düzeyde yaratmış ve üstünlüğünü dünyaya kabul ettirmiştir. Eksiklikleri vardır. NATO'nun aşılması ve AB savunma ordusunun kurulması, 'meşru savunma aracı' olarak daha da yetkinleşmesini sağlayacaktır. İdeolojik biçimlenmenin, programa yansıması gereken ulus, yurtseverlik, vatandaşlık ve enternasyonalizm konularının bu ana

çerçeveyle uyumluluk içinde çözümlenmesi hedeflenir. Teknik devletin ortak yönetimi altında bir veya çok uluslu, çok kültürlü, çok kimlikli olmak sorun teşkil etmez. Demokratik hukuk devletinin kuralları uygulandığında, aralarında sorun teşkil eden hususlar barış içinde çözümlenir. İnkarcılık ve baskı esas alınmadıktan sonra, gerisini demokrasi mücadelesi belirleyecektir. Eşitlik ve özgürlük ancak bu mücadeleyle kazanılacak, halklar ve kimlikler arası gerçek kardeşliği ve dostluğu tesis edecektir.

Her halkın, her kültürün yaşadığı alana, bir birikimin ifadesi olarak özgün yurdu, bölgesi demek bölücülük olamaz. Hatta aynı ulusun farklı birçok alanda yurtlaştığı, aynı yönetim altında da bu durumların her ülke ve ulus sınırlarında yaşandığı çağdaş bir gerçekliktir. Ülkenin bütünlüğü ancak halkların yurtlarında özgür yaşamasıyla güçlü bir güvenceye kavuşur. Tüm toplulukların üst kimliği olarak ülke ve yurtseverlik kavramı, ancak küçük grupların, kültürlerin ve halkların anayurt ve manevi birikim alanlarında yaşam kavramlarıyla zenginlik kazanır. Vatandaşlık, teknik devletle olan bağı ifade eder. Zorla kimlik değiştirilmesini içermez. Her inançtan, ırktan, cinsten, ulustan insan, aynı teknik devletin üyesi olarak vatandaşı olabilir, ama bir ulusun zorunlu üyesi kılınamaz. Enternasyonalizm, ulusal ve kültürel kimliklerin ortak paylaşımı olarak, her çağda gelişim kaydetmiştir. Çağımızda küreselleşmenin olumlu bir yanı olarak, en yaygın ve yoğun bir dönemini yaşaması kaçınılmazdır. Dünya köyünde tüm sorunlar ve gelişmeler ortaktır. Dolayısıyla çözümleri de ortak çabayı gerektirir ve olumlu gelişmeleri de tüm insanlık birlikte paylaşır.

c- Ana hatlarıyla açımlamaya çalıştığımız yeni dönemin ideolojik biçimlenmesi ve bunun program, örgüt ve çalışma esaslarına bu ilkeler etrafında yansıtılması, yeni dönem PKK'si açısından da geçerlidir ve büyük anlam ifade etmektedir. PKK'nin yaşadığı eleştiri-özeleştiri ve yenilenme çabaları bu ilkelerle vücut bulacaktır. Eskinin tümüyle inkarı söz konusu edilemez. Ama can alıcı dönüşümleri sağlaması gerektiği de açıktır. Gözden geçirmenin kapsamlı ve yenilemenin derinlikli ve pratikle iç içe anlam kazanmasını gerektirmektedir. Önümüzdeki dönem PKK'sinin ideolojik biçimlenme ve program sorunlarının çözümü birinci önceliği teşkil etmektedir. İdeolojik biçimlenme, bağlı olunan dünya bakış açısı ve temel teorik varsayımları içermektedir.

Birinci kitapta mitolojik, dinsel, felsefi ve bilimsel zihniyetin doğuşu ve anlamları çözümlenmeye çalışılmıştı. Tekrarlamak yerine, bağlantı kurmakla yetineceğiz. Dört kategorik düşünce biçiminin diyalektik gelişmesini esas almak ve anlamak öncelikle gerekli olandır. Bilimsel zihniyete ulaşmak; enerji-madde dönüşümünden en küçük parçacık-evren ilişkisine, doğadan canlılığa, bitki, hayvan ve insan türünden toplumsal olguya kadar değişime damgasını vuran yasaları özümleyerek bakış açısını kazanmak, tüm olup bitenlere bu açıdan bakma ve yorumlamayı esas almak anlamına gelmektedir. Diyalektik ve tarihsel materyalizm, bu bakış açısının formülasyonu olmaktadır. Bunun doğru özümsenmesi, sağlam ideolojik biçimlenme açısından kaçınılmazdır. Bu bakış açısına sahip olamayanların toplumsal dönüşümlere önderlik etmeleri büyük sakıncalar taşıyacaktır. Dolayısıyla toplumu dönüştürme iddiası olan ve bilimi esas alan örgütler ve partilerin teorik çerçevesini bu ideolojik biçimlenme teşkil etmek durumundadır. Dönüşümü yaşayan PKK'nin ideolojik biçimlenmesini bu düzeyde kazanması, öncelikli bir koşul ve gereksinimdir. Bu çerçevede kadro yapısına ve yaşam tarzına hakim olan tüm zihniyet durumlarının eleştiri ve özeleştirisini yaparak, yetkin ideolojik biçimlenmeyi ve duru teorik bakış açısını özümsemeyi başarmak, bu öncelikli yaklaşımın temel görevi olarak görülmelidir. İdeolojik biçimlenme ne kadar yetkinse, program ve pratiğin de o denli doğru ve başarılı gelişim sağlayacağı açıktır.

Feodal köylü ve küçük burjuva zihniyet yapısının yol açtığı tahribat küçümsenemez. Çeteleşmenin ve yozlaşmanın, giderek her tür kaçış ve ihanetin temelinde bu zihniyet ve karakter yapısı yatmaktadır. Tutarlı bir parti, kadro yapısına ve üyelerine yetkin ideolojik biçimlenmesini özümsetmeyi esas aldığı ve bunu başardığı oranda program ve pratiğini doğru yürütmeyi garantiye almış olacaktır. Bunu sağlamadan, ikincil düzeyde alınacak diğer tedbirler kalıcı sonucu vermezler. Dolayısıyla amaç için ideolojik eğitim büyük bir susuzluğu giderircesine gerektiği kadar özümsetilmeli, özellikle merkezi kadronun derinliğine özümsemesi sağlanmalıdır. İyi niyet, dürüstlük, cesaret, fedakarlık kendi başına yeterli olamaz ve toplumsal dönüşüm gibi büyük zihniyet, karakter ve kişilik isteyen misyonlarda başarılı olamaz. Bu değerli meziyetler, ancak güçlü ve yetkin ideolojik biçimlenmeyle hak ettikleri başarılı sonuçlara ulaşabilirler.

Program ve pratik, daha yakıcı sorunlar arz etmektedir. PKK'nin kuruluş dönemi programı, adeta ortalama bir dünya kopyalaması olarak oluşturuldu. Bu programın uygulanabilir politikayla, somut tarih ve çağ özellikleriyle, güncellikle yaratıcı ve gerçeğe yakın bağ kurmayı hakkıyla yerine getirdiğini söyleyemeyiz; soyut ve genelleme düzeyinde kalındığı açıktır. Kaldı ki, 1970'ler dünyası büyük oranda değişmiştir. Reel sosyalizm çözülmüştür. Demokratik uygarlık anlayışı üstünlük kazanmıştır. Bu tarihi değişimleri göz önüne almadan herhangi siyasi bir program çizmek mümkün olamaz. Olsa bile, içi boş hayallerden öteye gidemez. Yeni dönem programı geçmiştekinin özeleştirisi kadar ideolojik biçimlenmeyi esas almalı; daha da önemlisi somut, uygulanabilir ve gerçekleştirilebilir hedeflerin belirlenmesine ağırlık vermelidir. Bunun için Kürdistan'ı bir ülke olarak belirlese de, siyasal sınırları birlik önünde bir engel olarak değil, bir geçiş köprüsü olarak değerlendirmesi ve her parçanın bulunduğu ülkeyle demokratik birlik temelinde bir bütünlük araması stratejik tercih olarak vurgulanmalıdır. Her ülkeyle demokratik birlik, ülkeler arası birliğin en sağlam, dostça ve kardeşçe yolu olarak görülmelidir. Ayrı, kendi içinde izole edilmiş bir Kürdistan ideolojik olarak doğru olmadığı gibi, pratik olarak da gerçekçi değildir.

Gelişmeler ve mevcut durum, hem ideolojik hem de pratik olarak Kürdistan'ın demokratik birlikler yoluyla Ortadoğu'nun demokratikleşmesine ve birliğine büyük katkılarda bulunabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla temel slogan, *"Komşu Ülkelerle Demokratik Birlik, Demokratik Ortadoğu'dur. Demokratik Ortadoğu, Demokratik Kürdistan Birliğidir"* biçiminde formüle edilebilir. Ağırlık her ülkeyle demokratik birlikteliğin geliştirilmesine verilmelidir. Yüzlerce yıldır uğruna kan dökülen ayrılıkçılık, Avrupa örneğinde de görüldüğü gibi, sonunda gönüllü bir federal birliği getiriyor. Yani ayrılmalar gerçekleşse bile, ardından çeşitli birlik anlayışları yine gündeme geliyor. Kaldı ki, çok sayıda nedenden ötürü, Kürdistan realitesi demokratik birlik tutumunu tercih etmek durumundadır. Sınırlı bir demokratik birliğin getireceği yarar ve olumluluk, izole edilmiş bir Kürdistan'a nazaran kat be kat üstün bir değer taşır; siyasi, stratejik, ekonomik, diplomatik ve kültürel alanlarda bölgede, tüm Ortadoğu'da demokratikleşmenin, dostluğun katalizörü rolünü oynar.

Diğer önemli bir husus, programın demokratik toplumu esas almasıdır. Devlete ve eski topluma yaklaşımında çatışmacı ve zorla çözücü değil, alternatiflerini inşa ederek, üçüncü alanın teori ve pratiğini esas alarak çözüm getirmelidir.

Ekonomik ve sosyal alanda, ilgili bölümlerde yapılan belirlemeler dikkatte alınmalıdır. Kültürel ifade özgürlüğü ve Kürtçe eğitim en temel bir konu olarak yer bulmalıdır. Anadilde basın-yayın, sanat vazgeçilmez taleplerdir.

Parçalar arası demokratik dayanışma esası konmalıdır. Tüm komşu ülkelerle demokratik birlik ruhu içinde, dostça yaklaşım esas alınmalıdır.

Örgütlenme meselesine şematik, bürokratik yaklaşılmamalıdır. İhtiyaca ve işleve göre örgütlenme politikası esas alınmalıdır. Göstermelik örgütlenme anlayışı bürokrasinin temelidir; kesin klasik sınıf toplumu ve devlet anlayışının bir kalıntısıdır. Fonksiyonel olmayan, rolü, süresi ve kapsamı açık olmayan genel örgütlenme anlayış ve uygulamalarından uzak durulmalıdır. 'Ne kadar rol ve işlev, o kadar örgüt' anlayışı daha geliştiricidir. Genel bürokratik örgüt anlayışı, çoğulcu örgüt anlayışını ve verimliliğini durdurur. Tam bir demokratik çoğulculuk anlayışı geçerli kılınmalıdır. Bu konuda önem taşıyan diğer bir husus, bu tür örgütler için gerekli olan yetkin kadro ve yönetici yetiştirme görevidir. Çağdaş yönetim esaslarına bağlı kadrolar politikası şarttır. Aksi halde bunlar yetki hastalığına yol açıp, bürokratik hastalığı daha da yaygınlaştırırlar. Yetki hastalığı, bir sınıflı toplum hastalığıdır ve aşılması şarttır. Örgüt yönetimleri yetkiye göre değil, yeteneğe ve başarıya göre belirlenir. İhtiyacı kadar eleman verilir.

Bu alanda en tehlikeli hastalık, sivil toplum örgütlenmelerini emperyalizmin işi gibi görüp, kendisini sözde kutsal sosyalist ve devrimci kadro olarak görmekten başka hiçbir çalışmayı beğenmeyen klasik solcu anlayıştır. Tamamen iflas etmiş ve sırası geldiğinde kendini kapitalizme en iyi biçimde satan bu zihniyetten kurtulmak gerekir. Bu tiplere ortam sunulmamalıdır. En değerli sosyalist emeğin ölçütü; geliştirdiği demokratik toplum çalışması, bunun örgütlenmesi ve pratiğidir. Herkesi kendisini ve çevresini geliştirebilecek ve verimli kılabilecek bir örgütlenme içinde çalıştırmak, örgüt yönetiminin öz görevi olarak anlaşılmalıdır. Basit bir ekonomik örgütlenmeden en üst bir ideolojik örgütlenmeye kadar, hepsinin yüce bir anlam ifade ettiği, bir örgüt ahlakı olarak benimsenmelidir.

Eylem çizgisi yeniden belirlenmeye çalışılırken, geçmişin özeleştirisi sağlam yapılmadan ve gerekli dersler çıkarılmadan ilerlemenin sağlanamayacağı bilinmelidir.

1970'lerin ulusal kurtuluş savaşı anlayışı, o dönem için bir anlam ifade edebilirdi. Reel sosyalizmin ve milliyetçiliğin egemen olduğu dönemde bu yöntemi savunmamak ihanetle eş tutulurdu. PKK'nin başvurduğu bu yöntem, içinde çeteleştirilerek boşa çıkartılmasına rağmen olumlu bir rol oynamıştır. Çete eğilimi hakim olmasaydı, başarı olanakları daha da artabilirdi. Fakat özde bir demokratik veya sosyalist topluma götüremeyeceği, tam başarılı olmuş örneklerinden de bellidir. Aslında PKK'nin daha baştan beri kabul etmesi gereken şiddet anlayışı, meşru savunma anlayışının dışına taşmamalıydı. Özünde bu olmasına rağmen, doğru formüle edemediğimizi samimi bir özeleştiri konusu olarak görmeliyiz. Dikkat edilirse, dağa çıkma, silaha sarılma, hatta faşistlerin ve ağaların saldırılarına karşı kendini koruma, hep öz savunma veya meşru savunma anlayışı içine girer. Bu hakkı can havliyle saldırıya veya isyana dönüştürme, sonunda kendini vuran bir silah rolünü oynayacaktı. Nitekim öyle oldu. Yapılacak kapsamlı özeleştirisel değerlendirmeler şunu gösterecektir: Eğer PKK tüm eylem güçlerini uygun coğrafya, lojistik ve kitlesel koşullara göre değerlendirse; özellikle devletin de 1990'ın başında belli bir hazırlıkla Kürt realitesini kabul etmesini esas alsa ve güvenilmez bulsa bile, yine bir şans vermek için güven verici bir ateşkes konumuna geçseydi, çözüm olanaklarının daha da artacağı reddedilemeyecek bir gerçektir. Zamanında uzlaşma gereğini görmemek, belki keskin devrimcilik için bir erdemdir; ama gerçeklerle karşılaştırıldığında, kof ve kendi önünü göremeyen bir tutum olduğu da açıktır. Bu hataların çokça işlendiğini görebilmeliyiz.

İlkel milliyetçiler ve burjuva milliyetçileriyle, Avrupa ve Ortadoğu devlet yetkilileriyle ilişkilerde de aynı hatalı tutuma çokça girildiği görülmelidir. Mütevazı davranarak ve gerçekleri görerek uzlaşma sanatı uygulanmalıydı. Bunun teslimiyetle karıştırılmaması gerektiği çok iyi bilinmelidir. Kürt tipi veya genelde devrimci geçinen tip, ya sonuna kadar direniş ya da teslimiyet ikileminden kendini kurtaramamaktadır. Halbuki hayatın kendisinin ak ve karadan ibaret olmadığını görerek, çeşitli renklerden çok daha güzel ve uygun olanlarını gönlümüzce, gönüllerce seçmek gerekiyordu. Bu yetenek gös-

terilemedi. Yüzyılların dogmatik kişiliği hayatın çok renkliliğini görmeye fırsat vermedi. Siyah-beyaz film aşamasını geçemedi.

Fakat PKK pratiğinin savaş-eylem çizgisinde asıl hatası veya yanlışlığı; meşru savunma çizgisini derinliğine teorikleştirememek kadar, bunun pratik uygulamasını da akıl almaz bir sorumsuzlukla çeteleşme anlayışına ve insafsızlığına terk etmesidir. Şehit Agit'in dikkat çektiği hususlar az çok ciddiye alınsaydı, çete anlayışına fırsat verilmeyebilir, hiçbir savaş anlayışına benzemeyen yozlaşma önlenebilirdi. Ama sorumluluk üstlenilmeyince, bilinen ve hiç de hak edilmeyen kabuslu süreç kendini dayattıkça sonuç alıyor, sonuç aldıkça kendini daha çok dayatıyordu. Dayatmayı öyle bir noktaya taşıdı ki, en değerli yoldaşları katletmeyi bir önderlik anlayışı haline getirdi. Aslında binlerce yıllık üst tabakanın ihanet oyunu uygulanıyordu. Herhalde kendini vurmakta bundan daha tehlikeli başka bir yol bulunamazdı. İlkel güdülerini bile ölümle ve öldürmeyle çözümleyen bu anlayışın bulunduğu yerde, özgürlük ve başarı beklemeyi bir yana bırakalım, insanlığın bile geçerli yol bulamayacağı açıktır. Belki arada provokatörler vardı. Ama ağır basan yanın yarı feodal küçük burjuva kişiliğinden, köylü aptallığından ve bunu denetime alamayan örgüt ve komuta yönetiminin sorumsuzluğundan kaynaklandığı açıktı.

Bu durum, devletin ve hatta dünyanın ilgili çevrelerinin kabul ettiği tüm başarı olanaklarını yerle bir etti. İsim düzeyinde kimler sorumlu tutulmalı meselesi pratik anlamını yitirmiştir. Ama alınması gereken derslerin asla unutulamayacak cinsten ve yürekleri sürekli dağlayacak nitelikte olduğu açıktır; bu dersler bir dakika bile unutulamaz trajedi düzeyindedir. Eğer bu belanın önüne geçilip zamanın Cumhurbaşkanı Özal'ın da önünü açtığı ateşkes başarıyla uygulansaydı, en acılı sürece girilmeyebilir ve belki de uzlaşma süreci hayat bulabilirdi. Fakat şahsi hırs ve rant ekonomisinin şahlandırdığı menfaatler üstün geldi. Meşru savunma fırsatı bu durumda yine değerlendirilemedi. Sonuna kadar şiddet, her iki tarafta en acı boyutlara taşındı. Savaş normları bile anlamını yitirmişti. En basit bir fırsat ölümle ödettiriliyordu.

Şahsen Önderlik olarak, bu süreçle birlikte ayakta kalmak için çılgınca çalışmaktan başka bir yol bulamıyordum. 28 Şubat sürecinin normalleştirme çabaları yankısını bulmakla birlikte gecikmişti. Birçok iç ve dış güç kendi çıkarlarını kör şiddet ortamına bağlamıştı.

Umut edilmesine rağmen, PKK'nin içinde pratikte bu süreci aşabilecek yetenek boy vermiyordu. Özellikle grup grup genç kız ve erkeğin bile bile imhaya gönderilmeleri ve ölüme terk edilmeleri en affedilmez tutum olarak kendini dayatıyordu. Buna rağmen gerekli hesap sorulamıyor ve önü alınamıyordu. Meşru savunma anlamında en az kayıpla içine girilebilecek bir uzlaşma, aslında başlangıçtan beri sabote edilmişti. Önderliğin sonunu getiren içteki temel neden buydu. Dağa çıkmak benim için kırk yıllık bir rüyaydı. Ama bu da hiç hakkımız olmayan binlerce gencin ölümü demekti. Bu hakkı ahlaken kendimde göremiyor ve tarihi rüyamı gerçekleştiremiyordum. Çetecilik çoktan beri bu yolda önümü kesmiş bulunuyordu. Müraice bana sırıtıyorlardı. Bir nevi intikam aldığını hissettiriyorlardı. Şemdin bunu açık ve gizli mahkeme oturumlarında açıklarken, bir diğeri en eski çocukluk arkadaşımı katlediyor, bir başkası *"Önderliği nezakete n öldürüyoruz"* diyor, öbürü dağ gibi gençleri çatır çatır kurşuna diziyordu.

Bu pratiğin dökümü herkes açısından ne kadar detaylı yapılırsa, o kadar doğrular görülecektir. Tüm örgüt yapısı objektif olarak bu suça bulaştığı için sorumluluktan kurtulamaz ve en basitinden samimi bir özeleştiri gerektirir.

Şüphesiz gelişmelerin bu yönlü çığrından çıkmasında, 1993-96 yıllarında devlete hakim olan zihniyetin de belirleyici payı vardı. Jandarma Genel Komutanı Eşref Bitlis ve Özal'ın halen kuşku çeken ölümleri ile Hizbullah'ın devreye sokulması daha derinden çözümlenseydi, tedbirler daha iyi alınabilirdi. Dönemin Başbakanı'nın *"Liste cebimde, gerekenler yapılacaktır"* demesi, DEP milletvekillerinin tutuklanması, 4 bine varan köy ve mezranın boşaltılması; binlerce suçsuz, silahsız, örgütle hiçbir ilişkisi olmayan, dürüst, evinde rahat kalmak isteyen demokrat insanın katledilmesi, ekonomik ambargolar, boydan boya her tarafı kaplayan operasyonlar devlet düzeyinde de işlerin çığrından çıktığını gösteriyordu. Tarihin en karanlık ve acımasız bir dönemi böyle yürütülüyordu. 1996'dan sonra Susurluk ve Hizbullah operasyonları çok yüzeysel kalmıştır. Ağır hukuki suçlar işleyen kesimler açığa çıkıp yargılanmadıkça, devletin kendini aklaması mümkün değildir. Bu dönemin kapsamlı biçimde mutlaka yargıdan geçirilmesi gerekir. Batı, Miloseviç için gösterdiği duyarlılığı bu dönem Türk devlet yetkilileri için göstermedikçe, ikiyüzlü davranmaktan ve suç ortaklığından asla kurtulamayacaktır.

Devlet katında 28 Şubat süreci, bu çılgınlığı durdurmak açısından, sınırlı da olsa bir olumluluk arz ediyordu. Dolaylı yoldan gelen bilgilendirmeler gerçekçi ve sorumluluk taşıyan düzeydeydi. Fazla güvencesi olmasa da, mevcut çılgınlığı durdurmak açısından tek taraflı ateşkes denemesi doğru bir tedbirdi. Fakat bunun karşılıklı ve yaratıcı adımlarla desteklenmesi gerekiyordu. Bunda da pek başarılı olunamadı. Bilinen 15 Şubat komplosunun devreye girmesi durumları tamamen değiştirmişti. Artık komplonun dolaylı-direkt iç ve dış nedenlerini, nereden ve nasıl geliştiğini, amaç ve sonuçlarını ortaya koymak, buna göre yeniden düzenlemelere gitmek kaçınılmazdı. İmralı süreci bu gerçekleri, yani komployu bütün yönleriyle açığa çıkarıp etkisizleştirmeyi hedeflemek durumundaydı. Kısır bir intikamcılık ve intihar eylemliliği komplocuların beklediği bir tavırdı ve doğru olamazdı. Fakat bunun için devletin tavrı belirleyici olacaktı. Bilinen süreç ne kadar belirsizlikle dolu da geçse ve sonucun nasıl geleceği tam kestirilemese de, gelinen noktanın daha doğru olduğuna inanıyorum. PKK'nin ve halkın ezici bir kesimi, Önderliğin içine girdiği tavrı desteklemiştir. Bu tavır cinayetleri durdurmuş, dağdaki cinayetvari eylem anlayışlarına son vermenin önünü açmış, hukuk devletine adım atılması için fırsat yaratmış, çok sınırlı da olsa demokratik faaliyetlere ortam açmıştı. Dolayısıyla küçümsenmemesi gerekiyordu.

Az da olsa, PKK'nin ve halkın sırtında ucuzca beslenmiş, sırtını Avrupa'ya ve ilkel burjuva milliyetçiliğine dayamış, tüm amaçları susamış oldukları bireysel güdülerine çılgınca ortam açmak olan bir kesim bu tavra karşı tavır alınış ve bazı kaçışları planlayıp yürütmüş; özellikle Almanya'nın himayesinde ve onun tarihi amaçlarına bağlı olarak, Türkiye'de ve Kürtler arasında siyasi bir kol biçiminde örgütlenmeye çalışmıştır. Benzer birçok kişilik ve grupla daha örgütlü bir provokasyon grubu ve partisi olarak şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Para, rahat yaşam ilişkileri, medya ve istihbarat destekleri nedeniyle bu tehlikenin küçümsenmemesi gerekir. Komplonun önemli bir parçası da, birçok devletin buna benzer kendi sahte PKK'lerini yaratma ve devreye sokma çabalarıdır.

Konu dışına taşsa da, sonraki bölümlerde daha genişçe izah edilecek bu durumlar, PKK'nin ideolojik, program, örgüt ve eylem çizgisinde köklü dönüşümler yapma gereğini daha da hızlandırmayı zorunlu kılıyordu. Çok yönlü dönüşüm çabaları içinde şüphesiz en önemlisi, PKK'nin meşru savunma çizgisine çekilmeyi oldukça de-

rinliğine gerçekleştirmesini, öz savunma düzenini oturtmasını ve diğer dönüşümlere derinlik kazandırmasını gerektirmekteydi.

PKK'nin Önderlik çağrısına bağlı olarak 2 Eylül 1999'da uyguladığı geri çekilme ve meşru savunma tutumu içine girmesi, sıradan taktik bir değişiklik olarak görülmemelidir. Bu son derece stratejik bir anlamı olan, geçirilen ideolojik, programatik ve taktik dönüşümün bir gereğidir. Türk solunun ve kaçan hain kesimlerle ilkel milliyetçi ve küçük burjuva Kürt grupçukların iddia ettikleri gibi, bu ne bir teslimiyet ne de Genelkurmay anlaşmalı bir tavırdır. Defalarca vurguladığım gibi, anlaşma olsaydı, bunu ilan etmeyi tarihi bir sorumluluk bilir ve şerefle yapardım. Hiç kimse umudunu bu olumlu veya olumsuz iddialara dayandırmamalıdır. Böyle bir yaklaşım tehlikeli sonuçlara götürür. Fakat 1998'den beri daha Ortadoğu'dayken geliştirmeye çalıştığımız ateşkes konumunu daha da sağlamlaştırmak istediğimizi ve Türk ordusunun da anlayışlı davranması gerektiğini sıkça vurgulamaktan geri durmadım. Gereğini ne kadar yapacakları kendilerinin bileceği bir iştir. Yoğun spekülasyonlara konu olduğu için, bu yönlü bir açıklamayı gerekli buldum.

Yeni meşru savunma düzeni; Botan, Behdinan ve Zagros'un her iki yanındaki sahayı bir bütün olarak kapsayan, çok zorunlu olmadıkça diğer sahalara yayılmamayı esas alan, bu alanda her tür meşru öz savunma tedbirlerini düzenleyen, birlik ve eylem anlayışını bu çerçevede oturtan derinliğine bir planlama ve çalışma düzenine dayanmaktadır. Bu düzenleme ***"barış ve demokratik çözüm"*** amacına bağlılığı esas almaktadır. Sahada hükümran olan dört devletten, yani Türkiye, Irak, İran ve Suriye'den de barış ve demokratik çözüm adına diyaloğu esas almayı ve geliştirmeyi; varolan görüşmeler düzeyini bu yönlü ilkeli ve çözümü amaçlayan kapsama kavuşturmayı beklemektedir. Bu stratejik tavrın daha geniş açılımını sonraya bırakarak böyle tanımlamak, ideolojik çizgi, yeni program ve örgüt çalışmaları açısından önem taşımaktadır. Ayrıca geçirilen özeleştiri sürecine pratik bir işlerlik kazandırmak için, bu stratejik düzenleme hayati bir anlama sahiptir. Bu düzenleme, PKK'nin dönüşümde ne kadar tutarlı, gerçekçi ve başarılı olması gerektiğini ortaya koyduğu için de hayati önem taşımaktadır.

Yine bu yeni düzenleme tüm komşu devletlerin, Kürt sorununun çözümünde sınırlara dokunmadan, demokratik birlik ruhu ve ölçüleriyle ne kadar iyi niyetli olduklarını kanıtlamaları için en uygun or-

tamı hazırlamaktadır. Sadece Türkiye'ye değil, dört devlete de sınırlara dokunmaksızın, ülkelerinin ve devletlerinin bütünlük ve birliğini zorlamadan, hatta gönüllüce birlik temelinde bunu daha da güçlendirerek, kendi Kürt sorunlarını çözmeye ne kadar içten ve istekli olduklarını göstermeleri için gereken fırsat ve açıklığı sunmaktadır. Dolayısıyla yeni savunma düzeni; tarihi anlamı büyük olan, şimdiye kadar uygulanan boğma çemberleri kurarak Kürtleri imha etmek yerine, dostluk ve kardeşlik köprülerini kurarak tüm taraflara kazandıran en onurlu barışı gerçekleştirme şansını vermektedir.

Tüm Kürtleri, Arapları, Acemleri ve Türkleri bu kardeşçe çözüme çağıran en sorumlu bir tutum olarak değerlendirilmeyi beklemektedir. Çözüme yanaşan taraflara silahları her an bırakma ve silahları tek taraflı olarak kullanmama güvencesini vermektedir. Böylelikle Ortadoğu'da anlamsız ve büyük acılara yol açan yeni İsrail-Arap çatışması türü kanlı süreçlere fırsat vermeme üstün sorumluluğunu göstermeye çalışmaktadır.

Tüm bu nedenlerle komşu devletlerin bu meşru savunma düzenini bir tehdit kaynağı olarak görmemelerini, çok acılı ve tarihi derinliği olan bir sorunun kardeşçe çözümü için en uygun düzenleme olarak değerlendirmelerini büyük bir içtenlikle beklemektedir.

Barış ve demokratik çözüm ilgili devletlerce kabul edilinceye kadar, çok üstün bir sorumlulukla ve bunun için ciddiye alınabilecek bir güç konumuna ulaşmak için her türlü katılım, eğitim, özeleştiri, lojistik, yeraltı ve üstü mevzilenmeleri, en uygun birlik ve öz savunma eylemlilikleri için planlama ve uygulamalar büyük bir özveri ve başarıyla yürütülmek durumundadır.

Meşru savunma düzeni barışı ve demokratik çözümü doğuracak kadar bir nicelik ve nitelikli gücü gerekli kılmaktadır. Hiçbir barış ve demokratik çözüm arkasında bir halk ve güç durmadıkça başarıya ulaşamaz, hatta ciddiye alınmaz. Gerçek bir barış ve çözüm ancak bunu sağlayacak güce, disipline ve yönetime sahipse mümkün olabilir. Bu duruma ulaşmak için alan çalışmaları, birlik düzenlemeleri, mevzilenmeler, olası saldırılara karşı en aktif ve sonuç alıcı eylem planları, lojistik ve her türlü gizli çalışma düzenleri, doğru ve yeterli bir komuta düzenlemesi, tüm bu çalışmaların başarısı için güçlü bir eğitim, yoldaşlar arası saygı ve sevgi yüklü bir yaşam ortamı, özgür yaşamı yaratmak ve barışı gerçekleştirmek için önce kişiliklerde yaratıcı bir rekabet seferberliği; tutarlı ve kabul edilebilecek samimi bir özeleştiri

için yerine başarıyla getirilmesi gereken en temel görevlerdir. Ancak bu görevlerin başarısı kişiyi yaşadığı olumsuzluklar, suçlar ve hataları karşısında affettirebilecek bir düzeye taşırabilir. Bunun dışında hiç kimse için affedici bir durumun olamayacağı, devletten tutalım insanın kendi öz vicdanına kadar her kurum ve kişiden sonuna kadar hesap sorulacağı bilinerek ve yüce değerlerin anısına birazcık içten bağlılıkla gereklerini yerine getirmenin son ve en önemli şans olduğu kabul edilerek hakkı verilmeli ve bu görev başarılmalıdır.

Daha kapsamlı olarak açılması gereken bu konuyu bütünselliği açısından bu biçimde özetlemeyi yeterli buluyorum. PKK'nin temel eylem duruşu olarak meşru savunma dışında diğer önemli bir yenilenme; dönüşüm konusu, ideolojik biçimlenmesi ve programının başarısı açısından ilgili her ülkenin yasal ortamında hangi tür çalışmaları esas alması gerektiğine ilişkin hususlardır. Bu konu dar bir taktik yaklaşım biçiminde değil, temel bir dönüşüm ve stratejik çizgi belirleme konusu olarak ele alınmalı ve hayat bulması için elden gelen çaba ustaca ve yaratıcı bir biçimde sergilenmelidir.

Yeni dönem PKK'sinin, içinde geniş etkiye sahip bulunduğu dört ülkede de, yeni program çalışmaları gereğince yasal ve demokratik çerçevede hareket etmesi, daha doğrusu kendi etkinliğini yasal ve demokratik biçimler altında oluşturup yürütmesi gereği en az meşru savunma konusu kadar önemlidir. Hatta meşru savunma konumunun başarısı açısından, bu ülkelerin demokratik hukuk devletlerine dönüşümü için gerekli çabaların özenle ve başarıyla yerine getirilmesini zorunlu kılmaktadır. Her ülkenin somut tarihi, toplumsal, kültürel, siyasal ve yasal konumuna uygun örgütlenme ve eylemliliklere katkıda bulunmasını, destek sunmasını ve bu hususları temel bir çalışma olarak değerlendirmesini gerektirmektedir.

Her ülkeyi bundan sonraki kısımda ele almayı umarak, ana çizgilere ilişkin yaklaşımla bu konuyu tamamlamaya çalışalım. PKK'nin kendi adı ve özgün programıyla bu ülkelerde yasal faaliyetleri sürdürmesi zayıf bir ihtimaldir. Belki Irak için bu mümkün olabilir. PKK kendi adıyla ancak dışta dar bir merkez olarak varlık sürdürebilir. Zaten Güney PKK'si diye bir çalışma vardı. Burası için de koşullar belirleyicidir. Ama diğer tüm ülkelerde, hatta Avrupa ve benzeri ülkelerde koşullar, PKK yerine uygun örgütlenmelerin ya yeniden oluşturulmasını veya uygun bulduklarını desteklemesini zorunlu kılmaktadır. Bu örgütlenmelerin PKK'nin kılıf de-

ğiştirmiş biçimleri veya yan kuruluşları olarak görülmemesi gerektiği, çok önemli ve açık bir konu olarak anlaşılmalıdır. Bunlar bağımsız, yasal; programları, örgüt ve çalışma düzenleri olan partiler ve her tür sivil toplum kuruluşları olarak görülmelidir. PKK, kitlesini ve sempatizanlarını en uygun biçimde bu kuruluşlarda görev almaları konusunda teşvik edebilmelidir. Yan örgüt veya kılıf değiştirmiş biçim olarak kullanma, provokasyonlara açık bir ortam yaratır ve fayda yerine demokratik çözümlere zarar getirir. Bu ana tutuma bağlı olarak, benzer demokratik hedefleri olan tüm parti ve sivil toplum kuruluşlarının ortak cephe ve ittifaklarını desteklemeye özen gösterilmelidir. 'PKK'den emir alıyorlar' biçimindeki iddialara kanıt olabilecek yanlış tutumlara girmemeyi ve böyle davrananları uyarmayı esas almalıdır. Bu konuları kapsamlı tartışarak ayrıntılı bir çalışma planına bağlamak ve yürütmek, hem anlamlı bir özeleştiri hem de dönüşümün pratikte anlam ifade etmesi için en doğru bir yol ve yöntem olarak görülmeli ve başarılmalıdır. Avrupa için buna benzer en uygun bir çalışma, örgütlenme ve eylem biçimi de büyük önem taşımaktadır.

Ancak yeni dönemin yoldaşlık ruhu, kişilik dönüşümü ve yaşam ahlakı şekillendiğinde ve farkını ortaya koyduğunda, özeleştirinin samimice yapıldığına ve pratikte gereklerinin yerine getirildiğine hükmedilecektir. Dolayısıyla şimdiye kadar çerçevesi çizilmeye çalışılan ideolojik ve pratik çizgi ancak yoldaşların kişiliklerinde, ruh ve zihniyet dünyalarında, ortak yaşam ve özgür irade ahlakını sergilemelerinde, yüce değerlere bağlılıklarında, sevgi ve saygı tutumlarında anlam bulabildiğinde başarısından bahsedilebilecektir.

Temel dönüşüm konularının son bir parçası olarak sanat, spor, teknik ve sağlık konularında eğitim ve kurumlaşmaları ihmal etmemek önemlidir. Vücut, ruh ve zihin eğitimleri birlikte yürütüldüğünde, ideal olan yakalanmış olacaktır.

Eğitim çalışmalarında akademi düzeni geliştirilmelidir. Sanat, dil, tarih, felsefe ve ilahiyat, kadın özgürlüğü ve basın-yayın konuları başta olmak üzere, akademi düzenlemeleri yeni dönemin ideolojik ve program esaslarına güç katacak biçimde yeniden düzenlenmelidir. Yine temel politik ve askeri eğitime de, benzer bir akademik dönüşüm perspektifiyle yaklaşılmalıdır.

Diplomasi ve enternasyonalizm konularında dünya gerçekleri dikkate alınarak kadro yaratma ve üslup tutturulması önemini korumaktadır.

Daha temel bir konu olarak; halkın demokratik kültürel alanda eğitimi için, varolan basın-yayın kuruluşlarının çizgiye uygun olarak yeniden düzenlenip ihtiyaçlara cevap verecek düzeye getirilmesi önemini her geçen gün artıran bir husustur. Halk demokratik siyaseti esas olarak bu kurumlardan öğrenmektedir. Yine kıt olan sanat, haber ve yorum ihtiyaçlarının da tek aracı durumunda olan bu kurumlardır. Dolayısıyla yeterli kadro donanımı ve denetimi en ileri düzeyde sağlanmalıdır. Bu tür hususları daha fazla uzatmayı bu çalışma için gerekli görmemekle birlikte, hayatın büyük bir çeşitlilik ve zenginlik arz ettiğini bilerek sınır getirilemeyeceğinin de farkındayım.

Son olarak eklemek istediğim hususlardan biri de, gerek içimizde gerek dışımızda, yaşama tehdit teşkil etmedikçe, her görüş ve tutum sahibine sevgi ve hoşgörüyle yaklaşmak, farklılıkları bir zenginlik ve dönüşüm kaynağı olarak görmek, bastırmacı davranma ve yetkiyle hareketi değil, özgürce çıkışa ortam vaat eden ve doğal yetenekle hareket eden bir yaşam ve yönetim anlayışını sergilemek gerektiğidir. Düşmanca duruşları bile yok ederek değil, meşru ve zorunlu savunma dışında, dostluğa dönüştürerek ortadan kaldırmayı esas almalı, bu gücü ve yeteneği gösterebilmelisiniz. Fakat hainice, can alıcı yerlerden haksızca ve arkadan vurmaya çalışanlara bu fırsat verilmemeli; ısrar ettikçe, hak ettikleri yanıt anında veya er geç mutlaka verilmelidir. Islah olmayan, sürekli kötülük, bozgunculuk ve zorbalık yapan, düşmanlık üreten tutum, davranış, kaynak ve kişiliklere bu özgürlük tanınamaz. Tanınırsa, özgürlüğe ihanet edilmiş olur. Unutmayalım ki, en amansız düşmanlıklar bile, anlam buldukça giderilebilmektedir. Ama anlamı olmadığı halde ve sürekli işi gücü yıkım, bozgunculuk, maddi ve manevi öldürme olanları ve bu işi zevkle yürütenleri aşmayı bir insanlık görevi olarak görmek ve başarmak, insanın ve toplumun özgürce yaşama hakkının vazgeçilmez bir gereğidir.

PKK'nin VIII. Olağan Kongresi'ne giderken, bir savunma çerçevesinde de olsa, tarihi öneminden ötürü bu ana konularda katkıda bulunmaya çalıştım. Görüş ve önerilerimi sonuna kadar tartışabilir ve eleştirebilirsiniz. Hatta anlamlı ve başarılı alternatifleri olanların yerinde ve sonuç alıcı eleştirileri beni üzmez, tersine memnun eder. Her söz ve davranışının eğitici olmasına her zaman öncelik gösterdim. Kendimi keyfi dayattım ve yaşatmak istedim desem, kendime en büyük iftirayı etmiş olurum. Gençlere, çocuk-

lara, kadınlara ve ihtiyarlara daha çok vakit ayırabilmeli, özgünlüklerine göre kendilerine yaklaşabilmeliydim. Bu konuda kendimi borçlu ve ezik hissediyorum.

Kadınlara yaklaşımda biraz ilerlemek istedim. Tarih boyunca kemikleşmiş iki hususu yıkıp bir özelliği açığa çıkarmak istedim. En eski ve derinlikli sınıflaşmanın ezilen cinsi olarak, kader belledikleri ve aslında pek de farkında olmadıkları cins ve cinsiyet gerçekliklerini hiçbir ahlaki ve dini örtüye saygı duymadan açığa çıkarıp, cinslerinin özgünlük ve özgürlük kazanmasından çekinmemelerini, bunun tersi olarak da cinsiyetlerini meta gibi kullanmamalarını bir özgürlük ahlakı olarak açığa çıkarmak istedim. Ama bu büyük fedakarlığımız birçok kadınca ve erkekçe içimizde ve dışımızda aleyhime kullanılmak istendi. Bundan korkacak değildim. Özgür kadının ve özgür yaşamın kazanmamasını hep büyük eksiklik olarak gördüm ve tepki duydum. Fakat bu yaşıma kadar bu konuda yenilmemeyi de sizlerin, özellikle özgürlük iddiası samimi ve güçlü olan kadınların büyük bir miras ve birikim olarak değerlendirmelerini büyük bir olanak saydım. Hıristiyanlığın büyük yayıcısı Aziz Paul'un bir önerisi (tercihim olarak belirtmiyorum) bazen aklıma geliyor: *"Benim gibi ayrı, kadınsız yaşamanız zor; çalışmalara zarar değil, yarar getire bilecek eşler olarak bir arada yaşamanız uygun olabilir"* sözünün bu içerikte olduğu kanısındayım. Bu sadece bir hatırlatmadır. Ama soylu bir kişilik olduğu bu sözünden de anlaşılmaktadır. Fakat ilişkilerde yetkiye, güce ve olanaklara dayanarak zorlamada bulunmanın kölelik ahlakıyla bağlantısı unutulmamalıdır. Günümüzün moda deyimi olan 'cinsel tercihler tartışılamaz' ilkesi her ne kadar özgürlüğe yakın bir duruşu ifade ediyorsa da; konunun tarihsel, sosyal, siyasal, kültürel, dini ve ahlaki boyutunun çok kapsamlı olduğu ve köklü çözümü gerekli kıldığı açıktır.

PJA'nın kuruluşunu saygıyla karşıladım. Bu, kendi kaderlerini özgürce belirlemede tarihi bir adım, çelişkileri açığa çıkarıp çözmede temel bir araç rolünü oynayabilir. Fakat kapsamlı bir mitolojik, dini, felsefi ve bilimsel bakış açısıyla konuyu tüm tarihsel ve güncel boyutları içinde çözmeleri, bu temelde ideolojik biçim, programatik, örgütsel ve eylemsel bir hat çizip pratikleşmeleri önem taşımaktadır. Bir ***Özgürlük Akademisi*** oluşturmaları gerekli ve yerindedir. Özgür vakıf çalışmaları ve her tür sivil toplum kuruluşlarında pratikleşmeleri, özgür kimliği ve yaşamı gerçekleştirmede büyük rol oynayabi-

lir. Genelde demokratik toplumun oluşumunda öncü rol oynamaları, somut yapılarının bir gereği ve dönüşümlerinin kanıtıdır. İlerde edebi ve felsefi boyutlarda yaklaşımlarla katkıda bulunmaya çalışacağım. Ama öz sunulmuştur. Yoldaşlıkta, özgür yaşamda, tanrıça dininde ve aşka saygısı olanlarda, değerli şehitlerinde de kanıtlandığı gibi bu özün ölümsüzlük kazandığına; kölelikten, aşağılık kokan kadın ve kirli egemen erkekten intikamını aldığına ve zafere dek daha da almaya devam edeceğine ve başarılı olacaklarına dair umut ve dileklerimi de bu vesileyle belirtmeliyim.

Kongre tartışmalarının ve ondan önce size ulaşabilirse konferans çalışmalarının bu değerlendirmelerle güç kazanacağına inanıyorum. Adınızdan özünüze kadar, doğanın renklerinin ahengine uygun olarak, her konuyu en yaratıcı biçimde tartışıp, en uygulanabilir ve kalıcı değeri olan kararlar ve oluşumlara yol açabileceğinize dair umut ve inancımı da belirtirim.

Son söz olarak, özgürlüğünüz ve onurunuz neyi gerekli kılıyorsa, o kararı alınakta özgür olduğunuzu belirtmek isterim. Bu amansız bir savaş kararı olacağı gibi, barış kararı da olabilir. Ama en doğru olanı yapacağınıza, tüm insanlığa ve halklarımızın mutlak çıkarına olanı gerçekleştireceğinize; özgür ve onurlu barış kararlılığınızla birlikte, nereden ve hangi güçle gelirlerse gelsinler, imha güçlerine karşı son derece hazırlıklı olacağınıza ve gelenleri pişman edecek bir savaş kararlılığına sahip güçte bulunduğunuza dair inancımı da belirtirim. Her şeyi bundan sonra o çokça söylediğiniz *"sözümüz pratiğimiz olacaktır"* tavrınız belirleyecektir. Yine her şeyin sizleri bu sözün anlam bulması ve pratikleşmesi için zorladığını, kararlılığınızın gereği olarak her türlü hazırlığı yapmanızın şart olduğunu, gaflete düşmemenizi ve yerinde olmayan ölümleri kader olmaktan çıkarmanız gerektirdiğini de belirmeliyim.

Bir konuda ricada bulunuyorum: Tüm örgütsel ve eylemsel çabalarınızı bana göre, özellikle esaret koşullarıma göre ayarlamamanız gerekir. Esas geçerli olan sizlerin sağlık, onur ve başarı durumunuz ve bunu temel almanızdır. Komplocular yaşamımı sizlere karşı kullanmak istediler. Kahramanca bir ölüm imkanı çoktan elimden alınmıştı. En kahredici bir yaşam içine düşürülmüştüm. Tarihin bütün lanetlileri beni çarmıha germişlerdi. Esenliğiniz için, en zor biçimde de olsa, bugüne kadar yaşamam önemliydi. Gerçekler büyük oranda ortaya çıktığı gibi, doğru karar ve eylem pozisyonuna da geldiğinize

inanıyorum. Çocuk değilsiniz; doğru olanı ve başarıyı sağlayabilecek gücünüzü sadece kendiniz ve halk için kullanın. İnsanlık adına da mümkünse bir şeyler yapın. Ama sağlığınız, onurunuz ve zaferiniz öncelikle kendiniz için gereklidir. Sizler ve halk benim için büyük fedakarlık yaptınız. Bunun yeterli olduğuna inanıyorum. Ben de artık endişelerimden kurtulup biraz kendimi dinlemek isterim.

Fakat şu hususun da tamamen farkındayım ve dikkat etmek durumundayım: Komplonun mantığı, esas olarak yaşatılmamam veya yaşatılsam bile tüm dürüst halkımızı, dostlarını, en başta sizlerin sonuna kadar bağlı olanlarını imha etmek, kalanları da bölüp birbirlerine bırakmak, böylelikle fiziki ve manevi imha biçiminde örgütsel varlığınızın sonunu getirmekti. Aslında şu yüzkarası rantçı düzenin krize sokulmasından da netçe anlaşıldığı gibi, Türk halkı üzerinde de benzer bir uğursuzluk amaçlanmaktaydı. Tüm hesap, kof bir direnme biçiminde halk çocuklarını ve halkları birbirine kırdırmaya yönelikti. Tarihi intikam peşinde olan bazı Yunan lanetlilerinden tutun kimi Türk 'asalım'cılarına kadar Türkiye'yi daha çok kendilerine bağlamak isteyen güçlerin hepsi, bana dayalı bir kargaşadan çıkar umuyorlardı. Ölümüne direnseem, dört dörtlük oyunları tutacak; yaşamaya çalışsam, 'teslim oldu' denilecekti. Kahredici ikilem buydu. Hırsının pek kaba olmaması ve sağduyum, daha uçaktayken kardeşlik savunmasını ortaya çıkardı. Bu tavır benden çok sizler için büyük şanstır. Ama sonun nasıl biteceğini kestiremiyorum.

Ölümümün yalnız benimle sınırlı olması için çok çaba harcadım. Fakat beklenmedik bir ölümüm veya kendilerine göre ayarlanan bir sonuç, hala halkla birlikte imhanızı gündemde tutmaktadır. Bunun böyle olmaması için yine çaba harcayacağım. Ama yine de bu tür ölümüm yarın olabilecekmiş gibi her tür hazırlık içinde olmanız, sadece sizler için değil, tüm yurtsever halkımız ve dostlarımız için de gerekli olmaktadır. Bunun için *"Paketlenmem Hiroşima'dan daha tehlikeli bir bombalamadır"* demiştim. Yarın en felaketli gün gelecekmiş gibi, hepinizin, herkesin hazırlık içinde olması, sağlığı, onuru ve başarısı için şarttır. Yine de barış, kardeşlik ve demokratik çözümün başarılı olacağına dair umudumu belirtir, bunu pratiğinizle kanıtlayacağınıza dair inancımla birlikte, her şeyden önce gelen yoldaşlık sevgisi ve saygısıyla hepinizi selamlar, daimi başarılarınızı dilerim.

E- KÜRT SORUNUNDA ÇÖZÜME DOĞRU

Eğer bir toplumsal olguda kökenleri yüzyıllarca öncesine dayanan bir sorun yaşanıyor ve çağına göre normal sayılabilecek bir çözüme bir türlü ulaşmıyorsa, bunda kusuru iç ve dış objektif koşullarda aramak gerçekçi olmaz. Her sorunun objektif koşulları vardır. Ama bu etkenler çözüm önünde sonsuz engeller olarak rol oynamamışlardır. Kaldı ki, objektif koşullar ne kadar olgun ve elverişli de olsa, kendi başına çözüm getiremezler. En olumsuz koşullarda bile, her zaman bir köşesinden çözüm olanağını yakalamak mümkündür. Çözümsüzlüğü sübjektif koşulların dar anlamda yetersizliğine bağlamak da gerçekçi olmaz. Uğruna az kan döküldü veya örgüt bilinç düzeyi zayıftır demek de izah edici bir neden olamaz. Yine her şeyi askeri ve siyasi strateji ve taktiklerin hata ve yanlışlıklarına yüklemem de aldatıcı olabilir. Temel çözümsüzlük nedenini, çözüme yaklaşım tarzında, tarzın ne kadar gerçekçi ve uygulanabilir olduğunda aramak daha doğru bir değerlendirmedir.

Sovyetler Birliği dev gibi bir güçtü. Askeri ve siyasi olarak hiç yenilmedi. Dış bir gücün saldırısı veya iç isyanlar da yoktu. Fakat çözüldü, amacına bağlılıkta yenildi. Nedeni basittir: Sosyalist bireyin özgürlük düzeyiyle toplumun demokratik düzeyi, sosyalist gerçekçiliğin dışındaydı. Özgür insan gerçeğine yanıt verememe, çözümsüzlüğe götürmüştü. Faşizmin sorunlar karşısındaki yıkımları için de benzer nedenler ileri sürülebilir. Sorun çözmek bir sanattır. Bunun için bilimsel yaklaşmak şarttır, ama yeterli değildir. Sanatını da beraberinde bilmek gerekir. Bir kilit tüm kapıları açamaz. Ama tüm kilitler birbirine benzerdir. Benzemek, kendi başına açmak için yeterli

değildir. Ancak en uygun deliği bulup o kilidi yerleştirirseniz, kilitli kapıyı açabilirsiniz; yoksa kapılar hiçbir kilitle açılmaz demek, gerçekçi bir yaklaşım olamaz.

Kürt sorununda çözüm için ne az kan döküldü, ne de az örgüt kuruldu. 'Az savaş ve diplomasi yapılmıştır' da denilmez. Sorunun objektif olarak olgunlaşmaması bahanesi de ileri sürülemez. Parçalı olması sadece dezavantaj değil, avantaj da oluşturabilir; ama çözüm düzeyine baktığımızda, bir arpa boyu yol almadığı görülecektir. Örneğin Güney Kürdistan'da son on yıl içinde olup bitenler ne objektif koşulların yetersizliği, ne dış desteğin azlığı, ne de örgüt ve bilinç düzeyinin zayıflığıyla izah edilebilir. Tersine, tüm koşullar olgun ve elverişlidir. Ama çözüme bir türlü gidilememektedir. Bunun temel nedeni, gerçeğe saygısızlık ve hatta en rahat çözüm yollarını bile bile engelleme tutumudur; çözüm olması gereken güçlerin, bizzat çözüm gerçekleri ve yolları önünde ısrarla engel teşkil etmeleridir. Olgunlaşan her sorunun makul bir çözüm yolu vardır. Ama bunun için en başta gerekli olan, gerçeklere derinden anlam vermek ve en sınırlı çözüm olanaklarını bile ciddiye alarak yaklaşım iradesini ve sabrını inadına göstermektir. Kürt sorununun çözümünde olmayan tek etken budur.

Tabii ki bu tutumların altında tarihsel, toplumsal ve siyasal nedenler vardır. Her tutumun altında yatan bu nedenler uzun uzun anlatılabilir. Sonuç gelip gerçek koşulların olanak verdiği en makul çözüm konusunda ciddiyet ve ısrara dayanmaktadır. Belki, bu iki basit kelime gibi görülebilir. Ama bunlar olmadı mı, çözüm altın tepside sunulsa da, ciddiyet ve ısrarı olmayanlar için bir anlam ifade etmez. Çözüm gerçekçiliği, ciddiyeti ve ısrarı; sonucu belirleyen anahtarı açan kilit rolünü oynar. İlla şöyle gönlümdeki bir otonomi veya ulusların kaderlerini tayin hakkı gereği şöyle dört dörtlük bir devlet istiyorum derseniz, önünüzdeki makulü göremezsiniz; dolayısıyla sayısız çözüm fırsatını kaçırmış olursunuz. Kürt sorununda yaşanan biraz da bu mantık ve şaşılıktır.

İlkelerle reel politika karıştırılmaktadır. Sanki ilkeli kalmak için reel politika yapılmayacak, tersine reel politika adına ilkeden vazgeçilecek! Şaşılık ve mantık hastalığı denilen eğilimler, bu ikilemi aşamayanlardır. Kürt sorununun yaşadığı çözümsüzlükte bu ikilemin payı büyüktür. İlke adına dogmatizm, reel politika adına gırtlağına kadar teslimiyet anlamını da doğuran bu tür yaklaşımlar, so-

runu en hastalıklı hale getirmenin sorumluluğunu da taşımaktadır. Halbuki hayata çok renklilik hakimdir. İsteyen kendi rengini yaratabilir. Toplumsal sorunda da çözümün rengini bulmak için, öncelikle siyah-beyazdan başka bir görme algısı olmayanların renk körlüğünden kurtulmak gerekir. Biz kendimizi bu gerçekten soyutlamıyoruz. Aynı hatalara biz de düştük. Önemli olan, hatadan kurtulmayı bilmektir.

Kürt sorununda önümüzdeki dönemde daha da yoğun olarak içine girilecek çözüm sürecini kavramaya çalışırken, yönteme ilişkin bu hususları tamamen göz önünde tutmak gerekir. Çözüm, sanıldığı gibi antlaşmalar yaparak veya devletin bahşettiği yaklaşımlar sayesinde gerçekleşmeyecektir. Kürt realitesi bu tarzlara olanak tanımamaktadır. Ama böyle olmadı diye, çözümsüzlük bir kader olarak görülmüyor; tersine, bu durum çözümün başka biçimlerde aranması gereğini ortaya koyuyor.

Son 200 yıllık deneyimler, Kürt sorununun burjuva milliyetçi ve feodal otonomist yaklaşımlarla çözümlenemeyeceğini ortaya koymuştur. Komşu ulus-devlet gerçeği, bu modele şans tanımakta; çember altında bir tecrit duvarıyla boğulma tehlikesine yol açmaktadır. Bir İsrail-Filistin milliyetçi yaklaşımının yol açtığı çözümsüzlük ve insanlıkla alakası olmayan sonuçları ortadadır.

19. yüzyıldan kalma ve reel sosyalizmin daha da incelttiği bu milliyetçi model, ak-kara mantığının alabildiğine geliştirilmesinden sorumludur. Batı uygarlığının büyük bedeller pahasına ulaştığı demokratik sistem, aslında tüm toplumsal sorunların çözüm anahtarlarını sunmaktadır. Batı başta kendi tarihi anlaşmazlıklarının tümünü çözdü. Şimdi de dünyaya öğretmektedir. Demokratik sistemin Ortadoğu'yu kapsamına aldığını söyleyemeyiz. Ama kapısının bu sistemle artık artan oranda dövüldüğü de bir gerçektir. Demokratik sistem dışında, devasa boyutlu ulusal toplumsal sorunların çözüm yolu gözükmemektedir. Kaldı ki, sonuçlarıyla üstünlüğünü kanıtlamış demokratik sistemin tüm taraflar için en az kayıpla azami ortak yararı gerçekleştirmenin en elverişli yolu olarak da değeri her geçen gün daha iyi kanıtlanmaktadır. Mevcut siyasi sınırları veri olarak kabul etmekle birlikte, sorunları olan tüm çevreler, gruplar ve kültürlerin haklarını gerçekleştirmektedir. Süreç içinde eşitçi ve özgürlükçü yönde evrimle, her olguya kendini ilerletme ve layık olduğu gelişmeleri iradesiyle sağlama şansını vermektedir. Sürekli kendini eğit-

meye, örgütlemeye, seçme ve seçilmeye zorlayarak, demokratik siyasetle devlete ve yasalara taşırabilmektedir. Batı toplumları üstünlüklerini sadece bilim ve teknik gelişmeye borçlu değiller. Onlardan da çok, bu üstünlüğü demokratik sistem doğurmuştur. Halen demokrasiden korkanlar, 'önce ekonomi, sonra demokrasi' diyenler, aslında arabayı atın önüne koymaktadırlar. Asıl demokrasi, geri ekonomilerin hızla kalkınması için öncelik taşımalıdır. Bilimsel olarak da kanıtlanan ve sahiplerine Nobel ödülü aldırtan bu gerçekliğin ışığında, Ortadoğu genelinde ve acilen de Kürt sorununda demokratik sistem altında çözüm aramak, sadece mümkün yollardan biri değil, aynı zamanda mevcut koşullar altında en uygun çözüm yoludur. Hükümran ulus-devletlerin demokrasiden uzak olmaları, bir engel olarak veya başka yollara sapmak için vesile olarak görülmemelidir.

Bundan önceki bölümlerde açımlandığı gibi, Kürt sorununun kendisi bu devletleri demokratikleşme doğrultusunda zorlayacaktır. Çünkü yaşadıkları derin kriz ve çözümsüzlükler, demokratik sistemi onlar için de tek doğru seçenek haline getirmektedir. Dolayısıyla çağdaş demokratik uygarlıkla Ortadoğu'nun sorunlu yapılarının karşılaşması, özellikle Kürt sorununda demokratik sisteme geçişi adeta olmazsa olmaz kabilinden bir aşamaya getirmektedir. (Bu konu ilgili bölümde kapsamlı olarak değerlendirildiği için tekrar açımlamayacağım.) Tarihte uygarlığın Sümer örneğinde doğuşu gibi, Ortadoğu'da demokratik uygarlık çağının yeni bir içerikle doğuşunu zorlamaktadır. Kader bir kez daha Kürtlere bir uygarlık biçiminin, anlamsız sınıfsal yapıların aşıldığı demokratik uygarlığın kilidi olma rolünü vermektedir. Kürtler sadece en ağır öz sorunlarını çözmekle kalmayacaklar, komşu halklara da demokratik sistem içinde kardeşliğin ve gerçek özgür birlikteliğin onurunu birlikte paylaşma şansını da vereceklerdir. Bölge halklarının tarih boyunca umut ettikleri gerçek kurtuluşçuluğun, barışın ve müreffeh yaşamın altın kilidini sunacaklardır. Bu yaklaşımı hayal olarak değil, gerçekliğin bir gereği, çağa ulaşmanın zorunluluğu ve tüm gerilikleri aşmanın emin yolu olarak görme; sorumluluk, ciddiyet ve inatla üzerine düşeni yapma; tarihi görevlerine doğru sahip çıkmanın gereği olarak da anlaşılmalıdır.

Kürt sorunun çözümüne ilişkin bu genel çerçevenin ışığında, içinde yaşanılan ülke ve devletlerin her biri için de olası çözüm biçimleri konusunda, tezler düzeyinde ana hususları koymaya çalışalım.

1-Türkiye'nin Kürt Sorunu ve Demokratik Çözüm

Kürt sorununun ağırlaşmasının nedenlerini ve çözüm yolunu Türk-Kürt ilişkilerinin oluşum ve gelişim mantığında aramak en doğru yöntemdir. Çözümün kendisi bir sonuçtur. Başarılı olması için dayandığı olguların tarihsel kaynakları ve nasıl evrim gösterdikleri ana hatlarıyla ortaya konulduğunda, bilimsel yöntemin uygulandığından bahsedebiliriz. İlgili bölümlerde uzunca üzerinde durulduğu için, özce bazı çizgisel özelliklerini hatırlatmakla yetinelim.

a- Feodal Beylik ve Sultanlık Dönemi

11. yüzyılda Büyük Selçuklu sultanları ve Oğuz boylarının akınlarıyla başlayan bu süreç, çatışmadan ziyade uzlaşmalarla yönetilmiştir. Bizans İmparatorluğu'na karşı geleneksel İslam ittifakı temel alınmıştır. Birbirlerinin hukukuna saygı gösterilmiş, Kürt ve Türk beylikleri birbirlerinin varlıklarını tanımışlardır. Başta Malazgirt Savaşı olmak üzere birçok savaşta ittifak etmeleri, sonuç alınmasında belirleyici olmuştur. Türk beylikleri ve sultanlık askeri ve siyasi yönde güçlenirken, Kürtler ekonomik, kültürel ve sosyal yönden daha üstün durumdadır. Kürt kültürü daha çok asimile etmektedir. Mevcut sorunlar, ortaçağda her tarafta olan beylikler ve sultanlıklar arasında etkinlik kurma kavgalarından kaynaklanmaktadır. Çatışmaların bilinçli bir etnik, kavimsel yönü fazla yoktur. Hakim sınıfların mülkiyet, siyasi ve askeri çekişmeleri olarak, kendi aralarında geçmektedir. Dolayısıyla Türk-Kürt ilişkilerinde etnik ve kavimsel sorunlar aramak, bu süreçte fazla anlamlı değildir.

Osmanlı sultanlık rejiminde ilişkiler daha çok düzene girer ve statü kazanır. Esas olarak Kürt beyliklerini iç işlerinde serbest ve babadan oğula geçen hükümetler biçiminde tanımaya dayalı bu statü 19. yüzyıla kadar devam eder. Bu, imparatorluk bünyesinde egemen sınıflar içinde en gelişkin statü olarak görülebilir. Sultanların bu ilişkiyi stratejik düzeyde değerlendirdikleri, birçok fermanda açıkça görülmektedir. Bizzat kendilerinin tesis ettikleri ve Kürdistan eyaleti, hükümetleri ve beylikleri biçimindeki kavramlarla resmiyet kazandırdıkları Kürt ilişkileri, bir nevi ayrıcalık taşımaktadır. Bunda Kürtlerin aşiret ve kavim olarak güçlü bir biçimde yerleştikleri coğrafyanın rolü ve Ortadoğu'daki hükümranlık için taşıdıkları stratejik önem baş neden sayılmaktadır. Kürt beylikleriyle uzlaşmadan, İran

ve Arabistan feodalleri karşısında üstün duruma geçmeleri pek olanaklı olmamaktadır. Türk sultanları bu gerçeğin derin bilincindedirler. Kürt beylikleri de bu stratejik ihtiyacı iyi değerlendirerek, imparatorluğun en güçlü otonomilerini kurmuşlardır. Kürt otonomiciliği feodal dönemin tipik statüsü, bir nevi çözüm yolu olmaktadır.

19. yüzyılın başından itibaren Avrupa sömürgeciliğinin Ortadoğu'da etkili olmaya başlaması, Kürt-Türk ilişkilerindeki bu statüyü sarsar. Başta İngiltere olmak üzere, öne çıkan sömürgeci kapitalist devletlerin Ortadoğu'da Hıristiyan azınlıklara sahip çıkma ve sultanlığı Rus yayılmacılığına karşı koruma biçiminde gelişen politikalarında, Kürtleri tecrit etme ve koz olarak kullanma biçiminde tehlikeli bir eğilim gelişir. İngiltere'nin ahlaki hiçbir temeli olmayan böl-yönet politikasının bir uygulaması olarak, çok tehlikeli bir rol oynar. Etkili olmak için tüm güçlerle oynama, katliamların gerçek nedenidir. Yüzyıllarca az çok geçerli olan Osmanlı barışı bozulur. Kavimlerin birbirlerini yeme dönemi başlar. Kapitalist sömürgeciliğe dayalı milliyetçilik, boğazlaşma ve parçalanma dönemi olarak tarihte yerini alır. Kürt-Türk ilişkilerinde sorunların doğduğu ve geliştiği dönem olarak, bu süreci esas alma gerekir.

b- Milliyetçilik, İsyan ve Tenkil Dönemi

Kapitalist sömürgeciliğin tetiklediği bu dönem, Kürt sorununun çağdaş anlamıyla doğduğu ve geliştiği dönemdir. Bunun altındaki mantık; Hıristiyan azınlıkları kendine bağlamak için Kürtleri öcü gibi kullanmaya, aynı zamanda Türk ve daha sonra İran ve Arap yöneticilerini kendine daha çok bağlamak amacıyla bizzat tetikleme biçiminde rol oynadıkları Kürt isyanlarını kullanmaya dayanır. Kürtler tam bir kobay ve tahrik aracı olarak kullanılmaya çalışılmaktadır. Herhangi bir uygarlık misyonuyla yaklaşma niyetleri yoktur. İngiltere bu politikada başı çekmektedir. Diğer sömürgeci kapitalist devletler de bu politikayı esas alarak sürdürmekten geri durmayacaklardır. Günümüze kadar devam eden emperyalist kapitalizmin bu Kürt politikası, genelde tüm Ortadoğu halkları ve özelde Kürtler üzerinde tarihlerinin en yıkıcı sürecini yaşamalarına yol açmıştır. Bu politikanın ayrılmaz bir özelliği olan burjuva milliyetçiliği, kaynağı itibariyle böl-yönet amacına dayandığı için olumsuz bir rol oynamış; Avrupa'da ulusal pazar, dil, kültür ve devletin oluşumunda temel ideolojik rol oynarken, Ortadoğu'da halkların birbirini yeme aracına dö-

nüşmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılınasında temel rollerden birini oynarken, Ortadoğu mozaiğinin parçalanmasına, halkların tek tek kalınasına, hatta Araplarda ve Kürtlerde görüldüğü çok sayıda parçaya bölünmelerine ve kolay yem olmalarına yol açmıştır. Daha sonra güçlenen yerel milliyetçilikle mikro etnik milliyetçiliklerin bu parçalanmayı derinleştirmeleri de, bu parçalanmanın, böl-yönet politikasının bir uzantısı olarak rol oynamaya devam etmiştir.

Türk milliyetçiliği, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılınasına tepki olarak, bölgede en erken şekillenen milliyetçiliklerin başında gelmektedir. Başlangıçta ***Namık Kemallerle*** meşrutiyet amacıyla sınırlı da olsa ilerici bir özde gelişen bu milliyetçilik, ***Yeni Osmanlıcılık*** olarak kavramlaşırken, ***İttihat ve Terakki Cemiyeti***'yle 19. yüzyılın sonlarında ***Pantürkizm*** ve ***Abdülhamit*** tarafından ***Panislamizm*** biçiminde kavramlaştırılmıştır. Meşrutiyet rejimi bu milliyetçiliğin kazanımı olarak ortaya çıkar. Demokratik özden yoksundur. Başlangıçtaki hürriyet ve kardeşlik vurguları, daha sonra yerlerini diktatörlüğe ve ırkçılığa bırakmıştır. Bu politikayla girilen I. Dünya Savaşı imparatorluğun parçalanmasıyla sonuçlanmıştır.

Cumhuriyet döneminin Atatürk milliyetçiliği daha farklıdır. Irkçı değildir; tüm Anadolu uygarlıklarını kendine kaynak olarak almakta ve saygı duymaktadır. Osmanlılarca horlanan Türk halkının moralini ve ulus bilincini yükseltmek için ***"Ne mutlu Türküm diyene"*** sloganını kullanmıştır. Burada da ırkçı bir yön değil, ortaçağ boyunca sultanlarca hor görülen Türk halkının uluslaşması hedeflenmiştir. Daha sonra geliştirilen ırkçı Türk milliyetçiliğiyle Atatürk milliyetçiliği arasındaki fark önemlidir.

Cumhuriyet dönemindeki ırkçı Türk milliyetçiliği, İttihatçılığı temel alınakla birlikte ondan daha geridir. Artan ekonomik bunalımlar, köyden kente akın ve solun yükselişi karşısında, 1960'lardan sonra politikleşen ve ifadesini ***Ülkü Ocakları*** ve ***MHP***'de bulan, ayrıca başka kanatlara da bölünen bu milliyetçilik, günümüzde iktidarın da bir kanadı olmuş; solun tasfiyesinde önemli rol oynamıştır. Atatürk çağdaşlaşmasıyla çelişmesi, demokratikleşememesi ve faşist otoriterliği sürdürmesi, ırkçılık temeliyle birlikte bir handikap rolündedir. Başta ***CHP*** olmak üzere Atatürk milliyetçiliğinde yenilenme çabaları görülmekle birlikte, henüz beklenen sıçramayı yapamamıştır. Atatürk milliyetçiliğinin kaderi, bu sıçramanın demokratikleşme doğrultusunda gerçekleştirilmesine bağlıdır.

Geleneksel Osmanlıcılık, Türk-İslam sentezi biçiminde bir akımla yenilenmek istenmiştir. İslam'ın siyasi yükselmesine dayanan bu akım, daha çok gelişen Anadolu burjuvazisinin liberal eğilimi olarak şekillenmektedir. Türklükten çok İslam'a vurgu yapan, İran ve Araplardaki İslami eğilimlerden güç almaya çalışan bu eğilim, son dönemde daha çok Avrupa Hıristiyan Demokrat Partileri doğrultusunda gelişmeye çalışmaktadır.

Türkiye burjuvazisinin CHP'den ayrılan ve liberalleşme iddiasındaki geleneksel iktidar bloğu; ***DP***, ***AP*** ve ***ANAP*** deneyimlerinden sonra dağılma sürecini yaşamaktadır. Bu blok tutarlı bir demokratizm örneği sunamamıştır. Günümüzde en çok üzerinde durulan, burjuvazinin merkez demokrat parti bloğunu yaratma çabalarıdır. Hem merkez sağ hem merkez sol, demokrasiye ve insan haklarına vurguyu yaparak, bu boşluğu doldurmaya çalışmaktadır.

Türkiye'nin dünya çapında girdiği çok yönlü kriz, son yüzyılına damgasını vuran milliyetçiliğin de çıkmazını ve çözümsüzlüğünü göstermektedir. Cumhuriyetin kuruluşunda Atatürk milliyetçiliğinin rolü kesin olmakla birlikte, demokratik evrim gösterememesi bu çözümsüzlüğün temelidir. Aynı hastalık ve çözümsüzlükler Ortadoğu çapında yaşanmaktadır. Milliyetçiliğin en ileri çağını açan Avrupa'nın Hitler faşizmiyle doruğa ulaşan ırkçı milliyetçiliği tarihe gömüp demokrasi bayrağını yükseltmesi, 20. yüzyılın ikinci yarısına damgasını vuran ana eğilimdir. Atatürk, Batı milliyetçiliğinden sınırlı da olsa ilerici çağında yararlanmıştı. Bu anlamda da çağdaştı. Fakat II. Dünya Savaşı sonrası çağdaşlık demokratik uygarlık olarak tanımlanırken, Türk yönetimleri bu tür uygarlık gelişimini özde kavrayamadılar; kavrasalar da, işlerine gelmedi ve inanmadılar. Daha çok cumhuriyeti oligarşik bir iktidar altında yönetmeyi çıkarlarına uygun buldular. Çağdaş demokrasiyi çıkarları için tehlike olarak algıladılar. Bu da cumhuriyetin çağdaş uygarlıktan kopması anlamına gelmektedir.

Ekonomik bunalımın temelinde bu gerçeklik yatmaktadır. Tüm yıkılmış Avrupa ülkeleri demokratik rejimle bugünkü seviyeyi yakalarken, Türkiye demokratikleşmekten hep uzak durdu; hatta muazzam bir demokrasi demagojisiyle kendini gizleyerek çıkış yapabileceğini sandı. Köylü kurnazlığıyla çağdaşlığa oynadığını ve herkesi uyuttuğunu sanırken, henüz yeni yeni Türkiye'yi tam bir kayaya toslattığının farkına varmaktadır. Açık ki, 20. yüzyılın ikinci yarısında-

ki Türk siyasal eliti cumhuriyetin çağdaşlaşma iddiasını özünde anlamadığı gibi, sınırlı olan mirasını da kötü kullanmaktan çekinmemiştir. Ordunun buna tepkisi, siyasi kliği sürekli denetim altında tutma ve dört önemli darbeyle cumhuriyetin raydan çıkışını önleme biçiminde olmuştur. Fakat bu darbeler ciddi bir programa dayanmadıkları ve daha çok klasik ölçülerde cumhuriyeti korumayı esas aldıkların için, etkileri yerinde oynamaktan öteye gitmemiş; cumhuriyetin içe doğru daha da büzülmesine ve tutucu hale gelmesine yol açmıştır. 20. yüzyılın sonlarında yaşanan sadece bir ekonomik kriz değil, ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal tüm alanlarda topyekün bir bunalımdır. Bu durumun bir adım ötesi kaos ve hiperenflasyondur. Geçmişte ısrar edilirse, bunun da yaşanması kaçınılmazdır.

Türkiye'nin çağdaş demokratik uygarlıkla arasındaki mesafenin açılmasına yol açan, gerici milliyetçilikle oligarşik yönetimlerin antidemokratik hareketleridir. Türkiye günümüzde bu çelişkinin sonuçlarını, tarihindeki en ağır ve süreklileşen krizi biçiminde yaşamaktadır. Rejimin otoriter ve içe kapanmacı özelliği müdahalenin iç koşullardan gelişmesini engelleyince, tarihte de çokça görüldüğü gibi çözüm, müdahale dışardan beklenmektedir. IMF ve AB, iki kanaldan bu müdahaleyi yapmaya çalışmaktadır. Ama devletin geleneksel korkuları ve demokratik açılıma kapalı yapısı, dış müdahalenin de başarılı olmasını engellemektedir. Dolayısıyla iç ve dış çözüm olanakları engellenince, krizden her an toplumsal bir patlama tehlikesi de gündemleşmektedir. Genelde Türk milliyetçiliği en derin açmazını yaşarken, faşizmle çıkış aramak isteyen ırkçı Türk milliyetçiliği, iç ve dış koşulların sert duvarıyla karşılaşmaktadır. Faşizm yükselme ve iktidar için sağlam dayanak bulamayınca hırçınlaşmakta ve güç kaybetme tehlikesiyle kuşatılmış bulunmaktadır. Tüm iç ve dış koşullar her iki milliyetçiliğe de ya dönüşüm ya da aradan çekilme biçiminde bir ikilem dayatmaktadır. Ordu geleneksel darbeyle fazla bir şeyin yapılamayacağının derinden farkındadır. Kapsamlı bir reform programı için iktidarı tümden alması da, mevcut dış ittifaklar ve iç koşullar nedeniyle pek olasılık dahilinde görülmemektedir. Ancak cumhuriyet dağılma tehlikesi geçirirse, bir açık müdahale söz konusu edilebilecektir. Kaldı ki, ordu yoğun denetim ve gözetimini MGK'nın artan rolüyle fazlasıyla yerine getirmektedir.

Bu koşullar altında Türkiye, kendi tarihinin en kapsamlı değişim ve dönüşüm sorunlarını tartışmaktadır. Medyanın da aracılık etme-

siyle tartışma günü gününe en ücra köşeye kadar yansımaktadır. Bu tartışma ne meşrutiyet öncesi sığ aydın-bürokrat tartışmasına, ne de II. Dünya Savaşı sonrasında CHP içindeki demokratların çıkışına benzemektedir. Bu, 1970'ler Türkiye'sinde sağ-sol tartışmasını aşan bir tartışmadır. Bunda sosyo-ekonomik düzenin vardığı aşama, siyasi sistemin tıkanması, Kürt sorununun ulaştığı biçim ve dış dünyayla yaşanan uyumsuzluklar temel rol oynamaktadır. Geçmişte olduğu gibi, sıradan önlemlerle kriz ve bunalımın üstesinden gelineceğine kimse inanmamaktadır. Alınan tek taraflı her çözüm tedbiri, krizi ve sorunları daha da ağırlaştırmaktan öteye bir anlam ifade etmemektedir. Bu durum teşhisin yeterince doğru yapılmadığını göstermektedir.

Milliyetçi ideolojiyle azami aşamaya varılmıştır. Bu ideolojiyle sorunlar çözülmez, ağırlaştırılır. Tüm Ortadoğu'da yaşanan gerçeklik bunu doğruluyor. Türkiye krizi emperyalizm koşullarında genel bir durumu da göstermektedir. Arjantin, Brezilya ve Endonezya'yla benzerlik genel durumdan kaynaklanmaktadır.

Türkiye örneğine daha yakından bakıldığında şunlar söylenebilir: Kapitalist ekonomi mevcut sistemle daha fazla gelişemez, bilakis geriler. Cumhuriyetin kuruluş dönemi, devlet eliyle kapitalist birikimi sağlama ve genç burjuvaziyi bürokrasinin içinden kollayıp yaratma dönemiydi. Kapitalizmin temeli böylelikle atıldı. 1950'ler kapitalizmi geliştirme ve yayma dönemiydi. Kırsal alandaki tarım kapitalizmiyle kentlerde sanayi kapitalizmi bu dönemde hamle yaptı. Bürokrat kapitalizminin yanında, özel birikim dönemi de açıldı. Ticari-sınai kapitalizm öne geçti. 1980'ler sonrasında mali sermayenin hamlesi başladı. İç ikame ve sanayide dışa açılmayla bir hamle daha yapıldı. Türkiye kapitalizmi tüm bu adımlarla belli bir aşamaya geldi. Gelişmemiş üçüncü dünya ekonomileri diyebileceğimiz koşullardan Avrupa ülkeleriyle rekabet edebilecek bir konuma yerleşti. Eksiği, bu ekonomik yapının siyasi sistemini kurmaktı. Bunda tereddütlü davrandı. Bu konuda esas engel de Kürt sorunuydu.

Yakın tarihiyle bağlantısı içinde ele alırsak, cumhuriyetin kuruluşunda da benzer bir durumla karşılaşırız. Cumhuriyet sistemleşirken Kürtleri unutmuştur. Fakat her zaman korkusunu hissederek, sistemle uzlaştırarak çözümden uzak durmuştur.

Kürt isyanları, ortaya konulduğu gibi, ayrılıkçılığı esas alan isyanlar değildir. 19. yüzyıl boyunca devam eden Kürt isyanları sis-

temden ayrılmak için değil, dışlandıkları için gelişmişlerdi. Artan merkeziyetçilik Kürtlere yer vermiyordu. Kürtler eski geniş otonomilerini kaybettikleri gibi, yeni merkezi sistemde yerlerinin olmadığını görüyorlardı. Büyük devletler Türkiye'yi daha çok bağımlı kılmak için zaman zaman olayları tahrik etmekle birlikte, hiçbir zaman ayrılmak amacıyla desteklememişlerdir. Cumhuriyetin kuruluşunda bu durum daha da açığa çıkmıştır. Kürtler sadece otonomilerini kaybetmediler, toptan varlıklarının inkarıyla kendilerini karşı karşıya buldular. Tabii çıkarı olan devletler, başta İngilizler, bu vesileyle ortaya çıkan isyanlardan yararlanmışlar; kemalistlerle nihayet uzlaşmışlardır. Daha sonraki süreç, Kürtlerin tamamen yasaklama sürecine alınarak çürümeye ve unutulmaya terk edilmesidir. Buna PKK somutunda verilen yanıt, bilinen 20. yüzyılın son çeyreğindeki düşük yoğunluklu savaştır.

Kurulurken Kürt isyanı bahanesiyle demokratikleşemeyen cumhuriyet, çağdaşlaşma sürecinin en önemli aşamasında demokratikleşmeyle sistemini tamamlaması gerekirken, yine duyduğu korku ve bölünme telaşıyla Kürtleri ezerek sorunu halledebileceğini sandı. Çılgınca ve topyekün seferberlikle, her türlü özel savaş yöntemleriyle sorunu tasfiye etmeyi gündemine koydu. Kimi kaynaklara göre 100, kimilerine göre 400 milyar doları bu işe yatırdı. Sonuç; mevcut ekonominin de krize girmesi, sosyal alanın şirazesinden çıkması, siyasi yapının tamamen iflasıdır. İktidarın desteği yüzde onun altına düşmüştür. Ne zaman tam çökeceği dünyaca gözlemlenen bir ekonomi, IMF olmasa bir gün bile kendisini sürdüremez durumdadır. Dünyaya kafa tutmak şurada kalsın; ABD, AB ve yan kuruluşları olmasa, kendini sürdüremez bir cumhuriyet haline gelmiştir. Türk milliyetçiliğinin Türkiye'yi gelip bıraktığı konum budur. Kendi Kürtlerini ne yok edebilmiş, ne de tam asimile etmiştir. Tersine, PKK önderliğinde büyük bir demokratik dönüşümü yaşayan bir Kürt gerçeği söz konusudur.

Bu objektif durum karşısında önümüzdeki dönem için adımlar atılmaya çalışılmaktadır. Gerek merkez sağ, gerek merkez sol yeniden toparlanıp partileşmeye çalışmaktadır. Varolanlar, daha şimdiden eskimiş denilenler iddiasını sürdürmektedir. Hükümet adeta maçın uzatma dakikalarını oynar konuma gelmiştir. Halk ezici biçimde köklü değişim istemektedir. Halkın demokratik uygarlıktan yana tercihi kesindir. Ordu darbeden uzak, dengeler fazla zorlanmadan, cum-

huriyetin demokratik ve laik karakterindeki yeni dönüşümlerine karşı değildir. PKK meşru savunma konumunda, demokratik çözüm tercihinde kesin tavır almış bulunmaktadır.

Bu tablo karşısında, sorunların tek taraflı önlemlerle çözümlenemeyeceği açıktır. Çözümün topyekün ve iç içe olması mantık gereğidir. Bir bina yapılırken bir köşesini bile boşlukta bırakmak, tüm inşayı anlamsız kılar. Anayasa ve yasalarda değişikliğe gidilirken, yine Kürtler dışlanmayla karşı karşıya bırakılıyor. Daha şimdiden yeni bir çatışmanın zemini açık bırakılıyor. Irkçı milliyetçilik Türkiye'nin kaderiyle oynamaya devam ediyor. Korkularla tekrar Türkiye'nin geleceğini bağlamak istiyor. Dolayısıyla kriz daha da derinleşiyor. Dünyadan tecrit olma ve içte daralma, kitleleri patlama noktasına getiriyor.

Aslında cumhuriyet büyük bir değişim geçiriyor. Eski temelleri hızla aşılıyor. Yenilik en güçlü tutku halini almış bulunuyor. Değişime karşı duranlar en büyük tepkiyi alıyor. Uzlaşma, değişme ve dönüşümden yana olmayan söz de kalmamış gibidir. Ama Türkiye korkuyor. Türkiye yakın tarihinden korkuyor. Kürtlere karşı işlenen suçlardan ötürü korkuyor, demokrasi güçlerine karşı yakın dönemde işlediği suçlardan korkuyor. Demokrasi kriterlerinden, onlara karşı ikiyüzlülüğünden korkuyor. Tüm bu korkular krizi daha da derinleştiriyor. Kriz söylendiği gibi gerçekten tek boyutlu değil, öncelikle siyasidir. Siyasal, psikolojik, sosyal, moral ve ekonomik boyutları son derece iç içedir. Ya toptan çözüm, ya tam çözümsüzlük noktasına gelip dayanmış bulunuyor. Hiçbir sorun artık darbe ve bastırmayla çözümlenemeyeceğine ve böyle bir durum da ortada olmadığına göre, girilen dönem artık farklı olmak zorundadır. Milliyetçilikle çözümlenecek bir durum da yoktur. Ne bastırılacak bir sol, ne de savaş halindeki bir Kürt hareketi söz konusudur. Milliyetçilik neye karşı savaşacak? Bütün komşular dostluk istiyorlar. Halk hiç şiddetten yana değil, tersine şiddetten bıkmış, nefret ediyor. Daha da üstüne gelinirse, en büyük sosyal patlamayla tehdit ediyor.

Demek oluyor ki, artık Türkiye tarihinde milliyetçiliğin, isyan ve tenkilin, bastırmanın maddi zemininin kalmadığı ve işlevini tamamladığı bir süreç yaşanıyor. Milliyetçilik, isyan ve tenkil dönemi sona eriyor. Bazıları istemese de, ırkçı hakim ulus milliyetçiliğiyle ezilen burjuva milliyetçiliği, eski solculukla siyasal İslam'ın da sahipleri olsa da, artık rollerinin kalmadığı ve olamayacağı bir döne-

me giriliyor. Türkiye bu anlamda ideolojik ve siyasi donanım açısından önemli eksiklikler taşısa da, gerçekten yeni bir dönemin içine giriyor. Halk yığınları kesinlikle yeni dönemin çok yoğun beklentisi içindedir. Devlet eğer değişim geçirmezse, cascavlak ortada kalacağı bir durumu yaşıyor. Siyaset yeni dönemi ideolojik, siyasal ve moral yönden yeniden üretemezse, kesin sınıfta kalacaktır. Sosyal patlama giderek büyüyen bir tehlike olarak patlatılmak istenmiyorsa, yeni döneme giriş gerekiyor. Bu siyasi, psikolojik ve sosyal bunalım boyutları karşısında, ne kadar dolar şırınga ederse etsin, yeni dönemin koşulları oluşmadıkça ve yeniden yapılanma gerçekleşmedikçe, ekonomi daha da derinleşmesi kaçınılmaz olan krizinden kurtulamıyor. Yeni dönem bütün bu kilitlenmenin aşıldığı, zihniyet ve yeniden yapılanma olarak değişimin ve dönüşümün sağlandığı dönem oluyor; cumhuriyetin gerçekten demokratik ve laik hukuk devleti olarak yeniden yapılandığı bir dönemi oluyor. Kürt sorununun dışlanmadığı, demokratik birlik temelinde çözüme doğru gittiği bir dönem oluyor.

c- Cumhuriyetin Yeniden Yapılanma ve Kürt Sorununun Demokratik Çözüm Dönemi

Türkiye'de yaşanan 2000'li yıllar bunalımının devlet, toplum ve siyasi yapıların demokratikleşmesiyle aşılabileceğine ilişkin genel bir konsensüs oluşmuş durumdadır. Ne yeniden bir gerginlik, ne de milliyetçi söylemlerle birlik ve beraberlik, dönemin beklentisini yansıtmıyor. Halk milliyetçi sloganlar kadar demagojik çatışmacı yaklaşımları da benimsemiyor. Demokratik sistem altında, hukuk devletiyle birlikte yolsuzluklardan arınmış, enflasyondan kurtulmuş, işsizliği çözebilen, adaletli paylaşımı gözetleyen bir ekonomik düzen istiyor. Tarihi özlemi olan barış, özgürlük ve adalet istiyor. Yeni dönemin karakteri bu değerlerle şekillenecektir. Bunun için yeni bir anayasa gerekmektedir. Bu anayasanın açığa çıkmış halk iradesini esas alması, demokratikliği açısından şarttır. Demokratik bir siyasi partiler ve seçim yasası, siyasetin demokratik bir yapı kazanması için zorunludur. Anayasa, devleti demokratikleştirirken, siyasi partiler ve seçim yasaları siyaseti demokratikleştirir. Yasalarla güvenceye kavuşturulmuş sivil toplum kuruluşları ise, toplumun demokratikleşmesinin en temel araçlarıdır. Düşünsel ve kültürel tam ifade özgürlüğü güvenceye alındığında, temel insan hakları da işlerliğe kavuş-

muş olacaktır. İktidara yürümek isteyen her siyasi hareket, ancak bu demokratikleşme projesine gerçekten bağlı olduğunda kazanma şansına sahiptir. Genel eğilim, her geçen gün artan oranda kendini bu yönlü yansıtmaktadır. Bu yapısal gelişmelerin olabilmesi zihniyet devrimini gerektirmektedir. Herkesin 'ben de değiştim' demesi, zihniyet devriminin ilerlediğini göstermektedir.

Türkiye'nin devlet ve toplum olarak önündeki süreci Demokratik Türkiye olarak kavramlaştırmak gerçekçidir. Cumhuriyetin birinci dönemi kuruluş, reformlar ve korunma nedeniyle otoriter cumhuriyet dönemi (1920-1950); ikinci dönem, üst tabakaların dar bir kesiminin ortak ve keyfi yönetimi olarak oligarşik cumhuriyet dönemi (1950-2000); yeni dönem olarak, halkın iradesinin demokratik işleyiş temelinde yansıması anlamına gelen demokratik cumhuriyet dönemi, içine girdiğimiz süreçtir. Zihniyet ve kurumlaşma olarak, yoğun bir toplumsal hareketlilik temelinde oluşmaktadır.

Kürt sorununun demokratik çözümü hem bu sürecin temel nedeni, hem de tamamlayanıdır. Cumhuriyetin ilk iki dönemi, kuruluşta stratejik bir müttefik olduğu halde, milliyetçilik ve isyanlar nedeniyle Kürtlerin dışlanması ve inkarıyla geçmiştir. Halbuki ulusal kurtuluşun önderi Mustafa Kemal, hareketi organize ederken Kürtler ve Türkleri etle tırnak gibi birbirine muhtaç iki stratejik müttefik olarak ilan etmişti. Feodal önderlikli isyanların Kürtlerin inkarı için kullanılması, cumhuriyetin en talihsiz olayıdır; onun sakat kalmasına yol açmış ve kuruluş mantığına ters düşmüştür. Olgunun ve sorunun inkarı varlığını ortadan kaldıramadığı gibi, daha da ağırlaşarak gündeme girmesini önleyememiştir. Sürekli korku üretmiş, bu da Cumhuriyetin katılaşmasına götürmüş ve demokratikleşmesini önlemiştir. Milliyetçiliğin şovenliğe varması, tarihi gerçeklerin görülmesini engellemiştir.

Kürtler, ilgili bölümlerde de konulduğu gibi, Anadolu'da yükselen Türk güçlenmesinin Doğu'daki temel dayanağıdır. Bu dayanağı çekip alındığında, Anadolu'daki Türklük tek başına ayakta zor durur. Tarihin tüm kritik dönemlerinde bu gerçeklik görülmüştür. Tarih Anadolu'ya girişte, 1071'deki Malazgirt zaferinin Kürtler olmaksızın mümkün olamayacağını kanıtlamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bir Ortadoğu gücü haline gelmesi de, Kürt beyliklerinin 1514'teki Çaldıran Savaşı'na katılmasıyla kazanılan zafer sayesinde mümkün olabilmiştir. Mustafa Kemal'in birçok demeci ve emri,

Kürtler olmaksızın ulusal kurtuluş savaşının kazanılamayacağını göstermektedir. Çok sayıda olay ve gelişme Kürtlerin varlığıyla Türlerin lehine sonuç vermiştir. Bu gerçekler ortadayken Kürtleri yok saymak, aslında baltayı kendi ayağına vurmak demektir. Şovenizmin körleştirici etkisi buradadır. Etle tırnak gibi hem ihtiyaç duyulan bir müttefik olarak gerekli görmek, sonradan ihtiyaç kalmayınca yok saymak, cumhuriyetin en olumsuz politikası olmuştur. Bu yaklaşım kendi kendine darbe vurmaktan öteye bir sonuç vermemiştir. Beklenen asimilasyon gerçekleşmediği gibi, günümüz teknolojisi ve iletişim bu tür yöntemlerin artık geçersiz olduğunu kesin olarak ortaya koymuştur.

Bu vesileyle Kürt olgusundan duyulan korkunun geçersizliğine ilişkin bazı kavramlara açıklık getirmek önem taşımaktadır.

Birincisi, ülke bütünlüğü ve devletin birliği konusunda duyulan hassasiyettir. Bu hassasiyet daha çok Kürt meselesinden duyulan korkudan ileri gelmektedir. Korku inkarı, inkar dengesiz isyan ve sürekli bunalımları getirmiştir. Sonuç ise, kendini kandırmak ve muazzam maddi ve manevi kayıplardır. Halbuki ülkenin bütünlüğünün Kürtlerin de kendi anayurdunda kardeşçe dil ve kültürel varlığını yaşayarak daha sağlam tesis edileceği açıktır. Kürtlere tanınacak özgürlüğün ayrılıkla ve ayrı ulus olmayla sonuçlanacağından korkulmaktadır. Ayrılığın yararsızlığı ve anlamsızlığı özgür tartışmayla rahatlıkla kanıtlanabilir. Birlikte özgürlük içinde yaşamanın her bakımdan zenginleştirici etkisi gösterilebilir. Aslında ayrılık, milliyetçiliğin karşılıklı körüklediği bir akımdır. Bundan sadece bir taraf değil, iki taraf da sorumludur. Ayrılıkçılığın panzehiri, özgürlük ve demokratik birlik seçeneğidir. Ayrı ulus olup olmama ve tek ulus sorunu da bilimsel olarak tartışmayla aşılabilecek bir sorundur. Kürtlerin ulus aşamasına gelip gelmediği, gelse bile bunun Türk ulusu için bir tehlike teşkil edeceği, yine milliyetçi fanatizmin bir iddiasıdır. Kürtleri zorla Türk saymanın Türk ulusunu güçlendirmeyeceği açıktır. Kaldı ki, Türkler sayıyla değil, gelişmiş bir ekonomi ve demokrasiyle daha çok güçlenirler. Kürtlerin sosyolojik bir olgu olarak değerlendirilmesi Türk ulusunun daha çok yararınadır. Varlıklarını kabul etmiş bir Türk ulusu, Kürtlerde daha çok saygı ve birlik isteği doğurur; tersine inkar edilme, dil yasağı ve eğitim hakkının esirgenmesi devamlı eziklik ve hor görülmeye yol açar. Her iki kesim için de bundan daha zararlı bir tutum gösterilemez.

Benim bu konuda ortak bir konsensüs olarak belirtmek ve önermek istediğim bir husus, birçok ülkede görüldüğü gibi, tek ulusu ülke adıyla anmak biçimindedir. Örneğin İsviçre, Belçika, İspanya, Rusya, ABD ve daha birçok ülkede olduğu gibi, ne kadar dil ve kültür varlığı olursa olsun, tek bir İsviçre, Belçika, İspanya ve ABD ulusu nasıl mümkünse, Türkiye ulusu olarak tek ulus da mümkündür. Türk yerine Türkiye ulusu daha gerçekçi, tarihi ve sosyal realiteye daha uygundur. Tek bir ağacın dalları gibi, her dil ve kültür bir dal olarak bu tek varlıkta yer alabilir. Dünyanın bir zenginlik kaynağı olarak gördüğü kültürel varlıkları ve sosyal olguları zorla yok saymak, gerçekten ne mümkündür ne de herhangi bir yarar getirir. Kürtlerin aynı ülkenin ulusal varlığı içinde bir zenginlik olarak tutulması, Türk ulusuna da gerçek katkıyı yapabilecektir. Aksi halde sürekli kuşku, çatışma ve askeri seferlerle en büyük zararların kaynağını teşkil edebileceği yeterince kanıtlanmıştır. Sosyal olguları doğal asimilasyona bırakmak, bunun yanında isteyen kültürel değerlerin gelişip yaşamalarına olanak tanımak, insanlığın tarih boyunca temel trendi olmuştur. Ancak en katı bağnazlar kültürel varlıkları tasfiyeye yönelmişlerdir. Tarihte bunların yeri de bellidir.

Eğer bu kavram kargaşaları ve şoven yaklaşımlar terk edilirse, Kürtlerin cumhuriyetin sağlam ve bilinçli yurttaşları haline gelmemeleri için ciddi bir engel kalmaz ve asıl Kürt sorununun çözümü de bu noktada özgür ve kendi kültürel kimliğiyle katıldığı cumhuriyet yurttaşlığıyla başlar. Çözüm ne ayrı devlet, ne inkar, ne askeri seferlerdir; Demokratik Cumhuriyetin her konuda eşit hak sahibi özgür yurttaşlarının bilinçli örgütlü tercihidir. Bu da ayrılık değil, gerçekten kardeşçe birliktelik, bunun için tüm haklardan ortak yararlanmadır. Bu yaklaşımda Kürtçe resmi dil olsun, arkasından federasyon gelsin tehlikesi de yoktur. Bazı şoven milliyetçi yaklaşımlar hep bu demagojiyi dile getirirler. Gerçek bir demokrasinin ayrı bir devletten de, federasyondan da daha değerli ve haklar getiren bir rejim olduğunu anlamadıklarından, bu safsataları ileri sürmektedirler. Demokrasilerin gücü eşsiz çözüm yeteneğinden ve en geniş koalisyon uzlaşması gerçekleştirme özelliğinden ileri gelmektedir. Demokrasi üstün bir rejim olmasa, belki ayrılık veya federasyon tehlikesinden bahsedilebilir. Bir azınlık bunu iddia edebilir. Ama tam demokrasinin her zaman halkları, grupları, hatta sınıfları azami yarar seviyesinde tutan biricik rejim olduğu üstünlüğüyle kanıtlanmıştır.

Tarihsel bir olgu olan Kürtlerin demokratik cumhuriyete özgür yurttaşlar olarak kültürel kimlikleriyle katılımlarının önüne geçmek artık her bakımdan zordur. En başta demokratikleşme açısından bu önlenemez. *'Ya demokrasiden vazgeçeceksin, ya özgür katılımı kabul edeceksin'* demagojisiyle ve bastırmayla bunu önlemek, çağımızın kesinlikle kabul edemeyeceği bir gericiliktir. Bu ne çağdaşlığın bir gereğiyle, ne de Atatürkçülükle izah edilebilir. Faşizmin bir söylemidir ve terk edilmesi gerekir. Geriye halkların özgür iradeleriyle en güçlü biçimde belirleyecekleri, ülkenin bütünlüğüyle devletin birliğinin gerçekten sağlanması kalır.

Bu yaklaşım tarih boyunca Türk-Kürt ilişkilerinin ruhuna uygun olduğu gibi, çağımızın demokratik ve insan halkları özellikleriyle de tam uyum halindedir. Dikkat edilirse, bu çözümde ne sınırların değiştirilmesinden, ne otonomiden, ne ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal hakların ayrı bir listesinden bahsedilmektedir. Tek gerekli görülen, gerçekten demokratik sisteme bağlılık ve şoven faşist iddialardan vazgeçmek, her grubun kendi kültürel kimliğini ve eğitimini resmi sistemi inkar etmeksizin yaşamasıdır. Kürt sorununun demokratik çözümünün özü budur. Belki bazı Kürt milliyetçi odakları bundan rahatsız olabilir, buna *'yüzyıllık Kürt davasına ihanet'* de diyebilirler. Ama tıpkı hakim ulus şoven milliyetçiliği gibi, bu milliyetçilik de çözüm yerine hep düşmanlık, ayrılıkçılık, acı ve kandan, maddi ve manevi kayıplardan başka bir değer üretmemiştir. Halk içinde destekleri olmadığı için demokratik çözüme gelmiyorlar. Otonomicilik sınıf çıkarlarına daha uygun geldiği için, demokrasiden uzak duruyorlar.

Bu asgari koşullarda demokratik çözümün önü açılınca, değişik koalisyonlarla sorunun anayasal ve yasal boyutları da süreç içinde zamanla çözüm yoluna girer. Anayasa ve yasalarda yer alma, bir zaman ve demokratik mücadele sorunudur. Er geç bunun ürünü alınır. Bölgeye uygun sosyo-ekonomik planlama ve teşkilatlar kurulabilir. Kültürel ve sanatsal etkinlikler, kendi diliyle basın-yayın, anadilde eğitim süreç içinde uzun hazırlıklarla çözüm bulacak hususlardır. Demokrasi bir yaşam kültürü haline geldikçe, tüm bu sorunların çözümlenmemesi düşünülemez.

Kürt sorununun bu mütevazi çözümünün Türkiye'nin bütünlüğü kadar devletin birliğine de gerçek bir güçlenmeyi vereceği açıktır. AB'ye üyelikten Ortadoğu, Kafkaslar, Orta Asya, Balkanlar ve çok

sayıda ülkeyle ilişkilerine kadar her alanda olumlu katkı sunacağı ve saygınlık kazandıracağı açıktır. İçerde tüm gücünü ekonomik gelişmeye vermiş, asayiş sorunlarını halletmiş, tüm vatandaşlarıyla barışmış bir Türkiye'nin hızla kalkınmaması düşünülemez. Kürtlerin onurlu vatandaşlar haline gelmeleri, kendi köy ve kentlerinde yaşamalarının metropollerin nüfus dengesizliği, sağlık ulaşım, aşırı büyüme ve eğitim gibi birçok sorunun çözümüne katkıda bulunacağı açıktır. Üretime ve pazara açılan bir Kürt nüfusu başlı başına zenginlik kaynağıdır. Unutmamak gerekir ki, özgür insan daha çok üretir ve tüketir. Bu da ekonominin gerçek gelişme yoludur. Kriz ve bunalım şurada kalsın, birçok gelişmiş ülkenin bile geride bırakılması, bölgenin gerçekten önder gücü haline gelmesi söz konusudur. Bu çözüm ufkunda bu gerçekler görünmektedir. Çözümsüzlüğün mirasının ne olduğu ortadadır: Kan, acı, her yönden kayıp ve aynı başlangıç noktalarına gelme. Eğer Türkiye Cumhuriyeti Kürtleri yadsıyarak önümüzdeki dönemde demokratikleşip krizini aşacağını, içte birlik ve dışta güçlü ittifaklarla yoluna devam edeceğini düşünüyorsa, bunun kendini aldatma olduğu günümüzde yoğun bir biçimde yaşananlardan açıkça bellidir. Halen ateşkes konumunda olan PKK'nin yeni bir gerilla hamlesi bile, 21. yüzyılın ilk çeyreğini kaybettirmeye yeterlidir. Bundan da kimse kazanmayacak, belki Kürtler varlıklarının daha derinliğine farkına varıp, sorunu daha da ağırlaştıracaklardır. Gün gelecek yine aynı çözüm yolu kendini dayatacaktır.

Aslında cumhuriyetin başlangıcında olması gereken bu demokratik çözümün bu kadar uzaması ve sancılı olması ne kadar acıdır! Bir ülke ve halk için ne kadar kayıplarla yüklüdür! Halbuki çözüm imkansız olmadığı gibi, her tarafa, herkese kazandırıyor. Niye çözümden kaçınılsın ki? Kaçınılıyorsa, o zaman rantçı kesimlerde de görüldüğü gibi, bunlar yaşamlarını krizler ve savaşlara bağlamış, en çok emekten kopmuş, gözleri çalışmadan kazanmaktan başka bir şey görmeyen acımasız kesimlerdir. Ama gerçekler artık bunların da sonunun geldiğini göstermektedir. Halklar uyanmıştır. Oyunun da sonu gelmiştir. Onun için diyoruz ki, önümüzdeki süreç cumhuriyetin demokratik yeniden yapılanma ve bununla birlikte Kürt sorununun özgür birliktelikle çözümü dönemidir. Tarihin girdiği doğrultu budur. Geçici bazı yol kazaları olsa da, bunun hedefe ulaşacağı kesindir.

PKK'nin meşru silahlı savunma durumu sorun teşkil edebilir. Bunun aşılması, yerine getirilemeyecek talepler yüzünden engellenme-

mektedir. Getirilecek bir genel af ve hoşgörülü yaklaşım bu sorunun da rahatlıkla aşılmasına yol açabilecektir. Ama şu çok iyi bilinmelidir: Tam demokrasi güvencesi sağlanmadan, Kürt halkının varlığına ve kendini özgürce ifade etmesine, kültürel kimliğini ve anadilini geliştirmesine fırsat tanınmadan, PKK'nin veya benzerlerinin bitmesi ve dağılması düşünülmemelidir. Böylesine dağ gibi sorunlar durdukça, her zaman her yönteme açık örgütlere yol açarlar.

Hoşgörü esprisine uygun olarak, demokratik devletin olgunlukla yaklaşıp bu sorunun aşılmasının artık kendi tavrına bağlı olduğunu görüp adım atması; milliyetçi boğazlaşma, isyan ve bastırma dönemini sona erdirip, tüm sorunların demokratik uzlaşıyla çözüm sürecine girmesinde tarihi anlam ifade edeceğini bilmesi ve gerekeni yapması kendi sorumluluğu gereğidir.

Tarih, zamanında adım atıp sorunlarını çözemeyen kişilerin, partilerin ve devletlerin büyük acılar ve kayıplara yol açtığını gösteren örneklerle doludur. Türkiye, kendi tarihinde bu acı örnekleri en çok yaşayan ülkedir. Osmanlı İmparatorluğu zamanında sınırlı ölçüde de olsa bir İngiltere'nin liberal tavrına yaklaşsaydı, tarihin seyri daha farklı olabilirdi. Cumhuriyetin kuruluşunda Atatürk'ün de çok üzerinde durduğu gibi demokrasi doğrultusunda gelişim yeteneği gösterseydi, herhalde bir Japonya kadar olabilecekti. Türkiye'nin sorunlar karşısında tutucu tavrı daha dün çözülen sosyalist blok ülkelerinin de gerisinde kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Sorunlar karşısında pozitif yaklaşım geliştirmemesi, büyük acılar ve kayıplarla kaybetmenin adı olmaktadır. Türkiye, tarihin 2000'ler darboğazında, hatalarına sevdalanıp korkularına kapılarak kaybetmenin hiçbir gerekçeyle hiç kimseye izah edilemeyeceği bir aşamanın sınavındadır. Başarının önünde ciddi bir engel olmadığı görülmeli, dönemin ruhuna ve temel prensiplerine bağlı olarak yürünmelidir. Geçmişin acıları ve kayıplarına duyulacak öfkeyi güce dönüştürüp geleceği kazanmak, yazılacak tarihin kendisi olacaktır, olmalıdır. Gerçek yurtseverliğin ve kardeşliğin böylesi dönemlerde kişilere ve halklara destanlar yazdırdığı da tarihte örneği çokça görülen bir husustur. Türkiye'nin gerçek sorumlu güçlerinin ve Kürt halkının gerçek özgürlükçülerinin bu ruh ve ilkelerle demokratik cumhuriyetin başarısını birlikte sağlayacaklarına ve tarihin hükmünün bu yönlü olacağına dair inancımızı ve kararlığımızı belirtmek durumundayım.

2- İran'da Ulusal Sorun ve Demokratik İslami Çözüm

İran'ın çok uluslu yapısı, tarihin başlangıcından beri eyalet tarzı biçiminde bir yönetime ağırlık kazandırmıştır. Ülke dört esaslı ve tarihi temeli olan etnik-kavimsel yurtlarla, azınlıklar düzeyinde yaşanan birçok bölgeden oluşmuştur. Fars eyaleti, en büyük kavim olan Farsların tarihsel olarak yoğunlaştıkları ve uygarlık merkezleri oluşturdukları Güney ve Güneybatı İran'dan meydana gelmektedir. Kuzeydoğusunda tarihi olarak Partya denilen, günümüzde birçok kültürel kimliği barındıran Horasan eyaleti bulunmaktadır. Güneydoğusunda daha değişik ve Aryen kökenli olan Belucilerin anayurdu olarak Belucistan bulunmaktadır. Kuzeybatının bir kısmına tarihsel olarak oluşmuş, daha değişik etnik özellikleri barındıran, günümüzde Türkçe'ye yakın bir şive konuşan halkın yurduna Azerbaycan denilmektedir. Kuzeybatının en önemli kısmına ise, tarihte ilk Med konfederasyonunu oluşturan, Zerdüşt geleneğine ve Mazda dinine beşiklik eden ve Farslara en yakın kavim olarak Kürtleri barındıran bölgeye eskiden Medya, günümüzde ise resmen Kürdistan adı verilmektedir. Bu bölge Büyük Selçuklulardan beri Kürdistan adıyla bir siyasi ve idari birim olarak da değerlendirilmektedir. Bunun yanında Arap azınlığın bulunduğu Huzistan ve dini ve kültürel birçok bölgenin özgün kalmasına özen gösterildiği kültürel coğrafya parçaları da birer gerçeklik olarak yer almaktadır. İran'ın geleneksel tarihinde kültürlere ve oluştukları alanlara saygı gösterilmektedir. İnkar etme ve başka türlü gösterme, zoraki asimilasyon ve benzeri tutumlara fazla itibar edilmemektedir.

Tarihsel ve kültürel gerçeklerle etnik ve kavimsel gruplara bu saygılı ve gerçekçi yaklaşım, İran'da tarih boyunca zengin bir yönetim geleneğinin oluşmasına yol açmıştır. Her kavim ve kültürden yöneticiler ve yönetim hanedanları ortaya çıkabilmiştir. Aşırı bir kavmiyetçiliğe ve ulusalcılığa itibar edilmemektedir. Yeteneklerine ve kültürel üstünlüklerine göre rol oynamak daha çok imkan dahilindedir. Pers İmparatorluğu'ndan günümüzdeki İran İslam Cumhuriyeti'ne kadar bu özgünlükler az çok korunmuştur. Bazen yozlaşan şahlıkların devrilmesinde kanıtlandığı gibi, ehil olmayan konuma düştüklerinde, hangi hanedan aile ve kültürden olurlarsa olsunlar, bunlar en güçlü şah da olsalar, ağırlıklı olarak halkın rol oynadığı ayaklanmalarla devrilmekten kurtulamamaktadırlar.

Mazda inancı ve Zerdüşt geleneğinin güçlü olduğu İran, tarih boyunca Doğu-Batı ikileminin doğuşuna merkezlik ettiği gibi, ister Doğu ister Batı kökenli olsun, temel kültürleri, inançları ve etik değerleri özümseyip dönüştürmede tarihsel roller oynamıştır. Sümer köleci mitolojisinden daha fazla insan iradesine ve özgür ahlakına imkan veren Mazda ve Zerdüşt geleneği, bu dönüşümün en çarpıcı örneklerinden biridir. Birçok Hindistan merkezli inanç ve felsefeyi benzer dönüşümlere uğratabilmiştir. Yine İslam dininde ve tarihinde büyük rol oynayan Şia geleneği de İran kültürüne dayalı olarak İslamiyet'te gerçekleştirilen en büyük dönüşümdür.

Buna benzer birçok dini, felsefi ve kavimsel geleneği kendi koşullarında inkara sapmadan, yok etmeden, ama olduğu gibi de bırakmadan anlamlı bir dönüşüme uğratmak, İran'ın tarihi bir özelliği ve üstünlüğü olmaktadır. Günümüzde bu yönlü en büyük hamlesini demokratik İslam'ı oluşturmakla sürdürmek istemektedir.

İran devlet ve toplum yapısının demokratik İslam deneyimi, Ortadoğu ve tüm İslam ülkeleri açısından dikkatle değerlendirilmek durumundadır. İran toplumunda geleneksel demokratik çıkışlara sıkça rastlanmaktadır. Ortaçağ boydan boya bu tür çıkışlarla doludur. Aslında Sümer köleciliğinden beri baskı sistemlerine karşı her zaman halkın yanıtları olmuştur. Zerdüşt, Mani, Mazdek, Hürremi ve Babeki, Horasanlı Ebu Müslim, On iki İmam geleneği ve Şia'nın son İslam Devrimi hamlesi, bu çıkış zincirlerinin tarih boyunca gelişen ana halkalarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla demokratik İslami hamle anlam taşıyabilir.

İslam genel olarak ve Hz. Muhammed'in ölümüyle birlikte mutlakıyet sürecinde ilerlemiştir. Dört Halife dönemindeki sınırlı demokratik duyarlılık, Emevi Hanedanlığı'nın hakimiyetiyle yerini mutlak saltanata bırakmıştır. Sultanlar sözde Allah'tan başka kimseye hesap vermez duruma gelmişlerdir. Allah'a karşı sorumluluk, Sümer tanrı-kral anlayışının yumuşatılmış biçimidir; gücünü bu gelenekten almaktadır. Çok güçlendirilmiş Allah kavramı nedeniyle, ortaçağ sultanları ilkçağ kralларından çok daha güçlü ve otoriterdirler. İlk çağın Allah kavramı zayıftır ve insandan o kadar uzak değildir. Neolitik dönemin ilahları ise, insanlarla dost ve iç içedir. Ortaçağda ise, doksan dokuz müthiş sıfatıyla ve sadece emreden karakteriyle Allah, aslında gelişmiş ve değişimin çok yoğunlaştığı, kural ve otoriteye daha çok ihtiyacı olan sınıflı feodal toplumu yansıtmakta ve temsil et-

mektedir. Sultanlık otoritesi ise, Allah'ın yeryüzü gölgesi olarak –Zıl-ul-allah– değerlendirilmektedir. Mutlakıyet Allah kavramının özüyle bağlantılıdır. Mutlakıyeti çözümlemek için Allah kavramını çözümlemek gerekir. Dolayısıyla İslam'ın demokratikleşmesi, feodal egemen sınıfın dini olmaktan çıkarılıp halkın dini haline getirilmesiyle bağlantılıdır. Bu ise Allah kavramının bilimsel-sosyolojik çözümlenmesini; feodal sultanlık otoritesinin sığındığı manevi bir sembol olmaktan çıkarılmasını, halk tarafından anlaşılır manevi bir sembol ve felsefi anlayış halinde açıklanmasını gerektirir.

Din ve Allah olgusunun tarihsel, toplumsal, felsefi ve siyasi olarak ne anlama geldiğini açımlamak, bir zihniyet devrimini gerektirir. Eğer din ve Allah'ı bilimsel-felsefi olarak açıklayamazsak, İslam'ın demokratikleştirilmesi aldatıcı bir slogan olmaktan öteye gitmez. İran aydınlarında ve demokratik İslamcılarda sınırlı da olsa bu yönlü bir tartışma vardır. Ama dinin Sümer'den beri mutlak tanrı düzeni biçiminde dogmatik yorumuna sahip ve iktidara hakim olan bir zihniyet, tüm dünya ve Ortadoğu ülkelerinde olduğu gibi İran'da da son derece etkilidir. Pozitivist laiklik anlayışının İran teolojisinden farkı, tanrı tanımazlıkla sınırlıdır; bu ise pozitivist din anlamına gelmektedir. Dolayısıyla mevcut pozitivist laiklik temelinde dinle mücadele özünde yanlıştır ve toplumun demokratikleşmesine fazla hizmet etmemektedir. İlahi kaynaklı devlet otoritesini, ancak doğru ilahiyat çözümlemesiyle ve bu otoritenin egemen ve sömürücü karakterini ortaya koymakla, diğer yandan kuruluşundan beri her toplum için gerekli olan manevi ve ahlaki otoritenin halk ve toplum için gerekli olan biçimlerini kurumlaştırmakla aşabilir ve demokratikleştirebiliriz. Dolayısıyla Türkiye'de güncelleşen İslam'ın demokratikleştirilmesi sorunu, kapsamlı bir ilahiyat-felsefe tartışmasını ve halk lehine bilimsel temeli olan yeni zihniyet biçimini ve ahlaki kurumlaşmasını gerektirmektedir. Bu çok derin bir konu olup ideolojik, siyasi ve ahlaki dönüşümü gerektirmektedir. Bu yapılmayınca, bir din demagojisi olmaktan öteye anlam ifade etmez.

İran bu konuda varolan tartışmayı geliştirir, halkın dine karşı özgür ve bilinçli tercihini ve kendi ahlaki geleneğini oluşturmasına katkıda bulunursa, demokratik İslam adına yürütülen hamle gerçekten büyük bir değer taşıyabilir ve Ortadoğu Rönesansı'nda önemli bir rol oynayabilir. Fakat geleneksel feodal İslam'ın buna geçit vermesi son derece güç görünmektedir. Ama yine de bu deneyimi dikkatle değer-

lendirmek ve demokratik çözümlerde bir model olarak göz önünde bulundurmak, ciddiye alınması gereken bir tutumdur. İran İslam yorumunun, Arap yorumundan daha ileri ve halkçı olduğu kesindir. Ama çağdaş demokrasiye ne kadar yanıt veya katkı oluşturabileceği ise tartışmalıdır. Denemeye ve halk adına kazançlar sağlamaya kesin gereksinim vardır. Bu çerçevede tarihi temeli de bulunan kavimsel ve ulusal sorunların çözümü daha esnek ve kolay bir yol bulabilir. İran bu konuda katı dogmatik ve inkarcı değildir. Mevcut durumu bile demokratik çözüm yolunda önemli bir aşamayı teşkil etmektedir. Gerekli olan demokrasisinin daha çağdaş yorumuyla İran koşullarının bir sentezini yapmaktır. Kürt sorunu bu açıdan İran'da çağdaş yorum ve İran sentezine ulaşmada kilit rol oynayabilir.

İran Kürt hareketi KDP deneyimine kadar feodal aşiretçi bir karakter taşmaktadır. Medlerden beri bu özelliğini sürdürmektedir. Zagros eteklerindeki yerleşimi, Kürtleri özgürlüklerine düşkünlük açısından şanslı kılmaktadır. Diğer parçalarda görüldüğü gibi, emperyalizmin İran Kürtleri üzerindeki istismarcı yaklaşımı olumsuz sonuç vermiştir. 19. yüzyılın sonlarındaki Şeyh Ubeydullah, 20. yüzyılın ilk çeyreğindeki İsmail Sinko önderlikli hareketler bu yönden öğreticidir. Kadı Muhammed önderliğindeki Mahabad Cumhuriyeti deneyimi bu oyunların kurbanı olmuştur. İlkel milliyetçi bir karakteri aşamayan İran-KDP örgütlenmesi, İran geleneğini özümseyememesi ve Batı'nın en son oyunlarına anlam verememesi yüzünden son liderlerinden Kasımlo'yu da şehit vermiştir. İlkel milliyetçi ve bazı sol gruplaşmalar, Kürt sorununu çözme yeteneğinde olmadıklarını İran İslam Devrimi döneminde de göstermişlerdir. Aslında koşullar ileri kazanımlar sağlamaya elverişliydi. İran somutuna uygun ve çağdaş demokratik gerçekleri esas alan bir çözüm tarzının başarı şansı vardı. Geç de olsa, Kürt sorunu bu yönleriyle çözüm şansını demokratik İslam hamlesinde başarılı kılabilir. Daha doğrusu, bu temelde kendini yenileyerek, demokratik çözümle hem Kürt sorununda hem de İran genelindeki ulusal sorunlarda kilit bir rol oynayabilir. Demokratik Federal İslami İran bir perspektif, bir slogan olarak anlam kazanabilir. İran'ın kültürel, yasal ve idari gerçeklerine dikkat ederek, çağdaş demokrasi normlarının bu gerçeklerle nasıl kaynaştırılabileceğini özenle yorumlayarak bir senteze varma, çözüm yolunda önemli bir adım olabilir. Zaten kültürel ifade özgürlüğü, anadilde eğitim ve basın-yayın özgürlüğü sınırlı da

olsa mevcuttur. Yine Kürdistan eyalet yönetimi bir gerçekliktir. Bu kavram ve kuramların içeriğini halklaştırınak ve ilerici bir öze kavuşturmak, bunun için geçerli kuruluşları gerçekleştirmek daha da ilerlemeye yol açabilir. Anayasa ve yasalarda bu süreci yansıtacak düzenlemeler gündemleştirilebilir.

Tüm sorun, İran'daki Kürt özgürlük hareketinin İran'ın özgünlüğünü doğru okumasına, çağdaş demokratik kriterleri sağlam özümsemesine ve varolan olumlu yanları esas alarak daha mütevazı adımlarla ilerletmesine bağlı bulunmaktadır. İlkel milliyetçi dar otonomici yaklaşımlara ve dış oyunlara karşı durmayı bilmenin, İran yönetiminde daha anlayışlılık kazanacağı açıktır. Varolan diyalogu daha da geliştirmek, Kürtlerin yakın kültürel bağlarını hissettirmek, geleneksel kardeşliğin güncel anlamını doğru vermek, çözüme daha çok katkıda bulunacaktır. İlkel milliyetçi otonomici dönem yerine, İslam'ın demokratikleşmesi ve çağdaş demokrasi sentezine dayalı yeni dönem çözümde başarı şansına sahiptir. İran Kürdistan'ı özgürlük hareketi bu çerçevede kendini yenileyebilir, uygun ve etkili bir güç olarak örgütlenip mevzilenebilirse, yeni bir dönemin başlatıcısı olabilir. Diğer parçalardaki Kürt hareketlerinin deneyiminden de dersler çıkararak, özellikle PKK deneyiminden ve mevcut meşru savunma düzeninden yararlanarak, kendi yeni döneminin iddialı bir temsilcisi haline gelebilir. İran genelindeki demokratik İslami hamleye kendi somutunda vereceği yanıt ve katkıyla daha da ilerlemesine yol açabilir.

Tabii mevcut zemin engeller ve tuzaklarla dolu olduğu için, çalışma anlayışında, örgüt ve eylem çizgisinde son derece duyarlı ve gerçekçi hareket etme ihmal edilemez. Aksi halde tarihte çokça görülen komplolarla her an darbe yemek mümkündür. Özellikle gençlik ve kadın hareketini de bu çerçevede doğru değerlendirip biçimlendirmek, başarı için önemli olanaklar sunacaktır. Kadın ve gençlik hareketinin doğru ideolojik ve pratik biçimlenmesi büyük bir anlama sahiptir. Diğer parça hareketleriyle de dengeli, karşılıklı gelişmeye fırsat veren, kendi içinde boğulmayan, ama mültecileşmeyen bir konumda bulunmak da önemlidir.

Aslında burada Türkiye tarzı demokratik çözümün İslamcası yaşanacaktır. Dolayısıyla iki çözüm arasındaki mukayese iyi yapılırsa, Kürt ulusal sorununun çözümünde İslami ve çağdaş Batı yorumu üstün bir sentezi de yaratabilir. Bu yönlü güçlü umutla ve atılacak sağ-

lam pratik adımlarla, çağdaş Zerdüşti ve İbrahimi inanç ve moralle, çağdaş Kawaların Med özgürlük hareketi demokratik uygarlığa ihtiyaç duyduğu özü kazandırabilir; insanlığın adalet, ahlak ve özgürlük sentezine en güçlü katkıyı yapabilir.

3- Arapların Kürt Sorunu ve Irak Çözümü

Kürtlerin iç içe yaşadığı diğer önemli bir komşu Araplardır. Araplar, Arabistan çölünden son çıkışı gerçekleştiren Semitik kabilelerdir. Birinci dalga M.Ö 6000'lerde Mısır ve Aşağı Mezopotamya'ya doğru gelişerek, burada oluşan yeni kültüre karışıp Mısır ve Sümer uygarlığının ortaya çıkmasında rol oynamıştır. İkinci Semitik dalga M.Ö 3000'lerden itibaren gelişmiş, Mısır ve Sümer uygarlıklarına ucuz işgücü olarak sürekli akıp durmuştur. İkinci Semitik dalga, M.Ö 2000'lerde güçlü kabile şeflerinin önderliğinde, Sümer uygarlığında hanedanların değişiminde etkili olmuş; bu tarihlerden itibaren kent yönetimlerine geçmişlerdir. Amorit olarak adlandırılan bu kabileler, bu tarihlerden itibaren önce Babil, sonra Asur İmparatorluğu'nu oluşturmuşlardır. Maden ve orman ürünlerine duyulan ihtiyaç nedeniyle kuzeye doğru harekete devam eden bu Semitik kabileler ve hanedanlar, Kürtlerin kökeni olan Hurritlerle karşılaşmışlardır. Tarihte tespit edildiği kadarıyla M.Ö 2000'lerden beri ilişki ve çelişkileri devam eden bu iki kökenden kabilelerin artıkları, başta Harran olmak üzere, Orta Mezopotamya'da halen iç içe yaşamaktadır. Bu kabilelerin bir karışımı da Hz. İbrahim'in öncülük ettiği İbrani kabile boylarıdır. Semitik ve Aryen kökenden ortak ilişkilere sahip oldukları anlaşılmaktadır. İlk kültürel sentezi temsil ediyorlar. İbrahimi gelenek bu sentezi geliştirerek, tek tanrılı dinlerin büyük çıkışını temsil ediyor.

Sümer uygarlığı ağırlıklı olarak bu iki kültürel kökenden kabilelerle kuşatılmıştır. Sümerler, her iki kesimle kurdukları ittifaklarla iki bin yıldan fazla hüküm sürerler. M.Ö 2000'den sonra bu iki kökenden kabile ve hanedanların baskısı altında, Sümerlerin çözülmesiyle daha da karşı karşıya gelirler. Babil ve Asur dönemlerinde kavgaları daha da şiddetlenir. Hurri, Guti ve Kassit adları aynı kültürel kökenlileri ifade etmektedir. İlişki ve çatışmalarına dair Babil ve Asur tabletlerinde bol bilgi bulunmaktadır. Çatışmalar Mitanni, Urartu ve Medlerle doruk noktasına varır. M.Ö 612'de Medlerin Asur başkentini tahrip etmeleriyle bir dönemi sona erdirirler. Med-Pers egemenlik dönemi başlar.

Son çöl kabilelerini İslamiyet ideolojisiyle birleştiren Hz. Muhammed, yayılmanın üçüncü büyük dalgasını başlatır. Büyük İslami uygarlıkla Araplar üstün bir konuma geçerler. Halbuki İslamiyet'ten önce Araplar Ortadoğu'nun en geri kabileleri durumundaydılar. Bu dönemde Kürtlerle Araplar bir kez daha iç içe geçerler. Fakat Asurlarla Kürtler en çok iç içe olan iki kültür olup, belki de tarihin en uzun süreli komşuları durumundadırlar. Asurlular Arapların çıkışından önceki Amoritlerden gelme kabilelerdir. Lehçeleri Araplardan farklıdır. Kültürleri de onlardan ileridir. Arap-Kürt ilişkileri Emevi ve Abbasiler döneminde çok gelişir. Sasani İmparatorluğunun M.S 640'ta yıkılışından sonra etkisi altına girilen, Arap İslam uygarlığıdır. Kürt üst tabakası büyük oranda Arap dili ve kültürünün etkisi altında kalır. Hatta avantaj elde etmek için kendilerini Arap ve Peygamber kökenli ilan ederler. Aşağı tabaka Kürt, üst tabaka Arap kalır. Özünde aynı etnik kökenden gelindiği halde, bu ayrım yaygınlık kazanır. Kürtlerdeki Şeyh, Seyit, Molla hareketleri önemli ölçüde Arap dili ve kültürünün yayıcılığını ve propagandasını yaparlar. Kürt dili ve kültürünü hor görürler.

Osmanlı egemenliği döneminde Arap etkisi eski hızını kaybeder. Türklerle ilişkiler Araplarla ilişkilerden daha çok Kürt dili ve kültürünün gelişmesine hizmet eder. Türkçe'nin zayıflığı kadar, ilişkilerdeki denge de bunda önemli rol oynar.

19. yüzyılda İngilizlerin Hindistan ticaret yolunu ve petrol kaynaklarını kontrol altına almak için Irak'a yerleşmesi, Kürt-Arap ilişkilerinde yeni bir dönem başlatır. İngilizler iki tarafı birbirine karşı kullanıp böl-yönet taktiğiyle kendine bağlarlar. Bazen birini, bazen öbürünü destekleyip, yönetimlerini sürdürmeye çalışırlar. Arapların Irak'ta Kürtlere karşı üstün duruma geçmesi, I. Dünya Savaşı sonrasında Irak'ta kurulan İngiliz yönetimi sayesindedir. Tıpkı Filistin'de Yahudileri üstün duruma getirmesi gibi, Irak'ta da Kürtler, Asuriler ve Türkmenlere karşı Arap feodal şeyh ve reislerini güçlü konuma getirmiştir. Bu dönemde bir de monarşik bir rejim kurmuştur. Yeniden İslami bir saltanat dönemi açmıştır. Bu durumu kabullenmeyen Kürtler, 19. yüzyılın başlarından itibaren isyan etmeye başlarlar. İngilizler bazen de Osmanlıları ve İran Şahlarını kullanarak bu isyanları boşa çıkartırlar. Özellikle büyük gelişme gösteren 1920'lerdeki Mahmut Berzenci önderliğindeki hareket bu üçlü kıskaç sonucu başarısızlığa uğratılır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ilkel milliyetçi bir örgütlenme olarak KDP dönemi başlar. Feodal aşiret reisleriyle, kent küçük burjuva aydınlarını birleştirmek isteyen bu örgüt, emperyalist ve bölgesel güçlerin kuklası olmaktan öteye bir rol oynayamaz. Sovyetlerin küçükburjuva radikalizmini desteklemesiyle Irak'ta monarşi yıkılır. Yeni dönem, Arap milliyetçiliğinin yükseldiği dönemdir. Sovyet tercihi Arap milliyetçilerinden yana olunca, Barzani önderlikli KDP yenilmekten kurtulamaz. Burjuva milliyetçiliği ayrışır. Talabani önderliğinde KYB (1975) oluşur. Irak Kürt hareketi bütünlüğünü yitirince, daha fazla bir kullanım aracı olur. İsrail ve ABD'nin etkisi daha çok gelişir. Dar menfaatçilik Kürt hareketini kemiren bir hastalık olur. Eski aşiret çekişmelerinden daha yoz ve işbirlikçi bir sürece girerler. İran-Irak ve Körfez Savaşları'nda 1980'lerde başlayan oldukça elverişli süreci değerlendiremezler.

1990'lardan sonra, ABD'nin himayesinde ve Türkiye'nin yakın desteğiyle federe hükümet dönemine girerler. Geleneksel Behdinan-Soran bölge farklılığı iki ayrı yönetime yol açar. Bu dönemde esas olarak PKK üzerinde oynayarak politik, askeri, diplomatik ve maddi çıkar elde etmede epey mesafe alırlar. Bu çıkarlar karşılığında, PKK'nin ve Önderliği'nin teşhir ve tecridinde temel rol oynarlar. Koşullar son derece elverişli olmasına rağmen, Irak'taki Kürt sorunu çözümlenmiş olmaktan uzaktır. Kürt yönetimleri gırtlağına kadar şahsi çıkar ve hanedanlık etkinliği peşindedir. Kendi içinde demokratik bir işleyişten yoksundurlar. Bir türlü ortak bir federe Kürt hükümeti oluşturulamamaktadır. ABD ve İngiltere'nin Saddam karşıtı politikasında bir koçbaşı olarak bekletilmektedirler. Türkiye de bölgede PKK'nin etkinlik kurmasını engellemek için, Çekiç Güç vasıtasıyla gözetim ve denetimini arttırarak sürdürmektedir. Buna karşılık, PKK dağlık alana üslenerek etkinliğini sürdürmektedir. 1990'lardan, hatta 1986'dan beri KDP ve YNK'nin aktif desteğine rağmen, Türkiye'nin PKK direnişini kırması mümkün olmamıştır. İran'ın da tüm taraflarla sürdürdüğü diyalogla etkisini sürdürdüğü ve kolay bırakmak istemediği açık bir durumdur.

Güney Kürdistan mevcut durumuyla ikinci bir Lübnanlaşmayı, hatta İsrail-Filistin tarzı çatışmalı statüyü yaşamaktadır. Kilitlenme durumu çok yönlüdür. Dünya, bölge ve yerel güçler son derece iç içe geçmiş olup, İsrail-Filistin çatışmasından daha karışık bir duruma yol açmışlardır. Ne genelde Irak üzerinde, ne de Kürtlerin statüsünde çözü-

me yönelik belirginlik kazanan herhangi bir durum ortaya çıkmış değildir. ABD ve İngiltere Saddam'ı devirmeye çalışırken, dünyanın geri kalan önemli kısmı buna taraftar olmamaktadır. BM ambargosu işlevini yitirmiştir. Bu temelde karmaşık bir durum sürüp gitmektedir.

Açık ki, Irak'taki sorunların çözümü iki cephede gelişecektir: Birincisi, BM platformudur. ABD, BM'yi kullanarak rejimi sıkıştırmaya devam edecek; içerde ise, Kürtleri ve Irak Ulusal Kongresi adlı kuruluşu kullanarak, yeni bir Yugoslavya yaratmak isteyecektir. Yeni Bush yönetimi bu konuda ısrarlıdır. İsrail de bu işte baştan beri etkindir. Türkiye daha derinden ve tüm taraflarla her olasılık üzerinde hesap yapmakta, Türkmen hareketini gittikçe artan oranda bir müdahale aracı olarak yetkinleştirmektedir. İran, Irak Şiileri aracılığıyla ve Kürt hareketi içindeki işbirlikçileriyle gücünü hiç yitirmeden sürdürecek konumdadır. Avrupa, Rusya, Çin ve diğer Arap ülkeleri de çeşitli boyutlarda meselenin içindedirler. Bütün bu güçler Irak bütünlüğü çerçevesinde bir çözümde birleşmektedirler. Ama ABD'nin Saddam'ı istememesi bu tarz çözümü veya normalleşmeyi engellemektedir. Bu yönlü çözüm şimdilik ufukta gözükmüyor.

İkincisi, Irak rejimi de dahil, ülke güçlerinin kendi aralarında gerçekleştirebilecekleri bir demokratik çözüm yoludur. Ama rejim başta olmak üzere, tüm güçlerin demokrasiden uzak yapıları, en makul çözüm yolu olan demokratik bir Irak'a imkan vermemektedir. Halbuki demokratikleşen Irak, tarihi ve bölgesel rolü çok büyük olan bir dönüşümdür. Ortadoğu'nun demokratikleşmesinde, tüm ulusal, etnik, dini ve kültürel sorunların bu yöntemle barış içinde çözümlenmesinde muazzam bir adım olurdu. Bu tür bir çözümde aslında Kürtlerin öncü rol oynamaları gerekirdi. Küçümsenemeyecek federe yönetimleri birleştirip Kürdistan Demokratik Federe Yönetimini oluşturabilirlerdi. Öz güçlerine dayalı olarak Irak rejimiyle demokratik bir federasyonda; bu çok zor oluyorsa, güvenceli bir anayasa eşliğinde tüm Irak için geçerli tam bir demokratik cumhuriyet rejiminde uzlaşabilirlerdi. Tüm dil ve kültür gruplarını tanıyacak ve anayasasında garanti altına alacak temel hak ve özgürlüklere dayalı bir çözüm küçümsenemez bir olanaktır. Irak koşullarında güvenceye alınmış tam demokratik bir Irak, sorunlar yumağının çözümünde dev bir adımdır.

Böyle bir adımın atılmasında Kürtlerin rolü öncelik taşımaktadır. Feodal-burjuva önderlik, sınıf çıkarları gereği bu tür adımları atmaktan çekinmektedir. Sorunu kendi sınıfsal çıkarlarıyla çözmek ve içi-

ne halkın çıkarlarını yansıtmamak konusunda bencil davranmaktadır. Demokratik uzlaşı ruhundan yoksundur. Rejimin özüne dokunmadan, yine Kürdistan'da demokratik süreci işletmeden geleneksel Kürt otonomiciliğiyle otoriter bir Irak Cumhuriyeti'ni uzlaştırmak istemektedir. Demokrasisiz bir çözüm peşindedir. PKK'yle Kürdistan çapında temel uzlaşmazlıkları bu noktadadır. Demokratik açılımların kendi sonunu getireceğini düşünmektedir. Bu süreci engellemek için her sahada PKK aleyhtarı cepheyi canlı tutma çabasındadır. Ne kendisi sorunu çözmeye çalışıyor, ne de halk güçlerinin çözümde inisiyatif kazanmasını istiyor. Elde ettiği çıkarlarla gidebileceği yere kadar gitmek, mevcut pozisyonunu teşkil etmektedir. Yeni arayış ve süreçlerin peşinde olmak şurada kalsın, bu yönlü olası gelişmeleri engellemeyi temel görevi saymaktadır. Elli yılı aşkın bir süredir tüm Kürdistan çapında meseleyi kendisinde kilitleyerek, elde ettiği çıkarlarını korumak için ihanet dahil her tutuma sonuna kadar açık bir konumu sürdürmekte ısrarlıdır.

Fakat yaşam böylesi tutucu ve gerici çabalar karşısında duracak değildir. Yaşanan kriz, Irak'ın genelinde olduğu gibi Irak Kürdistan'ında da yeni çözüm yollarını sürekli gündemde tutacaktır. Zaten dünyanın sürekli gündemini işgal eden bir sorun, çözüm üretmeden olduğu gibi süremez. Olası çözüm olanakları sıkça ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla tüm olası gelişmelere karşı alternatifli ve hazırlık içinde olmak önem taşır.

PKK'nin konumu bu nedenlerle çözüm üretmede katalizör rolünü eskisinden daha fazla sürdürmektedir. PKK'yi bir Güney Kürdistan partisi olarak somutlaştırmak uzun süredir gündemde olan bir konudur. PKK, binlerce katılım ve şehidiyle zaten Güney Kürdistan halkının partisi durumuna gelmiştir. Dıştan bir olgu olarak yansıtılması, işbirlikçi güçlerin var güçleriyle sürdürdükleri propaganda yüzündendir. PKK'nin bunların hepsinden çok kendini alanın gerçek gücü olarak görmesi; siyasi, askeri, sosyal ve kültürel olarak mevzilenip çok yönlü kendisini pratikleştirmesi gerekmektedir. Demokratik Kürt Federe Yönetimi'nde ısrarlı olmalıdır. KDP ve KYB birlikte geliyorlarsa bunu tercih etmeli; biri gelmiyorsa diğeriyle, o da mümkün olmazsa kendi öz çabalarıyla ve etkin olduğu alanlarda demokratik oluşumunu hızlandırıp etkinleştirmelidir. Irak genelinde her tür etnik, dini ve kültürel grupla genel bir demokratik cephenin oluşumunda rolünü oynarken, Kürtler arasında da demokratik federe yönetimini ısrarla yükseltmeli-

dir. Karış karış, derinliğine ve genişliğine büyümesini sağlamalıdır. Demokratik Irak Cumhuriyeti'nin yeniden yapılanmasının ve bunda Kürt demokratik federe konumunun yer almasının en doğru çözüm olduğunu rejim de dahil tüm gruplara, partilere, aşiretler ve cephesel birliklere götürüp, demokratik çözümde ısrarlı olmalıdır.

Bütün iç ve dış koşullar Irak'ın demokratik dönüşümünü zorunlu kılmaktadır. Yugoslavya tarzı bir gelişme olasılığı vardır. Ama mevcut durumun sürekli değişimlerle aşılmak zorunda olduğu görülerek, her tür çözüm tedbirleri geliştirilmelidir. Askeri ve siyasi adımlar, günlük olarak değerlendirmeler yapılarak, ileri ya da geri, derinliğine ve genişliğine atılmalıdır. En kötü olasılık olarak rejimin mevcut temsil durumu veya değişmesi durumunda Kürt işbirlikçileriyle birleşip saldırıya geçmesi halinde alternatifli hazırlıklar zorunludur. Bununla birlikte, yeni dönemin çalışma, yaşam ve mücadele tarzı en etkin biçimde, eğitim başta olmak üzere her görevde nefes nefese üstün bir disiplinle hakim kılınmalıdır. Nicel ve nitel büyümeler, her tür saldırıyı karşılayıp karşı hamle yapabilecek etkinlikte olmalıdır. Çok zorda olan halka, cezaevlerindeki arkadaşlara, yine çok sayıda gaziye ve şehitlere karşı sorumluluğun bir gereği olarak, üstüne düşeni başarılı bir şekilde yapmalıdır. En çok kan ve acının aktığı alan olarak, hiçbir gerekçeye sığınmadan, çözüm umutlarına başarıyla yanıt yaratılmalıdır. PKK de dahil, Güney Kürdistan'daki hareketin tarihi rolünü tüm Kürdistan ve Ortadoğu çapında oynayarak, ilkel milliyetçilikle egemen burjuva milliyetçiliğini aşması, gerici aile ve aşiret engellerinin üstesinden gelerek, uygarlığın şafak vaktinde olduğu gibi demokratik uygarlığın Ortadoğu'da doğuşunun şafak vaktindeki rolünü de başarıyla yerine getirmesi, böylece yeni dönemin ve çağın başlatıcı gücü olmanın onurunu taşıması her şeye değerdir. Bu tarihi anlayış ve onurla yaşayanların ele aldıkları her görevde başarılı olmamaları düşünülemez. Tarihin bu yönlü anlamlı gelişmesini takdir etmek ve zaferini beklemek tek yaşam gerekçemizdir.

4- Suriye Kürtlerinin Kimlik Edinme ve Demokratik Katılım Çözümü

Arapların (Asurilerin) nasıl Kürtlerin içine uzanmış parçaları varsa, Kürtlerin de Arapların içine uzanmış parçaları bulunmaktadır. Bunların başında Suriye Kürtleri gelmekte, coğrafi ve kültürel olarak bunun gibi parçalarını teşkil etmektedir. Tarih boyunca tüm

halklar arasında bu tür uzantılar, iç içe geçişler yaşanmaktadır. Tüm dünya, özellikle Asya ve Avrupa bu tarz olgu ve sorunlarla yaygın olarak karşılaşmıştır. Milliyetçi yaklaşımlar bu tür azınlık konumlarını şiddet gerekçesi yaparak birçok savaşa yol açmışlardır. Demokratik sistemin oturmasıyla birlikte, bu tür sorunlar aynı ülke ve devlet içinde azınlıkların kültürel varlıkları tanınmış, demokratik katılımları birer temel insan hakları ve anayasa konusu yapılarak başarıyla çözülmüştür.

Suriye Kürtlerinin önemli bölümü, tarih boyunca yaşanan isyanlar, aşiret kavgaları ve kanunsuzluklar sonucunda değişik alanlardan toplanma özelliğine sahiptir. Tarih, Hz. İbrahim'in Urfa çıkışından son PKK çıkışına kadar bu yönlü bir akışın başta Suriye olmak üzere Doğu Akdeniz yörelerine göç edip yoğunlaştığını göstermektedir. Arapların ve Asurilerin benzer nedenlerle, sıcakların etkisiyle ve ticaret amacıyla Kürdistan'ın, Anadolu'nun içine doğru göçüne tanık olunmaktadır. Tarih boyunca sık sık bu tarz göçler, yerleşmeler ve karşılıklı kültür ve ticaret alışverişlerinin yapıldığı gözlemlenmektedir. Bunların kültürler arası değişim ve dönüşüm gibi önemli bir işlevi de bulunmaktadır. Bu sürece daha sonraları Ermeniler ve Türkmenlerin de yoğun katıldıkları görülmektedir. Dolayısıyla zengin bir dil, din ve kültürel çeşitlilik doğmaktadır. Suriye esas olarak bu tür zenginlikte bir ülke olarak şekillenmiştir. Demokratik uzlaşma ve hoşgörüye uygun bir ortam arz etmesi bu tarihsel oluşumlar nedeniyledir. Suriye'deki tüm grupların, dolayısıyla Kürtlerin de bu tarihi gerçeklikler çerçevesinde temel sorunları, kendi kültürel kimliklerini koruyup geliştirme, anadille eğitim, basın-yayın hakları ve siyasal yaşama eşit ve özgür vatandaşlar olarak katılma haklarını hayata geçirmeleriyle çözümlenebilecektir.

Bu yönlü bazı özgürlükleri tanınmışsa da, birçok sorunları henüz çözüm beklemektedir. Bunlar vatandaşlık, anadille eğitim, basın-yayın ve siyasi haklara ilişkin konulardır. Sert bir engelleme olmamakla birlikte, bu hakların güvenceli kullanımı için yasal bir statü gerekmektedir. Yasallık mücadelesinin başarıyla sonuçlanması önemli bir demokratik kazanım olup, Suriye'nin genel demokratikleşmesine de güçlü bir katkıda bulunabilecektir. PKK'nin alanda yoğun bir sempatizan kitlesi bulunmaktadır. Bu kitlenin temel görevi, bu yasal haklar çerçevesinde bir programla demokratik yasal örgütlenme ve mücadelesini Suriye'nin genel yurtseverlik ve demokratikleşme hamle-

leriyle birleştirmesi ve gelmiş oldukları anayurtlarındaki özgürlük mücadelesiyle destek ve dayanışma içinde bulunmasıdır.

Dünya genelinde çeşitli nedenlerle dağılmış tüm Kürtlerin aynı temelde görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Başta birlikte yaşadıkları ülkelerin metropollerindeki ve göçertilmiş alanlardaki Kürtler olmak üzere, her ülkede bulunan Kürtlerin kendi kültürel varlıklarını koruma, vatandaşlık kazanma, anadilde eğitim, basın-yayın, insan hakları ve demokrasi ölçüleri temelinde siyasal yaşama aktif olarak katılma ve bu yönlü hak ve görevlerini başarıyla gerçekleştirmedir. Bunun için başta sanat olmak üzere, her tür sosyal, sportif, eğitim, teknik vb. konularda kendilerini yetiştirip kültürel varlıklarını aktif bir yaşamla koruyup geliştirmedir. Bu temelde diğer halklarla onurlu, eşitlik ve özgürlük temelinde mücadele ve yaşamı paylaşmadır. Anavatandaki özgürlük mücadelesine gücü oranında destek, dayanışma ve katılımda bulunmadır.

Son bir nokta, tüm Kürtlerin birlik sorunudur. Eskiden bağımsız, birleşik ve sosyalist bir Kürdistan sloganı sıkça atılırdı. Milliyetçilikten kaynaklanan bu slogan, hem ideolojik hem de politik-pratik açıdan gerçekçi olmamaktadır. Ütopik olarak kulağa hoş gelse de, daha doğru olan yurtseverlik ve enternasyonalizm sloganı şu temelde olsa daha gerçekçi olacaktır: Çatısı altında bulunulan her ülke ve devlet için geçerli olmak üzere, ***"Demokratik Ülke, Özgür Anayurt"*** , tüm Ortadoğu açısından ***"Demokratik Ortadoğu, Birleşik Anayurt."*** Bu iki temel slogan tüm Ortadoğu halkları açısından geçerlidir. Araplar yirmiyi aşkın parçaya bölünmüşlerdir. Türklerin parçalanmışlığı da oldukça kapsamlıdır. İran da kendini benzer parçalanmışlık içinde görmektedir. Kürtlerin parçalanmışlığı daha değişik kapsamdadır ve farklı bir özgünlüğü vardır. Her bölünmüş halk parçası yalnız kendi başına birleşik bir ulus ve vatan kavgasına girişirse, o zaman Ortadoğu boydan boya bir savaş alanına dönmüş olur. Coğrafi, sosyolojik, dini farlılıklarla daha da bölünerek, içinden çıkılmaz bir kaos durumu yaşanır. Her tarafı İsrail-Filistin çatışmasına dönüşür. Zaten bu tarz birleşik ulus veya vatan anlayışları milliyetçilikten kaynaklanmış olup tarihin en kanlı iki yüzyılının, 19. ve 20. yüzyılın savaşlarına yol açmışlardır. Milliyetçilik yöntemiyle Ortadoğu'da çatışmaları körüklemek, 21. yüzyılın da boydan boya savaşlarla, katliamlar ve jenositlerle dolu geçmesi demektir. Dolayısıyla bu ne yurtseverlik, ne enternasyonalizm, ne de hümanizmle bağdaşır.

Doğru olan, Ortadoğu'nun mevcut siyasi sınırlarını veri olarak temel alıp, tüm ülkeleri ve devletlerinin bütünlüğü içinde demokrasi mücadelesini vererek, hak eşitliğini ve özgür birlikteliği gerçekleştirmektir. Demokratikleşen her ülke, bir adım daha gerçekleşen Demokratik Ortadoğu'dur. Demokratik Ortadoğu da beraberinde AB türünden bir kuruluşla genelde tüm halkların özgürlük içinde birlik özlemlerine yanıt oluşturabilecektir. Arap ve Türki devletlerdeki gelişmeler daha çok bu yönlü eğilimi doğrulamaktadır. ***Enver Paşa*** ve ***Cemal Abdülnasır***'ın ***Pantürkizm*** ve ***Panarabizm*** yöntemlerinin maceracı ve gerçeklikten yoksun oldukları kanıtlanmıştır.

Tarihin Kürtlere olanaklı kıldığı eşsiz rol, her parçanın demokratik çözüm yoluyla bulunduğu ülke ve devleti demokratik uygarlığa çekmektir. Bu rol, Demokratik Ortadoğu'ya ve uygarlığa ulaşınada bölgenin tarihi geleneğine, coğrafi, ekonomik ve sosyal gerçeklerine de uygun en gerçekçi ve en anlamlı yoldur.

Sonuç olarak, Kürt sorunu milliyetçi çağın yaklaşım ve yöntemleriyle çözümlenecek bir sorun olmaktan çıkmıştır. Fransız Devrimi'nin yükselttiği milliyetçilik, burjuva sınıfının ulus olgusuna ve ondan kaynaklanan sorunlara uyguladığı bir ideolojik yaklaşımdır. Burjuva ulus-devletin ortaya çıkmasında, sınıf mücadelesinin ve demokrasinin bastırılmasında, ulusların boğazlaşmasında, etnik çatışmalarda ve sömürge politikalarında temel ideolojik rol oynamıştır. 19. ve 20. yüzyılların kanlı geçmesinde burjuva milliyetçiliğinin şoven payı belirleyicidir. Doğuş kaynağı olan Avrupa, bu savaşlardan çıkardığı derslerle 20. yüzyılın ikinci yarısında milliyetçiliği ikinci plana bırakıp, siyasal sisteminde demokratik kriterleri esas almıştır. Demokratik sistem, reel sosyalizm dahil, diğer tüm siyasal sistemlerin karşısında üstünlüğünü kanıtlayarak, 20. yüzyılın sonlarında reel sosyalizmin çözülüşüyle dünyada başat sistem haline gelmiştir.

Kürt sorununda hem hakim ulus milliyetçiliği, hem de yerel ilkel milliyetçilik çözümsüzlüğü derinleştirmekten ve ülkelerini derin çıkmazlara sürüklemekten öteye bir rolün sahibi olamamışlardır. Bu yaklaşım ve yöntemlerde ısrar, bunalımların derinleşmesi, isyan, bastırma ve katliamdır. Milliyetçiliğin bu iki türü çağdaş demokratik uygarlığın gelişimiyle çelişip, 19. yüzyıldan kalma gerici ideolojiler konumuna düşmüşlerdir. Bu gerçeklik, Kürt sorunu için çağdaş demokratik uygarlık kriterlerinin esas alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kürtler tarihlerinin bu yeni döneminde, Ortadoğu'nun üç

büyük ulusu arasındaki köprü rolüyle, coğrafi, tarihi ve toplumsal koşullarıyla hem kendi kurtuluşlarını hem de komşu halkları demokratik çözüm sürecine sokacak temel demokratik güç ve mücadelesinin sahibi konumundadırlar. Kanlı sınır boğazlaşmalarına girmeden, her parçasında kazanacakları demokrasi mücadelesiyle Ortadoğu halklarının gerçek birliğini, kardeşliğini ve özgürlüğünü sağlamada başarının temel güvencesi durumundadırlar.

YEDİNCİ BÖLÜM

KOMPLO ÇEMBERİNDEKİ BİR HALKIN ÖZGÜRLÜK SAVAŞÇISI OLMAK

GİRİŞ

Abdullah Öcalan komplosunun içyüzünü çözümlemek, dört taraftan kuşatılmış ve içte haini bol olan bir halkın trajedisini anlamak açısından hayli öğreticidir. Sorumluluğu sadece dostların basitliğine ve yoldaşların zayıflığına yıkmak dar yaklaşmak olacaktır. Emperyalizmin en üsten müdahalesiyle izah edip rahatlama da doyurucu bir anlatım olmayacaktır.

Konu üzerinde çok yoğunlaşmam beklenirdi. Öyle yaptım. Böyle yaptıkça da tarihin büyük canlanışını ve dalga dalga üzerime gelişini gördüm. Temel gerekçeler canlanıyordu. Dışarıda bin yıl yaşasam da anlayamayacağım varlıklar bir bir anlam kazanıyorlardı. Sadece toplumun anadilini ve mantığını değil, tüm doğanın dilini de daha rahatlıkla çözümleyebiliyordum. Efsane denilenin gerçek, günlük gerçek denilenin de kör olduğunu anlıyordum. İlk insan yürüyüşünün nasılını, ilk anlam damlasını, bir kelimenin mucizevi türeyişini, ekini ilk ekmenin büyük coşkusunun bayram anlamına geldiğini, hayvan dostluğunun verdiği güveni, doğal kuvvetlerin tanrılaşmasını, toplumun ilk kendini tanımlamasının her tür tanrısallığın kaynağı olduğunu, ana tanrıçanın erdemini, onun etrafında dokumalı, kerpiç ve taş evli, el değirmenli ve çapalı yaşamın büyük devrimini anladıkça, bana komployu hazırlayan 20. yüzyılın son yılının kahrından biraz kurtuluyordum. Anlam işini daha da geliştiriyorum. Doğduğum toprakların üzerinde dolap beygiri gibi avare avare dö-

nüşümün anlamını da çözümlemeye başlamıştım. Ahırdan bir atın kaçması gibi dağa fırlamamın nedenini, anamın beni tutup üçer kez yarı-idam edişindeki değerini de anlıyordum. Cahil dediğim anamın aslında beni en iyi anlayan olduğunu, *"Böyle çalışmana kimse katılmayacak, herkes senden yararlanacak ve yalnız kalacaksın"* sözünden anlayacaktım. Daha yaşım ondu. Arkama dönüp bakmadan anama, *"Olsun, yalnız yürümekte kararlıyım"* biçimindeki duruşumu da hatırlayacaktım. Kendimi böyle anlarken, doğduğum toprakları çözümlüyordum. 20. yüzyıl, ötesinde berisinde olanca ağırlığıyla üzerime gelirken, neden intikam aldığını öğrenecektim. Sümerli rahibin, yarattığı devletle yüklendiği ana tanrıçanın bereketli topraklarına saldırısına benzer bir saldırıyla karşı karşıya olduğumu anladıkça, kendimin bile kendimden kaçtığını, geriye birkaç anlam damlasından başka bir şey kalmadığını görecektim. Gılgameş gibi ölümsüz yaşamın peşinde olduğumu, ama onun döneminden milyon kere daha çok ve büyük ölüm kuvvetleri karşısında bulunduğumu, dört yanımda küre merkezindeki gibi her taraftan aynı merkeze saldırırcasına çoktan hazırlanmış ve yaşamını buna bağlamış olduklarını fark edecektim. Uygarlık denilen canavar büyüdükçe insanın nasıl en tehlikeli hayvan olduğunu anlayacaktım. Rahip mitolojilerindeki tanrıların nasıl iğrenç köleci düzen sahipleri olduğunu heyecanla fark edecektim. Ceddimiz İbrahimi peygamberlerin bu tanrıları biraz göğün ötesine atmakla vicdan-din yarattıklarını kavrayacaktım. Ama İlah, Ellah, Allah denilenin aynı Sümer-Babil imalatı, köleci düzenin yaratıcıları olduklarına dair inancımı sevinçle daha da kesinleştirecektim. Yaratılan bu korku tanrılarının beni daha on yaşlarında tutsak etmeye çalışan kuvvetler ve anlam bozuklukları olduklarını anladıkça, kendime ilk defa saygıyı bu anlayışla kazanacaktım. Sümer rahip tapınaklarına merakım arttıkça artıyordu. Bu tapınaklar hakkında şu kesin hükme varacaktım: Köleci düzen sahiplerinin tanrılaştırılıp göklere çıkarıldığını ve yüceltildiğini, kul insanların zebani hizmetçiler olarak yerin diplerinde her tür zahmetli işe koşturulduklarını, toplumun sınıflaşması dedikleri olgunun orta yerinde bunun sembolü gibi devleti yaratıp diktiklerini, tapınakların bu işin döl yatağı ve ana rahmi olduğunu kavrayacaktım. Yaptıkları işin ne kadar müthiş olduğunu, tüm tarihi, günümüzü ve beni bile halen kontrollerinde tutan en büyük icadı yarattıklarını görecektim. Tanrısal iş dediklerinin bu olduğundan artık kuşku duyma-

yacaktım. Tanrılarının kim olduğunu anlamış olmakla rahatlamıştım. Ciddiyetle inanıp ibadet etmediğim için kendime hak verecek ve saygı duyacaktım.

Adım Abdullah, yani Allah'ın kulu; ama kul olmayı tam yüreğime oturtmamakla birlikte, saygılı olmanın, dolayısıyla o tanrısal güçler ne kadar üzerime gelirlerse gelsinler, özgür insanı savunmanın büyük erdem olduğuna kendimi inandırmıştım. Yeniden daha güçlü doğuyordum. Beğenmediğim anamın doğuruşuyla, ciddiyetine hiç inanmadığın modernitenin doğurma çabalarına karşı, tüm öldürmelerden sonra kendi kendimi üçüncü kez doğuruşumu çok ciddiye alıyor ve hoşlanıyordum. Yaşamışların arkadaşlıklarına yine ihtiyaç duymuyordum. Tüm arkadaşlarımı efsanelerde bulmaya başlamıştım. Komplocu Zeus'un Promete'ye ve Hektor'a yaptıklarıyla, onun günümüzdeki Atinalı çocuklarının yaptıklarının aynı olduğunu gördükçe, arkadaşlarımı daha iyi tanıyordum. Promete ve Hektor'la arkadaşlık çok onurlu oluyordu. Bunu hak etmiş olmam bana gurur veriyordu.

Sümerli rahiplerin tanrıça anaını ve aşk kadını İştar'ı tapınağa, oradan kral sarayına, tanrı-kralların yanına götürüşünü, öldüklerinde onlarla birlikte canlı canlı mezara konuluşunu iliklerime kadar anlamıştım. Tanrı-krallar bile olsalar, ziyafet sofralarında zevklerinin bir parçası kılmalarını hiç kabullenemedim. Ama tanrıça anaını ve aşk kadınını günümüze kadar dirhem dirhem büyük bir incelikle sömürüp yediklerini, posasını iki-başlı evlilik diye kullarının önüne, erkek kölelerine sus payı olarak bıraktıklarını da anlamıştım. Bu hediyelerini erkek olarak yüreğime kabul ettirmemekle, tanrıça anaının ve aşk kadınının iyi bir oğlu olabileceğime inandıkça, daha çok sevinç ve gururla doluyordum. Ana topraklarını böylece ilk defa tarihin derinliklerinde anlamaya başlıyor, binlerce yıllık kördüğümler atılmış çelişkileri çözümlüyor, bu seferki doğuşun anlamlı olduğunu fark ediyordum. Ölümü dayatanlar, tüm 20. yüzyıl, tüm komplocular, kimler olurlarsa olsunlar, hepsine dayanabileceğimi halen bana inanan bazı dostlara mesaj olarak sunmamın değerli olduğunu, onların da bunu hak ettiklerini kabul etmiştim. Dayattıkları Hiroşimalardan bile tehlikeli paket bomba kılınmamın ve halklarımızın üzerine böyle atılmamın tüm inceliklerini çözebiliyor; pimlerini söküp tüm malzemeyi bombacıların suratına fırlatıp rahatlıyordum. İnsandan yanaydım, zorba tanrılar bir kez daha yenilmişlerdi.

Kürt halkının tarihsel diyalektiği, kuşatılmış bir çember içinden kurtulmaya dayanmaktadır. Sümer uygarlığından günümüz uluslararası sistemine kadar Kürt olgusu, bir kıskaç içinde hep teslim alınmak ve eritilmek istenen, ülkelerinde diledikleri sistemin geçerli kılınmasında gerekli bir kullanım malzemesi durumundadır. Bu statüye azıcık karşı çıktı mı, sistemin sahipleri hemen tezgahı çalıştırıp, vurmalar kırmalardan sonra geriye kalanları tutuklayıp bir kısmını da açlıkla terbiye ederek, diledikleri statükoda tekrar çembere gererler.

Uygarlık tarihini ve Kürtlerin bu tarih içindeki yerlerini bu çembersel tutsaklığı izah etmek için bir genelleme yapmaya çalıştık; tekrarlamayacağım. Özellikle son iki yüzyılın tarihi, gerçekten en rezil komplolar tarihidir. Komploculuk, usta siyasetin ve diplomasinin adı olmuştur. Bir halk olarak gerçekten dostça yaklaşanları yok denecek kadar azdır. Halkı temsil ettiklerini iddia edenlerin ise kendilerine ve halka verdikleri zarar, bilinçli komploculardan daha geride ve az değildir. Sistem iç ve dış dayanaklarıyla komploculuğu bir yaşam tarzı haline getirmiştir. Bulaşıcı bir hastalık gibi yayılma durumundadır.

Daha Ankara'dayken eşitliğin, özgürlüğün ve insan onurunun temsilcisi olması gereken sol hareket, şahsımızda Kürt gençlerini basit taktik araç olarak kullanmaya özen gösteriyordu. Egemen sınıf taktiklerinin inceltilmiş uzantısı olmaktan öteye gidilemiyordu. Bu durum tepkiye yol açtığında, daha geniş komplo ağının içine düşmek, Kürt olgusunun ve ona dayalı sorunun kaderi gibidir. Dürüst bir özgürlük savaşçısının ömrü yıllarla değil, taş çatlasa aylarla sınırlıydı. Daha devletin ağına düşmeden geleneklerin, güncel uzantıların, sözde dostlar ve yoldaşların bilinçli veya gaflet ağları bu işi kısa sürede halletmeye yeterliydi.

Biraz feraset, biraz da şansın yaver gitmesiyle, bir özgürlük savaşçısı iddiasıyla Ortadoğu'ya hicret yapıldığında, girilen ortamdaki komplo sanatının uzmanlık düzeyindeki gerçekleriyle karşılaşılacaktı. Tarihte ticaretin ruh ve organizasyon olarak doğduğu Şam-Beyrut-Halep arasına gelinmişti. Siyaset, ticaretin daha kibar bir biçimiydi. Her şey ticari ve inceltilmiş anlamıyla siyasi olarak kaç paraya gelinebileceğiyle ölçülmek durumundaydı. Tarihi boyunca siyaset ve onun ilk ve ortaçağlardaki biçimi olarak din de özünde bir tüccar ideolojisiydi. Onun yoğunlaşmış, kutsal bir temaya büründürülmüş ifadesinde, değerin kadar yerin vardır. Değerini daha iyi bilirsen, belki kendini ucuza harcatmazsın. Din kutsallığını bile bu kadar şekillen-

diren bir egemen zihniyet yapısının temsilcileri melek de olsalar, siyasilerin yücelikle aşmaları, çokça lafı edildiği gibi dostça ve kardeşçe yaklaşmaları beklenemez; çok sınırlı olan bazı insani yaklaşımlar da geçici ve istisnai olmaktan öteye gidemezdi.

Ortadoğu'ya yönelişte ruhum bir saniye bile endişesiz yaşamamıştır. Adeta mayınlı sahada bin bir güçlükle yürümeye koyulmuş gibisin. Genelde Kürt insanı, özel de PKK'liler bu duyguyu yaşamamışlardır. Çünkü açılmış iz üzerinde hareket hep güvence verir. Korkunç bağırıp çağırmama rağmen, en akıllısı bile, kendisi için çok gerekli olan zamanı, olanakları ve en önemlisi de gerekli olan aklı edinip rolünü oynayamadı. Ortadoğu'da komployu yırtma imkanlarını yaratmak için büyük çaba harcandı, önemli olanaklar ortaya çıkarıldı. Ama lanetlice kişilik yapıları bu olanakları değerlendirmeye bir türlü fırsat tanımıyor, muazzam tekrarlamalarım sonuç vermiyordu. Tüm hamleler sanki duvara çarpıp geri dönüyordu. Bu gerçeği daha iyi anlamak için komploculuğun içyüzünü, yapısını daha yakından tanımlamak gerekir.

Komploculuk, toplumsal olaylarda olağan süreçlerin dışında, sadece aleyhteki güçlerin değil, yanında saydığın yakınlarının bilinçli veya gafletlerinden dolayı birleşerek, hedef aldıkları kişi, grup, parti veya halk gücünü darbeyle düşürme ve yasadışı duruma sokma hareketidir.

Tertipçiler peşine düştükleri kişi, grup, parti, halk veya daha üst düzey toplumsal hedefler üzerine sürekli plan geliştirip bütün kritik noktalarda güçlerini hazırlayarak, fırsat bulduklarında hedeflerini avlamayı esas alırlar.

Kürt halkının özgürlük hareketi en ufak adım attığında, her ülkede peşinden yasalara, politik esaslara ve hatta askeri savaş kuralları-na göre bir yönelimden ziyade, karanlıkta geliştirilen planlarla bir takip başlatılır. Hiçbir kurala sığmayan yöntemlerle imha, ezme, korkutma, tahrik etme, kaçırtma, teslim alına, işkence, hapsetme, ekonomik iflas, moral değerleriyle oynama, sahte yaşam, zaaflarını kullanma, para, ikbal vb. çelişkili tüm yollar denenerek, özgürlük hareketi bertaraf edilir. Dikkat edilirse, normal bir savaş mantığı bile geçerli değildir. Kirli veya özel savaştan da ağır bir uygulamadır komploculuk. Çünkü içinde dost geçinenler var, gafil yoldaşlar var. Kürt halkının özgürlük tarihini bu anlamda aynı zamanda bir komplocular tarihi olarak ele almak abartı sayılmaz; tersine daha çok gerçek-

lere götürür. Çünkü başka halklara benzer bir tarih yaşamıyoruz.

Komploculuğun daha tehlikeli bir yönü, dost ve yoldaş geçinenlerin gafleti ve zamanında görevlerini karar ve sözlere göre yürütmemeleridir. Ne kadar iyi niyetli ve çaba sahibi olsalar da, bu konumlarıyla komplocuların planlarını başarıya götürmede en kritik zemini oluştururlar. Oynadıkları rol Sezar'a *"Sen de mi Brutus"* dedirten, İsa'yı Yehuda İskaryot'un ihanetiyle çarmıha gerdiren, halife cinayetleri gibi tarihin seyrine yol açan sayısız olaylardır. Kürt halkı açısından en kahırlısı, tek tek olayların değil, tüm tarihin bu yönlü hareketlerle dolu geçmesidir. Dost diye yanında beklediğin, umulmadık yerde ve biçimde seni darbeler. Sana öncülük eden, bilerek ve bilmeyerek seni uçuruma götürürken, doğru yolda olduğunu sanır ve beklemediğin yerde ve biçimde devrilip gidebilirsin. Hareket ortamın tam bir mayınlı sahadır. Kendine, eşine ve kardeşine bile güvenmekte büyük zorluklarla karşılaşman adeta kaderin gibidir. Hepsinde kasıt arayamazsın. Olmayan kişilik zor koşullarda bütün dengesini yitirmekte ve adına kader denilen uğursuz, insan eliyle yapılmış lanetli tarih hükmünü sürdürmektedir. Önder denilen kişinin başına gelen ise, adeta mitolojideki *"kralın kurban edilmesi"* sahnesidir. Tüm toplumun laneti ve uğursuzluğu, daha baskıcı ve sömürü krallarının oluşmadığı dönemde, tümüyle halkın ve toplumun önderi konumundaki kişinin kurban edilmesiyle giderilmektedir. Kürtlerde eğer önder öldürülmemiş, teslim olmamış ve çıldırmamışsa, hala aklı başındaysa ve onuru yerindeyse, artık kendini bekleyen *"ya özgürlük, ya kralın öldürülme töreni"* dir. İşin daha da garip yanı, tarih öncesi bu mitolojik olayların Kürtlerde halen sürekli yaşanan gerçeklik olmasıdır. Onun için Kürtlerde efsane ve mitoloji, gerçek olur; varolan gerçek ise kör, dilsiz ve sağır olur.

Böyle bir halktan olmak acıdır; kaçmak ise namertliktir. Kaçmamak ise, komploculuğun acımasız mantığına, hiçbir kuralı olmayan uygulamalarına tahammüldür. Ne kadar dayanabilir ve kurban olursan, boynundaki lanetlilik o kadar temizleniyor. Bu lanetlilik durdukça her şey haramdır. Yüreğin duyuşu bir hayvanındakinden daha değersizdir. Mantığı tümüyle gerçeğe ihanettir. Her tarafı bir cüzamlı gibi cerahat akmaktadır. Herkes senden kaçmaktadır. Bundan kurtulmanın tek yolu, ya özgürlük ya ölümdür. Bunun dışında anana, atana, dostuna ve sevgililerine söyleyebileceğin tek sözün, bir defacık uzatabilecek helalinden bir el atışın yoktur.

Bu toplumsal cüzamlığı daha küçükken fark etmiştim. Çocukken biricik sığınağım olması gereken anamı, *"Beni doğurmakla ne kadar acıya yol açtığını biliyor musun?"* dercesine suçlamıştım. Her adımı büyük kahırlı olan yaşamı fark etmiştim. Ama yaşama ihanet etmeyecektim. Tüm dünya bir yana ben bir yana, büyük yalnızlık yürüyüşüne dayatılan kaderi parça parça ede ede, tanrıların maskesini düşüre düşüre, bıkmadan yorulmadan sürdürecektim. Büyük acılara yol açtığını biliyorum. Hele kendilerini benim için cayır cayır yakan bu müthiş kahramanların sınır tanımaz cesaret ve acıları karşısında, yine yaşamaya güç getirecektim. Komplo tarihi, lanetli yaşam benim kişiliğimde korkunç acılar çektiriyordu. Efsanede Hz. İbrahim bir sefer mancınıkla ateşe atılır; o ateş de su olur. Ama çağdaş Nemrutların tüm uluslararası elebaşıları, 20. yüzyılın tüm lanetliliğiyle şahsımda halkımıza çektirdikleri acıları en değme tiyatroları bile geride bırakan oyun düzenleriyle seyretmeyi sınırsız iktidarlarının bir gereği sayacaklardı. El birliğiyle yürüttükleri bir savaşın tanımını bile doğru yapmayacaklar, kurallarını uygulamayacaklardı. Ama tüm suçu şahsıma yükleyip, bir kez daha 'sen bir hiçsin' dercesine, zavallı Kürt halkını inkar edip bir tarafa atacaklardı. Karşılarında kocaman dünyalarını tehdit eden bir terörist vardı. Sürekli idam sehpasında tutulmalı, yüreği asılmadan durmalı, beyni çıldırmalıydı. Bu da en son icat ettikleri postmodern işkenceydi. Neronların solda sıfır kaldığı çağdaş arenanın son kurbanıydım.

Komplocular tarihinin kurbanı olan Kürt halkına özgürlük ve onuru olsun diye attırılmak istenen adıma karşı, 20. yüzyılın son yılında gerçekleştirilen komployla 21. yüzyıla girerken halen yaşamaya çalışacaktım. Milyonların birleştiği avuç içi kadar bir yürek ve birkaç damla anlamla tabutlukta kabul ettiğim yaşamı, dünya efendilerinden uzak tuttuğu için onurla karşılayacaktım.

I- KOMPLOLAR TARİHİ VE ÇIKARILMASI GEREKEN DERSLER

a- İlkçağ Komploculuğu ve Aldatan Mitolojiler

Komploculuk esasta bir sınıflı toplum olgusudur. Sert sınıf baskısı ve sömürüye karşı direnme durumundaki toplum güçlerini ince ve kaba yöntemlerle etkisizleştirmeyi amaçlamaktadır. İki yöntem hep geçerlidir: İdeolojik yanıltına ve kaba baskı sistemleri. Yerine göre biri veya diğeri, daha çok da iki yöntem birlikte uygulanmaktadır. İdeolojik sistem yeterince inandırıcı ve aldatıcı rolünü oynayıp düzeni sürdürürse, öncelikle tercih edilmektedir. Yetmeyince, muhalif doğup kendi inanç sistemini dayatınca, sert baskı dönemi son yöntem olarak ve tüm araçlarını devreye sokarak sonuç almaya çalışılmaktadır.

Bu işi ilk ortaya çıkaran ve tarihe hediye eden, diğer birçok ilkte olduğu gibi yine Sümer uygarlığıdır. Tapınakta başarılmaya çalışılan en önemli iş, sömürü sisteminin insanlığa nasıl en iyi düzen olarak kabul ettirileceğine ilişkindir. Sümer rahiplerinin yarattıkları mitoloji, bu yönde belki de insanlığın başına örülen en büyük komplodur. Öyle bir düşünce biçimi yaratılmaktadır ki, etkisi altına giren tüm insanlar adeta anadan doğma bir kul kesilmektedir. Her tarafı kuşatan tanrılar insan zihnine egemen kılınarak ve insanlar tanrılarının birer gönüllü hizmetkarı haline getirilerek, tarihte bilinen en büyük toplumsal çarpıtma ve sınıflaşma geçerli ve kabul edilebilir kılınmaktadır. Sümer rahipler, gök düzeninin tanrılarını sistemleştirip kendilerini yeryüzü temsilcileri ve daha sonra bizzat tanrı-krallar olarak ilan etmekte; efendileri en büyük dokunulmazlık içinde birer ilahi ger-

çeklik olarak yansıtıp zihinlere egemen kılmaktadırlar. Tarih, bir anlamda bu ilk ve en büyük yutturmaca ve komplonun somut koşullara göre dönüşüm geçirmesi, yerleşmesi ve tüm toplumlara yayılmasının hikayeleri ve rivayetleri biçiminde bir gelişme olarak şekillenecektir. Tabii egemenler ve sömürücülerin tarihi olarak.

Sümer tapınağını bu anlamda ilk komplo karargahı olarak da değerlendirmek gerçekçidir. Tanrılar ve kullarının mitolojik ifadeleri, bu konuda en çok incelenmesi ve çözümlenmesi gereken hususlardır. Özellikle tanrıların koordinatörü ve akıl hocası olarak Enki'yi çözmek hayli öğreticidir. Enki, adeta komploların tatlı bilgesidir. Tapınakta gerçekleştirilen komplonun en önemli bir parçası da kadın cinsinin düşürülmesidir. Sınıfsallıkla cinsel ayrımın iç içe gelişimine ilişkin en çarpıcı anlatımlar, Sümer mitolojisinin önemli bir özelliğidir. İlk sınıflı toplumu gerçekleştirmeleri açısından, bu mitolojik özellik, kadının cins olarak düşürülmesiyle en eski sınıflaşmaya tabi tutulduğu biçimindeki değerlendirme doğrulanmış olmaktadır. İki bin yıllık egemenlik dönemlerinde cins ve sınıf köleliğinin oluşumu mitolojide ayna gibi yansımaktadır. Kadın daha yeni düşürülmeye çalışıldığı için, eski gücünün ne olduğu da dolaylı olarak anlaşılmaktadır. Mitolojide kadına yönelik aldatmacalar en çok tanrı Enki'yle dağ tanrıçası Ninhursag ve O'nun daha sonra ehlileşerek dönüşüm geçiren biçimi olan İnanna arasındaki kavga ve uzlaşmalarda görülmektedir. Neolitik dönemin tanrıçası, adım adım Enki'nin sembolize ettiği erkek egemen toplum tarafından adeta yutturulmaktadır. Fakat İnanna'nın kolay teslim olmayan, akıl dolu mücadelesi de hayranlık uyandırmaktadır.

Sonunda genel olarak insan köleliğiyle kadının cins köleliğinin başlangıç noktası olarak, Sümer toplumunda rahip tapınaklarında ve kral saraylarında gerçekleşmesi, uygarlık tarihinin en temel buluşu olarak zafer kazanıyor. Kadın cinsinin, kendisinin düşürülmesi yetmiyormuş gibi daha sonra sistemin sürdürülmesinde en temel düşürme araçlarından biri olarak kullanılmasına sıra gelecektir. Tapınağa seçilerek ve eğitilerek doldurulan kızlar, düzen erkeklerinin avlanmasında en etkili malzeme olarak rol oynayacaklardır. Toplum böylelikle hem tapınağın yönetimine girer, hem de düşürülen tarafından düşürülür. En alçak komplo ilkin böyle düzenlenmektedir. İlk defa tapınakta iki cinsin köpeksiliği düzene muazzam güç vermektedir. Daha sonra bu sistem tapınaktan ilk geneleve taşınır. Tarihte ilk ge-

nelevin kültür ve inanç merkezi olarak ünlü Nippur kentinde kurulduğunu görmekteyiz. ***Musakkattin*** denilen genelev, artık tüm toplumun kirletildiği bir batakhane rolü oynamaktadır. Toplum, düşürülen cins ve köle sınıfıyla bu bataklıkta bir daha çıkamamacasına debelenecektir. Hani şairin *"başım bir daha beladan kurtulamadı"* dediği tuzak, özünde bu düşürülüşte en çarpıcı ifadesini bulmaktadır. Hem tanrıçadan, hem doğal özgür insandan intikam alınmıştır. Erkek egemen toplumun efendileri tanrılaşırken, kulları önce tapınakta, sonra kerhanede bir daha başını beladan kurtaramayacak kadar bataklıkta boğdurulacaklardır. Uygarlık tarihi aslında bu iki kurumun gelişmesi olarak kendini sürdürecektir. Rahip tapınağı, havra, kilise, cami vb. kurumlara dönüşürken; kerhane, özel ev, genelev, hanedan ev, köylü evi, kentli evi biçiminde ayrışarak sürüp gidecektir.

Feodal ve kapitalist toplum, Sümer toplumunun çocuğudur; temel genlerini buradan almışlardır. Tapınak ve saray komploculuğunun halis biçimleri ilkin ve orijinal olarak Sümer toplumunda gerçekleştirilmiştir. Tarihin en önemli icatları dememiz boşuna değildir.

Ne acıdır ki, Sümer komploculuğunun dışa yönelik ilk uygulamalarının da, bağrından kopup geldikleri ve ilk defa kendi dilleriyle ***Kurti*** (Kur=Dağ, 'ti' ekiyle dağlılar oluyor) diye adlandırdıkları Kürt etnik gruplarına karşı geliştirildiği gözlemlenmektedir. İnsanlığın ilk yazılı destanı olan Gılgameş Destanı'nda bu konuyu izlemek hayli ilginç ve çarpıcıdır. Gılgameş'in kendisi ilk şehir devletlerinden olan Uruk'un kahraman kralıdır. Kentin orman kerestesi başta olmak üzere, maden ve taşlarına olan ihtiyacı, Gılgameş'i orman seferlerine zorlamaktadır. Bunun için ormanı iyi tanıyan bir yardımcıya ihtiyacı vardır. Yol gösterici ve işbirlikçi olarak Enkidu'yu bu amaçla dağda ormanda bulup avlar. Hem de tapınak fahişelerini kullanarak. Destanın önemli bir kısmı bu konuyla ilgilidir: İşbirlikçinin kadın cinselliğiyle düşürülmesi. Tapınağın iyi eğitilmiş kızları bu işte son derece etkilidir. Enkidu'yu kısa sürede dağdan indirip kente alıştırırlar. Bir daha da başını beladan kaldıramaz Enkidular. Artık orman ülkesinin fethedilmesinin kilidi elde edilmiştir. Dağda avlanan keklik, diğer keklikleri avlamada kullanılacak kafese konulmuştur.

Gılgameş meşhur dağ seferindeki en yakın dağ olarak Zagroslara doğru yürüdüğünde, oradan devşirdiği Enkidu'yu da beraberinde götürmektedir. Enkidu'nun ilk işbirlikçi Kürdü temsil ettiği, destanın akışından gayet iyi anlaşılmaktadır. Enkidu Gılgameş'i ormanın dağ

ülkesi sahipleri üzerine götürmektedir. Kendi kavmini avlayacaktır. Dağda ilk buldukları, orman bekçisi dedikleri ve canavar gibi gösterdikleri Huvava, aslında aşiret şefidir. Yurdunu savunmaktadır. Fakat daha örgütlü ve etkili silahlara sahip olan Gılgameş'e yenilmekten kurtulamayacaktır. Tarihe geçen ilk Kürt özgürlük savaşçısı böylece esir alınacaktır. Gılgameş Huvava'yı da işbirlikçi olarak bırakmak ister. Ama egemenliğini kaybetmemek istediği veya yerinden olmaktan korktuğu için, alternatifi olmasın diye Gılgameş'i, onu öldürmeye razı eder. Gılgameş Huvava'yı öldürerek kanlı süreci başlatır. Destan aslında bu yönlü uzun süren diyalektik bir ilişki ve çelişkiyi işlemektedir. Dağ-ova, aşiret-kent, kral-asi, yurtsever-işbirlikçi ve buna benzer motifler, kuşaktan kuşağa yayılan hikayeleri destanlaştırmaktadır. Konumuz açısından önemli olan, insanlığın ilk yazılı destanında Kürdün acıklı hikayesinin üstü örtülü olarak geçmiş olması, tarihlerinin komployla başlatılmasıdır. Kendi içlerinden düşürülmüş bir işbirlikçi olmadan asla girilemeyecek yurtları, kent toplumunda çoğunlukla kadın cinselliğiyle düşürülen hainlerinin yol göstericiliğiyle düşürülmektedir. O günden bu güne bu tarih yoğunlaşarak ve yaygınlaşarak sürüp gelişecektir. Ağacı düşüren, kendi içinde türeyen kurtçuklarıdır. Tarihin belli başlı dönüm noktalarında hep bu tipler karşımıza çıkacaktır. Hurri-Mitanni devletinin düşürülüşünde işbirlikçi, prens Matizawa'dır. Med Hanedanı'nın düşürülüşünde Persli yeğen Kuros başrolü oynar.

Tarihte iz bırakan tüm olaylarda komplolar sırıtmaya devam eder. Anadolu üzerinden uygarlık değerlerini Avrupa kıtasına taşımada baş rolü oynayan Troya'nın düşürülüşü yine komployladır. Kahraman Hektor Troya'yı savunmaktadır. Kent bir türlü düşürülememektedir. İlyada Destanı'nda Homeros bu anı tüm acılı sahneleri içinde anlatmaktadır. Yeni yükselen Helen üst sınıfının tanrısı baba Zeus ve alnından yarattığı Athenna, bu işi ancak komployla halledebileceklerini akıl ederler. Athenna Hektor'un kardeşi Deiphobo'nun kılığına girerek, Akhileos karşısında savaşı kazanacağına ikna ederek, Hektor'u yanlış yer ve zamanda savaşa tahrik eder. Hektor öldürülür, Troya düşürülür. Anadolu'nun kapısı ardına kadar Helenlere açılır. Üç bin yıllık Helen egemenlik ve kültür dönemi başlar. Batı'nın Doğu'ya, Avrupa'nın Asya'ya karşı üstünlüğünde, yine temelinde kadın cinselliğinin kullanılmasına dayanan komplolar önemli rol oynar. Mitolojik dil gerçeği olduğu gibi anlatmaz. Ama yaygınca ve adeta

en önemli bir olgu haline gelmiş süreçleri de dile getiren önemli bir tarihsel kaynaktır. Her efsanenin altında bir gerçek vardır sözü bu anlamda çok doğrudur.

Klasik çağın en çok bilinen ünlü komplosu Julius Sezar'ın öldürülmesidir. Rol oynayanların önemli bir kısmı yakın çevresidir. Güya Roma'yı Sezar'ın diktatörlüğünden kurtaracaklar. Komploda en acılı rolü yeğen Brutus'un oynaması, bu işin bir kuralını bir kez daha karşımıza çıkarmaktadır. Bir kişinin, bir partinin, bir halkın en yakınından bazıları elde edilmedikçe, komplolar kolay kolay başarıya ulaşmaz. Sezar komplosu, daha sonra zincirleme birçok imparator ve kralın başına gelecektir. İktidar ve komplo birbirine çok bağımlıdır. En az açık savaşlar kadar iktidar olaylarında rol oynar. Son bir örneği de İbraniler ve İsrail tarihiyle ilgili vermek öğretici olacaktır. İncil'de geçmektedir: İbrani kabileleri, Musa'dan sonra bugünkü Filistin-İsrail'de kentleri düşürmeye çalışırken, kent içinde fahişe Rahav'ı kullanırlar; ayrıca İsrail oğulları kendilerini toptan tanrıları olan Yehova'nın seçilmiş kavmi ve ajanları olarak değerlendirirler. İsraillilerde ajanlık, tanrının kendilerine balışettiği bir meslektir. Bu açıdan ajanlıkta dünya çapında güçlüdürler. Nitekim Hz. İsa'yı ele veren, baş kahine bağlı olan on ikinci havari Yehuda İskaryot'tur. Bütün tarihçiler, eğer İsa'nın yakalanıp çarmıha gerilmemiş olsaydı, Hıristiyanlık diye bir dinin ortaya çıkmayacağında hemfikirdirler. Bir komplonun umduğunun tersine tarihsel bir gelişmeye katkıda bulunmasında, İsa'nın yakalatılması kadar etkileyici bir örneğine az rastlanılmıştır.

Sınıflı toplumun ve ilkçağın bu lanetli olgusunun sömürü ve iktidarıyla bağı çok somut anlaşılmalıdır. Komplo kötü niyetten veya tanrıların insanları sevmemesinden kaynaklanmamaktadır. Kötü ahlaklı insanların bir oyunu da değildir. Etle tırnak kadar sömürü toplumunun yapısına bağlı bir iktidar mekanizmasıdır. İktidarın görünen yüzü değil, görünmeyen yüzü daha önemlidir. Gerçek iktidar halktan, toplumdan gizlenmiş yüzde oynanır. Bu oyunun adı ise çoğunlukla komploculuktur.

Kürt toplum olgusunda daha ilkçağda derinliğine kök salmış bir özellik olarak ağacın kurdu, rolünü oynamaktadır. Kurtçuklar çoktur ve yaşamak için toplumsal varlığın kendisi olan ağacı her tarafından kemirmek zorundadırlar. Kürt trajedisi ve onun folklorik ifadesi olarak acılı destanları, hep bu yönlü ihanetleri ve zaafları boşuna işle-

mezler. Çünkü toplumu, özgürlük ağacının bağrındaki kurt kemirmektedir. Bu da yaşamın hepten acılı geçmesi demektir. Destanı, türküsü bunu feryat etmektedir.

Komploculuk ortaçağ koşullarında daha da azgınlaşacaktır. Artan sömürü olanakları ve yaygınlaşan iktidar odakları, komploculuğun sanatını ve ustalığını geliştireceklerdir.

b- Ortaçağ ve Dinsel Maskeli Komploculuk

Bir düşünce biçimi olarak dinin eleştirilmemesi, İslam dünyası için büyük bir eksikliktir. Kaba din inkarcılığı ne kadar gerçekliği dışlıyorsa, mümince bağlılık da o kadar gerçekler dünyasından koparmaktadır. Ortadoğu toplumlarında bilimsel düşüncenin gelişmeyişinde, İslam dinine yaklaşımın büyük payı vardır. Din, ilkçağ mitologyasının dönüşümden geçirilip katı inanç kuralları olarak sunulmasıdır; gelişen toplumun doğa ve kendi gerçekliği hakkında vardığı düşüncelerin genel toplamıdır. Geçmiş, şimdiki ve gelecek hakkındaki inançları ve hayallerini oluşturmaktadır. Sınıflı toplumun ortaya çıkmasıyla birlikte iktidar, devlet ve krallık olgularının yansıtılması, en çok tek tanrılı dinsel düşüncede ifadesini bulmuştur. Bu kurumlar kendini zihinlere egemen kılmak istediklerinde önce mitoloji, bu yetersiz kaldığında, tek tanrılı dinlerde bu ihtiyacı gidermeye çalışmışlardır. Tanrılar bu durumlarda doğa kuvvetlerinin yansımasından çok, toplumsal güçlerin yansımasını oluştururlar. Emreden yönetici sınıfın, kralın manevi gücünü sembolize etmektedirler. Toplumun genel tanımından yönetici sınıf ve kralın tanımlanmasına doğru bir anlam kaymasına yol açarlar. Tanrının kendisi ezici bir biçimde yönetici sınıfın ve onun tekleşmiş otoritesi olarak sultanın en büyük yardımcısı olmaktadır. Sınıfsal ve siyasal özelliklerini ve sıfatlarını çoğaltmakta, yetkinleştirmektedir. Doğanın, evrenin ve bir bütün olarak toplumun tanımlanması olarak tanrı ise, felsefi ve bilimsel düşüncenin varlığına bağlı olarak teorik kuramlarla bütünleşmeye doğru gitmektedir.

Bu ayrımı şunun için yapıyoruz: Bir komplolar çağı olan ortaçağ, tüm cinayetlerini, iktidar oyunlarını ve hatta çıplak sömürüsünü tanrı adına yaptığını iddia etmektedir. Dinsel örtü ve tanrı, bütün toplumsal sömürü ve baskıların gerekçesi yapılmaktadır. Her şey Allah ve din içindir. Halbuki bu iki sözcüğün içi açıldığında, içinde her türlü baskı, iktidar, sömürü ve kandırmanın gizli olduğu görülecektir. Ku-

rulan yeni ideolojik biçim olarak din, ilkçağ mitolojisinden çok daha tehlikeli ve tutsak edici bir rol oynamaktadır. Mitolojide varolan esneklik ortadan kaldırılmıştır. Din kurallarına ve inanç kalıplarına mutlak inanç şarttır. Böylelikle insanda özgürlük namına kalan kırıntılar da ortadan kaldırılmaktadır. Sert ve uygulamalı cezaların baskısı altına girmektedir. Özgür insanın tasfiyesi, ortaçağın din yoluyla başardığı en önemli tarihsel eylemdir. Bunda yeni dinin daha eski dinsel biçimlerin tasfiyesiyle oynadığı ilerleyici ve aydınlatıcı rol inkar edilmemektedir. Ama getirdiği ve yol açtığı karanlıkları görmemek de, özgür insana saygısızlık ve onu inkar etmek demektir.

Özellikle gericileşen döneminde dini dogma, toplumun üstünde tümüyle bir komplo sistemi geliştirmektedir. İslamiyet'te Muaviye ve Abbasi hanedanlıklarıyla başlayan bu dönem hayli ibret vericidir. Muaviye'nin kendisi yenilgiye doğru gittiğinde, Kuran'ı mızrağın ucuna takarak savaşı durdurur. Ama sonra tüm Ehli-Beyt'in azgın katliamcısı olur. Belki de hiçbir dinin tarihinde İslamiyet'te olduğu kadar komplo yoktur. Dört Halife'den üçü komployla katledilmişlerdir. On iki İmamların başına gelenlerin çoğu komplodur. İslamiyet bir de bunun kuralını belirlemiştir. Takiyyecilik kavram olarak komploculuğun ta kendisidir. Bu ilkenin uygulanmasıyla sayısız cinayet işlenmiştir.

Bu, din ideolojisinin özüyle ilgili bir olaydır. Kendi dışını kafir ilan ettikten ve insanları böylesine sert ayrımlara tabi tuttuktan sonra, onları tasfiye etmenin tüm yollarını da tanrı adına yücelik ve en büyük erdem olarak takdim etmektedir. O zaman ortaçağ boydan boya savaş ağalarıyla dolar. Ortaçağın Allah'ı, tek varlık ve birlik olarak, kendisine hiç ortaklık-şeriklik kabul etmemektedir. Aslında mutlak saltanata doğru gidiş vardır. Allah'ın varlığı ve birliğinin, sultanın iradesini en yüce varlık ve birlik olarak sembolize etmekten öteye pratik bir değeri yoktur. Sultan otoritesinin tekliği, Allah'ın kesin birliğini gerektirmektedir. Saltanat ideolojik olarak böyle güç kazandıktan sonra, düşürmeyecek bir insan bırakmayacaktır. Ancak insanlar dağların doruklarında, mistik tarikatlarda veya açık isyanlarda özgürlüklerini korumaya çalışacaklardır. Allah'ın kulu olmak artık en önemli erdem sayılmaktadır. Ana tanrıçamızın adeta soluğu kesilmiştir.

Ortaçağ tanrısının nazarında kadın eksik bir yaratıktır. Erkeğin çok silik bir eki durumuna indirgenmiştir. Cins köleliği en anlamsız biçimlere vardırılmıştır. Kadın sınırsız bir biçimde erkeğe sunulmuş

bir hediyedir. İnsan olarak değil, mal olarak istendiği kadar alınabilir ve kullanılabilir. Bu komployu insanlığın başına geçirmekte diğer tüm ortaçağ dinleri birbirleriyle adeta yarış halindedir. İlk çağa rahmet okunacak bir duruma gelinmiştir. Hıristiyanlıkta engizisyon, İslam'da içtihat kapısının kapanması, insanın zihni yapısı üzerinde en kapsamlı terör durumundadır. Diğer yandan saray komploculuğu en gelişkin çağını yaşamaktadır. Tapınaktaki iman sarayda komployla neticelenmektedir. İkisi birbirini doğurmaktadır.

Ortaçağ toplumunda din kökenine dayanan egemenlik geliştikçe, halkların kendi özgür kimliklerine ilişkin yabancılaşması artacaktır. Egemenlerin nitel ve nicel gelişimi, yeni dinsel ideolojiyle bütünleşmeleri, halkı yalnız başına kendi etnik kültürel varlığıyla yaşamak zorunda bırakacaktır. Kendi egemenleri halkın anlamadığı tanrısal kimliklerin taşıyıcıları olarak aldatıcı rol oynamaktadır. Yeni ideolojik kimlikle sömürü ve iktidar rayına oturtulmakta, derinliğine ve genişliğine yayılmaktadır. Halkın tepkisi, resmi dini bozma ve artan Batıni mezhepler biçimindedir. Halk uğradığı komployа karşı tarikat adı altında hep yeni yollar arayacaktır. Tarikat, zaten yol anlamında, eksik olmayan çıkışların adı olmaktadır. Kürt halkının ortaçağda başına örülen çorap din örtüsü biçimindedir. İlkçağdan kalma işbirlikçilik, hızla yeni dinle bütünleşerek yabancılığını daha da derinleştirmekte, sultanların en iyi bendeleri rolünü oynamaktadırlar. Halk ise direnişini çok sayıda mezhep ve tarikatlar yoluyla sergileyecektir. Ortaçağ uygarlığının etrafında ördüğü duvarlarla doğal bir hapishane yaşamına girecektir.

Şahlarla sultanlar arasında yer kapmaya çalışan egemenlerin tüm yaptıkları, ihanetin içselleştirilmesidir. Komploculuğa zemin kazandırılmaktadır. Halkın birliğini ve dirliğini çoktan unutan egemenler, kısır etnik ve dini çatışmalarla yaşamı komplolara uğramaktan ibaret bir hale getireceklerdir. Birbirlerinin kuyusunu kazıma en üstten, sultanlık ailesinden en altta gulamın, köylünün içine kadar işleyecektir. Feodal ahlakın doğal bir sonucu, ihanetin kurumsallaşmasıdır.

Tüm Ortadoğu halklarının ortaçağda yaşadıkları yabancılaşma, Sümer rahip kültürünün en son ve en gerici ideolojik araçlarındaki dönüşümle ilgilidir. Bu kültürün üçüncü türevi olarak dinciliğin resmi Sünni biçimi, halkları kısır bir döngü içinde kendi kendileriyle her düzeyde savaşır konumunda bırakmaktadır. Bundan da yararlanan, bir avuç saray çevresi ve işbirlikçileriyle hiçbir ilkesi olmayan savaş ağalarıdır.

Kürt halkı bu olguyu en derinliğine ve dört çevreden kuşatılmış olarak yaşamaya mahkum kılınmış, arenalık bir halk durumuna getirilmiştir. Nasıl ki, arenaya atılan ilk Hıristiyanlar aslanlara parçalatılıyorsa, Kürt halkının ortaçağdaki gerçekliği de baştan sona ve tümüyle saray işbirlikçileriyle savaş ağalarının pençeleri altında parçalatılmaktır. Demirci Kawa efsanesindeki Dehak'ın her gün iki Kürt gencinin kafatasını parçalayıp beynini yiyerek ancak yaşamını sağlıklı olarak sürdürebileceği hususu da, özünde bu halk gerçekliğini dile getirmektedir. Gerçekten içini doldurmuş Dehaklar, Nemrutlar, onların ideolojik ve fiili memur ve askerleri, her gün halkın beynini, yani özgür düşüncesini ve kültürel varlığını, yani üretim olanaklarını elinden alıp yiyerek yaşamlarını sürdürmektedir. Dehak tarihin eski döneminde olup biten biri değildir. Hem sayıları hem işbirlikçileri artmış olarak, bunlar yalnız günde iki gencimizin değil, tüm gençlerimizin ve halkın beynini her an yiyip durmaktadır. Günümüze doğru yoğunlaşmış ve yaygınlaşmış olarak, karşımızda aç akbabalar ve leş kargaları gibi durmaktadır. Ortaçağın, resmi dindarlığın, Sünni İslamcılığın ideolojik ve pratik aldatmaca ve komploculuğunun kapitalist komploculuğa mirasını bu biçimde tanımlayıp karikatürleştirmek, gerçeğe saygımızın bir gereğidir.

c- Kapitalist Milliyetçilik ve Faşizm En Gelişmiş Komploculuktur

Milliyetçiliğin ve doğal kapitalist milliyetçiliğin uzantısı olarak faşizm ideolojisinin özgünlüğünü anlamak için, yurtseverlik ve kültürseverlikten ayırt etmek gerekir. Etnik topluluk, milliyet ve ulus olarak, binlerce yıl emek harcanarak açılmış ve yurt haline getirilmiş toprağı sevmek ve bağlanmak, kutsal bir değer ifade eder. Bu değerden, yani yurtseverlikten yoksun bir insan en çok yabancılaşmış, yaşamın kutsallığından uzaklaşmış ve lanetlenme sürecindeki insandır. Eğer bir topluluk bu duruma uğramışsa, o topluluk, en günahkar, lanete uğramış ve buna layık olan bir topluluktur. Anayurttan kaçış, doğduğu toprakları hor görme ve terk ediş, anaya, ana tanrıça kültürüne ihanet demektir. Zorunlu göç ve ekonomik nedenlerle anayurdu terk etme, ama kalbinde sürekli ana toprak sevdasını saklama, bütün yüce duygu ve düşüncelerin temelidir. Bu sevdası olmayanların tüm duygu ve düşünceleri kirli ve tehlikelidir. Ahlakı bozuk ve saldırgandır. İnsanlığı mahfeden kesim, ister şoven milliyetçilik ister kozmo-

politçilik biçiminde şekillenmiş olsun, bu tarz topluluklardan oluşmaktadır. Bu toplulukların özünde toprakseverlik, yurtseverlik, kültürseverlik yoktur. Milliyetçilikleri ve kozmopolitlikleri bir madalyonun iki yüzü gibidir ve aynı parayı ifade etmektedir.

Kapitalist milliyetçilik, laiklik hareketiyle zayıflayan dinsel ideolojinin yerini tutan yeni din rolündedir. Aralarındaki fark, milliyetçiliğin bazı yeni bilimsel kavramları temel almasıdır. Ulus, devlet, toplum ve yönetim anlayışlarında ortaya çıkan son bilimsel verilerden yararlanmaya çalışmaktadır. Aşiret şovenizmiyle ümmet, yani aynı dinden olan cemaat şovenizminden farklı, ama aralarında oldukça bağlılıklar bulunan çağdaş bir şovenizm türüdür. Şovenizm, toplulukların doğdukları günden beri kendi gerçekliklerine verdikleri anlam ve tapınma duygusu olarak tanımlanabilir. İlkel komünal dönemde klanların kendilerini totem denilen sembollerle tanımlamaları, daha sonra topluluk geliştikçe sürekli değişim geçirip yeni tanımlamalara kavuşacaktır. Neolitik toplum, daha gelişkin anaerkil toplum, ana tanrıça dinine yol açacaktır. Ana ve kadın merkezli bir tapınma gelişir. Toplumda dişil özellikler egemenlik kazanır. Kadın tanrıçalar bu gerçeği sembolize ederler.

Köleci toplumun hakim olgusu devlettir. Devlet; toplumun sembollerini, anlam tanımlamalarını geliştiren tapınak etrafında oluşmakta, öneminden ötürü sürekli yüceltilmektedir. Etrafında gelişen hakim sınıf, elde ettiği eskiden hayali bile mümkün olmayan yepyeni ayrıcalıklarını sembolize etmeye ve topluma egemen yeni din olarak sunmaya çalışacaktır. Mitoloji, bu çabaların en gelişkin ifadesi olarak düzenlenmektedir. Özünde sınıflı toplumu gizlemeye, yeni hakim sınıfı ve onun devletini en doğal ve kutsal varlık olarak sembolize eden kavramlarla üstün kılmaya çalışmaktadır. Toplumun emekçi kesimlerinin ise sadece hizmetçilik için yaratıldıkları, her tür cezaya müstahak oldukları ve hor görülmeleri gerektiği yine bu mitolojilerin temel bir işlevidir. Sonuçta egemen ideoloji, duygu ve aşırı biçimi olarak din gibi de anlaşılması gereken şovenizm tarzında, topluma egemen olarak en büyük gerçeklik rolüne bürünmektedir. Toplumun tüm düşünce ve duygularını bu mitolojik şovenizm işgal etmektedir. Bu durum hakim sınıfa muazzam yönetim gücü kazandırmaktadır. Dolayısıyla tapınakların önemi artar. Kurulan her kent devletinin ilk işi, kutsal bir mekan olarak görkemli bir tapınak kurmaktır. Tapınak kadar yönetimi rahatlatan başka önemli bir kurum yoktur. Cezaevi, genelev, sanat evleri de

önemlidir. Ama rolleri hiçbir zaman tapınak seviyesine ulaşmaz.

Ümmet, ortaçağın dini toplumudur. Günümüzün millet anlayışıyla eş tutulmaktadır. Ümmetin ideolojisi dinidir. İslam toplumu, Hıristiyan toplumu, Musevi toplumu aynı zamanda İslam, Hıristiyan ve Yahudi milletlerini oluşturmaktadır. İdeolojik bir yapılanmadır. Yahudiler dışında etnik birlikler yoktur. Fakat üst sınıf dini olmaları nedeniyle aralarında etnik farklılıklar da gelişmektedir. Dinsel taassup, şovenizmin Arapça'sıdır. Özü gereği, bilime saygıyı esas almayan tüm ideolojilerde, özellikle dinsel karakterlilerde taassup egemendir. Köken olarak Sümer ve Mısır orijinlerine dayanırlar. Fakat toplum ve mekan değiştikçe, dönüşüm geçirerek orijinaliyle bağları yokmuş gibi bir durum doğar. Hatta benzer yönlerini örtbas etmek için orijinali inkar etmek bir kuraldır. Aksi halde kendilerini yeni ve farklı olarak kabul ettirmeleri zorlaşır.

Milliyetçiliğin de dayandığı tarihsel zemin aynıdır. Farklı olan yanı, kapitalist üretim koşullarının yarattığı pazardan ötürü, ulusal gerçekliğin öne çıkmasıdır. Kabile, aşiret totemi yerine ulus totemi, yani milliyetçilik tanrısı veya dini yer almaktadır. Daha geniş ümmetten ulusal dine, milliyetçiliğe geçilmektedir. Milliyetçilik klasik anlamda din değildir. Ama aralarındaki ilişkiler çok nettir. Üretim koşullarında ve bilimsel alanlardaki gelişmeler, yeni dinsel çıkışın milliyetçilik rengine bürünmesini gerekli kılmaktadır.

Her dinsel çıkışta olduğu gibi, milliyetçiliğin de ilk çıkış dönemlerinde ilerici bir rol oynaması mümkündür. Geleneksel ümmetçiliğin pençesinde kimliğini yitiren halklar, milliyetçiliğin etkisiyle kültürel canlanınayı yaşadıklarında, bu rolün olumlu olduğu açıktır. Zaten hızlı bir gelişim göstermesinin temelinde de bu olgu yatmaktadır. Fakat kapitalizmin gericileşmesi ve sömürgeciliğe yönelmesi, milliyetçiğin de şoven bir özellik kazanarak diğer ulusal varlıkları küçük görmesine yol açmaktadır. Bu durumda milliyetçilik ezilen bir ulusun, halkın ideolojisi olmaktan çıkıp, yayılma sürecindeki güçlerin egemenlik aleti olur. Demagojik bir güç olarak her tür komplonun, kavganın ve savaşın gerekçesi yapılır. Toplumu kolay etkilemesi ve demagojisinin güçlü olması komplocu etkisini güçlendirmektedir. Örneğin Hitler ve Mussolini'de bu özellikler belirgindir. Alman milliyetçiliğiyle tarihin en büyük komplosuna kalkışılabilmektedir. Yahudi milliyetçiliğinin de benzer yönleri güçlüdür. Allah tarafından seçilmiş kavim olarak yaratıldıklarına inanılmaktadır.

Bu inanç şovenizme, diğer tüm insan toplumlarının kendilerinden daha aşağıda görülmesine yol açmaktadır. Bütün bu şovenizmlerin özünde *"benim totemim seninkinden değerlidir"* anlayışı yatmaktadır. Dolayısıyla ilkelliğe dayandıkları açıktır. Milliyetçiliğin çağdaş olması, ilkelliğe dayanmadığı anlamına gelmez. Sadece ilkelliğin, totemizmin çağdaş biçimi olduğunu gösterir; tıpkı dinlerin üstünlük arayışları gibi. Yine ilkçağlarda çok yaygın olduğu gibi "benim putum seninkinden üstündür" anlayışını yansıtmaktadır. Milliyetçiliğin dinsel karakterinden bahsederken, bu hususları kast ediyoruz ve bunlar doğru tespitlerdir.

Yurtseverlik ve kültürel varlığa dayalı ulus anlayışının, bu tutumdan nitelikçe farklı ve hatta zıt olduğunu iyi kavramak gerekir. İyi bir yurtsever olmak ve kültürel varlıklara saygılı olmak, doğru bir hümanizm anlayışının da temelidir. Tersine, yurtseverlik duygusunu ve kültürel varlıklara saygısını yitiren insan, tarihten ve dolayısıyla toplumsal gerçeklikten kopmuş demektir. Gerçeklikten kopan insan, örgüt ve topluluklardan her tür tehlike beklenebilir. Bunların anlamlı değer üretmeleri ve ifade etmeleri zordur.

Milliyetçiliğin komployla bağını kurmak zor değildir. Hitler II. Dünya Savaşı'nı hazırladığında, tümüyle komplo yöntemlerine başvuracaktır. İktidara gelişinde, savaşı başlatışında temel yöntem hep komplolar biçiminde gelişecektir. İster içte toplumu aldatmak, ister dışta yayılmacılığını örtbas etmek için milliyetçi komplo silahına sarılacaktır. Komplo ucuz yönetmenin en etkili silahıdır. Sümer rahiplerinin şahane mitoloji işi, halen ürünlerini milliyetçilik biçiminde vermeye devam etmektedir. Bu ürünlerin bir sonraki devamı reel sosyalist ideolojidir. Hatta reel sosyalizm Sümer tapınak ideolojisine daha çok benzemektedir. Yoğun bir devlet-toplum ideolojisi olarak, ikisi de devlet sosyalizmini, diğer bir deyişle köleliğini teşkil etmektedir. Devlet varoldukça, onun etrafındaki her üretim biçimi Sümerlerden tutalım Sovyetlere kadar aynı özü temsil etmekten kurtulamaz. Toplum üzerinde aynı köleleştirici etkiyi yaratmaktan geri kalmaz. Devlet ve sosyalizm, sınıfsal anlamda bir arada olamaz. Biri oldu mu, diğeri olmaz veya köklü dönüşüm geçirmek durumundadır. Reel sosyalizmin, devlet sosyalizminde ısrar ettikçe toplum üzerinde nasıl bir komplo, oyun rejimi olduğu, çözülüş sürecinde inanılması zor bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu gerçekliğin de temelinde Sümer rahip tarzı devlet yatmaktadır. İdeolojik olarak da yine hepsinin te-

melinde Sümer rahip mitolojisi yatmaktadır.

Sümer rahip mitolojisiyle reel sosyalizmin ideolojik kalıpları arasındaki farklar öze ilişkin olmayıp biçimseldir. Bu kökenli tüm ideolojiler toplum ve birey üzerinde kolay yönetim için aldatmaya dayalı zihni, duygusal egemenlik peşindedir. Birisinin diğerinden daha çok bilim ve felsefeyi kullanması, temel ve aynı olan işlevini ortadan kaldırmamaktadır. Hatta bilimi en çok kullanan ideoloji hepsinden daha tehlikeli olmaktadır. Sümer mitolojisi, hiçbir zaman Hitler faşizminden daha tahripkar olamamıştır. Milliyetçi ideoloji, çağımızın kanseridir. İster şovenizm, ister sosyal-şovenizm biçiminde olsun, etkisi altına aldığı her toplumu ölümcül bir hastalığa düşürür. Çaresi, azını veya çoğunu kullanmak değildir; kökten vazgeçmektir. Bu tarz düşünce ve duygu biçimlerinden sadece vazgeçmek değil, onlara karşı mücadele etmek gerekir. Bu hastalığa tutulan bir düşünce ve ruh dünyası, ancak yoğun bir arındırma mücadelesi verdikçe kendini ve toplumu selamete kavuşturabilir. Bunun yolu da tutarlı bir yurtseverlik, kültürel varlıklara saygı ve derinden bir insanseverlik, hümanizmdir.

Kürt halkı ilk ve ortaçağların mitolojik ve dini kapanından henüz kurtulmamış iken, hatta boğuşur durumdayken, kendini son iki yüzyıldır milliyetçi komplonun tuzaklarıyla karşı karşıya buldu. Yağmurdan kaçayım derken, tam da doluya, boraya tutulmuştur. İçinden ve dışından boy veren milliyetçi odaklar katline ferman dizmekte birbirleriyle yarışacaklardır. En dıştan İngiliz, Fransız ve Alman milliyetçilikleriyle işbirlikçileri olan ve daha yakın çevre oluşturan Türk, Fars ve Arap milliyetçilikleri yetmiyormuş gibi, kendi içinde de Ermeni, Asuri ve kendi ilkel milliyetçilerinin oyun ve komplolarıyla karşılaşacaktır. Hangisiyle baş edebilir ki? Felaket çağı hiç olmadık biçimde doludizgin üzerinde oynamaktadır. Hakim milliyetçilikler "Sen ancak Türk, Fars, Arap olabilirsin" derken, azınlık milliyetçileri, "buranın asıl sahibi biziz" diyecekler. Büyük ulus milliyetçiliklerinin gözü hep "koz olarak nerede ve ne zaman kullanabiliriz?" hesabı üstündedir. İlkel yerli milliyetçilik ise, elde kalan son mal gibi beş paraya satma derdindedir. Bir halk bundan daha ağır bir felaketle karşılaşamaz. Tarihte belki de hiç örneği görülmeyen bir lanetliliğe uğranılmıştır.

Milliyetçi komplo dönemini birkaç aşamada daha iyi gösterebiliriz:

1) 1800-1940 dönemi: Beylikler, aşiret reisleri ve şeyhler tarafından temsil edilen ve cılız ilkel bir yerel milliyetçiliğin etkisi gö-

rülen bu dönemde oyun içinde oyun vardır. İngiliz emperyalizmi bölgede kendine bağlı işbirlikçi yönetici ve tabanlar peşindedir. Hıristiyan azınlıkları, Arapları ve İran'ın güneyini kendine bağlamak için böl-yönet politikasını devreye geçirmiştir. Kışkırtılan Kürt beylikleri, aşiretleri ve şeyhleri hem Osmanlı ve İran yönetimini, hem de Ermeni ve Asur Hıristiyan azınlığını zorlamaktadır. Bundan yararlanan İngiltere, Osmanlı ve İran yönetimini daha çok kendine bağlayıp, Ermeni ve Süryanilerin de himayecisi kesilir. Kabak Kürtlerin başında patlar. Ne kadar isyan, o kadar yeniden işgal, istila ve sürgün demektir. İsyancı önderler ya katledilir ya da kendilerine bağlanır. Halk ise ne olup bittiğini bile anlamamıştır. Kendini her tarafta kuşatılmışlık ve talan içinde bulmaktadır. Güney'de ***Süleymaniyeli Babanzade Abdurrahman Paşa İsyanı*** 'ndan (1806), 1938'de Kuzey Kürdistan'da ***Dersim Abasan aşiret reisi Seyit Rıza İsyanı***'na kadar ardı arkası kesilmeyen plansız ve örgütsüz ayaklanmalar Kürt halkına pahalıya mal olur. Ne kadar kayıp verildiği bile hesaplanamamaktadır. Ayaklanmalar herhangi bir plan, strateji ve örgüt anlayışına dayanmamaktadır. Etrafında yoğun komplolar oynanmaktadır. Her ilgili güç kendine göre yarar ve çıkar peşindeyken, ortada bir Kürt beyni yoktur. Beyleri çok, ama beyinleri yoktur. Halk bu durum karşısında can derdinden başka bir seçeneğe sahip değildir. Daha da parçalanmak, zorla iskan, rençberler haline gelme gibi dağıtılmış bir toplum görünümündedir. Kendi hakim sınıfları hiçbir sorunuyla ilgilenmemektedir. Geleneksel, kişisel ve ailevi çıkarları peşindedir.

Ortadoğu'da yeni yükselen bağımlı Türk, Arap ve İran milliyetçiliği, Kürt ilkel milliyetçiliğine göre birçok avantaja sahiptir. Ellerinde ilkel de olsa devlet güçleri vardır. Güçlü milliyetçi partilere sahiptirler. Küçük-burjuva milliyetçi sınıf gelişmektedir. Kürt ilkel milliyetçi odakları çok cılızdır. Geleneksel aşiret kuvvetleri güçlerini yitirmişlerdir. Geçmişin güçlü beylikleri ortadan kaldırılmıştır. Bu dönemin sonlarına geldiğimizde, milliyetçi komplonun kurbanları tarihlerinin en acılı ve tasfiye süreciyle karşı karşıya bulunmaktadır. Ermeni milliyetçi hareketi yoğun katliamlardan sonra ana toprakların büyük kısmını terk edip, tarihi bir diasporaya uğrayacaktır. Yine tarihin en eski halklarından olan Asurilerin kaderi aynı olacaktır. Katliam ve göçlerle diasporalık bir halk durumuna geleceklerdir. Rumlar üç bin yıllık yerleşim alanları olan Anado-

lu'yu benzer biçimde terk edecekler, Kürtler ise çok sayıda mecburi iskanları yaşamakla birlikte, dağılmış toplum olarak ancak fiziki olarak yerlerinde kalacaktır. Belki de Müslümanlığın tek hayrı, bu yerinde kalma olacaktır.

Aslında diğer halkların da durumu pek parlak değildir. Türk, Arap, İran ve diğer Müslüman halklar savaşlarda tükene tükene en yoksul durumlarını yaşamaktadırlar. Özellikle İttihat ve Terakki milliyetçiliği, Ortadoğu halklarının milyonlarca evladını savaşlarda kırarak, bölgede en geniş yıkımların sorumlusu olmuştur. Arap-İsrail milliyetçiliği mayalanma halindedir. Bölgenin ufku üzerinde milliyetçilik kara bir bulut gibi peydahlanıp dolanmaktadır. Bu dönemde böylelikle tarihin en eski halklarından birkaçı tasfiye olurken, Kürtler en yaralı halk durumundadır. Diğer Türk, İran, Arap halkları en perişan halde yaşamaktadırlar. Milliyetçiliğin halklara mirası bu acı, kanlı ve tasfiyeli gerçeklikler olmuştur.

2) 1940-1975 KDP'ler dönemi: II. Dünya Savaşı'nın koşullarından yararlanarak güç kazanmak, çıkar elde etmek derdinde olan Kürt üst tabakası, dünya çapındaki gelişmelerden etkilenerek, nihayet kendini otonomi peşinde burjuva milliyetçi bir örgüt olarak ilan etmeye çalışır. Katılan çevreler feodal ve küçük-burjuva sınıfından oluşmaktadır. Feodal güçlerin ağırlığı hakimdir. Modern milliyetçi bir örgütlenmeyi başaramazlar. Önceleri dünya çapında prestiji yükselen Sovyet bloğuna dayanarak otonomi elde etmek isterler. Fakat sınıf yapıları gereği, bölgenin en eski emperyalist gücü İngiltere ve ABD'nin etkisine girmeleri kaçınılmazdır. Taze güç olarak İsrail'in denetimine de girerler. Emperyalizm, bu dönemde yükselen reel sosyalist işbirlikçi partiler ve radikal sol milliyetçi akımlardan çekindiği için, Kürt potansiyelinin kontrolünü KDP adlı partilere vermeyi çıkarları için daha uygun bulmaktadır. KDP'ler adeta devrimci enerjinin yutulması için paratoner görevi görürler. Kürt halkının bağrında yeşerecek bir devrimci hareketi çıkarlarına hiç uygun bulmayacaklardır. KDP'leri en ehil araç olarak hem Kürtleri terbiye etmek ve kontrol altında tutmak, hem de komşu ülkeleri Kürt sorunu konusunda denetimde tutmak ve yararlanmak için koruma altına alırlar. Kürt halkının ulusal uyanış döneminde başında eski aşiret, bey ailelerinden burjuva efendiler hazırlamak istemektedir. Yeni komplonun özü, yapay olarak oluşturulmuş burjuva efendilerle Kürtleri denetim altında bulundurmaya dayanmaktadır. Kendilerinden ve işbirlikçilerinden hesap soracak devrimci halk önderliğinden yoksun bı-

rakmak da, bu komplocu yaklaşımın en önemli amaçlarından biridir.

Nitekim İran Kürtlerinin devrimci önderi ***Süleyman Muini*** , Türkiye Kürtlerinin devrimci sol önderi ***Sait Kırmızıtoprak*** ve daha çok sayıda devrimci militan, Barzani önderliğinde gelişen komplolarla katledilir. Bağımsız devrimci bir önder ve örgütün ortaya çıkmaması için, tüm Kürdistan parçalarında adeta ajanlık biçiminde faaliyetlerle kelle avcılığı yaptılar. Bu dönemde dünya çapında devrimci önderlikler ulusal kurtuluş ve demokrasi mücadelesinde başarılı ömekler sundukları halde, KDP'ler yönetiminin başrol oynadığı komplolar nedeniyle devrimci yurtsever bir Kürt önderliği oluşamamıştır. Oyun ve komploların asıl hedefi, Kürt halkının sahte Kürtçü KDP'lerin kontrolü altında bırakılması, bunun için de devrimci-yurtsever Kürt önder ve örgütlülüğünden yoksun bırakılmasıdır. Bunun doğal bir parçası olarak reel sosyalist örgütlenmenin de etkisiz bırakılmasıdır. Kendilerine biçilen rolün en önemli bir amacı da budur.

Yani bu yaklaşımı "yurtsever demokratik görevi ne kendim yaparım, ne de kimseye yaptırırım" şeklinde özetlemek de mümkündür. Kürt işbirlikçiliğinin kendine has bazı özellikleri vardır. Sadece bir gücün emrini yerine getirmekle yetinmezler. Kendilerinden hesap sorabilecek olası güçleri her tür komployla düşmanlarından önce tasfiye etmeyi en öncelikli görev bilirler. Ortadoğu'nun en gerici unsurları olmaları, bu yapısal özelliklerinden ötürüdür. PKK ile savaşımları bu yapısal özellikleriyle bağlantılıdır. PKK ile girdikleri savaşın temel nedeni de, içyüzlerinin deşifre edilmesi halinde, halka hesap vermeden –ki verecek durumda da değiller– duydukları korkudur. Kürt halkının bin yıllık komplocu zihniyet ve güçlerinden kurtulması, bu savaşın sonuçlarının doğru değerlendirilmesi ve özgürlük tercihinin doğru yapılmasıyla yakından bağlantılıdır.

3) 1975-2000 dönemi: Bu dönem, PKK ve özgürlüğün şafak vaktidir. Denilebilir ki, hiçbir toplumsal hareket PKK kadar içinden ve dışından komplo ve ihanete uğramış değildir. Milliyetçi ve sosyal-şoven ideolojilerle yürütülen savaş bu dönemin temel özelliğidir. Esas hedef halkın önderlik ihtiyacına cevap olmakla ilişkilidir. Tarihte ilk defa Kürt halkının kontrolünü elden kaçırdıklarını gördüklerinden, dünya çapında politik oyunlara giriştiler. İdeolojik cephede verilen mücadele, halka giden ve ona önderlik edecek gücün kimliğini ve nasıl olması gerektiğini belirleyecektir.

Bölgesel hakim ulus milliyetçilikleri, bu dönemde geleneksel iş-

birlikçi Kürt unsurları yedek bir güç olarak hep yanlarında beslemeye devam edeceklerdir. Halk üzerindeki ortaçağ kalıntısı zihniyetin egemenliğini daha çok tarikatlar yoluyla sürdürmeye güç vereceklerdir. Etkili olduğu oranda, düzen partileri başta olmak üzere tüm çağdaş siyasi, sosyal, ekonomik, sportif ve sanatsal kurumları halkın özgür zihniyet kazanmasını önlemek için güdümlü ve baştan çıkarıcı, yozlaştırıcı amaçlarla kullanacaklardır. Halkın olası özgür zihniyet birliğinin bu yönlü hakim ulus milliyetçiliğiyle, yerel ilkel milliyetçiliğin çok yönlü komploculuğuyla boşa çıkarılması en çok çaba harcadıkları öncelikli amaçlarıdır.

Global güçler olarak ABD ve AB gibileri ise, Kürt kozuyla bölgede ne kadar etkinlik kurabileceklerini hesaplamakta ve buna göre politika yürütmektedirler. PKK etrafında dünya çapındaki komplo zinciri tamamlandığında, tarihsel ve güncel güçler Kürt olgusu etrafında böyle dizilmiş ve leş kargaları gibi gagalarını nereye ve nasıl vuracaklarıyla meşgul olmaktaydılar.

2- PKK'NİN YAŞADIĞI KOMPLO GERÇEKLİĞİ

Toplumsal temeli olan örgütlenmeler eğer kökenlerine inançlı ve bilinçli oturmaya başlarsa, o toplumun tarihi bir kez daha dirilir ve olanca ilişki ve çelişkileriyle yeni koşullar altında hayat bulmaya çalışır. Bu anlamda her örgütlenme toplumsal bir müdahaledir. Çıktığı dönemde öncelikle mevcut tüm yaşam formlarını sorgular ve yargılar. Geçerliliği olanlarla yeni formlar yaratmak üzere birleşirken, yaşam şansı olmayan formlarla kıyasıya ve çok yönlü bir mücadeleye girişir. Mücadele ideolojik boyuttan şiddet boyutuna kayıp birçok alanı kapsayabilir. Süreç bir ölüm kalım süreci olduğundan, özellikle çıkış koşullarında acılı ve kanlı geçmesi kaçınılmazdır. Yıpratıcı bir savaşım sonunda neyin yaşam kabiliyetinde olduğu, neyin olmadığı netleşmeye kavuşur. Devrimci zamanlar denilen bu dönemlerde eğer mücadele yeterli derinlikte ve doğru biçimlerde verilmişse, yıkılması gereken yanlar genel olarak aşılmıştır. Geriye toplumun yenilenme süreci başlar. Bu dönem en kritik bir an olup, doğru kestirilmesi büyük önem taşır. Tarihin en trajik hataları ve dolayısıyla yenilgileri de bu anda gerçekleşir. Bir dönemin kurallarını aynen sürdürmek, yeni dönem koşullarına yanıt vermemek; bir nevi marjinalleşme, gerici tarikatlaşma olarak yansıma bulur. Devrimci örgüt bile bu durumda olumlu yanıt oluşturamazsa, aynı marjinalleşme, tarikatlaşma biçimine dönüşmekten kurtulamaz. Bütün bu süreçler, toplumun tarih boyunca yaşadığı gerçeklerin yeniden çok şiddetli ve anlık bir zaman aralığında kahramanlık ve alçaklığıyla, doğruluk ve komplocu saptırmalarıyla, güzellik ve çirkinlikleriyle bir kez daha adeta mezarından uyanıp dile gelmesi anlamını da taşımaktadır.

Toplumsal müdahalelere ilişkin bu genel tanınlama, Ortadoğu toplumsal gerçekliğinde daha özgün niteliksel ifadelerle tamamlanmak durumundadır. Avrupa kapitalist uygarlığının örgütsel biçimlenişlerini olduğu gibi bu topluma taşınak, kökenle buluşmama ve kaynaşmama sakıncasını taşır. Her toprağın her ürünü kaldıramaması gibi, her kültür de farklı alan kültürlerin ürünlerini kaldırmayabilir. Aktarma, ekme ve verim elde etme, birçok özgünlüğü hesaba katma ve gerekenin yerine getirilmesi halinde mümkün olur.

Değerlendirmemizin kapsamında da anlaşıldığı gibi, Ortadoğu toplumu çok farklı alaşından yapılmış bir madde gibidir: Dünya kültürünün kökü olduğu halde, son bin yıldan itibaren yaratıcılığı bitmiş bir kültür. Yaratıcılık rolü bu kökenin belirlemesi altında Avrupa'ya taşınmaktadır. Yorgun topraklar, kültürler adeta yarı ölü, derin bir uykuya yatmış gibidir. Avrupa ise, özellikle 1500'lerden itibaren, sanki dünya kendisi ile başlıyormuş gibi kendini beğenmiş, benmerkezli bir tutumla başını alıp gitmektedir. Kendine göre yeni cennet ve cehennemler yaratmaktadır. Ata değerini takdir edemeyen yeni yetme toy delikanlılar misali Ortadoğu kökenini tanınadığı gibi, hor görme ve hatta kötüleme kampanyasından geri durmamaktadır.

Avrupa kendini doğurup kurumlaştırdıkça ve dünyaya yayıp egemen kıldıkça, herkese bu realiteyi olduğu gibi kabul etme görevinin düştüğünü hesaplıyordu. Dünyanın tüm diğer yöreleri için bu görüş geçerli olabilirdi. Ama Ortadoğu toplumları için olduğu gibi yürümesi zordu. Cüceleşmiş de olsalar, uygarlık yaratıcıları halen yerindeydiler. Tümüyle öldürülseler bile, her tarafa sinmiş kültürleri kendi özgünlüğünü dayatacaktı. Bölgeye dalga dalga yüklenen Avrupa istediği hakimiyeti sağlayamayacaktı. Kırılmak, parçalanmak ve böylelikle alan kültürünün gücünü hesaplamaktan kurtulamayacaktı. Ortadoğu, yaşayan toplumun ekonomik, sosyal, siyasal ve askeri gücüyle direnmiyordu veya dirense de herhangi bir başarı şansı yoktu. Direnen, eski uygarlığın ve kültürün adeta genetik özellik kazanmış öğeleriydi. Aynı sonuç reel sosyalist sistemin yayılması için de geçerli olacaktı. Avrupa'nın sağı ve soluyla Ortadoğu'ya yüklenmesi başarısızlığa uğramaktan kurtulamayacaktı. Ortada Ortadoğu'nun da herhangi bir zaferi, başarısı yoktur. Ama bir Japonya ve Çin olamadığı gibi, bir Afrika, Avustralya ve Güney Amerika olacak hali de bulunmamaktadır. Tek başardığı, orijinalitesinin varolduğunu, istese bile bundan kurtulamayacağını itiraf etmesiydi. Arap-İs-

rail, İran-Irak Savaşı ve Kürtlerle herkesin mücadelesi bu itiraf gerçekliğinin değişik nüanslarıydı.

Avrupai kültürün tüm biçimlenişlerinde olduğu gibi, sağ-sol siyasal ve ideolojik kültürünün Ortadoğu'ya yayılması da çok silik ve verimsiz kalırken, bu etkiye tepki biçiminde gelişen ve daha çok ortaçağ feodal İslam'ını kapitalist kavramlarla karıştırarak yanıt olmak isteyen İslamcılık türevleri de özgün bir yanıt olmaktan hayli uzak kalacaklardı. Olup biten, daha çok kısır döngülü, basit taklit olmaktan öteye gidemiyordu. Özgün olmak, Batı uygarlık tezlerinin antitezlerini oluşturmak gerekli olmakla birlikte, yeni bir yaratıcılığı zorunlu kılacaktı. Bütün bu süreçlerin komplolar yatağı topraklarda kapitalizmin en hileli işbirlikçileriyle ittifakının hayli karışık, tanımlanması zor, dost mu düşman mı olduğu kolay belirlenemeyen, hatta bukalemun gibi yerine göre renk değiştiren, özden yoksun, yalancılığı ve komploculuğu bol, doğrusu az bir kişilik, örgüt ve hareket gerçekliği biçiminde yansıması kaçınılmazdır. Bu koşullarda baştan beri "Doğru bir hat halinde ileriye doğru yürüyorum" demek, kendini aldatmak veya çokça örneği görüldüğü gibi fanatik bir tarikat üyesi olmakla mümkündür. Dengesini bile yitirmemek ve ayakta kalabilmek mümkün olduğu kadar maharet ister. Hele adına insan denilen varlığın temel özelliklerinden vazgeçmeden, uygarlığın tüm sınıfsal ve cins kirlenmesine meydan okumak, *"Bu topraklar insanlığın beşiğidir"* deyip *"Gerçekten insan olan oğul ve kızlarından yoksun bırakılamaz"* iddiasında bulunmak, çağın ölçülerinin çok dışında yetenek ve dayanma gücü gerektirir.

PKK olayında, pek farkında olunmasa da, ama öz itibariyle hep bir köşesinde saklı ve sağlam tutulmak istenen bu tür bir insanlık iddiası vardır. PKK'nin Kürt olgusunu da bu iddiasına temel yapması gerçekçi ve yerindeydi. Kürt gerçeği eğer yaşatılacaksa, bu mutlaka kapsamlı yeni insan olarak kendini yenilemekle mümkün olacaktı. Kürt denilen olguda insan, egemen ve sömürücü sınıf temelinde düşürülmenin dip noktasındadır. Bu, daha aşağısının mümkün olmadığı bir duruştur. Kaybetmediği hiçbir şeyi kalmamıştır. Kölelik zincirleri bile --çok alışmış olduğu için, zincirler olmadan da eşek gibi köleliği yaşayabilir hükmü– elinden geri çıkarılmıştır. Eğer bu insanla doğru uğraşılırsa, sınıfsal ve cins kirine, pisliklerine bulaşmamış, bulaşsa bile fazla inat etmeden temizlenmeye razı bir insan olma ihtimali en yüksek malzeme konumundaydı.

PKK oluşurken; çağdaş hakim gerçeklerle, uygarlığın doğuşuna beşiklik etmiş, ama dipten kurtulamamış bir halk gerçekliğinin tarih boyunca yaşadığı olayları, ilişki ve çelişkileriyle kendi şahsında somutlaştırınak ve çözmek iddiasındaydı. Bunun ne anlama geldiği şimdiye kadarki değerlendirmemizde sınırlı da olsa ortaya konulmaya çalışıldı. Ama daha yakıcı olan, PKK'nin yaşam süresince ortaya çıkacaktı. Tarih ve çağ, Kürt olgusundaki bütün özelliklerini, amaç ve uygulamalarını, iyi ve kötü niyetlerini, güzel ve çirkin yüzünü, doğruları ve yanlışlarını, dürüstlüğünü ve komplolarını PKK gerçekliğinde bir kez daha yaşamak zorunda bırakılacaktı. Ya özgür insan ve halk olarak yaşam yoluna girilecek ya da ölünecekti. Başka hiçbir anlayış ve tutum, ortadaki leşten beter kirli ve lanetli yaşamı temizleyemeyecekti. Bu çerçevede PKK tarihinin değerlendirilmesi hayli öğretici olacaktır.

I) Doğuştan resmen ilanına kadar: 1970-78 yıllarını kapsayan bu süreç, kendindeki son insanlık kırıntılarına dayanarak, "Ben de varım" iddiasıyla çağdaş ilericiliğin ilkelerini kendi toplum varlığına uygulama niyetini ifade eder. Dönemin Türkiye'sindeki emekçiler adına hareket eden en gözü pek kişilikler ve örgütlenmelerinden etkilenilmektedir. İlkel milliyetçi Kürt iddiaları da bu ortamda duyulmaktadır. Bu yıllar dünya çapında halkların özgürlük mücadelelerinin doruğa çıktığı dönemdir. Ezilip de özgürlük şansını denememek, insanlığa ihanetle bir tutulmaktadır. Ama ezilip bastırılan gerçeklik eğer Kürt olgusuysa, kumlu saha gibi hep desteksiz kalmak da doğası gereğidir. Tarih boyunca denenmedik bir komplo, ihanet ve işbirlikçilik kalmamış gibidir. Birkaç gencin özgürlük sloganı ne kadar kurtarıcı olabilecekti? Özgürlük konusunda dünyanın en iddiasız toplumu durumuna düşülmüş, daha da kötüsü örneğine ender rastlanılan komplocu bir işbirlikçi sınıf her köşe başına görevli olarak oturtulmuş durumdadır. Her taşın altında bir yılan ve akrep vardır. Buna rağmen, adeta çağdaş bir Mesih-İsa hareketine girişilmekten çekinilmeyecekti. Benzerlik gerçekten çarpıcıdır. İsa döneminin ***Esseni Hareketi*** 'yle emekçiler hareketi yakın özellikler taşımaktadır. ***Vaftizci Yahya*** ile sosyalist propagandacılar da çok benzerdir. İşin daha da ilginç yanı, PKK oluşumunun da başlangıç grubu on iki kişi civarındadır. Muhtemelen bir veya iki tane muhbiri de saflardadır.

Grup çok örgütlü ve bilinçli değildir. Yoksul kökenlilik ve dürüstlük belirgin yanlarıdır. Toplum bu yönlerine değer vermekte ve taban teşkil etmektedir. Mücadele tarzlarının ağır basan yönü sözlü propagandadır. Sınırlı bildiri ve broşürler yayınlamaya çalışacaklardır. Grubun en dürüst, fedakar ve Karadenizli Türk kökenli üyesi ***Haki Karer*** 1977'de komployla öldürülmeseydi, grup radikalizme hemen kaymayabilirdi. Burada da benzerlik çarpıcıdır. İsa'nın çarmıha gerilmesi nasıl havarileri daha inançlı ve her tarafa yayılarak çoğalmaya zorladıysa, Haki Karer'in öldürülmesi de benzer sonuca yol açtı. Daha azimli olmak ve her tarafa yayılarak çoğalmak, şehidin anısına bağlılığın baş ölçütü oldu. Komploların dağıtıcı özelliği bulunmakla birlikte, radikalleşmeye etkisi de küçümsenemez ve çoğunluktadır. PKK olayında ilk komplo; iddia, ciddiyet ve büyüme konusunda tarihi rol oynamıştır. Bu komplo gerçekleşmeseydi, grubun ne biçim alacağı çok tartışmalıdır. Program ve PKK adı, Haki Karer'in anısına bağlı kalmanın direkt sonucu olarak kaleme alındı ve ilan edildi.

Haki Karer sağ iken program, parti ilanı ve tümüyle profesyonelleşme gündemde değildi. Kendiliğindenlik ağır basıyordu. Diğer gruplardan biçim olarak pek farklılık yoktu. Hatta daha derme çatmaydı. Emniyet güçleri dahil, birçok sol grubun alaylı karşıladığı bir konumdaydı. İlk ciddi sızma olarak düşünülen Ağrılı pilot Necati Kaya'nın bile dalga geçtiği hatırlanmaktadır. Karer olayı böylesine gevşek bir grup dönemine son verip, partileşmenin ilanını zorlayan en temel gelişmedir. Bir komplo bu sefer tarihi bir halk hareketinin geriye dönülmez adım atmasına yol açmıştır. Hz. Muhammed de son ana kadar, eğer öldürülme tehlikesi olmasa Mekke'den ayrılma niyetinde değildir. Öldürülme planı açıkça kendini dayatınca, hicret kaçınılmaz olmuştur. İslam tarihinin en temel kilometre taşı da hicrettir. Hicret olmasaydı, İslamiyet'in gelişip gelişmeyeceği de çok tartışmalıdır. İsa'nın çarmıh gerçeği de benzer tartışmaları beraberinde getirmektedir.

Kürt olgusunda geleneksel olarak komploculuk, yapanın yanında kar kalır. Daha çok da kanlı bir intikam sürecine yol açar. Komplonun sindirici etkisi, toplumda etkili olmanın bir yolu olarak düşünülmektedir. Hilvan'daki 1978 ***Halil Çavgun*** komplosu da yine bu anlamda devreye sokuldu. Hilvan'da çok gelişme gösteren grubun sindirilip dağıtılması hedeflenmekteydi. Hemen şunu belirtelim ki, her iki komplonun arkasında direkt devletin olup olmaması sonuç üze-

rinde farklı etki yapmaz. Fakat devletin tavrının takibi aşmayacak düzeyde olduğu daha doğru bir tespittir. Tıpkı İsa'nın ölümünden, daha çok yerel işbirlikçi gerici Yahudi kahinlerin sorumlu olması gibi, bu iki cinayet olayında da yerel gericiliğin sorumluluğu daha belirleyicidir. PKK'nin oluşumunda yerel gericiliğin komplocu çete tavırları başta gelen rol oynamıştır. Kimi sağ faşist, kimi sol sosyal-şoven görünümlü bu yerel çeteler uzun süre PKK ile çekişeceklerdir. Devlet henüz açık tavrıyla ortada yoktur. Yerel işbirlikçilik kontrolün elden gitmemesi için cinayet dahil her yönteme başvuracak durumdadır. Halkın kontrollerinden çıkmamasının yolu, PKK çizgisiyle savaştan geçmektedir. Bu işte tecrübeli KDP, kendi piyonlarını devreye sokmakta gecikmeyecektir. Nitekim Haki Karer'i şehit eden ***Alaattin Kapan***, ***"Beş Parçacılar"*** olarak adlandırılan ve KDP'ye bağlı bir grubun militanı olarak tanınacaktır. Yaygın cinayetlere başlayan "KUK-Kürdistan ulusal kurtuluşçuları," ilk eylemlerini PKK'ye karşı yürüttüğünde, arkasında KDP vardır.

KDP, gerek emperyalizm ve gerekse yerel hakim ulus yönetimleri adına ve sahayı kendi denetiminde tutmak için, tüm Kürdistan çapında benzer ajan örgütlerle devrimci-yurtsever grup çıkışlarını bastırmayı bu dönemin temel görevi belleyecektir. Kürdistan'ın tüm parçalarında devrimci-demokrat çıkışlara aman vermeyecektir. Temel yöntem, her tarafta komplolar biçiminde gündemleşecektir. Bu yolla tüm parçalarda sağlıklı yurtsever, devrimci-demokrat çıkışlar bir türlü kendine gelememişlerdir. Ya sindirilmiş, ya işbirliğine zorlanmış, ya da tasfiye olmuşlardır. Bu duruma karşı ilk defa PKK şahsında bağımsız ve kararlı bir karşı duruş sürdürülmüştür. Emperyalizmin ve yerel ulusal baskıcı güçlerin KDP eliyle kurmak istedikleri denetim parçalanmış; yurtsever, devrimci-demokrat doğrultuda ideolojik, politik ve eylemsel örgütlenmeler ortaya çıkabilmiştir. Bu, yeni bir durumun doğması anlamını taşıyordu. Sıra atılması gereken ikinci adıma gelmekteydi.

II) 1978-88 İç komplo ve tasfiyecilik: Yerel gerici kuşatma ve komploculuğun ilk hamlesi boşa çıkarıldığında, resmen PKK ilanına gidilmiş ve tarihte ilk defa halk adına yurtsever, devrimci bir çizgide yürüme kararlılığına ulaşılmıştı. Devletin bu gelişmeyle daha yakından ilgilenmesi doğaldı. Yerel işbirlikçi ve taşeron örgütlerle yetinemezdi. Bu tip örgütlerin bazen astarı yüzünden pahalı oluyordu.

Her ne kadar sol grupları kendi içinde çatıştırma ve yine sağla sol grupları kapıştırma yöntemi sıkça uygulansa da, PKK'nin geldiği düzey artık taşeron örgütlerle tasfiye edilmekten uzak bir noktadadır. Devletçe içten parçalanma ve kısmen işbirlikçileri yoluyla kontrole alınma daha çok gündeme girecektir.

Bu dönemin PKK'si Hilvan-Siverek eylemliliğiyle yerel gerici mihraklara üstünlük sağlamış, kitleselleşmiş ve Ortadoğu'ya açılmıştır. Devletin de tümüyle kontrolü altına alması zordur. Direkt baskı ve tutuklamalar kaçınılmazdır. Nitekim 12 Eylül Darbesi ve askeri rejimi bu amaçla gelişmiş, Türkiye çapında yaygın tutuklamalar yapmış, bundan PKK de epey darbe almıştır. Fakat dağ ve dış kanalın açık olması, bazı güçlerini korumasına imkan vermiştir. Dolayısıyla devletin asıl yönelimi, tutuklu yapıyı itirafçılığa zorlamak ve ülke dışındaki grupları işlevsiz bırakmak biçiminde olmuştur.

Bu konuda iki kilit isim ***Kesire Yıldırım*** ve ***Şahin Dönmez***'dir. Şahin tutuklular içinde, Kesire ise ülke dışındakiler üzerinde etkide bulunmayı, örgütü kontrol altında tutmayı temel görev bellemişlerdir. Bu iki isim hakkında daha yakından çözümleme yapmak hayli öğretici olacaktır. Grubun doğal önderi konumunda ***Abdullah Öcalan***, bu iki isimle yakından ilgilenmiştir. İkisi de Dersimlidir. Şahin, Dersim İsyanı artığı çok düşmüş bir aileden gelmektedir. Kesire ise, tersine cumhuriyetin en üst düzeyinden, İnönü'den takdirname alacak kadar isyanlar sürecinde emniyet kuvvetleriyle çalışan ve bölgede bu niteliğiyle çok tanınan bir aileden gelmektedir. İkisi de Ankara'da üniversite çevrelerinde solcu görünmektedir. Türk solundan kopma sürecinde ikisiyle de ilişki kurulup, Kürdistan adına oluşturulan gruba katılmaya uygun görülerek razı edildiler.

Bu bileşim grubun diğer üyelerini tedirgin etmiyor değildi. Şahin'in çok lümpen karakteri ve Kesire'nin Kürt isyanları dolayısıyla çok iyi tanınan ailesi bunda temel etkendi. Ama bireyselliğe inanmak, aileciliği baz almamak yeni grubun da temel özelliğiydi. Ayrıca her kesimden ve bölgeden aday almak, yurtseverlik ve birliğin de bir gereğiydi. Hatta Türk kökenli ***Haki Karer*** ve ***Kemal Pir*** gibi önde gelen adaylarla halklar arası kardeşlik de başından itibaren güvenceye alınmak istenmiştir. Kesire'nin durumu, genelde kadın cinsinin eşitlik ve özgürlüğüne anlam verme, özelde benzer birçok ailenin gençlerine güven verme açısından son derece yerinde bir adım gibi görünüyordu. İyi niyet başlangıç için kaçınılmazdı.

Bu özellikler, Abdullah Öcalan açısından siyasi, ideolojik ve cinslerin birlikteliği açısından ideale yakın değerlendirilmesine ve Kesire'yle evlilik denemesine kadar götürdü. Öcalan'ın duygu ve düşüncelerinde samimiyeti kesin olmakla birlikte, Kesire için neyin gerçek olduğunu söylemek bugün için bile açığa çıkmış olmaktan uzaktır. Bu ilişki, en az Haki Karer olayı kadar PKK'yi etkilemiştir. Kesire ilişkisini basit muhbirlik olarak değerlendirmek yetersiz bir yaklaşım olur. Bu kişinin "İlla gruba gireyim" derdinde olmadığı bilinmektedir. Evlilikte arzulu değil, ölü bir çizgiyi izlediği çok iyi gözlemlenmiştir. Sıradan ihbarcılık rolünde olmadığı da belirtilebilir. Zeka dolu birisi olmasına ve çok sağlam gözlemleri bulunmasına rağmen, grup için aktif çalışmadığı, başta Abdullah Öcalan olmak üzere grubun önemli kişiliklerine karşı tahrik değeri çok ince ve yüksek tavırlar sergilediği, genel olarak bir nevi yılan soğukluğu gibi tutumlara girdiği, çok gönülsüz bir ilişki anlayışıyla hareket ettiği, en değme erkeğin bir eş olarak kesinlikle yirmi dört saat tahammül edemeyeceği bir tavır uyguladığı, kapasitesi çok büyük olduğu halde devrimci coşkuyla yansıtmadığı, ilişkilerinin genel düzeyinin de kendine has çok tahrikçi özelliklere sahip olduğu göz önüne getirildiğinde, hakkında daha derin değerlendirmelere kesinlikle ihtiyaç vardır. Ayrıca örgüt içinde ilk defa Şahin'in Malatyalı Celal adlı genci mezarı başında vahşice öldürdüğü, Kesire'nin de ilk defa Pazarcıklı bir muhtarın kızı olan Ayşe adlı katılımı, erkekle münasebetsiz ilişkide bulunmasından ötürü Bekaa'da bir mağarada ölünceye kadar tuttuğu ve daha sonra bu tutumun PKK'de bir çizgi haline geldiği özenle belirtilmesi gereken hususlardır.

Şahin'in tutuklular üzerinde yürütülen işkence politikasının öncüsü olduğu bilinmektedir. Bu tutumun ***Mazlum, Hayri, Kemal Pir*** ve ***Ferhat Kurtay*** başta olmak üzere, partinin önder düzeyde kadrolarının ölüm orucunda ve yakma eylemleriyle yaşamlarına son vermelerinde belirleyici olduğu da bilinmektedir. Bir iç komplo olarak yüzlerce itirafçılıkta payı vardır. Bu durum karşılıklı boğuşmayı getirmiş ve tarihte ***Diyarbekir Zindan Direnişçiliği*** olarak yanıt bulmasına yol açmıştır. Dayatılan klasik bir komployduu. Hedef tüm tutuklu kitlesi ve dış yansımalarıydı. Devletin acımasız bir yola girmesinde başrolü oynamıştır. Fakat Diyarbekir Zindan Direnişçiliği 20 yıl sonra bile canlı bir gelenek olarak sürerek, zindan politikasının dönüşümünde tarihi rolünü oynamıştır. PKK'nin halk özgürlük çizgisinde

sağlam duruşunun sembol ifadesi olarak tarihi bir yer tutmuştur. ***15 Ağustos Hamlesi***'ne gidişte ölüm oruçlarının belirleyici etkisi olmuştur. Eğer bu ölüm oruçları olmasaydı, bu biçim hamlenin gelişmesi gündemleşmeyecekti. Tıpkı Haki Karer'in anısına bağlılık nasıl PKK ilanına götürmüşse, Diyarbekir Zindan Direnişi anısına bağlılık da 15 Ağustos ilanına götürmüştür. Aslında bir iki komplonun tarih üzerinde nasıl etkide bulunduğuna dair bu örnekler çok daha fazla öğreticidir. Eğer devlet adına işler ölüm orucuna kadar götürülmeseydi ve bazı itirafçılar tahrikçi olarak kullanılmasaydı, herhalde ülkede barış ve demokratik ortam daha çok bozulmazdı; belki de kazanımcı yaklaşılsaydı, devlet ve demokrasi çok erkenden ve yüksek kazançlı olarak çıkardı. Bu kadar acı ve kayıplar karşılıklı olarak gelişmezdi. Ortadoğu'daki geleneksel bitirme politikası, demokratik uzlaşıcılıktan yoksunluk, devlete de, halka da, başta PKK olmak üzere örgütlere de çok pahalıya mal olmuştur.

Bu dönemde Kesire'nin etkileri çok daha değerlendirilmeye muhtaçtır. Yurt dışındaki yapımızı kendi içinde nefessiz bırakma, kendi önderlik etkisini sağlama almanın da bir sonucu olabilir. Avrupa'da devam ettiği aynı durum, daha sonra bir parçalanmaya dönüştürülmek istendi. Avukat Hüseyin Yıldırım'la giriştiği ilişki, Yıldırım'ın cezaevi tavrı, Önderliğe yaklaşımları halen aydınlanmayı gerektiren hususlarla doludur. PKK tasfiyeciliğinde önemli bir rol oynamaya çalıştıkları açıktır. Ama bunu bir kariyerizm veya ayrı PKK için mi, yoksa bir ajan olarak mı yürüttükleri, birçok belirtiye rağmen üzerinde araştırma yapılması gereken hususlardır.

Aynı hususlar ***Ali Çetiner, Mehmet Şener*** ve ***Selim Çürükkaya*** için de söylenebilir. Çetiner adeta Kesire'nin erkek biçimidir. Kapasitesi olmasına rağmen, kuşkucu ve çok tutucu davranışları, Palme cinayetinde Yıldırım'la birlikte ortak bir Avrupa yöneticiliği yapma durumları, bu olayda PKK'nin resmi bir rolü olmadığı halde kuşkulu bırakmaları, ***"Kürt izi"*** tezine malzeme sunmaları karanlık yönlerini teşkil etmektedir. Selim Çürükkaya ve Mehmet Şener adeta Şahin Dönmez ile Yıldırım Merkit tavrını göstermişler; örgüte cepheden tavır almadan içerden ele geçirmeyi, çok hırslı davranmalarıyla yürütmek istemişlerdir. Farklı bir PKK adı altında tasfiyeye yöneldikleri objektif olarak açıktır. Bilinmesi gereken yan ise, Şahin'in açık itirafçılığı yanında, bu ikilinin gizli bir itirafçı rolü ne kadar ve nasıl sürdürmek istedikleridir. Avrupa ülkeleri üzerinde

yürüttükleri ilişkiler, kime bağlı oldukları sorununu da beraberinde getirmektedir. ***Çetin Güngör*** 'ün yürüttüğü çizgiye benzer yanları açıktır. Almanya'nın tarihsel olarak Kürtler üzerinde ve genelde Ortadoğu ve Türkiye'ye yönelik etkinlik kurma çalışmalarında, bu unsurlara çok ileri düzeyde sahip çıkıp kolladığı görülmektedir. Bu tutumun insan hakları ve demokratik tutumla izah edilemeyeceği, ısrarla kendine bağlı kol çalışmalarının bir parçası olduğu giderek açıklık kazanmaktadır.

Almanya'nın KDP, PSK (Kürdistan Sosyalist Partisi) ve PKK artıklarından bir Kürt bloğu oluşturup bunu legal plana da yansıtmak istediği rahatlıkla anlaşılmaktadır. Bu konuda bölge devletleri ve Türkiye'yle uzlaşmaya çalışması da doğaldır. Bunun için de PKK'yi istediği gibi kontrole alamayacağını anlayınca yasaklamaya, satın almaya, marjinalleştirmeye yönelik büyük çaba harcadığı da bilinmektedir. Bu dönemden itibaren PKK üzerinde en çok duran ve üzerinde baskı kurarak sonuç almak isteyen ülkelerin başında gelmektedir. PKK aleyhtarlığına, muhaliflerine en önemli destekleri vermektedir. Kendine yakın Kürt gruplarına çok imkan tanımaktadır. Genelde Ortadoğu, Mezopotamya ve Türkiye üzerindeki tarihsel hegemonik çizgi temelinde hareket etmektedir. İnsan hakları ve demokratikleşmede tutarlı davranmadığı, daha çok araç olarak kullandığı görülmektedir.

ABD ve İngiltere de kendilerine bağlı bir Kürt çizgisi ve bloğu teşkil etmek istemektedirler. YNK'yi bir uygulama gücü olarak beslemektedirler. PKK gelişmesi bu kolun da çıkarlarına uygun gelmediği için, özellikle 1990'lardan itibaren çok sıkı bir takip yürüttükleri ve bunu dünya çapında etkinliklerini kullanarak PKK Önderliği'ni teslim etmede de gösterdikleri açık olan bir husustur. Bölge devletlerinin PKK'yi tam kontrol edememeleri, bölge üzerinde hesabı olan ABD ve önde gelen Avrupa devletlerini direkt tavır almaya zorlamıştır. Bunun için PKK'nin iç tasfiyecilerine ve muhaliflerine maddi ve diplomatik olanaklar sunmaktan geri durmamışlardır. PKK yerine kendi kuklalarını yerleştirme çabalarından vazgeçmemişlerdir. Sonuç olarak, bu dönemde PKK'nin bastırılamaması ve 15 Ağustos Hamlesi Türkiye'yi aşan durumlar yaratmış, Kürt hareketi üzerinde hesapları olan birçok ülkeyi PKK'ye karşı tavır belirlemeye götürmüştür. Özgür bir Kürt iradesinin ortaya çıkmamasına özen göstermişlerdir.

Bölge devletleri de özgür Kürt iradesini tanımak yerine, kontrolde tutmak için büyük çaba harcamışlardır. PKK'ye taktik ilişkiler alanından öteye fırsat tanımamışlardır. Daha ezici bir tavır içine girmemeleri, çıkarları elvermediğinden ötürüdür. Yoksa inkara dayalı bir milliyetçilik hepsi tarafından esas alınmaktadır. Kürtlere komşu her devlet, özgürlük tanımadan kendi "Kürdünü" kendine sıkıca bağlı tutmayı temel politika olarak sürdürmeye devam etmektedir. Bu politikalar kendini en çok PKK'ye yaklaşımlarında göstermektedir.

Tüm bu içten komplo, tasfiye ve dıştan destekli baskı ve ezme politikalarına rağmen, PKK'nin özgür iradesi bastırılamamıştır. Çok sarsılmış, dengesiyle oynanmış ve güç kaybına uğratılmış olmasına rağmen, PKK Kürt halkının özgür iradesi olma şansını canlı tutmuştur. Kahramanca zindan direnişçiliği, insan onurunu korumayı hedeflemiştir. 15 Ağustos, özgür iradede ısrar anlamını taşımıştır. İşbirlikçi örgüt ve kişiliklerin iç ve dış dayatmaları ilk defa başarısızlığa uğratılmış, ilgili tüm irili ufaklı devletlerin baskı, ezme ve denetim çabaları boşa çıkarılmış, halkın özgür iradesi olarak ayakta kalma başarılmıştır. Çok büyük acı, kayıp ve diğer bedeller pahasına mal olan bu özgür irade, en yüce kazanım olarak bu dönemde tarihteki yerini bulmuştur.

III) 1988-98 Çetecilik ve dünya çapında emperyalist müdahale: PKK öncülüğünde tüm iç ve dış dayatmalara rağmen Kürt halkının özgür iradesinin sürmesi, mücadeleyi daha da şiddetlendirmiştir. İçte gelişen ve silahlı mücadeleyi çizgi ve ahlak dışı keyfi tutumlarına ve siyasi hırslarına göre kullanmak isteyen eğilimler uç vermeye başladı. Gelişen mücadelenin ihtiyacına göre kendini yetiştiremeyen kadroyu, gerici toplum özellikleri ve yeni uyanan egemen sınıf hırslarıyla ezen kişilikler; komplocu yaklaşımlarını örgütün ideolojik ve siyasi seviyesini yok etmekte temel yöntem haline getirdiler. Dağın hayvanlaştırıcı etkisini, denetimin zorluğunu ve silahın gücünü keyfi tutumlarını güçlendirmek için kullanmada sınır tanımadılar. Ordulaşma yerine çeteleşmeyi yarış haline getirdiler. Suçlu-suçsuz ayrımı yapmadan, savaş düzenine geçmeden, ayrım yapmakta güçlük çekilecek bir eylem tarzı temel biçim haline geldi. Hiçbir savaş biçimine benzemeyen yoz bir durum ortaya çıktı. Aslında gerillaya karşı kontrgerilla olarak da adlandırılabilecek bu durumu aynı güç yapıyordu.

Bu gelişmeyi sadece geleneksel işbirlikçiliğe ve onun temsilcisi KDP etkinliğine bağlamak yetersiz bir izah olur. İki etken önemli rol oynamaktadır: Birincisi, ağırlaşan görevler karşısında kendini yeterince eğitemeyen dürüst kadro ve savaşçı yapı; ikincisi, bunu fırsat bilen küçük-burjuva kurnazlığını farklı bir örgüt haline getirme çabaları, ya da –kendi deyişleriyle– köylü sınıfın aydınlardan iktidarı ele geçirme fırsatını yakalamış olduğunu sanmak.

Zor dönemlerin kat be kat ağırlaşan görevlerinin üstesinden gelinemediğinden, bu durumların her kurumda ortaya çıkınası beklenmelidir. Hele provoke edilmiş ve sık tekrarlanan komploların varlığını sürdürdüğü ortamlarda, bu tür eşkıya asi çetelerin türemesi kaçınılmazdır. Ancak muazzam askeri ve ideolojik eğitim bu süreci başarıyla aşabilir. Ama yine de bilinçli komplo çabalarının ve sürekli destek veren işbirlikçi güçlerin, KDP'lerin bundaki rolü küçümsenemez. Bu, özünde bir sınıf mücadelesi olarak da görülebilir. Çeteleşme ve KDP, gerilla ordulaşmasını engellemede diğer tüm güçlerden daha fazla rol oynamışlardır. Çatışma ortamında kayıpların anlamsız olan yüzde doksan payı bu yozlaşmanın ürünüdür. Kazanılabilecek, en azından '93 yılında demokratik adımlara yol açabilecek bir özgürlük mücadelesi, her iki tarafta anlamsız ve çok büyük acı ve kayıplara yol açabilecek çeteleşmeye kurban edilmiştir. Devletin de, PKK'nin de rayından ve çizgisinden çıktığı bu yılların olumsuzluğunda, çeteci anlayış ve pratiğin rolü belirleyici olmuştur. Devlet de bundan cesaret bularak ve başardığına inanarak kanun dışı tutumlara sapmış ve en azından ilgili Çiller hükümeti döneminde tarihin hiçbir döneminde görülmeyen bir zihniyetle hukuk dışılığa yönelmiştir.

PKK'nin iç silahlı yapısında bu komplo ve yozlaşmalar yaşanırken, yurtsever halkın da başına Hizbullah maskeli cinayet çeteleri musallat edilmiştir. Binlerce vahşi cinayet bu çetelerle yönetilmiştir. 4 bine yakın köy ve mezra boşaltılmış, halk açlık ve cinayetlerle tehdit edilerek, Kürdistan'ın boşaltılmasına çalışılmıştır. Gizlice ve bir kısım özel görevlilerce –devletten de kısmen gizli– yürütülen bu cinayetler, komplonun en vahşi boyutunu sergilemektedir. Bunda at izi it izine karıştığından; devletin, dış güçlerin ve yerel gerici odakların payını hesaplamak güçtür. Ama dürüst ve yurtsever Kürt halkına karşı yürütülen en alçak komplo dönemlerinden birini teşkil ettiği kesindir. Halen Türkiye'de derinleşerek devam eden krizin temeli bu dönemin ürünüdür. Tarihin bir özgürlük ve halkların gerçekten kardeş-

lik dönemi olabilecek bir süreci, özel savaş ekonomisiyle, rantçı zihniyetle, hiçbir toplumsal sorumluluk duymayan kamuoyuyla berhava edilmiştir. Bu sürece tepki olarak gelişen ***28 Şubat*** süreci, aslında yarım kalan, tam uygulanamayan bir restorasyon adımıdır; raydan çıkan devleti tekrar meşru çizgisine çekme hareketidir. İdeolojik olarak da devlet tarikatlar cumhuriyetine dönüşüyordu. Cumhuriyet, eksik olan laiklik ilkesini tümüyle kaybetme durumuna geliyordu. Laiklik ve hukuk ilkesinden çok uzaklaşılınıştı. Ekonomi zaten giderek derinleşen ve süreklileşen bir kriz dönemindeydi.

PKK adına 28 Şubat'ın olumlu adımlarına olumlu cevap vermek yerinde bir tavırdı. Diyalog gelişebilseydi, daha hızlı normalleşme mümkündü. Bu sefer dünya çapında düzenlenen PKK ve Önderliği'ni boğmaya yönelik operasyonlar buna fırsat vermedi. Aslında Türkiye bir kez daha 1925 çizgisine çekiliyordu. Irak'ın ABD ve İngiltere payına düşmesi için, tıpkı 1925'te yapıldığı gibi, önce Kürt hareketi abartılıp tehlike olarak gösteriliyor; Ankara'dan her tür taviz alındıktan sonra, çıkarlarına uygun düşmeyen Kürt özgürlük hareketi PKK, Önderliği ve tüm yurtsever kitlesinin imhası gözden çıkarılıyordu. Bunun yerine ikame edebilecek işbirlikçi Kürt odakları KDP ve YNK, Ankara ve Washington-Londra hattında terbiye edilip hazırlatılıyorlardı.

Komplo gerçekten kapsamlıydı ve Türkiye'nin çıkarına olduğu da kuşku götürüyordu. Kaldı ki, PKK tek taraflı ateşkesle uzlaşmaya yatkınlığını ortaya koymuştu. Demokratikleşmeyle ve Irak üzerinden Türkiye'yi zora sokmadan, bir kardeşlik çözümüne adım atılabilirdi. Özünde bu tutum, içerde savaş rantından geçinenlerin çıkarına da gelmiyordu. İsrail, sıkışan Türkiye'yi kendine bağlamak için, sonuna kadar PKK'nin üstüne geliyordu. Türkiye PKK'ye çok duygusal bakıyordu. En büyük tehlike olarak belirleyip, kendini her tür tavizi verme noktasına getirmişti. İçte ve dışta ranta dayalı çevreler bu politikaya o kadar dalmışlardı ki, bir gecede bankalar havada kapılıyor, içi boşaltılıyordu. Talan ekonomisine yönelinmişti. Hiçbir hükümet bu beleşçilikten yemeden, elini savaştan çekmek istemiyordu. Türkiye'yi kendine bağlamak isteyen Batı'nın büyük devletleri ve güçlü ekonomileri için de ortam idealdi. Kurban edilecek PKK ve yurtsever Kürt halkının değeri, tatlı karları yanında bir hiçten ibaretti. İnsandan sayılamıyorlardı ki, hakları olsun. Zaten terörist ilan edilmişlerdi. Batı bunu desteklemişti.

PKK karşısında büyük gerileme yaşayan geleneksel işbirlikçiler ve ilkel burjuva milliyetçiliği, bir an önce PKK'nin imhasını bekliyordu. ABD ve İsrail, Londra merkezli planlamayla dünya çapında alarma geçmişlerdi. 2000'e doğru, son Abdullah Öcalan komplosunda güçlerini ekonomik, istihbarat, diplomatik ve askeri olarak devreye koymuşlardı. Bu sefer Kürt özgürlük iradesini PKK ve Öcalan şahsında da bitirmeyi kesin olarak kafalarına koymuşlardı. Plan daha derin açımlanabilir. Ama bunun bir ucunun da Türkiye'yi derinliğine krize sokmak olduğu son dönemlerde yeterince açıklığa kavuşmuştur. Beklenen kör isyan tavrının sergilenmemesi, tersine en yumuşak ve kardeşçe barış ve demokratik uzlaşma tavrı içine girilmesi, bu emperyalist komplonun tam başarıya gitmesini engellemiştir.

PKK'ye, yurtsever Kürt halkına ve Abdullah Öcalan'a yönelik topyekün komplo, 20. yüzyılın son ve en büyük komplosunu teşkil etmektedir. Dünya çapında düzenlenmiştir. En önemli bir hedefinin de Türkiye'yi stabilize etmek olduğu anlaşılmıştır. Yurtsever ve halkların kardeşliğini temel tutum belleyen bir hareket, kendini bu oyunlara daha fazla malzeme olarak kullanamaz. Tersine, halkların özgürlüğü ve kardeşliği neyi gerektiriyorsa onu yapması, özüne saygının ve bağlılığının bir gereğidir. PKK, gerek zindanın işkence ve itiraflarından, gerekse saflarındaki komplo ve çeteleşmeden kurtulmadan, kendine saygıyı elde edemez.

PKK, yeni dönemin aynı zamanda ayrılıkçılığa hizmet edebilecek çizgisinden uzaklaşmak için, ülke bütünlüğüne ve devlet birliğine dayalı bir stratejik yaklaşımla, meşru savunma çizgisine dayalı bir taktik savunma anlayışı içinde, barış ve demokratik uzlaşma için sorumluluklarının gereğini ciddiyetle yerine getirmektedir. 2000'lerde başlayan bu süreç derinleşerek devam etmektedir. Nispi sükunet dönemi iyi değerlendirilerek; Filistin-İsrail, Çeçenistan-Rusya tarzı bir milliyetçi bağnazlığa düşmemeye, devlet de üzerine düşeni yaparak katkıda bulunmak durumundadır. PKK'yi ve özgürleşen Kürt halk iradesini Türkiye'de demokrasinin, laikliğin ve hukuk devletinin gücüne dönüştürmede üzerine düşeni yapmalıdır. Basit gibi görünen bu durum, aslında halkların en anlamlı barış ve kardeşlik çözümünü ihtiva etmektedir.

PKK'nin hazırlanmakta olduğu VIII. Kongresi'yle bu konuda daha olgun ve gerçekçi adımlar atacağı umuluyor. Böylelikle daha gerçekçi ve gerçekçiliğini koşullara yanıt verip kendini dönüştürmekle kanıtla-

yan PKK'nin, aynı zamanda yenilenmiş bir dönemine en güçlü bir tarzda girmesi de sağlanmış olmaktadır. 2000 sonrasında Kürtler ve özgür iradelerinin bilinçli ve örgütlü ifadesi olarak PKK, her bakımdan yenilenmesi gereken bir döneme girmiştir. Bu dönemi gerçekleştirmek kendiliğinden olmayacak; tepeden tırnağa bilinçli ve örgütlü bir dönüşümle sağlanacaktır. Bunun için geçmişin kapsamlı bir eleştirel değerlendirilmesine dayanan ve pratikte yeterli bir ifadesini kesinlikle bulması gereken ideolojik, teorik, programatik, stratejik ve taktik bir örgütsel ve eylemsel çizgiyle somutlaştırılması gerekmektedir.

Geçmişten çıkarılması gereken en temel dersleri çıkarmadan ve yeni dönemin görevlerini net ve yeterli yetkinlikle (erdem) yerine getirmeden, yeni dönem anlamsız bir kavram olmaktan öteye gidemeyecektir. Çok kısa ve kalın çizgileriyle PKK'nin acılarla ve anlamsız kayıplarla, kaçan özgürlük fırsatlarıyla; kahramanlık, trajedi, düşkünlük, tasfiyecilik ve komploculukla iç içe ve dolu geçen tarihinden çıkarılması gereken dersleri ve yerine getirilmesi gereken görevleri şöyle sıralayabiliriz:

1- Önündeki görevlere karşı yeterli bir ideolojik donanım sağlanmadan, içine girilecek görevlendirme ve yönetimde yetkilendirmenin pratikte büyük yozlaşmaları doğurması kaçınılmazdır. İdeolojik yetkinliği, çizgi netliği, moral ve vicdan durumu, planlama kabiliyeti, yürütme ve denetim gücü olmayan kişi ve örgütsel birimlere görev verilemez. Verilmesi halinde en beklenmedik olumsuzlukların ve hıyanetlerden beter durumların doğması kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu dersin yüklediği en temel görev; her yetki ve görevlendirmenin, önündeki işin doğası, nasıl ve ne zaman zarfında yerine getirileceği, hangi imkanları gerektirdiği, kaç kişiyle ve kimlere karşı sorumluluk ve amirlikle yürütülmesi gerektiği konularının net olarak planlanması, pratikleştirilmesi ve denetlenmesidir.

2- İsyan ve silahlı mücadele gibi çok büyük olaylara ve sonuçlara yol açan eylemlilikler karşısında bin düşünüp bir yapmak gerekir. Neden ve hangi amaçla, kimlere karşı, ne kadar süre ve kapsamda, kimlerle ve nasıl yürütüleceğine dair netleşme olmadan isyan ve silahlı mücadelelere başvurulması halinde, altından çıkılması zor cinayetlere, yozlaşmalara, dolayısıyla başarısızlıklara yol açmasının önüne geçilemez. Ancak bütün meşru yaşam ve özgürleşme yolları zorla tıkanırsa, hukuk çiğnenirse, kişisel, kültürel planda ve halka haksızca ölüm dayatılırsa, isyan ve silahlı mücadeleye sadece bir ge-

reksinim olarak değil, evrensel hukukta ve her anayasada ifade edilen meşru savunma hakkı olarak başvurulur. Silahlı isyan ve gerilla tarzları biçimindeki savaşın amacı; evrensel hukukun gerekleri yapılıncaya, bunun anayasal ifadesi, yani BM yasalarında da ifade edilen ve Türkiye dahil birçok ülke tarafından uyulması kabul edilen bireyin ve halkların 'üç kuşak hakları'nın gerekleri yerine getirilinceye kadar, meşru bir mücadele biçimi olarak, özgür yurttaşların ve demokratik haklara sahip halkın kutsal direniş hakkını kullanmaktır. Bu direnişe başvurulması değil, başvurulmaması; özünde hukukun gereklerinin yerine getirilmemesi ve demokrasiye inançsızlık, yani demokratik hukuk devletine karşı görevlerin yerine getirilmemesi olacaktır. Özeleştiri bu çerçevede yerine getirilmelidir.

3- PKK'nin geçmişte uyguladığı isyan ve gerilla çizgisi, meşru savunma hakkını hem siyasi çizgi hem de askeri strateji ve taktikler açısından aşmıştır. Bunun anlamı, özde olmasa da biçimde ayrılıkçılığa açık bir program, askeri strateji olarak da saldırıya varan ve sorumlu olmaması gereken birçok taktik hedefe başvuran bir duruma düşmesidir.

Bu durum karşısında ideolojisiyle tutarlılık açısından içine girilmesi gereken özeleştirisel durum, siyasi programın ülkenin bütünlüğüne göre yeniden yapılandırılmasıdır. Bunun en genel ifadesi ve sloganı; Kürdistan parçalarının bulunduğu her ülkenin siyasi sınırlarını esas alan, bu sınırlar dahilinde özgür birlikteliği hedefleyen bir program yapısıdır. ***"Demokratik ülke, özgür parça,"*** meşru savunma hakkının siyasi gerekçesi, programsal ifadesidir.

Bu tür bir program anlayışına ulaşmak özeleştirinin bir gereği olduğu gibi, askeri olarak da stratejik meşru savunma durumuna geçmeyi gerektirir. Önemli oranda sağlanan meşru savunma durumu daha ilkeli, donanımlı, barış ve demokrasiyi, hukuk devletini yetkinleştirecek güçte ve düzenlilikte olmalıdır. Nicel ve nitel durumu, üslenmesi, lojistiği, eğitim, örgütlenme ve komuta tarzının olası her tür saldırıya karşı yanıt verecek güçte olması hesaplanarak bu hak kullanılmalıdır.

Katliama uğrayabilecek bir güç, meşru savunma gücü olamaz. Bu, ancak kendini imha gücü olabilir. Geçmişte bu duruma da yoğunca düşülmüştür. Birliklerin nicel ve nitel durumu uygun üslenme ve komutaya, lojistiğe sahip olamıyorsa ve birçok imhalara yol açacaksa, ya kendini sivilleştirerek bu duruma son vermesi, ya da sınırların ge-

risine çekilmesi gerekir. Geçmişte çok yaygınca yapıldığı gibi hiçbir gereğini yerine getirmeden, "şu köy senin, bu köy benim" diyerek, şu veya bu tepede avare asi birlikler gibi hareket etmek kesinlikle meşru savunma biçimi olamaz. Kayıpların ve olumsuzlukların yüzde doksan nedeni bu tutumdur. Meşru savunma temelinde ülke içinde üslenmek isteyen birimler, bunun bütün şartlarını yerine getirmek zorundadırlar. Aksi halde, PKK adına sahip çıkılamaz ve destek verilemez. Bu tip birlikler ve çalışmaların imhalık olması, barış ve demokraside çıkar görmeyen çevrelerin eline fırsat sunması, halkın barış ve demokrasi mücadelesini zora sokması kaçınılmazdır.

Ama meşru savunma düzeni sonsuza dek sınırların gerisinde kalamaz. Günümüzün hızla değişen koşulları buna izin vermez; verse de birçok olumsuzluğu beraberinde getirir. Dolayısıyla sınırların gerisinde her parça açısından ancak makul bir süre kalınabilir. İlgili devletle meşru savunma çizgisi temelinde barış ve demokratik uzlaşı aranır. Yanıt gelmez veya saldırı biçiminde olursa, onurlu barış ve demokratik uzlaşıyı gerçekleştirmek için, çerçevesi çizilen temelde silahlı savaşım, doğru tarzda üslenmek, halkı savunmak, barışı ve demokrasiye katkıyı bu yolla sürdürmek durumundadır. Tüm devletlere ve ilgili güçlere karşı bu pozisyon söz konusudur. Bir damla kanın gereksiz yere akmamasına özen gösterilmesi; ama kutsal direnme hakkının, yani artık evrensel hukukun normları haline gelen "üç temel kuşak hakları" yerine getirilinceye kadar savunma savaşımının başarısı için her şeyin yerine getirilmesi, yeni dönemin en temel özeleştiri gereğidir. Özeleştiri, bu duruma başarılı tarzda ulaşmak demektir. Aksi halde geçmişte ısrar vardır. Sonuçları, her komploya açık ve ihanetten daha beter durumlara düşmedir.

4- Geçmişte gerek PKK adına, gerek devletler ve diğer güçler adına gizli veya açık, yasal veya komplo ve çete tarzıyla yürütülen eylemler sonucunda katledilen halktan tüm insanların, boşaltılan köylerin, ölen gerilla ve askerlerin, suçsuz kadın, çocuk ve erkeklerin kapsamlı bir dökümü yapılarak; sorumlularının kimler olduğu, ulusal ve uluslararası hukuk ve örgüt hukuku açısından nasıl yargılanıp cezalandırılması gerektiğine ilişkin özeleştirisinin yapılınası ve gerekli derslerin çıkarılması en temel görevlerdendir.

Bu görevler karşısında ciddiyet ve sorumluluk, ancak gereklerinin yerine getirilmesiyle mümkündür. Tüm ilgili taraflarca her tür siyasi, askeri, ahlaki ve dini anlayışları aşan, anlamsız, sadece kendine

zarar veren sayısız tutum ve davranışların ve suç eylemlerinin kapsamlı bir dökümü yapılmadan, kendi payımıza düşenin hesabı verilmeden, pratikte ilgili tüm makam, kişi ve güçlerden hesap sormadan; tarihe, halka, insanlığa, hukuka ve demokrasiye karşı görevlerimize doğru sahip çıkıldığından bahsedilemez. Kendi devletini bile aldatan, çeteleştiren, hukuk çizgisi dışına taşıran ve hatta ulusal hukukça çok sınırlı da olsa yargılanmaya alınan olay ve görevlilerin en üstten en altta kadar dökümünün yapılıp hesabının sorulması, meşru savunma çizgisinin bir gereğidir. Nasıl PKK adına bir suçlu gibi hareket edilemezse, devlet adına da suç işleyenler rahat edemez.

Ulusal hukuk resmen hesap soracak güçte olmasa da, evrensel hukuk ve halkın kutsal direnmesi adına canilerden hesap sorulması sorumluluk gereğidir. Hesap sormamanın barış ve demokrasiyle alakası olamaz. Hala 'asalım, keselim, imha edelim' tutumu içinde olan tüm kişi, makam ve güçlere karşı, silahlısı da dahil meşru savunmanın gereklerinin her koşul altında, her yerde ve zamanda, ama başarısı için de her şeyin en ince tarzda hesaplanarak yerine getirilmesi, yeni dönem meşru savunma çizgisinin gereğidir. Ancak böylelikle demokratik hukuk devletine, cumhuriyete sahip çıkılabilir. Bu durumda değilse, gerçekleştirilmesi için gerekleri sonuna kadar yerine getirilebilir. Özce, geçmişin tüm taraflarca işlenen her türlü olumsuzluklarına ve suç durumlarına karşı özeleştirisel olmak, pratikte bu tarzda gereklerini yerine getirmekle mümkündür.

5- Meşru savunma çizgisi, halk arasında demokratik siyasetin gereklerine göre çalışmayı gerektirir. Sağlam ve korunması mümkün üslenmeler dışında, yeni dönemde eskiden olduğu gibi PKK adıyla hareket etmek, siyasi faaliyet yürütmek, antidemokratik koşulların geçerli olduğu alanlar dışında doğru bir tavır olamaz. Demokrasi ve hukukun gereklerine uygun, kapsamlı sivil toplum kuruluş ve faaliyetleri, en uygun çalışmalar olarak örgütlendirilmek ve yürütülmek durumundadır. Aksi halde provokatif durumlara düşmek kaçınılmazdır. PKK'nin bu alana ilişkin dönüşümü, her ülkenin siyasi, kültürel ve hukuk koşullarına uygun, adından, program ve pratiklerine kadar yasal, kültürel, edebi, her tür sanatsal, çevresel, ekonomik, sosyal, hukuki, siyasi ve cinsi yapılandırmaları gerektirir. Dönüşüm; bu yapılandırmaların oluşturulması, işlevsel kılınması, demokratik hukuk devletinin başarılması ve gerektiğinde yeniden yapılandırılması için temel güvence haline getirilmesiyle mümkündür. Bunun için zorun-

lu olan ideolojik, politik ve pratik yetenek formasyonlarının kazandırılması gerekmekte; düşünce, inanç ve moral kapasitelerin buna cevap vermesini gerekli kılmaktadır. Bu konuda Türk klasik solcu anlayışların mezhepçi çözüm demagojilerine fırsat vermemek kadar, Kürt milliyetçi anlayışların tahrikçi demagojilerine ve saptırma girişimlerine de ortam sunmamak önemli demokratik görevlerdendir. Demokratik görevlere, halkların barışçıl ve özgür birlikteliklerine sahip çıkmak, bu konuda üzerine düşeni yapmak sorumlu devrimciliğin de gereğidir. Yoksa ister sağ ister sol tarikatçılık devrimci değil, ancak karşı devrimci rol oynayabilir. Bu konularda da özeleştiri, ancak bu yönlü görevlere doğru sahip çıkmak ve gerekleri için yeterli bir donanımla başarı çizgisini tutturmakla mümkündür.

6- Bu temellerde dönüşüm, uluslararası alanda doğru bir çalışmayı da yeniden gündemleştirmekte; çizgiye uygun örgütlendirme ve temsillerini gerektirmektedir. İşbirlikçi milliyetçiliklere karşı demokratik ölçülerle çözüm aramak, destek ve dayanışmaya daha çok hizmet ettirecektir. ABD dahil tüm Avrupa'da, hatta ulaşılabilen tüm alanlar ve ülkelerde bu çizgiyle destek bulmamak mümkün değildir. Eğer destek bulunamıyorsa, bu yetersiz çalışma ve temsilden dolayıdır. ABD ve Avrupa'da komplocu çevreler sınırlıdır ve başarılarını kanun dışı tutumlara ve gizli faaliyetlerine borçludurlar. Bu gerçeği göz önüne alarak, özellikle komploların sorumlularını açığa çıkarmak haksızlıkları gidermek için tüm insan hakları ve demokratik meclis ve hükümet çevrelerinde, hatta BM ve AB başta olmak üzere tüm uluslararası kuruluşlarda olup biteni izah etmek, demokratik hukuk çözümünde destek ve dayanışmalarını istemek; eskiyi aşmak ve yeni dönemin başarısını hazırlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Terörizmin kimler tarafından ısrarla sürdürüldüğünü, barış ve demokratik uzlaşıya hangi güç ve devletlerin gelmediğini ortaya koymak, Kürt halkının son derece meşru ve sonuna kadar desteklenecek özgür iradesi ve temsilcisi kurumlarını başarıyla ortaya çıkarıp işlevsel kılmak, yerine getirilmesi gereken temel görevlerdendir. Bu konuda da geçmişi aşmak ve özeleştiride bulunmak, bu yönlü görevlere doğru, yetkin ve başarılı pratik tarzla yanıt vermekle mümkündür. Globalleşmenin sömürü cephesine karşı, emeğin ve halkların özgürlük ve dayanışma cephelerini örmek ve geliştirmekle; 2000'ler döneminin enternasyonalizm ve hümanizmine insanlığın beşiğinden adalet, özgürlük ve eşitliğin güçlü ve soylu sesiyle yanıt vermekle mümkündür.

7- Tüm bu hayati konularda eleştiri ve özeleştiri ancak güçlü bir eğitimle anlam kazanabilir. Beyni diyalektik ve tarihsel felsefeyle çalışmayanlara, vicdanına insanlığın tüm güzellik, iyilik ve sevgi değerlerini sığdırmayanlara, yeni dönem yapılandırmalarını yerine getiremeyenlere halkın ve örgütün kaderi teslim edilemez.

Gönüllülük temelinde, ama gerekleri en büyük zorluklara yol açsa da yerine getirmek, eğitim çalışmalarının vazgeçilmez hedefidir. Günümüze kadar uygarlığa yön veren Sümer rahiplerinki kadar büyük bir çaba ve ustalıkla yeni Ortadoğu kültürünün tezlerini de yansıtan ve demokratik uygarlık gelişimine katkıda bulunacak gücü, kutsal mekanlarımızda eğitimle mutlaka açığa çıkarmamız gerekir. Sümer rahiplerinin uygarlık ve devlet için başardıklarını, bizler demokratik uygarlık ve devletsizliğin uzun yolunda başarınayı kendimize rehber edinmeliyiz. İnsanlığın kutsal beşiğinde güçlü ve güzel tanrıçaların tekrar boy verdiği, azgın sömürülü ve baskılı erkek egemen toplumunun adım adım aşıldığı, gerçek insanlığın kucaklaştığı yeni uygarlık tarzımızı, şimdiki deyimiyle demokratik uygarlığın en ileriye açık, doğurgan beşiği olarak, tarihsel rolümüze büyük bir susuzlukla, coşku ve sevgiyle, inanç ve azimle, el attığı her işte başarıyı sağlayacak düşünce ve iradeyle sahip çıkmalıyız. Sadece kendi örgüt ve halkımızın değil, tüm halkların ve insanlığın geçmiş acılarına bir umut damlası da olsa yanıt vermek ve başarısı için her şeyimizi ortaya koymak; kutsal görev anlayışımızın, büyük değerlerimizin anısına sahip çıkmanın, emeklerimize ve gelecek umutlarımıza layık olmanın bir gereğidir. Tüm emperyalist ve imhacı baskıları yarıp özgürleşen halk iradesinin temsilcisi olarak PKK, bu tarihi gerekçelerle en kapsamlı bir dönüşüm sürecine girerken; kendi şahsında halkına ve insanlığa dayatılmış tüm iç ve dış komplolara ve tasfiyeciliğe, çeteci anlayış ve uygulamalara karşı, bu yeni biçimlenişle yanıt verip çağdaş demokratik uygarlık dünyasına başarıyla yürüyecek duruş ve güçtedir.

3- PKK ÖNDERLİĞİNE DAYATILAN KOMPLOLAR HALKIN ÖZGÜR KİMLİĞİNDEN DUYULAN KORKUNUN İTİRAFIDIR

Kişisel ve kurumsal olarak PKK Önderliği'ne dayatılan komplo ve tasfiye girişimleri, siyasi ve emniyet açısından çözümlenmesinden öteye, ancak roman türüyle daha rahat anlatılabilir. Şüphesiz takibin ve tasfiyenin ideolojik, siyasi ve istihbarı yönleri çok önemlidir. Ama gerçeğin ancak iskeletini izah edebilir. Somut ve canlı anlatımı ise; mitolojik, dinsel, felsefi ve bilimsel yaklaşımı iç içe kullanarak, tarihsel kıyaslamaları ve ütopyayı da katarak çeşitli tonda romanlar biçiminde çözümlemek, daha doğru ve öğretici olacaktır.

Bu gerçeklik kurum olarak PKK'nin, kişi olarak Abdullah Öcalan'ın ötesinde, onları aşan anlamlar içermektedir. Kürt halkının durumunu ne çağdaş sosyolojinin kavram ve teorileriyle, ne de çağdaş siyaset bilimi ölçüleriyle çözümlemek mümkündür. Olgunun kendisi mitolojik ve dinsel dönemin özellikleriyle örülmüş veya boğulmuştur. Belki fiziki olarak karşımızda bir halk durmaktadır. Kendini insan türünden saymaktadır. Ama çağdaş ölçülerle baktığımızda, Güney Afrika'nın zorlu kabilelerinden daha tanınmaz, kimliksiz, tüm doğal haklarından, hatta dilini bile özgür kullanmaktan uzak bir konumda olduğu görülecektir. Bu, insanlığın hiçbir ölçütüne sığmayan dehşetengiz bir durumdur. Hem vardır, hem yoktur; hem insandır, hem değildir; hem halktır, hem değildir. Bu 'hem'ler daha da arttırılabilir. Kaldı ki, resmi politikalar bu tarzı açıkça dillendirmekte ve uygulamaktadır. Bundan sadece güncel hükümet ve siyasetleri so-

rumlu tutmak da eksik bir anlatım olacaktır. Hatta bunun uluslararası ve bölgesel çıkarların bir sonucu olduğunu söyleyerek izah etmek, ancak gerçeğin sınırlı yönüne dikkat çekmek olabilir.

Olguya tarihin tüm önemli çağlarında çok sayıda gücün darbeleri etkide bulunmuştur. Dünyanın birçok bölgesinde de benzer durumlar yaşanmıştır. Ama Kürt olgusunun özgünlüğü, ne kendisi gibi olma ne de kendini dayatan başkaları gibi olma tarzında olmuştur. İki arada bir derede konumundan hiç kurtulamamıştır. Bir bakire mi yoksa bir fahişe mi olduğu da tam anlaşılamamıştır. Her gelen şerrini bulaştırmış, fethetmeyi başaramamıştır. İşin daha garibi, böyle bir halk yok veya benim kıçımın şu tarafından yapılmıştır iddiasında olanlara, 'O zaman senin bir parçan ise, vücut bir bütündür, neden bir kanserli uzuv gibi bırakıyorsun?' denildiğinde, tümüyle cevapsız kalmaktadırlar. Bu dünyada bir BM vardır. Dünya ulusları ve halkları adına geniş yetkilere sahiptir. Afrika'nın en geri kabileleri için karar alır, sayıları milyonu bulmayan birçok sözde devleti üye olarak kabul eder. Ama Kürt olgusu söz konusu olduğunda, yine varlığı tartışmalı hale gelir. Hakları açısından yok sayılır. Tüm bu gerçeklerin kökü tarihte gizlidir. Ancak mitoloji ve dinlerin dilini tam çözümlersek, namuslu ve ahlaklı bazı bilim adamlarını seferber edersek, belki parça parça anlayabiliriz.

Bu yönlü bir retoriği fazla uzatmayacağım. Sadece Önderliği çözümlemek için hangi zeminde olduğumuza dikkat çekmek için dokunma gereği duydum. Yıllarca kendimle uğraştım. Sinir ve ruh dengesi çok güç koşullarda oluşan biri olarak, bir toz zerresinden bile şüphelenecek bir yapıdaydım. Böylesine karmaşık bir konu, gücümün çok ötesindeydi. Peygamber olmasam da, bir çağrı yapmaktan öteye etkide bulunamazdım. Ama bu sorun evrendeki kara deliklerin cisimleri çekmesi konusu gibi beni kendi karanlığına çekiyordu. Gerisi eşine ender rastlanan, belki de insanoğlunun yazdığı ve yazacağı hiçbir kitapla izah edilemeyecek durumları yaşamaktan kurtulamayacaktım.

Mesele akıl gücüm ve sezgilerim değildi. Daha on yaşlarındayken anama, *"Dayanmakta güçlük çektiğim bir dünyaya beni niye getirdin?"* diye hesap soracak kadar kaderini önceden gören biriydim. Dünyada sömürü ve baskının süper biçimlerini geliştirmiş, Kızılderililere beyaz adamın yaptığı katliamı dünyaya en gelişkin uygarlık olarak yutturmuş çılgın kovboy kültürünün en dengesiz ve nasıl ya-

şandığının farkında bile olmayan biri olan ABD'nin sözde başkanının marifetiyle; kırk haramilerden daha adaletsiz biçimde, adeta son Kızılderili'yi avlarcasına, hem de dost sandığım işbirlikçilerinin en aşağılık oyunları ve desteği ile yakalatılıp teslim edilmemin mantığını ve vicdanını çözmek en değme edebiyatçının bile başarabileceği bir iş değildir. Bunu yine benim biraz aydınlatmam gerekecektir.

Türkler yakalanmamı çok büyük sevinçle ve tarihlerinin en önemli olaylarından biri olarak değerlendirmeye çalıştılar. Ama başardıkları; hiç de dostları olmayacak bir zihniyet ve kara vicdanın sahipleri tarafından çarmıha gerilircesine çivilenip paketlenen fiziki varlığını bir tabutlukta tutmaktan öteye bir anlam taşımaz. İsa çarmıha gerildiğinde, İncil'de geçtiği kadarıyla son sözleri *"Allah'ım, beni niye yalnız bıraktın?"* biçimindedir. Zihniyet ve ruhsal davranış olarak, hiçbir kişi ve kuruma karşı bu tarz serzenişte bulunacak durumda değilim. Ama olayın büyük acılarına, hem de kendini yakan ve öldüren yüzlerce insan başta olmak üzere yaşayanların anısına çok büyük bağlılık gerekti. Daha da önemlisi, insanlık adına en anlamlı sahip çıkılmayı gerektiren sayısız olay, ilişki mevcut idi. Bütün suçlamaların tam tersini ifade eden bir hareket ve kişilik boğdurulmaya götürülüyordu. Halkların kardeşliği adına yürütülen en soylu hareketler inkara kalkışılıp, en aşağılık rantçılık zihniyeti ve vicdansızlığı sonuç almak istiyordu. Bunların yarattığı sızı insanlık adına yaşamayı gerektiriyordu. Komplonun halklarımızın ve Ortadoğu kimliğinin özüne zarar vermemesi için gereken gücü göstermeliydim. Avrupa ve haşarı çocuğu ABD, uygarlık güçleriyle beni alabildiğine horlamıştı. Neden bu kadar saygısızlık ettiklerinin şaşkınlığı içindeydim. Fakat savaşta ince bir taktik uygulamışlardı. Halkımızı da, PKK'yi de, en insafsız ve saygısız biçimde beni de son birkaç yüzyıldan beri yaptıkları gibi kendileri çarmıha gerdikleri halde, bunları Türklere mal ediyorlardı. Benim olayım açıktı. Her şeyi Avrupa, ABD ve aşağılık yanaşmaları Yunan egemen kimliği hazırladığı halde, cellat rolünü Türklere veriyorlardı. Bu ***'böl-yönet'*** taktiği ve ***'iti ite kırdırma'*** nın en vahşice biçimiydi. Türk egemen kliğini kötü kullanıyorlardı. Ne kadar zor da olsa, bu oyunu bozmam, son yüzyılların en soylu davranışı olurdu.

Hiç kimse beni, halk tanımaz ve kardeşlik bilmez Türk şoven zihniyeti ile az savaştığım için suçlamasın veya bilinen barış ve demokratik uzlaşı tavrını öne aldığım için teslimiyetçi veya boyun eğmeci sanmasın. En büyük direniş bu yeni tavırda gizliydi. Onurlu barış ve

gerçekten demokratik uzlaşıyla halklarımızın birliğine katkıda bulunmak, komploya en etkili cevaptı. En azından benim için bunun dışındaki tüm tavırlar, büyük güç dengesizliği içinde, utanmadan savaş bekleyenlerin emellerine hizmet olurdu. En çok üzüldüğüm nokta, benim şahsımda Kürt halkına yaptıkları hakaretti. Beni tasfiye edebilirlerdi. Ama hiç olmazsa binlerce evladını kurban vermiş bu halkı anlayabilselerdi! Kimsesi olmayan, başarmasını bilen tek bir evlada sahip olmayan bir halk için umut kaynağıydım. Hem çarmıhtaki hem tabuttaki adamdan beklentileri devam ediyordu. Kendi doğuşunu en büyük suçluluk nedeni sayan adamdan, özgür yaşamlarının doğuş ebeliğini bekliyorlardı. Ne PKK'den ne Kürtlerden hiçbir zaman beni takip etmelerini emir olarak buyurmadım. Başka kimseleri olmadığı için, İsa tavrının daha zor olanını iki bin yıl sonra üstlenmek durumunda kaldım. Demirci Kawa rolünü de üstlendim. Hz. İbrahim'in kutsallığını da çağdaşlaştırdım.

Bütün Zinler ve Adulelerin, Mem ve Dervişe Abdi'si de oldum. Manilerin, Mazdeklerin, Babeklerin son ahından tutalım, Hüseyin'in Kerbela yalnızlığını, Hallacı Mansur'un hakikat aşkını, Pir Sultan'ın dostluk rütbesini de taşıdım. Denizlerin, Mahirlerin, İbrahimlerin arkadaşıydım. Mazlum, Hayri, Kemal ve Ferhatların intikam savaşçısıydım. Böylesi her çağdan, her milletten binlercesinin birleşen ve bilince kavuşan son örnekleriydim. Bu insanlık abidelerinin sadece direniş ve savaşları değil, bir de fırsat bulamadıkları barış davaları vardı. Bu savunma benim değil, onların eksik kalan son barış savunmalarıydı. Bu eksikliği tamamlamak istedim. İnanıyorum ki, insanlık, tarih, çağ, sömürü, zulüm, direniş, özgürlük ve barışın tarifi doğru yapılmıştır. Halkların tarihine bir yol açılmıştır. Yine biliyorum ki, yaptığım iş önderlik değildir. Önderim diye binlerce yıldır ortaya çıkanların pisliklerini temizlemedir. Tarihin kenefini temizliyorum. Kimin ne adına, hangi anlamda pislemiş olduğunu da açıklıyorum. Devlette, rütbede, hatta her şeye razı basit bir kadının reisliğinde bile hiçbir zaman gözüm olmadı. Kadın, erkek ve ulus ayrımı yapmadan, ilgisi olan arkadaş olmayı her şeyden üstün saydım. Belki arkadaşlarım beni hiçbir zaman böylesi bir durumda görmeyi hayal bile etmemişlerdir. Onlara gerçekleri bir daha açıkladım. Beğeniyor, doğru buluyorlarsa, benim trajedim onlar için en büyük güç kaynağıdır. Halen büyük çalışıp başaramıyorlarsa, kendilerini aldatma konumundalar. Vazgeçsinler diyorum.

Savunmanın son bölümünde kimliğimi daha da açacağım. Bu bölümde komplo ve benzeri aldatmalar karşısında bazı duruşlarımı açıklayacağım. Mesele kahramanca ölmem değildir. O rolü sayısız kahramanlar benden sınırsız güçle başardılar. Eksik olan, o kahramanlara layık yaşamın tanımını güçlü yapmak ve zalimlerle sahtekarların miraslarını saygısızca istismar etmemeleri için kullanabilecekleri tüm yolları engellemek ve geçitleri kapatmaktır. Önderlerin anısına bağlılık gereği halen bu görevi sürdürüyorum.

Önderliğin bir sanat olduğu doğrudur; benim bu sanatı iyi temsil ettiğim söylenemez. Ama onun kurumsal ve kişisel özelliklerini, hem genelde hem de Kürtler için oldukça çözümlediğim kanısındayım. Belki sahtekarlarını, zalimlerini yıkamadım. Fakat maskelerini düşürmede önemli katkılar sundum. Pislikleri temizledim derken, bunu kastettim. Allah maskesine bürünmüş olanlardan, bilimsel demagog türlerine kadar, ne mal olduklarını anlayanlar için oldukça açımladım. Özellikle kadının ve ezilmişlerin sırtından erkeklik taslamanın, Önderliği bunun basamak etmenin ne anlama geldiğini şahsımda da eze eze, itiraf ettire ettire açıklığa kavuşturdum. Önce tam Allahlığa, sonra yarım Allahlığa oynayan bu kurumun devletin bir prototipi olduğunu, eğer halk önderliğine soyunuluyorsa, öncelikle bu ceberut kimliği çözmek ve yıkmak gerektiğini, ancak böylelikle yeni önderlik tarzının halkın işlerinin genel koordinasyonu olarak bir anlam ifade edebileceğini göstermeye çalıştım. Bu yönlü teorik gelişmemi Kürt halk gerçekliğine uygulamaya çalıştım.

Tüm desteklerime rağmen, örgüt içinde ve dışında yarım-ağalık dışında bir tarz sunmaktan öteye bir şey yapmadıklarını görünce, zorunlu olarak "Önder" gibi, "Başkan" gibi adlandırma ve istemlere saygılı oldum. Halk ve kendini ona feda edenler bunu istiyordu. Saygısızlık edemezdim. Yapabildiğim ölçüde her konuda yetenekli olanları her sahada ortaya çıkıncaya kadar ***"Genel Başkanlık"*** rolünden kaçmadım. Bu aslında inanılması güç bir yüktü. Çok büyük bir tarihsel, siyasal, sosyal ve askeri boşluk vardı. Hepsi, bütün alanlar hakkını verinemi istiyordu. Bir gün bile dayanılması kapsamlı yetenek isteyen bu görevi teorik olarak çözümlemeyi ihmal etmeden, pratikte de asgari tarz ve temposunu sergileyerek yanıtlamak istedim. Kuralını ve uygulama tarzını kendim seçecektim. Çünkü bu konuda kural dayatacak tarzda örnek olacak hiçbir şey yoktu. Vahşi bir ormanda yürümeye benziyordu. Ormanın sayısız canavarı vardı. Bu bilin-

mesine rağmen, halka ve inananlara saygının gereği olarak, tam bir Gılgameş yürüyüşü yapmaktan geri durmadım. Gılgameş ormanda halk önderliğini yenip kral önderlerin yolunu açıyordu. Ben ise ormandaki kralları yenip, bin bir hile, entrika ve zorbalıkla yönetim hakkı elinden alınmış halka bu hakkını geri vermek istiyordum. Halkın önderlerine yol açmak derdindeydim. Gılgameş bu işte, ormandan işbirlikçisini tanrıçalıktan fahişeliğe indirgenmiş kadın yoluyla avlayıp ehlileştirirken, ben yine tersini yapıyordum. Fahişelikten beter edilmiş kadını tanrıçalaştırıp, öylelikle erkeği, Enkidu'yu tekrar halkının bilinçli önderi yapmaya çalışıyordum. Tanrıçalık, halk önderlik kurumunun en sağlam kurumsal eşitlikçi ve özgürlükçü özüyle erkeği terbiye edebilirdi. Fakat en bağlı gibi gözüken Enkidular bile büyük bir moralsizlik ve objektif isyanla cevap vermişlerdi. Üç maymunu oynamaya başladılar. Tüm çığlıklarım karşısında ***"Duymadım, görmedim, bilmiyorum"***u oynuyorlardı. Onlara tanrıça değil, özel veya genel bir orospu gerekiyordu. Burada da büyük kurumsal değeri olan ve pratikte de değeri az olmayan erkek egemen önderlik gerçeğine büyük savaş açmıştım.

Beş bin yıldır dünya ormanını köşe bucak tutanlar, özellikle bilinçli Avrupalılar, beni hiç kendilerine yakın bulmayıp yakalanmam yolunda ince şebekelerini açacaklardı. Yapabilecek fazla bir şey yoktu. Kaçış veya intihar daha çok çıkarlarına olurdu. Yapabileceğim, son nefesime kadar kalbimin özgürlüğünü koruyup, geliştirebileceğim anlam damlalarıyla yaşama büyük saygıyla devam etmekti. Onlar Neronlara taş çıkartırcasına bir kurbanlarını arenaya atıp, kendi elleriyle besledikleri aslana yedirmenin heyecanı içinde, sevgiyle karışık korku çığlıklarıyla, birkaç seyirlik eğlencesi halinde akıbetimi görmek istiyorlardı. Sözde Hıristiyandı'lar, hem de Ortodoks! Fakat kendilerinin de çok önceden yazdıkları gibi, onlar İsaları binlerce defa yeniden çarmıha germenin Romalı temsilcileriydiler. Genlerinde bu çarmıh kültürü vardı. Bunu anlamam zor olmadı. İsa bizdendi, kapı komşumuzdu. Onu gururla sahiplenmek komşuluğun gereğiydi. Ona ve izleyicilerine binlerce çarmıh ve aslanlara yedirme operasyonları düzenlendi. Son kurban bendim. Hem insanlık özüne bağlı aşiret atalarımızın şanlı direniş geleneği, hem peygamber atamız İbrahimlerin, İsaların şanlı barış geleneği bende garip bir biçimde birleşiyordu. Tanrısal bir yüceliş kaçınılmazdı. Tanrıyı çözümledim, kim olduğunu açıkladım. Ama halkların, kadınların, zordaki ihtiyar

ve çocukların tanrısallıklarına saygılıydım. Onların tanrısal özelliklerinin tanrı yüceliği içindeydim. Bu gerçekten büyük halk tanrısallığı içinde yücelmek yetiyordu. Bulunduğum koşul ve biçim altında ölüm, daha büyük bir yücelmenin adı oluyordu. Bu gerçek artık korkuyu değil, her geçen gün insanlığın soylu barış seçeneğini de doğuruyordu. Savaşı ve imhayı dayatırlarsa, sonuna kadar, ama daha başarılı direniş ve meşru savunma savaşıyla; isterlerse en adil ve onurlu barışla karşılık verecek güçteydim. Direniş ve barış kahramanlarının yolundaydım; vasiyetlerinin gereği savunmayla açıklanıp dünyaya duyurulmuştu. Sonu, ölümü nasıl gelirse gelsin, insanlığın, halklarımızın kazanacağı bir gerçekti.

a- Halk İçin Önderliksel Doğuş Zamanı (1970-80)

Önderlik zemini yüzyıllardan beri komplo ve ihanetlerle mayınlanmış Kürt halk tarlasında yürümek, baştan itibaren her an parçalanmayı hesaba katmayı gerektirir. Sadece devletin zorundan ibaret olan fiziki mayınlar değil, onlardan bin kat daha fazla ve etkili zihniyet ve ruhsal dünyaya yerleştirilmiş mayınlar daha çok tehlikeliydi. Anı anına beyni ve yüreği parçalatacak cinstendiler. Onun için bu arazi, Kürt halk gerçeği çorak bırakılmıştı. Hudutlardaki mayınlı sahalar gibi en verimli toprak da olsa, yüzyıllardır ekilmeye ekilmeye bir çöle veya dağa dönmüştü. Mayın temizleme araçları ve usta ellerden yoksun başlarsan, iş aslında mucizelere kalmış demekti.

Bazı yeteneklerim vardı. Kimlik bölümünde üzerinde durmayı ümit ederim. Çok kuşkucu bir beyin ve bir köşesinde hep özgürlük için atan bir yürek ilahlarım rolünü oynuyorlardı. Bu ilahların sürekli gerçeği ve çocuğu olan özgürlüğü takip ettirme güçleri vardı. Hazır bulunmazlarsa araştıracak, doğmamışsa doğuracak kadar inatçıydılar.

1970'ler Ankara'sında devrimci gençliğin sesi gür ve korkusuzdu. Tuzaklı bir sahada korkusuzluk olduğu hissediliyordu. Ama onlar benim soy varlığıma sahip çıkacak kadar cesur ve özverili idiyseler ve eğer bende sınırlı bir onur duygusu varsa, bu gençleri takip etmekten geri duramazdım. Mahir Çayanların Kızıldere'de şahadeti ve Deniz Gezmişlerin idamları, biz namuslu sempatizanlara anılarını takip etme görevi vermişti. Artık okul bir bahaneydi. Halk adına hareket edeceğim kesindi. Ama en başta idam sehpasında bile adı haykı-

rılınış benim halkın, Kürt halkı nasıl bir halktı? Bunun bilinmesi gerekiyordu. Ulusal soruna böyle başladın.

Daha öncesi de vardı. Kürtlük daha ilk okuldayken bir kuyruk gibi arkamda sallanıp duruyordu. İlkel Kürt milliyetçiliği, bulanık suda balık misali bizi de avlamak istiyordu. Bütün bunlar birer kara delik misali Kürt sorunuyla tanışmaya götürüyordu. Bu çağlardaki Ortadoğu kültürlü bir genç için dogmatik zihniyeti aşmak imkansıza yakın bir şeydi. İslamiyet olmazsa sosyalizm olsun biçiminde bir tercihin dogmatizmden kurtulmak için yeterli olmayacağını çok büyük tecrübelerden sonra gösterecekti. Sosyalizmin genellemelerini tekrarlamakla ayetlerle düşünmek arasında, dogmatik zihniyet aşılınadan, pek fark olmadığı da bu süreçte anlaşılacaktı. Reel sosyalizme güven temelinde, kendisi dogmatik zihniyeti aşmamış bir sosyalizmin, en ham dogmatik zihniyetli bir öğrencisi tarafından en zor bir soruna, Kürt sorununa uygulanması görev edinilmişti. Sorunun kendisi ve muhatabı tam birbirini bulmuşlardı. Bir şeyler ortaya çıkabilirdi. Bu, Apoculuk'tu.

1975'lerde sol ve sağ kargaşası içinde ***ADYÖD (Ankara Devrimci Yüksek Öğrenci Derneği)*** başkanlığı, grup için gerekli zemini sunmuştu. ***Dev-Genç***'in ***(Devrimci Gençlik Federasyonu)*** yaşadığı tasfiyecilik ve ilkel Kürt milliyetçiliğinin ***DDKO***'dan ***(Devrimci Doğu Kültür Ocağı)*** sonra yerleşmeye çalıştığı ***DDKD (Devrimci Demokratik Kültür Derneği)*** 'nin fazla etkileyici olmadığı koşullarda, bir çıkış yapmam için ortam açılmıştı. Yeni bir doğuşu, Apoculuğu bu koşullarda gerçekleştirip geliştiriyorduk. Bu koşullarda gençlik, dogmatizmden de öte duygusaldı. Grubumuz benzer yoksul kökenli bir düzineye yakın gençten oluşuyordu. Bir kısmı da Türk kökenliydi. Kemal Pir'in deyişiyle, Türkiye'de kurtuluşun yolunun Kürt halkının özgürlüğünden geçtiği biçiminde enternasyonalist bir anlayışla katılmışlardı. Farklı olan Kesire Yıldırım'dı. Ünlü bir işbirlikçi aileden geliyordu. İşbirlikçiden de öteye, Ankara rejiminin militanlığını yapmış bir CHP ailesiydi. Doğal bir sola eğilim, CHP'nin dönem özelliğiydi.

Bu sorunu açınam her ne kadar kişisel gibi gözükse de, derin tarihsel, sosyal, siyasal ve kültürel sonuçları olan bir biçim alınasından dolayı, aslında düğüm teşkil eden bir karakteri vardı. Kesire Yıldırım'ın kişiliği için çok şey söylendi. Bilinçli bir devlet görevlisi olup olmadığı çok tartışıldı. Bu yöne pek girmeyeceğim, daha çok grupla olan ilişkisinin çözümlenmesini yapmaya çalışacağım.

Kesire'nin gruba dayanması, dur işareti anlamına geliyordu. Adeta 'Kürt sorunu, sol sorunu benden sorulur, sahibi biziz' dercesine bir havası sezilebiliyordu. Oldukça zeki, rafine edilmiş bir kadın çekiciliğine sahipti. Fiziki olarak Kürt özelliklerini taşıyordu. Ne kadar tesadüf denilir bilmem; ama hayat akışını alt üst edecek bir barajın dikildiğini ve şahsında bunu temsil ettiğini her geçen gün daha iyi anlayacaktım. Yaklaşımların, çok bilinçli olmasa da, bazı önemli hususları kapsıyordu. Ailenin durumu yeni koşullarda bir avantaja dönüştürülebilirdi. Gençti, iyi bir sosyalist olabilirdi. Kürt sorunu artık feodallerin değil, emekçilerin bir sorunuydu. Bir sosyalist olarak sahip çıkılabilirdi. Ayrıca Dersimliydi. Soruna doğru yaklaşmasıyla hem halkın birliği, hem de benzer çok sayıda kişiliğin dönüşümü için örnek olabilirdi. Kadın özgürlüğü de gündemdeydi. Bunun için de bir model olabilirdi. Bu hususlar işin ideolojik ve siyasi yanlarıyla ilgilidir. Ayrıca duygusal olarak yakınlık gelişiyordu. Bütün bu amaçlar birleşince, ayrıca geleneksel aile kültürünün de etkisiyle, erkenden bir "evlilik" düşünce ve teklifi geliştirdim. Konu hassastı. Tarihin zembereğinin acıyla çalındığı anlardı. Bu eğilim büyük bir çekişmeye dönüştü. Teklifimi, tahminince kendisini kontrol ve etkisizleştirme biçiminde yorumlamış olabilir veya o beni ölçmek için denemek istemiş olabilirdi. Tam bu sırada *'ya benimle ya grubun başka bir öğesiyle nişanlan'* sürecine girilmesi, grubu dağılmayla yüz yüze bırakmıştı. Bir ara grubu bırakma duygusallığına girdiğimi hatırlıyorum. Kadın gücünü gösteriyordu. Arkasını çözmem zordu.

Bir elemanımıza mal olan yapay bir nişanlanma, süreç için tam bir provokasyondu. Kürt inadı veya namusu da diyebileceğim tortu özellikler, beni vazgeçmemeye zorladı. Yapay nişanı bozdurup, işi bilinen resmi evlilikle sonuçlandırdım. Yıl 1978'di. Ardından Diyarbekir'e ilk uçuşla inme, aynı yılın sonlarında resmi PKK ilanı için ***Fis Köyü Toplantısı*** gerçekleşti. Duygusallık ve dogmatizmi soruna kurban ediyordum. Beklenen bir zafer değil, sorunun kendini daha da büyüterek tanıtma merasimleriydi. Ama yine de çok önemliydi. Acaba devlet uyuyor muydu? Bu konu çok tartışıldı. Uğur Mumcu tam da bu konuyu aydınlatma iddiasıyla kitap yazmaya başladığı andan kısa bir süre sonra bir komploya kurban gitti. Kitapla konu arasındaki ilişki hiç anlaşılamayacaktı. Kesire'nin babası ***Ali Yıldırım*** tecrübeli bir devlet hizmetçisiydi. Hatırlayabildiğim kadarıyla

1985'lerde şöyle dediğini gazetede gönnüştüm: *"Biz kızı devlete ya kınlaştırmak için vermeye razı olduk."* Ama bu tek başına devlet yaklaşımını izah etmeye yetmeyebilir.

Olayın tarihi önemi şudur: Önderlik, ailecilik ve komplo, tarihin kritik bir döneminde gündeme giriyordu. Normalde bir özel aile ilişkisi olarak bakılması gereken bir ilişki, giderek gelişen bir sosyal, siyasal ve örgütsel krize dönüşüyordu. Diyarbakır'daki bir yıla yakın süreç cehennem gibi gelmişti. Ortada iki eş arasında ilişki şurada kalsın, bir kadının hiç anlaşılamayacak, ancak surattan okumayı bilenleri hep tahrik edecek dayanılması güç gösterisi vardı. Büyük şehit Mehmet Hayri Durmuş, bu dönemde bir gün bu ilişki biçimine tanık olmuştu. Yanında Cemil Bayık da vardı. Çıkardıkları sonuç, *"Böyle yapmaya hakkı olmaz"* biçimindeydi. *'Ortadan kaldıralım'* gibi bir eğilime girdiklerini sonradan anlatacaklar. Kemal Pir aynı duruma Beyrut'ta tanık olacak ve şehadete giderken, *"Bu kadının yaptıkları yanına bırakılmasın"* anlamında bir vasiyeti bile olduğu söylenecekti. Doğruydu. Normal bir erkeğin 24 saat dayanamayacağı bir ilişkiyi, arkadaşlarımdan tanık olan çoğunun kahretmesine rağmen, 1987'lere kadar taşıyacaktım.

Kesire ne kadar bilinçli veya dolaylı devlettir, bunu da kolay öğrenemeyeceğiz. Fakat önemli olan burası da değildir. Devlet adına kadınlığını pozitif de kullanabilirdi. Genellikle uygulanan yöntem de budur. Fakat objektif olarak bana dayatılan 'ya teslim ol, ya başına her şey gelecek' havasıdır. 'Başına gelecektir' havası, daha çok bu çıldırtma anlamında söylenmektedir. Yoksa çok sonraları ayrılık günlerine yakın bir dönemde söylediği *"Korkma zehirletmem"* anlamında değerlendirmiyorum. Belki tuhaf gelebilir, ama Kürt diyalektiğini derinden anlamak isteyenler için, bu kapandan kurtulma öyle sanıldığı kadar kolay değildir. Öldürülmesi çok kolaydı, fakat çözümleyici olmazdı. İster objektif, ister sübjektif anlamda olsun bir devlet dayatması olsa bile, sorunu şiddetle çözmek, oyuna düşmek olurdu. Tüm tahriklerine rağmen, ne kadar dayanılsa grup ve PKK için o kadar gerekli olduğuna inanıyordum.

Tarihe bakıldığında, tüm önderlik deneyimlerinin ailecilikten şiddetle etkilendikleri görülecektir. İlk ve ortaçağlarda bu çok yaygın bir hususdur. Kürtlerde ise daha ölümcül bir rol oynamıştır. Sosyolojik bir kurum olarak aile, Kürt erkeğini en erken yaşta, 15-20 yaşları arasında yakalayıp etkisizleştiren bir canavar gibidir. İster ebe-

veynler düzeyinde ister eşler düzeyinde bu ilişkiye yakalananlardan pek hayır bırakılmadığı bilinmektedir. Vaktinin ve enerjisinin neredeyse tümünü bu soruna yatırır. Sonuç; yarı çıldırma, delilik, sosyal ve siyasal yönden anlamlı bir kişilik olmaktan çıkmadır. Bu işin genel yönüdür. Kürt sosyal ve kültürel denizinin bireyi yutan anaforudur. Daha üst düzeyde devleti, siyaseti ilgilendiren sahada adım attın mı, Enkidu tarzı kemende yakalandın demektir. Kadının rolü, hiç sübjektif olmasına gerek kalmadan, en değme bilinçli ajanı geride bırakan bir düşürme aracıdır. Ta Sümerlerden beri rahiplerin devlet düzeninde kadın, erkeği düzene, siyasete ve devlete bağlayan en temel ehil varlıktır. Enkidu'nun nasıl terbiye edildiğini unutmazsak, düzenin özünü anlamış olacağız.

Benim olayımda Kesire tek başına devleti oynuyordu. Objektif olarak değerlendirdiğimizde, devlet ve yarı feodal burjuva aile ilişkisinden güç almış bir kadın-ağaydı. Öyle sıradan biri değil, çok üst düzeyde erkeği oynatabilecek özelliklerin çoğuna sahipti. Hiç devlet için gerekmeyebilir. Bir kadın-ağa olarak, öyle bizim gibi basit köylü parçalarını yutacak bir kadın olmayacağı açıktı. Kendini pahalıya satmaktan da öteye, egemenlik tutkusundan ve zevkinden vazgeçmek niyetinde olmaması doğaldır. Zaten sınıf karakteri gereği Kürt'le devlet arasında oynayan bir kurumdan geldiği için, iki tarafı da kullanmaya, objektif bir tarzda olmak kaydıyla açıktı. Önderlik pozisyonundan kolay vazgeçmeyeceği beklenebilirdi. Bu yaklaşım biraz daha gerçekçi olabilir. İyi çalışan bir militan olarak beni avucunda tutsa, kendisi için önemli imkanlara yol açabilirdi. Büyük ihtimalle evlilik etiketi bu amaçla hesaplanmış olabilir. Çizgisinde ölümüne yürüyecekti. Grubu ağır tahrik ederek, PKK'nin doğuşunu bir kabusa dönüştürerek, beni de doğduğuma pişman ederek, rolünü sonuna kadar oynayacaktı. Ulusal işbirlikçi sınıf tavrını bir yılan soğukluğu içinde sonuna kadar büyük bir inatla sürdürdü.

Peki, ben neyi hesaplıyordum? Her şeyden önce, sorunun basit bir aile sorunu olmadığını, aile gerçekliğinin muazzam tutucu karakterini fark etmiştim. Kürt gerçekliğinde yücelmiş duyguların zamanının gelmediğini büyük bir acıyla fark etmiştim. Özgür kadınla özgür vatanda yürüme hayalim, ilk adımında bile en büyük bela olarak başımda, yüreğimde patlamıştı. Muhatabım sıradan bir kadın olmanın çok ötesindeydi. İşbirlikçi Kürt aile tipinin bin yıllardan beri süzülmüş en rafine örneğinin kadın-ağasıydı. Taş çatlasa bizim gibileri ev-

lerinde bir yanaşma olmaktan farklı kabul edecek halleri yoktu. Fakat ben de yeni doğan farklı Kürdü temsil ediyor, onu oynuyordum. Muhatabım bunu erkenden fark etmişti. Bir ara çevresine gittikçe artan oranda şu söylemi geliştirecekti: *"Bu hiçbirinize benzemiyor."* Benzer dedikleri elinde basit av konumundaydılar.

Klasik kocalık işaretlerini taşımadığım gittikçe açığa çıkıyordu. Bu da kadını çıldırtıyordu. Bu özelliğim muhtemelen bütün planlarını bozan handikap durumundaydı. Anam zincire vuramamıştı. Kendisi bu sevdadaydı. Kadın savaşımım çoktan başlamıştı. Şimdi ise en kritik safhadan geçiyordum. Enkidu olacak mıydım? Yoksa tanrıçayı tekrar tahtına oturtarak, Enkiduları özel ve genel fahişenin elinden kurtarabilecek miydim? Sorun gerçekten tarihseldi ve çözümü çok zordu. Boğuşmanın derinleşerek uzayıp gitmesi, güçlerin karşılıklı durumlarıyla yakından bağlantılıydı. Böylesi durumlarda fiziki öldürmelerin fazla değeri yoktur. İlişkiyi çözmek, tarihsel bir değere sahiptir. Yöntemimin doğruluğundan hiç şüphe etmedim. Mesele, ne kadar çözümleyip dayanabileceğimdi. Grubu ve zorbela adım atmaya çalışan PKK'yi bu beladan ne kadar koruyabilecektim? Objektif ve varsa sübjektif komplonun ölüm kalım anları yaşanıyordu. Maddi, fiziki ölümden bahsetmiyorum. Enkidu tarzı ölümden bahsediyorum. Aile, kadın darboğazında yutulabilirdim. Kader de, plan da bunu gerektiriyordu.

Tarihe karşı şunu söyleyebilmeliyim ki, yurt dışına çıkışla birlikte ilk adımda başarılı olmuştum. Bu ilişkiden madden ve manevi olarak yıkılınadan kurtulmak, değeri yeterince çözümlenınemiş bir konudur. Ama Kürt tarihsel diyalektiğinde bir dönemi sona erdirip, yeni bir döneme adım atma anlamında kesin belirleyici bir önemi vardı. Devletin de bu konuda yaklaşım ve beklentileri tam anlaşıldığında, dönem hakkında daha gerçekçi değerlendirmeler yapılabilir. Konunun bir üst boyutu, 1980 sonrası Ortadoğu ve Avrupa çalışmalarına yansıyacaktır. İkinci şıkta değerlendirmeye çalışacağım.

Grup ve PKK'nin doğuş döneminde önderliksel gelişmeyle bağlantılı kayda değer bazı ilişkiler de doğru değerlendirmeyi önemli kılmaktadır.

Bunlar Şahin Dönmez'in öne fırlayış eğilimi, Haki Karer'in öldürülmesi ve görevli olduğuna inanılan Pilot Necati Kaya ilişkileridir. ***Haki Karer*** grubun fedakarlık ve cesaret timsaliydi. Benim adeta gizli ruhum gibiydi. Kısa, ama özlü yaşamını sürekli anlamak ve

halklarımızın engin kardeşliğine, birliğine ve özgürlüklerine taşımak, başta gelen hem esin kaynağımız, hem görevimiz olarak anlaşılmalıdır. Ailesinden başta ***Baki Karer*** olmak üzere bazılarının oynadığı provokasyon rolü çok önemli zararlar vermesine karşılık, bu anının değeri hep yüce kalacaktır. Fakat ilkel milliyetçi KDP-'Beş Parçacılar' adına Alaattin Kapan'ın cinayet eğilimi planlı olabilir. Bir itirafçı ve provokatör cinayetine benziyor. Bu durumda beni sağ kolumdan mahrum bırakmak biçiminde bir yorum doğru olabilir. Öldürme planlıysa, bu amaçlanmıştır. Haki, Pilot Necati'nin de yakın takibindeydi. Fakat grubun şehit anısına güçlü sahip çıkışı güçlenmeye dönüşmüştür. Olay, beklentinin tersi sonuç doğurmuştur.

Pilot Necati Kaya, ordunun ilk defa devreye girmesine örnek teşkil edebilir. Direkt bana birkaç provokatif eylem önermesi ve başka ilişkileri, erkenden teşhis edilmesine yol açtı. Ağrılı bir Kürt'tü. Gerçek dünyasını hiç anlayamadım. Benim için gerçek amacını da fark edemedim. Bir ara, olduğum binada şunu dediğini hatırlıyorum: *"Abi yeter ki sen emret, bu binanın dördüncü katından atlayabilir, her mutemedi soyabilir, her faşisti öldürebilirim."* Ama emir vermedim. Yurt dışına çıktığımda çılgına döndüğünü söylediler. Daha sonra bir tarım ilaçlama uçağı kazasında öldüğünü duydum. Bir görev adamı olarak hep belleğimde kaldı. Mahir Çayanlarla eylem yapan ikinci bir Yüzbaşı İlyas Aydın olabilirdi. Ama zayıf bir ihtimal de olsa, acaba bir sempatizan da olmaz mı sorusunu da kendime sorardım. Objektif olarak grubun Ankara'da güçlenmesine katkısı çok olmuştur. Beslemediği grup üyesi yok gibidir.

Bu dönemin gözde militanı Şahin Dönmez'dir. Yardımcılığıma oynuyordu. Fakat içte yoldaşına karşı ilk vahşi cinayeti o işlemişti. Kendini bu tür inisiyatiflerle güçlü gösterme istemi ağır basıyordu. Kompleksli olması, aile yapısından kaynaklanıyordu.

Önderliksel doğuşun bir zaaflı tarafıydı. Polis sorgusunda hemen çözülüşü, erken Ortadoğu seferine yol açtı. Çözülmeseydi, tarihin seyri bambaşka olurdu. Ayrıca onur savaşını veren yoldaşlarına yüklenip ölüm oruçlarına zorlamasaydı, 15 Ağustos süreci mevcut biçimiyle gelişmeyebilirdi. Kürtlerde zor koşullarda kolay saf değiştiren tipi temsil eder. Rahat ve ikbal günlerinde ise, bunlar en öndeki gibi gözükmeyi tercih ederler.

Büyük ihtimalle devletin Kesire ve Necati yoluyla grubu ve en çok beni denetime almak istediği, geleneksel yöntem olan kadın ve

para yoluyla bunu sağlamaya çalıştığı belirtilebilir. Büyük yanlışlıklar yapsaydım, PKK daha doğmadan grup aşamasında tasfiye olurdu. Kürt kişiliğinin karşısında hep yenik düştüğü para ve kadın, iki etkili silah olarak kullanılmıştı. Bir cinayet ve bir yakın çözülme, tarihin seyrini değiştiren adımları atmamı beraberinde getirdi. Cumhuriyet döneminde halkın özgürlük iradesi tarihi bir kurumlaşmayla ilk defa karşı karşıya gelmişti. Kişiliğim zorlu bir süreci aşmıştı. Yurtseverlik, aile çemberinden kurtuluş, gençliğin hastalıklı duygusallığından yıkılmadan çıkış, PKK adıyla yeni bir kimlik ediniş bu dönemde ilk defa tarih sahnesinde belirmektedir. Halkın alternatifi doğuyordu. Geleneksel komplolar aksi sonuç vermişti. Ortadoğu'ya hicret tarihsel örneklerinden az önemli değildir. Önderlikte yeni bir durağı temsil etmektedir.

b- Kişilikte Sosyolojik Parçalanma ve Yeniden Yapılanma

1980-90 süreci, Önderliksel gelişme açısından yerel kişiliğin yırtılması ve yeniden kurulmasıdır. Hicret bazı kayıplarla birlikte grubun ana gövdesini kurtarmıştır. Dünya dengesinin en kızgın üçgeninde karargah kurulmuştur. İsrail-Lübnan-Suriye üçgeni Mezopotamyalıların geleneksel hicret alanlarının başında gelmektedir. Doğu-Batı dengesi ve çatışması en sıcak günlerini bu sahada yaşamaktadır. İslam içi tarihi çatışmanın en önemli bir aşaması, İran-Irak savaşı (1980-88) başlamıştır. Arap-İsrail çatışması en sıcak dönemlerinden birini yaşamaktadır. Kürt milliyetçiliği yeni arayışlar içindedir. İlkel milliyetçilik yeni koşullardan yararlanmaya çalışmaktadır. Bu koşullarda Kürt halkının özgürlük iradesi kurumlaşıp yayılma şansına sahipti. Önemli bir muhacir kesim birikmişti. 300'e yakın kararlı topluluk oluşmuştu. Suriye ve Lübnan Kürtleri kapılarını mücadeleye açmışlardı. İran Devrimi geniş olanaklar yaratmıştı. Ülkede mücadelenin sıcaklığı devam ediyordu. Türkiye'nin denetimden çıkma tehlikesi Batı'nın 12 Eylül rejimine onayını çıkarmıştı. Filistinlilerin yaklaşımı tüccar mantığıyla yüklüydü. Varlığımız sayesinde Ankara'dan taviz koparınca, ciddi bir dostlukları kalmamıştı. Suriyeliler uzun vadeli ihtiyati bir yedek gibi yaklaşıyorlardı. Kurtlaşmış Kürt milliyetçisi ***YNK*** (Kürdistan Yurtseverler Birliği) lideri, birçok toy kişiyi kullandığı gibi, PKK Önderliği'ne de aynı şekilde yaklaşmıştı. Durumlar her bakımdan değişmişti. Tarihsel rol oynamak için büyük hatalar yapmamak gerekirdi. Ayrıca hicret kokuşmuş bir mülte-

ciliğe dönüşmemeliydi. Avrupa'nın yozlaştırıcı etkisine karşı dikkatli olunmalıydı. Uygun zamanda ülkeye dönüş hazırlıkları en temel çalışma olmalıydı.

Tüm bu konuları böyle değerlendirebilecek durumdaydım. Zorluklarının temelinde, Kesire'nin provokasyonlarıyla, yardımcı olabilecek yoldaşların iddiasızlığı başta gelmekteydi. İkisinin birleşik etkisi gücümü kemiriyor, etkisizleştiriyordu. İran üzerinden ***Mehmet Karasungur***, çok erkenden ve safça, 1983 baharında KDP-YNK çatışmasının kurbanı olmuştu. Ortadoğu sahasına gelen Türk sol grupları ve Kürt küçük burjuva-feodal zihniyetli grupları ayak bağı olmaktan öteye bir anlam ifade etmiyorlardı. Daha 1980 baharında gruplar tekrar içeriye yönelmişlerdi. Kemal Pir'in talihsiz yakalanışı bunun sonucuydu. Gerçekten sağ kol olabilecek biriydi. Hep şöyle hayıflanmıştım: Keşke kalsaydı da, bütün militanca pratik işleri ona bıraksaydık! Kaybı en çok kendini hissettiren yoldaştı. O kadar güzel ve zeki bir yoldaştı ki, son nefesini verirken Önderlik olayını en kritik noktada Kesire ve Can Yüce konusunda uyarıyor, vasiyetini belirtiyordu. İçeride geniş tutuklanmalar olsa da, PKK yurt dışına başarılı çıkışını yaptığı gibi, ilk yeniden girişlerini de yapıyordu. Yakalanılan zemin ve zamanda, Kürt halk önderliğinin bağımsızlığı, özgünlüğü ve temizliği her şeyden önce gelmekteydi. Tüm Ortadoğu halklarına da bir umut olabilirdi. Buna inananlar artan bir tempoda büyüyordu. Diyarbakır zindan koşulları ve ölüm oruçları daha erken harekete geçmeye zorluyordu. 12 Eylül yeni bir sürece girmişti. Devrimciliğin bitirilmediğini ve işkenceye karşı daha fazla tepkisiz kalınmayacağını göstermek için, ayrıca çizgisine bağlılığın bir gereği olarak, 15 Ağustos adımı uygun görülmüştü. Yeni dönem fiilen de başlamıştı. Ölüm oruçları şehitleri olmasaydı, belki farklı kalınabilirdi. Şiddet şiddeti çağırıyordu. Tarih artık şiddet sarmalında yol alacaktı. 15 Ağustos süreci aynı zamanda Mazlum Doğan'ın *"Çığlıklarımız dünyaya duyurulmalıdır"* vasiyetine bir cevap olacaktı.

Önderlik adına ***I. Konferans'a (1981) sunulan Politik Rapor, Kürdistan'da Kişilik Sorunu, Parti Yaşamı ve Devrimci Militanın Özellikleri ile Kürdistan'da Zorun Rolü ve Örgütlenme Üzerine*** başta olmak üzere, günümüzde klasik bir değer kazanan yazılar bu tarihte yayımlanmıştı. Hepsi 1980-85 yıllarına sığdırılmıştı. Merkeze yapılan birçok uzun konuşmalar da birer kitap değerindeydi. Ga-

zete ve dergiler birçok dilde yayımlanıyordu. Maddi ve teknik donanım sorunları kolay halledilyordu. Teorik ve pratik açılımlar her başarıya yol açabilecek zenginlikteydi. Tarihi bir eylemlilik çizgisine girilmişti. 12 Eylül rejiminin barışa ve demokratik uzlaşıya hiç açık olmayan yüzüne karşı nereye kadar, nasıl ve ne zaman sonuçlanacağı kestirilemeyen bu dönemde kararlılık, tarz ve tempo halk önderliğine yaraşır düzeydeydi. Güçlü yardımcılardan yoksunluk, süreci kesintiye uğratacak ağırlıkta değildi.

Fakat daha önceki dönemde gözükmeyen zaaflar açığa çıkmaya başlıyordu. Çeşitli alanlar dönüşmemekte ısrarlıydılar:

Öncelikle Kesire'nin kendini dayatması tahammül sınırları dışındaydı. Provokasyonları tırmandırıyordu. Bazı yoldaş ve dost çevreleri en hassas yerinden vuruyordu. Tarihi olarak işbirlikçi hanedan kültürünün sonunun geldiğini onun kadar anlamlı bilen yoktu. Bir dünyaları vardı, bu dünya çözülüyordu. Yeni bir halk dünyası açılıyordu. Buna ruh ve niyet olarak kendini hiç hazırlamak istemiyordu. Adeta kanıtlamak istediği, halkların kendilerinkini aşan bir özgürlük ve güzellik dünyalarının olamayacağıydı. Şahsımda halkın dünyası açıldıkça, rengi soluyordu. Bu duruşu bana, çok basit bir karikatürü biçiminde de olsa, hep bir filmde tanık olduğum Kleopatra'yı hatırlatıyordu. Onun için Sezar'ın Roma İmparatorluğu değil, kadim Mısır sarayları esastı. Tek bir firavun sarayı dünyaya değiştirilemezdi. Kesire'nin de ailesinden ibaret bir sarayı ve hanedanı vardı. Halkın dünyası cennet de olsa, ona ancak sıkıntı verirdi.

Son büyük provokasyonu 1986'da ***III. PKK Kongresi***'ne giderken patlatmak istiyordu. Şerrinden çekindiğim için, Kongre'yi geriden takip etmeyi daha uygun bulmuştum. Sanki bin yıldır çarpışıyormuşuz gibi bir öfke içindeydi. Kaybetmeyi halen kabullenmiyordu. Erimiş Kürt üst tabakası onda adeta son nefesini veriyordu. Halbuki son ana kadar eş, dost ve yoldaşlığın tüm gereklerini sunmuştum. Ama halk önderliğine karşı bu ben de olsam fırsat verilemeyeceğini, doğru olanın halkların özgürlük dünyası olduğunu, bunda birleşmenin büyük bir değer taşıyacağını hep belirttim. Bildiğinden geri durmadı. Örgüt mutlak ölümle cezalandırılmasından yanaydı. O da ölümü istiyordu. Bu beni hep düşündürdü. En büyük ceza onun yaşatılmasıdır, demiştim. Ayrıca nihayet ezilen bir cinsti ve Kürt'tü. Binlerce yıllık lanetli bir tarih sonucu bu noktaya gelmişti. O haliyle ondan kaba bir intikam almak yakışmazdı. Daha da önemlisi, benim ilişkim

başlangıçtan itibaren bir uzlaşmanın peşindeydi. Bu amaçla aileyle ve kendisiyle ilişkiye girmiştim. Bu bir siyasal demokratik uzlaşma niyetiydi. İhanet etmem, Önderlik gerçeğimle bağdaşmazdı. Ancak roman satırlarında derinliğine izah edilecek bu ilişki, on yıllık bir alevli dönemden sonra 1987 yazında hatırsız, gönülsüz ve elvedasız, karanlıklardan geldiği gibi karanlıklara gömülecekti.

Bir aşk denemesi bana ve halka çok pahalıya mal olacaktı. Bu yüzden bazı yoldaşları intihara kadar sürmesi bana hep acı verecekti. Ama toplumsal ve ulusal mücadeleler, hakim diyalektik ilişkileri yaşamadan ve dönüşemeden yürütülemezlerdi. Bazı ilişkilerin trajik yıkımı yenilerinin kuruluşu için zorunlu olurdu. Ona benzer bir şeydi. Bu kördüğüm parçalanmadan, aşk tanrıçası hiç anlaşılamayacaktı. Kadını hiç tanımayacaktım. Bir ilişkide çözümlenen, koca bir tarih ve sınıftı. Söz konusu olan, en eski kölelik ilişkisiydi. Bir halkın tarihi ve sosyal gerçekliğinin de ötesindeydi. Acısı, zararları büyük de olsa, bu ilişkinin bu tarz çözümlenmesi, beni kadından uzaklaştırmadı, nefret ettirmedi. Belki de hiçbir aydına nasip olmayacak derinlikte kadın gerçeğine uzanmama yol açtı. Gururumla korkunç oynamasının intikamını böyle alıyordum. Ondaki kadınlıkla, bende bu ilişkiye yol açan erkekliğimi öldürmekte kararlıydım. İnsanlık, yurtseverlik, eşitlik ve özgürlük adına ancak böyle yapmakla karşılığını doğru bir biçimde verecektim. O yıldan bu günlere kadın üzerine çok yazdım, onlara çok açıldım. Onların büyüklüğünü gördüm, kendi küçüklüğümü de. Onların pek üstesinden gelemedikleri erkeği ve iğrenç kadın ilişkilerini çözümledim. Özel ve genelev yaşamının bütün içyüzünü gösterdim. Yanlış anlaşılmasın; kurulu aile ilişkilerini suçlamıyorum. Ama aşka duyduğum büyük hürmetten ötürü, büyük umut bağlayanlara ve yüzlercesi kendini cayır cayır yakınayla da ispatlayanlara karşı bunu bir görev biliyorum. Aşk bu topraklarda yaşamalıydı. Bunun için de gerekli olan savaşlarını vermeliydi.

Çok değer verdiğim bu büyük savaşım verilmiş ve aşk kazanmıştı. Gerisi, soylu kadın ve erkeğin erdemine kalmıştır. Tanrıçanın, başta aşkı olmak üzere, bütün uygarlık değerleriyle yükseldiği bu toprağa layık evladı olunmuştu. Aşkın teorisi ve pratiği doğru yapılmıştı. Aşk tanrıçasına elinde özgürlüğün zafer meşalesi olanlar yaklaşabilirdi. Ana tanrıçanın emeğiyle ekime ve evcilleşmeye açılan bu topraklarda, ona layık olanların aşkının yaşamaya hakkı olacaktı. Aşkın bir kanunu vardı. Ona uyulacaktı.

Halkların sahasında savaşın her türü zordur. Çok zor ve zorda da olsa, onun bir önderine karşı böyle kadını sürersen, binlerce yıldır oynatılan cinsellik oyunlarıyla düşürmeye çalışırsan, buna layık bir karşılığın böyle olmasını da kabul etmelisin. Tarihsel komploların en etkili aletine ve yöntemlerine, insan adına, onun yüceliği ve aşkı adına böyle cevap verilmişti. Gerisi, bu konuda sözü ve kararı olanların soylu çaba ve başarılarına kalmıştır.

Yardımcısız olmak da zordu. Önderlik yükselişlerinde yardımcıların yeterince güçte olmaması, hele hainlerinin çıkması büyük trajedilere yol açmıştır. Her zaman söylerim: Kendini tümüyle önderlik tarzına yatırmış üç dört kişi olsaydı, ne acılar bu kadar büyük olurdu, ne de savaş böyle zora girerdi. Yalnızlık belki beni büyüttü. Ama yoldaşlara, halka hak etmedikleri birçok yersiz acı ve kayıp da yaşattı. Bu konuda da hep Hz. Musa'yı hatırlarım. Musa lanetli kavmi birleştirmek için kırk yıl dağda, çölde haykırır. ***On Emri*** doğurur. Ama kavim yine bildiğini okur. Tarih geriye ***Yeşu*** adlı bir komutanını yalnız bıraktığını yazar. Bazı rivayetler kendisini kavminin öldürdüğünü de söyler. Musa'nın yalnızlığı hazindir. Tarih biraz da böyle gerektiriyor. Benden bin kat fedakarlık ve cesaret sahiplerinin olduğunu, bunların sayılarının binlere vardığını da biliyorum. Ama tarihi doğururken halife, yardımcı olmak apayrı hususiyetler gerektirir.

Önderlik kurumlaşmasını çarpıtan diğer önemli bir gelişme, sözde köylü önderliği adı altında, ideoloji ve disiplinden kaçan bir grubun kendiliğinden ortaya çıkma çabasıdır. Dağın ilkelleştirici koşulları ve denetim zayıflığı, önderlik terbiyesinden yoksun birçok ikiyüzlü tipin gelişme şansını yakalamasına yol açmıştır. III. Kongre'nin dağınıklığı ve merkezin partiye sahip çıkamaması, ortamı sonuna kadar bunlara açmıştır. Dörtlü çete dediğimiz oluşum, bu koşulların ürünüdür. Bu eğilim bir yandan fedakar ve inançlı yapıyı kırarken, diğer yandan Önderlik çabalarını dipsiz kuyuya atıp boşa çıkarıyordu. Önderliksel çıkışı yorumlayıp uygulayabilecek terbiye ve ahlaktan yoksundular. Çizgi dışı kadınlı, çocuklu öldürmeler esas olarak bu kaynaktan besleniyordu. Bunlar ciddi bir yozlaşmanın temelini atıyorlardı. ***Şehit Mahsum Korkmaz***'ın dikkat çektiği bu tipler önlerinde engel gibi gördükleri çok değerli bazı partilileri katletmeye kadar işi ilerlettiler. Bunların Mahsum'un şahadetindeki rolleri bile araştırılmaya değerdir.

Zindanda Şahin'den sonra içte bir itirafçı gibi rol oynayan, ama bunu keskin bir demagojiyle yürüten Mehmet Şener ve Selim Çürükkaya, muhalif olmayı bir unvan gibi rol belledi. Ölüm orucu ve yakma şehadetleri üzerine, demagojiyle sonuç almak istediler. Şahsi kurtuluşlarını muhalif demagojisiyle örtbas etme yöntemini seçtiler. Artan olanakları istismar etmekten geri durmadılar. Daha değişik bir tip Dilaver Yıldırım'dır. Birkaç sıradan eleştiriyle panikleyip intihar etmesi, çözümlenmesi gereken bir süreçtir. Kesire ailesine benzeyen aile yapısı, beklenenin aksine pratikte bir türlü olumlu çaba içine girmemesi, öte yandan hep önderlik profili çizmesi durumunu ilginç kılmaktadır. Dışarı çıkışı ve Önderlik'le buluşması sorumlu bir yoldaşa benzemiyordu. Potansiyeli olan birisiydi. Umutluyduk. Dürüstlüğünden gitmişse, çok yazık olmuştur. Araştırılmaya değer bir konudur.

Bu dönemde bazı suikast arayışları oldu. Birçok soruşturmalar yapıldı. Fakat dogmatik zihniyetten ve birçok yapay suçlamadan ötürü cezalandırmaların olması ihtimal dahilindedir. Kendi açımdan bu dönemde en önemli eksikliğimin, genel doğrulara aşırı güven ve pratik ayrıntıları deney kazansınlar diye rasgele kişilerin sorumluluğuna bırakınayı esas alınamdan kaynaklandığı kanısındayım. Reel sosyalizmin bu derin hastalığından payımı almış olduğumu belirtmeliyim. Soyut doğruları karmaşık insan gerçeği yerine koymak, Sümer rahiplerinin bir uygarlık icadıdır. Evrensel doğrular, tanrısal doğrular, felsefi ilkeler ve bilimsel doğrular adı altında, somut gerçeklik ikinci planda kaldı. Dogmatizmi besleyen, bu düşünce alışkanlığıydı. Doğruları söyledikten sonra sanki kutsal rahibin tanrısal hizmeti tam yerine getirilmiş gibi bir duygu içine girilmektedir. Hata burada yapıldı.

Bu konuda cesur bir özeleştiriyi yaşadığımı belirtmeliyim. Gecikmeli de olsa, bu özeleştiri önemli oranda bu savunmada yansıtılmıştır. Büyük değeri ve zorunluluğu olduğu kanısındayım.

Sonuç olarak bu dönem Önderliksel gelişmede ileri bir adım teşkil etmiştir. Devletlerin dolaylı ve direkt barajlamaları aşılmıştır. Devrimcileri ve Kürt isyancısını etkisizleştiren klasik devlet yöntemleri etkisizleştirilmiştir. İster dostça kazanıcı, ister tahrikçi kılma biçimindeki yönelimlerin büyük hata yaptırma oyunlarına düşülmemiştir. PKK'ye karşı olduğu gibi, kişi olarak önderlik temsiline alternatif geliştirme çabaları boşa çıkarılmıştır. Klasik Kürt iç gericiliği,

iflas etmiş kişilik, beklenmedik biçimde ve cüretkarlıkta boşa çıkarmada en çok zararlara yol açabilmiştir. Bazı suikast girişimleri boşa çıkarılmıştır. Hareketi Avrupa'ya çekme ve ehlileştirme de, arkasında Avrupa istihbarat örgütlerinin olduğu bilinerek boşa çıkarılmıştır.

Bu dönemin belirgin özelliği, PKK Önderliği'nin bölge devletlerince kontrol edilmesinin esas alınmasıdır. Emperyalist sistem direkt karışmak yerine taşeron kullanmaktadır. Özellikle Almanya'nın bölge ve Türkiye üzerindeki niyetleri, baştan itibaren PKK Önderliği'ni hedeflemesini gerektirmiştir. PKK yüzünden taşeron örgütlerle yürüttüğü çalışmalar akamete uğramaktadır. Bundan Önderliği sorumlu tutmaktadır. Kürtler üzerine kurduğu hesapların boşa gideceğinden çekinmektedir. Baştan itibaren ya kendine göre bir PKK, ya da parçalamayı gündemine koymuştur. 1987 tutuklamaları, PKK Önderliği'ne alternatif yaratma deneyimidir. Türkiye'nin tüm özel savaş programlarının arkasında olmuştur. Fakat bazı noktalarda çelişmesi ve artan güç, aralarında çelişkilere yol açmıştır. Avrupa'da Önderliğin tecridi veya boyun eğdirilmesi, baştan beri büyük bir kararlılıkla yürüttüğü politikası olmuştur. ABD ve İngiltere YNK üzerinde etkili olmak istemiştir. İran ve Suudi Arabistan, İslami grupları dayatmışlardır. PKK etrafında olduğu gibi, Önderlik etrafında da alan daraltma adım adım geliştirilmiştir. Fakat bölge devletlerinin kontrolüne rağmen, halk önderliğine mesafe aldırılması tarihsel bir gelişmedir. Özellikle bu dönemdeki Ortadoğu çalışmalarının gerçek değeri anlaşılamamıştır. Açıkça belirtmeliyim ki, ben de halen bu konuyu tam açmayı zamansız buluyorum. Ama bilinmelidir ki, Ortadoğu'daki Önderlik çalışmaları korkunç bir sinir savaşı içinde geçmiştir. Özgürlük ruhunun yitirilmemesi için en büyük direniş sergilenmiştir. Bu konularda ancak kapsamlı romanlarla gerçek anlamına kavuşabilir. Ortadoğu'daki çalışmam anlaşılmadan, 15 Şubat komplosuna giden süreç anlaşılamaz. PKK halen bu konunun özellikle psikolojik savaş boyutunda cahili konumundadır. Olduğu gibi ders çıkarmak, dönem yetersizliklerini gidermek için gerçek bir özeleştiriye yol açabilir. Bu dönemin önderliği mutlaka tam anlaşılmalıdır.

4- ASRIN KOMPLOSUNUN İÇ YÜZÜ NASIL ANLAŞILMALIDIR?

a- Tarihsel komplolar gelişmeleri durdurmaz, hızlandırır

1990 sonrası; dünya, bölge, ülke, PKK ve benim açımdan yeni bir süreçtir. Reel sosyalizmin fiili çözülüş süreci resmen de kabul edilmektedir. Sovyet sistemi, iç tıkanmanın, gerekli dönüşümleri zamanında ve yerinde yapamamanın bedelini çözülme ve dağılmayla ödemektedir. Her toplumsal olgu için geçerli olan kural, bir kez daha doğrulanınaktadır. Amaç ve olgulaşma arasındaki çelişki uzun süre zorla sürdürülemez. Ya reform ya da devrim yoluyla ileriye doğru, daha üst bir aşamaya sıçrama kaçınılmaz olur. Bu sağlanamazsa, içten çürüme ve dağılma gerici zorla, çağımızda faşizm olarak adlandırılıp restorasyona tabi tutulur. Restorasyon, aynı binanın yeni malzemeyle eskisinden daha güçlü görünmesini ve kalıcılığı sağlar. Ama toplumsal dinamikler hareketi zorladığı için, bu binalar içinde oturulamayan müzeler konumuna düşer. Devrim ve karşı-devrimin ürünü olan reel sosyalist ve faşist sistemler normalleşme sürecine yanıt olamayınca ve gerekli dönüşümleri yapmamakta direnince, yıkılmaktan kurtulamamışlardır. Dünya ikinci büyük savaşın sonunda faşist yıkılışa tanık olurken, savaşın ürünü olan reel sosyalizmin içten çözülüş ve dağılışını da 1990 sonrasında yaşamıştır. İçine girilen süreç, sağın da solun da evrimleşerek ve dönüşümlerden geçerek buluştuğu demokratik uygarlık sisteminin üstünlük kazanmasıdır. Sorunların ağırlıklı çözüm yolu, sistemin hakim kriterleriyle sağlanacaktır. Uluslararası düzen bu temelde ilke ve kurumlarını gözden geçirerek, yeni koşullara yanıt verecek düzenlemeleri gerçekleştirmektedir.

Dünya çapındaki dönüşüm bu ana doğrultudadır. 20. yüzyıldan 21. yüzyıla giriş, daha çok bu ana olguya bağlı olarak tanımlanmaktadır. 21. yüzyıl, demokratik uygarlık ve insan hakları çağı olarak adlandırılmak iddiasındadır.

Ortadoğu'da yüzyıl öncesine dayanan ve gericileşen milliyetçilik temelindeki savaş ve barış durumu tam bir tıkanma sürecindedir. Halkların enerjisi gerici milliyetçi uygulamalarla yutulmaktadır. Sorunlar çözülmemekte, bir avuç kriz rantçısıyla bir yaşam tarzı haline getirilmektedir. Süreç aşırı çözümsüzlük sonucu daha gerici ideoloji ve tarikatlaşmaların üremesine yol açmaktadır.

Bölgenin ana ülkelerinden birisi olması nedeniyle Türkiye, tıkanmayı giderek sıkça tekrarlanan krizlerle en yoğun biçimde yaşamaktadır. Ne zihniyet değişimine, ne de yapısal dönüşümlere adım atabilmektedir. Genel bir seferberlik haline getirdiği özel savaş, devleti de geleneksel çizgisinden çıkararak, çetelerin türediği hukuk dışı bir uygulama alanına çekmektedir.

PKK'nin de yaşadığı benzer bir durumdur. Dünya çapında yaşanan değişim ve kendi iç bünyesindeki oluşumlar somut olarak değerlendirilememektedir. Eski anlayış ve tutumlar çoktan ideolojik, politik ve örgütsel çizgisinden çıkarak, örgütü çete gruplarına dönüştürmektedir. Böylesi yapılar, birçok alan ve silahlı savaş bölgesinde, kuraldışı yaşam ve eylem tarzlarıyla PKK'yi çok farklı bir gerici biçime zorlamaktadır. Sorumlu olması gereken merkez ve kadrolar adeta akıntıya boşuna kürek sallamaktadır.

Önderlik pozisyonum, bu gerçekler karşısında giderek dar bir sahaya kısılmaktadır. Büyük çabalarla özellikle ülke içinde sağlamaya çalıştığımız çizgiye çekme ve dönüştürme hamleleri, çeteleşme anlayışları tarafından boşa çıkarılmaktadır. Devlette olduğu gibi PKK'de de fiilen çizgi dışı gruplar dönemi yaşanmaktadır. Bu durum en anlamsız eylemlere yol açmakta, trajik kayıp ve acıları çığ gibi büyütmektedir. Durumu aşmak için yoğun tekrarlama, Önderlik kurumunu da işlevsiz bırakmaktadır. Komplo ve tasfiyeler için en uygun ortam böyle gelişmektedir. 1990'ların başlarından 2000'lere doğru yıkılmasına çalıştığım kader komplo, giderek ağlarını her tarafıma dolayacaktır.

1990'ların başından itibaren, iç ve dış komploların artan ayak sesleri adeta 'ben geliyorum' diyordu. 25 Ocak 1990'da en eski çocukluk arkadaşım Hasan Bindal'ın sözde kaza kurşunuyla öldürülüşü,

aslında içinde birçok gizi saklayan bir olaydır. Bu, kamp yönetimindeki Sarı Baran, Melunet Şener ve Şahin Baliç'in birlikte planlama ihtimali yüksek bir komployu. Eğer olayı yutmuş olsaydım, çok kısa bir süre sonra operasyon benim tasfiyemle tamamlanabilirdi. Beni tasfiyeyle görevli iki resmi ajanın, o günlerde Star TV'de kendilerine yönelik suçlamalar karşısında, -sanıyorum Cem Ersever'i savunma anlamında- şöyle konuştuklarına bizzat tanık oldum. *"Biz başarısız değiliz. İstesek öldürebilirdik; ama sağ yakalanması isteniyor."* Bu tarz sürüp giden bir itiraftı. Doğruluk payı vardı. PKK içinde oldukça mesafe alan çete yoluyla, bu rahatlıkla gerçekleştirilebilirdi. Fakat örgütün kontrolünün de ellerinde kalması için, benim sağ kalmam ve örgütün tümüyle çetenin eline geçmesinden sonra tasfiye edilmem, yaklaşım stratejisinin özüydü. Örgütün tümü ele geçirilmeliydi. Bunun için tehlikeli gördükleri bütün dürüst ve bağlı kadroların kaza süsü verilerek yok edilmesi gerekiyordu. Şemdin, Kör Cemal, Hogır ve Şahin kendi çapında bu süreci Mahsum Korkmaz'ın kuşkulu ölümüyle 1986'dan itibaren başlatmışlardı.

Şimdi anlaşılıyor ki, ya kaza süsü vererek, ya da 'ajandı' adı altında cezalandırdıkları yüzlerce dürüst ve değerli kadro ve yurtsever insan bulunmaktadır. Partinin en değerli kadro ve eylemci yapısını temizlemek için, bile bile eylem adı altında ölüme gönderiyorlardı. Bunun için komuta inisiyatifi konusunda korkunç hassas davranıyorlardı. Çünkü ne kadar komuta yetkisi varsa, bu o kadar komplo, cinayet ve güç kazanmak demekti. Tümüyle devlet demeyeceğim ama, Cem Ersever olayında da halen aydınlatılamadığı gibi, bir çevrenin PKK'deki bu çeteleşmeyle direkt veya dolaylı ilişkisi yüksek bir ihtimaldir. Zaten devlet bünyesinde bu dönemde çeteleşmenin kontrol altına alınmasında güçlük çekildiği bilinmektedir. Yine bu dönemde başta KDP olmak üzere, KUK'un bazı bölümleri, birçok aşiret ve özel görevli de yoğun biçimde bu süreç içinde görev yürütmüşlerdir.

Sürecin tam başarıya gidememesinin nedeni, çetenin elebaşılarının farkına varılmasıdır. Şahin Baliç'in ölümle cezalandırılması, Sarı Baran, Melunet Şener ve Hogır'ın kaçmaları, Kör Cemal'in önceden cezalandırılması ve Şemdin'in kontrol altına alınması, çetenin etkinliğini büyük ölçüde kırdı. Hasan Bindal olayının büyük önemi, çetenin bütün niyetlerini ve olası bağlantılarını ele verir nitelikte olmasıdır. Bu olay çözümlenemeseydi, Önderlik ellerinde kalacak ve

diledikleri gibi kullanmaya çalışacaklardı. Tümünün bilinçli ajanlık yaptığını söylemek zordur. Ama bir kısmının özellikle çeteleşen devlet odaklarıyla ilişkisi kesindir. Bu rollerini sicilli ajanlar olarak değil, Kürtlerde çok uygulanan kişi ve aile çıkarları temelinde, zımni uzlaşma biçiminde yürütmüşlerdir. Bunlar örgüt birimlerini ellerine geçirmek için her yöntemi deneyecek tiplerdi. Hizbullah liderinin PKK'ye karşı devleti kullanma tarzına benzemektedir. KDP ve KUK'un bazı grupları, çok sayıda aşiret ve çeşitli adlar altındaki örgütler bu yöntemle çok vurgun yapmış ve cinayet işlemişlerdir. *"Apo primi"* denen rantçılığın önemli bir kaynağı, bilinçli veya kendiliğinden ta PKK içine kadar uzanmıştı ve hastalık gibi yayılıyordu.

Şahsi kanaatim, Özal'a yapılan suikast ve Özal'ın ölümüyle, Jandarma Genel Komutanlığı yapmış bazı komutanların öldürülmesinde; devlete bulaşmış, sözde komutanları ve Özal'ı başarısız sayan bu tip çetelerin payı vardır veya bu ihtimal küçümsenemez biçimdedir.

1993 yılı, devlet ve PKK tarihinde önemli bir kırılma ve resmi çizgiden sapmanın yaygınlık kazandığı tarihtir. Turgut Özal'ın siyasi diyaloga açık yapısı, kontrol edemediği güçlerin kurbanı olmasına yol açtı. Bu tarihte Jandarma Genel Komutanı Eşref Bitlis'in tartışmalı bir uçak kazasında yaşamını yitirmesi ilginçtir. Ardından çığ gibi artan Hizbullah maskeli cinayetler, binlerce köyün boşaltılması, yoğunlaştırılan operasyonlar bir imha seferi olarak anlaşıldı. PKK'nin pek de akıllı olmayan taktikleri, kayıpları arttırmaktan ve sürecin tıkanmasına yol açmaktan öteye gidemiyor; gerilla doğru bir meşru savunma anlayışı ve uygulanmasına çekilemiyordu. Dönemin askeri ve siyasi yönetimi terörü hukuk çizgisinin çok dışına taşımıştı. Devletin çığırından çıkması hız kazanmıştı.

Bu dönemin en önemli komplo suikastı, 6 Mayıs 1996'da Şam'daki kalabalık evimizin yakınında, yarım ton patlayıcı yüklü bir arabanın patlatılmasıdır. Telefonla dinlendiğim için, o saatte orada olduğum sanılarak araba patlatılıyor. Dönemin hükümet başkanı Tansu Çiller'in örtülü ödenekten 50 milyon dolarla finanse ettiği komplo oldukça boyutludur. Susurluk çetesi diye tabir edilenlerle Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım'ın, Suriyeli bir Kürt aileden bazı kişilerin ve dönemin Viranşehir Belediye Başkanı'nın da bu komplonun içinde olduğu basına yansımıştı. Soruşturmamda askeriye adına hareket edenler, ısrarla bu ekibin sorumsuz olduğunu ve devletle kendilerini temsil etmediğini söylüyorlardı. İstemeleri halinde, ken-

dilerinin bu işi füzelerle daha başarılı yapabileceklerini belirtiyorlardı. Devletin içinde iki farklı yaklaşımın varlığı zaten bilinen bir hususdu. Bu olayla birlikte, gönüllülük temelinde kendini bombalarla patlatma eylemleri gelişti. Şiddet sarmalı daha da tırmandı.

Devletin raydan çıkması herkesin endişe ile takip ettiği bir gelişmeydi. *"Aydınlık için bir dakika karanlık"* eylemliliği bu süreçle bağlantılıydı. Devletin laiklik karakterinde de hızlı aşınmalar yaşanıyordu. Tarihte 28 Şubat denilen süreç daha çok bir restorasyon hareketi olarak gündeme geldi. Dolaylı yoldan normalleşme adına PKK'yi de sorumluluğa davet ediyorlardı. Buna ihtiyatlı bir olumlulukla yaklaştık. En azından suçsuz insanların katledilmesi ve alan boşaltılması durur ve ambargo sınırlanır; savaş sürse de hiç olmazsa kurallarıyla yürütülür anlayışıyla bu tutuma girildi. Türkiye'nin İsrail'le 1996'da stratejik düzeye çıkardığı ittifakları istihbarata epey fırsat sunuyordu. İsrail'in dünya çapında istihbarat ve kontrolü, PKK'nin 'terörist örgüt' olarak ilan edilmesi, Önderlik takibini Türkiye açısından kolaylaştırmıştır. Bu tarihte Papandreu sonrası Yunanistan Başbakanı Simitis'le, ABD Başkanı Clinton'un 1996'da PKK Önderliği'ne yasallık tanımama ve fırsat varsa teslim etme konusunda anlayış birliği içine girdikleri daha sonra duyumu alınan diğer bir bilgiydi. PKK etrafındaki hukuk alanının daraltılması daha da artıyordu. Almanya, Fransa ve İngiltere başta olmak üzere, PKK yandaşlarına karşı siyasi amaçlı yoğun bir tutuklama kampanyasını açmışlardı.

Güney Kürdistanlı YNK ve KDP önderlikleri, PKK aleyhtarı kampanyanın en temel dayanakları olarak, 1996'da İsrail ittifakına benzer Ankara, Londra ve Washington merkezli yoğun ilişkiler içine girmişlerdi. PKK ve Önderliği'ni, Kuzey Irak üzerinden tecrit etmede ve operasyonlara her türlü desteği sunmada anlaşmışlardı. PKK ve Önderliği'ni tasfiye planının son halkası olarak Suriye kalmıştı. Mısır'ı da yanlarına alarak Suriye üzerinde geliştirilen psikolojik savaş kısa sürede ürün vermişti. Suriye bu baskılara boyun eğmeyi ve PKK konusunda anlaşmayı çıkarlarına daha uygun bulmuştu.

Suriye'den ayrılmadan önce, yaz boyu ordu adına dolaylı yoldan bilgilendirmede bulunan bir kanalın yaklaşımları ilginçti. Anlamlı bir ateşkesle birlikte yeni bir süreç arzulanıyordu. Bu konuya gerçekçi yaklaşınlar söz konusuydu. Örgütün bilgisi dahilinde, 1998 yılının ağustos ayı sonlarındaki tek taraflı ateşkes deneyimi bu bilgi-

lenmelere dayanıyordu. Fakat bu ateşkesin yarıda kesilmesine pek anlam verilemedi. Meşru savunma hakkımızı kullanmaya dek varan ve olumlu yanı ağır basan bu dolaylı diyalog resmen başlatılsaydı, süreç çok daha olumlu gelişirdi. Bu, sanıyorum 28 Şubat sürecinin geçirdiği aşamalarla ilgili bir durumdu.

Tam bir yol ayrımına gelinmişti. Ortadoğu alanını eski biçimiyle kullanamayacağımız anlaşılmıştı. Yapılması gereken, ya Önderlik olarak dağlık alanı karargah olarak seçip savaşı daha üst boyuta sıçratmak ve şehir eylemlerini tırmandırmak, ya da uzlaşma arayışını Avrupa koşullarında daha güvenceli olarak geliştirmeye çalışmaktı. Savaşın tıkanmış durumu ve bir nevi kör bir noktaya gelip dayanması, dağda olmam halinde her türlü silahın kullanılma olasılığı ve benim durumumun ek bir sürü ağırlık getireceği düşüncesiyle, bunun tercih edilmemesi uygun görülmüştü. Benim etrafımda yoğunlaşacak bir savaş her bakımdan büyük sakıncalar taşımaktaydı. Ahlaki olarak kendimi yük yapmam doğru olmazdı. Ayrıca Kürt işbirlikçi önderlikleri her türlü istismarcılığa açıktılar. Orda bulunmamı çok kötü kullanacakları bilinen bir gerçekti. ***17 Eylül 1998 Washington Anlaşması*** bunun bir göstergesiydi. Avrupa koşulları da çok riskli olmasına rağmen, siyasi, kültürel ve demokratik anlayışla, zımnen de olsa hukuka biraz güven duyuluyordu. Yunanistan'daki hükümetin ise, ilk 9 Ekim 1998 günü bu ülkeye ayak basar basmaz bu denli alçalacağı hiç tahmin edilmemiş ve düşünülmemişti.

20. yüzyılın sonlarında, Kürt halkının özgür iradesine karşı dünya çapında bir komplo ve darbe planı uzun bir hazırlık sürecinden sonra artık adım adım pratikleşiyordu. Filmi bir kez daha geriye çekip baktığımızda, bu planın aslında 1990'ların başında Londra kaynaklı olarak uygun görülüp uluslararası düzeyde hayata geçirilmek istendiği anlaşılacaktır. Planın Türkiye boyutları az çok bilinmekle birlikte, Avrupa ve ABD boyutu net olarak anlaşılamamıştır. Uluslararası boyutu görmezsek, değerlendirmelerimiz eksik kalacaktır. Tekrar da olsa özetlemek gerekirse:

1- Palme cinayeti, başka amaçları yanında, 12 Eylül rejimi ve sonrasında Türkiye'yi dışa bağlı tutmak için ve Kürt özgürlük devriminden korumakta bir araç olarak kullanılmıştır. Palme'nin Vietnam ve Güney Afrika gibi ülkelerdeki hareketlerin desteklenmesinde ve hoşgörüyle yaklaşılmasında, Başbakanı olduğu İsveç'i bir merkez haline getirmişti. İsveç, Kürt özgürlük hareketinin de merkezi olabilirdi.

Palme, Kürt özgürlük hareketinin terörist olarak damgalanmasına karşıydı. Öldürülmesinde *"Kürt izi"* teorisi ve PKK'nin terörist ilan edilip yasaklanması çabaları, İsveç'in bu olumlu konumunu ortadan kaldırmakla yakından bağlantılıdır. NATO'nun o dönemde Avrupa'da güçlü ve henüz açığa çıkmamış olan ***Gladio*** örgütlenmesinin bu ve benzeri komplolarla ilişkisi bir gün aydınlanacaktır.

15 Ağustos 1984 eylemliliğinin hemen ardından, Almanya'nın da ağırlığını koymasından sonra, Türkiye hükümetiyle uzlaşma sağlanmıştı. Birçok ekonomik çıkarın sunulmasıyla tüm Avrupa'da PKK'ye karşı bir izolasyon süreci başlamıştı. Palme provokasyonu bu sürecin en önemli halkalarından biriydi. PKK'yi bölme, gündemleşen diğer bir gelişmeydi. Başlarında Çetin Güngör'ün bulunduğu bir gruba bu yönlü önderlik yaptırılıyordu. Kesire'nin tahrikleri ürün verir gibiydi. Birçok aydın, Mahmut Baksi, Şivan Perwer gibi insanlar uzaklaştırılmıştı. Bu, tek başına Türkiye'nin çabalarıyla izah edilemez. Aslında Avrupa merkezli bir karar olarak uygulanıyordu. Türk solu bu yolla çoktan iğdiş edilmişti. Dünyanın diğer özgürlük hareketlerine de benzer planlar uygulanıyordu.

Almanya'nın merkezi düzeyde PKK'lileri tutuklaması da bu planın bilinçli bir parçasıdır. Parçalama ve önemli bir bölümü kontrolüne alma amaçlanıyordu. 1990 başlarında Türk Genelkurmay Başkanı ***Doğan Güreş*** 'in Londra'ya yaptığı bir gezide, *"planımız onaylandı"* biçiminde bir değerlendirmesi basına yansımıştı. Londra'nın da Almanya gibi tasfiyede rol üstleneceği anlaşılmıştı. Yine 1991'de YNK Başkanı ***Talabani*** Avusturya'nın Başkenti Viyana'da Türk Dışişleri Bakanı ***Hikmet Çetin*** 'le PKK'yi terörist ilan etme konusunda gizlice anlaşmıştı. Talabani'nin bu yaklaşımı Almanya, Fransa ve İngiltere'nin tavrıyla iç içe, terörist ilan edilme olayında temel bir rol oynamıştır. Avrupa çapında varılan bu anlayış birliğinde, PKK'siz bir Kürt hareketi amaçlanıyordu. PKK'siz bir Kürt hareketi ellerinde Ortadoğu çapında kullanabilecekleri çok gerekli bir kozdu.

2-1993'ten sonra Özal ile ateşkes deneyiminin başarısız kalmasından sonra, bu sefer gündeme oturan taktik, *"PKK'ye evet, Apo'ya hayır"* biçimini aldı. Milyonlarca kitlesel tabana kavuşan PKK'yi tümden karşıya almalarının ve parçalama çabalarının sonuç vermemesi, böyle bir taktik yönelişi öne çıkardı. Her devlet kendine göre 'PKK kadroları' oluşturmaya başladı. Ortadoğu'dan Rusya ve Avrupa'ya kadar bu yönlü adımlar atıldı.

Şemdin Sakık için *'ikinci adam'* unvanı icat edildi. Apo'nun tasfiyesi kararlaştırılmıştı, ondan sonrası hesaplanıyordu. Kani Yılmaz'a bu yönlü bir rol oynatmak için anlamsız bir tutuklama sürecine çektiler. Teslim olmak ve olası tasfiyelerden sonra bir PKK önderi gibi kullanmak amaçlanıyordu. Moskova Numan Uçar üzerinde çalışıyordu.

Ortadoğu'da birçok devletin tavrında bu seziliyordu. YNK ve KDP, PKK üzerinde oyunlarını yoğunlaştırmışlardı. HADEP bünyesinde benzer bir operasyon yürütülüyordu. ***Hatip Dicle, Leyla Zana*** ve teslim olmayan diğer milletvekilleri tutuklanırken, DEP örgütü kapatılıyordu. HADEP üzerinde ise bir çekişme yaşanıyordu. Kürdistan boşaltılıyor, Hizbullah maskeli dehşetvari yöntemlerle hiçbir örgütsel suçu olmayan binlerce dürüst yurtsever insan katlediliyordu. 6 Mayıs 1996'da Önderlik bombalanmasının gerçekleşmesinin üzerinden yarım saat geçmeden, Londra kaynaklı haberler Abdullah Öcalan'ın öldürüldüğünü veya bombalandığını dünyaya duyuruyordu. Yapılanları önceden biliyorlardı.

3- 1996 İsrail-Türkiye ittifakı ile, bu tarihte başlayan Kuzey Irak'taki Kürt ve Türkmen örgütleriyle Türkiye ilişkileri aynı kapsamdadır. ***17 Eylül 1998 Washington Kürt Otonomi Antlaşması*** 'nda en önemli madde, PKK'ye karşı tavırdı. Tıpkı 1925'de olduğu gibi, Türkiye'nin verdiği uzun tavizler halkası karşılığında, 2000'e doğru geldiğimizde benzer bir uzlaşma gerçekleşmişti. Bu bir bakıma Lozan'ın yenilenmesi demekti. PKK ve Kürt özgürlük hareketi tamamen izole ediliyor, Önderliği'nin tutsak edilmesi için her tür taahhütte bulunuluyor, gerilla üzerinde de Kürt işbirlikçileri, İsrail tekniği ve uzman elemanlarıyla birlikte her tür operasyona yeşil ışık yakılıyordu. Bu, topyekün bir tasfiye planıydı.

Kendi içinde çeteler meselesini bile çözememiş, güçlerini yeniden mevzilendirmekte vurdumduymaz ve Önderliğin sırtından ucuz yaşamaya alışmış sahte bir komuta ve yönetim tarzından kurtulamayan yoldaşlarla, başta Suriyeli ve Yunanlı sözde dostların içyüzü daha iyi anlaşılamamış, son derece çıkarcı ve panikçi yaklaşımları karşısında, PKK Önderliği'ne düşen, meçhule karşı kuşkulu bir yürüyüştü. Büyük bir iç burkulmasıyla 9 Ekim 1998 macerası başlıyordu.

9 Ekim 1998 çıkışı değerlendirilirken, Ortadoğu zemininin ne anlam ifade ettiğini çok sağlam ve yürekten çözümlemek gerekir. Bu zeminde yirmi yıla yakın bir pratik geçirdim. Sayısız ilişki ve çalışma-

larda bulundum. Tarihi önemde gelişmeler ortaya çıktı. Bu gelişmelerin benimle ilgili hangi sinir ve ruhla gerçekleştirildiği ve nasıl dayanabildiğim de bütün yönleriyle mutlaka anlaşılmalıdır. Başta PKK yapısı olmak üzere birçok çevre, işin hiçbir şey ifade etmeyen resmi görüntüsü dışında, can alıcı özünü anlama gücünü göstermiyor. Sanki normal ilericiler cephesinde anlı şanlı yaşanılmış, çalışılmış ve başarılmış sanılıyor. Böyle bir şey yoktur. Tabii ki ucuz yorumla izah, kendilerine rahatlık sağlıyor. Dogmatik siyaset ve örgüt anlayışlarını tatmin ediyor. Bu tutum yetmeyince, bu sefer geleneksel kutsallık anlayışlarına sığınarak, "olağanüstü" kişilik özelliklerimle izah edip sorumluluktan ucuzca kurtulmak istiyorlar. Bu yüzden kimse yaşadığım pratiği tüm tarihsel mitolojik, felsefi, dini ve bilimsel anlamıyla çözmeye yanaşmadı. Çok kitap yazıldı; ben de yazdım. Yaşadığım gerçekleri halen de yazacak durumda değilim. Bunun için özgürleşme alanlarının gelişmesi gerekir. Ama koşulları çok elverişli olan ve gelişmeleri için neredeyse şart olan anlama işini başaramayan, başta yoldaş geçinen birçok kişi ve kurum, bu tutumla aslında kendilerini gelişmemeye ve başarısızlığa mahkum ediyorlar. Bunlar mümkünse bu yılların çözümünü yapıp insanlık, Kürtler ve Ortadoğu tarihi ve geleceği için ne anlama gelmesi gerektiğini en temel görev edinsinler. Çünkü bu olanak dışında, özgür yaşama giden yolda ne tarihi ve çağı, ne de güncel somut gerçekleri çözüp önlerini aydınlatabilirler. Şimdilik tek yol budur ve büyük emekle anlamayı ve pratikleştirmeyi gerektirir.

Kalın çizgileriyle Ortadoğu'daki yaşamın küçük bir kısmını, siyaset ve diplomasiyle ilgili yönünü değerlendirsem, tanımı şudur:

Sümerlerden beri döşenmiş labirentlerin içinden bu kadar yıl sonra sağlam çıkmak ve halkların özgürlüğüne bazı hediyelerde bulunmak, gerçek anlamıyla peygambersel bir tutum ve kişilikle mümkündür. Bu süreç bana sadece peygamberlik kurumunu kavratmadı; gerçek özüyle nasıl bir pratikle insanlığa sahip çıkılabileceğini de gösterdi. Bu şu demektir: Her peygamber, toplumsal gelişmede bir anlam yükselişidir. Dili ne kadar ilahi olsa da, özü; gelişen toplumun anlam, hafıza, töre, vicdan, özgürlük ve eşitlik başta olmak üzere, birçok temel konuda farklı kültürel bir aşama kaydetmesine yol açmaktadır. Halk bu konuda çok arif, bilen konumdadır. *'Sizin yaptığınız yeni bir diyanet, (üç büyük dini kastederek) dördüncü bir din çalışması anlamına gelir'* dediklerinde şaşırmıştım. Daha sonra ne demek istediklerini anladım.

Her ne kadar İslamiyet'ten sonra peygamberliğin ve yeni bir dinin yolu kapanmıştır denilse de bu, her çağın kendini ebedi olarak yorumlaması gibi bir savunmadır. Ortadoğu'da eski dinler kültürünün başta siyasi ve ideolojik alanlar olmak üzere, tüm toplumsal alanlardaki etkisi ve günümüzü adeta tutsak alması gibi sonuçları çözümlenemeden, ne Avrupa uygarlığı anlaşılabilir, ne de anlamlı bir iç ve dış özgürlük savaşımı başarıyla verilebilir. Tarih hükmünü yürütüyor. Yüzeysel laiklikle ne din çözümlenebilir, ne modern toplum yaratılabilir. İki yüz yıllık milliyetçi yenilenme deneyimlerinin sonuçları ortadadır. Bu yolda ısrar ettikçe, Arap-İsrail çıkmazında olduğu gibi daha ne kadar acılar ve yıkımlara yol açacağı da kestirilebilmektedir. Çözüm, tarihin doğasını çözümlemek ve oradan yola çıkarak bir özgürlük imkanını yaratmaktır.

Çağımız için bu harekete 'dördüncü bir din' demek pek anlamlı düşmez. Ancak bu hareketi 1500'lerdeki Avrupa Rönesansı'na benzeyen, fakat kendi uygarlık kökleriyle kapitalizm ötesi uygarlık ufkunu sentezleyen bir diyalektik gelişme temelinde Ortadoğu Rönesansı olarak tanımlamak daha anlamlı ve tarihsel ihtiyaca cevap niteliğinde olacaktır. Bunu yarattık demek abartılı olur. Yapılmaya çalışılan, bu toprakların kültürel özüne uygun ve çağın gericiliğine tutsak düşmeden olumlu özlerini benimseyerek, günümüzün orijinal özgürlük hareketine katkıdır. Bunun tarihte anlam bulacağına ve özgürlük hedeflerine sönmeyen bir meşaleyle yürüyen bir çıkışın güçlü ve süreklilik kazanan bir akımı olacağına inancım tamdır. Eksiği ve kiri varsa da, güçlü temsilcilerinin bu akımı daha da arındırarak ve hareket gücüne kavuşturarak, uygun ve gerçekçi hedeflerine adım adım ulaşacaklarına dair umut ve inancım hiç eksik olmamıştır. Tersine, bu coğrafya kendisine ekmek, su ve hava kadar gerekli zihinsel ve ruhsal güce kavuştuğu için, yaşamın anlamı bin yıllardan beri içine girdiği çıkmaz ve karanlıklardan sıyrılarak, daha doğru ve aydınlanmış yolda coşkuyla ilerleyerek hedeflerine varacaktır. Böylesi bir anlamlı yaşamın yaratılması her şeyden daha çok değerlidir ve kıymeti de o denli bilinmek durumundadır. Tarihte eşine rastlanmayan kahramanlıkların, acıların ve fedakarlıkların sahiplerine saygı ve bağlılık, kendimizi bin yılların lanetli kıldığı gerçeklikten kurtarıp kutsamakla özdeştir. İlla buna yeni bir dini anlam biçilecekse, bu noktada görülmelidir. Bir kutsaması vardır, o da aydınlatılmaya çalışılan bu özdür. Bu savunmam, lanetten kurtarılmış ve kutsanmış çağdaş yaşamın ne anlama geldiğini açıklamaktadır.

Şam'dan Avrupa'ya doğru çıkışını bazı tarihsel örneklerle mukayese etmem yanlış yorumlanmaktadır. Ama tarihle güncellik kutsallığın özünde yürüyorsa, bu benzerlik kaçınılmazdır ve doğrudur. Ancak çarpıtılmış ve inkara dayalı tarihler, kutsal değerlerin benzeşme gerçeğine set çekebilirler. Bu durum bile, olsa olsa bir perdelemedir. Gerçek olan, kutsallıkların zincirleme hareketidir.

Hıristiyanlığın özellikle Avrupa kolunu yaratan büyük ***Aziz Paul***'den bahsedeceğim. Önce havarilere düşmanlık yapıyordu. Şam yolunda bir mucizeyle havarilere katılışını, tarih değiştiren bir olay olarak anlatır. Tarsus'ta doğan Yahudi bir aileden gelmektedir. Antakya'dan başlayarak birkaç kez Anadolu, Yunanistan ve İtalya'ya sefer yapar. Çok büyük inanmış bir propagandacıdır. O olmasaydı, Hıristiyanlığın Avrupa'ya bu denli taşınması mümkün olamazdı. Roma'da öldürüldü.

Anısına Avrupa'nın her tarafında dikilmiş Saint Paul katedralleri boşuna büyük bir görkemlilik arz etmezler. Çünkü Avrupa ahlakının ve bugünkü aşamaya ulaşmasının temelinde Aziz Paul'un attığı insanlık harcı vardır. Avrupa yarı yarıya Saint Paul demektir. Çok yönden ihanete uğramış olması ve olumsuzlukların da kaynağına alet edilmek istenmesi bu gerçeği değiştirmez. Daha ilginç olanı, Yunan sahasında karşılaştığı iyi dostlar kadar, birçok dönek ve sahte dostların da mevcudiyetidir. Bazı dostların laubaliliğinden de şikayet eder.

9 Ekim 1998'de Şam'dan çıkışım bu tarihsel olguyu hatırlatır. Çok sayıda dost vardır. İktidardaki partiden birçok davet yapılmıştır. Parlamento, anayasayı değiştirebilecek bir çoğunlukla beni davet etmiştir. Gitmeden önce bakanlık yapmış ve halen milletvekili olan ***Kostas Baduvas*** adlı dostla konuşan tercüman Ayfer Kaya, gelebileceğime dair telefonda birçok kez teyit almıştır.

Ulaştığımda, ortada 'dost Baduvas' yoktur. Karşılayan, İstihbarat Başkanı ***Stavrakis*** ve çağdaş Yehuda İskaryot (İsa'yı ihbar eden havari) rolünü oynayan ve adını da Agit koyan ***Kalenderis***'tir. Tavırları tam üç bin yıl önceki Helenlerin tavrından farksızdır. Helenlerin o günden beri değişmeyen bir tavrı; kendi dışındakileri ve çıkarlarına uygun düşmeyenleri barbar olarak adlandırmak, kendi basit dünyaları dışındakileri yabancı olarak görmektir ve bu, köklü bir duygudur. Fakat bu yaklaşım tüm gerçeği ifade etmez, işin duygusal ve moral yönünü izah edebilir. Siyasi ve diplomatik gerçekler daha farklıdır.

Şu gerçeği görmekte yarar var: Kürt özgürlük hareketi, PKK önderliğinde bir nevi çağdaş ***Bolşevizm*** gibi görülmektedir. Zaten 'katı Stalinci' damgalaması bu görüşü yansıtmaktadır. Çok farklı özellikleri olsa da, yaklaşımlar benzerdir. Resmi siyaset ve devletler düzeni, PKK'yi ve bir bütün olarak Kürt özgürlük hareketini legaliteye kabul etmek istememektedir. Birçok ülke ise illegaliteye çekmiştir. Özellikle Almanya bunda başı çekmektedir. ABD daha katıdır. Ortadoğu devletleri de aynı yaklaşım içindedir. Kesinlikle legalite dışı saymaktadırlar. Dost olanları ancak kişisel ve gayri resmi yaklaşım içindedir. En çok koruyucu dost ülke olarak tanıtılan Suriye, hiçbir zaman radikal Arap milliyetçiliği çizgisini aşmamıştır. Kişi olarak Devlet Başkanı ***Hafız Esat***'ın tavrı önem taşıdığından, iki cümleyle değerlendirebiliriz. Hafız Esat, büyük olan otoritesinden ve içinden geçmekte olduğu koşullardan ötürü, bana göre despotik klasik devletle devrimci demokratik devlet arasında bir çizgide duruyordu. İlahi anlamlı devletin bir ayağını halkın içine çekmişti. Sanılanın aksine, otoriter ve kutsal devleti basitçe kısmen halkın hizmetine vermişti. Ama Sümer rahip devlet anlayışını esas olarak koruduğu da bir gerçektir. Yarısı aydınlık, yarısı karanlık bir Ortadoğu kimliğiydi. Kürt özgürlük hareketine düşman değildi. Ama geleneksel ideoloji, devlet anlayışı, milliyetçilik ve çağdaş diplomatik güçler dostluğunu engelliyordu. En büyük yiğitliği, başkaları istiyor diye düşmanlık yapmamasıydı. Fakat son ayrılacağımız günlerde, Firavun torunu Mısır Başkanı ***Mübarek*** ile etrafındaki bürokrasiyi aşacak güçte olmadığını ortaya koymuştu. Milliyetçiliği aşırı zorlayacak konumda değildi.

Benim açımdan eleştirilmesi gereken Suriye değil, kendi konumumdu. 1990'ların, hatta 1980'lerin başlarında Arap sahasından ayrılsaydım tarihin seyri başka olabilirdi. Zagroslar'a yerleşmem en ciddi seçenekti. Fakat İran ve Kürt işbirlikçilerinin yaklaşımlarının neleri doğuracağı bilinmezdi. İkincisi, bu rolü rahatlıkla ve başarıyla oynayabilecek arkadaşlar vardı. Bu hakkı onlar kullansınlar beklentisi hakimdi. Ama öyle basit çıktılar ki, kendilerini bir karışlık derede bile boğduracak cüceler olduklarını gösterdiler. Kendilerine tanıdığım tarihi fırsatı ve hizmeti hiç anlamadılar. Olanaklar üzerine hovardaca ve bir mirasyedici gibi oynadılar. Kendilerini de, çok büyük değer ifade eden emek ve sabrımı da gafilce kullandılar ve çarçur ettiler. En çok eleştirilip özeleştiriye çekilmesi gereken konu bu-

dur. Fakat 9 Ekim 1998 çıkışını oraya yapmamanın doğruluğuna hala inanıyorum. Çünkü o zaman savaş kişiselleşir, tam bir intikamcılığa dönüşürdü. Olası bir barış ve kardeşlik fırsatı hepten yitirilirdi. Dağa çıkış 40 yıllık rüyam olduğu halde, üzüntümden çatlamamamın tek nedeni, insan yaşamının ve özgürlüğün iğne ucu kadar barışçıl bir imkanı varsa, bunun denenmesinin tercih edilmesinin daha değerli olmasıydı. Mevcut tabutluğumda bile moralli olmamın tek nedeni, onurlu bir barış için yaşamamın soylulaştırıcı bir savaştan daha az değerli olmamasıdır.

Simitis hükümetinin bu tavrının özünü anlamak çok daha önemlidir. ABD ve İngiltere, hatta Almanya'nın da onayı dahilinde bir tutum olma ihtimali bulunmaktadır. Yine Baduvas'ın davetine hiç sahip çıkmaması düşündürücüdür. Gelmememi kesin isteyebilirdi. Bakan olan birisinin bu kadar basit kalması anlaşılır olmaktan uzaktır. Önemli bir ihtimal, ayaklarımın Ortadoğu'dan bilinçli kopartılmasıdır. Bunda İngiltere istihbaratı temel rol oynamış olabilir. Karışık güçlerin devrede olması ihtimal dışı değildir. Daha sonraki gelişmeler şu gerçeği gösterecektir: Avrupa'ya çekilip kişiliğimi ve onurumu yıktıktan sonra, ellerinde ehil bir araç olarak, başta Türkiye olmak üzere Ortadoğu denkleminde kullanılmamın tasarlanması en güçlü olasılıktır. Yunanistan'a ilk adımımı atar atmaz; hukuk, insan hakları ve demokratik toplum kurallarının benim için olmadığını, katı siyasi ve ekonomik çıkarlarının esas alındığını anlayacaktım. Yunanistan'la başlayan tavrın Türkiye korkusu olduğunu veya anlaşarak sağlandığını belirtmem pek gerçekçi olmaz. Tersine, en üst düzeyde Batı sistemi olarak, başta Başkan Clinton olmak üzere, Türkiye'nin tavrını çok önceden ve çok dakik olarak inceledikleri kanaatindeyim. PKK ve Öcalan olgusunu kendi çıkarları için Türkiye'nin başına en ideal biçimde patlatmakta ve kullanmakta çok bilinçli olduklarını da belirtmem gerekir. Strateji ve taktik şuydu: Hem PKK'yi ve Kürtleri, hem de Türkiye'yi ve Türkleri kullanmak; gerektiğinde elli yıl sürecek kör bir savaşta tutmak için benden yararlanmak, Türkiye'nin elinde gerçekleştirilecek bir öldürtmeye kadar gitmek, en azından kendilerine bağlı şoven gerici kesimlerle bunu gerçekleştirmek. Böylelikle Türkiye'yi kendilerine daha çok bağlama, Kürtleri de onursuz bir sığınmacılık altında kendine muhtaç kılma stratejinin ana parçaları olarak değerlendirilmektedir. Yaşanan dört aylık Avrupa macerası, bu eğilimi daha çok doğrulayacak niteliktedir.

Dostluk eğilimimi belirtmek durumundayım. Beş yaşındaki bir çocuk da olsa, dost bellediğimde sonuna kadar inanmam benim için bir karakter özelliğidir. Hayatta belki de en büyük zayıf (kendim buna inanmıyorum, dostluğun ve yoldaşlığın güven şartının hiç çiğnenmemesi gerektiğine batıl bir inanç gibi halen inanıyorum) yönüm, bu tür bir güven duygusudur. Dostluk ve yoldaşlık adına bu yönümün korkunç kullanıldığını biliyorum. Ama en temel insani değer olduğundan, vazgeçmemem gerektiğine de eminim. Bana göre, dostluk ve yoldaşlıkla oynamak, anasını ve eşini satmak gibi bir şeydir. Dolayısıyla dostluk ve yoldaşlık bağı 20. yüzyılın şahsında en büyük darbeyi yemiş olduğundan, onun en son ve en trajik kurbanı ben olacaktım. Bu anlamda 20. yüzyılla boğuşmaktan bahsetmem gerekir. Önce Yunanistan'da, sonra olası dostluk adına gittiğim ikinci durak Rusya'da, dostluğun başına neyin gelinis olduğunu belirtmem hayli öğretici olacaktır.

İki seferin sonunda yoğunlaşmam, Yunan karakterini sınırlı da olsa çözme imkanını verdi. Bahsettiğim, hakim Yunan karakteridir. Mutlaka halkının bazı özgün ve egemenlerden farklı karakteristik özellikleri vardır. Tanrı Dionysos'tan beri Yunan halkının özgünlüğü bir gerçektir. Coşkulu ve dostçadır. Ama dünyanın tüm ülkelerinde görüldüğü gibi, bu karakter yenilmiştir ve ancak elinden ağlamak gelir. Dünyanın tüm halkları dostluklarına sahip çıkamazlar. Ama ardından bol bol ağlarlar. Kendi kendilerine dost ve yoldaş olduklarında da böyle yaparlar. Ayrılıkları, yitirişleri ve birlikleri ağlama ve ucuz sevgiye gömülmüştür. Saygı duyulsa da, bunun fazla değeri yoktur. Dostluğu ve yoldaşlığı koruyamayan bir saygı ve sevgiye, anam da olsa, hep hor baktım. Karşılıklı bir sevgi ve anlayış göstermedim. Sanki kader bana, 'Çok değer verdiğin dost ve yoldaşların için ağlamaya değmez' der gibidir. Karşı çıktığım, dostluk ve yoldaşlık değildir. Tersine, ona zafer değerini veremeyen, dost ve yoldaş olmasını bilmeyen, sahte ve zavallılardır.

Yunan egemen sınıf tarihine bakıldığında, M.Ö 1600'lerde Mikenlerden beri mitolojik bir biçim kazanmış olan düşünce tarzlarına göre, tanrı Zeus her türlü puştluğu ve kalleşliği yapabilir. Önüne çıkan her kadını baştan çıkarabilir; her tarafından, alnından, kıçından Athenna başta olınak üzere birçok küçük tanrı doğurabilir. Yalan ve kandırmaca tanrısal özellikleridir. Troya kahramanı Hektor'u nasıl kandırdığını, ona inanan Homeros bile hayıflanarak dizelerine dö-

ker. Yeter ki Helenistlerin çıkarına olsun. Bir nevi İsrail Tanrısı Yehova gibidir. Helenler ve İsrailoğulları seçilmiş kavim oldukları için, diğer insanlık, yani barbarlar aleyhine ne yapsalar haklarıdır ve tanrıları da bunu böyle emretmektedir. Bu mitolojik gerçeklik, daha sonra dinsel ve siyasi gerçekliğe dönüşecektir. Mitoloji deyip geçmemek gerekir. Günümüze kadar dinin ve siyasetin temelinde yatan mitolojik gerçekliklerdir.

Bu mitolojik özellikler, Yunan hakim sınıfının nasıl doğduğunu dile getirmektedir. Ana kaynağı da Sümer mitolojisidir. Anadolu, Fenike ve Mısır üzerinden hem mitolojik, hem de maddi toplum olarak beslendikleri bilinmektedir. O günden beri değişmeyen bu sınıfsal ve ulusal karakter bütün çıplaklığıyla karşımda duracaktır. Hileci, kandırmacı, çıkarları uğruna hiçbir insana değer vermeyen, dışındakileri değersiz ve barbar sayan bir zihniyet ve ahlaktır. Temsil ettiğim insanlık, halk ve tarih gerçekliği, özünde kendisiyle bağdaşmayacak farklı bir tarih, siyasal ve kültürel gerçeklikle karşılaşmıştı. Bu bir anlamda Medler ve Perslerden beri devam eden Doğu-Batı karşılaşmasının küçük bir devamıydı. Batı kapısı, şahsımda temsilini bulan Doğu çıkışına kolay geçit vermeyecekti. Atina'nın başka hesapları da vardı. Tüm yaklaşımları, Türk tehlikesine karşı herkesten ve her yöntemle yararlanmaktı. Benim şahsımda yararlanabileceklerine –tabii dostça bir biçimde– pek göz kestiremiyorlardı. Yararlanmayı, tipik İngiliz politikası gibi *"iti ite kırdırma"* biçiminde ele alma yanlısıydılar. Dostluklarının bir kandırmacadan ibaret olduğu anlaşılıyordu.

Önceden planlanmamış çıkışım, ortaya çıkan zorunluluk karşısında, denenmesi gereken önceliklerin başında görüldü. Reel sosyalizmden sonra içine düşülen yozlaşma sürecinin krizli bir dönemi yaşanıyordu. ***Başbakan Primakov*** ve ***Başkan Yeltsin***, reel sosyalizmin önemli hainleriydiler. Ekonomik ve gizli kirli istihbaratla bağlantılı çıkarlar nedeniyle, konumum ne kadar stratejik de olsa, o dönem için satılmaya çok müsaitti. Koca bir Sovyet sistemini satanların nazarında özgürlük değerlerine saygı beklemek kendini kandırmaktı. IMF, ABD, İsrail ve Türkiye ile yürütülen ilişkiler, bana karşı hukuk dışı bir tavrın alınacağını kesinleştiriyordu. Halbuki Duma bana 298'e karşı 1 oyla siyasal iltica tanınmasına ilişkin bir karar çıkarmıştı. Fakat despotik devlet açısından bunun fazla anlamı yoktu. Beni zorla Türkiye üzerinden Kıbrıs'a indirmek istiyorlardı. Büyük ihtimalle işbirliği halinde, daha o günlerde bir teslim etme gerçekleşebilirdi.

Bu inanarak yaptığın bir tercih değildi. Fakat uğrunda o kadar kan dökülmüş ve acı çekilmiş özgürlük ve eşitlik ideallerinin başına böyle bir yozlaşmış rejimin çöreklenmesi, aslında reel sosyalizmin derin sapmasını göstermekteydi. Bu durum onun geleneksel sömürü ve baskı sisteminden kopmadığını kanıtlıyor, Sümer rahiplerinin tapınak sosyalizminin bile gerisinde olduğunu hatırlatıyordu. Rusya devrimciliğinin kapitalizmin ve feodalizmin ufkunu aşamadığının, devlet kapitalizminin sosyalizmi doğuramayacağının, dolayısıyla çağdaş liberal kapitalizm karşısında tutunamayacağının bir örneğini sergiliyordu. Bunu bizzat görmem, 20. yüzyılın bir yüzünü daha iyi tanımama yol açtı. 20. yüzyıl bir ihanet yüzyılına çok benzemekteydi. Devrimler ve özgürlükler yüzyılı, daha sona gelmeden, hiçbir insanlık değerine kökten bağlı olmayan ve maddi çıkarcılığın her ilkeyi tutsak ettiği bir yüzyıl olarak 2000'e dayanmıştı. O kadar kanlı geçmesi yücelmesine değil, barbarlığına bir kanıttı. Genele hükmeden, ilkel milliyetçilik ve kaba materyalizmdi. İnsanlığın tarih boyunca tüm yüceltici, gerçekten insan hakları ve demokratik içerikli özelliklerine karşı en kapsamlı bir karşı-devrim söz konusuydu.

Devrimin ve karşı-devrimin tanımını yeniden yaptıracak bir sonuçla karşılaşılmıştı. Karşılaştığın tablo insan gerçekliğine daha doğru yaklaşmaya zorluyordu. İlkelerle güne gömülmüş yaşam tarzını kıyaslamamı aydınlattı. Bazı sembolik kalıplara takılmamam, artık tanrı ve insan maskelerini (ki, aynı gerçeği ifade ederler) cesaretle parçalamam gerektiğine dair cesaret ve bilincimi arttırıyordu. 20. yüzyılın putları kırılmalıydı. Bireyin varlığı ve hakları toplumun varlık ve haklarından önce gelmeli veya en azından ikisi arasındaki optimal (verimli ve özgür birlik) nokta esas alınmalıydı. Bireysellik ve ona ilişkin hakların kapitalizmin insafına terk edilmesi vahim bir yanılgıydı. Bireyin varlığını ve özgür gelişimini esas almayan her toplumculuk, aslında Sümer rahip tarzıydı ve egemen sömürücü sınıfları doğurmaya mahkumdu. ***'Her şey toplum için'*** sloganı aslında en eski bir sınıflı toplum sloganıydı. ***'Her şey birey için'*** ise, çelişkili gibi görünse de, en gelişmiş sınıflı toplumun, kapitalizmin sloganıydı. İki ilkenin sloganlarına yenik düşmeden, bir insanlık, özgürlük ve eşitlik idealine dayanmak esas yoldu. Bilimsel sosyalizm bir olgu olacaksa, kendini dogmatizmden ve tapınak sosyalizminden kurtarmalıydı. Devlet uğruna her mücadele sosyalizme tersti. Onun yerine bir arayış, sosyalizmin özüydü. Bulunan proletarya diktatör-

lüğü de olsa, yeni bir kölelik aracından başka sonuç vermiyordu. Zor sisteminin aşılmasına dayanan bir siyasal teori ve pratik, bireyi baştan esas alan bir özgürlük ve toplumu kolektif emekle yücelten bir eşitlik ideolojisi, bilimselliğin ve tekniğin yol açtığı imkanlarla egemen sınıf barbarlığını aşabilir ve özlenen toplumsal ütopyanın gerçekçi ifadesini kovuşturabilirdi.

Moskova seferinin bu yönlü ideolojik yoğunlaşmanı hızlandırması, sosyalizm ütopyasına inanmış ve büyük emek çekmiş sahiplerinin anısına verebileceğim en temel karşılıktır. 20. yüzyılın Moskova'sı o kadar basitleşmişti ki, hiçbiri hayali olumsuz da olsa canlandıracak güçte değildi. Rus gerçeği üzerinde en az Yunan gerçeği kadar durmanın gereği açıktı. Burada da bazı putları yıkarak yaklaşmanın gerçeklere ulaşma açısından vazgeçilmez olduğu kendini açıkça ortaya koyuyordu.

Roma'ya 12 Kasım 1998'de yöneliş, Avrupa içinde gidilebilecek tek ülkenin başkenti konumunda olmasındandı. Komünist Parti'nin *'Yeniden yapılanma'* adlı grubundan ***Milletvekili Ramon Montavia ni***'nin desteğiyle ulaşıldı. ***Massimo D'Alema*** hükümetinin birkaç aylık dönemine denk gelmişti. Yaklaşımları zikzaklı oldu. Ne siyasi, ne hukuki net bir yaklaşım sergileyemedi. İtalyan büyük sermaye çevrelerinin ağır tahriki, Avrupa ülkelerinin tam destek vermeyişleri, özellikle Almanya'nın kişiliğini sarsma ve kendini dayatma tavrının ağırlığı altında inisiyatifli davranamıyordu. Baştan savmacı tavır gelişiyordu. En iyi eğitilmiş polis gruplarıyla çok yoğun bir psikolojik baskı kuruldu. Odadan ayrılmaya hiç fırsat tanınmadı. Kaçırtma veya kalmakta ısrar edilirse çok sıkı bir denetime razı olma dayatılıyordu. Ağır sorumlulukları olan birisi için, ilk çıkan fırsatta ayrılması gerektiği açıktı. Bir zorla atmadıkları kalmıştı. Birçok ülkeye para verip yer ayarlamaya çalışmaları gerçek niyetlerini gösteriyordu. Demokratik hukuk tavrı sergilenmeyecekti.

Niyetim Kürt sorununu demokratik bir platforma çekmekti. Destek olunsaydı, Türkiye'nin de bu tavra gelmesi zor olmayacaktı. Anlaşılan, Avrupa Kürt sorununun ciddi çözümünden yana değildi. Sorunla Türkiye'nin uğraşması daha çok işlerine geliyordu. Yunanistan'ın tavrından da bu anlaşılıyordu. Avrupa'da siyaset, savaşın sonunu getirebilirdi. Bu ise, ABD de dahil, Batı'nın stratejisine uygun düşmüyordu. Almanya'nın tavrı, bir an önce dağ yolunun açılmasıydı. Uzun vadeli düşündükleri açıktı. Ortadoğu'da Kürtlere daya-

lı bir kargaşa daha çok işlerine geliyordu. Dolayısıyla benim beklenmedik çıkışım, taktikleri dışında bir durumdu. Bütün hazırlıkları, ehlileştirilmiş işbirlikçi Kürt şahsiyetlerine dayanıyordu. PKK ve özellikle benim varlığım, on yıllarca yürütmüş oldukları ve çok sermaye akıttıkları Kürt kozunu ellerinde işlemez kılıyordu. Ya saptırıp kişiliksiz biri konumuna getirecekler, ya da dışlayacaklardı. Bunda ABD'nin eğilimi de hesaba katılıyordu. Zorlasam kalabilirdim. Roma hukukunun doğduğu merkezden atılınam zordu. Fakat siyasi riskleri ağırdı. Bu kadar zorlayan bir devletin daha tehlikeli yönelimleri de her an hesaba katılmalıydı. İlk doğacak fırsatta ayrılınam zorunluluk arz etmişti.

Avrupa'nın üç tarihi başkentinde geçirdiğim toplam dört ay bazı önemli gerçekleri ortaya çıkarmıştı. Demokrasi ve hukuk, Kürt özgürlük iradesine hakkını vermek niyetinde değildi. Avrupa'nın insani bir Kürt politikası yoktu. Sadece Türkiye'ye yönelik taleplerinde bir argüman olarak kullanılıyordu. Aslında son iki yüz yıllık politikalar sürdürülüyordu. Kürtleri Ortadoğu'da İran, Irak ve Türkiye yöneticilerini kendi politikaları doğrultusunda zorlamak için en uygun araç olarak görüyorlardı. Acil bir çözüm için tavır almamalarının altında bu temel neden yatıyordu. Onlara uzun vadeli sorun yaratan bir Kürt olgusu lazımdı. Çözüm ise, kullanacak malzeme bırakmıyordu.

Bu tutum Kuzey Irak'taki Kürt işbirlikçileri için de geçerliydi. Sorunlu bir Türkiye kendilerine muhtaç olacaktı. Dolayısıyla PKK'nin hep bir sorun olarak kalması, politik çıkar için hepsine çok gerekliydi. Benimle çözümü değil, istedikleri gibi davranıp uzun vadeli politikalarına hizmet edecek birilerini düşünüyorlardı. İki yüz yıllık politik perspektiflerine aykırı bulunuyordum. Özgür karakter ve bağımsız karar inisiyatifi kabul edebilecekleri bir durum değildi. Bunu kabul etmeleri, onlarca yıldır besledikleri birçok işbirlikçi Kürdü kaybetmeleri demek olurdu. İtalya Türkiye'den daha çok yatırım ve ticaret imkanı elde etmek istiyordu. Bunun için en radikal tavrı alabiliyordu. Ama benim durumum, pratikte görüldüğü gibi bu hesabı da bozuyordu. Çıkarları kişiliğimi kaldırmaya uygun düşmüyordu. Anlaşılan, Avrupa hukuku ve demokrasisi Kürt sorunu sınırlarında duruyordu. Ancak işgüçlerinden ucuzca yararlanma ve uzun vadeli Ortadoğu politikalarında bir araç olarak kullanılan Kürt yaklaşımı geçerliydi. Bu yönüyle de olsa, politika yine de tam şekillenmeden uzaktı. Ağır basan yön, genel birçok sorunda –başta

Balkanlar– olduğu gibi, Kürt sorununda da Avrupa'nın şekillenmiş bir politikasının olmadığıydı. Her devlet ancak polis ve istihbarat çerçevesinde yaklaşıyor, sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla da sızmaya çalışıyordu.

Roma'dayken ve sanıyorum Moskova'dayken, benimle en yoğun ilgilenen bir güç de MOSSAD'dı. "Kürt meselesinin en esaslı sahibi benim" dercesine, istihbarat ve denetim ağını esasta geliştiren güç olduğu giderek açığa çıkıyordu.

ABD, İsrail ve İngiltere ayrı bir kanat olarak duruyorlardı. Avrupa henüz dağınıktı. Zaten bu tip önemli sorunlarda ortak bir politikadan yoksundu. İngiltere iki yüz yıldır önderlik ediyordu. Olası Kürt politikası İngiltere olmaksızın düşünülemezdi. İsrail'in doğuşuyla denetim MOSSAD eliyle yürütülüyordu. Barzani ve Talabani'yle birlikte birçok Kürt sisteme bağlanmıştı. Yalnız PKK'nin durumu yaratmış oldukları sistemi bozuyor, yaratılmış dengeyi tehdit ediyordu. Bu nedenle beni sorumlu tutup, sıkı bir teşhir ve tecrit politikasına hapsetmişlerdi. Türkiye'yle 1996 antlaşmaları, operasyonel roller üstlenmelerine de yol açmıştı. Bunu çok iyi hesap edememek bir eksiklikti. Roma'dayken hala ciddiye almamamız, İsrail gücünü hesaplamadaki yetersizlikten kaynaklanıyordu. Daha sonra anlaşılacak ki, Moskova'yı da benimle ilgili olarak avuçları içinde tutan İsrail'di. Benim esas takibimde ve işlemez duruma getirilmemde İsrail'in payı belirleyiciydi. Tabii bunu ABD'nin büyük mali ve diplomatik desteğiyle birlikte yürütüyorlardı. Moskova'da kalmamam için IMF'nin 8 milyar dolarlık kredisi kullanılmıştı. Yine Türkiye'den bu amaçla ***Mavi Akım Projesi*** koparılmıştı. En alçakça olanı şuydu ki, hiçbir şey vermeden, sıkışık durumumu bol bol kullanarak, birbirlerinden birçok tavizi koparıyorlardı. Türkiye'de "Apo primi" denilen rantçı sistem, uluslararası alanda da daha büyük çaplı uygulama buluyordu. Tüm Avrupa, Rusya, ABD ve en son Kenyalı bürokratlar da nemalarını alacaklardı. Şahsımda bir halkın özgürlük istemlerinin böylesine maddi çıkarlarla pazarlanması çok alçakçaydı.

İtalya'da psikolojik savaş sonuç veriyordu. En ufak bir fırsatta çıkmaya hazırlanıyordum. Moskova temsilcisi Numan Uçar'ın köylü basitliği komplonun derinleşerek sürmesine yardımcı oldu. İtalya temsilcisi Ahmet'in de pasif ve sorumsuz hali, olup biteni tam anlamaktan uzaktı. Hepsi kendi basit dünyalarında çoktan tükenmişlerdi. İtalya'dan çıkışta hem ben, hem Başbakan D'Alema rahatlamıştı.

D'Alema kötü bir demokrasi ve insan hakları sınavını vermişti. İtalyan sermayesi karşısında ürkekti. Hukuk ve demokrasinin gür sesi olsaydı, özgürlük tarihine katkısı unutulmaz olurdu.

Tekrar Moskova'ya vardığımda, büyük ihtimalle oyunun son perdesi bilinerek hazırlanmıştı ve oynanıyordu. İtalya'dan çıkartılmam, her iki tarafın karanlık güçleriyle yetersiz PKK temsilcilerinin safdilce yaklaşımlarıyla gerçekleşmişti. Süreç, çarmıh veya tabutun hazırlanması süreciydi. Moskova'dakiler ilk çivileri sıkı vuruyorlardı. İlk defa suratlarında dostluğa hiç yer vermeyen görüntülerle tanışıyordum. Belli ki, karar üst düzeyden ve kesindi. Bilinen akıbette üzerine düşeni yapıyorlardı. Oyun ve zorbalıkla bir kargo uçağına bindirip, sonradan Tacikistan'ın Başkenti Bişkek olduğu anlaşılan köy evi gibi bir yerde bir haftalık bir tutukluluktan sonra, aynı statü içinde Petrograd yoluyla garip dost gibi görünen ve emekli general olduğu söylenen Naksakis'le Atina temsilcisi Ayfer, özel bir uçakla gelip Atina'ya doğru yola çıktık. Uçağın devlet bağlantısı açıktı. Önce Romanya'ya indirilmek istendi. Naksakis teslim etmenin burada gerçekleşeceğinin Simitis'le kararlaştırıldığını iddia etmektedir. Doğru olabilir. Kabul etmeyince, zorunlu olarak Atina'ya indik. Aynı cehennem zebanileri, Stavrakis ve Kalenderis bekliyorlardı. Yalnız bu bir gün sonra olacaktı. İlk gün geldiğim gibi VIP salonundan geçip bir gün Naksakis'in kaynanası, halktan ve dost olan kadının evinde kalacaktım. Ona şunu demiştim. *"Panga los ihanet edebilir mi?"* Çok kesin *'hayır, seçim için bundan iyi bir fırsat olamaz'* diyordu.

Dışişleri Bakanı Pangalos açık bir hileye başvurdu. Resmen görüşmek amacıyla çağırdığı eve en üst düzeyde istihbarat ekibi yollamışlardı. Dostça olmayan tehditkar bir üslupla *"Sana sabah saat dörde kadar süre tanıyoruz. Aksi halde bildiğimizi zorla yaparız"* dediler. Bu bir düşmanca yaklaşımdı. Geçek suratlarını gösteriyorlardı. Önceden anlaşmış oldukları açıktı. Geriye benim halen devam eden dostça güvenimi kullanıp istedikleri yere çekmekti. Kenya çok önceden CIA ile birlikte hazırlanmıştı. Bunu sonra anlayacaktım. Çok güvendiğim Kalenderis, Yunan devletinin şerefi üzerine söz vererek, tehlikeden uzak bir yer olarak eski Yunanlıların etkili olduğu Kenya'da 15 gün içinde Dışişleri Bakanı'nın hazırladığı Güney Afrika pasaportuyla çözüm bulunduğunu söyledi. Dosta güven esas olduğu için kabul etmemek olmazdı. Yanımda ciddi bir uyarıcı yoktu.

Tam anlayamadığım tercüman Melsa, uyuşuk hareket ediyordu. Sahteliklerini çözebilirdi. Ayfer'i alıkoymuşlardı. Aslında tecrit edilmiştim.

Bu süreçte ihaneti dolaylı yoldan anlatmak isteyen birkaç harekete tanık oldum. Şoför binmem gereken uçağa sert bir vuruş yaptı. Bunun bilinçli bir tavır olduğu kanısındayım. Uçak kalkamadı. Fakat daha sonra hemen İsviçre üzerinden olduğunu tahmin ettiğim yerden, çok özel bir uçak Yunanlı olmayan ekiple gizli bir askeri havaalanında beni bekliyordu. CIA veya İngiltere istihbarat uçağı olma ihtimali yüksekti. Binmeden önce taksi şoförü on defadan fazla gidip geldi, uçağa bir türlü varmak istemiyordu. Bundan da bir sonuç çıkarmadım. Dostluğun kitabında böyle ihanetlere yer olmayacağına o kadar inanmıştım ki, birisi o anda bana "kaçırılıyorsun" deseydi, terslerdim. Çünkü insanlığın kitabında buna yer yoktu.

Daha sonra her şeyin planlı olduğu anlaşılacaktı. ***Kenya Büyükelçisi Kostulas*** beni rahatlıkla havaalanından aldı. İlk konuşması manidardı. İngilizler ve Almanların biraz şerefi olabileceğini, ama Yunanlıların pek şerefi ve onuru olmadığını hissettirmek istedi. Bu sözlerinden bir anlam çıkarmak imkansızdı. Zorla BM toplantısına bırakmak niyeti vardı. Bundan da bir şey anlayamadım. Daha sonra benimle birlikte yemek yemekten de vazgeçti. Hiç oturmamaya çalışıyordu. Belli ki son günleri geçiriyordu. Atina'dan gelen direktifle mutlaka elçilikten atılınam isteniyordu. Dört goril gönderilmişti. Direneceğimizi belirtince vazgeçtiler. Dışişleri, Kamu, Adalet ve İstihbarat Bakanlıkları sabaha kadar bakan düzeyinde telefonla Elçilikten çıkarılınam gereğini belirtip orta yere atılmamda kararlı görünüyorlardı. Kostulas, Kenya Dışişleri Bakanı'nın İstihbarat Başkanı oğlunun olduğu bir toplantıya gidip, her şeyin bilindiğini, fotoğraflarımın bile çekildiğini, tanınan sürenin 15 Şubat'a kadar olduğunu, çıkmazsak zorla bunu gerçekleştireceklerini karar olarak bana aktardı. 15 Şubat'ta çıkınazsak, öldürme dahil her şey olabilirdi. Dolayısıyla o gün çıkınak kaçınılmazdı. Kalmak; baskın, direnme ve silahlı çatışma süsü verilerek öldürülmek olacaktı.

Kalenderis'in son büyük ihaneti şuydu: *"Simitis'le konuştum. Mısır üzerinden Hollanda'ya gidebileceğimize dair güvence verdi"* dedi. Olduğu gibi kabullenmekten başka bir seçenek yoktu. Daha önce de Beyaz Rusya'nın Başkenti Minsk üzerinden bir Hollanda seferi düşünülüyordu. Aslında bu da tertipti. Büyük ihtimalle Şam çıkışın-

dan beri her şey CIA, İngiltere ve Yunan istihbaratının halen içyüzü tam bilinemeyen bir planı gereği yönetilmekteydi. Tarihin en büyük provokasyonlarından birisi olarak hazırlanıldığından kuşkum yoktur. Ama gerçek içyüzü konusunda her şeyi bildiğimi söylemem olanaksızdır. Bunu ancak kendileri bilebilir. Yapabileceğimiz, ortaya çıkan gelişmeleri doğru yorumlayabilmektir. Kenyalı polisi Elçiliğin içine kadar almışlardı. Gitmememin baskın anlamına geldiğini açıkça hissettiriyorlardı. Yetkili birkaç cümleyle şunu söylüyordu: *"Biz ülkemizde kan dökmek istemiyoruz."* Bu arada ilaç, uyuşturucu kullanma durumları olabilirdi. Mutfakçılar mutlak anlamda Elçiliğe bağlıydı. Durumum bir nevi uyurgezer gibiydi. Dolayısıyla sağlıklı düşünmeden alıkonulmam için gerekli dozajda ilaç kullanmış olmaları bu süreçte yüksek bir ihtimaldi. Çok açık kuşkulu durumları bile çözmememin bir nedeni de uyuşturucu etkisi olabilir.

Bindiğim uçağın etrafında yeşil gözlü ve sarışın, kumral, uzun boylu ve ellerinde otomatik tüfekli adamların tertibat aldığını fark ettim. Bunların CIA ve MOSSAD elemanları olmaları yüksek bir ihtimaldi. Elçilikte fotoğrafları çekenlerin de MOSSAD'dan olmaları daha yüksek bir ihtimaldir. Uçağın içinde Türk Özel Timi üzerime çullanıp beni yere yatırdı. Üzerimdeki her şeyi alıp bantlarla kıskıvrak her tarafımı bağladılar, gözlerime de aynı kalın bantları takıp uçağın arkasına bıraktılar. Uçak Cavit Çağlar'ındı. Doğruyol hükümetinin niteliğini yansıtan bir olaydı. Uçak iki defa indi. Biri Mısır, diğeri ya İsrail ya Kıbrıs'tı. Gemiyle adaya getirildiğimde, 16 Şubat sabahıydı. Uçakta gözlerimin ilk çözülmesiyle söylemek istediğim mesaj şuydu: *"Bu başarı sizin değildir. Size dostluk yaptıklarını söyleyenler, dürüst davranmıyorlar. Bu oyunu her iki tarafa oynamak istiyorlar. Ben hiçbir zaman Türklük düşmanlığını yapmadım. Ana tarafından kan bağlılığı bile vardır. Barış ve kardeşlik tek doğru yoldur. Bundan sonra mücadelemi bu temelde yürüteceğim kesindir."* Aslında ilk tavrım, sonuna kadar konuşmamaktı. Fakat hemen anlaşılıyordu ki, bu tutum komplonun olduğu gibi gizli kalmasına yol açardı. Komployu açıklamak için yaşamak daha doğruydu. Yolda uçaktan indirdiklerinde ve biraz sürüklediklerinde, *"Faili meçhule mi götürüyorsunuz?"* dediğim zaman, *"Bu şansı sana vermeyeceğiz. Ağzını kapat, yoksa biz kapatırız"* dediklerini hatırlıyorum.

Beni adada ilk karşılayan, yarbay rütbesinde ve Genelkurmay Başkanlığı'nı temsil ettiğini belirten bir subaydı. Dedikleri özce şöy-

leydi: *"Bu işte çok oyun var. Biz kardeşlikle halletmek istiyoruz. Bu tertiplere fırsat vermeyeceğiz."* Bu, pek beklemediğim bir tavırdı. Güvenirliğini hiçbir zaman ölçecek durumda değildim. Taktik yanıltmayla birlikte, bir politikayı da dile getirmiş olabilirdi. Bekleyip görmekten başka bir seçenek yoktu. On gün koşulları çok ağır bir hücrede kaldım. Emniyet, MİT, Jandarma ve Genelkurmay istihbaratı dörtlü çapraz halinde bir soruşturma yürüttüler. Kaba bir baskı ve küfür yoktu. Fakat manevi, psikolojik ortam benim için çok ağırdı. Dayanabilmek mucizeydi. On gün boyunca doğru bildiğim ve bulduğum biçimde konuştum. Tavır koydum. Bir kısmı yayınlandı. Bir kısmı yayınlanmadı. Farklı bir devlet yüzüyle karşılaştığım kesindi. Olgun yaklaşıyorlardı. Oynanan oyunların ne kadar içinde veya karşısında olduklarını kestirinem zordu. Esas aldığım tutum, baştan sona halkların onurlu barış ve kardeşçesine yaşama birlikteliğine fırsat veren bir çizgiyi inançla, kararlılıkla ve bilinçle savunmaktı. Bu durum ideolojik ve politik çizgime ters düşmüyordu. Ayrılıkçılığa ve meşru savunmayı aşan şiddete tavır alınam ideolojik hattım gereği olduğundan rahatlıkla tavrını sürdürdüm.

İmralı yargılamasının meşru, evrensel ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin gereği olan bir temeli yoktu. İşin temelinde ağır bir komplo ve kaçırılma vardı. Mahkemenin bu koşullar altında olmaması gerekirdi. Ayrıca AİHS'ye aykırı birçok yönü olduğu AİHM'e de bildirilmiştir. Sembolik olan, genelde hazırlanan senaristleri ve yönetmenleri dışında olan bir tiyatronun kamuoyuna yönelik kısmının oynanması söz konusuydu. Savunmamı bir *"demokratik uzlaşıcı ve barış mesajı"* olarak vermem bana göre en doğru tutumdu. Kapsamlı bir savunma için ne süre, ne materyal, ne de hazırlık açısından psikolojik olarak uygun bir durum vardı.

İmralı sürecine ilişkin birçok açıklamalarım oldu. Umarım özü olduğu gibi kitaplar halinde yayınlanır. Buradaki hususları tekrarlamam fazla anlamlı olmaz. Kaldı ki, bu savunmam tüm avukatlarla diyaloglarının ideolojik, siyasi ve moral temelini vermektedir ve tamamlayıcı nitelikte görülmelidir. Bazı çevreler içte ve dışta olmak üzere tavrını tahrip etmek istediler. En sakıncalı durum buydu. Sağlık ve ölümümden bile daha önemli olan bu hususları sürekli açıklığa kavuşturmak istedim. Yaygın olarak yapılan, "Derin devlet ve Genelkurmay'la anlaştığım, uzlaştığım veya teslim olduğum" biçiminde bir propagandaydı. Bu propaganda amaçlıydı; hem iç hem de dış

taraftarları, bununla gerçek yüzlerini gizlemek istiyorlardı. Bir uzlaşma olsa, durumu ilan etmeyi bir onur bellerdim. Böyle bir durumun olmadığını hep vurguladım. Ateşkes konusu üzerinde ise, 1993'ten beri duruyordum. En son Şam'dayken, tek taraflı olarak ilan ettiğim 1 Eylül 1998 ateşkesine bağlı olarak, 1 Eylül 1999'da koşullar elverdikçe ve makul bir süre kalınak üzere sınırların dışına çekilmeyi, ateşkesi daha gerçekçi kılma kararlılığı temelinde ikinci bir adım olarak attım. Mevcut durum, zorunlu koşullar nedeniyle sınırlı bir gücün içeride, büyük bir kısmının dışarıda meşru bir savunma temelinde üstlendiği, "demokratik uzlaşı ve barış için diyalog" beklentili bir pozisyon biçimindedir.

Siyasetin, hükümet ve parlamentonun çözüm aramamasının sorumluluğunun kendilerine ait olduğu, mevcut durumun her bakımdan riskler taşıdığı bilinen bir husustur. Bu durum olumlu temelde aşılınazsa, daha büyük ve uzun süreli bir şiddet sarmalının ortamı kaplaması tehlikesi göz ardı edilemez. Uzlaşma, ***"demokratik ve laik cumhuriyet"*** kavramının özlü olarak hayat bulınasında aranmaktadır. Türklerin tarih boyunca Anadolu'da oluşturdukları tüm siyasi oluşum ve devletlerde Kürtlerin payının olduğu, bunun en son örneğini Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve ondan önce verilen ulusal kurtuluş savaşıyla kanıtlandığı iyi bilinmektedir. İsyanlar nedeniyle inkar edilen ve günümüze kadar değişik biçimlerde süren bu politikadan vazgeçilınesi halinde, çözüm olanağının ortaya çıkacağına inanılınakta ve beklenmektedir. Kürtlerin özgür yurttaşlar ve halk olarak, evrensel hukuk ölçüleri de göz önüne getirilerek cumhuriyetle bütünleşmesi stratejik bir yaklaşım olarak görülmektedir.

PKK'nin yeni dönem program, strateji ve taktiklerine yansıyan bu tutum, savunmamın ilgili bölümlerinde genişçe açıldığı için tekrarlamayacağım. Politika ve tavır belirlemesi gereken, devletin üst düzeyidir. Bu gerçeklik sadece Türkiye Kürtleri için değil, tüm parçalardaki Kürtler için stratejik bir yaklaşım olarak öngörülınektedir.

Gerçek bu kadar açık olduğu halde, PKK'ye yönelik tavırların önemli bir kısmı, sarsılan ve açığa çıkan çevrelerin çok çirkin ve hain yüzlerini gizlemek için *"Apo Kürt meselesini İmralı'ya gömüyor"* iftiralarıdır. Bunları çok iyi takip edip hesap sorma büyük önem taşımaktadır.

Özellikle son on yıldır amansız bir ihanet dayatmasıyla, hem Güney Kürdistanlı işbirlikçiler tarafından, hem de Avrupa'ya sığınmış,

her bakımdan Avrupa'ya bağlanmış, moral değer tanımayan ve tüm yaşamlarını anti-Apoculuğa bağlamış kesimlerce yürütülen bu iftira ve karalama kampanyası kendilerini kurtaramayacaktır. PKK savaş ve barışçıl tutumuyla ortadadır. Gücü, şehitleri ve halkı da ortadır. Bunlar neredediir? Savaş istiyorlar. Kim engelliyor? PKK'yi kışkırtmakla kime, hangi güce hizmet ediyorlar? Dürüstlerse meydan açıktır. Kürt meselesini dağda, ovada, şehirde, köyde, içte ve dışta temsil etsinler. Sonuna kadar direnerek bir örnek göstersinler ki, sahtekar ve iftiracı olmadıklarını kanıtlamış olsunlar.

Güneyli işbirlikçiler on yıldır PKK'nin sırtında otonomi hayali ile yaşıyorlar. Hem YNK hem de KDP, bağlı ve uydu güçleri ile PKK'ye karşı korkunç tavırlar geliştirdiler. Onlar için iki yol vardı: Ya samimi bir özeleştiriyle demokratik uzlaşı ve barışa gelmek, ya da hak etmedikleri ve PKK'siz gerçekleşmeyecek otonomiden vazgeçmek. Bunların kırk yıldır yürüttükleri siyaset ve diplomasi Kürt halkına dört bin yıllık yabancı tahakkümden daha fazla zarar vermiştir. Hiç olmazsa bundan sonra dürüst olmayı, barış ve demokrasiye gelmeyi bilsinler. Aksi halde dünya da gelse, içinde bulundukları durumdan kurtulamayacaklarını görsünler. Tüm şehitlerin, yoldaşların, halkın ve benim kararlılığımın bu olduğunu unutmasınlar.

Benim İmralı sürecim bu savunmamın ruhuna uygun olarak devam edecektir. Tutumum; yarın olacakmış gibi barış ve demokratik uzlaşıya her an hazır olmak kadar, yarın benden başlayacak bir imha savaşına da sonuna kadar karşı olmak ve her zaman inançla, kararlılık ve hazırlılıkla buna cevap vermektir. Bunun dışında ne yaşam tanıdım, ne de anlarım. Çok büyük yetersizlikleri olsa da, umut ve bağlılıklarını her zaman bana sunanların, bu gerçeğin ne anlama geldiğini tüm yönleriyle anlamaları ve içinde bulundukları koşullara göre gereğini yapmaları, kendileri için de bir yaşam sorunudur. Bağlı olmayı bilmek ve ölçülerine göre hareket etmek son derece önemlidir; yaşamını olası her tür gelişmeye karşı tümüyle örgütlü ve hazırlıklı tutmayı gerektirir.

İnanıyorum ki, bu savunmamla eksik kalan ve soru işareti uyandıran birçok hususa kapsamlı cevabımı vermiş bulunuyorum. Halkımıza ve yoldaşlara, başta Türk halkı olmak üzere tüm komşu halklardan ve dünyadan dostlara, beklentilerine ve en azından çok merak edilen ve halen yaşadığım ağır koşullar altındaki İmralı sürecine ilişkin yanıtları en kapsamlı bir biçimde vererek borcumu ödemiş ol-

maktayım. Eleştirilerini aynı sorumluluk altında geliştirmeleri ve eleştirilerimin gereklerini yapmaları da benim kendilerinden beklentim ve hakkımdır.

Halkımız üzerinde Sümerlerden beri geliştirilen kolonileştirme çabalarının ayrılmaz bir parçası olan ve esas olarak dost görünümünde işbirlikçi güçlere ve kişilere dayalı komploların en kapsamlısı olarak hayat bulan 9 Ekim-15 Şubat komplosu, istediği ve planladığı sonuca ulaşmaktan uzaktır. 20. yüzyılın tüm hainlerini ve işbirlikçilerini en üst emperyalist irade altında birleştiren bu komployu bir tarihi Anadolu ve Mezopotamya barışına dönüştürmek, görev olarak halklarımızın ve tüm sorumlu güçlerinin önündedir. Bu göreve sahip çıkmak, hem ülkenin güçlü bütünlüğü ve hem de laik ve demokratik cumhuriyetin özlü birliği için tek doğru tutumdur. Bu aynı zamanda tarih boyunca arzulanan onurlu barışın, kardeşliğin, özgürlük ve eşitliğin de yoludur.

b- 15 Şubat komplosu halklar için kalıcı barış ve demokrasiye dönüştürülebilir

15 Şubat komplosunu tarihi açıdan yorumladığımızda önemli özellikler ortaya çıkmaktadır:

1- Komplonun genelde Doğu-Batı çatışma çizgisi üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Beni Anadolu'nun, Türkiye'nin zayıflatan noktası olarak değerlendirmektedirler. Batı'nın şımarık çocuğu ve uç noktası olarak Yunan siyaseti beni hep ilkesiz, sadece zarar veren bir pozisyonda görmek istemiştir. Tersine ilişkimin kendilerine zarar vereceğini görür görmez ateşe atmaktan çekinmemiştir. Fakat son komplodaki rolü, esas olarak dostluğu kullanan hain işbirlikçilik biçimindedir. Bizzat planlayan ve uygulayan değil, daha çok taşerondur. Bu taşeronluk karşılığında ilerde Kıbrıs ve Ege konusunda taviz beklediği çok açıktır. Sonraki gelişmelerde bu husus fazlasıyla açıklığa kavuşmuştur. Bizzat teslim etme emrini verenin Başkan Clinton olduğu özel temsilcisi Blinken tarafından basına açıklanmıştır. Bunu terörizme karşı tavırla izah etmek dar bir yaklaşım olur. Bunun arkasında İsrail'in olduğu kesindir. İsrail sağının savaş yanlısı aşırı uç kesiminin Türkiye'ye verdiği sözle bağlantısı güçlüdür. Dönemin İsrail Başbakanı sağcı blok Likud lideri Benyamin Netenyahu'dur. İsrail Ortadoğu'nun stratejik dengesinde Türkiye'yi yanında tutmak için komplonun gerçekleştirilmesinde baş aktör durumundadır; fakat yal-

nız değildir. Ayrıca İsrail sol demokratlarıyla, Şimon Perez çizgisiyle bağlantısı olacağını tahmin etmiyorum. Unutmamak gerekir ki, İzak Rabin suikastı da sağ uçlarla bağlantılıdır. Clinton, komplonun hazırlıkları yoğunlaştığında Monica şantajıyla etkisiz duruma getirilmiştir ve İsrail lobisinin bir dediğini iki etmeyecek durumdadır. Hem karısı Hillary hem de Monica'nın elinde şantajla birçok başkanlık kararını çıkarmak imkan dahiline girmiştir. Burada İsrail ve Yunan stratejisi arasında Türkiye konusunda geçici bir işbirliği durumu doğmaktadır. Clinton bunu koordine etmektedir. Koordinasyonun temelleri Londra'da atılmış olup, beni izole ederek Kürtleri ve PKK'yi kendi kontrollerine almanın hesabı çok güçlüdür. Benim önderlik konumum Kürtler üzerinde geleneksel Batı politikasını sarsmaktadır. Olayın özü de bu gerçekliğe dayanmaktadır. Avrupa bu nedenle tasfiye edilmemi çıkarlarına uygun bulmuştur. Çünkü uzun süredir yürüttüğü Kürt politikası yine benim yüzümden boşa çıkmaktadır. Birleştikleri daha genel bir özellik, Doğu kültürünü benim şahsımda çözememiş olmalarıdır.

2- Bu husus teslim edilmemin psikolojik ve kültürel gerekçesini teşkil etmiştir. Batı kültürünün beni eritebilecek bir yapıda olamaması, dışlanması gereken bir kişilik olarak görülmemde etkili olmuştur. Maddi, ekonomik çıkarlar belirleyici olmakla birlikte, kültürel temel de göz ardı edilemez. Güya ikinci bir Lenin veya Humeyni çıkarmak istemeyen havaları etkili olmuştur. Kendi kültürlerinin işbirlikçisi veya taklitçisi olmayan, kendini aşağılayıp onları üstün olarak kabul etmeyen birisine hiç de hoşgörülü yaklaşmadıkları netçe ortaya çıkmıştır. Uygar-barbar çizgiyi bu olayda korumuşlardır. Kişiliğim konusunda uzun süre gözlem yaptıkları belliydi. Kendi mentalitelerine aykırı olduğumu çoktan kararlaştırmış gibi bir atmosferde buldum kendimi. Bu atmosfer bilinçli yaratılmış bir durumdu.

3- Avrupa kapitalizminin son iki yüz yıllık Kürt politikasına özünde bağlı kalınmıştır. Bu politikanın temelinde, başta Türkler olmak üzere İran ve Arapları kendine bağlı kılmakta Kürtleri bir tehdit aracı olarak kullanma yatmaktadır. Ben Kürt sorununda ya savaş ya barışla nihai bir çözümü zorlamaktaydım. Onlar ise bu sorunu hep ellerinde kullanacakları bir koz olarak bulundurmayı esas almaktaydılar. Bu silahın ellerinden alınması hiç de çıkarlarına gelmiyordu. Geleneksel sömürgecilik politikasının en kirli bir kalıntısı olarak değerlendirmekten vazgeçmek istemiyorlardı. Stratejik olarak çözümlen-

miş bir Kürt sorunu, onlar için henüz zamanı gelmemiş bir konuydu. İran, Irak ve Türkiye ile hesaplarını tam olarak görünceye kadar Kürt kozunu saklı tutma pozisyonu açıkça görülüyordu. Bu, tıpkı Türkiye'de bazı kesimlerin çıkarlarını sorunun sürüp gitmesine bağlamaları gibi bir tavırdır; Kürtler açısından *'ne öl ne kal'* politikasıdır. Ölmeyecek kadar sahip çıkma, yaşamayacak kadar uçurumda tutma gibi vahşi bir yaklaşımdır. Biraz destek verselerdi, doğru temelde son derece olumlu koşullar doğabilirdi. Örneğin bugünkü Kosova ve Makedonya'da gösterdikleri yaklaşımı Kürtler için de ısrarla sergileseler, sorunlar çoktan hal yoluna girerdi. Benzer bir durum İsrail ile Araplar ve Rusya ile Çeçenler için de geçerlidir. Çıkarları sorunların uzun vadeli sürmesinde yatmaktadır. Ama Avrupa'nın içini, yakınını ilgilendirdiğinde, hızlı ve yoğun davranabilmekte ve çözüm geliştirebilmektedirler. Benim durumum konjonktürel olarak bu tür çözümü çıkarlarına uygun kılmadığından dışlanmayı olağan kılmaktadır.

4- Teslim edilmemde Kürt özgürlük hareketi ve Önderliği'nin tasfiyesi belirgin bir amaçtır. Kürt işbirlikçilerle yıllarca yürütülen ilişkiler bu tasfiyeyle tekrar işlevsel kılınmak istenmiştir. Güya liberal-demokratik Kürt önderliği yaratılacak, her devletin kendisi için hazırladığı Kürt ögeler doğacak boşluktan çeşitli örgütler yaratacaklardı. Bu konuda Almanya başı çekmektedir. Alman yanlısı Türk, Kürt, Arap ve İranlı gruplar yaratmak, eski bir Ortadoğu politikasıdır ve bu politika Enver Paşa'dan beri işlevsel olmuştur. Iraklı Kürtler bu politikanın kurdu olmuşken, son dönemlerde Türkiye'de de ileri adımlar atılmak istenmiştir. Dış güçlerin himayesi altında palazlanmak bir geçim tarzına dönmüştür.

Kürt özgürlük hareketinin tasfiye edilmemesi, bir kez daha tasfiye ve parçalama çabalarına ağırlık vermeye yol açacak ya da dağılıp gideceklerdir. Ayrıca sınırlı da olsa gelişen barış koşullarını istismar etmeye çalışacaklar; özgürlük hareketinin özgür sivil toplumu yaratamaması istismar çabalarını arttıracaktır. Dolayısıyla gerek eski tarikat tarzı gerici örgütlenmelere, gerekse işbirlikçi sahte sivil toplum kuruluşlarına dikkat etmek, halkı aldatmalarına fırsat vermemek büyük önem taşır.

5- İmralı sürecini Anadolu ve Mezopotamya'nın kardeş kültürlerindeki barışın dirilmesine vermek savaştan daha zor, sonuçları ise daha devrimci ve üretkendir. Kültürel varlıkların özgür kullanımına dayalı bir barış, ***Anadolu ve Mezopotamya Rönesansı*** ile Türkiye

Cumhuriyeti'nin devrimci özüne de en doğru yanıt olacaktır. Her savaşın bir barışı olduğu ilkesini gözeterek, halkların çıkarına en uygun barış çabaları son derece gerekli ve önemlidir. Savaşlarının barışını getiremeyenler başka güçlerce hem de kendileri aleyhine kullanılmaktan kurtulamazlar.

Barışı araştırmak ve sınırlı da olsa geliştirmek, kayıp veya boş işlerle vakit kaybetmek anlamına asla gelmez. Savaşlarının gerçekçi barış yollarını geliştiremeyenler, askeri olarak kazansalar bile sonunda boşa çıkarılmaktan kurtulamazlar. Barış konusunda yanlış bir hesap en önemli askeri kazanımları bile anlamsızlaştırır. Halkına ve askerine karşı sorumlu önderler barış sorunlarını en az askeri sorunlar kadar incelemeyi ve gerçekçi çözümler bulmayı amaç edinen kişiliklerdir. Bunu beceremeyen önder ve komutanlar kaybetmekten kurtulamazlar.

İmralı sürecindeki barış çabalarına yönelik tutumların kimlerden kaynaklandığına bakıldığında, sürekli yozluk, marjinallik, hizipçilik ve düşmanlığı bir sanat haline getirenlerin bunda rol oynadığı görülecektir. Çünkü anlamlı ve ciddi olan bir barış; sahte, topluma hizmet etmeyen ve bireyi yüceltmeyen kaosu ortadan kaldırır, yasadışı durumları önler, düzenin meşru geçim ve yaşam tarzını egemen kılar. Yeteneği ve yaşam tarzı buna göre denk olmayanlar ve zamanında dönüşmeyenler, barışı ne anlar ne de isterler. Bunlar savaşın acılarını ve zorluklarını da bilmezler. Buna rağmen sürecin ciddiyeti görülmelidir. Tam başarıya gitse de gitmese de, bu süreç önemlidir. Bunun ardından gelişecek bir savaş bile eskisinden farklı olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinin yaşadığı en uzun süreli krizi, geçmiş savaşın sonucudur. Bu doğru itiraf edilmeden ve adil bir barışa dönüştürülmeden kriz ortadan kalkmaz. Çünkü nedeni doğru teşhis edilmek istenmiyor. O halde tedavi de doğru olmayacaktır. Türkiye 2000'li yıllarda bu çelişkiyi yaşamaktadır. Kriz ya yeni, ya daha kanlı bir savaşla, ya da adil ve onurlu bir barışla ortadan kaldırılabilir. Aksi halde günlük olarak yaşanan toplumsal kabustan kurtulamaz.

6- İmralı süreci Kürt halkı için ve kurumsal olarak benim açımdan üçüncü doğuş dönemidir. Birinci dönem, tarımcıl köy toplumunun 20. yüzyılla çelişen koşullarındaki anadan doğuş ve resmi model topluma kadar geçen süreyi kapsar. Bu dönem arada 15 bin yıllık tarih bulunan bir kopuş sürecinin büyük anlam ve yetersizlikleri içinde geçti. 15 bin yıl öncesi, sonrası yaşam ağı çözümlenememektedir.

Bu çözümsüzlük, aile içi ve köy sosyal savaşımına yol açtı. Bir köy isyancısıydım. Bu isyan resmi topluma geçişe kadar devam etti. Daha sonra bu sürece ilkokulla başlayan ve çeşitli aşamalardan geçerek oligarşik cumhuriyete karşı başkaldırıya kadar devam eden ikinci yaratılış süreci eklendi. ***Don Kişot***'un yeldeğirmenine saldırısına benzeyen bu dönem, sorunların açığa çıkmasına ve daha da ağırlaşmasına yol açtı. Neolitik ve feodal toplumun çelişkilerine kapitalist özellikler de katıldı. Devrimci tarz olmadığı için, bir kargaşa ortamı egemen oldu. Başvurulan isyan kendi içindeki gericiliği bile çözümleyemedi. Yirmi yıl kadar süren bu isyan aşaması, bölge ve dünya çapında etkilemelere yol açtıktan sonra, önüne çıkan çıkmazların sonucu olarak İmralı sürecine dönüştü.

İmralı koşulları yalnız kişi olarak değil, cumhuriyet ve halk olarak üçüncü bir doğuş anlamına gelmektedir. İkinci doğuş şiddet ve savaşla doğmayı, temizlenmeyi ifade ediyordu. Doğada ve toplumda her olguda geçerli zıtlıkların varlığı ve birliği yasası gereğince şiddet temelinde yeterince uzun süren oligarşik cumhuriyete karşıtlık dönemi, yerini demokratikleşmeyle gerçekleşecek olan laik ve demokratik cumhuriyete bırakacaktır. Çelişkisiz gelişme sağlanamayacağı gibi, çözümsüz kalan anlamsız çelişkilerle sürekli boğuşmakla gelişmenin sağlanması şurada kalsın, ancak tahribat, yıkım ve krizler gelişebilir. Türkiye çelişkilerini yeterince anlamakta ve zamanında çözmekte geciktiği için doğal olarak kriz sürecine girmiştir ve bir türlü çıkamamaktadır.

Süreç tüm güçler açısından yeniden bir doğuşu ve şekillenmeyi zorlamaktadır. Devletten ekonomiye, siyasetten hukuka, ahlaktan sanata kadar her alan sarsılmakta, bunalmakta ve krizle birlikte çözümü aramaktadır. Benim İmralı sürecim bu gerçeği tetikleme anlamına da gelmektedir. Nasıl ki daha önceki süreç ***'ben ve savaş'*** olgusu olarak anlam bulmuşsa, bu yeni süreç de ***'ben ve barış'*** olgusu anlamına gelmektedir. Kurumsal olarak varlığımın temel bir parçası, Kürt özgürlük bilinci ve iradesidir. Savaşla deneyimden geçen bu bilinç ve irade şimdi barış sürecinden geçmektedir. Savaş süreci antifeodal ve antioligarşik cumhuriyet olarak kendini formüle ederken, barış süreci ***'demokratik ve laik cumhuriyet'*** olarak özde ve biçimde kendini yenilemek biçiminde ifade etmektedir. Ayrılık ve şiddet istenmiyor ve sistemden tümüyle dışlanmak isteniyorsa, Kürtlerin emekleriyle tarih boyunca Türklerle yaşadıkları devletleşme ve ulus-

laşma sürecinden zorla, inkar edilerek dışlanmaması gerekmektedir. Barış, siyasetin ve hukukun Kürtlerin kültürel varlıklarını diledikleri gibi özgürce yaşayarak cumhuriyetle bütünleşmelerine yer vermesini şart kılmaktadır. Özgür Kürt iradesinin inkarına dayalı cumhuriyet oligarşiktir ve bunun şiddeti ve ayrılığı doğurması kaçınılmazdır. Özgür birliğe, yani demokratik uzlaşıya açık olması, barış ve birlik içinde yaşamak demektir. Bunun uygulanmaması, oligarşik cumhuriyetle demokratik cumhuriyet arasındaki mücadelenin henüz sonuçlanmamasından ötürüdür. Bu açıdan sembolik olarak İmralı süreci tarihi bir evreyi işaret etmektedir. Bu süreç ya barışı doğuracaktır; ya da eğer bunda başarılı olunmaz ve oligarşik cumhuriyetin inkar ve imha politikaları devam ederse, o zaman bunu daha yoğun ve kapsamlı bir şiddetle birlikte ayrımın derinleştiği bir süreç izleyecektir.

Türkiye'nin tarihinde ilk defa en derinliğine yaşadığı krizin altında bu temel gerçeklik yatmaktadır. Çözümleyici saha olan siyaset olgusunun meclis ve hükümet olarak konuyu gerçekçi ve zamanında ele alıp üstüne düşeni yapmaması, sorunların üstünü örtüp çürümeye ve çözümsüzlüğe terk etmesi, basında da yoğun işlendiği gibi krizin kaynağının siyaset olduğunu göstermektedir. Siyaset idam kararını üzerimde Demokles'in kılıcı gibi sallayarak sonuç alacağını sanmakta ve en büyük yanlışı burada yapmaktadır. Bu yaklaşım Türkiye'yi dıştan ve içten dayatılan ve özünde rantçılık ve yolsuzluk çetesine dayanan bir sisteme, dolayısıyla krize mahkum etmekte; her yıl, hatta her ay milyarlarca dolar maddi kayıp verdirmekte, manevi olarak da derin acılara ve sıkıntılara boğmaktadır. Madem on beş yıllık savaş, toplam bilanço olarak 40 bin kişinin ölümü ve yüzlerce milyara varan maddi kayıp söz konusudur; o halde yapılması gereken bu olguyu bütün tarihsel, toplumsal ve uluslararası koşullar içinde ele alarak doğru bir tanımlamaya ve çözüme gitmektir. Bu yapılmadıkça, krizin çok boyutlu olarak daha da tırmanması kaçınılmazdır.

Kişi ve Önderliksel kurum olarak İmralı sürecim, bu çerçeve altında sorunu değerlendirmeyi gerektirmektedir. Faydacı ve ucuz kullanmacı zihniyetlerle bu gerçekleşmeyince, ister resmi devlet çevresinden, ister işbirlikçi Kürt çevrelerinden gelsin, geliştirilen inkar, iftira ve imhacı yaklaşımlar ucu yine çıkınaza dayalı bir savaş dönemini dayatmaktadır. Bu oyuna düşmemek için çok duyarlı ve anlayışlı davranmakla birlikte, İmralı'da maddi ve manevi imhama dayalı bir gelişmenin tüm Türk ve Kürt özgür irade güçlerinin imhaları anlamına

geleceğini bilerek, özgürlük savaşımının halklarımızın lehine sonuçlanması için, meşru savunma savaşının tüm stratejik ve taktik hazırlıklarının yarın savaş başlayacakmış gibi sağlam yürütülmesi, bu sürecin başarısının en temel koşullarından birisidir. İmralı'nın devlet, toplum, halkımız, PKK ve benim açımdan tarihi anlamı budur.

7- 15 Şubat komplosunun Avrupa, ABD ve AİHS açısından da doğru tanımlanması gereken bir anlamı vardır. Kürt özgürlük iradesine karşı girişilen ve kesinlikle hukuk dışı ve AİHS'ye aykırı olan gözaltı ve tutuklanma durumum, Türkiye Cumhuriyeti'nden ziyade, ABD ve AB kurumlarını hem hukuki hem siyasi olarak sorumlu kılmaktadır. Çünkü savunmamda kapsamlı olarak açıkladığım gibi, söz konusu güçler ve kurumlar sömürgeci bir siyasi anlayışla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni çiğneyen, hukuka aykırı bir tutum sonucu bu durumu yaratmışlardır. Dolayısıyla AİHM'e giderken, sadece Türkiye Cumhuriyeti'nin AİHS'ye aykırı durumunu değil, esas olarak AB ve ABD'nin şahsımda Kürt özgürlük iradesine karşı işledikleri hukuk ve ahlak dışı sorumluluklarını yargılamada göz önünde bulundurmak birincil öncelik taşımaktadır.

Avrupa'nın üç önemli başkentinde gerileceğim veya içine konulacağım çarmıh (Kürtçe kelime: dört çiviyle çakılmak) veya tabutluğuma çivi çakılmıştır. Sonra ince bir kapitalist oyunla Afrika yamyamlarının elinden Türk uçağına atıldım.

Çarmıha ilk gerildiğim yer, başkent Atina'dır. Atina, ister şaşkınlığından ister kör intikamcılığından esinlenen gerici bir kültür ve korkak bir ruhla, Anadolu üzerindeki üç bin yıllık egemenliğini kaybetmesinin acısını çıkarmak istemiş; benden Anadolu Türklüğüne karşı ucuz ve ilkesiz bir zafer beklemiştir. Bunun pek mümkün olmayacağına anlayınca, sanki benim sahibim kendileriymiş gibi, Kıbrıs ve Ege'de bazı tavizler karşılığında bir hediye paketi veya bir kurbanlık koyun gibi Türk hükümetine sunma ihanetinin tarihte eşi görülmemiş alçaklığını ve dostluk kitabında hiç yeri olmayan şerefsizliğini göstermiş; AB üyesi olarak, AİHS'ye karşı hukuk suçunu işlemiştir. Hiçbir karşı bahane ileri sürülmeden, bu olaydaki büyük ahlaksızlığı ve hukuk karşısındaki suçu nettir. Gerekirse bu, çok sayıda tanık ve açıklamayla kanıtlanabilir.

Yunanlı yazar ***Kazancakis***, ***"İsa'nın Yeniden Çarmıha Gerilmesi"*** romanını çoktan yazmıştır. Ama benim konumum bireysel değildir. Önderliği'ne ölümüne bağlı milyonlarca özgür iradeli Kürde de

çarmıha gerilme eylemi uygulanmıştır. Yunanlılar kendilerini tanrı Zeus'tan beri çok kurnaz sayabilirler. Zeus'un alnından yarattığı kızı tanrıça Athenna, hileyle Troyalı Hektor'u, kardeşi Deiphobos'un kılığına girerek savaşın ateşine atıp tasfiye edebilir. Böylece Anadolu'nun kapısını açabilir. Bu gerçeklik mitolojide geçer. Ama ben 2000'e bir kala, 20. yüzyılda yaşarken bu tuzağa düşürüldüm. Kendileri beni öldürseydi, bir komployla da olsa kaza süsü vererek bunu gerçekleştirseydi gam yemezdim. Kültürleri gereği olup biterdi. Ama hiçbir insanlık kitabında ve hiçbir ahlaki ilke içinde yeri olmayan paketleme usulü bir hediye halinde, 30 bine yakın şehidin acıları ve analarının gözyaşları arasında, hiç de hazır olmadığım ve hala benden bir şeyler umut ettikleri en kritik bir anda, Türk özel savaş timlerine teslim etmeye nasıl cesaret edebilir? Arkalarında ABD Başkanı Clinton varmış, o emretmiş. (Özel Danışmanı Blinken bunu resmen basına açıkladı.) Yunan hükümeti de dostlukla oynayarak bunu uygulamış.

Clinton o dönemde Senato'nun Monica skandalını yargılama kıskacı altındadır. Karısı Hillary ve sevgilisi Monica, ikisi de çok önceden hazırlanıp Beyaz Saray'ın içine sokulmuş iki Yahudi kökenli kadın ajandır. Yahudiler bu sanatı kendilerine Allah'ın verdiğini söylerler. İncil'de İbraniler bahsinde geçtiği gibi, ilk kadın ajan olarak fahişe Rahav'dan övgüyle bahsedilirken, Clinton Kızılderilileri avlayan beyaz adamın kovboy kültürlü haddini bilmez son temsilcisidir. Sırf yaşadığı Monica skandalından ucuz kurtulmak için, MOSSAD'ın şart kıldığı beni teslini etme iradesinin uygulanması, Yunan hükümetinin görevi olamazdı. Büyük ABD Başkanı'nın desteği için her şey yapıldı. Yoksa başka türlü bu komplonun ahlaksızlığı ve hukuk dışılığı göze alınamazdı.

İsrail, Türkiye üzerinden stratejik bir denge kurmak için beni kurban etme hakkına sahip olamazdı. Ortak atamız Hz. İbrahim bile insan kurban etmeyi ilk dinden kaldıran peygamberdir. Onun anısına, dinine saygı gereği, MOSSAD'ın bu kurbanlık eylemine girmemesi gerekirdi. Üstünlük için bir ahlaki sınır olmalıdır. Hiç olmazsa Yunan hükümeti bu kirli oyuna alet olmamalıydı. Türkiye üzerinde böylesine ince oyunlarla aralarında anlaşıp hiç de akıllı olabileceğine inanmadıkları benim gibi bir Kürdü, canlı bir atom bombası gibi kullanmamalıydılar. Bir gün Kürdün de aklının başına geleceği ve intikamını örgütleyebileceği hesaplanmalıydı. Binde bir de olsa bu

ihtimal hesapta tutulmalıydı. Ortodoks Hıristiyanlığı'nın merkezinde her bakımdan İsa Mesih'in ruhunu yeniden çarmıha geren bu suç böylesine ucuz işlenmemeliydi. Yahuda İskaryot'luğun çağdaş türevi olunmamalıydı. Daha da kötüsü, sahtekarca açıklamalarla bu vahim ahlaksızlıkla suçluluk örtbas edilmemeliydi. Fazla uzatmayacağım. Atina'da hazırlanan çarmıhın veya tabutuma ilk çivinin çakılmasının tarihi ve insani anlamı bu çerçevededir. Eğer dürüst davranmak esas olacaksa, bunun hem siyasi hem de hukuki yönlerinin kesinlikli göz önüne alınması gerekir.

İkinci çivi Moskova'da çakılmıştır. Buna hiç şaşırmadım ve kızmadım. Şikayet etmeyi de pek anlamlı bulmuyorum. En soylu değerlerine bile en aşağılık biçimlerde vurdumduymaz kalan Rusların ve hükümetinin herhangi bir insani ve ahlaki kaygı taşıdığına ihtimal vermedim. Ruslar para için feda etmeyecekleri bir değerin olmadığını bu dönemde fazlasıyla kanıtlamışlardır. AK (Avrupa Konseyi) üyesi olarak Rusya, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne bağlıdır. Dolayısıyla parlamento durumunda olan Duma'nın bire karşı 298 oyla kabul ettiği siyasi iltica istemimi göz ardı edip, beni zorla Rusya'dan atması hukuk dışıdır. Bu da AB ve AİHM'i ilgilendirir.

Avrupa'nın mukaddes başkenti Roma'da çakılan üçüncü çivi Papa'nın gözü önünde olmuştur. Her ne kadar başta büyük insan Aziz Paul da Roma'da ilk öldürülen Hıristiyan olmuşsa da, benim için ölümden beter bir süreç dayatılmamalıydı. Avrupa ve Roma çağdaş uygarlığı temsil ettiği iddiasındadır. Roma, 2000'e bir yıl kala Saint Paul'a yapılan bir uygulamayı ikinci kez denememeliydi. Aynen onun gibi ben de Şam'dan geliyordum. Uygarlık üzerine bazı gerçekleri dilimin döndüğü kadarıyla anlatacaktım. Neden bu kadar kabul etmez duruma geldiler? 66 gün demirden bir kafes içinde tutar gibi, her tarafıma çelik gibi polisler yerleştirerek davrandılar. Ben henüz adını bile kabul ettirememiş, hiçbir insani hak tanınmayan, tarihin en eski bir halkının varlığını ve özgürlük istemlerini dillendirecektim. Bunun Avrupa siyasi ve hukuki değerlerine göre bir hak ve demokratik talebi olduğu açıktır. Bu hakka hiç saygı gösterilmedi. Kaçırtılmam için her şey yapıldı. Çarmıha gerilmenin bütün psikolojik işlevleri yerine getirildi ve postalandım. AİHM gerçekliğin bu yönü üzerinde durup, AB'ye biçim ve ruh vermiş olan başkent Roma'da neden böyle bir durum gelişti diye hesap sormalı ve gereğini göz önüne getirmelidir.

Kenya'nın başkentine kaçırılınam tamamıyla Avrupa ve ABD'nin ortak iradesiyle gerçekleşmiştir. En aşağılık rolü de şımarık çocukları Yunan hükümetine oynatmışlardır. Bunun hikayesi uzundur. Kısmen bahsettim. Bu kaçırılma ve Kenya elçiliklerinde teslim etme gerçeğini gerekirse sözlü olarak da AİHM'e uzun uzun ve kanıtlamalı olarak anlatırım. İpe çekme, paketi, tabutluğu veya çarınıhı taşıtma görevinin çok iyi terbiye ettikleri Afrika'nın Kenyalı yamyamlarının elleriyle gerçekleştirilmesi komplonun en kirli işlerinden birisidir. Güya Avrupa tertemiz oldu, suçu Kenya işledi. Açık ki, Avrupa halkları kırdırtmada epey tecrübe kazanmıştır. Burada da basit bir siyasi cellat rolü oynatmıştır. Kamuoyundan ve yasalardan çekindikleri için, biraz da bu taktiği devreye sokmuşlardır. Yani Avrupa'da asla kirli iş olmaz; olsa olsa yamyamlar arasında olur!

Kenya'da ABD'nin rolü açıktır. Zaten ABD Başkanı kendi rolüne, yani teslim etme emrine sahip çıkmıştır. Bence Yunan istihbaratıyla CIA'nın bu dolabı Türk aşkına çevirmedikleri kesindir. Ölümümün Türklerin elinde gerçekleşmesini stratejik bir amaç olarak benimsediklerinden kuşku duymuyorum. İngilizlerin yaklaşımının da bu olduğuna inanıyorum. Bana göre kısmen benim kaba bir direnişçi gibi Türk düşmanlığı yapmamam, kısmen de Türk Genelkurmaylığı'nın ihtiyatlı yaklaşımı, bu oyundan bekledikleri bombanın hem de benim şahsımda on binlerin canına mal olabilecek biçimde patlamasını önlemiştir. 21. yüzyılın bir Kürt-Türk çatışma yüzyılı haline gelmesi önlenmiştir. Fakat her iki tarafa da, hem Türklere hem de Kürtlere dostluk maskesi altında oynanan bu oyunun tarihte eşine hiç rastlanmayan, Bizans oyunlarından da beter en alçakça ve şerefsizce bir komplo olduğu açıktır. Hem Türklerin hem de Kürtlerin komplonun bu yönünü mutlaka görmeleri gerektiği inancındayım.

İsrail, benim dünya çapında tecrit ve teslim edilinemde belirleyici rol oynamıştır. Benim Ortadoğu'ya çıkışımı ve Kürt hareketinde yeni bir çizgi geliştirmemi stratejik açıdan kendine rakip ve tehlikeli bulmuştur. Geleneksel olarak Kürt hareketi denilince Irak Kürt işbirlikçi güçlerini esas almakta, çok yönlü ilişkilerle onlar vasıtasıyla tüm Kürtleri stratejik bir ağ içine alınaya çalışmaktadır. Bu ağı parçalamam ve oldukça bağımsız hareket etmem, ayrıca işbirlikçilerin hareket sahalarını sürekli daraltınam ve Arap sahasında çok kalmam, hakkımda dünya çapında strateji geliştirmelerine yol açtı. İsrail için sanırım Arafat'tan çok daha fazla istenmez bir durum arz ediyorum.

Türkiye'yle benim hakkımda stratejik ittifaka girmelerinde bu etkenler temel rol oynar. Bu stratejinin İsrail sağına ait olduğundan kuşkum olmamakla birlikte, solu temsil eden ***Şimon Perez*** çizgisince ne kadar benimsenip benimsenmediği açığa çıkmış değildir.

İsrail 9 Ekim 1998'den önce bana el atmıştır. 6 Mayıs 1996 bombalamasından haberi ve desteği vardır. Yunanistan'ın ne kadar taşeron olarak kullanıldığı incelenmeye değer bir konudur. Başbakan Primakov'un beni Moskova'dan sürmesi kesinlikle İsrail ve Yahudi lobisiyle bağlantılıdır. Bizzat son seferinde ***Ariel Şaron*** 'un geldiğini hatırlıyorum. İtalya'yı ABD üzerinden sıkıştıran da İsrail'dir. Londra'da, Avrupa'da istenmeyen adam olarak tavır çizilmesinin arkasındaki gücün de MOSSAD olduğu güçlü bir olasılıktır. ABD'yi aleyhimde teslim etme emrini vermeye zorlayan da Yahudi gerçeğidir. Ben İsrail'in bu tavrını hep Çıkış'ta Musa'nın başına getirdikleri ve belki de öldürdükleri tavra benzetirim. Demokratik bir Ortadoğu'da Yahudi halkının da yerinin olmasını hep isterim. Yine Yahudi bilim, sanat ve felsefe gücüne hayranlık ve saygı duydum. Bana karşı yaptıklarıyla kendilerine çok zarar verdiklerini her geçen gün daha iyi anlayacaklar. Kürtler bu yönlü gerçeği gördükçe daha çok uyanacaklar, güçlerine kavuşacaklar ve adaleti gerçekleştirebileceklerini kanıtlayacaklardır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

AVRUPA HUKUKU KÜRT SORUNUNDA BİR ÇÖZÜM OLANAĞI DOĞURABİLİR Mİ?

Kürt sorunu ve şahsım etrafında gelişen olayları AB hukuku çerçevesine indirgemek; hem bir hak hem de günümüzün en önemli bir sorununda siyasi çözüm olanaklarını yaratmada bir fırsattır. Türkiye Cumhuriyeti bu hukukun bir parçası olarak şekillendiği gibi, halen birçok antlaşmayla pozitif olarak da bağlıdır. AİHS'yi ve AİHM yetkilerini kabul etmiştir. Sınırlı bazı çekincelerini de gidermeyle karşı karşıyadır. Dolayısıyla Türkiye'nin en temel sorunu olarak Kürtler konusu AB hukukunun yetki sahası içindedir. Ondan kaynaklanan binlerce dava AİHM'e taşınmış ve haklarında kararlara varılmıştır. Benim bireysel başvuru hakkım da bu çerçevede değerlendirilmiştir. Konu AİHS'nin bazı maddelerine aykırılık yönüyle incelenmeye alınmış ve kabul edilmiştir. Hem davada taraf, hem de birçok olayın tek tanığı olduğumdan dolayı, sözlü ve yazılı savunmam büyük önem taşımaktadır. Şüphesiz halkça kişiliğimin ayrılmaz bir parçası olarak görülen önderlik konumu da davaya siyasi ve sosyal yönden büyük bir önem verilmesini gerekli kılmaktadır. Şahsımda Kürt halkının özgür iradesi dile geldiği gibi, AB hukuku içinde yerini bulmaya çalışmakta ve hakkı olanı aramaktadır. Dava bu açıdan bir ilki temsil etmektedir.

Hemen belirtmeliyim ki, birey olarak haklarımı ararken bunu temel almıyorum; bu vesileyle esas gerekli olan, benden daha ağır durumda olan ve mağdur edilmiş durumda bulunan milyonlarca Kürdün haklarının çiğnenmesine son vermek ve bu haklarının gereklerini hiç olmazsa doğru tanımlayıp pozitif hukuk açısından bazılarını tahakkuk ettirmektir. Bu nedenle AİHM'e evrensel hukukun en temel kurumlarından biri olarak saygı duyup, davamın buraya taşınmasını uygun buldum. Mahkemenin de bu çerçevede dolaylı ve di-

rekt benimle ilgili konuları dikkate alarak inceleyeceğine ve kararlarını vereceğine dair inancımı belirtmek durumundayım. Çıkacak sonuçların tarihi bir anlamı olacağından birçok çevre hemfikirdir. Birey olarak konumumun çok ötesindedir. Kürt sorununun barışçıl ve demokratik hukuk yoluyla bir uzlaşıyla mı sonuçlanacağı, yoksa daha da ağırlaşacak bir savaş ortamına mı girileceği, AİHM'in vereceği kararlarıyla ve daha da önemlisi ne kadar uygulama gücünde olacağıyla yakından bağlantılıdır.

AİHM'in kararlarının barış ve demokratik uzlaşıya katkıda bulunması imkan dahilindedir. Bunun için kararların AB hukukunun ruhunu ve pozitif içeriğini esas almak kadar, uygulatma gücünü de göstermesi gereği başta gelmektedir. Hukukun sınırlı ve tam olmayan bir karar durumuyla tam uygulanmayan bir durumda kalması, Avrupa'yı en az Bosna, Kosova ve Makedonya kadar uğraştıracak süreçlerin doğmasına yol açacaktır. Olumlu yönde katkıda bulunması halinde ise, daha da fazla olarak Kürt göçünün durması, Avrupa'da Kürt protestosunun kesilmesi, Ortadoğu'yla Avrupa arasında bir dostluk köprüsünün kurulması yolunda büyük rol oynayacaktır. Doğu-Batı kültürü arasında bir dostluk ilişkisine katkıda bulunacağı gibi, özellikle son iki yüz yıldır Avrupa sömürgeci politikalarının bölgede oynadığı olumsuz izleri gidermede, Hıristiyanlık'la İslamiyet arasında uzlaşı doğurmada önemli bir işleve sahip olacaktır.

Tüm bu nedenlerle AİHM'e sunduğum savunmamı, tarihi uygarlık çerçevesinde Doğu-Batı ikilemini, Ortadoğu'yla Avrupa arasındaki temel ilişkileri çözümleyerek geliştirmeyi esas aldım. Yine Avrupa'yla sorunlu bir ilişki olan Türk-Kürt konusunu açmaya çalıştım. Hukukun ancak bu tarihi, siyasi ve kültürel gerçekler ışığında daha iyi anlaşılıp rol oynayacağına inandım. Dolayısıyla çok uzun ve ilgisiz gibi görünse de, AİHM'in bu yaklaşımı anlayışla karşılayacağını umdum. Bu bölümde ise, AB demokratik hukukuna ve davamıza, halkımızın sorunlarına nasıl uygulanması gerektiğine dair düşünce taleplerimi belirteceğim.

1- Hukukun Doğuşu ve Gelişimi

Hukuk alanına girerken bu kavramdan ne anladığımı tanımlamayı gerekli bulmaktayım. Hukuk, toplumda uyulması güçle sağlanan kurallar demektir. Yazılı ve sözlü olması mümkündür. Toplumun klan ve kabilelerden oluştuğu dönemlerde hukuktan pek bahsedilmez.

Töre dediğimiz ve bir bakıma doğal yasa olarak tanımlayabileceğimiz kurallara kendiliğinden uyulmaktadır. Törenin diğer adı ahlaktır. Ahlakla hukuk arasındaki fark, birisinin güçle yürütülmesi ve önceden bilinen bir müeyyideye tabi tutulması, ahlakın ise kendiliğinden herhangi bir yaptırım gücü olmadan yürümesidir.

Hukuk daha çok toplumun sınıflara bölünmesiyle ortaya çıkan anlaşmazlıklara çözüm arayan kurallar sistemi olarak anlam bulmaktadır. Çeşitli taş levhalara yazılıp, kent devletinin vatandaşlarının kuralları önceden bilmelerine çalışılmaktadır. Böylelikle düzenin sürmesinde kolaylık sağlamaktadır.

Daha doğuşunda hukukun iki alanı düzenlediği görülmektedir: Devletin iç düzenini belirleyen ve vatandaşlarla ilişkilerini tahlil eden kısmına kamu hukuku denirken, vatandaşlar arası temel davranış kurallarını belirleyen hukuk şahıslar hukukudur.

Doğuş kaynakları, ağırlıklı olarak devleti doğuran ve hükmeden iradedir. Bunun bir kral veya meclis olması sınıfsal özünü değiştirmemektedir. Eski törelerin de sınıflı toplumla birlikte hukuk kurallarının kaynağı olarak değerlendirildiği ve önemli bir kaynak teşkil ettiği görülmektedir. Hukukla uğraşan bilge çevreleri de kural oluşturmaktadır. Bazen farklı bir dış iradenin kural koyması da hukuk kaynağı olarak rol oynamaktadır. Siyasetin veya temsilcisi kralın kendini ilahlaştırması halinde, buyrukları ilahi hukuk olarak değerlendirilmektedir. Allah buyrukları bu durumlarda mutlaklaşan siyasi iradenin büründüğü kılıf olmaktadır. İlahi hukuk aslında en eşitsiz hukuktur. Herhangi bir tartışma ve uzlaşmaya dayanmayan ve tüm gücü kendinde toplayan tanrı-kralın her sözü kanun değerinde işlem görmektedir. Dolayısıyla neredeyse tek hukuk kaynağı olarak kabul görmektedir. Sümerlerle başlayan bu süreç uzun süre tüm uygarlığa damgasını vurmuş; özellikle Doğu toplumlarının ilahi kaynaklı hukuk adı altında mutlak krallık otoritesiyle yönetilmesini beraberinde getirmiştir. Hukukun en gerici biçimi olarak ilahi hukuku göstermek mümkündür. Çünkü ne töresel ne de uzlaşmacı bir özelliği bulunmaktadır. Toplumda yükselen ve tanrı kadar yüceltilen kral otoritesini tek kaynak olarak görmektedir. Doğu toplumlarının gerilemesinde, despotik yönetim tarzında ve demokratikleşmenin kolay gelişmemesinde, bu hukuk anlayışının etkisi önemli rol oynamaktadır.

Hukukun asıl doğuşu ise, Roma toplumunun M.Ö 750'lerde kent devletine dönüşmesiyle başlamaktadır. Hukuk baştan itibaren kral

iradesinden ziyade, toplum temsilcisi olarak seçilen konsüller tarafından oluşturulmaktadır. Kralın iradesi de hukuk doğurmaktadır; ama baştan itibaren bir gereklilik olarak Roma yurttaşlarının kendi işlerini bizzat temsilcileri vasıtasıyla belirli ve müeyyidesi olan kurallarla yönetmeleri temeldir. ***Doğu Roma İmparatoru Justinyen*** dönemine (M.S 565) kadar çağa damgasını vuran Roma hukukudur ve birçok evreden geçip çağdaş hukukun temeli olarak da işlev görmüştür. Önemli olan yanı, hukuku ilahi kaynaklı olarak görmeyip, vatandaşların bizzat düzenledikleri laik karakterli bir hukuk olarak gelişmesidir. Batı uygarlığının Doğu uygarlığı karşısında üstünlük kazanmasının temelinde bu hukuk anlayışları arasındaki fark da önemli bir neden teşkil etmektedir. Laik hukuk vatandaşlık ve bireysellik bilincini geliştirerek, yurttaş bireyi devlet ve toplum karşısında daha fazla korumakta ve güçlü kılmaktadır.

Ortaçağda hukuk Doğu toplumlarında halen ilahi kaynaklı konumunu sürdürürken, Batı toplumlarında yeni sınıflar iradelerini krallık otoritelerine dayatmada ve kabul ettirmede yeni başlangıçlar gerçekleştiriyorlardı. 13. yüzyıldan itibaren ***Magna Charta*** ile toplumun yeni gelişen burjuva sınıfının iradesine öncülük ediyordu. Hukuk Roma geleneğini devam ettiriyordu. Doğu toplumlarında yeni bir toplumsal gücün iradi çıkışını temsilen herhangi bir hukuki yenilik oluşmamaktadır. İçtihad denilen farklı yorumla eldeki hukuku geliştirme kapısı da kapanmaktadır. Şeriat, hukuki monarşinin tek yanlı irade beyanından başka bir anlama gelmemektedir.

Hukukta en önemli husus, herhangi bir toplumsal gücün veya hareketin mevcut statükoyu ve yasal sistemi zorlayarak kendine yer yapmasıdır. İradesini yasalara yansıtmayan güçler, fiili varolsalar da, resmen hakların sahibi olmaktan yoksun kalırlar. Hakların, yani bireyler ve toplulukların özgür irade beyanlarının yasalaştırılması, bütün hukuk sistemlerinde en temel sorunların başında gelmektedir. Toplumsal rahatsızlıkları ve eylemleri çözümleyebilmenin temel yolu, bunların yasal ifadeye kavuşturulmalarını sağlamaktır. Bu yol, hukukun demokratikleştirilmesidir.

Kapitalist üretim biçiminin hakim hale gelmesi, son derece karmaşık bir toplum yapısını doğurdu. Öncü sınıf olan burjuvazinin eski feodal monarşik hukukla bağdaşması mümkün olamazdı. Burjuvazi kendi hukukunu yaratmak için Roma hukukunu yeniden canlandırdı. Özellikle medeni hukuku yeniledi; bütün yasal sistemin teme-

li olarak anayasal hareket sürecini başlattı. Her ulusal devlet için ayrı bir anayasa temel hedef haline geldi. Anayasalar yeni toplumsal dönüşümlerin simgesi rolünü oynamaktaydılar.

Çağdaşlık, aynı zamanda hukukun egemenliğini ifade etmektedir. Ulusal ve uluslararası alanda geniş bir hukukileştirme ve kuralsız ilişki bırakmama egemen olmaktadır. Siyasi rejimlerin demokratikleştirilmesi hukukun da temelini genişletmektedir. Tüm vatandaşların haklarını güvenceye alan yeni bir dönem, insan hakları olarak öne geçmektedir. Batı uygarlığının yeni tanımı, demokratik hukuk çağı olarak adlandırılmaktadır.

2-Toplumsal Sorunların Çözümünde Hukukun Rolü

Tarih boyunca tüm önemli sorunlar askeri ve siyasi yollarla çözümlenirdi. Askeri sınıfın çok güçlü olması da bu gerçeğe dayanmaktadır. Hakkı belirleyen askeri güçtür. Siyasete düşen ise, askeri gücüne göre en iyi sonuçları elde etmektir. Toplumda adalet için evrensel bir ilkenin geçerliliği söz konusu değildir. Adalet kılıçla tayin edilmektedir. Çağdaş hukuk bu anlayışa karşı savaşarak gelişti. Askerliği ve siyaseti bazı temel kurallara bağlamak, çağdaş hukuksal gelişmenin en önemli başarısıdır. BM ve AB başta olmak üzere önemli uluslararası kurumlar, hukukun ulusal sınırları aşıp evrensel boyut kazanmasının parlak örnekleridir. Bunlar daha güvenli ve istikrarlı bir dünya düzenini kolaylaştırmaktadır.

Artık hukuk hem ulusal hem uluslararası sistemde sorunların çözümünde siyaset ve askerlikten önce gelmektedir. Sorunlara sonuna kadar hukuk içinde çözüm aramak çağdaş bir yöntem haline gelmektedir. Hemen askeri ve siyasi yollara başvurmak ve hukuk olanaklarını göz ardı etmek, ciddi bir yöntem hatası olarak değerlendirilmektedir. Doğrusu sorun arz eden tüm durumlar, olaylar ve ilişkiler için hukuku sonuna kadar zorlamaktır. Eğer bunun yolu bulunmazsa ve hukuk yolu tümüyle kapalıysa, o zaman siyasi ve askeri yollara başvurmak meşruluk kazanır.

Özellikle yakın çağda büyük dinsel, sosyal ve ulusal savaşlar yaşayan Avrupa ülkeleri, iki dünya savaşından sonra demokratik hukuk sistemi üzerinde yoğun olarak durdular. Çok büyük acılara ve tahribatlara yol açan savaşların ve siyasi düşmanlıkların önünü almak, sorunları kanlı olmayan çözüm mecralarına aktarmak ve en çok ihtiyaç duyulan gelişmiş bir hukukla mümkündür. Çağdaş Avrupa huku-

kunun en önemli özelliği; sadece hukuk normlarını geliştirmekle yetinmemesi, dinamik bir hukuk anlayışıyla ortaya çıkan her olayın çözümünü pozitif hukukla önceden sağlamak gibi bir üstünlüğe sahip olmasıdır. Bununla birlikte hukukun esas rolü, devleti vatandaşa karşı korumak ve güçlendirmek değil, tersine vatandaşı devletin gücüne karşı çok güçlü temel haklarla donatarak korumaya almaktır. Korumaya ihtiyacı olan devlet değil, bireydir, yurttaştır. Daha da ilerleyerek eskiden göz ardı eden ve bastırılmasında herhangi bir sorun görmeyen sistem, kültürlerin ve azınlıkların hukukun temel kapsamında korunmaya alınmasında da artık büyük hassasiyet göstermektedir. Azınlık ve kültürel varlıklar sorunu, yasalarda her geçen gün daha çok yer almakta ve çözüm gereği esas olmaktadır. Böylelikle eskiden isyan ve savaşlara, sosyal zıtlıklara ve düşmanlıklara temel teşkil edebilecek birçok toplumsal konu hukukun kapsamında yer almakta ve gerekli çözüm araçlarına kavuşturulmaktadır. Bu yaklaşıma tüm toplumu kapsadığı ve hukukla genişçe donatıldığı için demokratik hukuk sistemi denmektedir. Avrupa'nın engin tarihi tecrübesiyle ulaştığı bu sonuç tüm dünyaya örnek olmaktadır. Avrupa'da demokratik hukuk sisteminin en somut ifadesi, AİHS ve uygulama kurumu olarak AİHM'dir. Bir AB anayasasına gitmek de gündemdedir.

Bu kısa tarihsel değerlendirme ve çağdaş tanımlanması içinde Kürt sorununa yaklaşmak ve hukuku çözüm yolunda bir olanak olarak değerlendirmek daha kolay olmaktadır.

3- Avrupa Hukuku, Türkiye Cumhuriyeti ve Kürt Sorunu

Türkiye Cumhuriyeti , Avrupa ile ilişki ve çelişkileri içinden doğmuştur. Kurucu öğe olarak kemalizm, bir Avrupa uygarlık modelidir. Kurucu ***Mustafa Kemal Atatürk*** çağdaş uygarlık hayranıdır. Cumhuriyeti doğuran antlaşma, başta gelen Avrupa devletlerinin imzasıyla onaylanan ***Lozan Antlaşması***'dır. Cumhuriyet felsefe ve kurumsallık açısından Batı uygarlığını rehber edinmiş; birçok hukuk metinlerini olduğu gibi bünyesine aktarmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de temel kurumlarına üye olmuştur. NATO'nun önde gelen askeri bir üyesidir. Temel siyasi teşkilat olan AK'ye 1950'lerin başlarında girmiştir. Ekonomik örgüt olarak OECD'nin de üyesidir. Halen AB'nin aday üyesidir.

Türkiye demokratikleşmenin birçok şekli şartlarına sahip olmakla birlikte, demokrasinin özüne ve hukukuna ilişkin gerekli adımları at-

makta tutucu davranmakta, 19. yüzyıl cumhuriyetçiliğiyle yetinmek istemektedir. Bu durum çağdaş Avrupa'yla uyuşmamasına yol açmaktadır. Bunun altında yatan temel etken ise, Kürt sorunundan duyulan korkudur. Bu korku şimdiye kadar ya inkar etme ya da sert bastırma yöntemiyle sorunu çözümsüzlüğe itmiştir. Böylece korkuyla sorunun unutulacağı sanılmıştır. Fakat patlak veren PKK önderliğindeki eylemlerle sorun gündemin temel maddesi haline gelmiştir. Çözümsüzlük nedeniyle de Türkiye'nin bütün sorunlarını kendine bağlamış ve içinden çıkılınası zor bir bunalım dönemine yol açmıştır. Büyük acılara, göçertmelere ve 40 bini aşkın insanın ölmesine rağmen, sorunun halen basit bir 'terör sorunu' olarak görmede ısrarlı olunmakta ve özüne girilememektedir. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti tarihinin her alanı kapsayan ve artık bir kriz halini alan en ağır sürecine dönüşmüştür. Kürt sorunu cumhuriyet açısından ya çözümlenerek ilerleme, ya da batakta daha da debelenerek çürüme nedeni haline gelmiştir.

Türkiye'nin 2000'ler krizi sanıldığından daha fazla derinlikli ve boyutludur. Mali boyut güncel olarak orta sınıfı da kapsamına alıp sarstığından ötürü medyalaştırılmaktadır. Sözcülerinin çok olması, birinci sorun olarak işlenmesine neden olmaktadır. Krizin mali boyutu genel bunalım ve krizin sadece bir parçasıdır. Ayrıca neden değil, bir sonuç krizidir. Aylardır dünya çapında istenilen mali destek sunulduğu halde ağırlaşarak devam etmesi, bir sonuç krizi olduğunu doğrulamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin bu durumu, Osmanlı İmparatorluğu'nun son 70 yılında içine girdiği mali krize çok benzemektedir. Zamanında özlü ve iç dinamiklerle gerekli reformlar düzenlenemediğinden, ***Sultan III. Selim*** 'in zorla devrilmesi ve ***Sultan II. Mahmut*** 'un reformlarının yüzeysel kalması, ayrıca savaşların çok güç yitirmesine yol açması, tarihi bir fırsatın kaçırılmasına yol açmıştır. Bu yıllarda Rusya ve Almanya'nın imparatorluk bünyesinde yaşadığı reformlar daha başarılı sonuçlar vermiştir. Sultan Mahmut'un ceberut karakteri ve Avrupa kültüründen fazla etkilenmemiş olması, en azından bir Japonya tarzı dönüşüm yaşanmasına imkan vermemiştir. Ondan sonra gelen ***Sultan Abdülmecit*** döneminde alelacele ilan edilen ***Tanzimat Fermanı*** , içtenlikten yoksun olduğu ve birkaç bürokratın günümüzdeki marifetine benzediği için kalıcı sonuç vermemiş; imparatorluğun dönüşüm şansını yitirmesiyle sonuçlanacak bir yola girme-

sine yol açmıştır. İlk defa ***Kırım Savaşı***'yla birlikte borçlanma sürecine girilmiştir. Avrupa karşısında reformlar yine günümüzde görüldüğü gibi halk ve ülkenin çıkarı için değil, para bulmak için bir koz olarak kullanılmıştır. Böyle ikiyüzlü ve içtenlikten uzak bir reformculuk anlayışının bunalımı ve çözülüşü daha da derinleştirmesi doğaldır. Reformlar çözüm için değil, torpil karşılığı yapılmaktadır. Adeta 'ne kadar para o kadar reform' denilmektedir. Bu durumda sonucun iflas ve dağılış olması kaçınılmazdır. Dağılmayı önlemek için özellikle ***II. Abdülhamit***'in başvurduğu tepeden inmeci baskılarla birlikte, zorunlu bazı değişimler imparatorluğun dağılışını önleyememiştir. İttihatçıların benzer politikaları aşırı bir milliyetçilikle uygulamaları da benzer akıbeti paylaşmıştır. O nedenle bir iflas ve tasfiye kurumu olarak devreye giren ***Düyun-u Umumiye*** rejimiyle günümüz IMF temsilciliği tıpatıp birbirine benzemektedir.

Cumhuriyetin kuruluş koşulları ve Atatürk kişiliği, devlette ve toplumda üstten ve bürokratik ağırlıklı da olsa radikal bir reformculuğa yol açmıştır. Bu reformculuk, tarihi açıdan Doğu toplumlarında görülen en radikal adımdır. Fakat II. Dünya Savaşı'ndan sonra içine girilen süreçte toplumsal reformların derinleştirilmesi ve demokrasiye tam dönüşüm yerine oligarşik düzenin tercih edilmesi, Cumhuriyetin kalıcı reform şansının yitirilmesine yol açmıştır. ***27 Mayıs Anayasası***'nın reformcu özellikleri, oligarşinin sert sınıfsal tepkisi ve sağ-sol çatışmasını körüklemesi nedeniyle boşa çıkarılmıştır. Tıpkı 1856 sonrası Osmanlı borçlanmasının bir benzeri olarak, yüzyıl aradan sonra tekrar IMF kontrolünde 18 antlaşma halinde içine girilen borçlanma politikasına başvurulması zorunlu bir politika haline gelmiştir. Bu dönemden sonra içine girilen sosyo-ekonomik değişim programları demokrasiyle örtüşmediğinden, demokrasiye hep kuşkuyla ve bir siyasi oyun olarak bakıldığından sorunlar ve çatışmalar artmış, Batılı bir demokratik ve laik cumhuriyet olma şansı boşa harcanmıştır. 2000'lerde her alanda iflas, çürüme ve tıkanmalarla yüzeye vuran en kapsamlı kriz durumuyla karşılaşılmıştır.

Türkiye artık fazla manevra alanı olmayan bir ikilemle karşı karşıyadır. Ya çağdaş demokratik uygarlık tercihini AB çizgisinde yapacak, ya da demokratik uygarlık seçeneğini stratejik olmaktan çıkarıp, bazen işine geldiği gibi kullandığı taktik bir araç konumuna indirgeyecektir. Tıpkı Tanzimat'tan beri Batı karşısında stratejik konumunu pazarlayarak, yoz bir sistem altında çalkalanıp gidecektir. Bu durum-

da eskisi kadar demokrasi oyunculuğu da yapamayacak; daha sert krizler ortamında gergin çatışmalı bir süreç kaçınılmaz olacak; bir yönüyle eski Yugoslavya, Irak, Kore, Pakistan vb. ülkelerin konumuna düşecektir. Fakat yaşadığı jeostratejik gerçeklerle ağır sosyo-ekonomik ve siyasal sorunlar bu durumu da uzun süreli taşıyamaz. Dolayısıyla AB çizgisiyle karşıtı çizginin ayrışması ve sonuçlanması hayati bir aşamaya gelip dayanmıştır. Sorunları çözmeyi erteleyen her gün, bir kayıp anlamına gelmektedir. Türkiye kapsamlı nedenlerden ötürü bu çerçevede tarihi tercihini yapmak durumundadır.

AB tercihinin güncel anlamı, ***Kopenhag Kriterleri***'nin uygulanmasıdır. Bu ise demokratik sisteme tam ve tutarlı bir geçişe devlet ve toplum düzeyinde karar vermekle mümkündür. Türkiye tarih boyunca alışageldiği ataletten ve statükodan ötürü bu kararı verememektedir. Dolayısıyla mevcut birikimler heba olmaktadır. Kendi kendini tahrip eden bir durum yaşanmakta veya dayatılmaktadır. Bu gerçeklik, rant ekonomisi ve bağlı olduğu düşük yoğunluklu savaştan ileri gelmektedir. PKK'nin tek taraflı ateşkesi tek başına düşük yoğunluklu savaşın bittiği anlamına gelmiyor; dondurulması anlamına geliyor. Sistem olduğu gibi sürüyor; sistem çözülmedikçe de hiçbir soruna normal ölçülerde el atılamıyor. El atılmadıkça, zincirleme etkilerle her alana yansıyarak toplum, ekonomi, siyaset, devlet ve ideoloji krizine dönüşüyor. AB bu durumuyla Türkiye'yi ne kabul edebiliyor, ne de dışlayabiliyor. Türkiye'nin dışlanması stratejik açıdan kontrol edilemeyecek birçok olumsuzluğun yaşanmasına daha fazla yol açacaktır. Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'da mevcut sorunlara yenileri de katılarak, kargaşa ve çatışma ortamı ivme kazanacaktır. Dolayısıyla AB hem toleranslı yaklaşmakta, fakat hem de Türkiye gerekli katılım adımlarını atamadığı için sorunların çözümünde etkileyici rol oynayamamaktadır. Türkiye'nin şoven milliyetçi yerel güçleri bu konuda tam bir tutuculukla tıkanmayı güçlendirmekte, olası bir kargaşa ve çatışma ortamında siyasi güçlenmeye bel bağlamış bulunmakta ve çatışmayla beslenerek toplum ve devlet içindeki konumlarını güçlendirmeye çalışmaktadır. AB çizgisinde tam demokratikleşmeyi kendi politikalarının bitişi olarak değerlendirmektedir.

Son dönem krizinin şiddetlenmesinde, yerel Türk etnik milliyetçiliğinin temsilcisi anlayış ve yapılanmaların payı belirleyicidir. Halen geç bir Envercilik peşindedirler. Dinci siyasi kışkırtma da uzun süre bu tutuculukta pay sahibi olmuşsa da, son dönemlerinde ayrışma ve

demokrasiye doğru zihniyet ve tutum değişimleri olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Tabii takıyyeci zihniyet dışında olanlar için bu eğilim geçerlidir. Kemalist zihniyetin demokratik uygarlık doğrultusunda kendini yenileyememesi en önemli eksiklik olarak görülmekte ve cumhuriyet için en ciddi handikap rolünü oynamaktadır. Oligarşik rant partileri tam bir tükenişi yaşamakta, toplum bunlardan hızla uzaklaşmakta ve hepsi barajın altında dibe vurmaktadır.

Türkiye geleneksel olarak bu tip durumlarda ordunun devreye girişiyle bunalımı aşmaya çalışırdı. Fakat iç ve dış konjonktür ve çok yönlü denklemler, ordunun adım atmasını son derece riskli hale getirmektedir. Ordu şimdilik sıkı bir kontrol ve andıçlamayla yetinmektedir. Bu ordunun durağan ve duyarsız olduğu anlamına gelmez. Tersine her konuda en kapsamlı araştırmalara, plan ve politika belirlemelerine sahip olan kurum niteliğindedir. Sanki postmodern bir parti gibi, kendine özgü derinliğine strateji ve taktiği uygulamaktadır. Bildiriler dışında açıkta oynamayı pek uygun görmemektedir. Bütün bu gerçeklikler Türkiye'nin durumunun Arjantin, Brezilya ve Endonezya'dan farkını da ortaya koymaktadır. Uluslararası denetimin ABD ve AB üzerinden zorunluluğu da bu gerçeklikten kaynaklanmaktadır. ABD ekonomik çöküntüyü önlemeye ve Türkiye'yi kendine bağlamaya çalışırken, AB ekonomiyle birlikte mevcut demokratik birikimin tümüyle dağılmasını da önleyerek elinde tutmaya çalışmaktadır. Bu yaklaşımlar sınırlı da olsa Türkiye üzerinde bir ABD ve AB çekişmesini beraberinde getirmektedir.

AB yanlısı güçlerin varlığı da küçümsenemez. Bu güçler son dönemlerde etkili olmaya çalışmaktadırlar. TÜSİAD başta olmak üzere sermaye çevreleri ilk defa ciddi olarak demokratik tercihlerini belirlemeye zorlanmakta, hatta bu yönde işbirlikçi işçi sendikalarından daha ileri adımlara sahip olmaktadırlar. Emekçilerin alternatifini geliştirmekle sorumlu sol henüz reel sosyalizmin ve yerel milliyetçiliğin etkisinden çıkmış değildir. Çağdaş bir sosyal demokrasi ve liberal sağ bir merkez tam anlamıyla oluşup mevcut boşluğu doldurmuş olmaktan uzaktır.

Türkiye'nin bu gerçeklikler karşısında tam demokrasi yoluna girmesi olanaksız değildir. Tersine ilk defa iç ve dış koşullar demokratik seçeneği birlikte zorlamaktadır. Dolayısıyla mevcut krizden demokratik atılımla çıkış yapma şansı yüksektir. Böylelikle AB'nin demokratik hukuk sistemine tam oturması da imkan dahiline girmekte-

dir. Türkiye birikim olarak bu konuda güçlü ve zengindir. Sorun kritik noktaları aştırmaktır. Çok iyi bilindiği üzere, en kritik sorun Kürtler konusundadır. Kürt sorunu sadece kendi bünyesinde değil, tüm Türkiye ve ittifak yapısı içinde baş ağrıtmakta ve her sorunun tetikleyicisi olmaktadır. Türkiye'nin geleneksel sağ ve milliyetçi kesimi Kürtleri kavram olarak bile kabul etmeyi vatana ihanet ile eş saymaktadır. Kürtlerin kelime olarak varlığı bile bölücülük ve ulusal güvenliği tehdit olarak algılanmaktadır. Son dönem tartışmalarında bu gerçeklik gayet açık olarak ortaya çıkmıştır.

Tabii bu zihniyetle AB hukuk ve demokrasisi içinde yer almak mümkün değildir. Kürtlerin en basit anadilde eğitim ve bireysel özel haklar anlamında serbest basın-yayın olanakları bile tanınmamaktadır. Bu hakları bölücülük kapsamında değerlendirilen birçok çevre ortaya çıkmaktadır. Halbuki İran ve Irak gibi demokrasi standartlarından en uzak sayılan ve farklı rejimlere sahip olan devletlerde bile, Kürtçe eğitim ve yayın çoktan uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye bu yönüyle Batı sistemine en yabancı ülke konumuna gelmektedir. Şoven milliyetçiliğin Kürtleri yutma taktiklerinin tutmayacağı anlaşılınca, daha çok sarılınan politika ulusal güvenliğe tehdit biçimindedir. Böylelikle bu anlayışın kendisi, demokratik uzlaşmayla rahatlıkla çözülebilecek bir sorunu kendi kendine bir numaralı tehdit kaynağı haline getirmektedir. Ortadoğu'nun merkezinde ve en eski bir halkını inkar edersen ve her türlü yöntemle tasfiye etmeyi ulusal görev sayarsan, Kürtlerin en önemli tehdit kaynağı haline gelmesi kaçınılmazdır. Dünyada ve tarihte eşi görülmemiş bir dil yasağına kadar gitmiş baskı sisteminin sürekli ayrılıkçılık ve şiddet ortamını üreteceği açıktır. Türkiye adeta zorla ayrılıkçı zihniyet ve şiddet araçlarına çağrı yapan çevrelerin tuzağına düşmüş gibidir. Aslında bu çevre dardır. Fakat geleneksel yaşamı ve gücü bu tavra endekslendiği için, kendi içinde sıkı örgütlü ve bağnazdır. Tıkanmayı ve ileri hamleler yapmayı engellemekte ustadır.

Tarihte bu tutumun birçok örneği vardır. Turgut Özal suikastı ve kuşkulu ölümü ile Bülent Ecevit'e yönelik suikast denemeleri, faili meçhul cinayetler ve ortamı sürekli gergin tutma çabaları, bu çevreler ve güçlerle yakından bağlantılıdır. Bu çevreleri ordu ve derin devletle özdeşleştirmek yanıltıcıdır. Tersine bunlar ordu ve derin devlet içinde güçlü olsalar, dört dörtlük bir faşizmi gerçekleştirmekten çekinmezler. Bu güçler toplumu ve siyaseti esas olarak teslim

almışlardır. Tek eksiklikleri, devletin bazı hassas noktalarıyla ordunun üstündeki zayıflıklarıdır. Tam da bu nedenle bazı çevrelerin ordu ve devletin hassas noktalarını çetevari oluşumlarla iç içe göstermeleri önemli yanılgılar ve çarpıtmalar içermektedir. Bu noktada her iki karşıt çevre de devletin ve ordunun doğru tahliline bir sis perdesi görevi görmekte; gerçeğin bulanık ve yanlış bir görünümünü vermektedir.

Kürt özgürlük hareketinin barış ve demokratik uzlaşı stratejisini uzun süre geliştirip devreye sokmaması, bu antidemokratik, çatışmacı, yerel, dinci ve aşırı milliyetçi odakların güç kazanmalarına objektif olarak yol açmıştır. Bu daha çok Türk demokratik sol güçlerinden beklenen barış ve demokratik uzlaşı çabalarının eksikliğinden kaynaklamıştır.

PKK'nin tek taraflı ateşkes tutumunun İmralı süreciyle birlikte daha da geliştirilmesi rant ekonomisiyle bağımlı olduğu çevreleri tam bir boşluğa düşürmüş; ülkeyi uzun süre dondurma ve rehine alma rollerine belirleyici bir darbe vurmuştur. Her türlü tahriklerine rağmen bu tavırda ısrarlı oluş, devlet ve toplumun içinde oldukça palazlanmış bu resmi ve gayri resmi güçleri işlevsiz bırakmıştır. Bu çevreler ısrarla savaşa çağrı tutumlarından vazgeçmemişlerdir. Ama geçen süre içyüzlerini ortaya çıkarmış; çatışma ortamını neden canlı tutmak istediklerini, rant ve yolsuzluk ekonomisindeki rollerini netleştirince, hızla tecrit konumuna düşmüşlerdir. O zaman Türkiye'nin gerçeklerini ve sorunlarını daha doğru tartışmak imkan dahiline girmiştir. Kürt sorununda da demokratik uzlaşmanın mümkün olduğu görülmüş; gerçek ulusal güvenliğin Kürt sorununun demokratik çözümünden geçtiği anlaşılmıştır. Radikal bir dönüşüme işaret eden bu gelişmeler, yavaş da olsa sorunların doğru çözüm yolu ve ortamının neye bağlı olduğunu ortaya koymuş; her gün derinleşen ve boyutlanan krizin nasıl kalkabileceğini de doğru biçimleriyle göstermiştir.

Bu gelişmeler Kürt sorununda takınılan iki zıt tavrın tarihi bir anlam taşıdığını da ortaya koymaktadır. Türkiye'nin AB hukuku ve demokrasisi yoluna girmesinde Kürt sorununun demokratik çözümü belirleyici bir konuma gelmiştir. Dolayısıyla AB hukukunu, daha somut olarak AİHS'yi en yakından ilgilendiren bir gelişme aşamasına ulaşmıştır. AİHS'nin uygulanması, Türkiye'nin Kürt sorununu çözmesinde ve tam demokrasiye gitmesinde hayati bir önem arz etmektedir. Sorun bir anlamda hukuki çözüm yoluna girmektedir. Böyle-

likle Kürtlere tanınacak yasal haklar, hem AB'yi hem de Türkiye'yi çok rahatlatan bir sürece girilmesinde en önemli katkıyı yapacaktır. Tersine AİHS'nin uygulanmaması, AB ülkelerinin Kürt gücü başta olmak üzere birçok sorunla karşılaşmasına yol açmasının yanı sıra, Türkiye'yi de bir çatışma ortamına iterek, tüm yönleriyle demokrasiden ve hukuktan uzaklaşmasına yol açacaktır. Bunun doğuracağı sonuçların Yugoslavya'nın dağılışından sonra yaşanan sorunlardan daha ağır olanlarına yol açması da kaçınılmaz olacaktır.

AB nasıl Bosna, Kosova, Makedonya sorunlarını gündemine alıyorsa, birçok kurumun üyesi konumu bulunan Türkiye'nin en önemli bir sorununu da AİHS'ye uygun olarak çözüm amacıyla gündemleştirmek durumundadır. AB şimdiye kadar çifte standart uygulamış, siyasi gerçeklerle bu konuda kendi hukukunu uygulamaktan kaçınmıştır. Bu yaklaşım, Türkiye'yi demokrasi ve hukuk konusunda duyarsız kılmıştır. Türkiye'ye yapılabilecek en yararlı destek, demokratik hukuk devleti konusunda atılacak adımlarla ilgili olanlarıdır. AİHS ve AİHM'in bu konuda oynadığı rol sınırlıdır. Kürtlerle ilgili davalarda yalnız tazminatların ödenmesiyle yetinip, sözleşme ve mahkeme kararları gereği kanunlarında yapması gereken değişikliklerin çoğunu yapmaması bir hukuk ikilemini doğurmaktadır. Halbuki binlerce Kürt davasının bazı önemli hukuki sonuçları görülmeliydi. Türkiye hukukundaki eksikliklerin ve antidemokratik maddelerin giderilmesinde ısrarlı ve sonuç alıcı davranmalıydı. Özellikle bu konuda AİHS ve AİHM'in hüküm ve kararlarını gözetmek ya da uygulamakla sorumlu AK, Türkiye konusunda rolünü oynamakta çok müsamahakar davranmakta; sorunu yetkili kurumlara taşıyıp gereken ağırlıkta ele almamaktadır. 4 bine yakın köy ve mezra boşaltılmıştır. Büyük bir kısmı kanunsuz yıktırılmıştır. Bu, AİHS'ye tamamen aykırıdır. Zaten AİHM bu köy boşaltmalarıyla ilgili çok sayıda karar vermiştir. Bu da sorunun bireysel değil, kolektif nitelikte tüm halkı ilgilendirdiğini açık bir biçimde göstermektedir.

O zaman bu da sorunun bireysel olmaktan çıktığını ve tüm halkın kaderini ilgilendiren boyutlara ulaştığını kanıtlamaktadır. Bu konuda *'PKK terörü'* nü bahane olarak kullanmak, demokratik hukuk ilkeleri açısından doğru olmayacaktır. Kürtlerin varlığına yönelik haksızlıkların sadece insan hakları kapsamında bireysel olarak, o da birkaç bin dolarlık tazminatlarla geçiştirilmesi, skandal düzeyinde değerlendirilmesi gereken bir husustur. AİHS'de 'üç temel kuşak hakları'

düzenlenmiştir. Bu hakların bir parçası da kendi kaderini özgürce belirleme ve kültürel yaşamın özgürce ifadesidir. Kürtler açısından başta bu haklar olmak üzere diğer temel hakların da büyük kısmı uygulanamamakta; sözleşmeyle açıkça çelişen durumlar yaygın olarak yaşanmaktadır. Kürtler önemli oranda hukukun dışında bırakılmaktadır. Birey olarak kısmen hukuk kapsamına alınırken, halk ve kültürel varlık olarak hukuktan yoksun kılınmaktadır. Konsey üyesi hiçbir ülkede bu durum yaşanmamaktadır. Zaman zaman Avrupa Parlamentosu'nda bu konuda alınan kararlar hiçbir zaman ciddiye alınmamıştır. Türkiye'de Kürtler nasıl yok sayılmakta ve ancak Türk olarak kanun kapsamına alınmaktaysa, Avrupa hukuku açısından da buna benzer bir yaklaşım sergilenmektedir. 'Birey olarak evet, halk ve kültür olarak hayır' biçiminde formüle edebileceğimiz bu yaklaşımın Avrupa hukuku ve demokratik kriterleriyle çeliştiği açıktır.

Türkiye'nin bu alandaki olumsuz sicilinin ciddi olarak ve zamanında değerlendirilip gereken kararlara varılamaması, hem Kürt sorununun hem de yaşanan krizin bu kadar derinleşerek sürmesinde önemli bir etkendir. Bu bir nevi geleneksel sömürgecilik politikası olan iç sorunlar yoluyla ülkeleri kendine bağlama taktiklerini çağrıştırmaktadır.

Savunmamı geliştirirken bireysel konumuma öncelik tanımama, bu olumsuz yaklaşımın giderilmesi amacına dayanmaktadır. En vahim durumda olan, varlığı toptan reddedilen ve çağdaş halklar gibi kabul görmeyip hukuk dışında bırakılan bir halkın bireyi olarak, hukuk kapsamına alınmamın tutarlı olmayacağı kanısını taşıyorum. Halkının en temel hakları tanınmadıkça, onun bireylerinin hakları tanınsa bile, bunun pek fazla anlam ifade edemeyeceğine inanmaktayım. Hatta sorunu ısrarla *"bir terör örgütünün haksızlığa uğramış üyesine hukuken sahip çıkmak"* gibi yansıtmak çok vahimdir. Bu, hukuk adına büyük bir haksızlığa alet olmaktır. Kürtlerle ilgili davalar konusunda bu tehlikeli ikilem yaşanmaktadır. Burada akla şu hususlar geliyor: Acaba Avrupa hukuku ve demokrasisi Kürtleri bir halk kapsamında görmek istemiyor mu? İstiyorsa, diğer benzer olan birçok halklar sorununda gösterdiği tavrı niye Kürtlerden esirgemektedir? Acaba Kürtleri soyu tükenen ***kelaynaklar*** gibi mi değerlendirmektedir? Hukukun da çoktan kapsamına alınmış bulunan ve BM sözleşmelerinde de yasalaşmış bulunan haklar ne zaman Kürtlere uygulanacak? Buna benzer birçok sorunun yanıtlanması gerek-

mektedir. Benim davam Strasbourg'da incelenmeye alınırken, yüz binleri aşan bir halk topluluğu istemlerini bazı sloganlarla mahkeme salonlarına kadar ulaştırmıştır. Bu seslerin bir gerçeği dile getirmiş olması gerekir.

AİHM'in benim durumumu ele alırken, Kürt halkını ve yaşadığı sorunlarını mutlaka göz önüne alması gerektiği kanısındayım. Avrupa hukukunda temeli olan Roma hukukunun en temel bir kaynağı, halkların töresine, yani yasal varlığına saygıdır. 20. yüzyıl Avrupa hukuku, 2500 yıl önceki bu yönlü Roma hukukundan daha geri bir pozisyonda bulunamaz. Bulunursa özünü inkar etmiş olur.

Savunmamı Kürt halk gerçeğinin tarih boyunca nasıl geliştiğine dayandırmam, bu temel sorulara yanıt bulmak açısından zorunlu olmaktadır. Varlıkları en çok inkar edilen Kürtlerin uygarlık tarihi içinde yerlerinin olmadığı iddialarına gerekli yanıtları bulmak için, uygarlık tarihiyle birlikte ele almam önemliydi. Tarihi süreç içinde varlıklarını tanımlamayanlar, günümüzde de kendilerini tanıyamaz ve haklarının mücadelesini veremezler.

Tarihi çözümlemenin aynı zamanda bütün uygarlıkların bir zincir gibi birbirlerine bağlı olduğunu en son halkanın da Avrupa uygarlığı olduğunu bilimsel olarak ortaya koyması, sorunların duygusal değil gerçekçi ele alınmasına hizmet edecektir. Davanın AİHM'e kadar varmasının bu gerçeklikle bağını ortaya koymaktadır.

Avrupa uygarlığının Kürt halkı açısından daha direkt sorumluluğunu ortaya koymak için, başını İngiltere'nin çektiği son iki yüz yılın sömürgeci politikalarından nasıl etkilendiğini belirtmem, ahlaki ve politik sorumluluğun duyulmasını gerektirmektedir. AB'nin demokratik hukukunun bu sömürgeci politikaları aşmasının pratik anlamı, Kürt sorununda AİHS'yi gerçekten uygulamasına bağlı bulunmaktadır.

Kürt sorunu artık bir Avrupa sorunu haline geldiğinden, Kürtlerin varlığını böylesine kapsamlı ortaya koymanın AİHM'i aydınlatacağı kanısındayım. İçinde bulunduğum koşullar gereği İmralı savunmasında yapamadığım bu değerlendirmelerin, birçok eksiklikleri ve yanlışlıkları olsa da, bir boşluğu doldurduğu inancındayım. PKK hakkında kapsamlı değerlendirmeler yapmaya çalıştım. AİHM, çeşitli kararlarında örgütün tüm yapısını kastetmese de, terör nitelikli suçlamalara ilişkin bazı kararlar almıştır. Savunmamda bu konuyu aydınlatmaya önem verdim. Genel olarak şiddet olgusundan tutalım,

PKK'deki şiddet anlayışına kadar konuya genişçe yer ayırdın. Bununla şiddete ve savaşa karşı hem örgütün, hem kendimin tavrını netleştirmeye çalıştım. Gerçek olan Kürt halk varlığının belki de hiçbir halkın başına gelmediği kadar yabancı egemenlerin şiddeti altında yaşadığı, bu yüzden özgür gelişme imkanı bulamadığı genişçe ortaya konulmuştur. Tüm uygarlık tarihi boyunca Kürtler ancak dağların doruklarına çekilerek varlıklarını koruyabilmişlerdir. Bu yüzden normal kent uygarlıklarını özgür iradeleriyle kurup uzun süre yaşatma gücü bulamamışlardır. Kurulanlar da kısa dönemler sonunda işgal edilmekten kurtulamamıştır. Halen aşiret toplulukları biçiminde yaşamaları bu tarihsel özellikten ileri gelmektedir.

PKK bu büyük şiddet çemberini kırmak istedi. Ama yapısındaki güçlü köylü-aşiretçi zihniyet, yeterli ve doğru meşru savunma tarzında bir silahlı mücadeleyi tam oturtamadı. Bilindiği üzere, dilinin özgür ifadesine kadar tüm varlığı yasaklanmış bir halkın meşru savunma hakkı hem evrensel hukukta, hem de ulusal anayasalarda vardır. Bu hakkı kullanmak değil, kullanmamak hukuk dışı bir durumdur. PKK'nin meşru savunma çizgisi hem bir anayasal hak, hem de yerine getirilmesi halkına karşı kutsal bir görevdir. Hiçbir hukuk kurumu bu hakkını kullanmaktan ötürü Kürt halkını suçlayıcı olamaz. Asıl suçlanması gerekenler, çağdaş hukukun vazgeçilmez gereklerini halkınıza tanınayanlardır. Bu durumda meşru savunma elde kalan tek seçenek oluyor. Bu anayasal hak kullanılmıştır. Halkımızın vazgeçilmez ve AİHS'de de gayet açıkça belirtilmiş hakları tanınmadıkça, tüm varlığı inkar edilip anadilde eğitimde dilini özgürce ifade aracı olarak kullanmak gibi en basit hakları bile yasaklamalara konu olmaya devam ettikçe, meşru savunma hakkımızı sonuna kadar kullanmaktan vazgeçmeyeceğimiz hukukun da bir gereğidir. Bu konuda asıl suçlu olanın devlet politikaları olduğu, AİHM'in birçok konuya ilişkin kararlarında ortaya çıkmıştır. Hiçbir suçu olmadığı halde, binlerce sivil vatandaşın devletten beslendiği açığa çıkmış bulunan çetelerce katledilmesine ve binlerce köyün boşaltılmasına kadar uygulamalar ağır suç teşkil eden terör eylemleridir. Halkınız tarihte ve günümüzde hiçbir halkın başına gelmemiş terörü yaşıyor. Halepçe örneği henüz unutulmamıştır. Dolayısıyla meşru savunmanın silahlı temelde de olsa kullanılması, evrensel ve anayasal ulusal hukukun bir gereğidir.

Kabul edilmemesi gereken ve benim de uzun yıllar karşısında durmama rağmen önlemekte zorluk çektiğim şiddet, meşru savunma

çizgisi dışına taşanıdır. PKK içinde bazı kişi ve gruplar hem kendi yoldaşlarına, hem sivil halka, hem de devletin şiddet dışında kalan bazı kurum ve kişiliklerine şiddet yöneltmişlerdir. Bunu hem yanlış bulduğum, hem de örneğin başta İsrail-Filistin arasında vardığı seviyede görüldüğü gibi bir çizgi haline gelmemesi için büyük çaba harcadığım bilinmektedir. Şiddetin bu seviyeye gelmemesi benim bu çabalarımla yakından bağlantılıdır. 1993'ten beri dönemin cumhurbaşkanı Özal'ın da istekli bulunmasından cesaret alarak yapmaya çalıştığımız tek taraflı ateşkes, birçok aşamadan sonra büyük bir disiplinle uygulanmaktadır. PKK silahlı güçlerinin büyük bir kısmını sınırların dışına çekip meşru savunma düzenine sokmuştur. Bu düzenin korunduğu Türk makamlarının açıklamalarından da teyit edilmektedir. Bu konuyla bağlantılı olarak, PKK ayrılık peşinde olmadığını 2000'deki VII. Kongresi'nde açıkça ilan etmiş; bu yönlü strateji ve programını açıklamıştır. Türkiye'nin ülkesel bütünlüğünü ve devletin üniter birliğini esas alan bir çerçevede, Kürt sorununun barış ve demokratik uzlaşı içinde çözümüne hazır olduğunu defalarca beyan etmiştir. Hiçbir aşırı talep ileri sürmeden, AİHS dahilinde hakların kullanılması temelinde bir çözümden yana olduğu anlamına da gelen bu tavır, devlet tarafından halen resmen cevaplandırılmamıştır. Devlet Kürt sorununun tanınmasında bile güçlük çekmektedir. Avrupa hukuku ve demokrasisinin kriterlerini tanımaya bir türlü yanaşmamaktadır. AB'ye aday üye olduğu halde Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirmeyen tek ülkedir.

Bu durum karşısında AİHM, PKK'nin yüksek bir sorumlulukla sınırların dışına çıkmayı bile göze alarak, iki yıldan beri hem resmen hem de fiilen tam bir disiplinle yürüttüğü meşru savunma durumunu göz önüne almalıdır. AİHM, PKK'nin bu tarihten itibaren kendini hukuk dışı terör olaylarından arındırdığını ve her şeyini kutsal meşru savunma çizgisine göre yürüttüğünü takdir etmelidir. Bu yönlü bir takdir, Kürt sorununun meşru zeminlerde tartışılmasına ve çözüm sürecine girmesine katkı yapacaktır. Yüce mahkemenin vereceği kararlar, sorunun demokratik hukuk kapsamında ele alınmasına ilişkin olarak, hem AB kurumlarını hem de Türkiye Cumhuriyeti yetkililerini olumlu etkileyecek; ayrıca PKK'yi demokratik hukuk ölçülerinde bir çözüme teşvik edecektir. Dolayısıyla yüce mahkemenin bu gerçekler temelinde özellikle bundan sonra geliştireceği kararların ağır bir sorunu çözmede tarihi anlam taşıyacağını belirtmek duru-

mundayım. Daha önce konuya ilişkin verdiği birçok karara saygı duymamla birlikte, yetersizliklerine ilişkin eleştirilerim için bu savunmamın temel teşkil edeceği açıktır. Yüce mahkemenin hep göz önünde bulundurduğu ayrılıkçı şiddet konusu başta olmak üzere, şiddet ve ayrılıkçılığın gerçek nedenleri ve sorumluları ortaya konulmuştur. Mağduriyete yol açanla mağdurun karıştırılınaması gereği büyük önem taşımaktadır. Bunun için PKK'yi bir bütün olarak görmek de mahkeme açısından son derece önem kazanmaktadır. Gelen davaların büyük bir kısmı PKK ile bağlantılıdır. Bu nedenle savunmamın PKK bölümünün tıpkı Kürt halkına ilişkin bölümlerinde de olduğu gibi önemle değerlendirilmesi gerektiğine dair inancımı ve talebimi bir kez daha dile getirme gereğini duyuyorum. Bu savunmamın aynı zamanda yüce mahkeme için de dayanak bulabileceği en önemli belge niteliğinde olduğu açıktır.

Bireysel durumum ancak bu iki temel gerçeklik, yani Kürt halkının yasal konumuyla PKK'nin siyasal, askeri ve yasal konumu aydınlandığı ve değerlendirildiği ölçüde daha doğru ve objektif ele alınabilecektir.

4- İmralı Yargılanma Süreci, AİHS ve AİHM

Bireylerin sorumsuz ve tek başlarına yaşayabileceği varsayımı, ancak bilimsel olarak 7 milyon yıl önce insan türüne geçiş aşamasında söz konusu olabilir. O zaman bile küçük topluluklar halinde bir tür oyun düzeninde yaşandığı, bilimsel bir görüş olarak genelde kabul edilmektedir. O tarihten beri insan türünün toplumsal düzeyi geliştikçe fertlerinin de gelişme kaydettiği, toplum dışında kalmanın ise ölüm anlamına geldiği kolayca gözlemlenen bir husustur. Savunmamda bu konu üzerinde de durdum. Bunun nedeni şuydu: Ben adeta gökten düşmüş bir canavar terörist olarak, ABD'nin büyük şef, son kovboy başkanının özel ve gizli emirleriyle, tüm dünyanın büyük ve kahraman güçleri, başta istihbarat ve emniyet birimleri tarafından nihayet yakalanıp en muhkem bir odada, Marmara Denizi'ndeki İmralı Adası'nda olağanüstü tedbirlerle tek başıma üç beş metrelik bir tabutluğa konulmuştum. Tarihte eşi görülmemiş, *'en az otuz bin kişiyi öldürmüş en büyük terörist'* durumundayım. Dünya çapında ve Türkiye'de eşi görülmemiş bir propagandayla böyle yansıtılıyordum. Nasıl asılmam gerektiğinden tutalım, parça parça çiğ yenmemin bile yeterli olmayacağına, hemen öldürmek yerine saat

saat çürütmenin amaca daha çok hizmet edeceğine, bu arada kullanılıp tek bir dostu kalmayıncaya kadar özel politikaların uygulanması gerektiğine dair çok şey söylendi, yazıldı ve hayata geçirildi.

İmralı'daki yargılanmamın genelde hukuka, özelde AİHS'ye uygun olup olmadığını değerlendirebilmek için, savunmamı geniş tutmanın mutlaka anlaşılması gereken nedenleri vardır. Öncelikle savunmamda kanıtlamaya çalıştığım 'Ben de insanım, mensup olduğum bir halkım var' değerlendirmesi fantezi olsun diye ileri sürülmüyor. Beni insandan, halkımızı da halklardan saymayan, amansız, örtülü ve eşi görülmemiş yalanlarla yürütülen maskeli bir dünyayla karşı karşıyayız. Kaldı ki, bu sadece günümüz için de geçerli olmayıp, tarihin derinliklerine kadar uzanan bir gerçekliktir. Eğer insandan ve halklardan sayılsaydık ve böylelikle herkes için geçerli olan hukukun eşitliği bana ve halkımıza da uygulansaydı, kesinlikle İmralı türü hukukun en trajikomik bir tiyatrosu gerçekleşemezdi. Sorun, en amansız koşullarda yargılanmamdan ve bu yargılamanın AİHS'nin birçok maddesine aykırı gerçekleştirilmesinden kaynaklanmıyor. Bu hususlar da önemli olmakla birlikte, gerekli şekle ilişkin basit ayrılıklardır. Hukukun en temel bir ilkesi objektifliktir. Hukuk niyetlere, öznel iddialara dayanmaz. Bunu söylerken, çağdaş hukuktan bahsediyorum. Yoksa ilahi hukuk kökenli devlet emirlerine hukuk denemeyeceği açıktır. Bu anlamda hukuktan değil, kendini ilahi kökenli sayan zalim ve yalancı görüşün iğfal, işgal ve imhasından bahsedilebilir.

Benim İmralı yargılanmam, yalnız bir hukuk inkarı ve cinayeti değil, aynı zamanda ve çok daha tehlikeli ve gizli amaç olarak gördüğüm gerçeklerin yok edilmesine aracı kılınmasıdır. Sadece İmralı'da olduğum günlerde değil, tüm Avrupa ve Kenya sürecinde her gün yaşatılan şok üstüne şok uygulamaları, tarihi ve insani gerçekleri benim ve halkım için geçersiz kılınayı amaçlıyordu. Geride hayvan seviyesinde görülen Hint paryalarından daha değersiz bir kişilik ve halk bırakmak istiyorlardı. Korkunç olan bu durumdu. İşin daha da acımasız yanı, bilincim yok edilerek bu sonuca ulaşılmak isteniyordu. Giderek tek bir dostum kalmayıncaya kadar bir yok etme ve rehabilitasyon sürecinin derinliğine ve genişliğine uygulanması söz konusudur. Bu tehlikenin tümüyle ortadan kalktığını söylemem de mümkün değildir. Doğrudur, mahkemede kaba işkencenin yapılmadığını söyledim, hatta karşılıklı saygıyı barındıran bir soruşturma sü-

recinden bahsettim. Fakat bu husus sürecin sadece bir örtüsüdür. Gerçekler başka yerde yatmaktadır. Kaldı ki, hukuka ve AİHS'ye aykırılığı sadece Türk hukukuna, yönetimine ve DGM'lere bağlamak çok dar bir yaklaşım olacaktır. Hatta kanım odur ki, Türkler bile halk ve devlet olarak olan bitenlerden yeterince ve doğruca haberdar olmaktan çok uzaktırlar. Bu açıdan ucuz bir anti-Türklük yapmayı hiçbir zaman uygun bulmadım. Gerçeklerin farkında olmak kadar farklı yerlerde olduğunu bilerek, çok sorumlu ve bilimsel yaklaşımanın hayati olduğunu hep göz önüne getirdim. Renkli bir savunma yapmam biraz da bu nedenlere dayanmaktadır.

Hukuk ve yargılamaya yapabileceğimiz en büyük kötülük, gerçeğin duyusunu ve kendisini anlama yeteneğimizi yitirmektir. Tüm bu nedenlerle gözaltı süresinin başladığı ana kadar gerçekleri alabildiğine açıklamaya özen gösterdim. Eğer dünyanın en büyük gücü olan ABD'nin Başkanı Clinton resmen *'Teslim emrini ben verdim'* diyorsa, dünyanın ikinci büyük gücü olan Rusya'nın Başbakanı Primakov Avrupa'dan çıkarıldığım gün, tüm Bağımsız Devletler Topluluğu'na 'ülkenize gelmesin' diye uyarı yaptığını söylüyorsa, İtalya'da hukuken serbest olma hakkım olduğu halde korkunç bir psikolojik baskıyla kaçırtılıyorsam ve Yunanistan'da dost olabileceğine inandığım bir yönetim hükümet düzeyinde söz verip ölümcül darbe vuruyorsa, tüm bu tavırların altında haklı olmayan ekonomik ve siyasal çıkarlar yatıyorsa ve en son yine bakan düzeyinde *'Sizi Hollanda'ya götürü yoruz'* deyip hukukta hiçbir yeri olmayan bir biçimde Türk özel güvenlik birimlerine teslim ediliyorsam, burada sadece hukukun çiğnenmesinden bahsedilemeyeceği, asrın eşine rastlanması zor bir komplosuyla da karşı karşıya olduğumuz açıktır.

Sorun sadece benim suçlu olup olmamam değildir. Sorun, Avrupa çapında AİHS'ye bu kadar aykırı tavırlara hangi zihniyet ve çıkarlarla girildiğine ilişkindir. Şahsımda Avrupa'nın demokratik ve hukuk ölçülerine ağır bir ihanet söz konusudur. AİHS'nin geçerli olduğu sınırlarda bana uygulanacak hukuk maddesi siyasi ilticayla ilgilidir. Nitekim İtalya'da Roma İstinat Mahkemesi iltica hakkımı kabul etmiştir. Bu durumda benim eşine ender rastlanan yöntemlerle Avrupa'nın dışına atılmamda rolü olan tüm devlet kurumları ve temsilcileri suç işlemişlerdir. Suçu işleyenlerin eliyle gerçekleştirilen bir gözaltının AİHS'nin 5. maddesine aykırılığı gayet açıktır. Dolayısıyla öncelikle kararlaştırılması gereken, bu hukuk dışı gözaltı ve tutuklanmanın ip-

talidir. Bu konuyu daha ayrıntılı işlemek durumundayım. Ama yüce mahkemenin de rahatlıkla görebileceği gibi, neden benim insandan ve halkınızın da halklardan sayılmadığının iyi tespit edilmesi gerekir. Bu konu öncelik taşır. Ben sırf bu yüzden mahkemeye yardımcı olsun diye nasıl bir insan olduğumu, hem de tarih boyunca uygulanan korkunç terörlerin kurbanı olarak bu günlere nasıl geldiğimi boşuna uzun ve bilimsel bir temelde anlatmadım. Çünkü bana uygulanan, hiçbir canavara bile uygulanamaz. Yine halkımızın varlığının yadsınmasına dayanan çabalar en geri kabile varlıklarına karşı bile uygulanmamıştır. Hukuk objektifliği esas alır derken, bu gerçekliği kastetmekteyim. Milyonları ilgilendirdiği yüce mahkemenin salonlarına ulaşan seslerden de anlaşılan bu davanın hukukun evrensel ilkelerine göre yürütülebilmesi, ancak bu gerçeklere hakkının verilmesiyle mümkündür.

Açıkça şu hususu belirtmek durumundayım. Sadece İmralı yargılama koşullarının AİHS'ye aykırı olduğu görülüp verilecek bir kararı komplonun devamı olarak değerlendirmek durumunda kalacağım. Bunu kabul etmem mümkün değildir. Böyle bir kararı kabul etmem halinde, tarihte ve günümüzde halkımızdan en fazla saygıyı kazanmışken, Kürt halkı arasındaki hain işbirlikçilerden biri de ben olurum. Halkımıza yönelik hukuksuzluğun baş taklitçilerinden olan bu işbirlikçilere karşı, hukukun onurlu yoluna gelsinler diye hep mücadele ettim. Ama İmralı yargılanmasında komployu yutma anlamına gelebilecek her çaba, bu işbirlikçilerin oyunlarının tutması anlamına gelecektir. Bu haksızlığı işlersek, mahkeme buna alet olur ve ben de yutarsam, hiç kuşku olmasın, bu durum halkımıza mensup en dürüst tek insanımız kalıncaya kadar mevcut tablonun acımasızca devam etmesine yol açacaktır. Bu gerçekliğin görülmesi belki Avrupa koşullarından ötürü zor olabilir. Ama yargılanan, halkınız adına kendini cayır cayır yakarak ve misli görülmemiş saldırı güçlerine karşı son nefeslerine kadar insanlık onurlarına sahip çıkarak direnen insanlarımızın tek şerefli ve korunması gereken özgürlük iradesi ve umududur. Her ne kadar bu iradeyi layıkıyla temsil edemediysem de, bu değerlerin benim şahsımda, hem de hukuk karşısında darbe yemesine ve zayıf düşmesine asla fırsat vermem ve alet olmam. Tüm bu gerçeklerin, Avrupa hukukunu adın adım çiğneyerek beni bir değil tam bir komplo zinciriyle kaçıran sistemin ve güçlerin doğru tanımlanmasını ve yüce mahkemenin öncelikle bu konuyu aydınlatıp karara varmasını çok önemli ve tarihi olarak görüyor ve talep ediyorum.

Kaçırılmam ve gözaltına alınmam sıradan bir olay olarak değerlendirilemez. Sadece bu meşum olayı protesto etmek amacıyla halkımızdan yüzlerce insanımız kendini yaktı, ölüme attı. Halkımızın umut ve inançlarına büyük darbe vurulmak istendi. Daha da kötüsü, içine konulınak istendiğim intihar süreci işlemiş olsaydı, bunun on binlerce insanın hayatına mal olacak yeni bir süreci başlatması kaçınılmaz olacaktı. Bu yüzden benim adeta bir paket gibi Türkiye'ye sunulmam, bir bakıma Japonya'dan sonra Halepçe'den kat be kat daha fazla tahripkar olan bir atom bombası etkisini gösterecekti. Ama tüm zorluklarına rağmen dayatılan intihar sürecini boşa çıkarabilmem, böylesi bir bomba etkisini planlayanları boşa çıkarmıştır. Bütün hesap, benim bu acımasız koşullara dayanamayıp ya ölüm orucuna yatacağıma, ya da Yunan elçisinin bana bıraktığı tabancayla intihar etme yoluyla yaşamıma son vereceğime dayandırılmıştır. Sonuç, binlerce intihar eylemi, İsrail-Filistin şiddet sarmalını geride bırakan uzun ve kanlı bir şiddet sürecinin derinleşerek sürmesi olacaktı. Halklarımıza, dostlara ve yoldaşlara karşı duyduğum ahlaki sorumluluk ve barıştan yana kişilikli tavrım, bu oyuna düşmememi gerektiriyordu; sonu ne olursa olsun, elden geldiğince yaşamamın daha doğru olacağına dair kendimi ikna ederek bu oyunu bozdum. Komplo esas olarak bu tavrımla akamete uğradı ve işlemez duruma düştü. Anadolu ve Mezopotamya topraklarının yıllarca sürebilecek kanlı bir oyuna sokulmasını önledim. Aslında uygulanan politika son iki yüz yılın bir özeti gibidir. Önce Kürtleri isyana çekip sonra desteksiz bırakmak ve ardından 'Türkleri vurun' denecek bir noktaya itmek, bu politikanın özüdür. Diğer bir deyişle 'tavşana kaç, tazıya tut' oyunu oynatılıyordu. Çok acımasız bir politikanın yürütüldüğü açıktır.

Savunmamda bu kaçırma sürecinde hangi devletlerin ne tür rolü olduğunu yer yer gösterdim. Eğer istenirse ileride sözlü, tanıklarla ve yazılı olarak sorulara karşı daha uzun cevaplar verebilecek durumundayım. Kısa bir özet halinde tekrarlarsam:

a- Kaçırılma sürecim ve hukuk dışı tutumlar

Bu süreç 9 Ekim 1998'de Atina Havaalanı'nda karşılanmamla başladı. Beni davet eden bir dost milletvekili ve bakan olan Baduvas yerine, Baby kod adlı ***İstihbarat Başkanı Stavrakis*** ve yine dost geçinen Agit kod adlı ***Kalenderis*** karşıladı. İltica başvurusunda bulunmak istediğimi ve buna hakkım olduğunu belirttiğim halde, zor kul-

lanacaklarını belirtmeleri karşısında Moskova'ya doğru yola çıktım. Moskova'da milletvekili ***Jirinovski*** tarafından karşılandım. Parti temsilcimiz ***Nuaman Uçar*** 'dı. Daha sonra Başbakan Primakov'un en çok dokuz gün kalabileceğimi belirttiğini, ayrılmazsam zorla gönderileceğimi hissettirdiler. Bu süreçte milletvekili ***Mitrofanow*** 'un evinde kaldım. 33 gün süren Moskova süreci, Duma'nın bire karşı 298 oyla siyasi iltica hakkının tanınması gereğini hükümet yerine getirmediğinden, İtalya'ya doğru yola çıktım. Dostluk beklerken tutuklandım. Mahkeme daha sonra tutuklamayı kaldırdı. Fakat çok sert bir abluka altında tutularak, kaçırılmam için her yol denendi. 66 gün sonra ilk fırsatta çıkmaktan başka çarem kalmadı. Bu süreci bilen İtalyan avukatlar ve tercümanlarım vardır. Olup bitenleri açıklayabilecek durumdadırlar. Milletvekili avukatlarım ***Piapisa*** ve tercüman ***Ahmet***, tüm gelişmelere tanıklar. Tekrar Moskova'ya geldiğimde, kendileri söz verdikleri halde, daha sert bir uygulamaya aldılar. ABD ve İsrail adına bakan olarak gelen ***Madleine Albright*** ve ***Şaron*** idi. IMF kredileri tartışılıyordu. ***Mavi Akım Projesi*** de gündemdeydi. Sanırım teslim edilmem karşılığında Moskovalı yöneticilerle IMF kredileri ve Mavi Akım Projesi'nde anlaştılar.

Son durak olarak emekli general ***Naksakis*** ve tercüman ***Ayfer Kaya***'nın özel bir uçak getirmesiyle Petrograd'dan Atina'ya indim. Vipten geçerek Naksakis'in akrabasında bir gece kaldım. Ertesi akşam Dışişleri Bakanı ***Pangalos*** 'la görüşme amacıyla gittiğim yerde yine İstihbarat Başkanı Stavrakis'le karşılaştım. Tuzağa düşürülmüştüm. Zorla bir yere götürdüler. Bir gece uçakla havada dolaştırıldıktan sonra, ***Korfu Adası***'na indirildim. Avrupa basını, *'Bu gece için Avrupa havaalanlarının tümü Apo'ya kapandı'* diyordu. Rusya Başbakanı da BDT adına yasaklamıştı. Çok üst düzeyde bir karar alındığı açıktı. Daha sonra bu kararın gizli olarak İsviçre'de alındığı anlaşıldı. Kararı alan güç, ABD kontrolü altında NATO'nun gladio tarzı kanundışı bir birimiydi. Aynı birimin Kenya'ya kaçırılmamı planladığı, daha sonra ortaya çıkan diğer bir gerçekti. Bunda İngiliz istihbaratının da etkili bir rol oynadığı basında ispatlı olarak yayınlandı. Yunan hükümeti sahte dostluğuna dayanarak taşeronluk rolü oynadı. On beş gün içinde Güney Afrika Cumhuriyeti pasaportunun verileceğini, bunun için de daha emniyetli olan Kenya'daki Yunan elçiliğinde kalmamın daha uygun olacağını hükümet adına belirten Kalenderis'e inanarak, böylelikle Kenya'ya kaçırılmamı sağladılar. Yunan hükümeti ve elçi-

si Kostulas, kaçırmayı bildikleri halde açıklamadılar. En son günde Kenya emniyetiyle anlaşarak, bizzat Pangalos adına verilen güvenceyle *'Hollanda'ya gidiyoruz'* dediler ve sanıyorum uyuşturucunun da etkisiyle bizi bir havaalanına kaçırıp 2 Şubat'tan beri hazırlık yapan Türk özel güvenlik birimine teslim etmeyi başardılar.

Daha sonra bu operasyonun ABD Başkanı Clinton'un özel emriyle gerçekleştirildiğini özel temsilcisi ***Blinken*** basına açıkladı. Bu kısa özetlemem bile, AİHS hükümlerinin ağır bir biçimde çiğnenerek, iltica başvurum hem İtalya'da hem de Yunan büyükelçiliğinde kabul edildiği halde, kaçırılmamın ne tür bir hukuk dışılıkla gerçekleştirildiğini açıkça göstermektedir. Zorla teslim edildiğim yer olan Yunanistan'ın Kenya Büyükelçisi Kostulas'a yaptığım iltica başvurusunun kabul edildiğini ve işleme konulduğunu elçinin kendisi belirtti. Yunanistan'dan gelen bir avukat aracılığıyla bu işlemi Atina'da yürütmeye çalışıyordum. Kenya'da bile resmen AİHS kapsamı içindeydim. Bu nedenle zorla dışarıya atmalarını kabul etmeyip direnişle karşılaştım. Kısaca 9 Ekim'den 15 Şubat'a kadar geçen süre içinde AİHS hükümlerinin bana uygulanması gerekirdi. Rusya dahil hiçbir hükümetin sözleşmenin tanıdığı hakları çiğnemeye yetkisi yoktur. Bu devletler adına avukatlarının yaptıkları AİHM başvurularına katılıyorum. Davacı olduğumu belirtiyor ve İmralı davasından önce bu ülkeler, yani Yunanistan, İtalya ve Rusya hakkında yapılan davacı başvurularının incelenmeye alınması gerektiğine katılıyorum. Ancak bu temelde kaçırılmamın içyüzü aydınlatıldıktan sonra, gözaltına alınmamın AİHS'ye aykırılığı da açık bir biçimde ortaya çıkacaktır.

Türk timlerine temsil edilirken hiçbir kurala bağlı kalınmadığı, bu konuda ortada hiçbir belgenin olmadığı, ayrıca olayın Avrupa sınırları içinde gerçekleştiği, dolayısıyla AİHS'nin ilgili hükümlerine açıkça aykırılık teşkil ettiği ortadadır. Buna dayanarak İmralı duruşmalarının hukuki temelden yoksunluktan dolayı 'dava yoktur' veya 'oluşmamıştır' biçiminde bir görüşle sonuçlanması, hukuka bağlılığın bir gereği olacaktır. Aksi halde verilecek karar AİHS'ye aykırı olacaktır. Hatta kaçırılmanın komplo sürecine hukuk da alet edilmiş olup, AİHM bu zincirin bir halkası haline getirilme gibi yüce mahkemenin kabul etmeyeceğine inandığım bir pozisyona sokulmuş olacaktır. Yüce mahkemenin kendini de ilgilendiren bu kaçırılma oyununa karşı anlamlı bir tavır koyarak, tarihine yaraşır tarihsel bir karar vereceğine dair dilek ve inancımı bir kez daha belirtirim.

b- Ölüm cezası ve Kürt halkına karşı tehdit aracı olarak kullanma

Davanın hukuki açıdan yok sayılması gerektiği kanısında olmakla birlikte, bilgi olsun diye, bana verilen ölüm cezasıyla ilgili bazı değerlendirmelerde bulunmam önem taşımaktadır.

Ölüm kararım 28 Haziran 1999 gününe denk getirildi. Bu tarih 1925'teki Kürt isyan önderi Şeyh Sait'in ölüm yıldönümüydü. Ayrıca daha önemlisi, teslim ediliş tarihim olan 15 Şubat, Şeyh Sait önderliğindeki isyanın başlama günüydü. İki tarih de bilinçli seçilmişti. Yani Kürt halkına şu denilmek isteniyordu: Ne kadar isyan etseniz de sonuç değişmeyecektir! Cumhurbaşkanı ***Süleyman Demirel*** bir konuşmasında şöyle diyordu: *"28 isyan oldu, hepsi ezildi. Sonuncusu da aynı akıbeti paylaşacaktır"* Açık ki, senaryonun planlanması eskiye gitmektedir. Daha sonra öğrendiğim bu senaryonun içine İsrail, ABD ve Yunanistan 1996'da katılmışlardı. Belki bekledikleri ve amaçladıkları farklı olabilir, ama tasfiyemde çıkar birliğine varmışlardı. Kürtler ve Kürt özgürlük hareketi üzerinde etkilerini oldukça sınırlandırmıştım. Bütün işbirlikçilerine yaptıkları yatırımlar boşa çıkmıştı. Bu yüzden hepsi öfkeliydi. Başta Barzani ve Talabani olmak üzere, irili ufaklı yüzlerce kişilik ve gruba Kürdistan'ın her parçasında son 40-50 yıldır yaptıkları yatırımların benim yüzünden işlemez duruma gelmesi, Apo komplosunun esas maddi nedenidir. Kürt kozu ellerinde sürekli hayati bir gereksinimdir. Benim yüzümden bu kozdan yoksun kalmaları asla kabul edilemezdi. Türk yönetimiyle özde bu temelde uzlaşmaya vardılar. Apo tasfiyeciliği hepsi için yararlıydı. Suriye'ye bile çok ağır geliyordu. Başkan yardımcısı ***Abdulhalim Haddam*** bir Türk gazetesine verdiği demeçte, *"Abdullah Öcalan Suriye, Irak ve İran Kürtlerini de etkilemektedir. Bu yüzden attık, biz de istemiyorduk. PKK konusunda aynı çizgideyiz"* diyecekti.

Yunan hükümeti, 1996'da Clinton'la birlikte benim tasfiye edilmemin Kürt hareketinin kendi kontrollerine girmesi açısından en uygun yol olduğunda anlaşmışlardı. Gerçekten de işbirlikçileri boşa çıkarılmıştı. Bir Kürt ajan bile çalıştıramıyorlardı. Almanya çok daha köklü nedenlerle bana adeta kin bağlamıştı. Kişiliğimi Alınan gururuna yediremiyordu. Mezopotamya üzerindeki geleneksel emellerine ters düşüyordum. İngiltere, Fransa, İsveç, Rusya ve diğerlerinin de buna

benzer nedenleri vardı. Mentalitem hiçbiriyle uyuşmuyordu. Bir tek İtalya meseleye yeni yaklaştığı için acemiydi. İtalya da kısa bir süre orada kalmamın benden kurtulmanın en uygun yolu olduğuna dair bir sonuca varmıştı. Gerçekten dünyada çıkarlarını kullanmakta sorumlu olanların en büyükleri, benim siyasi ve ekonomik açıdan kendilerine pahalı geldiğim konusunda hem sınıfsal, hem de ulusal ve hatta uluslararası açıdan ortak bir kanıya varmışlardı. İkinci bir Lenin yaratmayacaklardı. Fakat ikinci bir İsa'laşmanın da yolunu ardına kadar açıyorlardı. Türkler tarihlerinin en büyük düşmanları olabileceğime dair giderek gelişen bir kanıya kapılıyorlardı. Aslında geleneksel gericilik ve şovenizm benim şahsımda çıkar imkanlarını yakalamıştı. Türk solu demokrasi ve eşitlik yapılanmasından uzak olduğunu ortaya koymuştu. Kürt işbirlikçiler de tüm Kürdistan parçalarında aramızda uçurumlar olduğuna giderek daha fazla inanıyorlardı.

Özce, kurulu düzenin tüm hakim iç ve dış tepe güçleri tasfiye edilmemde birleşmişti. Hukuk dışı ve komplocu yöntemlerle de olsa, ölüm fermanımı adım adım birlikte yazmaya çalışıyorlardı. Bazıları, dostlar ve yoldaşlar şaşırabilir; ama onlara şu genel cevabı vermeliyim: "Hz. İsa'nın strateji ve taktik yapacak durumu yoktu." Roma ve işbirlikçileri olan resmi Yahuda kahinlerinin üzerine, Kudüs'e yürümesi, tarihe yaraşır ve sonuç verecek biricik eylem yoluydu. Sonradan baktım: Kaderler bu topraklarda ne kadar birbirine benziyor. Bir kişilik dönemin egemen dünyasına başkaldırdığında, peygamberlere ne kadar yaklaşıyordu! Demek ki, benzer süreçlerin ortak bir ruhu, bir kişiliği vardı. Değişik koşullarda, değişik biçimlerde tarihin benzer anlarında yenileniyordu. Koşullar beni de hızla o sonuca doğru itiyordu. Kararın ölüm olacağı açıktı da, uygulaması çok baş ağrıtacaktı. ***Romalı Vali Pilatus*** bile, Hz. İsa konusunda çarmıh yanlısı değildi. Yahudi işbirlikçi kahinler kendisini buna zorlamıştı. Gılgameş bile orman bekçisi Huvava'yı öldürme yanlısı değildi; ama işbirlikçi Enkidu onu öldürmeye zorlamıştı.

Ölüm kararının tamamen siyasi amaçlı kullanılacağı açıktı. Bunu bütünüyle komplonun bir parçası olarak da değerlendirmiyorum. İyi niyet ve barış amacıyla, hatta aklı selim sahibi insanların çoğalmasıyla demokratik uzlaşının bir kilometre taşı olarak da kullanılabilirdi. Bu yakınlaşmaları oyun olarak değerlendirmek, olsa olsa komplodan menfaat uman çevrelerin işi olacaktır. Nitekim ortaya da

çıkacaklardır.

Kendim de ölüm ve yaşam gerçeğini tam kararlaştıramadığımı belirtmek durumundayım. Şu husus çok açık ki, eğer gerçekten bir kolektivizmin kişiliği haline gelmişsem, bireysel yiğitlik ve ölüme meydan okuyuş, hemen başvurulacak eylem tarzım olamazdı. Mahkeme ölüm kararını verirken, hakim ***Turgut Okyar*** kalemini kıramayacak ve idam karşıtlığını belirtmek zorunda kalacaktı. Ölünemin nasıl gelişeceği gerçekten bir muammadır. Büyük bir siyasal koza dönüşmüştü. Tehlikeler geliyorum diyordu. PKK ve Kürtler yeni isyan tarihlerini idam kararının sonuçlarına göre hazırlıyorlardı. Türk gerici ve şoven çevreleri idam kararlarının uygulanmasını seçim yatırımı olarak değerlendiriyorlardı. İntikamcılık duyguları her iki tarafta da ayağa kaldırılmıştı. Bütün dış güçler kararın olası sonuçlarını değerlendiriyorlardı. Açık ki, bireysel endişelerin çok ötesinde sorumlu davranmam gerekiyordu. Yaşadığım her günü onurlu bir barış ve demokratik uzlaşmanın gereğine göre değerlendirmem en doğrusuydu. Bireysel çıkarlara ağırlık vermem hem siyasi, hem de ahlaki olarak doğru olamazdı. Bu amaçla adeta işaret bekleyen çevrelerimize yanlış sonuçlara yol açabilecek mesajlar veremezdim. Basit taktiklerle PKK'yi de yürütemezdim. Böylesi dar hesaplar için hem olanaklar yoktu, hem de bu yanlış bir tutum olurdu.

Ölüme karşı ***Sokrates tavrı*** diyebileceğimiz tavrı esas alınaya çalıştım: ***Ölümü bile anlamlı kılmak, niçin ve nasıl ölmenin felsefi anlamını bulmak!*** Tahmin edemediğim kadar yaşıyorum. Demokles'in kılıcı gibi başımda sallanan ölüm kararı altında ruhun büyük yükselişini, anlamın büyük gelişimini artan bir huşu içinde karşılıyorum. Normalde birkaç haftalığına dayanılamayacak ve taş olsa çatlatacak bir yaşam biçimi anlamlı kılınmıştı. Aslında ölüm beni değil, ben ölümü çözmüştüm. Ölüm kararı beni değil, ben ölüm kararını çirkin ve uğursuz tarzıyla etkisizleştirmiştim. Nereden ve nasıl gelirse gelsin, ister yarın ister gelecek yıllarda olsun, ölüm artık benim için ciddi bir konu olmaktan çıkmıştı. Hatta 'hoş geldi, sefa geldi' diyebilecek anlam gücüne ulaşmıştım. Sorun bu gerçeği halklarımıza, dostlara, PKK'ye ve devlete izah etmekti. Gücüm ve olanaklar oranında bunu da yapmaya çalıştım. Kısmen "öl-öldür' felsefesinden "yaşa ve yaşat" felsefesine geçiş çok kapsamlıca yürütülmüştü. Eğer taraflar çalışsalar, zaferini de onurlu barışta birlikte paylaşmak mümkün olabilirdi.

Bunlar olumlu gelişmelerdi. Komplodaki uğursuz niyetlerin boşa

çıkarılması ve *"her şerde hayır vardır"* özdeyişi gerçeklik kazanıyordu. Şüphesiz insanlığın olumlu tecrübesinin ürünü olarak, en çağdaş hukukun bir belgesi olan AİHS'nin yaşam hakkına ilişkin 2. maddeye aykırılık açısından AİHM'in incelemeye aldığı ölüm cezasına ilişkin yürütmeyi durdurma kararı bu sürece katkıda bulunmuştur. Bu karar, aslında çıkmazda olan Türk siyaseti ve devleti için de bir şans kapısı açmıştır.

AİHM bir bakıma hakem durumuna gelmiştir. Tarafları evrensel hukukun gereklerine uymaya çağırmaktadır. Kürtlere *'isyandan vaz geçin'* çağrısını yaparken, Türk devletine de *'sorunların demokratik hukuki çözümüne kapılarını arala'* demektedir. Tüm bu gerçekler ölüm kararının altındaki derin siyasi ve tarihi özellikleri ve meselelerin bir teröristten ibaret olmadığını gayet açık göstermektedir. Benim davam ve ölüm cezasıyla ilgili karar, Avrupa'yla Türkiye arasındaki ilişkileri geliştirme veya dondurmanın da en önemli bir etkeni haline gelmiştir. Bu husus bile Türkiye'nin çağdaş demokratik uygarlık sürecini ve katılım yolunun nereden geçtiğini tamamen işaret etmektedir. Kürdü asmak, yok etmek, yok saymak; dünyanın da en önemli kapılarının kapanması anlamına gelmektedir. Kaldı ki, çağın gereği olarak, Kürtlerin kendileri artık bir ölüm kararıyla sinmenin değil, ayağa kalkmanın tüm gerçeklerini yakalamış durumdadırlar. Belki de tarihte en ciddi bir sorunda, bir ölüm kararında sağduyu ve bilinç hükmünü göstermekte, bu durumu barışın ve özgürlüğün gerekçesine ve yaşam kararına dönüştürmektedir. Tüm taraflar konu üzerinde derinliğine düşünürlerse, her şerde hayrın en verimli ürünleriyle karşılaşabileceklerdir. Uğursuz bir komplonun hiç de küçümsenmeyecek kara tarafının niyetleri boşa çıkınakla kalmayacak, hayır taraftarlarının umutları da başarıya kavuşma şansına sahip olacaktır. İmralı'daki bir ölüm kararı ilk defa özgür barışın yaşam kararıyla dengelenmesi gibidir. Her şeyi barış, demokratik uzlaşı ve hukuka bağlılık mücadelesi belirleyecektir.

Şeyh Sait ve arkadaşlarının asılmaları cumhuriyette otoritarizme, Türk-Kürt ilişkilerinde inkarcılığa ve zoraki asimilasyona yol açmıştır. Ulusal kurtuluşu birlikte veren iki halkın ilişkileri köklü biçimde zedelenmiştir. Cumhuriyet demokratikleşme şansını kaçırmıştır. Peşi sıra Ağrı ve Dersim İsyanlarını getirmiştir. Başta Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü olmak üzere, bazı yöneticiler sorunların bu tarzda çözümlenemeyeceğini anlamışlardı. Bu olayda

dönemin baş emperyalist gücü İngiltere'nin 'tavşana kaç, tazıya tut' politikasının rolü vardır. İngiltere her iki tarafla oynayıp Musul-Kerkük politikasını başarıyla yürütmüştür.

İngiltere 75 yıl sonra aynı politikayla Irak üzerindeki hesaplarını başarıyla yürütmek için Kürtleri ve Türk yönetimini kullanmak istemiştir. Ben mahkemede, *"1925'i bir kez daha hatırlatmalıyım"* demiş ve tarihten ders çıkarmanın en doğru yol olduğunu vurgulamıştım. Bu sefer Kürt isyanını ve bana verilen ölüm kararını cumhuriyetin onurlu barışına ve anlamlı kardeşliğe çevirmede her iki tarafın da üzerine düşeni yapması gerektiğine dair çağrı yapmıştım. ***16 Ağustos 1999 Barış ve Demokratik Uzlaşı Deklarasyonu*** geçerliliğini hala sürdürmektedir. Tarih garip biçimde bana dayalı 'ya savaş, ya barış' ikilemine takılmış durumdadır. PKK'nin gücü her zamankinden daha fazladır ve kapsamlı bir savaşı yürütecek konumdadır. Bunun 21. yüzyılı da kaybettirecek bir olumsuz gelişme potansiyeli taşıdığı açıktır.

Benim için zorluk, barış ve savaş ikileminin bu kadar derin etkisi altına girmiş bulunmamdır. Bu tür ikilemleri ölüm kararı altında olumlu sonuçlandırmak büyük sabır ve anlayış gücü ister. Fakat yine de hem PKK'nin hem de devletin temel politikalarını ölüm kararıma göre temellendirmeleri ciddi riskler taşımaktadır. Bunlar ancak PKK'nin meşru savunma güçlerini barışı zorlayacak kadar, tabii devleti ve Türk toplumunu ikna temelinde kazanmayı da hedefleyen nitel ve nicel güce kavuşmasını gerektirir. Hiçbir barış güçsüz gerçekleşmez. Anlamlı barışlar güçlerin ciddiyetine mevzilenişine, potansiyeline bağlıdır. Yengisinin ve yenilgisinin anlam taşımadığı bir savaş tarzını barışa dönüştürmek her kesime kazandırır. Kürt-Türk ilişkilerinin ikilemdeki barışla tarihsel bir kardeşlik rotasına girmesi herkesin amacı olmalıdır. Birlik, onurlu barış ve demokrasinin tam uygulanmasında aranmalıdır. Bu tutum aslında cumhuriyetin temelini atan 1920'lerin ***Kuvvay-ı Milliye ruhu***nun da bir gereğidir. Kürtler bu zaferin stratejik bir gücüydü. Cumhuriyetin onlara hak ettiği yeri vermesi, kuruluş doğasının bir gereği ve borcudur.

Avrupa Lozan'da cumhuriyeti onaylarken, İsmet İnönü de Kürt meselesini tartışır ve *'Biz Türkler ve Kürtler birlikte...'* biçiminde değerlendirmelerde bulunurken, doğal olan, Kürtlerin de en azından kültürel taleplerinin artık göz ardı edilemeyeceğidir. Böylelikle cumhuriyet tarihsel bir yanlışlıktan dönmüş olacaktır. AİHS, Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratikleşme ve AB'ye katılım sorunları benim

ölüm kararıma takılmıştır. Daha kapsamlı bir Kürt-Türk savaşı da bu karara takılmıştır. Tüm olumlu veya olumsuz gelişmeler bu kararın akıbetine bağlanmış bulunmaktadır. Lozan'ın kuruluş ruhuna da ters olan bu durumun olumlu gelişmesinde, AB ve temel hukuki çerçevesi olan AİHS adil bir hakem rolünü oynayabilir. Savaş tehlikesini kökten ortadan kaldırmak, bu rolün başarıyla oynanmasına bağlıdır. Türkiye Cumhuriyeti de kendi çağdaş hukukunun bir gereği olan bu adaletli çözüme kendiliğinden yanıt vermelidir.

Kürtler tarih boyunca daha çok Türklere hizmet etmişlerdir. Bunun karşılığı inkar ve tüm çağdaş haklarından yoksun bırakılmak olamaz. Hele hele ölüm kararını başlarında Demokles'in kılıcı gibi tutmak hiç olmaz. Kardeşçe, ne gerekiyorsa onun büyüklüğü kanıtlanarak sergilemelidir. PKK de barışı getirecek kadar askeri ve siyasi olarak gücünü ortaya koymalıdır. Aynı zamanda ülke bütünlüğünün ve devlet birliğinin nasıl sağlam bir güvence olduğunu da kanıtlayabilmelidir. Bunlar çelişkili gibi görülse de, her birliğin çelişkilerin sentezinden oluştuğu unutulmamalıdır. Cumhuriyeti demokratik temelde yeniden yapılandırmanın ancak bu çerçevede Kürt barışı ve demokratik uzlaşıyla gerçekleşebileceği artık kabul edilmelidir. 21. yüzyılın bunun dışında başka hiçbir seçenekle kazanılmayacağı görülmelidir.

Kişiliğim üzerinde kırk yıldır sürdürülen ölüm-yaşam savaşı son aşamasına girmiştir. Tüm ulusal ve uluslararası güç mevzilenmesiyle yaşanan bu sürecin gerçekten ülkenin güçlü ve devletin demokratik bütünlüğü lehine sonuç vermesi, tüm ilgili toplum, siyaset ve devlet güçlerinin barış ve tam demokrasi konusunda karar vermesine bağlıdır. Benim de tercihim barış ve demokrasi olmasına rağmen, şer güçleri ısrarla üzerime gelir ve çürütmeye devam ederlerse, bu işin sonunun onurlu bir özgürlük savaşı olacağı da açıktır.

c- İmralı sürecinde siyasi linç

İmralı yargılanmasının hukuka aykırı gerçekleştirilmesini göz önünde bulundurmakla birlikte, bilgi ve değerlendirmemi sunmanın yararlı olacağı kanısındayım. Avukatlarımın yaptıkları AİHS'nin 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13 ve 14. maddelerine aykırılık iddialarının tümüne katılıyorum. Bu konuda yaptıkları kapsamlı savunmalar, hem hukuk tekniğine uygun olmaları, hem de zengin içerikle birlikte savunmaları benim açımdan da geçerlidir. Ben daha çok aykırılık arz eden

konuların özünde yatan gerçeklikleri açıklamaya çalışacağım. Halen tutuklu da olsam, Türkiye'de yalnız bana özgü ve koşulları tarihinde sabit olan bir adada tek başına tutulmam çok daha ağır bir durumdur. Türkiye'de F tipi cezaevlerinin koşullarına itirazdan ötürü, 50'yi aşkın tutuklu ya baskın ya da ölüm orucuyla şehit düştüler. Benim yaşadığım koşullar F tipi cezaevlerinden çok daha ağırdır. Hiçbir cezaevi yönetmenliğinde bu uygulamalara ilişkin madde yoktur. Keyfi ve özel bir tutuklu-hükümlü muamelesi görmekteyim. Kimse nasıl yaşadığıma tanıklık etmemektedir. Sayıları değişen ve her seferinde 20'den aşağı düşmeyen özel güvenlik kuvvetleri tarafından yirmi dört saat sürekli hem kameradan hem de açık gözle gözetleniyorum. Sadece bu uygulamanın psikolojik olarak ne kadar ağır olduğunun, ancak AİHM'in akraba bir kuruluşu olan ***İşkenceyi İzleme Komitesi***'yle ve onun vereceği raporla sağlıklı değerlendirilebileceği açıktır. Ufak bir hava bozulmasıyla, haftalık olan avukat görüşmelerim bazen iki veya üç haftada bir saat olarak gerçekleşebilmektedir. Bir erkek kardeşim ve iki kız kardeşimle ancak aylarca sonra birer defa görüşebiliyorum. Mesafenin uzaklığı ve yoksulluktan ötürü başka türlü görüşme zordur. Çok ağır alerjim vardır ve mevcut koşullar bunu daha da ağırlaştırmaktadır. Zaten deniz iklimi hep sağlığım üzerinde boğucu etki yapar. Son zamanlarda dakikada bir boğazıma dolan koyu sıvıyı atmak zorunda kalıyorum. Vücut adeta direncinin son aşamasındadır. Yemekler karavana tarzıdır. Sağlık açısından kendime bir şey almam mümkün değildir. Bununla birlikte Ada komutanlığı ve cezaevi yönetimiyle ilişkilerimi medeni ölçüler içinde sürdürmeye çalışıyorum. Sorunlarım onlardan kaynaklanmıyor. Uygulanan statü en büyük psikolojik baskı aracı durumundadır.

Bu hususları pek önemsememekle birlikte, asıl siyasi linç sistemini açmak gerekmektedir. Mahkeme döneminde sivil kılıklı kesimler ve basın tarafından tam bir linç havasının estirildiğine tüm dünya tanık oldu. Mahkeme salonunda bile ufak bir eleştiri linç girişimiyle karşılaşıyordu. Askerin özel tedbirleri olmasaydı, her tür çılgınlığın yaşanacağı çok açıktı. Basının dışarıda estirdiği terör tutumuyla Kürt halkı yıldırılıp korkutularak davasından vazgeçirilmek amacındaydı. Doğduğumuza pişman ettirilmek isteniyorduk. Bu süreçte yüzlerce dost ve yurtsever insan kendini yaktı. Mutlaka idam edileceğim biçiminde bir ön propagandayla bu insanların tüm umutları yıkılmak isteniyordu. Çok basit bir insan durumuna sokulmam için çalışılıyor,

halkın gözünden düşürülmeme büyük özen gösteriliyordu. Acayip karikatürler ve yorumlarla tüm direnç noktaları çözdürülmek isteniyordu. En ufacık dostluk sempatileri aşırı şiddetle bastırılıyordu. Uygulanan baskı sisteminin esas hedefi, halkın yurtsever siyasi bilincini yok etmek ve bir davalarının olmadığını göstermekti. Lehimde bir türkü söylenmesi, bir şiir okunması, toplumda linç edilmek için yeterli oluyordu. Sanatçı Ahmet Kaya'nın lehimde dolaylı olarak söylediği bir iki barış yanlısı sözü, siyasi bir linçe uğramasına yetti. Artık Türkiye'de kalamazdı. Hain ilan edilmişti. Kısa bir süre sonra bu acıya dayanamayıp Avrupa'da şehit düştü.

Israrlı barış ve demokratik uzlaşı çabalarımız sonucunda bu şoven ortam kısmen aşılmıştır. Toplum çelişkilerini daha gerçekçi görmeye başlamıştır. Özel savaş ve rant ekonomisiyle ne tür yolsuzlukların yaşandığını görmüş; yaşanılan ağır krizin gerçek nedeninin rantçı siyaset yapısı olduğunu kavramıştır. Diğer yandan daha sorumlu devlet makamları, klasik imhacı ve inkarcı yapılanmayla devletin kendini sorunlardan kurtaramayacağını ve demokratik yeniden yapılanmanın kaçınılmaz olduğunu, bu yönlü reformların ivedilikle hayata geçirilmesi gerektiğini sürekli rapor etmektedirler. PKK gerek ideolojik gerekse pratik tıkanmaların eski yaklaşımlarla aşılamayacağını ve çözümlerin üretilemeyeceğini anlamıştır. Kendi çapında çok boyutlu yeniden yapılanmayı yaşamaktadır.

Yeni bir durumun doğmakta olduğunu, bunun sancılarının çekildiğini tüm toplum kesimleri derinliğine fark etmektedir. Kürt sorunu açısından yaşanılan ***'ne savaş ne barış'*** tır; bir nevi ateşkes etrafında şekillenen bir mütareke dönemidir. Taraflar derin derin düşünmekte ve en uygun düşünce ve pratiklerin neler olması gerektiğini kestirmeye, buna göre politika belirlemeye ve yeniden yapılandırmaya çalışmaktadır. Tüm Türkiye toplumu da bu sürece girmiştir. Her kesim tarihten güncelliğe ve geleceğe kadar kendini çok yönlü gözden geçirmekte, dünyayı ve ülkenin iç ve dış koşullarını daha gerçekçi yorumlayarak, yeni program ve perspektifler edinmektedir. Siyasi yaşamın yenilenmesini ezici bir çoğunlukla karşılamaktadır. Fakat tüm bu olumlu gelişmeler çözümlerin gerçekleşmekte olduğunu garanti etmemekte, sadece eskisi gibi yaşanmayacağını kanıtlamaktadır. Nasıl yaşanması gerektiği, Kürtler başta olmak üzere tüm kimlik, inanç, düşünce ve cins farklılıklarını kapsamına alacak yeni bir toplumsal konsensüsün (toplumsal mukavelenin) geliştirilmesine bağlı bulun-

maktadır. Bu da yeni anayasa ve yasaları gerektirmektedir.

Türkiye'nin savaş ve barış sorunu, Kürt konusunu çok aşan bir derinliktedir. Hem uzun tarihsel geçmişi, hem de son otuz yılın sosyal, dini ve etnik çekişmeleri bu gerçekliği dışa vurmuştur. Cumhuriyetin resmi ideolojisi ve oligarşik yönetimi her ne kadar tek renk bir örtüyü baskıyla tüm topluma giydirmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır. Çelişki ve çatışmalar bu örtüyü darmadağın etmiştir. Gerekli olan; çok renkliliği, çok kültürlülüğü bir zenginlik olarak kabul eden anayasal düzene ulaşmaktır. Toplumun bu yönlü istemi yoğundur ve sürekli gelişim halindedir. 2000'lerin Türkiye'si, demokratik ve laik cumhuriyeti özde yeniden biçimlendirmeye zorlanmaktadır. En az 1920'ler kadar köklü bir dönüşüm ihtiyacı duyulmaktadır.

İmralı yaşam-ölüm sürecim hem bu dönüşüm ihtiyacının varlığını netleştirmiş, hem de çözümün nasıl olması gerektiğine dair yol ve yöntemleri somutlaştırmaya başlamıştır. Şüphesiz bunda PKK ve Kürt halkının ezici çoğunluğunun Önderlik bağlılığı temel rol oynamıştır. Kürtler tarihte ilk defa en gelişmiş bir iç ve dış kökenli komplo karşısında dağılmamışlar, tersine olağanüstü kenetlenerek kendi örnek barış ve demokratik uzlaşı tavrını ortaya koymuşlardır. Bu tavrın gücü ve dürüstlüğü, belki ilk defa devleti ve tüm toplumu da etkileyerek, barışa ve yeni bir toplumsal sözleşmeye doğru adım atmalarına cesaret vermiştir. Kürtleri de kapsayan toplumsal sözleşmenin ülkenin bütünlüğü ve devletin birliğinin en doğru tarzı olacağına ilişkin en üst tartışmalar olmakta ve çoğunluk bu yaklaşımı olumlu bulmaktadır. Yaşanmakta olan, doğumun sancılarıdır. Fakat bu her şeyin doğru yolda geliştiği anlamına gelmemektedir. Yerel ve gerici şoven güçlerle eski siyasi kalıntıları ve bürokratik statükolar, her tür engellemeyi ve yeni patlamaları doğurabilecek potansiyeldedirler. Sosyal patlama tehlikeleri gündemden tümüyle düşmüş olmaktan uzaktır.

Bu gerçeklikten hareketle yaşamımın İmralı süreci, meşru savunma konumuna ilişkin, benden başlamak üzere ilgili herkese ve her çevreye çok yönlü görevler yüklemektedir. Bu görevler, olumlu bir barış ve tam demokrasiye geçmek için PKK silahlı güçlerinin yeterli nicelik ve nitelikte güç kazanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu sadece Türkiye'de barış istemeyen güçleri değil, Ortadoğu'nun ve Kürtler içindeki çok güçlü gericilerin saldırılarını boşa çıkarmak için de zorunlu olmaktadır. Bu sağlanmadan, barış ve tam demokrasi bir ha-

yalden ibaret olur.

İkinci önemli husus, Kürtlerin klasik toplum yapısını aşarak çok kapsamlı, genişliğine ve dikey, toplumun ezici çoğunluğunu bağrında toplayan sivil toplum olgusunu gerçekleştirmelerini gerektirmektedir. Benim İmralı yaşamıma halkın vereceği yanıt, bu kapsamda sivil toplumun kurulmasıdır. Kardeş Türk halkı ve diğer kültürel gruplar için de çare, kendi sivil toplumlarını kurmalarıdır. Türkiye'nin en temel projelerinden birinin sivil toplumun geliştirilmesi olduğu tartışmasızdır. Sivil toplum kurulmadan, yeniden yapılanmanın klasik devlet buyruklarıyla sağlanması bir hayal ve kendini aldatma olacaktır. Özellikle bu projeye en çok sahip çıkması gereken sol ve sosyal demokrasinin eski tutucu yapısını aşıp geniş bir yelpazede sivil toplumun ittifakına dayalı bir çözüme öncülük etmesi hayati önem taşımaktadır. Çekilen bu kadar acı ve yaşanan şehadetler, onların anılarına biraz saygı varsa, bu yönlü görevlerine başarıyla sahip çıkınalarını dayatmaktadır. Aksi halde tutarsızlığı, demokrasiye ve barışa inançsızlığı ve ilkesizliği belli olan sağ kesimlere siyaset ve iktidar öncülüğünü kendi elleriyle peşkeş çekmiş olacaklardır.

İmralı'daki ölüm-yaşam savaşımında, bu bilinçle ve sorumluluklarının da farkında olarak, bunun gereğini inanç ve azimle yapmaktayım. İlgili tüm kişi ve kurumların halklarımızın bu yaşamının ne anlama geldiğini çok iyi çözümlemeleri, kendileri için daha fazla hayati bir anlam taşımaktadır. Onurlu bir barış ve tam demokratik bir çözüm, hepimizin tercihi ve çalışmalarımızın ağırlık merkezidir. Ama şer güçlerin ve çeteciliğin güçleri bilinerek, benden başlayacak bir imhanın kapsamının başta Kürtlerden olmak üzere tüm Türkiye halkından on binlerin katledilmesi olduğu bir an bile göz ardı edilmemelidir. Komployu hazırlayan iç ve dış güçlerin en temel hedeflerinin de bu olduğunu ve belki de uygun yer ve zaman içinde böyle bir imhaya yönelebileceklerini hiç unutmadan, bu yarın gerçekleşebilecekmiş gibi her tür savunma hazırlıklarını geliştirmek şarttır. Geleceğin onurlu barışı ve olmazsa onurlu özgürlük savaşı ancak bu temelde başarıya gidilebilecektir.

ABD'nin ve onun demokratik hukuki çözüm gücünü belirleyen AİHS ve AHİM'in, Türkiye'deki sürece olumlu yönde katkıda bulunmak için geçmişteki klasik sömürgeci zihniyeti ve politikaları aşarak, barış ve demokratik uzlaşıya doğru adaletli kararlarıyla tarihe yaraşır bir katkı sunacaklarına dair dilek ve umudumu bir kez da-

ha belirtmek durumundayım.

d- AİHM'de dostane çözüm, diyalog arayışları ve AK'ye düşen görev

AİHM'in geliştirmek istediği bir çözüm yolu da davalı ve davacı arasındaki dostane çözümdür. Bununla kast edilen, aradaki sorunun karşılıklı diyalogla giderilmesine çalışmaktır; gerekli olan tavizleri veya uzlaşma noktalarını birlikte karşılamak veya kararlaştırmaktır.

Türkiye'nin politik koşulları ve karar organları hazır olsaydı, AİHM'in benimle ilgili karar sürecine girmeden önce, Türkiye ile sorunlara ve AİHS'ye aykırı hususlara karşılıklı diyalog yoluyla çözüm aramak tercihim olurdu. Şahsen kendimi bu tarz çözüme iddialı ve hazır hissediyorum. Kaldı ki, 1993'ten beri Cumhurbaşkanı sayın Özal'la birlikte böylesi bir sürece ilişkin kararlılığımı ortaya koymuştum. Daha sonra dolaylı yoldan bazı diyalog yaklaşımları gelişti. Devlet tümüyle bu yönteme kapalı olmadığını gösterdi. Ama bazı olumsuz gelişmeler, çözüm istemeyen ve sonuna kadar şiddette ısrarlı güçler bu yönlü adımları etkisiz kılabildiler. Buna rağmen, en son 1998 eylül başından itibaren bir ateşkes sürecini tek taraflı olarak başlatmakla bu yönlü adımlar için zemin hazırlanmaya çalışıldı. Yine 9 Ekim 1998'de sürece yönelik baskı politikasından sonra, dağı değil Avrupa'yı tercih edişimin nedeni diyalog yollarını geliştirmekti. İmralı'da sorgulama sürecim aynı havada geçti. Burada klasik bir sorgulamadan ziyade, sorunlara diyalogla yanıt aramanın tek doğru çıkış yolu olduğu ısrarla vurgulandı. Daha sonra bu temelde hem devletin yetkili makamlarına, hem de PKK yetkililerine bu yönlü yaklaşımlarımı içeren kapsamlı mektuplar yolladım. İmralı'da yargılamaya ilişkin olarak hazırladığım savunma daha çok diyalog arayan bir barış ve demokratik uzlaşı mesajıydı. Bu savunmam, ortamın barış ve demokratik çözüm arayışlarına çekilmesinde önemli etkilere yol açtı. AİHM için de bu belgenin ek bir savunma olarak incelenmesini dilerim.

AİHM'e ilişkin hazırladığım bu savunmam da çok daha kapsamlı olarak demokratik hukuk ölçülerini esas alan bir diyaloga giden yolu aydınlatmak amacındadır. İncelendiğinde, tüm taraflar için AİHS'nin ruhuna uygun olarak bir çözüm arayışı içinde olduğu görülecektir. Dolayısıyla yüce mahkemenin dostane çözüm önerisini geliştirirken, savunmamın kapsamlı bir incelemesini yapmasını

önemli bulmakta ve beklemekteyim.

Türkiye'de de TBMM yakında anayasada bazı önemli değişiklikler yapmaya hazırlanmaktadır. Bu hazırlıklar AB aday üyeliğine ilişkin olarak Kopenhag Kriterleri'ne uyumu amaçlamaktadır. Eğer AİHS'nin kapsamını karşılayıcı nitelikte bir anayasa değişikliği olursa, dostane çözüm imkanı doğabilir. Ama bazı şoven ve gerici partilerin ölüm cezasında ısrar etmeleri, Kürtçe eğitim ve ifade özgürlüğüne karşı yasaklamaların devamından yana tutumları bu yönlü adımları boşa çıkarabilir. Fakat yine de bir olanak belirdiğinde değerlendirmek, sorumlu taraflara düşen bir görevdir.

Diğer yandan PKK'nin ağırlıklı olarak sınırların ötesinde meşru savunma düzeninde kararlı ve hazırlıklı olması, diyalog için ortamı uygun hale getirmektedir. Artık adım atması gereken taraf devletin yetkili makamlarıdır. Umut ve önerimiz, devletin kendisi için de son derece onurlu ve yararlı olan bu yolda teşvik edici olması ve adım atmasıdır. Aslında tarafları çevreleyen tüm iç ve dış koşullar bu yönlü adımlar atılmasını hem ivedi hem tarihi kılmaktadır. AİHM'in de konunun öneminden ötürü özel bir çabayla dostane çözüm amaçlı diyalog arayışlarına güç vermesi ve taraflara çağrı da bulunması, başarılı olması halinde tarihi bir anlama gelecektir. Yüce mahkemenin bu konuda alabileceği ve önerebileceği tüm hususlara ilişkin iyi niyetli yaklaşım ve dileklerimi belirtmek durumundayım.

AİHM'in vereceği kararların uygulama gücü olarak AK'ye ilişkin bazı düşünce ve önerilerimi kısaca belirtmeyi gerekli bulmaktayım. AK, AİHS'yi uygulamak ve gözetlemekle sorumludur. Türkiye yaklaşık elli yıldır Konsey'in kurucu üyesi olarak bulunmaktadır. En son katılan Azerbaycan ve Ermenistan bile yasalarında gerekli değişiklikleri yaptıkları halde, Türkiye birçok konuda halen AİHS'nin gerektirdiği yasal değişiklikleri yapmamakta, bu konuda iç hukuku da bağlayan AİHM'in kararları doğrultusunda anayasal ve yasal değişiklikleri de sürekli ertelemektedir. Şüphesiz Konsey bu konuda Türkiye'yi birçok defa uyarmıştır. Ama artık uyarıdan öteye bazı tedbirleri almak göreviyle karşı karşıyadır. Bu tedbirleri almaması kendi hukukunu da zedelemektedir. Bir üyesine sanki tavizkar davranmaktadır. Bu durum demokratik hukuk devletinin Türkiye'de de gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle Kürt sorunu ve laiklikten kaynaklanan bu ertelemelerin son bulması, hukuka duyulan güvenin zedelenmemesi için de

önemli bulunmaktadır.

Türkiye başta ölüm cezası olmak üzere, tüm azınlıklara ve düşüncelere ifade özgürlüğünü yasaklayan kanun hükümlerini AİHS'ye göre düzenlememektedir. Benim davam bu konularda da kilit rol oynayan bir konuma gelmiş bulunmakta, hatta tam bir siyasi istismar aracı olarak kullanılmaktadır. Bana ilişkin ölüm cezası yalnız içte değil, maalesef AB platformlarında da AB'ye üyelik için bir koz olarak kullanılmaktadır. Bu durum sadece beni değil, Kürt halkının meşru taleplerinin de pazarlık konusu edilmesini beraberinde getirmektedir. Halbuki AB kurumları normatif değerlere sahiptir. Bu değerler zımnen bile olsa tartışılamaz ve taviz konusu olamaz. Benim ve Kürt halkının meşru ve kanuni haklarının Türkiye ile sürekli tartışılmasını ve pazarlık konusu edilmesini son derece yanlış ve haksız bulduğumu özenli belirtmeliyim. AK'nin bir an önce kurucu üyesi olan Türkiye'yi kendi normlarına uymaya ve gereklerini acilen yerine getirilmesini temin etmeye çağırmasını bir kez daha belirtmeyi görev bilirim.

Ayrıca AK'nin Türkiye ile olan güçlü ilişkilerini Kürt sorununda siyasi diyalogun geliştirilmesinde kullanması, hem AİHM'in kararlarının yerine getirilmesinde, hem de Türkiye'nin demokratik ve laik hukuk devletine doğru evrim göstermesinde önemli rol oynayacaktır. PKK'nin güçlü bir biçimde meşru savunma temelinde yürüttüğü tek taraflı ateşkesi de fırsat bilerek, AK'nin Türkiye ile bu yönlü diyalog arayışlarımıza en azından Kosova ve Makedonya'ya gösterdiği ilgi kadar çaba harcayarak destek vermesi büyük öneme haizdir. Kürtlerin ve tüm Türkiye'nin bu desteğe ihtiyacı vardır. Davamın olası sonuçları dolayısıyla bu yönlü talebimi belirtmeyi gerekli buluyor, AK'nin de değerli çabalarıyla katkıda bulunacağına dair umutlarımı dile getiriyorum.

Sonuç olarak AİHM için hazırladığım savunmayı bu biçimde tamamlarken, İmralı'daki savunmamla birlikte özenle değerlendirilmesi gerektiğine inanıyorum. İncelenmesi gereken birçok olay ve kişiye ilişkin verdiğim bilgilerin belge ve tanık olarak değerlendirilmesini diliyorum. Gerekirse sözlü ve yazılı ek savunmalara da hazır olduğumu yineliyorum. Bu savunmamla AİHM'in hem halkımız, PKK ve benim için, hem de ilerici insanlık ve Türkiye için tarihe yaraşır, daha doğru ve adil bir karar vereceğine dair inancımı belirtir, saygılarımla arz ederim.

DOKUZUNCU BÖLÜM

APO KİMLİĞİ
KLANDAN HALK OLMAYA DOĞRU

Abdullah Öcalan kimliğinin bir taslağını çizmek, olguyu en yoğun biçimde yaşayan kişi olarak, benim için bir görev olmaktadır. Böyle bir çizim aynı zamanda tarih, sosyoloji, biyografi ve sanat çalışması yapanlar için konuyla ilgili önemli bir belge boşluğunu gidermiş olacaktır. Ayrıca teorik ve pratik bir kurum olarak geniş bir çevreyi somut olarak ilgilendirmesi ve birçok toplumsal gelişmeyi etkilemesi, doğru tanımlanmasını daha da önemli kılmaktadır. Hakkında yazılmış ve yazılacak olan, söylenmiş ve söylenecek olan birçok değerlendirmeyi aydınlatmak açısından da yararlı olacaktır. Konunun bilimsel ve edebi boyutlarıyla işlenmesi de şüphesiz gerekmekte ve her geçen gün önemi artmaktadır. Bireyde tarih ve bir halkın bu denli yoğunlaşması pek az yaşandığı gibi, bir bireyin de bu denli bir yalnızlık yürüyüşü ile bir tarihi ve halkı yoğurması ve yürütmesi az görülmüştür. Aydınlatılması gereken birçok husus olduğu, her geçen gün daha çok fark edilmektedir. Hem dost ve yoldaş çevresinde, hem de muarızların duygu ve düşüncelerinde uyanan soru işaretlerine ve yaşamlarında ortaya çıkan değişikliklere doğru yorumlar getirmek de doğru bir kimlik tanımlanmasını hayati kılmaktadır. Daha da önemlisi, doğru tanımlayamamak, yol açtığı muazzam trajedilere daha büyüklerini gereksiz olarak eklemek tehlikesini taşımaktadır. Yine konunun çok geniş bir istismarcı çevresi de oluşmuş bulunmaktadır. Doğru tanımlanmama, bunların oyunlarını ve çıkarlarını daha rahat sürdürmelerine katkıda bulunacaktır. Bunlar gibi birçok gerekçe AİHM savunmasını daha canlı kılmaya da yarayacaktır. Bu da kimlik yazımını gerekli kılmaktadır. Avrupa uygarlığı karşısında bir Ortadoğu kalıntısının ne anlama geldiğini yansıtması açısından da hayli düşündürücü olacaktır.

1- Doğal doğuş, klan kültürünün dağılışı ve uygarlık ormanına

GİRİŞ

Doğal çevre ve tarihsel gelişimin birey kişiliğinin oluşumunda belirleyici rol oynadığı bilimsel bir tespittir. Tanımlanma düzeyinde çevre ve tarihsel çerçeve hakkında özlü bazı belirlemeler yapılabilir. Doğduğum çevre Orta Torosların Mezopotamya ovasıyla batıdan birleştiği, vadilerle parçalanmış ve hafif tepelikleri olan bir plato görünümündedir. Fırat nehrinin kuzeyinden akıp güneye sert bir kavis yaptığı kıvrımın beş kilometre yakınında kurulan Ömerli (Ammara) köyü doğup büyüdüğüm çevredir. İklim gecikmiş bir Akdeniz iklimidir. Tarihte Verimli Hilal olarak adlandırılan bölgenin ortasındadır. Bütün bitki ve hayvan kültürlerine elverişlilik arz etmektedir. Neolitik toplumun geliştiği en temel bölgelerden biri olduğu, halen güçlü neolitik özelliklerin yaşanmasından anlaşılmaktadır. Yörenin yakınlarında güçlü olan feodal ve daha sonra gelişen kapitalist özellikler, doğuş bölgemde pek etkili olamamışlardır. Neolitik köy toplumunun varlığını güçlü bir biçimde sürdürmesi dikkate değer bir durumdur.

Bu alanın Sümer uygarlığının ilk kolonileştirme çabalarına güçlü bir biçimde uğradığı anlaşılmaktadır. Güneyde Sümerlerin en temel kolonilerinden olan Kargamış, doğuda Urfa-Bilecik, kuzeyde Samsat ve batıda Pere şehirlerinin tam ortasına düşmektedir. Komagene Krallığı'nın da merkezi bölgesidir. M.Ö 2000'lerde uygarlıkla tanıştığı kesindir. Daha önceki neolitik toplumun muhtemelen doğuşundan günümüze kadar gelen on beş bin yıllık ömrünü yaşaması da güçlü bir olasılıktır. Asur, Med, Pers, Sasani, Helen, Komagene, Roma, Bizans, Arap-İslam ve Osmanlı-Türk uygarlığına tanık olmuştur.

Alandaki tarihin diğer önemli bir özelliği, çeşitli etnik topluluk ve kavimlerin adeta geçit kapısı niteliğinde olmasıdır. Saf bir etnik topluluk ve kavim yoktur. Hepsinin karışımından bir mozaiğin halen süren güçlü izleri hakimdir. Alanda ilk yerleşim sahiplerinin Hurri ismiyle adlandırılan Aryen kökenli etnik topluluklar olduğu tarihsel, arkeolojik ve etimolojik verilerden anlaşılmaktadır. Bugünkü Kürtlerin dil yapılarıyla Hurri dil yapısı arasındaki benzerlik de bu gerçeği doğrulamaktadır. Bilindiği gibi, Hurriler Sümerlilerin kuzey bölgelerindeki yüksek dağlık ve tepelik alanlarda yaşayan halka verdikleri genel bir adlandırmadır. Yine Sümerler bazen de ***'dağlı halk'*** anlamında bu yöredeki topluluklara ***Kurti*** demektedirler. 'Kur' dağı, 'ti' eki ise aidiyeti ifade edip, dağlı anlamına gelmektedir. Güneyde ise bölgeye sık sık sızan diğer bir etnik topluluk olan Sami kökenli Amoritler yaşamaktadır. Ammar adı bu kültür geleneğinden etkilenmiş olabilir. Daha sonra Araplarla beslenen bu topluluklar, ***Saad İb ni Ebu Vakkas*** komutasında İslamiyet'i bölgeye taşımışlardır. Halen insanlar ve köylerin birçok ismi Arap-İslam kökenlidir. Geleneksel Hurri-Amorit çekişmesinin bölgede de oldukça eski tarihlere kadar uzanması mümkün görülmektedir. Asurilerden kalma birçok kalıntı halen bölgede durmaktadır. Yazılı birçok kaya bulunmaktadır.

Bölgenin tanışık olduğu diğer etnik gruplardan Luviler ve Ermeniler önem taşımaktadır. Grekler tarafından M.Ö 1000'lerden başlayıp, M.S 1000'lere kadar devam eden eritme süreci boyunca, Luvilerin bölgede etkili bir etnik topluluk olması kesindir. Halen köy anlamına gelen ***'Gond'*** kelimesi Lurice'dir ve 'tepelik' anlamına gelmektedir. Sümerler yerleşim alanları olan bu tepelik kısımlara ***'Ur'*** derken, Luviler 'Gond' demektedirler. Anadolu'nun en eski bir halkı olup, daha çok Güney ve Güneydoğu Anadolu'da yerleşmişlerdir. Kültürleri ve dilleri Aryen kökenlidir.

Ermenilerin de bölgenin eski halklarından olduğu kalan kültürel kalıntılardan anlaşılmaktadır. Komşu köy olan ve ilkokulu beş yıl her gün gidip gelerek okuduğum Cibin (Saylakkaya) köyü cumhuriyet yıllarına kadar bir Ermeni köyüdür. İdari kazamız olan Halfeti (Rumkale) adının, madencilikle uğraşan ve adına Hal-Pau denilen bir halktan türemesi güçlü bir olasılıktır. Bu halkın da (çocukken bile demircilik başta olmak üzere madencilikle uğraşanların daha çok Ermeniler olmasına bizzat tanık olmamdan da anladığım kadarıyla) Ermenilerin atalarından olması olasılık dahilindedir. Bölgenin madencilik ustalığı Ermenilere hastır. M.S 2. yüzyıldan itibaren Türkmen boylarının da bölgeye aktığı görülmektedir. Doğuda Kürtlerin ezici hakimiyeti olduğundan, Türkmenler daha çok Fırat'ın batısından gelip sızmaya çalışmışlardır. Bu gerçekliğin ışığında köyümüzün bir etnik çevre haritasını çizersem, ortada Amımar (Ömerli) Kürt, batıda Fırat kıyısında Ayno (Ayn, Arapça 'Pınar' demektir; önemli bir pınar olmaktadır), Türkmen'dir. Kuzeyde Bazur, Derto, Golgan (Nahiye merkezi Büyük Göklü) Kürt'tür. Doğuda Arah (Ortayol), Türkmen'dir. Güneyde Aram, Türkmen'dir. Arah ve Aram isimlerinin Asur-Amorit kökenli olması ihtimal dahilindedir. Güneyde Cibin (Saylakkaya) yakın geçmişte Ermeni, cumhuriyetle birlikte Türkleşmiş bir Ermeni köy kalıntısıdır. Tam bir etnik-kültürel mozaik ortamında bulunmaktayız. Üç dört temel Ortadoğu etnik-kültürel grubu çevremizde adeta en yoğun kaynaşmayı yaşamış gibidir. Sami, Amorit, Asur ve Arap etkileri sürekli güneyden, Ermeniler zanaatkar ve demirci-madenci bir halk olarak kuzeyden gelmişlerdir. Türk-Türkmenler en son gelen başka bir etnik-kültürel grup olmuştur. Kürtler ise, neolitik devrimi ve kültürü yaratan etnik boyların en temel ve en güçlü sürdürücüleri olarak bölgede merkezi bir rol oynamışlardır. Tarım ve hayvancılık asıl uğraşılarıdır. Araplar-Amoritler ticaret, Ermeniler madencilik Türkmenler ise göçebelik ve savaşçılık peşinde koşup durmuşlardır.

Alanın bu özelliği, bir kavme mensup tek bir kültürün hakimiyetine izin vermemekte, tarihin en eski dönemlerinden beri kültürel çoğulculuğun hoşgörüyle yaşanmasını zorunlu kılmaktadır. İnanç yönünden de Hıristiyanlıkla Müslümanlığın en eski dönemlerden beri iç içe yaşadığı bir bölgedir. Dolayısıyla etnik, kültürel ve inançsal çoğulculuğun en eski bir bölgesi unvanını taşımaktadır. Etnik toplumlar arasında geçişler yoğundur. Evlilikler yapılabilmektedir. Bu

durum güçlü bir sınıfsal baskı düzeninin neden kurulamadığını da açıklamaktadır. Tek bir toplumun egemen olamaması, her toplumdan etnik grupların varolması ve kendi iç yapılarını korumaları, güçlü neolitik köy özellikleri; köleci ve bir feodal tarzın, güçlü bir devlet veya beyliğin bölgeye damgasını vurmasını engellemektedir. Bölge köy toplumu, klan-kabile düzeyini aşmamış özgür köylü ailelerine yakın bir toplumsal düzeni binlerce yıldır korumaya çalışmaktadır. Çünkü beylerin olduğu hiç hatırlanmamaktadır. Sümerlerden beri Birecik-Halfeti-Samsat köylerinde, merkezi despotizme bağlı sınırlı bir gücü olan koloni bürokrasisi bulunmaktadır. Bu bürokrasi bölge halklarının kültürüne yabancı olup, adeta aralarında kalın bir duvar örülmüş gibidir. Bu özellik halen devam etmektedir. Bürokrasinin kolonici niteliği yerel anlamda bir sınıflaşmayı önlemiş, yerel bir bürokrasinin oluşumuna imkan vermemiştir. Dolayısıyla güçlü bir sınıf kültüründen bahsedilemez. Hakim kültür daha çok özgür köylülüğün aile kültürüdür. Güçlü bir aşiret kültürü bile yaşanmamaktadır. Kapitalist kültür yeni gelişmektedir. Bu gerçeklik alana özgü bir durumdur. Neolitik tarım kültürünün güçlü izlerinin bulunması, eşitlik duygularının ve kadının tam ezilmemiş bir konumu halen yaşamasının da önemli bir nedenidir. Kısaca doğduğum çevrenin doğal ve tarihsel özelliklerini bu çerçevede tanımlayabilirim.

Çocuğun kimlik kazanmasını daha yakından belirleyen bir etken ailedir; ailenin de içinde yer aldığı köy toplumudur. Çizilen çerçeveden de anlaşılacağı gibi, köy toplumumuz binlerce yıl öncesinin neolitik kültürünün etkisi altında feodal İslamiyet'in inançlarını pek anlamadan yaşamaktadır. Aralarında sınıf farkı olmayan, kendilerini idare etmeye yetmeyecek kadar az mülkü bulunan, dışarıya işçi ve ırgatçılık yapan yoksul karakterli ailelerden oluşmaktadır. Eskiden olsa bile aşiretçilik aşılmış; akrabalık ve aile bağları kabile olmaya bile yetmeyecek kadar zayıflamıştır. Gelişen kapitalist ilişkiler karşısında yoksul emekçiler konumuna gelmişlerdir. Cumhuriyetin bürokratik yapılanmasına da yabancıdırlar. Sınırlı bir okuma oranına sahiptirler. Cumhuriyet kültürünün pek farkında değiller. Denilebilir ki, neolitik toplum da dahil, köleci, feodal ve kapitalist toplumun etkilerini hep dışardan alıp diyalektik bir dönüşümden geçirmeden, "başa gelen çekilir, kader" anlayışıyla derinliğine bir pasifizmi yaşamışlardır. Tüm kültürlerin onlar için bir anlam ifade etmesi zordur. Bir nevi altta kalan fosil tabakaları gibi donuklaşmışlardır. Zihnen ve

ruhen kendilerinden herhangi bir yaratıcılık beklenemez. Buna 'zamanın dışında kalma' da diyebiliriz. Genelde Doğu toplumlarının M.S 1000'lerden beri yaşadığı tutuculuk ve içe kapanma özellikleri geçerlidir. Mitolojik anlamda bile anılarını yitirmiş, inandıkları Tanrı'nın hangi ihtiyaçlarını karşıladığının hiç farkında olmayan, marjinal toplum olarak dibe vurmuş bir durumu yaşamakta ve paylaşmaktadırlar. Kapitalist sistemin hiçbir devrimci aşamasına katılmamış olmaları, marjinal durumu daha da daraltmaktadır. Köy toplumu kendini zorbela ancak fiziki olarak üretebilmekte, ideolojik olarak ise zihinsel ve ruhsal yabancılaşmayı en derinlikte yaşamaktadır. Yaşamın ciddi bir toplumsal, siyasal ve ideolojik hedefi bulunmamaktadır. Kurtarıcılık, ahret düşüncesi bile anlamını yitirmektedir. Ancak küçük memur olma ve Avrupa'da işçilik, sınırlı umutlar yaratabilmektedir. Kötülükleri olmayan, ama hayırları da pek bulunmayan edilgen bir insan gerçekliğiyle karşı karşıya bulunmaktayız. Her şey silik, anlamını yitirmiş, çaresizliği bir kader bilen, yaratıcılıktan uzak bir dünyanın üstü açık hapishanesinde kendini tutsak yapmış bir yaşamın mahkumu gibidir.

Bu gerçekliği paylaşan bir aileden gelmekteyim. Fakat toplumsal genlerin de olabileceğine dair bazı kavramlarla düşündüğümde, ailenin daha yakın incelenmesi gerektiğini fark ettim. Klan veya hanedan kökenli olduğuna dair pek veri yoktur. İkisi ortası bir familya, soylu aile olma ihtimali var. Kürtçe 'Mala Ocê' denmektedir. 'Mal'ı, familya anlamında kullanabiliriz, 'Ocê' bilinen en eski atamız olmaktadır. ***Öcalan*** soyadının bu ataya dayanarak verildiği kanısındayım. Ocê'nin Hüseyin ve Abdullah adlı iki çocuğuna dayalı aileler oluşmaktadır. Babam Abdullah'ın oğlu oluyor, adı Ömer'dir. Benim adım dede Abdullah'tan kalmadır. Dedemin hem çok bilge olduğu, hem de gençliğinde en önde gelen atlı süvari olduğu çokça söylenen özellikleridir. Babamın silik, ama kesin inançlarına bağlı, dürüst, namuslu, hiç kimseye kötülük düşünmeyen bir karakterde olduğuna ben de tanık oldum. Sanki koşulları olsaydı, bu özellikleriyle tarihi çıkışlara katılmaktan çekinmeyecek biri gibi geldi bana. Aslında arifti. Beni tanımada ileri düzeydeydi. İş yapmamın çok temiz ve tarzımın fethedici olduğunu –halen hatırımdadır– bir fıstık ağacı altında söylerken, güçsüzlüğün derin acısını çekerdi. En unutamadığım anımı belirtsem yerinde olur. Kadastro memuru olarak Diyarbakır'da bulunurken, kendisini vilayetin duvarı üstünde buldum. Bir kavun

kesip yediğimizde memnuniyetini belirtti. Bu haline üzülmüştüm. Emekle kazanmak en çok önem verdiği hususu. Bize kızdığında haklı olarak yaptığı beddua şuydu: *"Ekmek tavşan, siz de tazı olup peşine düşesiniz."* Ekmek kavgasını kavratmak istiyordu. Ama o anlayış gücümüz yoktu. Bana *"Ben ölürsem gözlerinden bir damla yaş gelmez"* derken de arif konuşuyordu ve doğru söylemişti.

Ailenin diğer konuda daha çok soyluluk sevdası egemendi. Çok eskiden Osmanlılar döneminde ***Osman Paşa*** adlı bir bürokratın da aileden çıktığı söylenirdi. ***İsmet İmset***'in benim biyografime ilişkin yaptığı çalışmada, sanıyorum, Genelkurmay araştırmalarına dayanarak benzer sonuçlara ulaşmıştı. Ailenin Kürtlere yönelik Türkmen ve Arap boylarının saldırılarına karşı öncülük yapma ihtimali yüksektir. Bölgeyi güneyden gelen Arap boylarıyla, batıdan gelen Türkmen boylarına karşı savundukları, kendilerinden kalma geniş arazilerden de anlaşılmaktadır. Çok önceden bir bütün oldukları ***Berazi Aşireti***'nin en batı kolu olan ***Beskilerden*** geldiklerini, onların en batıdaki militan ailesini teşkil ettiklerini belirlemek mümkündür. Berazilerin bir bölümünün Süleymaniye yakınlarında, İran ve Irak sınırlarında yaşadığı bilinmektedir. Benim yaşadığım dönemde aşiret bağları tamamen unutulmuştu. Genel bir ad olarak her aile kendisine ***'Kurmanc'*** derdi. 'Kurmanclık' aşiretten kopmuş, halklaşma sürecine giren Kürdü ifade etmektedir. Yaygın olarak Kurmanclaşma, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılda gelişmektedir. Bu da Kürtler için yoğun bir halklaşma anlamına gelmektedir. Tüm aşiret ve kabile dışı kalan ailelere Kurmanc denildiğini göz önüne aldığımızda, feodal etkinin kırılmasına, özgür köylü ve kır emekçilerinin (ortakçı, yarıcı) ortaya çıkmasına tekabül eden bu süreç önemli bir Kürt dinamiğidir. Kendim bu dinamikten geldiğim gibi, PKK de esas olarak Kürtleri ilgilendirdiği anlamıyla bir Kurmanc hareketidir. Sosyo-ekonomik temeli ağırlıklı olarak Kurmanc'dır. Kurmanc, halklaşma sürecindeki Kürdü ifade etmektedir. Kabile ve aşiret duyguları silinmekte; zayıf ve kendiliğinden de olsa, bir kavim ve halk bilinci bunun yerini doldurmaktadır. Aşiret bilincine göre daha ileri bir sosyal ve milli bilinç biçimine dönüşümü ifade etmektedir. PKK'nin gerek önderlik, gerekse temel kadro yapısındaki bu orijinallik, kendini diğer tüm Kürt önder ve örgütlenmelerinden ayırt eden sosyal temeli teşkil etmektedir.

Ana tarafımız daha karmaşıktır. Babamın anası ***Besey***, Halfeti'nin güneyinde Birecik etrafından Arap mıntıkalarına kadar yayılan çok

dövüşken ***Gedikan*** aşiretinin ***Şabikan*** kolundandır. *'Kendi kendine ölmeye murdar (haram, pis ölüm)'* demektedirler. Diğer dedem ***Hamit*** ise ***Arah*** Türkmen köyünden ***Havva*** ile evlenmekte olup, anam ***Uveyş*** ondan doğmaktadır. Havva ve Uveyş ailede de etkili, güçlü kadını temsil etmektedir. Kendilerini kesinlikle koca-erkekten aşağı kabul etmezlerdi. Denilebilir ki, kadın-erkek çelişkisinden kaynaklanan bir sosyal mücadeleyi en ilkel biçimiyle yaşamaktaydılar. Kurulan denge bir egemenlik biçiminde değildi, bir uzlaşmayı andırıyordu. Ama her an bir çatışma tohumunu içinde barındırıyordu. Ailemizin başka tür kökenli kadınlarla da evliliklerinin olmasının, aralarında bir yakınlık ve uzlaşma sağlama ihtiyacına ve anlayışına dayandığı açıktır. Geleneksel kavgaya son vermenin bir yolu da kız alıp vermedir. Bu yöntemin oldukça kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Kısaca çerçevesini böyle çizebileceğim ailede ben doğduğumda, aslında klanın ve familyanın son kalıntısını temsil etmekteydim. On beş bin yıllık bir etnik tarih benle sona erer gibidir. İçine gireceğim müthiş ideolojik ve siyasi süreç etnisiteyi sona erdirecek ve halk çağını açacak yapıdadır. Çok sancılı geçmesi bu özellikten kaynaklanacaktır. Bir nevi son Kızılderili'yi oynayacaktım. Soyun son umudu misyonu da, belki farkına varmadan bana yüklenilmiştir. Aile kabuğunu acımasızca parçalarken, aslında on beş bin yıllık bir tarih mirasını zorladığımı sonradan fark edecektim. Ana ve babanın büyük üzüntü ve gözyaşlarının anlamını onlar öldükten çok sonra kavrayacaktım. Fakat her devrimin bir de acımasız yönü vardı. Devrim iradesinin bazı acıların farkında olmaması, adeta doğası gibidir. Tek teselli bulduğum husus, tüm bu yönlü ana ve babaların çocuklarının yeniyi doğururken hiç de geçmişlerine ihanet etmediklerini, tam tersine ona sahiplik etmenin en zor, en acılı, ama en onurlu yolunu tercih ettiklerini görmek olacaktır. Bu yüzden onlar mezarlarında rahat uyuyabilirlerdi.

Daha doğar doğmaz ve kendimi tanır tanımaz, kendimi aile ve köy devriminin ortasında buldum. Bağlanacağım ne aşiret, ne de sınıfsal ve ulusal amaçlar vardı. Din bile sadece Arapça ezberlemeyle tatmin edici olmaktan uzaktı. Aileyi güçlü bir biçimde yeniden üretmenin koşulları bulunmuyordu. Yükselme duygusunu tatmin edecek hiçbir şey ortalıkta yoktu. Okulu, beni yutacak bir canavar olarak algıladığımı halen hatırlarım. Şehri de beni yutacak, güç getirilemeyecek bir olgu olarak görürdüm. Köy cemaatleri de hiç umut vermiyordu. Dedikodu, fitne fesat karargahları olmaktan öteye bir fonksiyonları

yoktu. Bu dönemde gözlerim hep kırsalda olacaktı. Hatta anam benim üzerimde üç kapıyı kapatıp üçer sefer yarı boğup bayılttıktan sonra bile, uyanır uyanmaz yıldırım hızıyla kapıya vurur, dışarı fırlar, kırlara kadar uzanırdım. Fırıl fırıl dolaşırdım. Belli ki bir şeyler arıyorum. Sonradan kıyaslayacağım birçok peygambersel, filozofça çıkışların bu tür yalnızlık yürüyüşlerine ihtiyacı vardı. Güncelliğin sığlığından kurtulmak ve yeniye doğru yoğunlaşmak, bu yöntemle daha çok mümkün olmaktaydı. Ailenin tüm önemli kurallarına zıt kesilmiştim. Geleneklerine, namus anlayışlarına kuşkuyla bakınam ve çiğnemem giderek artacaktı. İlk çocukluk arkadaşlarımdan ***Şehit Hasan Bindal*** 'la bir kır gezintisinden gizli döndüğümü gören nenem Havva kıyamet koparmıştı. Çünkü Hasan düşmanın çocuğuydu. Buna cesaret etmem korkunç bir suçtu. Halen hatırlarım. Anamın karşısına dikilip, *"Üveyş, senin bu oğlun namussuz çıktı"* deyişini hiç unutamam. Bu öfkeye rağmen, düşmanın çocuğuyla birlik olmak benim için gün geçtikçe bir tutkuya dönüşecekti. Akraba çocuklarından kaçarken, düşman diye tabir edilen ailelerin çocuklarıyla ilişki ve birlik aramam benim için bir eğilim haline gelmişti. Aslında ilk doğal ideolojik ve siyasal örgütlenmemi bu yolla geliştirdiğimi daha sonra iyi anlayacaktım. Yeni toplum projelerimin ilk ilkesi böyle doğmaktaydı.

Aile ve köy toplumunun ilkesel ve pratik reddi sürekli gelişiyordu. Yeni yaşam tarzımı oyunlarımda deniyordum. Oyunlar benim için gerçek, aile ve köyün gerçekleri ise kurtulmam gereken ayak bağlarıydı. Bu nedenle kendimi fark eder etmez, çocuk gruplarımı olağanüstü bir çabayla yaratmaya çalışacaktım. İlkesi, oyun ve beceriklilikti. Kim en çok benimle oynarsa ve kazanma gücü gösterirse, o çocuk örgütümüzün en değerli üyesiydi. Dost düşman ayrımı yapmadığım, bu konuda son derece ilkeli hareket ettiğim, Şehit Hasan Bindal olayında çok belirgindir. Bu konuda ikinci ilkem, cins ayrımını da yapmamamdı. Oyunlarda yeteneklerini fark ettiğim kızlar halen aklımdadır. Bazen aylarca peşlerinde dolanıp oyuna çekmeye çalışırdım. Bu konuda canlı bir anı, Hasan'ın amcası kızı ***Elif***'le ilgilidir. Sonradan duyduğumda anısını şöyle nakletmiştir: *"Gelin olduğum günlerde usulca eve yaklaşıp halen oyuna davet ediyordu."* Bu doğruydu. Hele bu yaşlarda yetenekli kızların evlendirilmesini hiç kabullenemiyordum. O yaşlarda bile, kadınların zeki ve güzel olanlarıyla özgün bir ilişkim olduğunu hatırlarım. Bana göre zeki

olan güzeldi. Güzel olan zeki olmalıydı. Bu eğilimimi fark eden kadınların daha o dönemlerde gruplar halinde beni dinlemeye, karşılamaya geldiklerini de hatırlarım. Köyün akıl hocalarını dinlerdim. ***Köy İmamı Müslüm***'ün, o yaşlarda sürekli arkasında namazdaki duruşumu fark ederek, *"Bu hızla gidersen, evliyalar gibi uçarsın"* deyişi aklımdadır. Din önemli bir gelenekti. Ama giderek kuşkulu bir kişilik oluşturmamın önemli bir etkeniydi. Tanrı üzerinde zaman zaman buhrana varacak düzeyde dururdum. Ancak bu savunmamdaki çözümlemelerde bu kavramı köklü olarak çözümleyebildiğimi söyleyebilirim. Çocukları örgütlü tutmanın bir yolu, kendi başıma namaza kaldırmaktı. Kendi kendimi imam yapmamın ilginç olduğunu belirtmek gerekir. Kavga yerine, yetenekleri açığa çıkaran oyun düzenlerine çok daha meraklıydım.

İlkokula gitmem karışık duygular içinde gerçekleşti. Okulu endişeli bir ruh haliyle karşıladım; ama yükselmenin de tek yolunun buradan geçtiğini fark etmiştim. Girdiğim ilk günden üniversitenin son sınıfına kadar hep dikkat çektim. İlk sıralarda bir başarı düzeni hep geçerli oldu. Fakat köy yaşamı da dahil, kişiliğimin o günlerden beri içine girdiği bir ikilem, karakterimin ayrılmaz bir parçasıdır. Köyün, ailenin, devletin ve genel toplumun statüsüne görünüşte ilk sıralarda uyum sağlayan, hatta bunu örnek düzeyde gerçekleştiren özelliğimle, dipte asıl inandığım ve yaşam bulmasına çalıştığım mistik özelliğim tam bir çelişki halindeydi. Daha sonra fark ettiğim kadarıyla bu evrensel bir çelişkiydi. Kendimi resmi, gayri resmi toplumun gibi gösterirken de bu çelişki geçerlidir. Birey-toplum çelişkisinde aynı durum geçerli olmuştur. Resmi din-mistik din çelişkisi de bu gerçeklikten kaynaklanır. Benim için farklı olan, bu ikilemin yoğun, sürekli ve giderek farklı iki yaşam bakış açısına dönüşmesiydi. Bu çelişki kişiliğimin büyük tereddütler, endişeler ve kuşkular içinde gelişmesine yol açmıştır.

İlkokula her gün yayan gidip geldiğim Cibin eski Ermeni köyüydü. Cumhuriyetle tanışmıştı. Cumhuriyet etkilerini yansıtan bir ailesi gözdeydi. Bu gerçeği iyi fark ettim. Kürtlük duygusu o sıralarda bir bilinçaltı durumundaydı. Önümde yükselmem konusunda en temel engeli teşkil edeceğini fark etmiştim. *'Kuyruklu Kürt'* sözlerini duyar gibiydim. Şovenizmin rahatsız edici sözleri yavaş yavaş geliyordu. Bu engeli, öğretmenlerim ve Cibin halkının gözdesi olarak başarıyla aştığını belirtmeliyim. Tüm engellemelere rağmen, daha o

yaşlarda Türkçe konuşan köylerle kurduğum örnek ilişkiler kardeşliğin en iyi örneklerindendir. Bu köyler halen ağırlıklı olarak dost kalmışlardır. Faşist şovenliğe düşmediler. Hatta Kürt köylerinden daha ilgili bir yaklaşımları söz konusu olmuştur.

Köy toplumunda ve ilkokul döneminde, 27 Mayıs 1960 Askeri darbesi üzerimde iz bırakmıştır. İlk ciddi siyasi ilgim bu olay dolayısıyla gelişti. Temel güç kaynağının ordu olduğunu fark ettim. Menderes'in idam edilişini karamsarlıkla karşıladım. Ama 27 Mayıs'a tepkim de yoktu. O dönem ilkokul arkadaşım ***Aziz***'e –halen hatırladığım büyük dardağan ağacının üstünde– şöyle bir öneride bulunduğumu hatırlıyorum: *"Sen kara kuvvetleri komutanlığını oyna, ben de hava kuvvetlerini; bu yolla daha iyisini gerçekleştirmeye çalışalım."* Yaklaşımın bu özelliği, devrimci özellik olarak daha sonraki gelişmemde hep etkili olacaktır. Güç ve değişim birer tutku etkeni olarak yakamı bırakmıyordu.

Köyde kaldığım müddetçe iyi bir tarımcı ve hayvanları dost gibi gören bir yaklaşımın sahibiydim. Ekim işlerini ve biçmeyi bir ibadet gibi karşılardım. Hayvanlara bakmak bir zevk işiydi. Onların iyi otluk alanlarda beslenmesi mutluluk verirdi. Ağaç bakımını tutkuyla yapardım. Bağların yeşermesi ve bozumu başlı başına bir kutsallık taşırdı. Gıdalar, üzüm ve ağaç ürünleri kutsal nimetten sayılırdı. Ekmeğin artığını hiç atmamak, hele buğday ekmeğini yemek bir ayrıcalıktı. Açık ki, neolitik kültürün derin etkisini yaşıyordum.

Anamın üzerimdeki sahiplik iddiasını tepkiyle karşılardım. Kendi kendimin sahibi olmak bir hedefti. Anayla bu yüzden çelişkiler yoğundu. Babanın iddiaları daha sınırlıydı. Kardeşlerle iyi iş yapma konusunda çelişkiliydim. Çatışmamız olurdu. Aile ataerkil olmaktan uzaktı. Anamın büyük dik başlılığı kesin bir denge kurmuştu. Bu denge özgür yetişmemde uygun koşul yaratacaktı. Ana-baba otoritesinin ailede kilitlenmesi bir boşluk yaratıyordu. Bu boşluktan yararlanmam, özgürlük yürüyüşümün ilk fırsatı olarak görülebilir. Dayılarımı bir güç kaynağı olarak gördüm. Köy otoritesine sarsıcı etkide bulunmalarıyla köy koşullarına kafa tutmamda etkili olmuşlardır. Dayı edebiyatının boş olmadığı anlaşılmıştı.

Köyden ve aileden ilk ciddi kopuş bir aile içi isyanla başladı. Daha sonra duyduğum kadarıyla yazar ***Ahmet Kahraman*** romanlaştırmak istediği bu isyana ***'İlk İsyan'*** adını vermişti. Olay, bir dönemin sonunu belirlemesi açısından hatırlanmaya değerdir. Bağda geliştir-

diğim ve emeğe dayalı düzeni küçüğüm ***Mehmet*** rasgele girip bozuyordu. Onu taşla kovaladım. Saylaklar üzerinde bulgur kaynayan yere kadar kovalamayı sürdürdüm. Buna babam karşılık verince, onunla da köy ortasında şiddetli bir taşlı kavgaya giriştim. Artık evde yerimin kalmadığı anlamını çıkarmıştım; artık köyde de kalacak yüzüm kalmamıştı. Babamla böyle kavgaya girişmem büyük bir alay konusuydu. Aynı gün gizlice eve gittim. Babamın çok özenle sakladığı çıkınını buldum. Dönemin küçümsenmeyecek parası olarak 10 lirayı alıp hızla ve tek başıma, öfkeli ve gözyaşları içinde lanetleyerek köyden ayrıldım. En son küçük bir alıç ağacı altından köye baktığımda, yağmur gibi gözyaşları dökerek ve hayıflanarak, *'bir daha sana dönmeyeceğim'* dercesine arkamı döndüğümde, aslında binlerce yıllık bir kültürden ciddi olarak koptuğumu ve yeni bir arayış içine girdiğimi daha sonra anlayacaktım.

Bu son yürüyüşüm ilginçti. Komşu köy Aram'ı geçtiğimde, hiçbir küskünlük izi bırakmadan geçmeyi başarmıştım. İkinci köy ***Kara mezra***'ya vardığımda, yine çok olgun bir biçimde Halfeti'den gelecek posta arabasını bekledim. Binerken de olgundum. Birecik'ten başarıyla geçip, Menderes döneminin ciddi eserlerinden olan ve yeni açılan Birecik köprüsüne varınam da aynı tempoda olmuştu. Hedef ***Nizip***'teki bacım ***Havva***'nın yanına gitmekti. Ulaştım. İkinci gün birkaç akrabayla ***Barak Ovası*** 'nda buğday yolmasına ben de çıktım. Sıcak ayranla talım yaparak ve ellerim şişinceye kadar iki gün dayanabildim. Daha doğrusu iş o kadardı. 10 lira kazanmıştım. Bu, kendimi ispatlamamın önemli bir adımı oluyordu. Köysüz ve ailesiz yaşayabilecektim.

Hatırlanmaya değer diğer bir olgu, köylülerin bana karşı yaklaşımlarıydı. Ortak eğilim şuydu: *"Allah kimsenin çocuğunu Ömer'in oğlu gibi yapmasın. Dînê Çolê (dağ delisi) olmuş. Artık hayır gelmez"* biçiminde bir kanı oluşmuştu. Daha sonra da onların rüyalarından geçiremeyecekleri olağanüstü okul başarılarımı onları utandırırcasına sergileyecektim. Bu bir cevap tarzıydı.

Diğer önemli bir anı, ***Mıho*** ve ***Cumo*** adlı yaramaz çocukların şerrine karşı yaptığım son çıkışlardı. Mıho hep kavga isterdi. Bir gün bir evin köşesinde eteklerim taş dolu olarak hiç fırsat bulamayacak bir biçimde onu taş yağmuruyla karşıladım. Evinin ahırına kadar kaçtı. Bir daha kavgaya yeltenmedi. Cumo'yu ise belli bir izlemeden sonra üst yamaçtan, eteklerim yine taş dolu olarak bastırdım. O da

evin alırına kadar kaçtı. Ailesi zor elimden kurtardı. Dersini iyice aldığından, tehlikeli olmaktan çıkmıştı. Bunun üzerine anamın bana çok iyi sahip çıktığını ve övdüğünü hatırlarım. Karşı koyma anlayışının gelişiminde, babamın çaresizliğiyle anamın sınır tanımaz hak bildiği yoldaki isyancılığı etkili olmuştur. Anamın bana karşı izlenimleri, daha sonra duyduğum kadarıyla olumlu ve olguncaydı. Sanırım ***Urfa Tugay Komutanı*** 'nın sorusu üzerine, *"Dizimin dibinde tutmak için çok çaba harcadım, ama başaramadım"* demesi doğruyu ifade ediyordu. Tarzımın beni yalnız bırakacağını ilk fark eden ve söyleyen oydu. Sözü şöyleydi: *"Herkes senden yararlanacak, ama senin gibi seninle çalışmayacak."* Dediği olduğu gibi çıkacaktı. Ayrıca benim hakkımdaki son değerlendirmesi, *"O benim için bir ta neydi, yeri ve kendisi bambaşkaydı"* biçiminde olmuştur. Öldüğünde son sözleri *"Sürekli dua edin, herkese hayır (bağış) yapın"* olmuştur. Daha sonra ana ve kadın değerlendirmemdeki rolünü değerlendirdiğimde, basite almamak ve hakkını vermek gereğini duydum. Kadınlara ilişkin şu değerlendirmesi de hayli arifçeydi: *"Bu kafa ve kişilikle kadın zor (evlilik anlamında) bulursun."* Öfkeden başka bir özelliği yok dediğim anamın aklını kabul etmeliydim. Körleştiren tarih yüzünden birbirimize yabancılaşmıştık. Ama dönüp geriye baktığımda, onun ana tanrıça kültürünün soylu bir sesi olduğunu ve bu sesi bana ulaştırdığını büyük bir minnetle anacak ve kabul edecektim. İsyan ettiğim anam değil, kadını, anayı hiçleştiren erkek egemen toplumun zalim, yabancılaştıran, ikiyüzlü düzeniydi. Anamın iyi oğlu olduğumu, birbirimizle kutlamasak da, kanıtlamıştım.

2- Burjuva toplumu ve cumhuriyetle tanışma kuşkular ve devrimci tavır

1963'te ortaokula Nizip'te başlamam, yaşamının ikinci dönemini başlatır. Aynı zamanda büyük bacım ***Gülsüm*** ve anadan nenem Havva'nın yanında, akrabalık ilişkilerinin son zayıf imkanları üzerinde yürümeye çalışacaktım. Nizip, dayı ve teyzelerimin barındığı yerdi. Bölgenin en hızlı gelişen şehriydi. Kargamış'ın köleci Sümerler için anlamı ne idiyse, ona yakın bir yerde kurulmuş olan Nizip'in de cumhuriyet koşullarındaki rolü aynıydı. Kapitalizmin taze bir kolonisi gelişiyordu. Ama geçmişin inkarı üzerinde yanı başındaki tarihi ***Kargamış*** ve ***Belkıs-Zeugma*** harabelerini ancak bir antika avcısı olan dayım ***Mustafa***'nın şafak vaktinde gidip getirdiği şişe ve heykelciklerden anlayacaktım. Okulda özle bütünleşme yeteneğimin pek olmadığını hissetmekle birlikte, şeklen en önde olmayı başaran bir çizgide yürüyebilecektim. Nenem Havva'nın sert ve ekmekleri dilediğim kadar yiyemeyeceğimi hissettiren tavrı kendini gösteriyordu. Karşılıklar dünyasıyla yüz yüze geldiğimi anlıyordum.

Öğretmenlerin gözde ve çalışkan öğrencisiydim. Dikkatlerini çekmiş, güvenlerini kazanmıştım; peş peşe iyi notlarını alıyordum. Ama feodal özelliklerin kalıntıları ve teşne olamayacağımı fark ettiğim burjuva yaşam özelliklerimin zayıflıkları, fazla umutlu olmamı engelliyordu. Ortaokuldan sonra öğretmen okulunu değil liseyi tercih ediyordum. Paralı olmasına güç getirmek zordu. Parasız lise veya meslek okulu önümde duran seçeneklerdi. Fakat asıl tutkum askeri liseydi. Yaşının tutmaması belki de en büyük hayal kırıklığına uğramama yol açtı. Bu olay toplumu güçle dönüştürme hayalime sanki

büyük bir darbe olmuştu. Din ve askeri alanda gelişemeyeceğim anlaşılınca, siyasal alanı hedef belleyecektim. Bu amaçla kazandığım ***Tapu Kadastro Meslek Lisesi*** bir geçiş aşaması olacaktı. Bu okul Ankara'nın merkezindeydi. 1966-69'da okudum. Sınıfları başarıyla geçtim. Lise ikinci sınıfına kadar dinsel ideoloji ağır basıyordu. Namaz gruplarımı lisede de oluşturmaya devam ettim. ***Ülkü Ocakları ve Komünizmle Mücadele Derneklerine*** gittim. Süleyman Demirel'in de geldiği bazı konferansları burada dinledim. İdeolojik yönden en çekici etkiyi ***Necip Fazıl Kısakürek*** 'in konferansında hissettim. Bir gece yarısına kadar konferansını dinlemem riskliydi. Burjuva toplumuna tepkime duygusal bir yanıt veriyor; başka yolların mevcudiyetine işaret ediyordu.

Bu dönem en çok etkilendiğim hocalarımdan birisi edebiyat öğretmeniydi. Harp Okulu'nun da edebiyat hocası olan ***Binbaşı Faruk Çağlayan*** bana olağanüstü bir ilgi gösteriyordu. Kompozisyon yazılarımı cebinde taşıyıp örnek olarak öğretmenlerle tartıştırıyor, sınıf öğrencilerine de bana değer vermelerini önerecek kadar güven veriyordu. Özel doktoruna götürdü. İlgisi kendime güvenimin gelişmesinde bir kilometre taşıydı.

Sola ilgim son sınıfta gelişti. Bunun ilginç bir öyküsü vardır. Sağcılık-solculuk bir moda gibi ortalığı kaplarken, ben temkinliydim. Anlamadan karar veremeyecek kadar sınırlı bir bilince ulaşmıştım. Bir gün yatağımın ucunda bulduğum ***Sosyalizmin Alfabesi*** kitabını bitirince, adeta şöyle mırıldandığımı hatırlıyorum: ***"Muhammed kaybetti, Marx kazandı."*** Bilgilerim her iki konuda da sınırlıydı. Dogmatizmi aşacak güçte değildim. Ama yine de köklü bir yol ayrımına 1968'lerde girdiğimi belirtebilirim. Solun ayak seslerine 1969'da ölen ***Yargıtay Başkanı İmran Öktem*** 'in cenaze törenine katılmakla yanıt verecektim. Artık pratikte de solcu sayılabilirdim. Bütün bu olağanüstü gelişmeler bir iki yıl içinde oluyordu. Beynim tam bir kuşkuculuk merkezine dönüşmüştü. Sağ veya sola sempatizanlık beni tatmin etmiyordu. İdeolojik açlık içindeydim. Sloganlarla hareket edecek biri değildim.

Anlayışta ikna olmadan yaşamam her geçen gün zorlaşıyordu. Kuşkuculuk had safhaya varmıştı. Her şeyden şüpheleniyordum. Sınırlı felsefi bilgiler şüpheyi daha da arttırıyordu. Sıradan solcu bir militan olamazdım. Militan bir sağcı olamadığım gibi, bu hava içinde 1970'te Diyarbakır'da ***Kadastro ve Tapulama Teknisyeni*** olarak

göreve başladım. İlk defa bol para kazanıyordum. Solcu tartışmalara Kürtçülük de katılmıştı. Diyarbakır tümüyle Kürt olan bir şehirdi. Dolayısıyla ulusal sorunun ciddiyetini daha çok dayatıyordu. Orada amacım lise fark derslerini verip üniversiteye gitmekti. Bunu başardım. Aynı zamanda ***Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi*** diplomasını aldım. Üniversite için yetecek para biriktirdim. O yıl üniversite giriş sınavında ***İstanbul Hukuk Fakültesi*** 'ni kazandım. Tayinimi İstanbul Bakırköy'e aldım. 1970'in sonuyla 1971'i İstanbul'da geçirdim. ***DDKO*** (Devrimci Doğu Kültür Ocakları)'nun hızlı bir üyesi oldum. Feodal kökenli önderlik gelişmeyi köstekliyordu. Eleştirisel yaklaştım. Buna rağmen ciddi bir adımdı. İleri gelen bir üyeliğe hızla tırmanırken, ***12 Mart 1971*** darbesi oldu. Bu darbe biraz daha geç gelseydi, beni de götürebilirdi. Dolayısıyla sıyırdı geçti.

Musa Anter ve ***Hikmet Kıvılcımlı*** gibi şahsiyetleri İstanbul'da tanıdım. Musa Anter DDKO'nun ruhu gibiydi. Tecrübelerini aktarıyordu. *"Oyuna gelmeyin"* diyordu. Hikmet Kıvılcımlı'dan bizzat *"Mezopotamya'nın çocukları, mücadelenizde başarılar dilerim"* sözünü duymuştum. Fakat bende en köklü tercihe yol açan yılın son günlerinde, illegaliteye çekilmesine çok az kala, ***Mahir Çayan*** 'ın ***İTÜ*** 'de kürsüye tek başına çıkıp (eleştirdiklerim çoğunlukta olmasına rağmen), gür ve oldukça inanç, kararlılık ve bilinç arz eden sesiyle *"Revizyonizm bir gerçektir, karşı çıkılmalıdır. Kürt sorunu örtbas edilemez, kabul edilmelidir. Oportünizm tavırlarında ısrar ederse, bağlar kesilmelidir"* anlamındaki konuşması, sol sempatizanlığımı derinleştiriyordu. 1971-72 öğretim yılında yirmincilikle kazandığım ***Siyasal Bilgiler Fakültesi*** 'ne burslu olarak kayıt oldum. Artık amacıma kavuşmuştum. Siyaseti SBF'nde öğrenecektim. Önde gelen sol militan olmam zor değildi. 12 Mart darbesiyle önde gelen militanlar tasfiye ve tutuklanmaya uğrayınca, önümüz bomboş duruyordu. Sınırlı bilinç ve tecrübe ile Ankara'da daha önce geçirdiğim üç yıl, hızla sivrilmeme katkıda bulunacaktı. Doğal olarak ***THKP-C*** sempatizanı gibi hareket edecektim. Fakültede onların ağırlığı hakimdi. Uzun süre gerçek THKP-C'lileri bekledim. Umduğum çıkışları görmeyince, yavaş yavaş kendi yolumun üzerinde yoğunlaşıyordum. Kürt ulusal sorununa dayalı hazırlıklara başlamıştım. Türk solu ile birlikte yürümek, şoven yaklaşımlardan dolayı zorlaşıyordu.

Mahir Çayan ve arkadaşlarının şehadeti ve ilk boykotu bu vesileyle gerçekleştirmemiz, yedi aylık bir tutuklanmaya yol açtı. Şahit ek-

sikliğinden 15 yıl yemekten kurtulmuştum. ***Deniz Gezmiş*** ve iki yoldaşının idamı gerçekleşmişti. ***İbrahim Kaypakkaya*** işkenceyle öldürülmüştü. Sol oldukça ezilmişti. 1972 sonlarında ***Mamak Cezaevi***'nden çıktığımda, kendimi tümüyle bağımsız grup çıkışına hazırlayacaktım. Kürt sorununun çözümüne dayalı ilk grup toplantısını altı kişiyle 1973 nisanında Ankara'da Çubuk Barajı'nda gerçekleştirecektim. Kürdistan'da sömürgecilik tezlerini esas alıyordum. Bu özgün bir çıkıştı. İlk yıl bir düzineye yakın üniversiteli kazandırdık. ***Haki Karer, Kemal Pir ve Duran Kalkan*** da Türk kökenli olarak aramıza katılmışlardı. 1974-75 yıllarında ***ADYÖD*** (Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği) başkanlığını yürütmem, grubun gelişim şansını arttırıyordu. 1976'da Türk soluyla daha köklü kopuşmamızla Kürdistan'a açılma kararına varacaktık. ***1976 Dikmen Toplantısı***'yla ilk defa Haki Karer Ağrı'ya, Mazlum Doğan Batman'a doğru yola çıkacaklardı. Düzenle köprüleri atıyorduk. Daha o zaman Apocular olarak adlandırılacaktık.

1977 Antep'te Haki Karer'in katledilmesi komplosuna yanıt olarak program hazırlığı, Kesire Yıldırım ile tehlikeli, duygusal ve maceralı birlik, Diyarbakır'a sona doğru amaçlı bir yöneliş, Fis köyünde 23 kişilik toplantı ve parti olarak hareket etmeye karar veriş bir dönemin sonunu noktalıyordu. Türkiye 12 Eylül darbesine doğru giderken, ya dışarıya çıkış ya da taş çatlasa birkaç aylık veya yıllık dağ direnişiyle onuru kurtarmak seçenekler olarak ortaya çıkıyordu. Şahin Dönmez ve Yıldırım Merkit'in yakalanıp çözülüşüyle Kesire'nin talepleri, 2 Temmuz 1979 Ortadoğu'ya hicreti kesinleştirdi. Bir kez daha Hz. İbrahim'in yolundan gidiliyor; Urfa'dan, Urfalı olarak, aynı kutsal amaçlar ve adalet peşinde, eşitlik ve özgürlük için başka bir kutsal diyara yol alınıyordu.

1960-80 arası cumhuriyet Türkiye'si üzerinde çeşitli yorumlar yapılabilir. Türkiye toplumunun kapitalizm tarafından sarsıldığı klasik devlet ve toplumun dar kalıplarına sığmadığı belirtilebilir. Derin bir demokratik arayışın gündeme girdiği de doğrudur. 27 Mayıs Anayasası sorunların özgürce tartışma imkanını vermişti. Fakat soğuk savaşın hüküm sürdüğü bir dünyada en kritik yerdeki bir ülkede iç dinamikler kendi başına sonuç verecek güçte değillerdi. Cumhuriyetin hızlanan oligarşik dönüşümünü halk lehine demokratikleştirmek ancak güçlü bir halk devrimiyle mümkündü. Dış denge ise bu tür devrime imkan vermiyordu. Gençliğin halk adına yürekli hareketi statü-

konun duvarlarını parçalayacak güçten yoksundu. Dünyadaki gençlik hareketleri kısa soluklu olmuştu. Reel sosyalizmdeki tutuculuk aşılmadıkça, demokratik çıkışların şansı fazla yoktu. Bu dönemde Türkiye'de en kapsamlı bir halk devrimi de olsa, dünya emperyalizminin yardımıyla bastırılması zor olmayacaktı. Nitekim 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 rejimleri emperyalizmin yardımıyla rahatlıkla oturtulmuştu. Bu darbeler ortada ağır sorunları olan bir ülke görünümü bırakmışlardı. Devrimci mücadele başarılı olamadı. Ama darbeler, oligarşik hükümet ve meclisler de Türkiye'yi giderek daha da ağırlaşacak sorunlardan kurtaracak yetenekte olmadıklarını fazlasıyla kanıtlamışlardı.

Ulusal ve toplumsal bir kişilik olarak hiç de hazır olmadığım bir kaos içine girmiştim. 1960-80 Türkiye'sinin ne burjuva tarzı gelişmesine, ne de oldukça maceralı, önderlerden yoksun, çizgisi ve pratiği net olmayan devrimci gelişmesine kimliğim, öz bilinç ve irademle katılabilecek durumdaydım. Bir bütün olarak cumhuriyet kurumlarını özümseme yeteneğini gösteremiyordum. Sanki ölçüler çok farklıydı. Aldığım eğitim ezbere dayanıyor, sadece memuriyeti kurtarınayı amaçlıyordu. Türkiye Cumhuriyeti Kürt kimliğini inkar etmekle aslında kendini özümsetme şansını da yitirmişti. Yok saydığın bir olguya ne diyebilirsin veya tek taraflı iradeyle testereyle yontar gibi "Ben seni şöyle doğrultup şekillendireceğim" dersen, ne tür sonuçlarla karşılaşırsın? Karşındaki ağaç değil, insandır. Bu anlayış ancak M.Ö 3000'lerde yeni doğan Sümer ve Mısır rahip devlet düzenleri için geçerlidir. Onlar da tebaalarını mutlak ilahi iradenin bir gereği olarak, tek taraflı ve ancak sürüngenler arasında geçerli bir anlayışla yönetirlerdi. İnkara dayalı resmi ideolojinin adı cumhuriyet de olsa, bundan farklı bir anlam içermesi mümkün değildi. Batı uygarlığı tarzı bir sömürgeci asimilasyon biçiminde gelişseydi, belki bir anlamı olabilirdi. Kaldı ki, Sümer ve Mısır rahip düzenlerinde dil yasakları akla bile gelmezdi. Türkiye yönetiminde iş bu zırvalığa kadar vardırılmıştı.

Problemli olan doğuş, kaostan da beter bir inkar düzeni karşısında tabii ki bocalayacak, kuşku ve endişelere düşecekti. Eğer azıcık onurlu bir insan özelliği varsa, olup bitenler karşısında sorgulamalar yapacak, neden inkar edilmek istendiğinin anlamını çözmeye çalışacaktı. Bu ise, karşıdaki resmi toplum ve devletin sorgulanması anlamına gelecekti. Geleneksel isyancı özellikler aşırı bir dogmatizme

yatkın olacaktı. Kabul edeceği her ideolojik çıkışın imanlı bir müridi haline gelmek artık işten bile değildi. Oligarşik cumhuriyetin devrimci gençlik ve Kürt kimliğiyle gelişen çatışması dönemin temel özelliğiydi.

Bunun sonucu ise, faşizmin yapılanmasıdır. Cumhuriyetin önünde 27 Mayıs Anayasası'yla bir demokratikleşme olanağı belirmişti. Fakat objektif koşulların yeterince olgunlaşmayışı, daha da önemlisi bilinç ve irade gücü olarak cevap olabilecek bir halk iradesinin beliremeyişi, bu olanağın çarçur edilmesine yol açtı. Halkın uyanma tehlikesini sezen oligarşi, tarihsel tecrübesine ve Batılı müttefiklerine dayanarak, eskisinden daha sert bir yapılanmayı gerçekleştirmekte zorlanmayacaktı. Artık sistem bol kurban yiyerek besleniyordu. Devrimci grupların eylemleri ve şehadetleri, oligarşinin yetkinleşmesine ve yiyiciliğine gerekçe yaratıyordu. Devrimci yetersizlik, karşı-devrimin yeterliliği anlamına geliyordu.

Bu gerçeklik karşısında oligarşik cumhuriyetle uzlaşma aramak mümkün olamazdı. Çünkü tümüyle gerici, inkarcı ve kan içiciliğe dayanıyordu. Buna yanıt tek kelimeyle zora karşı zor tercihi olabilirdi. Başka tür bir yanıt imkanı yoktu. Ya tamamen teslimiyet, ya da direniş tek yol olarak karşıya dikiliyordu. Türkiye solu giderek dağılan yapısıyla başarılı bir yanıt vermekten uzaktı. Saptırılmış sağ-sol çatışmasıyla faşizm kurumlaşıyordu. Ne kadar kahramanca direnseler de, çağdaş bir ***Bedreddincilikten, Pir Sultan Abdalcılıktan*** öteye gidemeyecekti. Nitekim ***Deniz, Mahir, İbrahim*** gibi önder devrimcilerin akıbeti bu anlama gelecekti. 1980'lere doğru devrimci şiddet aşırı bir tekrardı. 1970'lerin daha gelişmiş bir sonucunu yaratmaktan öteye gidemeyecekti. Dönemden oligarşik cumhuriyet zaferle çıkacaktı. Sol ise kendini çürümeye terk edecekti. Düzenden bulabildiği kadar yaşam olanakları arayacaktı.

Kişi olarak giderek derinleşecek bir yalnızlıkla karşılaşmam kaçınılmazdı. Kesire maceracılığı işin tuzu biberi olacaktı. Becerebildiğim, tüm çağdaş ulusal demokratik tecrübeyle Türkiye solunun birikimlerinden Kürt kimliğinin nasıl yararlanabileceğini araştırmak ve bir umut imkanı yaratmaktı. O kadar devrimcinin anısına ve çabalara verilecek en anlamlı karşılık bu olacaktı. Aslında Kürdistan adına ideoloji, siyaset ve örgüt çizgisi yaratmak, stratejik bir ayrılığı değil, özgürce birliğin taktik bir aracı olarak düşünülüyordu. Birleşmek için ayrışmak ihtiyacı netti. Hiçbir çağdaş temeli olmayan, ilke ve

kural tanımayan, Osmanlı'dan bile çok daha geri zoraki bir birliğin hiçbir anlamı yoktu. Cumhuriyet kendini inkarcı bir milliyetçi dogmaya mahkum etmişti. Bununla ne sağlıklı bir halklaşma, ne de uluslaşma mümkündü. Faşizm de en çok milliyetçiliğin bu şoven tarzı üzerinde yükseliyordu. Atatürk milliyetçiliğini kullanabilecek koşulları yakalamışlardı. Atatürk milliyetçiliği de inkar ediliyordu. Dolayısıyla cumhuriyetin başlangıçtaki çağdaş iddia ve birikimleri gericiliğin hizmetine koşuluyordu. Bu bir oligarşik komploydu ve iyi tutmuştu. Kürt feodal ve kompradorları da oligarşi içindeki yerlerini daha da sağlamlaştırmışlardı.

Bu gerçekler karşısında cumhuriyeti özde değil, biçimde tümüyle hedeflemek kaçınılmazdı. 1980'lere doğru kişi ve PKK olarak şekillenirken, karşımdaki cumhuriyet olgusu belirleyici etkendi. Kürt kimliğini kabul etmek bir yana, mezara gömmenin her türlü yol ve yöntemi gündemdeydi. Döneme göre oluşmuş sınıf ve kültürel kimlik bilincimle yapabileceğim tek anlamlı çalışma, hiç olmazsa Kürt potansiyelinden bir şeyler ortaya çıkarabilmekti. Türkiye devrimcilerinin anısına ve özellikle grubumuzun değerli şehidi Haki Karer'e bağlılığımızı da ancak böyle kanıtlayabilecektik. Durum hiç yol açılmamış vahşi bir ormanda yürümeye benziyordu. Tarihin bu tür anlarında hep benzer çıkışlar yapılır. Öyle fazla hazırlığı ve stratejisi yoktur. Meçhule bir adım atacaksın. Yeni olan ancak böyle doğacaktır. Hz. Muhammed'in Mekke çıkışıyla Hz. İsa'nın Kudüs yürüyüşü özünde aynı anlama sahiptir. Ya dönemin cehalet ve inkarcılığına teslim olacaksın, ya da üzerine üzerine yürüyeceksin. Başka türlü tarihsel gelişme olmaz. Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun çıkışı da böyledir. Başlangıçta stratejisi, programı ve örgütü yoktur; ama tarihi yol açabilecek tek doğru adım bu tür çıkışta gizlidir. Hazırlık, strateji, örgüt ancak çıkışın anlam bulmasıyla mümkündür. Mustafa Kemal'i büyük yapan aslında askeri yetkileri ve olanakları değildir; bu konularda dezavantajlıdır. Bir an önce de bu niteliklerden kurtulmaya çalışacaktır. Onu asıl sonuca götüren, çıkış ufku ve anlamıdır. Tarihte bu yönlü çıkışlar çoktur. Genelde ilerlemeyi mümkün kılan da bu adımlara cesaret ediştir.

Dolayısıyla bütün maddi koşulların aleyhte olmasına rağmen, PKK çıkışını düşünmek ve buna cesaret etmek, nasıl saptırılırsa saptırılsın, özünde ve ağır basan yanı demokratik cumhuriyet hedefidir. Özgür ve bağımsız bir Kürdistan hedefinin bile ancak demokratik bir

cumhuriyetle mümkün olabileceği gerçek stratejik anlayıştı. Oligarşik güçlerin gerici birlik anlayışlarına ve oligarşik cumhuriyetine karşılık, demokratik güçlerin özgür birlik ve demokratik cumhuriyet anlayışının tarihi çıkışımızın ifadesi olduğu giderek hayat tarafından da doğrulanacaktır.

1920'lerin Türk öncülüklü ulusal kurtuluşu Kürt öncülüklü bir demokratik kurtuluşla tamamlanmak isteniyordu. İkisi arasındaki diyalektik birlik, tarihsel gelişmenin de uzantısı ve çağdaş bir ifadesiydi. Hem ilkel Kürt milliyetçiliğine, hem de şoven Türk milliyetçiliğine ilkeli tavır alış bu gerçeklikle derinden bağlantılıdır.

Bu dönem kişiliğimi, tarihsel yanlışlıkların yazılmasına fırsat vermeyen, buna karşılık birkaç genel doğrunun yazılmasına imkan veren bir kalıba, deftere benzetiyorum. Kendimi yaşamaya hiç cesaretim yoktu. 20. yüzyıla karşı yabancılığım hep sürdü. Güncele tümüyle gömülmemem, tarihsel boyut kazanmamın bir nedenidir. Bu dönemi Kürt halkı adına kuluçkaya yatma dönemi olarak nitelemek de yanlış olmaz. Kendimi halkla birlikte yaratmak sadece bir bilinç ve felsefi sorun değil, aynı zamanda ahlaki bir nitelikti. Halkın temel gerçeklerinden kopuk yaşamak bir düşkünlük, onursuzluk ve ahlaksızlık gibi geliyordu. Beynimdeki tanrı kuşkuculuğu yerini ulusal sorun, örgütlenme ve politika konularında kuşkulara bırakmıştı. Zihnimi tatmin etmek açısından bu maddi olgular daha uygunluk arz ediyordu. Metafizik yerine diyalektik yöntem daha çok çekici geliyordu. Cumhuriyet ve burjuva toplumunun şoven karakteri karşısında Kürt kimliğini somutlaştırmam elbette önemli bir adımdır. Bu, cumhuriyet açısından da bir kazanımdır. Demokratikleşme tüm ölçütleriyle yaşam bulduğunda, bu rolümün anlaşılacağından hiç kuşku duymadım.

En önemli kusurumun dogmatizmle gerçekliği karıştırmak olduğunu geç fark ettim. Fakat bu olgu halen Doğu toplumlarında ileri düzeyde yaşanan bir gerçekliktir. Din dogmatizminin yerine reel sosyalizmin dogmatizminin geçmesi şaşırtıcı olamaz. Dogmatizm, toplumun tüm sağ, sol, kimlik ve kültürel anlayışlarında aşılması gereken en temel bir hastalık olarak durmaktadır.

3- Savaşla kendini yaratmak, ama nereye kadar?

Anadolu ve Mezopotamya topraklarından Ortadoğu'nun kutsal diyarlarına doğru devrimci çıkış, tarihsel örnekleri çağrıştırmaktadır. Gerçekleştirilen, bir etnik grup veya kavimsel çıkış değildir; çağın devrimci ideolojisi olduğuna inanılan bir yüklenimle kendini yeniden yaşamsallaştırma deneyimidir. Köleliğin her biçimi reddediliyor, özgürlüğe alabildiğine kulaç atılıyordu. En zor koşullarda ve devrimci zorun ebeliğiyle yeniden doğuş için seçilen alan, dünyanın en uygun yerlerinin başında gelmektedir. Tarihte mayalanan ve oradan dünyaya yayılan inanç tohumları gibi bir çekirdek olmanın misyonu tüm kişiliği kapsamış bulunmaktadır. Ulusal, sınıfsal, kültürel, ideolojik ve siyasal özellikler başta olmak üzere, tarihsel ve çağcıl özelliklerin en başta gelenleri hamur gibi bir arada yoğrulmakta, bir ana hücre haline getirilmekte ve güçlü özgür ifadeyle yeniden doğuş için her tür çaba bir rahip-mümin kutsallığıyla yerine getirilmektedir. Sanki Hz. İbrahim'in yol arkadaşıymışım gibi çatır çatır yol açmaya çalışıyorum. Hz. Musa gibi, yola gelmemekte inat eden lanetli kavmi ikna etmek için, zihnin gücünü sonuna kadar açıyorum. Aziz Paul gibi her tarafa inanç temsilcileri yolluyorum. İnsanlık vicdanını elden bırakmamak için, peygamber tarzına yaklaştıkça yaklaşıyorum. Kuşkulu olduğum 20. yüzyıl gerçeklerine yenik düşmeyecektim. İnsanlık ruhunu ona teslim etmeyecektim. İsyan köklüydü, tarihsel örneklere yaraşır cinsteydi. Dar bir ulusallığın çok ötesinde, insanlık adına bir umut olmanın sorumluluğu da elden bırakılmıyordu. Özce reel dünyaya inanılmıyor ve teslim olunmuyordu. Gerçeğe, adalete ve güzelliğe dayanması gereken yeni ütopyanın

peşinde hiç yılmadan koşuluyordu. Çağın materyalist güçleri ne kadar ezici de olsa, yeni Ortadoğu ütopyacılarını yaratmak, hepsine inat bir gerçek oluyordu.

1979-99 yılları arasında Ortadoğu'da fiilen yürüttüğüm çalışmaların bir bilançosunu çizmem zordur ve gerekli de değildir. İlerde tarih eldeki zengin materyallere dayanarak gerçek bir bilançoyu çizebilecektir. Duruşumun temel çizgilerini çözümlemek daha öğretici olacaktır.

a- Özgürlük iradesi esir edilmemeli ve çarpıtmamalıdır. Ortadoğu'da sadece siyasetin yolları değil, ideolojinin yayılış kanalları da labirentlidir. Şaşırmadan çıkabilmek büyük yetenek ister. Bu gerçeklik ta Sümer Zigguratlarıyla Mısır Piramitlerinin şaşırtıcı yolları çizildiğinden beri böyledir. İdeolojiler ve politikalar şaşırttığı ölçüde başarılı olabilmektedir. Dolayısıyla Ortadoğu'ya çıkmak ve siyaset yapmaya çalışmak, zikzakları sınırsız bir labirente girmeye benzer. Labirent sisteminin özü kişiyi şaşırtıp kendine bağlamaktır. Sümer ve Mısır rahipleri tüm güçlerini ellerindeki adayları şaşırtıcı denemelerden geçirmekten alırlardı. Daha sonraki tüm despotik iradeler de bu yöntemleri taklit ederek, önüne çıkan herkesi şoke edip etkileri altına alırlardı. Bu bir nevi boyun eğdirme terbiyesidir. Envai türden bir bahçede gezdirilirken de hedef budur. Cehennemlik bir uygulamadan geçirilirken de sağlanmak istenen, farklı veya özgür iradeleri kırmak veya boyun eğdirmektir. Ortadoğu'da siyasal yönetimin gen yapısı böyle döşenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yaptığı kaba ve sert yöntemle iradeyi yok etme; Ortadoğu'da daha yumuşak, aldatıcı ve ince tüccar hesabıyla yürütülmektedir. Dolayısıyla 'özgürlük alanına çıkış yaptık, kurtulduk' demek, kendini aldatmaktır. Avrupa'ya çıkışlar için de bu böyledir. Oraya çıkış aldatıcı bir özgürlük duygusu verir, ama daha derin ve hastalıklı bir kişiliği tümüyle kuşatmış olarak kalanların başına bela eder.

Ortadoğu'da özgürlük iradesini yitirmemek için çok çaba harcadığımı belirtmeliyim. Milliyetçiliğin en çok gelişmiş olduğu bölgede, çağdaş demokratik bir çerçevede ilişki aramak bile boşuna bir çabadır. Dayatılan, arkasında kendi klan ve kabile çıkarları başta olmak üzere çağdaş bir aşiretçiliktir. Ne kadar süslü kelimelerle ifade edilse de, milliyetçilik aşiret şovenizminin gelişmiş bir biçimidir; onun daha da büyütülmüş ve siyasallaştırılmış ifadesidir. Bu da dar görüş-

lülük ve kendinden başkasını görmemektir. Böyle olunca, senin özgür iradeni kendileri için hep tehdit olarak görürler.

Diyebilirim ki, benim için en zor olanı, özgür irademi, dolayısıyla yoldaş adaylarının çok taze olan özgür niyetlerini korumaktı ve bu en temel sorun olmuştur. PKK'liler ve dostlar bunun ne anlama geldiğini halen anlamaktan uzaklar. Bu yüzden de dar ve tekdüze kalıyor, hep basit taktiklerin kurbanı olmaktan kendilerini alıkoyamıyorlar. Pratik katkılarının çok üstünde en çok değer arz eden çalışmam, gerek kendi içinde ve gerekse çevrede özgürlük iradelerinin sayıları çok olan aldatıcılar tarafından istismar edilmesini önlemek olmuştur. Unutmamak gerekir ki, özgürlük ruhunu ve iradesini yitirdin mi, geride devletin de olsa yıkılmaktan kurtulamaz.

b- Özgürlük iradesini korumak, ideolojik bağımsızlık ve örgütsel güçlenmeyle mümkündür. Düşünme bağımsızlığını yitirenlerin ve örgütselliği elden bırakanların özgür iradelerinden bahsedilemez. Bunlar mutlaka bir yerlere bağlanacaklardır. Düşünce ve örgütlenme düzeninde boşluk varsa, karşıtları tarafından mutlak doldurulur.

Ortadoğu çalışmalarında düşünce esaretini ve örgütsüzlüğü yaşamamak için büyük mücadele verdim. Çoğu çıkış yapan kişide görülen bir an önce zorlukların yıldırıcı etkisinden kurtulmak için bireysel kurtuluş peşinde koşmak, önünde durulması güç bir eğilimdir. Bu eğilime düşmek, aslında değişik biçimde de olsa, çıkışın yüce anlamından ve özgür değerinden kopmanın başlangıcıdır. Ev-bark, çoluk-çocuk derken, geçim sorunları karşısında en olmadık yerlerde ve ellerde boyun eğmek işten bile değildir. Gerek Ortadoğu, gerek Avrupa bu yoldan binlerce devrimciye ve özgürlük savaşçısına mezar olmuştur. Savaşlarda kaybetmeyenler bu yolda şapır şapır dökülmüşlerdir. Bu tehlikeyi bildiğimden, en büyük uğraşım özgürlük iradesine sahip olanların düşünce gücüne ve örgüt disiplinine bağlı yaşamalarını sağlamaya çalışmak oldu; bunun için her şeyden fedakarlık yaptım. Diğer tüm örgütler neredeyse dağılıp unutulurken, PKK'nin halen büyük güçle gelişmesini sürdürmesinin ve yaratıcı dönüşümler yaşamasının temelinde bu çabalar yatar.

Şunun bilinmesini çok isterdim: Bir gencin, hele bir genç kızın özgürlük bilincini ve örgütsel yeteneğini geliştirmenin en zor, ama sonuç belirleyen çalışma olduğu kesindir; yeri gelmeden kendini feda etmek, çatışmalara girmek ve hamalca çalışmak, faydadan çok zarar getirir. Hele özgürlük iradesini güçlü kılan özgür bilinçle örgütsel

yetenekleri hakim kılmadan yürütülecek pratik çalışmalar çoğunlukla başa bela getirir. Bu yönlü çabalarım belirleyici olduğu halde, en az anlaşılan kısımlar olmuştur. Kürt kişiliği çalışma deyince hep hamallığı hatırladığı için, özgür düşünmenin ve örgütsel yönetimin değerini fazla takdir edemez. Bu yönlü büyük bir irade savaşı yürüttüm. Bu savaş olmasaydı, her PKK'li çoktan şu veya bu gücün elinde ya basit bir hamal ya da işbirlikçi kılındığını bile fark etmeyen kendini kandırmış biri veya kendi içine mümince kapanmış bir zavallı olmaktan öteye gidemezdi. Beni tek bırakan da bu yönlü büyük inatçılığım olmuştur. Bana göre bu yönlü inat ve çabadan yoksun kalmak, en kutsal ve namus bilinen değerleri, örneğin eşini ve bacısını peşkeş çekmekten daha tehlikelidir.

c- Kürt kimliğini özgürlük temelinde savunmak da bu dönemin en zorlu çalışmalarından biri olmuştur. Sadece Türk resmi ideolojisinde değil, Arap ve Fars resmi ideolojilerinde de, Kürt bozulmuş parçalardan bir kısmı ifade etmektedir. Onurlu ve özgür bir Kürt kimliğiyle karşılarına çıkmak, düşmanca bir karşı koyuştan farksızdır. Yüzlerce yıldır inkar ettikleri, her türlü komployu reva gördükleri ve aşağıladıkları Kürt kimliğinin karşılarına özgürce çıkması kahredici gelmektedir. Dolayısıyla özgür Kürt kimliğinin tehlikeli olmadığını ve kardeşçe yaşamanın bir gereği olduğunu onlara kabul ettirmenin büyük yetenek, sabır ve ustalık istediğini iyi anlamak gerekir. Ortadoğu halklar mozaiğinde Kürtlere de onurluca bir yer açmak çok zor olmuştur. Kürt işbirlikçilerinin en ucuz bir nesne gibi alışveriş konusu yaptıkları Kürt kimliğini layık olduğu şerefli yere getirmek, Ortadoğu'da yaptığım en zorlu çalışmam olmuştur. Bu konuda da PKK ve birçok dost olan ve olmayan Kürt çevresi, gelişmenin kendiliğinden sağlandığını sanmaktadır. Ortadoğu'da yalnız bırakılmam da Kürt onurunu yüksekte tutmakla yakından ilintilidir. Herkes uşak Kürt istemektedir. Bunu reddedince dışlanma, oyun ve komplolara katkı sunmalar peş peşe gelişebilmektedir. Kendi kişiliğimi özgür Kürt kişiliği ile özdeşleştirmem, tarihin ve çağın tüm tehlikelerini üzerime çekmek demektir. Kürt gerçekliğindeki lanetlilik içerilmiş çok düşmanlılık, yaklaşanı yakacak niteliktedir. Onun için tarih boyunca özgür kimlikten çoğunlukla kaçınılmış ve işbirlikçilikte karar kılınmıştır. O da tehlikeli gelmişse, efendilerinin istediği her renge giren ev uşakları rolünü benimsemişlerdir. Bütün bu gelenekleri parçalamam, hatta onların üstünde bir özgür kimliği canlı tutmam, de-

mokrasi, eşitlik ve özgürlüğü kendi kimliklerinde geliştirememiş yapılarda sürekli tedirginlikler ve rahatsızlıklara yol açmıştır. Benimle temsil edilen özgür kimliğin çıkarlarına olmayacağına hükmetmişlerdir. ***"Kişi olarak kaybettim, ama özgür Kürt halkı kazandı"*** derken bu gerçeği kastetmiştim.

Ortadoğu'daki yaşam ve çalışınama öz gerçeklik açısından bakıldığında, üç esaslı oluşumun sağlandığı görülecektir:

Birincisi, savaşan halk gerçekliğinin yaratılmasıdır. Türkiye koşullarında yaratılan ideolojik öz ve siyasi çizgi ağır bir dogmatizmin etkisinde de olsa, ulusal sorunun çözümünde genel olarak bilimsel sosyalizmden etkilenip onu somut koşullarımıza uyarlamayı ifade eder. Burada önemli olan, reel sosyalist kalıp ve güçlere sığınmadan, kendi öz düşünce gücü ve pratik çabasıyla Kürt halkı için gerekli ideolojik sistemi oluşturmaktır. Bu görev, çokça eksiği ve dogmatik yanları olsa da, esas olarak Türkiye'de bulunduğum dönem ve koşulları içerisinde başarılmıştır. Birçok genellemeyi içerse bile, siyasi çizgisi de sonuçta Kürt halkının ilk defa öz çıkarları temelinde, ona hizmet eden özgür iradesi biçiminde somutlaşmıştır. Yeni dönem Kürt özgürlük hareketinin önü aydınlanmış, yürüyeceği yol belirlenmiştir. 1980'e kadar ve PKK'nin 30 Temmuz 1980'de Siverek'te Bucak eylemiyle bu dönem doruk noktasına varmıştır. Bu, hem bir dönemin sonu, hem de yeni bir dönemin ilanı olarak da değerlendirilebilir.

Ortadoğu'da ise yaratılan, halkın iç ve dış baskı güçlerine, gerici ideolojik ve siyasi ilişkilere savaş yöntemiyle karşılık vermesidir. Kürt halkı ilk defa öz iradesi ve çıkarları tarafından belirlenen yolda, özgür yaşam hakkını elde etmek için, önünde engel olan ne varsa üzerine yürüme ve savaşma kararına ve pratiğine girişmiş; kendisinin binlerce yıllık gerici düşünce ve alışkanlıklarıyla savaşmıştır. Özgür beynini ve kollarını yaratmak için bu savaş kaçınılmazdır. Neolitikten köleciliğe, feodalizm ve en son kapitalizme kadar tüm egemen sistemlerin bağrına yığdığı köleleştirici tortulara saldırıp temizlemekten çekinmemiştir. Özgürlük için yapılması gereken, bir iç savaştır. Çok acı da verse, kangren olmuş yanlarını bu savaşla söküp atacaktır. Tarihte ilk defa sistemli ve kapsamlı olarak Kürt işbirlikçilerinden kaynaklanan her tür uşaklaştırıcı, gerici ve aydınlanmaya fırsat vermeyen ideoloji ve pratik bağlar yıktırılmıştır. Bu savaş verilmeden ve sınırlı da olsa başarılmadan, dışa yönelik özgürlük sava-

şımının sonuç alması mümkün olmamaktadır. Bucak eylemiyle kanıtlanmak istenen de bu gerçekliktir. PKK'nin içindeki çeteleşmeyle ilkel Kürt milliyetçiğinin açtığı karşı savaş da yine bu gerçeklikten kaynaklanır. Özgür halk iradesinin ortaya çıkmaması ve çıkmışsa bastırılması için bu güçlerin bu kadar acımasız yüklenmesi, tarihsel özellikleriyle ve yaşamsal çıkarlarıyla keskin bir biçimde bağlantılı olmasından ötürüdür. İstenildiği düzeyde olmasa da, bu halk savaşımının kısmen başarıldığı söylenebilir.

15 Ağustos eylemliliğinin tümüyle boğdurulmak istenen halk gerçekliğinin öz savunması olarak tanımlanması en doğru ifadedir. Bu, saldırı gibi gözükse de özünde, "ben halkım, beni imha etme" uyarısıdır. Özellikle Diyarbakır zindan vahşetine duyulan tepki ve "varlığımızdan vazgeçmeyiz" çığlığına verilen yanıttır; Mazlum Doğan'ın *"Sesimiz dünyaya duyurulmalıdır"* sözü kadar, Mehmet Hayri Durmuş'un *"Varlığımızı inkar ettiremezsiniz"* sözlerine yanıt ve Kemal Pir'in *"Türk halkının kurtuluşunun da Kürt halkının özgürlük savaşımından geçtiğini görüyorum"* belirlemesine anlam vermek için verilmesi gereken bir savaştır. Bu savaş hamlesi, başta Türk ve Kürt oligarşik güçleri başta olmak üzere, diğer oligarşik ve despotik güçlere karşı "halk üzerinde sınırsız baskı ve sömürü çağınız geçmiş, özgür yaşam vaktimiz gelmiştir" hükmüne verilen yanıttır. Çağdaş ve onurlu yaşamak için bir bedel ödemek gerekiyor. Bu bedel, halkın savaşımının kendisidir. Başka türlü kendini dört taraftan saran oligarşik ve despotik güçlerden kurtulması mümkün görünmemektedir. Her tür oligarşik ve despotik güçlere karşı kendi öz savaşımını verdiği oranda, onurlu ve özgür bir halk haline gelmesi gerçeklik kazanacaktır.

Acıları ve kayıpları ne kadar büyük de olsa, varlığın inkarına kadar yönelmiş bir baskı ve zoraki asimilasyon sisteminin parçalanması, ancak halkın kendi öz savaşımını iliklerine kadar hissederek vermesiyle mümkündür. Bu savaşım olmadan hiçbir hak sahibi olunmayacağı gibi, yok olmaktan kurtuluş da olamayacaktır. Dolayısıyla Ortadoğu koşullarında kendi varlığına yönelmiş iç ve dış gerici ve yok edici güçlere karşı Kürt halkının savaşımı, gerekli olmanın da ötesinde, varlığını sürdürme ve özgürleştirmenin kutsal eylemliliğidir. Hataları, ihanete uğraması, komutasının gelişmemesi, uzunluğu ve kısalığı bu kutsallığı değiştirmez ve anlamlı olmaktan çıkarmaz. Ayrıca bu savaş komşu halklardan kopma ve onlara karşı bir savaş

değildir. Tersine hepsini onurlandıran ve zenginleştirecek olan özgür birliktelik ve demokratik cumhuriyet savaşlarıdır. Egemen sömürücü güçlerin dayattığı milliyetçi ve dinci gericiliğe ve ayrılıkçılığa karşı, halkların ilericilik ve özgür birlik savaşımıdır.

Gerek teorik gerek pratik olarak bu tür halk savaşı için her şeyimi ortaya koymanın haklarımıza karşı bir görev olduğuna inanıyorum. Böyle bir halk savaşı istediğim gibi yürütülmemişse de, özüne ve gereğine inancım kesindir. Fakat iç çetecilikten çeşitli emperyalist güçlere kadar bunu istismar etmek isteyen tüm güçlere karşı istediğim oranda başarılı olduğumu söyleyemem. Ama bu görevin de kendi savaşını yürüten halka ve onun önder güçlerine ait olduğu asla göz ardı edilemez. Gerek halkımızın gerekse Ortadoğu halklarının binlerce yıllık direnişlerine bağlılık ve onlara çağdaş ve ilerici bir öz kazandırma çabalarım, bu topraklara duyduğum bağlılığın ve kültürel varlıklarına karşı duyduğum saygının vazgeçilmez bir gereğidir. Üzüntüm, sonuna kadar, hatta bir ömre birkaç ömür ekleyerek onurlu barışlarını ve özgür birlikteliklerini de gerçekleştirecek kadar her tür çabadan uzak kalmam veya istediğim gibi bu çabaları sunamamamdır. Fakat inanıyorum ki, halklarımız ve sorumlu güçleri, bu eksikliği giderecek ve başarılarını kesinleştireceklerdir.

İkinci gerçekleştirdiğim anlamlı çalışmam, özgürlük militanının yaratılmasıdır. Savaşan halk, savaşan militanı gerektirir. Türkiye koşullarında militanlaşma kısır ve dogmatikti. PKK adına ancak sınırlı düşünebilen ve birkaç atımlık barut kadar eylemcilik yapabilen bir militanlaşma vardı. Bununla halk savaşının yürütülmesi münkün olamazdı. İdeolojik gücü, sabır, cesaret ve ustalığı sonunda ancak büyük çabalar kazandırılabilirdi. Özgürlük militanını yaratmak zamanımın ve çabalarımın en büyük kısmını almıştır. Bu, adeta kurumuş bir daldan bir fidan yetiştirmek gibi mucizevi bir yaklaşım gerektirmiştir. Binlerce yılın gericiliği ile beslenen, anlamlı ve kesinlik arz eden hiçbir duygu ve düşünce gücünden pay alamamış, kendine karşı savaşımın kör ve hain savaşçısı olmuş bireylerden halk özgürlük militanlarını yaratmak, gerçekten en zor olan ve yetenek gerektiren bir çalışmaydı. Ardı sıra yüzlerce eğitim devresi, on binlerce diyalog ve özel konuşmayla özgürlük militanına ulaşmak istedim. Nefes nefese kaldım. Yürürken ve yemek yerken bile, gözüm ve dilim onun için çalışıyordu. Görevimin zor olduğunu, bunun en onurlu iş olduğunu ve ölümün onun için tüy kadar hafif geldiğini de biliyor-

dum. Fakat lanetli tarihi aşıp özgürlük tarihine katkı sağlayabilmenin büyük değeriyle, hiç olmazsa birkaç yılını doğru vermesi için tüm gücümle bu militana yüklendim. Tarihte hiçbir filozof, peygamber, asker veya siyasetçinin yapamadığı kadar özverili, nitelik ve niceliği olan militan çalışması yaptım. Ama özellikle iç çeteciliğin bilinçliliğe kadar varan bir tutumla bu halkın yüreği olan gençlerini, benim en büyük emek ve yoğunlaşmış varlıklarımı acımasızca harcaması ve adeta yemesi, hep en büyük üzüntü ve öfke kaynağım olmuştur. Yaratma eylemime bu tür ihanet ve komploculuğun dayatılması anlaşılır ve katlanılır gibi değildir.

Ama militanın kendisi de bundan sorumluydu. Kendisine hiç mi saygısı yoktu? Bu kadar emekleri görmüyor muydu? Ana ve babasının en sevimli ve umut bağlanılan kuzu veya aslan gibi evladı olduğunu anlamıyor muydu? Benim en vicdansızları bile etkileyecek çabalarıma ne kadar sahip çıkabilecek, bunun için verdiği büyük sözlere pratikte ne zaman anlam biçebilecekti? En başta da uzun süreli varlığını ve gelişmesini nasıl sağlayacaktı? Militan, özgürlük savaşçısı tüm bu sorulara cevap vermek durumundaydı. Soysuz ve sahte komutanların aleti olmaktan çıkaracak, yüzlerce belgeyle aydınlatılan perspektiflere pratik güç kazandıracak gerçekliğin onu temsil etmesi gerekirdi. Çok şey verdiğime inanırdım. Verdiklerimin karşılığı; ucuz, yerinde olmayan ölüm ve öldürmeler oldu. Nasıl ve nerede, nasıl yaşamak ve yaşatmak gerektiğini bir türlü temel görev edinemedi. Çok yetiştirdim. O da çok savaştı, sınırsız cesaret ve fedakarlık gösterdi; ama ustalaşamadı, kendi sistemini yaratmaya hiç yanaşmadı. Kolay, ucuz yaşam ve ölüm alışkanlıklarından kurtulamadı, ordulaşamadı, komutanlaşamadı. Ortaya çıkan değerleri ve kahramanlıklarını inkar etmiyorum. Ama bir iç çeteciliğe ve ilkel milliyetçiliğe karşı, zamanında ve başarıyla tavır geliştirip sonuca gidememesi bile, büyük noksanlığını göstermeye yeter. Kendime hep şunu sorarım: Acaba baştan böyle olacaklarını bilseydim, savaşmalarına izin verir miydim? En azından sorumlulukları kendi açımdan kabul edebilir miydim? Fakat bu büyük üzüntülerime rağmen, yine de özgürlük militanının yaratılması bir destansı çalışmadır. Buna layık olunamadı. Çarçur edildi. Haince ve sorumsuzca kullanıldı. Ama yine de tarihte layık olduğu yeri tuttuğuna inanıyorum. Binlerce şehidinin anısı özgür yaşamı mutlaka yaratacak, özgür Kürt halkını gerçekleştirecektir. Geride kalanların meşru savunma düzeyinde, tüm

eksikliklerini gidermenin yanı sıra, onurlu bir barış ve kardeş halklarımızın özgür birliği için gerekli nicel ve nitel gücü yakalayacaklarına ve başarının garantisi olacaklarına dair inancını ve umudumu belirtmek durumundayım.

Ortadoğu'da üçüncü destansı çalışmam, kadın özgürlüğüne ilişkin olanıdır. Bana göre anayurtların ve emeğin kurtuluş çalışmalarından daha öncelikli olması gereken bu çalışma en zor olanıydı. Kadın, gericiliğin, köleciliğin ilk ve köklü ezilen sınıfı, ulusu ve cinsiydi. Görünüşte cins farklılığı, eşitsizlik ve baskı için gerekçe yapılır. Tarih derinliğine araştırıldığında anlaşılacaktır ki, kadınlar tamamen sosyal ve siyasal egemenliğin ilk kurbanlarıdır. İnsanlığa dayatılan her tür eşitsizliğin ve köleleştirmenin ilk sınıfıdır. Kadın köleleştirildikten, evin uysal ve evcil bir nesnesi (özne değil) haline getirildikten sonra, sıra sınıflı toplumu ve devleti yaratmaya gelmiştir. Zalim ve yalancı erkek kadını düşürdükten sonra, bundan aldığı cesaretle diğer insanları ve kendi cinsini de ezmeye ve tutsak kılmaya yeltenmiş; en büyük yalancı düşünce sistemleri olan mitolojileri ve dinleri yaratmıştır. Tabii halklar için doğruya yaklaştıran mitoloji ve dinler de vardır. Biz egemenler ve sömürücülerin yalancılık, zorbalık üreten din ve mitolojilerinden bahsediyoruz. Bu din ve mitolojilere bakıldığında, kadın bin bir hile ve zorbalıkla görkemli tanrıça tahtından adım adım düşürülmekte, önemsiz kılınmakta ve en son yok edilmektedir. Özgürlük savaşçısı olup da bunu görmemem mümkün olamazdı. Ana tanrıça dinini yaratmış ve ilk aşk tanrıçalarına mekan olmuş bu toprakların özgürlük çocuğu olarak, ilk büyüklerimizi ve tutku kaynaklarımızı anlamaya çalışacak, araştıracak ve varlık gerekçelerini bulacaktım.

Kadın sorununa yüklenmem bir kişisel onur sorunu olmamın ötesindedir. Basit cinsellik ihtiyaçlarının ise tam karşısındadır. Cinslerin buluşmasını mutlaka hayvani cinsel güdünün üstüne, büyük dostluğun ve yoldaşlığın seviyesine çıkarmak, bana gerçek bir yiğitlik gibi geldi ve kadına uzanmaktan çekinmenin korkaklık olduğunu fark ettim. Korkuyu egemen erkek yaratmıştı. Namus adı altında bu oyunu oynuyordu. 'Seviyorum' derken bile, ikinci seferinde bıçaklıyordu. Haksızlığı dehşet vericiydi. Cins olarak kadını hırpalamış, fiziğini, zekasını ve duygularını mahvetmişti. İnanılmaz derinliklere düşürmüştü. En benim diyen sosyalist erkek ve hatta kadın bile bu oyunun basit figüranları olmaktan kendilerini kurtaramıyorlardı. Özgürlüğe büyük susamışlığın verdiği güçle soruna yüklendim. Çok sayı-

da çözümlemeler, diyaloglar, derinlikli konuşmalar yaptım. Bir sahipleri olarak değil de, bir sanatkar olarak, güzel bir fizik duruştan zeka kıvılcımı olmalarına ve dillerinin sesiyle hiçbir maddenin veremeyeceği tadı verebilecek düzeye ulaşınalarına kadar her şeylerine müdahale ettim. Yetiştiler, büyük yetiştiler, ama toydular. Lanetli yaşam ve erkek efendileri yanı başlarındaydılar. Onlara karşı ve onlarla birlikte büyük öz cins savaşımını verecek tecrübe ve ustalıktan yoksundular. Bu acıyla kendilerini uçurumlardan attılar. Ateşlerde yaktılar, bombalarla parçaladılar. Onlar kahramanlık adına her şeyi yaptılar. Ama yalnızdılar. Karşılarındaki erkeklik, kaba yaklaşımından başka tür bir yaklaşımı, eşitlerin büyük dostluğunu ve yoldaşlığını aklına getirmek istemiyordu. Çiçekler gibi solup gidiyorlardı.

Tanrıça kültüne içten inanacak kadar saygı ve sevgi gücüne ulaştım. Büyük kadın savaşımını ne kadar gözden düşürmeye çalışsalar da hakkını verdim. Hem bir kadın için en kutsal görevlere ihanet edeceksin ve protestocu yaşayacaksın, hem de soylu kadın yoldaşlığı için üzerine düşeni yapmayacaksın! Başta PKK olmak üzere, tüm ilgili çevrelere kadın savaşımının basite alınacak bir yönü olmadığını göstermeye çalıştım. En az zorba ve yalancı erkek tanrıları kadar, doğrunun ve aşkın gücü olan tanrıça dünyasının da tanınmasını, gerekli saygı ve sevginin içten gösterilmesini ilkelice ve ciddiyetle sonuna kadar göstermeye ve dayatmaya çalıştım.

Hainleri ve işbirlikçileri çıksa da, bu çabalara candan katılanları unutmak asla mümkün değildir. Hele şehitleri, bu toprakların ve halklarımızın en kutsal azizeleri olarak her zaman anılacaklardır. Onlar gerçek birer yiğit tanrıça durumundadırlar. Kalanların birliklerini, partileşmelerini saygıyla karşıladım, yardımcı oldum. Özgür ve güzel yaşamın garantisi olmaları gerektiğini hep söyledim. Bir gün mutlaka gerici, yalancı ve zorba erkeği hizaya getirecek güçlü kadına ulaşacaklarına dair duyduğum inançla çabalarımı sonuna kadar sürdürdüm. İnsan sadece mülkü olan kadınıyla büyümez, erkek olmaz. Ben böyle ne büyümek, ne de erkek olmak istedim; hatta böyle olmayı onur kırıcı buldum. Kadını zor duruma düşürdüğümü biliyorum. Onları ateşten bir parça haline getirdiğimi de biliyorum. İçlerinden büyük düşmanlık edenlerin ve çok haksızlık yapanların olduğunu da biliyorum. Onları yalnız kıldığını da biliyorum. Ama bilmelerini istediğim en önemli bir hakikat, onların, savaşın da barışın da kaderini belirleyecek kadar güçlü olmaları gerektiğidir. Bu olma-

dan yaşam haramdır. Bu olmadan aşk olmaz. Bu olmadan hiçbir özlem giderilemez. Yalnızlık ve ayrılık, bu büyüklüklerin elde edilmesi ve egemenlik kazanması için, geçilmesi gereken yol ve ödenmesi gereken borç faturalarıdır.

Ana tanrıça ve aşk tanrıçalarının diyarında bin yılların kaybettirdiği özgürlük ve eşitlik gücüyle, kadın merkezli çalışma ve savaşımında güzellik ve zekanın yeniden yaratılacağına, varolanın yeni toplumsal sözleşmeyi hayata geçirecek kadar özgüce kavuşacağına dair umut ve inancını belirtirim. Tüm sevgi ve saygı dolu kadın yoldaşlığında iddia kadar, çabalarıma bir aşk işçisi olarak son nefesime değin devam edeceğim kesindir. Anlam verecekleri ve ihtiyaç duydukları kadar kadın yoldaşların olduğum ve hep öyle kalacağım kuşkusuzdur.

Ortadoğu'da başka önemli çalışmalarım da olmuştur. Özellikle işbirlikçi Kürt diplomasisinin aşağılattığı halkımızın onurlu bir yere gelmesi için harcanan diplomatik çabalarının iyi bilinmesi gerekir. Sorun, çok iri gözüken kesimlerle resmi diplomasi geliştirmek değildir. Gerekli olan, halkını ucuz ticaret aracı olmaktan çıkaracak, siyasi oyun ve komploların aleti haline gelmekten alıkoyacak çabaları tüm dünyaya ve bölge güçlerine hissettirmektir. Kürt halkının varlığının ve özgürlüğünün pazarlık konusu edilemeyeceğini dosta ve düşmana göstermektir. Tarihte ilk defa sınırlı da olsa bu yönlü adımlar atılmıştır. Kürt halkı bu çabalar sonucunda öz kimliğine ve özgürlük iradesine her zamankinden daha fazla sahip kılınmıştır. Kolay oyun ve komplolarla baskı ve katliamlara konu edilemeyeceği gösterilmiştir. Sahipsiz olmadığı, kendisi ve öncü güçleriyle her oyun ve komployu boşa çıkarabilecek bir güce ulaştığı kanıtlanmıştır. Belki de halkımız adına parlak diplomatik antlaşmalar yapamadık. Ama dostlarının ve düşmanlarının beyinlerine ve yüreklerine Kürtlerin özgür yaşamda kararlı olduklarına ve bundan asla vazgeçmeyeceklerine, gerekirse bunun için her türlü cesaret ve özveriyi ortaya koyacaklarına dair yazılı olmayan antlaşmalar yerleştirdiğimiz kesindir.

Kürt işbirlikçilerinin son dönemdeki bütün diplomatik kazanımları bile Ortadoğu'daki varlığımızın sırtında sağlanmıştır. Bize zıtlık temelinde de olsa, yapılan tüm antlaşmalar ve sağlanan maddi çıkarlar kanımız ve emeğimiz üzerinde yükselmiştir. Bugün bunu işbirlikçi efendilere anlatacağız. Halkımız da gerçek emek kahramanlarını tanıyacaktır. Kürt özgürlük iradesinin, PKK'nin dayandığı tüm iç ve dış mevzilenmelerin bu çabalarımızın sonuçlarıyla yakından bağlan-

tılı olduğunu bilerek, layık olmalarını kendileri için önemli bulmaktayım. Öz güçleriyle her sahada başarıyı mümkün kılacak güce ulaşmak için statükoya aldanmamaları ve gerçek diplomasiye ulaşmaları da dileğimdir.

Çok sınırlı da olsa, ulusal akademiler dönemini sağlayacak çalışmalara da çok önem ve yer verilmiştir. Tarih boyunca derya kadar kan akıtmanın ve çaba harcamanın yetmediğine, gerekli olanın anlam gücü ve derinliği olduğuna inanılarak, halk ve öncüleri için yaygın okullar dönemi başlatılmıştır. Yaşadığım her evi, bulduğum her çalışma sahasını bir okula dönüştürmek, yaşamının ayrılmaz bir özelliği ve parçası olmuştur. İlkçağ filozofları gibi her duvarın dibi, her ağacın altı bir okul haline getirilmiştir. Halkımızın en eksik yanının beyin gücü olduğu bilinerek, bu çalışmalara yüklenilmiştir. Mahsum Korkmaz Akademisi deneyimi dalga dalga her alana, her insan grubumuza taşırılmıştır. Sadece askeri ve politik alanda değil, tarih, dil ve sanat alanlarında da akademi düzenine geçişin altyapısı ve zihni temeli ortaya çıkarılmıştır. Kürtlerin kültürel varlığına ve özgürlüğüne giden yolda tarihi bir dönem olan akademik düzeyde eğitim sistemi bir gerçektir. Yapılması gereken, ilgili her alanda varolan olanakları birleştirip öz okuluna kavuşturmaktır. Politikadan dile, tarihten felsefeye, sanattan ekonomiye kadar her alanda ulusal akademik düzey bir olanaktır. Büyük inanç ve çabayla bu yönlü çalışmalarımıza katkıda bulunmak kişileri yüceltir ve halkımıza özgürlük getirir. Bu yönlü görevlerini başaramayanların çağdaş uygarlık içinde yer tutmaları mümkün olamaz. Düşünce hakimiyeti ve sanat yeteneği, yaşam pratiğinde başarı, iyilik ve güzellik demektir.

Sonuç olarak, Ortadoğu yaşamında halkımız ve dostlar için sadece ayakları yere basan bir özgürlük ütopyası yaratmakla yetinmedik. Bu ütopyanın dayanması gereken tarihsel temel kadar, güncelin başarılabilir özgürlük olanaklarını da sunduk. Başka halkların yüzlerce, binlerce yıl oluşturdukları ütopyalarını, biz halkımız için kimsenin pek tenezzül etmediği geçmişin kırık dökük parçalarından ve geleceğin çok zayıf umutlarından 20-30 yıllık bir ömür içinde sonuna kadar güvenilen, inanılan ve başarılabilen gerçeklikte yarattık. Bu ütopyanın ekmek, su ve hava kadar gerekli olduğu bilinerek halkımızın, dostların ve yoldaşların kendilerine mal etmeleri, özgür yaşamın sonsuz yolunda yürümeleri demektir.

4- Barış arayışında olmak, eleştiri-özeleştiri yapmak

Her savaşın bir barışı vardır sözü genel bir doğrudur. Savaşın ne kadar gerekçe, araç ve hedefleri varsa, barışın da gerekçeleri, araç ve hedefleri vardır. Barış sanıldığı gibi pasifist bir eylem değildir; rahat ulaşılan, doğal, kendiliğinden gelen bir yaşam süreci de değildir. Barış, savaş öncesi ve sonrasında siyasi yaşamın en yoğun yaşanan bir dönemi olarak tanımlanabilir. Siyasetle savaş arasındaki kararsız dönem olarak da değerlendirilebilir. Ama toplum hayatında en çok istenen ve uğruna savaş verilen bir moral değerler sistemi olduğu da doğrudur. Barışın dinamik bir olgu olduğu ve savaşla yakından bağlantısı bulunduğu hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Savaşı olmayanın barışı da olmaz. Tersine barıştan anlamayanın savaştan anlaması da içten olmaktan uzaktır.

Uzun savaş tarihini ve teorisini yapmak konumuz dışındadır. Fakat düşük yoğunluklu bir savaşı yakın dönemde yaşadığımız genel kabul görmüş bir görüştür. PKK'nin ***15 Ağustos Atılımı***, TC yetkililerinin en büyük terörist eylemler olarak adlandırdıkları bu dönem, 2000'lerden itibaren derinliğine bir barış arayışına girmiştir. Sorgulanması gereken, bu barış arayışının ne kadar gerçekçi olduğudur. Yoksa Türkiye toplumunda yüzyıllardan beri birçok nedene dayalı olarak bir barış olgusu hep gündemde olmuştur. Savaş ve çatışma varsa barış istenmiştir; barış varsa, yaşama hakkı kullanılmıştır. Ulusal boyuttan, aile içine kadar yaşadığımız toplum, ağır şiddet olgusuyla karşı karşıyadır. Ulusal ve toplumsal sorunlar çözümlenemediğinden, hep öfke ve şiddet biriktirmişlerdir. Bir gün gelmiş bu şiddet birikimleri patlamış, isyanlar ve çatışmalara götürmüştür.

Kürt sorunu, yaşadığı ağır çözümsüzlükten ötürü, kapsamına en çok şiddet biriktiren bir olgudur. Yüzyıllardır bu yüzden isyanlar yaşanmıştır. İsyanlar adil ve onurlu barışla sonuçlanmadığından, ***'ne savaş ne barış'*** durumu en zor ve uğursuz yaşam tarzı olarak halkımızın yakasını bırakmamıştır. 'Ne savaş, ne barış,' aslında en acımasız bir toplum yönetim tarzıdır. Zayıf bir halkı bu politikayla serseme çevirmek, sınırsız baskıya ve sömürüye açık tutmak anlamına da gelmektedir. Kürtlerin yaşadığı coğrafyada, hakim ulus yönetimleri bu politikayı uygulamaktadırlar. Sürekli olağanüstü hal veya kriz yönetimi gibi bir biçim, sanki doğal ve sürekli bir yönetim tarzıymış gibi normalite kazanmıştır. Neredeyse tüm 19. ve 20. yüzyıl bu tarz yönetimlerle dolu geçmiştir. Bu insanlık dışı yönetimlere son verme gereği açıktır.

PKK etrafında gelişen eylemlilik, aslında 'ne savaş ne barış' durumunun açığa çıkarılmasından başka bir şey değildir. Bu eylemlilik gizli, örtülü ve tek taraflı şiddet statükosunun bozulup, –dengesiz de olsa– iki başlı ve açık bir şiddet ortamına geçişi ifade etmektedir. Çok adaletsiz, zalim ve çürütücü bir statükodan, adalet arayan, zulmün kaldırılmasını isteyen ve çağdaş gelişme yolunda ilerlemeyi arzulayan bir statüye geçişi dayatmaktadır. Dolayısıyla PKK'nin etrafında gelişen savaşımı klasik halk ulusal kurtuluş savaşları veya devrimci isyanlarla karıştırmamak gerekir. Savaşların doğasını tanımadan, çözüm yoluna girmesini de başaramayız.

O halde yaşadığımız süreçte en çok tartışılması gereken sorun; yirmi yıla yakındır süren ve şimdilerde öz savunmaya geçmiş PKK savaşımını doğru tanımlamak, bu tanımlamadan kalkarak "eğer devam edecekse, nasıl bir savaş?" sorusunu aydınlatmak kadar, "devam etmeyecekse, o zaman nasıl bir barışa giden çözüm yolu?" sorusunu tartışmaktır. 'Ne savaş ne barış' durumu sağlam ve insani bir duruş değildir. Bu ancak çok kısa olması gereken bir geçiş süreci olarak anlam ifade edebilir. Sonuçta ya yeni bir savaşla, ya da kalıcı bir barışla sonuçlanır. Şimdiki durumda yaşanan 'ne savaş ne barış' durumu riskli, yozlaştırıcı, sadece toplumun barış ve kalkınmasını istemeyen güçlerin işine yarayan bir sürecin sürüp gitmesinden başka bir anlama gelmez.

Şöyle bir iddianın saçmalığı ortadadır: Eğer süreç tıkanmışsa, –bu ister savaş, ister barış durumunda olsun– yapılması gereken şey, herhalde tükeninceye kadar durumun sürüp gitmesi değildir. Tarihte en

büyük savaşların süratle sonuçlandırıldıkları bilinmektedir. Uzun süreli savaşlar olmuştur. Ama bunların mantığında da sonuçta tıkanma değil çözüm olanağı vardır. Uzun vadelilik stratejik ve taktik nedenlerledir. Bir adımı da çözüme yöneliktir. Doğru olmayan, bu tarz savaşlar değildir. Çözüm tarzını yok eden tekrarlayıcı savaşları kabul etmemek önemlidir. Kusur hangi tarafta olursa olsun, sonuç değişmez. Büyük acılar ve kayıplara yol açan, anlamı da olmayan bu tür çatışma ve savaşları aşmak insan olmanın, rasyonaliteye sahip olmanın bir gereğidir. Tarihte ***'Pirus zaferi'*** diye bir deyim vardır. Bu deyim tam da değinmek istediğimiz sorunu işlemektedir. Savaş o kadar uzun sürmüştür ki, sonunda iki taraf da kaybettikleriyle yetinmişlerdir. Birisi kazansa da, elde edeceği bir şey yoktur.

Kürt halkına dayatılan savaşların niteliği giderek bu duruma çok yaklaşmıştır. Bu, kazanan tarafa bile bir şey kazandırmayacak bir savaştır. 21. yüzyılda Kürt halkı ortadan kaldırılmadıkça, dayatılan bu savaşların hiçbir anlamı yoktur. Kürtler halk olarak yok edilse, belki yerine başkası yerleştirilir. Bu mümkün değilse, o zaman çağdaş özgürlüklerin dışında başka bir çözüm yolunun olmadığı da görülecektir. Çağdaş insan haklarının hiçbir devlete kaybettirmesi düşünülemez. Faşist şoven emeli olanlar dışında, çağdaş özgürlükler devlet ve toplumu güçlendirir. Kürt halkı için uzun süreli bir saldırı şiddetiyle ayrılığa gitmenin ne olanağı ne de gereği vardır. Özgür birliktelikle her halkla birlikte yaşamak Kürt halkının kendi çıkarınadır. Bu anlamda çağdaş özgürlüklerin imkan dahiline girdiği günümüz için, uzun vadeli bir kurtuluş savaşının pek değeri yoktur. Kürt halkının çıkarı onurlu barış ve demokratik sistemin çalışmasından geçer. Ama varlığı inkar edildikçe ve kültürel varlığına özgür ifade hakkı ve olanakları tanınmadıkça meşru savunma durumuna geçmesi; yüz yıl sürse bile bu durum geçinceye ve çağdaş özgürlükleri tanınıncaya kadar meşru savunma durumunu sürdürmesi evrensel hukuk gereği bir haktır. Varlığını ve kültürel değerlerini savunmamak kadar onursuz bir durum olamaz. Hiçbir insanlık yönetiminde varlık inkarına ve kültüründen yoksun bırakılmaya karşı sessiz durulamaz. Ancak insanlıktan çıkılırsa, bu durum doğabilir. O halde ne ayrılıkçı uzun vadeli savaşlar, ne de varlık inkarı ve kültürel yasaklamaya dayalı zor rejimlerinin kazandıracağı bir şey yoktur. Bu amaçla yürütülen çatışmalar varsa, bunlardan vazgeçilmesi insan olmanın ve rasyonalitenin bir gereğidir.

PKK'nin geçmişte meşru savunmayı aşan eylemliliklerini bir hata olarak kabul edip aşması yerinde bir tavırdır. PKK'nin geldiği nokta, bu aşamanın sağlanmasıdır. Meşru savunma çizgisine hem teorik hem de pratik olarak dönüşüm sağlanmıştır. PKK'nin bundan daha fazla yapacağı bir şey olamaz. İş devlete düşmektedir. Kürt halkının varlığını kabul etmek ve kültürel değerlerine özgür ifade hakkı ve olanaklarını tanımak, demokratik sisteme ayrımsız işlerlik kazandırınak ve sonuçlarıyla birlikte genel bir af geliştirmek; haksızlığın giderilmesi ve barışın sağlanmasının temel koşullarıdır. Eğer devlet ve devletler Kürt halkına yönelik bu asgari barış koşullarını yerine getirmezlerse, Kürt halkına ve öncü güçlerine düşen görev, gerektiğinde yüz yıl sürecek kapsamlı bir meşru savunma savaşına hazırlanmaktır. Tüm coğrafyanın uygun alanları, dostluk ilişkileri ve kitle temeli buna göre kullanıma hazır olur. Meşru savunma ordusu gerekirse yüz bine çıkarılır. Güç büyütme kendi varlığını korumaya bağlıdır. Bir bölükle sağlanıyorsa bir bölükle, yüz bin kişiyle sağlanıyorsa bu sayıda kişiyle meşru savunma durumunun sürdürülmesinden başka çare yoktur.

Kürtlerin mevcut durumu stratejik saldırıya dayalı bir savaşa pek imkan vermez; verse de bu gereksizdir. Bunun kayıpları kazançlarından kat be kat büyük olacaktır. Ama yıllarca sürse de stratejik bir öz savunma savaşını verebilecek durumdadır. Bunda hiç kaybı olmaz. Belki bazı insan kayıpları olabilir. Zaten doğal ölümün kaybettirdikleri, savaştan az değildir. Ama kazanacakları çoktur. Onurunu, varlığını, kültürünü, bilincini, iradesini ve parça parça anayurdunda en azından savaş ortamında da olsa yaşamasını kurtaracaktır. Her geçen gün uyanacak, dost kazanacaktır. Bir gün komşu halklar ve insanlık da kazanacaktır. Dolayısıyla meşru savunma savaşının geleceği vardır. Çıkınazı yoktur. İçte barınamazsa dışta, ovada olmazsa dağda, dağda olmazsa şehirde, silahlı olmazsa silahsız, silahsız olmazsa silahlı, legal olmazsa illegal, illegal gerekmezse legal –ekonomik, sosyal, siyasal ve askeri– her biçimi deneyerek, varlığını ve kültürünü koruyabilecektir. Kaldı ki, çağımızda en güçlü devletlerin bile kültürel varlıklara saldırdıkça, insan haklarını tanımadıkça dünya tarafından tecrit edildikleri bir çağı yaşıyoruz.

Tüm bu hususları tekrar da olsa şunun için yazıyorum: Kürtlerle barıştan kaçınılamaz. 'Ne barış ne savaş' durumu sürdürülemez. Dayatılacak savaşların 'Pirus Zaferi'nden daha fazla kazanım sağlama-

sı düşünülemez. O halde fazla bile sürdüğü söylenebilecek 15 Ağustos Atılımı'nın barışını gündemleştirmek gerekli ve gerçekçidir. Devletin birçok çağdaş örnekleri gibi gerekli adımları atması menfaatleri gereğidir. Kürtlerin istedikleri sadece varlıklarına saygı, kültürlere özgürlükler ve tam demokratik sistem işleyişidir. Bundan daha insani ve mütevazı bir çözüm de düşünülemez. PKK'nin içine girdiği yeni meşru savunma düzeni yüksek sorumluluk gereğidir. Devlet veya devletler buna gereken karşılığı göstermelidir.

Bu ana çerçevede bir barış arayışının benim için savaşı geliştirmekten daha değerli olduğunu, İmralı süreci öncesinde de çeşitli vesilelerle göstermiştim. 1998 yılının 1 Eylül'ünde tek taraflı ateşkes ilanı, dolaylı diyaloğa olumlu yaklaşım ve Türkiye'nin üst komuta kademesine mektup bu çerçevedeydi. Cumhurbaşkanı Özal ve Başbakan Erbakan'la dolaylı temaslar da bu arayış çerçevesindeydi. Defalarca bu hususları belirttim. İmralı sürecinde barış üzerinde daha da yoğunlaştım. Bunu herhangi bir taviz karşılığında değil, insani ve siyasi bir görev olarak belledim. Barışın teori ve pratiği, en az savaşın teori ve pratiği kadar gereklidir. Barış eğer sınırlı da olsa özgürlük çıkışlarına açıksa, en büyük kazanım sağlayan savaşlardan daha öncelikli olarak tercih edilmelidir. Barışın duygu, bilinç ve iradesinin daha soylu ve güçlü olduğuna da inanıyorum. Barışını özgürce sağlamış bir halkın her zaman örgütlü ve bilinçli olduğuna ve haklarını barış içinde daha rahatlıkla elde edebileceğine inanıyorum. Barışın zayıflık değil güçlülük olduğundan kuşku duymuyorum. Milliyetçi dogmalara esir düşerek, 'kutsal vatan-bayrak-devlet' adına sergilenen demagojik ifadeleri faşistçe yalanlar olarak değerlendiriyorum. En tutarlı yurtseverliğin tüm kültürel varlıklara saygı gösterilmesinden geçtiğine inanıyorum. Ulusuna en çok yararlı olmak isteyenlerin, bunu ancak kendi kültürleri kadar tüm halkların kültürlerine saygı göstererek gerçekleştireceklerine de eminim. 21. yüzyıl Kürt barışına tanık olacaktır. 20. yüzyılın başlarında Kürtler ve Türkler emperyalist oyunlara karşı birlikte ulusal kurtuluş savaşları verdiler. Eksiklikleri –nedenleri ne olursa olsun–, demokratik sistemi ve özgür birlikteliği cumhuriyetle birlikte gerçekleştirememeleridir. Önlerindeki görev, bu sefer 21. yüzyılın başlarında başarılmayı beklemektedir. Bu başarı Türkiye'nin Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar ve Orta Asya'da öncülük rolüne yükselmesine de yol açacaktır.

İmralı yaşam sürecim, şüphesiz barış olgusunu derinliğine düşünmemde katkıda bulunmuştur. İmkanlar dahilinde bunun sonuçlarını dışarıya yansıttım. Son iki yıldır Türkiye ortamının yumuşamasında bu çabalarımın rolü belirleyici olmuştur. Özellikle siyasi elitten, parlamento ve hükümetten beklenen adımların atılmaması, daha fazlasına yol açmasına ve daha kalıcı bir barış şansına fırsat vermemiştir. Ben ölümden korkarak bu tavra girmiyorum. Bunun fayda ve çare getirmeyeceğini de biliyorum. Ancak ideolojik kimliğimin gereği olarak adımlar atmamın da yanlış yorumlanmamasını ve üstüne yanlış hesaplar kurulmamasını önemle belirtme gereği duyuyorum. Bana uygulanan, bir çürütme sistemidir. Zaten ne tür bir komployla buraya alındığım bilinmektedir. Komplocuların geleneksel Anadolu, Mezopotamya ve Türkiye üzerindeki emellerine daha fazla fırsat tanımamak, siyaseti kan ve savaş üzerinde yürüten gerici şoven kesimlere daha fazla fırsat vermemek için, tüm Türkiye halkının yararına olan barış ve özgür birliktelik tavrımı sürdürmekte kararlıyım.

Ayrıca benim imhamın yalnız şahsımla sınırlı olmadığını, böyle olsaydı fazla açmayacağımı ve mesele yapmayacağımı belirtmiştim. Fakat halen yürürlükte olan komplo nedeniyle, imhamın zincirleme tüm yoldaşlardan, dostlardan ve dürüst bağlı yurtsever halkımızdan on binlercesinin imhası için bir başlangıç olarak kullanılacağını çok iyi bildiğimden, böyle bir olasılık gündeme girdiğinde ve bir tehlike olarak ortaya çıktığında topyekün hazırlık, ayağa kalkma ve meşru savunma düzenine çekilme zorunluluk arz etmektedir. Barış için en makul adımları bile atmayanlardan her şey beklenebilir. Komployu boşa çıkarmak daha çok çaba istemektedir. Çürütme tarzının nereye götürmek istendiğini iyi hesaplamak gerekir. Bana başta intihar etme biçimi dayatılmıştı. Benden sonrası birçok alanda planlanmıştı. Talabani'ninki sadece bir tanesidir. Barzani'ye bağlı olan planlar da vardır. Her ilgili ve iddialı gücün bir planlaması vardır. Bu planlar ortadan kalkmadı, zamana yayıldı. Türkiye'nin çözüm tarzının ne olduğu hiç bilinmemektedir. Ama çürütmeye çalıştığı, zaman içinde lehine olan en uygun alternatifleri kolladığı açıktır.

Bizim tavrımız bilinmektedir. Meşru savunma güçlerinin dört komşu devlet içinde barış ve demokratik birlik çözümünü sağlayacak nicelikte ve nitelikte olması şarttır. En mütevazı barış bile en sağlam ve en güçlü bir meşru savunma kuvveti gerektirir. Hangi dev-

let veya devletler saldırırsa saldırsın, hepsine karşı yetkin plan, hazırlık ve üslenmeleri tüm derinlik ve genişlikte olmak durumundadır. Barış ve demokratik çözümün şansı ancak arkasında her tür saldırıya dayanabilecek bir meşru savunma düzeni olduğunda olabilir. Tekrar ediyorum: Bu, dört devlet için de geçerlidir. Bu temelde geniş bir sivil toplum çalışmasına ve demokratik çözüm güçlerinin ittifakına dayalı bir siyasi çalışmaya ihtiyaç vardır. Barışı ve demokratik çözümü esas olarak sivil toplum çalışmaları ve demokratik ittifak güçleri sağlayacaktır. Yurt dışının ve meşru savunma güçlerinin ancak bu çalışma ve ittifakları güçlendirmeleri oranında gelişmeler olumlu ve hızlı olabilir.

Koşullar ne kadar ağır da olsa dayanmaya çalışacağım. İmralı yaşamımda sabır, anlam ve cesaret üretmek benim için zor olmayacaktır. Fiziki zorluklar iradem dışıdır. Daha da olumlusu, hem genel tarihi hem de Özgürlük hareketi tarihini İmralı'daki duygu ve düşünce gücümle sık sık değerlendireceğim. Bazı edebi çalışmaları planlayacağım. Şunu belirtebilirim: Duygu ve düşünce gücümün İmralı aşamasını kavramak olağanüstü önemde ve güçte olmaya götürür. Tarihsel büyüme ve büyüklük, benim İmralı'daki gerçekliğiini paylaşmaya ve temsil etmeye şiddetle bağlıdır. Tarih ve güncelliğin bu kadar amansız ve yoğun yaşanması, benim gibi bir yapıda bunu gözlemleyip sonuç çıkarmak, kendine güvenenler için büyük güç verdiği gibi, büyük görevleri yükler. Kendimi abartmayı sevmiyorum. Ama kıyaslamalar için İsa, Paulus, Muhammed, Lenin, Stalin vb. sonrası örnekleri sık sık gözden geçirmede yarar vardır. Bu savunma tarzı çözümlemenin birçok ufuk açıcı, düşünce ve duyguyu zenginleştirici etki yaratacağına ve ihtiyaçlara önemli oranda cevap vereceğine inanıyorum. Ama eğer kendileri için onurlu bir barış ve özgür yaşam istiyorlarsa, herkesin olağanüstü bir dönemin koşullarına has çabalarını katmalarına ihtiyaç vardır.

Halen devletin, PKK'nin ve halkın yükünün yüzde doksanını ben kaldırıyorum. Bunu kendim için onur biliyorum. Ama yük kaldıramayanların yücelme ve büyüme şansları da pek yoktur. Onun için özverili, cesur ve başarılı tarza alabildiğine yüklenme ihtiyacı vardır. Böylesi dönemler bir iki yüzyılı belirleyecek ağırlıktadır. Bunun böyle değerlendirilmesi, yüzyılların cüceleşmesini aştırır; tarihe layık diyebileceğimiz dönemlerin, soylu güçlerin varlığına ve kişilikleşmesine yol açar. Bu şansın kullanılmamasından kendi adıma de-

ğil, herkes adına üzüntü duyuyorum. Cennetin yaratılabileceği bu topraklar böyle ilkel, molozlar yığını halinde kalmamalıydı. Umudumun büyüklüğü her zamankinden daha güçlüdür. Yetersiz paylaşmayı ve temsil etmemeyi, sizler ve hatta anlayış sahibi tüm insanlar adına bir kayıp ve üzüntü kaynağı olarak görüyorum. Ben bu kadar doğruların, özgür yaşam tutkularının ve güzellik peşinde olanların üstün başarmamalarına hiç anlam vermedim. Dolayısıyla her zamanki başarı ve çözüm beklentilerim yüksektir.

Küçümsenmeyecek uzunlukta ve yoğunlukta geçen bu yaşam dönemlerimin bir eleştiri-özeleştirisini yapmak gerekli ve hayli öğretici olacaktır. Taslak düzeyinde ve tanımlamalar biçiminde ana başlıklar halinde sıralamaya çalışacağım.

a- Doğu toplumlarında bireyselliğin yaşanma zemini Sümer rahip düzeninden beri sürekli çoraklaştırılmıştır. Bireyin nasıl yaşayıp düşüneceği binlerce yıl önceden kararlaştırılmış ve kader olarak sunulmuştur. Bu ise, özünde köleci egemenliğin gökyüzündeki sabit düzenin yeryüzündeki düzeni olduğu anlayışına dayanmaktadır. Mitolojik ve dini düşünce tarzı bu sistemi sürekli yetkinleştirmiştir. İlk köleci toplumsal koşullardan ötürü, bireyin kendine ait gölgesine bile sahip çıkamayacak kadar sisteme bir uzuv gibi bağlanması, bireyselliğe baştan beri en köklü darbeyi vurmuştur. Sümer mitolojisinin başlattığı bu kişiliksizleştirme misyonu, tek tanrılı dinlerce daha da katı inanç kurallarına bağlanmıştır. Bireyin herhangi bir konuda yaratıcı bir düşünce ve duyguya kapılması günah olarak damgalanmakta ve toplumdan dışlanmasına yol açmaktadır. Buna güç getiremeyen birey egemen düşünceye hemen teslim olmaktadır. Giderek yayılan ve derinleşen despotizm, tüm Doğulu bireylere güçlü bir kader anlayışını egemen kılarak yönetimini kolaylaştırmaktadır.

Kendi düşüncesine güvenmesi şurada kalsın, birey böyle bir yeteneğinin olup olmadığının bile farkına varamaz duruma getirilmiştir. Ona düşen, kendisine sunulanı olduğu gibi kabul etmektir. Gök düzeni veya tanrısal düzen adı altında köleci uygarlık sisteminin muazzam güç kazanması ve bireyin güç kaybetmesi, artık doğallık ve kader gibi karşılanacaktır. Her yeni gelen devlet ve monark bu sistemi bir adım daha ileri götürmekten başka bir rol oynayamaz.

b- Doğu toplumunda bireyin bu resmi ideolojiye verdiği yanıt, mistisizm tarzı gizli düşüncesiyle peşinde koşmak biçiminde olmuştur. Tarikatçılığın da ilk biçimleri olan kendine göre resmi dini yo-

rumlama grupları hiçbir zaman sisteme alternatif olmamışlardır. Felsefi düşünceyle Batı uygarlığının temeli atılırken, Doğu uygarlığında sürekli gelişen mitolojik düşüncenin giderek dini inanç seviyesine indirgenmesiyle daha da tutuculaşması sağlanmıştır. Başlangıçtaki sınırlı kuşkuculuk yerini dogmalara tam inanmaya bırakmıştır. Tanrı kelamı dendikten sonra, artık bağımsız düşünmenin anlamı kalmamıştır. Buna yeltenmek, tanrıya karşı gelmektir. Hiçbir birey tanrı kelamından daha doğru konuşamaz. Doğulu bireyin kendine ait düşünceleri yoktur. Yüzyıllardan beri ezberlenen klişeleri, hazır düşünce kalıpları vardır. Yaratıcı fikir peşinde koşmaya gerek yoktur. Hepsi kitaplarda yazılıdır. En bilgili kişilik, kitaptaki bilgileri en çok ezberleyendir. Mistik yorumlar yapıldığı zaman zındıklıkla suçlanmıştır. Bireye resmi ideolojinin egemenliği katmerli olarak sağlanmıştır.

Tüm Asya ve Ortadoğu'ya egemen olan bu tarz Greklerde bir kırılmaya uğramış; Grek toplumu bu tarzın fazla gelişmesine ve kabullenilmesine zemin sunmamıştır. Felsefi düşüncenin ilerici özelliği, daha çok benimsenmesine yol açmıştır. Batı uygarlığı ilk temelini bu tür felsefi düşünceyle atmıştır. Bunun özünde birey düşüncesine öncelik tanımak yatar. Böylelikle Doğu-Batı arasındaki ayrım bireysellik temelinde açılmaya başlar. Batı'da birey akıl gücü ve yaratıcılığıyla ilerlerken, Doğulu birey gittikçe daha da anlamsızlaşan dogmalara boğularak tümüyle silinir.

Doğu'da çoraklaşma bu dogmatizme dayanır. Artık bireyler dogmanın ak ve kara gözlüğüyle dünyaya ve evrene bakacaklardır. Bu gözlüklerle bireyin neyi hangi renkte göreceği önceden belirlenmiş; hangi duyguyu nasıl yaşayacağı da en ince detaylarına kadar kurallarına bağlanmıştır. Nasıl göreceği ve neyi konuşacağı öz olarak binlerce yıldan önce, hatta ezelden beri kararlaştırıldığına göre, keşfedilecek ve yaratılacak bir şey yoktur. Sonuç, alık alık bakmaktır. Dünyayı ve ülkeyi tek renkli sudan ibaret sayma gibi görmektedir. Doğada kanun ve keşif aramamaktadır, çünkü bunların hepsi tanrıya hastır. O düşünür, kelamıyla bize bildirir. Özce Doğulu birey bu tarz düşünceyle bütün düşünsel ve duygusal yeteneklerini, büyük uygarlık kazanımlarını yitirirken, Batılı birey adeta ormanı yeni keşfetmeye çıkıyormuşçasına, her gün yeni duygu ve düşüncelerle dünyayı cennet gibi görmeye ve sınırsız güç kaynağı olarak keşfetmeye çalışacaktır.

c- Benim çocukluktan itibaren işlediğim günah, aslında beş bin yıllık geleneğe başkaldırınamdan kaynaklanmıştır. Köydeki şiddetli anlaşmazlıklar ve kuşkular derindeki sistemi ilgilendirmektedir. Aile içinde ve köy toplumunda akla ve özgürlüğe uygun bulmadığım her şeye başına buyruk yaklaşmam, beş bin yıllık geleneği sarsma anlamına geliyordu. Ana ve babanın özgün konumu, birbirlerini etkisizleştirmeleri, feodal toplumun çok zayıflamış bulunması ve köyde despotik bir başın bulunmaması, geleneksel ortamın kırılması anlamına geliyordu. Ananın daha çok neolitik topluma özgü karakteri, köleci kalıpları daha da zayıflatmış oluyor. Babanın sistem adına iddiasızlığı, önümdeki sahayı daha da açmış bulunuyor. Bireyselliğim bu ortamı değerlendiriyor. Mesafe aldıkça daha çok kendine güveniyor. Köylülerin alaycılığı beni yıldırmıyor. Önümü tutacak başka otorite kalmıyor. En büyük otorite olan babaya köy ortasında isyan, aslında beş bin yıllık Sümer rahip düzenini kökünden sarsıyor. Ailenin ve köyün beni terbiye etme gücü yetmiyor. Artık kendi yolumda yürüyecek güveni kazanmışım. Doğu toplumsal kalıplarını yıkan çocuktan umut beklenebilir.

'Yedi yaşında neyse 70'inde de odur' sözündeki hakikat payıyla da olsa, burjuva toplumunun ve cumhuriyet kurumlarının beni durdurması zordur. Kaldı ki, biçimsel de olsa, kendileri de birçok yönden feodal toplumla çelişme halindedirler. Bu işime yarayacaktır. Yanı başımda bulunduğum devrimcilik eğilimi bunu daha da besleyecektir. Ortadoğu'ya yol aldığımda, İbrahim'in putlarını kırması gibi, aslında ben de beş bin yıllık geleneklerin önemli bir kısmını kırmıştım. Tabii artık kalacak durumda olunamaz. Ya dağlara çekiliş, ya hicret, ya da kahramanlık eylemi beni bekleyen akıbettir. İki bin yıl gecikmeyle İbrahimlik bir işin yapıldığı sonradan daha iyi anlaşılacaktır. Çocukluktan itibaren, kendine özgü koşullar altında başlarda pek farkında olmazsam da, aslında beş bin yıllık bir uygarlık sistemine isyan ettiğim giderek netlik kazanıyor. Bu gerçeklik aynı zamanda kendine özgü bir devrimcilik oluyor.

d- Türkiye solu ve marksizm sınırlı bir dönemin devrimciliğidir. Kapitalizme karşı, onun fideliğinde edinilmiş kişilikle mücadele etmeleri başarısızlıklarının esas nedenidir. Özünde kapitalist sistemden kopmamışlardır. İyi niyet, radikal antikapitalistlik kendi başına sistemi aşmaya yetmiyor. Mevcut yaşam ve kişilikleri, kapitalizmin de dayandığı devleti aşacak ve dönüştürecek yetenek ve güçte değil-

dir. Biraz daha gelişmiş ve belli bir bilimsellik temeli olan eski çağların mistik tarikatlarının çağdaş biçimleri olmaktan öteye gidemeyecekler, kapitalizmin en sol ucu olmaktan kurtulamayacaklardır. Kapitalist devrimcilik de, bütün antifeodalizmine karşın, onun fideliğinde yetişecektir. Birçok zihniyet ve ruhsal kalıpları orada edinecektir. Sınıflı toplumun genel biçimi olarak uygarlık, hepsine ortak ana özellikler kazandıracaktır.

Uygarlığın kendisi bütünsel bir sistemdir. Gerçek bir devinim, ancak bu bütünselliği çözümlediği oranda farklı bir toplumsal devrim olduğunu iddia edebilecektir. Her yeni gelen uygarlığın eskiyi yıkma değil yetkinleştirme rolü vardır. En son reel sosyalizmin de yaptığı budur. Bu, sistemi aşamadığının bir kanıtıdır. Bu sistemin sol ve sağ olarak Türkiye toplumuna yansıması, daha bozulmuş ve zayıflamış olarak gerçekleşecektir. Benim konumum, hem resmi burjuva toplumu hem de onun sol uzantısıyla ancak geçici ittifak yapabilir. İkisinin iç içe erimeleri beklenemez. Teorik olarak doğru olan bu husus pratikte de gerçekleşecektir. Hem genelde Marksizm ve reel-sosyalizmden mesafeli duracağım, hem de onun Türkiye versiyonunu benzer bir biçimde karşılayacağım. Ortadoğu'nun daha silik kopyaları karşısında benzer bir tavır koymam doğaldır. Onların ne devlet, ne de devrimcilik ve sol yapılanmaları içinde eriyebilirdim. Kendi yolumda yürümem kaçınılmazdı. Ne kadar yalnız da olsam, çizilen yolun anlam derinliği ve yüceliği apaçıktı. Ortadoğu toplumlarında ilk defa eski ve yeni tüm sömürücü sistemleri karşısına alıyor ve eşitlikle özgürlüğün son sınırlarına kadar uzanmasına yatkın bulunuyordum. Sistem arayışım Ortadoğu kökenli uygarlığı aşacak kadar derindir. Batı sistemini olduğu gibi kabul etmeyecek kadar kimliğine bağlıdır. Bu durum sonuçta dünyanın emperyalist sisteminin tümünü karşısında buluyor. Ortadoğu toprağına dogmatizmden kurtulmuş bir arayış içinde baktığım kesindir. Buluşçu yetenekler olmasa da, dogmatizmlerin tüm eski ve yeni biçimlerinden sıyrılmak, bambaşka duygu ve düşünceler verir.

e- Ben bu özgürleşmiş duygu ve düşüncenin gücünü ve zevkini tanıdım. Belki uzun uzun roman türü anlatımlarla bakış açılarımı ve yaşam hayallerimi çözümleyebilirim. Ancak kördüğüm çözülmüş, ak-kara at gözlüğü atılmıştır. Beş bin yıllık tanrısal güçle korunmuş olan dogmatizm bütün kutsallığıyla ancak müzelik olabilecek bir konuma indirgenmiştir. Ortadoğu'nun en eski bilgelerine ve gerçek

devrimcilerine yaklaşılmıştır. Tarihe olağanüstü zenginliği içinde hem duyguların sel gibi akışı, hem düşüncenin şimşek gibi çakışıyla yaklaşılmaktadır. Çorak ülke gitmiş, her tarafı eski kutsallığına kavuşmuş renklerle dolmuştur. Her köşe başı 'Gel beni de anla ve çöz' dercesine çağrı yapmaktadır. Tüm mezardakiler adeta mahşerde dirilmişçesine daha yakın ve canlılık kazanmış gibiler. Aslında dogmatizmin siyah perdesi yırtılınca, her şey olanca renk, ses ve anlam zenginliği ve güzelliği içinde çağrı yapar gibidir. Perdenin yırtılması derken belki de anlatmak istedikleri her şey gözler önündedir. Tanrıların ve despotların yasakladığı ülke ve düşünmekten alıkoyduğu insan artık kendisinin olmaya başlıyor. Beş bin yıl önce koparıldığı kutsallıklar dünyasıyla, dost insanlarıyla buluşuyor. Hakim sınıf paradigmalarının yıkılınası denen gerçeklik bu olsa gerekir. Yeni hümanizm, rönesans böyle başlıyor. Anlıyorum. Avrupalı bireyler de kendi uygarlıklarını geliştirirken böyle başlamışlardı. Fakat bu bir taklit değildir; Ortadoğu topraklarında yürüyüştür. Avrupa'nın tekrarı olamaz. O dünkü çocuk gibidir. Ortadoğu'nun kendi rönesansı kökleri temelinde olacaktır. Avrupa ancak bu kitabın özgürlük destanının bir bölümü olabilir.

Eleştirisel dünya böyle açılıp gelişiyor, dallanıp budaklanıyor. Mühim olan, yaşamının itirazlarının gerçek bir eleştiri silahına dönüşmüş olmasıdır. Bilimsel temele oturarak, dogmatizmleri parçalayarak, kof ütopyaları yıkarak daha insancıl, tarih ve geleceğine daha bağlanmış, somutu alabildiğine zenginliği içinde yakalamış bir duygu ve düşünce sistemine ve ütopyasına ulaşmış gibiyim.

f- Kendimi tümüyle dogmatizmden kurtarmış saymıyorum. Ne acıdır ki, uzun süre dogmaların etkisi altında hareket ettiğim doğrudur. Ne kadar doğru ve gerekli de olsa, dogmaları insanın önüne veya üstüne koymuş olma hatasına ben de düştüm. Kural gereği insanları yürütmeye bu kadar bel bağlamanın Sümer rahip düzeninden kalma bir gelenek olduğu kesindir. 'Bu kanundur, kuraldır, nizamdır' dendiğinde, hep kullaştırıcı sistemi aklınıza getireceksiniz. Kurallar gereklidir, ama hiçbir zaman insana hükmedecek soyutlukta olmasına müsaade edilmemeliydi. Kurallar belki yüceltir; en büyük devletlerin ve uygarlıkların kuruluşuna da yol açar. Ama sonunda gerçekleşen, insanın, soyumuzun köleleşmesidir. Hiçbir gelişme köleliliğin savunu gerekçesi olamaz. Bir sisteme ancak insanın zaten çok zor olan dünyasını kolaylaştırdığı oranda değer ve yer verilebilir. Gele-

cek adına, tanrı adına, devlet, ulus veya herhangi bir büyüklük adına insanı kurban etmeye izin veren hiçbir sistemi insanlık adına kabul edemeyiz. Bu günlerde çok seslendirilen kanunlar, devlet, insan içindir. 'Öyle olmalıdır' sözü bile ne kadar haince hareket edildiğini kanıtlamaktan öteye bir anlam ifade etmiyor.

Bu lanetli geleneğe düşmüş olmam, en azından en iyisini yoldaşlık adına istemiş olmama rağmen, bu geleneğin gücünü hesaplamış olmamam gerçek bir özeleştirim olarak kalacaktır. Hep şöyle düşünen ben değil miydim: Genel doğruları sonuna kadar verdim, asgari eğitimlerini bizzat yaptım, gerisi onların görevidir; görev alanlarında başarmamaları düşünülemez! Kuralların gücüne güvenmiştim. İnsanı somut gerçekliği içinde anlamaktan uzaktım. Eğer karşı tarafın kuralı içindeyse, melek de olsa, ona ne yapılsa haktır. Bu da egemenlerin lanetli geleneğinden kalma bir inanıştır; dogmanın kendisidir. Yüzlerce grup grup yoldaşlar yürürken, tanrıya inanmış biri gibiydim. Onlar yüce buyrukların gereklerini her koşulda mucizevari biçimlerde başaracaklardır. Dogmatizm buydu. Gırtlağına kadar içindeymişim.

Çağımızda bilimin dogmatizmden kurtulduğunu söylemek büyük aldatmaca olur. Tersine bilimcilerin bilimsellik adına yaşadıkları dogmatizm, mitoloji üreten rahip dogmatizminden daha tehlikelidir. Hiç olmazsa rahiplerin atom bombaları yoktu. Bir de onlar yaptıkları işin sonuçlarıyla müthiş ilgiliydiler. Günümüzün modern rahipleri olan bilim adamlarının, profesörlerin bu yönlü gayretlerinin olmadığı, bilim tapınaklarından, üniversiteler başta olmak üzere okullardan ötesiyle hiç ilgilenmemeleriyle kıyaslarsak, mitoloji doğuran rahiplerle din doğuran peygamberlerden çok uzak ve sorumsuz oldukları görülecektir. Başta devlet olmak üzere, sorumluluk arz eden diğer tüm kurumlarda yoğunlaşmış olan dogmatizmin temsilcilerinin mutlaka yakın anlamda birer esir gibi davrandıkları veya esir kılındıkları da görülmesi gereken diğer bir gerçekliktir. Çağımızın dogmatizminde en tehlikeli yan, kendini bilimsellikle aldatmasıdır. Sonuç Hiroşimalardır, Halepçelerdir. Dogmatizm genelde toplumsal gerçekliğin, özelde sınıfsallaşma olgusunun bir ürünüdür. Eğitimin en güçlü silahıdır. Kolay terk edilmesi düşünülemez. Tek etkili karşı koyuş silahı, düşündükleriyle yaptıklarını bireyde alabildiğine yoğunlaştırmaktan geçer. Formüle edersek, öz yaratıcı anlamda ve tüm sonuçlarını hesaplamak kaydıyla 'düşünebildiğin kadar yap, yapabildiğin

kadar düşün'dür. Bu genel hastalığa karşı gelişmiş bir sorumlulukla hareket etmekten başka çare şimdilik gözükmemektedir.

g- O zaman şu soruları peşi sıra kendime sormam gerekir: Pratik tarzınla doğruların arasındaki uçurumlar büyüdüğü zaman, mevzi değiştirmeler ve bizzat pratik sahaya inmeler gerekmez miydi; bu daha doğru olmaz mıydı? Vereceğim genel yanıtları ilgili bölümlerde çözmeye çalıştım. Birer cümleyle tekrarlarsam, aileye ve köye karşı isyan gerekliydi. Bu soylulaştırıcı eylemi hep saygıyla karşılayacağım. Binlerce yıllık dogmalara başkaldıran çocuklara, onların hayallerine öncelik vereceğim. Daha sonra yapmaya çalıştıklarım gibi yanıtlar bulmaya devam edeceğim. Burjuva toplumuna ve cumhuriyet kurumlarına karşı uzlaşma arayışlarının genelde doğru olduğuna ilişkin anlayışımı sürdürmekle birlikte, bunun alternatiflerini geliştirmeyi ve düzeltilmesi gereken yanlarını radikal bir yıkış eylemi yerine, çok sağlam bir meşru savunma düzeni gücüyle karşı koyup uzlaşmayı derinleştirerek dönüştürmeyi daha doğru bir yol ve yöntem belleyeceğim. İnsanlık anlayışım, zorunlu meşru savunma anlayışı ve araçları dışında, hiçbir şiddet aracına ve devlete geçiş izin veremez. İnsanlar ve topluma karşı devlet (klasik olarak sınıfsal yönetim aracı) aracına asla bulaşmayacağım. Klasik devlete ve toplumsal yönetim tarzına kendi anlayış ve pratiğimde yer vermeyeceğim. Karşı bir güçle bunu yıkarak yerine yenisini kurmak bir aldatmacadır. Buna karşılık, toplumun genel koordinasyonu ve teknik düzenlemesine dayanarak, hiç silahı ve fiziki gücü kullanmayan sivil ekiplerle yönetmeyi esas alacağım. Reel-sosyalist sapmaya düşmeyeceğim. Fakat tüm dünyaya karşı tek bir insandan başlayıp, tüm insanlığa ve halklara kadar, gerektiğinde ve zorunlu olduğunda kutsal meşru savunmayı sonuç alınıncaya kadar sürdüreceğim. Bu anlamda ***"bir insan dünyayı yener"*** sözüne bağlı kalacağım.

Dolayısıyla Özgürlük hareketini gerektiğinde tüm dünyaya karşı savunmak doğruydu. Taktik anlamda acaba onların içine yürüyerek mi daha iyi sonuç alınır, yoksa dağlara veya halkın içine daha çok çekilerek mi? 1980 başlarında, Zagroslar'a üslenmem bir yol olabilirdi. 1990'ların başlarında Körfez Savaşı'yla birlikte buraya yönelmem, şüphesiz olumlu veya olumsuz anlamda önemli sonuçlara yol açabilirdi. Fakat tüm bunlar varsayımdır. Belki de bir yol kazası ya da içte ve dışta sayısız ihanetlerin yaşandığı bir dönemde, buralarda çoktan bir ihanetin kurbanı da olabilirdim. 1996'larda yönelim yine

düşünülebilirdi. Çünkü yaptığım bütün çalışmalar, dağın hayvanlaştırıcı etkisi altında değirmen gibi öğütülüp yok ediliyordu. Tedbir olarak bizzat gitmem önemli sonuçlara yol açabilirdi. Bu imkan ve zorunluluk en son 1998 yaz başlarında doğmuştu. Ciddi istihbaratlar vardı. 1996 Şam bombalamasıyla alanı kesin olarak terk etmek doğru olabilirdi. Fakat genelde bir diğer anlayış, ana mevzilerini son demine kadar dostlukların gerekleriyle korumaktı ve bu bir namus anlayışıydı. Dostlarınla bir mevzide isen, kaçış anlamına gelebilecek bir tavır dostluğa ihanet olurdu. Bu yüzden tehlikeler çok açık olduğu halde, tarihi gelişmelerin zorlamasına rağmen, mevzi değiştirmedim. Benim dostlarımın zayıf olmaları ve moral ilkeye bağlı hareket etmemeleri onları ilgilendirir. Ben dostluk anlayışımdan vazgeçecek karakterde bir insan değildim ve hiç olmayacağım. Beş yaşındaki bir çocuk da beni ölümüne kandırsa, yine de dostluk yolunda yürümeyi esas alacağım. Bu bir tercih meselesi değil, karakter ve ahlak sorunudur.

h- PKK Merkezi'nin ve ileri kadro düzeyinin yetersizlikleri alabildiğine ortaya çıkmıştı. Buna yanıt olarak binlerce genci eğitmek yeterli olabilir miydi? Onlardan dar bir grubu alıp yoğunlaştırmaya tabi kılınam daha doğru olamaz mıydı? Bunlar önemli sorulardır ve daha önceki sorularla bağlantılıdır. Vereceğim cevap, bir yandan direkt pratik sahaya inmek, askeri ve siyasi sorumluluğu pratikte de üstlenmek veya dar bir kesimle çok daha fazla yoğunlaşmaktı. Aslında bu iki anlamda da gerekli olana çok yakın çalışmalar yapıldı. Mevcut tekniğe, yazılara, sözlü kasetlere, telsiz ve telefonlara dayanarak, büyük yoğunlaşmalar ve pratik saha komutanlığına yakın bir rol üstlenildi. Fakat yapı çok duyarsız ve yetersizdi. Beş bin yıllık dogmatizmin narkozunu yiyenler çığlıklarıma yanıt olamıyorlardı. Kendilerini cayır cayır yakıyorlar, ama yeterli olamıyorlardı. Yeterli olabilmeleri için askeri ve siyasi-pratik sahayı onlara bırakmıştım. Bu bir hata olabilir miydi? 'Tarihte eşi görülmemiş bir yoğunlukta ve nitelikte bu kadar eğitim aldıktan sonra, mutlaka yeterliliği yakalayanlar çıkar' inancı bende güçlüydü. Fakat gelişmeler benim değil, çeteci anlayışın güçlü olduğunu ortaya koydu. Yetersizlikleri zamanında siyasi ve askeri komuta görevlerini yetkince yerine getirmeyen Merkez ve kadroya karşı, çeteci anlayış en acımasız cevabı verip dağlar gibi emeklerimizi neredeyse bize karşı zafer kazanacak bir ihanete kadar götürdü. Aslında bu konuda en çok eleştiri-özeleştiri,

yenilenme ve dönüşüm PKK Merkezi'ne ve kadrolarına düşer. Ben sadece emeklerime layık olunmamanın büyük acılarını çekebilirim. Ayrıca çıkardığım derslerin sonuçlarını da gösteriyor, yansıtıyorum.

i- Yaşam tarzı, sevgi ve saygı gibi moral ve estetik ilkeye yer verdiğimi belirtmeliyim. ***"Yaşam ya özgür olacak, ya hiç olmayacak"*** ilkesine bağlılığım doğuştan ölüme veya sonsuzluğa kadardır. Sevgi ve saygı, estetik ve özgür ahlakla mümkündür. Bunun merkezine kadını oturtmam doğrudur. Özgürlük eylemiyle doğan özgür kadının ve etrafında gelişen yaşamın en güzelce ve dostça olacağından kuşku duymadım. Komplekse düşmedim. Erkek egemenlikli din ve toplum yerine, kadının en azından eşitliğini gözeten tanrıça ağırlıklı din ve toplum anlayışına büyük anlam verdim. Bunun oluşması için büyük bir kadın özgürlüğü ve aşkının işçiliğini yürüttüm. Hiçbir kadına, dolayısıyla insana mülk gözüyle bakmadım, baktırmadım. Bu yolumda da doğruluğundan, ahlaki ve estetik değerinden hiç taviz vermeden sonsuza kadar yürümem, karakter oluşumumun doğal bir sonucudur.

Eleştiri-özeleştiri olayını fazla çözümlemek yerine, ilgili konularda pratik çözümlere yansıtmak daha önemlidir. Buna her zaman özen gösterdiğim bilinmelidir. Özellikle İmralı süreciyle birlikte derinliğine kendimi yokladım; öz bilince ve özgür duygulara ulaşmaya ve bunları paylaştırmak için yansıtmaya ilişkin çabalarımı sürdürdüm. Mevcut gelişmeler, sözümüzün pratik olduğuna ilişkin belirlemeye bağlı kalındığını kanıtlamaktadır.

SON SÖZ

-I-

Avrupa uygarlığına karşı ve onun yüce mahkemesi durumundaki AİHM'de görülmekte olan davam dolayısıyla geliştirdiğim bu savunmam değişik bir türdedir ve hayli renklidir. Esasta benim kaderimi bağlayan Avrupa uygarlığıdır. Bunu görmemek için oldukça aptal olmak gerekir. Belli Avrupa devletlerinin Türkiye'ye biçtikleri rol "tavşana kaç, tazıya tut" deyişindeki tazıcılıktır. Kürdü çoktan tavşan haline getirdikleri bellidir. Savunmamın temel iddiası, Avrupa'nın Kürtler konusunda büyük haksızlık ve ikiyüzlülük içinde bulunduğuna ilişkindir. Bu yaklaşımım duygusal değildir. Böyle olmadığını kanıtlamak için, insan toplumunun bilimsel tanımlanmasından uygarlık tarihinin çözümlenmesine kadar çok zor olan bir işe girişme gereğini duydum. Tarih bilgimin sınırlılığı birçok eksiklik ve yanlışlığa yol açsa da, yaptığım çözümlemenin doğru olduğuna inanıyorum. Savunmamda cüretli bazı değerlendirmelerin olduğu görülecektir. Aslında savunmanın tarihi anlamda bir rol ifade edebilmesi için, kendi uygarlık alanıyla hesaplaşmaktan başka çaresi de yoktur. Avrupa karşısında kepazelik durumuna düşen ben değilim, Ortadoğu uygarlığıdır. Bu açıdan adeta mezarında yatan ve çevresinde de komik cücelerden ibaret olarak yaşayan Ortadoğu'nun tarihsel ve güncel gerçekliğine kapsamlı bir çözümlemeyle çıkış yaptırmaya çalıştım.

Şuna hep inanırım: Kendini çözemeyenlerin başkalarından bir şey beklemeye hakları olamaz. Halk deyişinde olduğu gibi, başkalarının yardımıyla gerdeğe girilmez. Ortadoğuluların ve dünyanın Avrupa kökeni dışındaki tüm toplumlarının sadece başkalarının yardımıyla

değil, daha da kötüsü önce gelin yatağından Avrupa'yı geçirerek, daha sonra yataklarına uzanıp mutluluk aradıkları bir gerçektir. Bunun kabul edilecek ne siyasi ne de ahlaki bir yanı vardır. Kendimce benim bu tehlikeye karşı bulduğum yanıt özgürlük yürüyüşümdü. Aile ve köy bentlerini kolayca aşarak dayandığım Türkiye burjuva toplumunun ve cumhuriyet kurumlarının duvarlarını da ya delerek ya da aşarak geçmem mümkün olmuştur. Türkiye soluna, ilericiliğine ve aydınlığına uzanan uzlaşma ellerim havada kalmaktan kurtulamadı. Türkiye'nin kendisi bağımlıydı; iç gericiliğine çare diye sarılıyordu. Milliyetçilik sağının da, solunun da, merkezinin de en etkili silahıydı. Bunu bırakıp kardeşlik hukukuna anlam ve değer verecek durumda değillerdi. Parçalayacak ve bölecekler diye tam bir krize tutulmuştu. Korunmak için saldırı reflekslerinden başka harekete geçireceği bir yeteneği gündemde yoktu.

Tek başıma da olsa, bu kadar anlayışsızlık ve haksızlık karşısında başkaldırmaktan başka çarenin kalmadığı da bir gerçekti. Hayvanların bile seslerinin kısılmadığı bir dünyada, dil yasağına kadar varan baskılara uğramış bir halk gerçekliğinden gelmek çok acıydı ve ancak tepkisel bazı yanıtlarla karşılık verilerek insanlık namusu ve onuru kurtarılabilirdi. Kürtler adına da bu direnme refleksinden öteye daha yaratıcı bir cevap o günkü koşullarda mümkün görünmüyordu. Bu gerçekliğin somut ifadesi PKK çıkışıydı. Alelacele çağın en ilerici olduğu sanılan ideolojik dogmalarına sarılarak içine girilen yeni dönem, artık tarihsel bir olguydu. Modern çağda tüm halklar adına yapılan, yapılmaya çalışılıyordu. Başka türlü çağdaşlık mümkün olamazdı. Bunun en yakın örneği de Türkiye Cumhuriyeti'nin kendisiydi. Atılan adımın tümüyle doğrulardan ibaret olmaması kadar, büyük yanlışlıklarla hastalıklı olduğu söylenemezdi. Yol açtığı değişimler, adalet terazisinde doğrularının daha ağır bastığını göstermektedir. Fakat doğru olmak, çözüm ve başarı için tek başına yeterli olmamaktadır.

Tarih boyunca egemen ve sömürücü sınıfın dogmalarının en çok yoğunlaştıkları alanlar olmaları itibariyle, siyaset ve askerlik dünyasının doğruları yutup yok etmesi işten bile değildir. Bunun için halklar ve ezilenler adına ideoloji üretmenin, siyaset ve askerlik yapmanın özgünlükleri ve ölçüleri sağlam geliştirilmek durumundaydı. Ortadoğu'da özellikle bu amaçlı büyük çabalar gösterildi. Kürt halkının özgürlük iradesinin bir daha kırılmayacak esneklikte ve kalıcılıkta

oluşturulmasına özenle devam edildi. Dağlarına ve insanlık dünyasına sürekli ve yoğun çıkışlar yapıldı. Dostlar –çok yetersiz de olsa– edinilmeye, dünyanın vicdanı uyandırılmaya çalışıldı. Büyük acıları ve kayıpları olsa da, özgür Kürt iradesi ve bilincinin yaratılması karşısında, bu ödenmesi gereken bir bedel olarak kabul ediliyordu. Sonuçta saygı gösterilmesi ve uzlaşılması gereken özgür Kürt olgusu ortaya çıkarılmıştı. Egemen sınıf lehçesiyle olmasa da, asgari düzeyde de olsa Kürt sorununda çözüm için bu olgu bir yeterlilik arz ediyordu. Mütevazı, ama onurlu bir barış sürecine girilmişti. Anlamlı bir barış ve kardeşlik dünyası komşu halklarla kurulabilirdi. Devlet yönetimleri artık barış için adımlar atmalıydılar. Tam bu noktaya gelmişken, bilinen 15 Şubat komplosu patlak verdi. Türkiye'den çok Avrupa, ABD ve İsrail üzerinden geliştirilen bu komplo yalnız beni ilgilendirmiyordu. Kürt halkının ezici çoğunluğunun ölümüne benimsediği bir Önderlik kurumuna karşı geliştirilmişti. Komplo pratikte tek bir 'terörist'e karşıymış gibi yansıtılıyordu. Ama hedef, bağlı, dürüst ve yurtsever Kürt halkıyla tüm PKK ve dostlarıydı. Köklü bir tasfiye planlanmıştı. Çok duyarlı davranmam, duygusal ve basmakalıp hareket etmemem gereği açıktı.

Türkiye'nin gerçek çıkarlarının neye bağlı olduğu ve kardeşçe birlikteliğin doğru tanımlanması bu süreçte daha netçe yapıldı. Doğru bir meşru savunma anlayışı ve uygulaması, hem Kürt halkı hem de PKK tarafından benimsenip hayata geçirildi. Bu adımlar da en az savaş süreci kadar anlamlı ve yerinde atılması gereken değerdeydi. Savaş kadar barışın da kilitlendiği kişilik olmuştu. Çok ağır da gelse, barış sürecinin çözümlenmesine ve uygulanmasına yeterli oranda cevap verdiğim açıktır. Gerisi Türkiye Cumhuriyeti'nin ve hatta diğer komşu devletlerin geliştireceği tavırlara bağlıydı. Bu koşullar altında başlayan AİHM sürecim basit bir incelemeyle geçiştirilecek bir dava olamazdı. Buna anlam verebilmek için Avrupa uygarlığını çözümlemek şarttı. Yargılanan, davası gündemleşen ben değildim, Avrupa'nın büyük sorumluluğu altında neredeyse insanlıktan çıkmış bir Kürt halk gerçeğiydi. Bu gerçeği tüm tarihsel ve güncel boyutuyla gün yüzüne çıkarmadan ve tanıtlamadan, yargılamanın ve davanın adil geçeceğini sanmak büyük hataydı; hatta komplonun devamına alet olmak gibi vahim bir sonuca da götürebilirdi. Bu nedenle Kürt gerçekliği ve sorunu üzerinde yoğunlaşmaktan kaçınılamazdı.

Bu yönlü yaptığım tarihsel ve sosyolojik saptamaların, çokça tartışmalara yol açsa da, zihin açıcı epey bir bilgilenmeye hizmet edici nitelikte olduğuna inanıyorum. Hatta birçok konuda ilk sayılabilecek tezlerin geliştirildiğine de eminim. Özellikle Avrupa'nın ağır sorumluluğu altında geçen son iki yüzyılın, 19. ve 20. yüzyılların çözümlenmesi doğru yapılmadan bugünün doğru anlaşılamayacağı da açıktı. Ana hatlarıyla da olsa, bu yüzyıl çözümlemelerinin doğruları ağırlıktadır; daha doğru bir politik ve askeri anlayışa ve pratiğe katkıda bulunacağı kuşkusuzdur. Kürt halkının özgürlük iradesi anlamında PKK'yi genel hatlarıyla çözümlememin de doğru ve öğretici olduğu kanısındayım. AİHM'de PKK ile dolaylı ve direkt ilgili binlerce dava görülmektedir. Benim davam da bunlardan bir tanesidir. Doğru karar ve sonuçlara ulaşmak için, halk gerçekliği kadar, PKK gerçekliğinin de objektif olarak değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Benim davamın Kürt halkı ve PKK gerçekliğinden soyutlanması kabul edilemezdi. Bu, komploya dolaylı olarak alet olmak anlamına gelirdi. Buna yol açmamak için PKK değerlendirmelerine değişik boyutlarda değinmek durumunda kaldım.

AİHM'in benim hakkımda inceleme yapmadan ve karar geliştirmeden önce veya birlikte, Avrupa demokrasisi ve hukuku açısından Kürt halkı ve PKK gerçekliği hakkında bilimsel bir inceleme yapmasına ve karara varmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca şimdiye kadar ciddi bir yetersizlik olarak gördüğüm kopuk bireysel davalar daha gerçekçi demokratik hukuk ölçülerine oturtulmuş olur. Avrupa uygarlığını değerlendirirken, hem günümüz Ortadoğu'sunu çözümlemek, hem de sosyalizm anlayışımı açıklığa kavuşturmak için önem verdim. Avrupa uygarlık tarihinin neresindedir? Ortadoğu topluınlarına ve uygarlık tarihine neler borçludur? Kendisinin yol açtığı evrensel değişimler nelerdir? Bu sorulara en genel anlamda ve tanımlama düzeyinde bazı cevaplar vermeye çalıştım. Avrupa'nın temel felsefi ve moral yapısını kavramadan, onun geçmişte bir sistem halinde dünyaya dayattığı emperyalist sömürgeciliğine doğru bir yanıt verilemezdi. Hatta reel sosyalizme yol açmış bir marksist tarzın da çözülüşü ile birlikte birçok yanlışı ve hatası ortaya çıkmıştı. Günümüzde daha çok demokratik hukuk çağı olarak kavramlaştırılan Avrupa uygarlığına yaklaşımlar nasıl olmalıydı? Yine dogmatik marksist yaklaşım yeterli olabilir miydi? Eskiye benzeyen bir antiemperyalizmin yeni versiyonu olarak antiküreselcilik halkların kurtuluşu-

na ne getirebilirdi? Buna benzer birçok temel sorun irdelenmeye çalışıldı. Her ne kadar konuyla direkt ilgisi görünmese de, gerçeği tam kavramak için kavramları doğru anlamaktan başka çaremiz yoktu.

Avrupa uygarlığının geliştirilmesinde önemli katkısı bulunan çağdaş demokratik uygarlığı, çözümleyici bir gelişme aşaması olarak olumlu değerlendiriyorum. Bunu tümüyle kapitalist sistem çerçevesinde değerlendirmiyorum; insanlık tarihinin ortak mirası olarak yüksek değer biçiyorum. Bu yüzden demokratik uygarlığın emekçilerin binlerce yıllık mücadelelerine yanıt verecek önemli olanakları barındırdığına inanıyorum. Özellikle temel insan haklarının üç kuşak gelişmesinin çözümleyici niteliğinin basite alınmaması gerektiğine, bu haklara dayanarak her ülkede yaşanan somut sorunlara oldukça yapıcı yaklaşılacağına ve en uygun uzlaşma zemininde buluşulacağına inancını da belirtmeliyim. Yine bir üçüncü alan olarak düşünülmesi gereken sivil toplum ihmale gelmez bir kavramdır. Ne resmi devlet toplumu, ne klasik feodal veya burjuva toplumu, bu iki toplum modeli sorunları çözmenin değil, doğurmanın kaynakları olduklarını kanıtlamışlardır. Dolayısıyla meşru savunma hakkını saklı tutmak kaydıyla barışçı sivil toplum kuruluşları güncel sorunların çözümünde hayati araçlar niteliğindedir. Bazı klasik sol yaklaşımların bu araçları 'emperyalizmin yeni araçları' diye töhmet altında bırakmalarını sorumsuz, tersine emperyalizmin oyununa düşmek olarak anlıyorum.

Bununla birlikte meşru savunma kavramına daha geniş bir açıdan baktım. Kendisine dayatılan 'ne savaş ne barış' durumunu çok ifsat ve çürütücü bir durum olarak belirledikten sonra, eğer sorumlu güçler, devletler ve hükümetleri gerekli adımları atmazlarsa, Kürt halkına düşen görev kapsamlı, çok iyi hazırlanmış, nicelik ve nitelikçe her tür saldırıya yanıt veren bir meşru savunma düzenine geçmek ve varlığını korumaktır. Onurlu yaşam için bu tek seçenek olarak Kürt halkının önünde durmaktadır. Çağdaş trajedilere yeniden meydan vermemek için, bunun tüm taraflarca çok iyi kavranarak sorumluluklarının gereklerinin yerine getirilmesini hayati bir konu olarak değerlendirdim. Ortadoğu boyutunda Avrupa uygarlığına verilmesi gereken karşılığın kendi demokratik sistemlerini geliştirmekten geçtiğini vurguladım. Uygarlık temellerine dayalı yeni bir Ortadoğu rönesansı ve demokratikleşmesi, devasa boyutlu sorunları için tek çözüm yolu gibi durmaktadır. Son yüzyılın kısır milliyetçiliği ve en son ürü-

nü olan İsrail-Filistin trajedisi, artık bu illetten vazgeçmeyi ve demokratik değerlere dönüşü ve öncelik verilmesini zorunlu kılmaktadır. Meseleler artık siyasi olmaktan çıkmış, tam bir ahlaki kriz boyutuna varmıştır. Ortadoğu'nun kendi tarihsel ve kültürel varlığına dayanarak geliştireceği bir demokratik seçeneğin, Avrupa uygarlığının dünyaya yaydığı tek taraflı tezlerine önemli antitezler dayatarak daha anlamlı bir insanlık sentezine ve ütopyasına katkıda bulunacağına ilişkin güçlü inanç ve umutlarını da ortaya koydum.

Avrupa uygarlığının bir son aşamayı yaşadığı kabul gören genel bir anlayıştır. Bu uygarlık yıkılışını faşizmle durdurmak istemiş; bunda başarılı olamayınca, barışçıl dönüşüme açık olan demokratik uygarlığa geçiş yapmaktan başka bir şansı kalmamıştır. Her ne kadar çözülen reel sosyalizm ise de, Avrupa kapitalizminin de kapitalizmden çıkacak kadar dönüşümlerle karşı karşıya kaldığı bir gerçektir. ***Tristan***'la ***İsolt***'un aşkının sonuna gelinmiştir. ***Parzival***'in cesaretli, yaratıcı ve içine girilmemiş ormanlardaki yürüyüşü de ihtiyarlıktan ve yorgunluktan ötürü aynı akıbetle karşı karşıyadır. Aşk tanrıçası İştar'ın yolundaki aşklardan sonuncusu olduğu kuşku götürmezken, yeni aşklara ortamı bırakması gerektiği de açıktır. Parzival'in yürüyüşünün de kahraman Gılgameş'in en son temsili olduğu tartışma götürmez. Ama artık Gılgameş'in memleketinde ona layık yürüyüşçülere ihtiyaç olduğu da kesindir.

Kürt sorunu Türkiye'nin çağdaş uygarlık sınavının kilidi haline gelmiştir. Ya çözerek çağdaş uygarlığa geçer, ya da bu sevdadan vazgeçer. Kurucusu Atatürk'ün çağdaşlık perspektifinden uzaklaşmak kolay göze alınamaz. Zor da olsa, Kürt sorununun Türkiye-AB ilişkileri kapsamında çözüme gitmesi güçlü olasılıktır. Avrupa'yı daha fazla zorlamadan Türkiye içi bir çözümü erteletmemek, hem krize yol açan koşulların ortadan kaldırılması, hem de tarihinin demokratik yükseliş sürecine girmesi açısından bir şans olarak değerlendirilmek durumundadır. Ülkelerin güçlü bütünlüğünün ve devletlerin sağlam birliğinin bu yoldan geçtiği, en güçlü ve kalkınmış devletler ve ülkelerce doğrulanmaktadır.

AİHM kararlarını uygulayıcı güç olarak AK, temel hukuk belgesi olan AİHS gereğince, davam dolayısıyla Türkiye'nin demokratik hukuk doğrultusundaki gelişimini daha sorumlu ve sonuç alıcı nitelikteki destek ve yaklaşımlarıyla gerçekleştirmesini gerekli kılmaktadır. Daha fazla güç kaybettirmeden ve kendilerini zor durumlara düşür-

meden, tarihin en önemli bir bölgesinde kangrene dönüşmüş bir sorunun çözümüne gitmek taraflara sadece kazandırır niteliktedir. Kimseye hiçbir şey kaybettirmediği gibi, kaybetmiş oldukları ve çoktan unutmuş bulundukları insanlıklarına yeniden dönüşü ve kazanmalarını mümkün kılmaktadır. Bundan daha değerli ve gerekli bir kazanım olabilir mi?

Savunmamda en son bireysel kimlik ve öykümü çözümleyerek anlatmaya çalıştım. Bu bir bakıma savunmam dolayısıyla cevaplamam gereken ve çok kişiden gelen olumlu ve olumsuz eleştirilere yanıt verme amacını taşımaktadır. Hakkımda çok yazı ve kitap yazıldı. Halen yoğun tartışmalara konu olmaktayım. Dışarıdayken bile zor yetiştirdiğim cevap hakkımı içerde yeterince kullanınam mümkün olamazdı. Bu vesileyle toplu bir yanıt için zemin olabilecek birçok ipucunu sunmam hayli yarar getirecektir. Yaratıcı yaklaştım. Aslında bu aynada herkes nerede olduğunu görecektir. Bir amacım da şaşı bakmakta ısrarlı olanlara bir dev aynasını dayatarak, "Sen bu aynanın şurasında ve şöylesin" demekti. Aynı zamanda dostluk ve yoldaşlık yapmak isteyenlere nasıl bir varlıkla karşı karşıya olduklarını bütün içtenliğim ve gücümle yansıtmayı ihmale gelmez bir görev bildim. Yine bana anlamsız düşmanlıkta ısrar edenlere ne olduğumu, ne yaptığımı, neler yapabileceğimi ve nelere yol açabileceğimi açık ve mertçe göstermek istedim. Sanıyorum ister kişi ister kurum düzeyinde olsun, herkes gerçekliğime dürüstçe yaklaşacak ve hayırlı sonuçlara ulaşacaktır.

Savunmam şüphesiz birçok konuyu çok değişik bir üslupla işlemeye ve yansıtmaya çalışmaktadır. Orada bir insanlık, bir halk ve bir örgüt ne olduğunu ve ne olmak istediğini olanca açıklığı ve sorumluluğuyla ortaya koymaktadır. Çok sayıda taraflara ve ilgililere anlam vermekte ve rol yüklemektedir. Bu yaklaşımdan kaçınamazdım. Tarihte binlerce adsız şehidin ve niçin son nefeslerini verdiklerini söyleyemeyecek durumda olanların son sözlerini söylemek istedim. Dilsiz bırakılan, nereden nasıl vurulduğu ve çaresizliğe mahkum kılındığı bile belli olmayan bir halkın, tarihin en eski, ama en çok ihanete uğramış halkının gerçeğini ve çığlıklarını yansıtmak istedim. Binlerce kahraman şehidi olan, içten ve dıştan büyük ve ihanete uğramış bir örgütün, PKK'nin gerçekten ne olduğunu ve nasıl olması gerektiğini yüksek bir sorumlulukla tanıtlamaya ve savunmaya çalıştım.

Uğradığın komplonun tamamen farkındayım. Bu savunmam yalnız bana değil, tüm insanlığa karşı komploculukla üstün gelmeye ve günlerini gün etmeye çalışanlara da ilk etkili cevabıındır. İntikam almayı kendime pek yakıştıramam. Eğer binde bir ihtimal olabilecek öz varsa, düşmanı bile dost yapmak insanlık karakterimin ayrılmaz bir parçasıdır. Ama eğer fırsat bulur ve gerekli görürsem, komplocu-lardan nasıl intikam alındığını, bir daha insanlığa bu yönlü lanetli yaklaşımlarda bulunamayacak kadar akıllarını başlarına getirmeyi sağlayacak kahramanlık eylemlerinin ve savaşçılığın nasıl olduğunu göstermeyi çok isterdim.

İNSANLIK VE ÖZGÜRLÜK KAZANACAK, TÜM KOMPLOCU ZORBALIK VE YALANCILAR KAYBEDECEKTİR!

SON SÖZ
-II-

Savunmamı uygarlık çözümlemesine dayandırınam zorunluydu. Toplumların daha üst biçimlenişler temelinde yaşadığı dönüşüm çözümlemenin özünü teşkil etmektedir. Gelişmelerin dayandığı diyalektik özü belirlemek söz konusu toplumsal olgunun tanımını vermekte, uygarlık tarihinin temelinde sınıflaşma ve devletleşmenin yattığı görüşüne bağlı kalınmaktadır. Tarihin kendisi günümüze kadar gelişmeleri bir zincirin halkaları biçiminde organik bir bütün olarak yaşamaktadır. Dinamik ve organik bir tarih anlayışı, sınıflaşmaya dayalı diyalektik sürecin ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Bu anlayışın doğal sonucu olarak, dünde kalan gerçeklerle gelecekte oluşacak gerçekler arasındaki mesafenin ve özün birbirinden pek uzak olmadığı teorik olarak öngörülmektedir.

Tarihsel çizgimde iki husus kilit öneme haizdir. Birincisi, artı ürüne dayalı sınıflaşma ve politik sistem esas olarak Sümer rahiplerinin tapınak kültürüne dayanmaktadır. Uygarlık bir anlamda bu tapınak kültürünün açılıp serpilmesidir. Tapınağın dayandığı mitolojiyle artı ürün arasında çok sıkı bir ilişki mevcuttur. Diğer bir deyişle rahiplerin mitolojik üretimiyle artı ürün üretimi, tarihe damgasını vuran en temel gelişmedir. Sümer rahiplerinin bu yolda ilk orijinali –arketip– oluşturduklarında tüm tarihçiler hemfikirdir. Bu nedenle Sümer tapınak kültürünü çözümlemek, Marks'ın Kapital çözümlemesinden daha öncelik taşımaktadır. Kapital çözümlemesi kendi başına çok büyük eksiklikler ve yöntemsizlikler içermektedir. Artı değer artı ürünün bir tarihsel kategorisi olup çok sonradan ortaya çıkmıştır. Etrafında gelişen burjuva-proleter sınıf farklılaşması da tarihsel bütünlük

içinde sınırlı bir konuma sahiptir. Kendi başına düşünce, devlet, ahlak ve sanatı tarif etmekten uzaktır. Sınıf mücadelesini bile ancak egemen sömürücü sistemin mantığı içinde ele almakta ve sonuçta reel sosyalizm örneğinde görüldüğü gibi yeni bir artı değer sistemine yol açmaktan öteye gidememektedir. Hayal edilen ve komünist ütopya olarak da adlandırılan toplumsal sisteme doğru gidişin yolu bir türlü aralanamamaktadır. Şüphesiz bunda tutulan yolun veya bağlı kalınan yöntemin etkisi belirleyici olmaktadır. Amacın kendisi ile çabaların büyüklüğü ve kahramanlığı yeterli olmamaktadır. Bu çıkmazdan kurtulmada Sümer tapınak kültürünü çözümleyerek aşmak bir katkı sunabilir. En azından tüm uygarlıksal gelişmeyi doğru yorumlamaya, bütünsel bir toplumsal dönüşüm tanımlanmasına daha çok imkan verir.

Uygarlık çözümlemem bu yolda çok hazırlıksız ve sağlık koşullarından yoksun bir biçimde atmaya çalıştığım deneme türünden bir adım olarak görülmelidir. Bu bir taslak olarak da değerlendirilebilir. Fakat geliştirilen kavram ve bağlı kalınan yöntemin gerçeği yakalamadaki değerinin bilimsel olduğuna, dolayısıyla önemli üstünlükler içerdiğine inanmaktayım. Tarihe bu çerçevede bakıldığında, olup biten her şeyin tapınak etrafında artı ürünle mitolojik üretimin kurumlaşarak zaman içinde derinliğine ve genişliğine yayılmaktan ibaret olduğu görülecektir. Örneğin çok saçma gibi görülen ve belki de en az ilişki kurulabilecek bir alan olarak cinsel istismarı değerlendirdiğimizde, bu tarihsel yaklaşımın doğruluğu daha iyi anlaşılacaktır. ABD'nin ***Holywood*** ve ***Playboy*** kurumu, Sümerlerin tapınak kültüründe bir alt bölüm olan erkek ve kadın rahibe kurumunun yozlaşmış yerel bir biçimi olmaktan öteye bir anlamdan daha fazlasına sahip değildir. Fabrikalar, köşk ve saraylar, devlet kurumları, hukuk, inançlar, cami, kilise, havralar, sanatın ve zanaatların tüm kolları tapınak kültürünün ana rahminde gizlidir. Zamanı ve koşulları hazır olunca hepsi yeniden doğmaktan ve yerini daha gelişmiş olanlarına terk etmekten geri durmayacaklardır. Böylelikle tarihin günümüzde, günümüzün de tarihte gizli olduğu daha rahat görülecektir. Kendimizi tarihin dışında veya üstünde görmenin doğru olmadığı, tarihin sadece müzelerde veya harabelerde yatmadığı, günümüzde sürdüğü de bir o denli gerçeklik olarak kabul edilmek durumundadır.

Burada karşımıza çıkan bir gerçeklik, her anlamlı tarihsel dönemin, kurumun, düşünce ve inancın kendini orijinal göstermek gibi

bir özelliği her zaman esas aldığıdır. Güncellikle tarih arasındaki kopukluk, bu özelliğin resmi egemen propaganda gücünden ileri gelmektedir. Bunlar hakim olmak için yeni ve ilk olduklarını söylemek zorundadırlar. Fakat burada da iki hususu birbirinden ayırt etmek gerekir: Gerçekten dönüşümle sağlanan yenilik ile yalnız propagandanın gücüne dayanan, aldatmayı ve yalanı içeren demagojiyi ve yozlaşmış makyajlı gerçeği terk etmek büyük önem taşır. Uygarlık tarihinde demagojinin ve propagandanın makyajladığı olguların aldatıcılığına fırsat vermediğimizde, geriye kalan, tarihin daha duru, doğru ve güncelliği belirleyen gerçekliği olacaktır. Çözümlememde uygarlığı bu hat üzerinde doğru ortaya koyduğuma inanmaktayım. Dolayısıyla bana karşı düzenlenen 20. yüzyılın en son kapsamlı uluslararası komplosu gerçekliğini bu uygarlıkta bulacaktır.

Uygarlığın kendisi, Sümer rahiplerinin insanlığa, o dönemin henüz sınıflaşmayı ve devleti tanımayan neolitik toplumuna karşı mitolojik düşünce ve inanç temelindeki aldatmasına, daha sonra sistemleştirilen baskısı ve fiziki zorlamasına dayanmaktadır. Hukuk yine de tüm bu uygarlıksal gelişme içinde adalete en yakın kurum olarak gözükmektedir. Burada da bahsettiğimiz hukuk, artı ürün etrafında şekillenen hukuktur. Avrupa uygarlığında hukukun aldığı en son biçim, hukukun demokratik ve insan hakları alanında sağladığı önemli gelişmelere dayanmaktadır. Sınırlı da olsa, Avrupa'nın demokratik ve insan haklarına dayalı hukuk sisteminde bireyin ve halkların bazı haklarını talep etme şansı bulunmaktadır.

Tarihsel çizgimdeki ikinci önemli boyut, kendilerinden artı ürün sağlanan toplumsal kesimlerin konumlarına ilişkindir. Sınıflı toplumun üst tabakaları, tarih boyunca bu kesimlerin aleyhine tüm alt ve üst toplum kurumlarında üstünlük kazanmışlardır. Bunlar etnik topluluklar biçiminde kendilerini savunmaya çalışsalar da, bağırlarında gelişen sınıflaşmaya dayalı olarak sürekli mevzi kaybetmişlerdir. Düşünsel ve maddi koşullarındaki göreceli gerilik ve sürekli baskı durumu, halkların tarih boyunca adeta neolitik toplum konumunda çakılıp kalmalarına yol açmıştır. Uygarlık bir şehir toplumu olarak hep kırdaki köy toplumuna karşı güç kazanmış; halkların kırsal gerçekliğine karşı sınıflı toplum ağırlıklı olarak kentsel koşullarda gelişme sağlamıştır. Halkların toplumsal gerçekliğinde sınıflaşma, küçük bir azınlık dışında fazla gelişme şansı bulamamıştır. Bunda baskı ve sömürüye karşı direnmelerin payı belirleyicidir. İnsanlık hiçbir

zaman sınırsız kölelik kurumlarını kendiliğinden benimsememiştir. Kendisine zorla ve büyük bir ideolojik çabayla dayatılan bu sınıflı toplum sistemlerini sürekli özgürlük arayışları ve başkaldırılarıyla karşılamış, fırsat bulur bulmaz özgürlük düşüncesini ve kurumlarını geliştirip ilan etmekten çekinmemiştir.

Kapitalist uygarlığın çözümlemesine dayanan bilimsel sosyalizm, ilk defa ezilen ve sömürülen toplum kesimleri için mücadelelerinde ideolojik kılavuz rolünü oynamıştır. Fakat bağrında şekillendiği sınıflı toplumun etkilerini tümüyle aşamaması, reel sosyalizmin başarısızlığındaki esas nedendir. Bu gerçeklik, özgürlük ve eşitlik arayışındaki toplumsal hareketlerin, çıkış noktasını neolitik toplumun kendiliğinden yaşadığı ilkel özgürlük ve eşitlik koşullarına dayandırmakla olumlu temelde aşılabilir. Neolitik toplum koşullarında çakılmış halklar gerçeği tüm uygarlık aşamalarında benzer kaderleri paylaşmaya zorlanmış; ezilen kadın cinsi en altta olmak üzere sınıfsal, etnik, kültürel ve ulusal baskılar iç içe bürünerek, günümüze kadar kendilerine özgü bir tarih yaşamışlardır. Kimi az, kimi çok, kimi kısa süreli, kimi sürekli bu baskı ve sömürü zinciri altında kültürel varlıklarını koruyarak ve direnişle geliştirerek, tarihin resmi olmayan kısmını oluşturmuşlardır. Bu tarih, silik ve gözden düşürülmüş biçimlerde de olsa, tüm mitolojik, dinsel, felsefi ve bilimsel düşünsel formlarında varlığını korumuştur. Dönemlerin resmi egemen düşüncelerine karşı farklı yarı gizli mezhepler ve ekoller halinde mücadele ederek, özgürlük arayışlarına ışık ve iradelerine güç olarak hizmet etmişlerdir.

Uygarlık tarihine bu yönlü yaklaşımım, şüphesiz adına yargılandığım Kürt olgusu ve sorunuyla bağlantısı nedeniyle, Kürtlerin uygarlık tarihi içindeki yerlerini doğru belirlemeden sorunlarını doğru kavramanın da mümkün olmadığını göstermektedir. Kalın çizgilerle de olsa, Kürtlerin tarihi çözümlenebilmiştir. Kürtler neolitiğin yaratıcısı halkların başında gelmektedir. Şüphesiz halk kategorisi sonradan ortaya çıkmış da olsa, orijinal etnik toplulukları kendine kök olarak almak durumundadır. Bu yönüyle neolitik devrimin tarım ve hayvancılık toplumunun gelişimindeki rolü kesindir. Bütün arkeoloji, etimolojik ve coğrafi gerçekler bu rolü doğrulamaktadır. İnsanlık tarihine en büyük katkısı, doğuşundan günümüze kadar yaklaşık on beş bin yıl boyunca, bir tarım ve hayvancılık toplumu olarak sürekli hizmet etmesidir. Bu özelliği aynı zamanda tüm uygarlık tarihi boyunca neolitik koşullarda çakılı kalmasında da etkili olmuştur.

Tarih şunu göstermektedir: Bir toplum biçimini en derinliğine ve uzun süreli yaşayan halklar ve kültürler, kendilerinden sonra gelen biçimlere merkezi olarak beşiklik edemezler. Yaşadıkları eski toplumun yoğun etkisi yenisine fırsat tanımamaktadır. Yeni toplum, eskisinin antitezlerine dayalı olarak, bu etkilerin en zayıf olduğu alanlarda ve koşullarda gelişmektedir. Kürtlerin talihsizliği neolitiği en derinliğine ve en uzun süreli yaşamalarından kaynaklanmaktadır. Kürtlerin ana dünyası, binlerce yıl tarım ve evcil hayvanlar etrafında şekillenmiştir. Bu gerçeklik aynı zamanda şehir toplumuna yabancılık ve sürekli aşiretler biçiminde yaşamaya malıkumiyet anlamına da gelmektedir. Kürtler doğuşuna beşiklik ettiği Sümer şehir toplumuyla doğduğu günden beri sürekli ilişki ve çatışma içinde olmuşlardır. Şehir toplumunun artan gücü kısa sürede askeri üstünlüğe de yol açınca, o günden günümüze yaklaşık 5 bin yıldır Sümerlilerin deyişiyle 'yüksek tepeler halkı' Hurriler ve 'yüksek dağlar halkı' Kurtiler olarak, varlıklarını dağlarına çekilip korumaktan başka bir gelişmeye kolay kolay fırsat bulamamışlardır. Dört taraftan gelişen baskılara karşı ancak küçük aşiret birimleri halinde en asi noktalara çekilerek soy varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Şehirleşmeye öz dinamikleri temelinde çok istisnai durumlarda ve sınırlı olarak fırsat bulmuşlardır. Kısa süre sonra da yeni bir işgal adeta kaderleri olmuştur.

Bu gerçeklik, Kürtlerin neden çok dar, ama güçlü aşiret birlikleri halinde kaldıklarını ve toplumsal varlıklarını fazla geliştiremediklerini de açıklamakta; aynı zamanda dar bir işbirlikçi kesim dışında kendi bağrında derinliğine bir sınıflaşmaya dönüşememesini de izah etmektedir. Sınıflaşma bir dış olgu olarak gerçekleşmektedir. Hem işbirlikçi üst sınıf, hem de sömürülen alt sınıf yabancı uygarlık koşullarında oluşmaktadır. Bu durum yoğun asimilasyonun, kendi dil ve kültürünü özgürce geliştirememenin de en temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşadıkları tarihsel gerçekliğe daha yakından baktığımızda, Kürtlerin statüleri ne tam iç egemenlikle ne de tam dış egemenlikle izah edilebilmektedir. Dışa doğru taştıkça eriyip asimile olmakta, içe doğru çekildiğinde ise en geri aşiret, kabile ve aile birlikleri biçiminde tecrit durumunu yaşamakta ve izolasyona uğramaktadır. En marjinal, dolayısıyla tehlikede olan bir toplum statüsüne mahkum olmaktadır. Adeta insanlığı doğuran en eski bir ebe olarak, köşede dilinden bir şey anlaşılmayan ninenin konumuna düşmektedir. Bu gerçekliğin çok zalim ve anlayışsız bir statüye yol açtığı açıktır.

Değişik bir açıdan yaklaşıldığında, işe din ve ahlak boyutlarında bakıldığında kutsallık, günah ve lanetliliğin en çok yaşandığı toplumsal koşulları da bağrında taşımaktadır. Kutsallığı, insanlığa ilk defa kazandırdığı tüm tahıl, meyve ve evcil hayvanlara dayanmaktadır. Ekmeğin, şarabın, sütün kutsallığı gerçeğin bu yönünü sembolize etmektedir. Kürtlerin genlerinde küçümsenmemesi gereken bir kutsallığın mevcudiyeti ve yaşamsallığı inkar edilemez. Ama bu, altta kalan ve kendini tam ifade edemeyen bir gerçekliktir. Kürtlerdeki günahkarlık, kutsallıklarına layıkıyla sahip çıkamamalarından kaynaklanmaktadır. Bu kadar kutsallığa sahip olup da ona layık bir özgür toplum haline gelememe, genel bir günahkarlık durumunu ortaya çıkarmaktadır. Din Kürtlerde esas olarak günahlardan arınmayı değil, örtbas etmeyi sağlamaktadır. Bunda da daha neolitik toplum koşullarında ana tanrıça kültüründen sonra gelen tüm dinsel inançların yabancı kökenli olması temel rol oynamaktadır.

Başka toplumsal koşulların, yayılma ve kolonileştirmenin ideolojik aracı olan bu dinler ve tanrıları, Kürtlerin varolan öz bilinç, irade ve inançlarını da bozarak düşünsel ve duygusal alanda da çok geri kalmalarına yol açmaktadır. Kendileri ve dayandıkları yaşam koşulları için yaratıcı düşünce ve duygu üretememekte, maddi yoksunluk manevi yoksunlukla sonuçlanmaktadır. Lanetlilik ise, tarih boyunca yaşanan tüm işgal, istila, yıkım ve talan hareketlerine verilen ahlaki karşılık olmakta; dini açıdan da en yüksek günahkarlığı ifade etmektedir. Hiçbir toplum tarihi boyunca bu kadar işgal, istila ve yıkımı iç içe ve sürekli olarak yaşamadığından, Kürtler lanete en çok uğramış, bahtsız ve geleceksiz bir halk olmanın acısına ve karanlığına da mahkum olmuş bulunmaktadır. Lanetlilik tüm uygarlık biçimleri tarafından ve en seçkin güçleri yoluyla büyük felaketler halinde yüzyıllarca dalga dalga günümüze kadar etkili bir konum arz etmiştir. Kürtleri lanete uğramış bir toplumun büyük acıları, karanlıkları ve utancı içinde tutmuştur. Bu gerçekler Kürtlerde kutsallık, günahkarlık ve lanetliliğin trajik ifadesini çizmekte ve resmetmektedir.

Kürt sorununu aydınlatmak savunmamın en temel hedeflerinden birisidir. Kürt sorunu dar anlamda bir ulusal sorun olmasının çok ötesinde, tüm tarihsel ve toplumsal yönleriyle çözümlenmesi gereken bir insanlık sorunu olarak karşımıza çıkmakta; sadece kapitalist sistemin bağrında gelişen ulusal pazar etrafında şekillenen ulusal sorunlara benzememektedir. Tarihsel ve toplumsal temeli bu yönlü bir

şekillenmeye fırsat tanımamaktadır. Sınıflı toplumun Sümer örneğinde yanı başında gelişmesiyle birlikte doğup büyüyen bir sorun karakterindedir. Köleci ve feodal sistemlerin hepsinden en çok etkilenme söz konusudur. Denilebilir ki, Ortadoğu'da kurulup gelişen tüm önemli uygarlıklar Kürt olgusunda derinliğine sorunlara yol açmıştır. Sümer, Babil, Asur, Hitit, Greko-Romen, Bizans, Pers, Sasani ve İslamiyet'e dayalı her imparatorluk Kürt coğrafyasını bir savaş alanına çevirmek durumunda kalmışlardır. Kürtlerin bu güçlere yanıtı, küçük aşiret ve kabile toplulukları halinde dağlarının derinliklerine çekilip öz savunma temelinde varlıklarını korumak, ovada kalan kesimlere ise hakim güç ve kültür içinde eriyip kişiliksiz bir konuma düşmek biçiminde olmuştur. Üst tabakanın her zaman "Gelene ağam, gidene paşam" tavrı da bu sürecin değişmez özelliğidir.

Bu koşullar altında Kürt sorunu siyasi bir seviyeye bile yükselememekte; sınır tanımaz istila ve işgallere karşı ancak fiziki varlığını koruyabilmektedir. Bir nevi katliam tehdidi altında toplumsal varlığını fiziki olarak korumak, temel hedef biçiminde somutluk kazanmaktadır. Başarı, kültürel ve siyasal bir hamleye dayalı olmanın dışında, ancak toplum olmaktan çıkmanın önlenmesinde kendini göstermektedir. En geri aşiret, kabile ve hatta aile birlikleri halinde kendini ayakta tuttuğunda, buna da şükredilmekte ve başarı sayılmaktadır. Çünkü bu konumun ötesi, toplum olmaktan çıkmadır; bir nevi jenosit, soykırım konumuna düşmedir. İkilem fiziksel sınırlarda bir varolma veya yok olma sorununa indirgenmiştir. Kavram, siyaset ve örgüt gücü olarak siyasal ve kültürel özgürleşme düzeyine gelebilme çok sınırlı bir durum arz etmekte, ancak günümüz koşullarında bu yönlü gelişmeler yaşanmaktadır. Ama esas tehlikeli olan, fiziki olarak katliam biçiminde olmasa da, zorla ve asimilasyoncu politikalarla kendisi olmaktan çıkma, sorunun en temel özelliği olarak tarih boyunca sürekli karşımıza çıkmaktadır. Bir özgürlük problemi olarak varlığını duyurması ondan sonra bir anlam ifade etmektedir.

Kürt sorunu bu özellikleriyle iki temel anlama sahiptir: Birincisi, kendisi olmaktan çıkmaya karşı direniş; ikincisi, özgür yaşam olanaklarına ulaşmadır. Sorunun karmaşıklığı ve çok boyutluluğu bu tarihsel ve toplumsal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Kapitalizme dayalı olarak gelişen sömürgecilik, ulusal baskı, ekonomik sömürü ve kültürel asimilasyon, Kürt olgusunda tarih boyunca yaşanan ağır sorunları daha da derinleştirmiştir. Zaten sürekli zorda, adeta sırat köprüsünde

bir yaşam tarzına mahkum olan Kürtler, kapitalist sistem altında örgütlenmiş çeşitli ulusal ve siyasal güçlere karşı son derece donanımsız bir durumdadır. Geleneksel baskı, sömürü ve eritme politikalarıyla çağdaş ve çok daha güçlü olan ulusal baskı, sömürü ve eritme yöntemleri karşısında Kürt olgusu ve sorununda yaşanan gerçeklik, teslimiyetten de ötede çaresizlik, kendi kendisinden gönüllü vazgeçiş, kendine yabancı ve düşman kimliklere sığınma biçiminde gelişmeler olmuştur. Ortaya çıkan sınırlı özgürlük direnişleri ise, kısa sürede iç ve dış komplolarla tersine sonuçlara yol açmaktan kurtulamamışlardır.

Bu gerçeklikler içinde yaşayan Kürtlerin sağlam düşünce, inanç, sanat ve politik yetenek geliştirmeyecekleri anlaşılır bir husustur. Adeta gelenin gidenin suratında patlattığı yumruklar altında doğru dürüst nefes bile verememektedir. Bu koşullar altında bilimsel ve sanatsal bakış açılarına ve eserlerine ulaşılamayacağı açıktır. Kürt bakış açısındaki delilikle iç içe çaresizlik ve merhamet dileme ile iç içe ilkel isyancılık, yaşamındaki dolap beygiri misali aşırı tekrar, giderek tam bir anlamsızlık ve şekilsizlik yığını haline dönüşmesi kaynağını yine bu gerçeklikten alır. Dinlerin anlatmak istediği günahkarlık ve lanetlilik de bu gerçekliğin diğer bir sonucudur. Kürt sorununda varılan boyut, kendinden kaçış ve objektif ihanetin derinliği, yabancı ve düşman kimliğe gönüllü sığınış, ancak en gelişmiş bir lanetlilik ve günahkarlık altında mümkündür. Bu iklimde ve ortamda güzel ses, renk ve şekil gelişemez. Doğruya, iyiye ve güzelliğe yönelik anlam gücüyle duygusal derinliklere ulaşılamaz. Özcesi insani diyebileceğimiz maddi ve manevi koşulların yoksunluğundan ötürü onurlu ve özgürce yaşanamaz.

Savunmamda önemli bir yer tutan PKK gerçekliğine ilişkin çözümlemelerde, PKK'nin Kürt sorununda hiç olmazsa "insanım" dedirtebilecek bir duruşun gerçekleştirilmesini amaçladığı kanıtlanmaya çalışılmıştır. Kapsamlı bir ideolojik derinlik ve pratik güce ulaşmamış olsa da, PKK esas olarak Kürt olgusunda tutarlı bir insani duruşu aramakta ve ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Başarıyla uygulamaktan uzak olduğu şiddet yöntemine başvurmasının, özünde meşru savunma aracı olmaktan öteye bir rolü olamaz. Çok yönlü imha terörlerine karşı meşru savunmayı doğru dürüst yürütememesi, en çok eleştirilmesi ve suçlanması gereken yanıdır. Kürtlerin yaşadığı gerçeklik; her sahada ideolojik, moral, siyasi, askeri ve kültürel temellerde bir meşru savunmayı zorunlu kılmaktadır. Aksi halde kendile-

rini insan olarak tanımlamaları mümkün olmamaktadır. Kürt direnişi öncelikle insan ve halk olarak yaşamakta ısrarla birlikte, adalet ve özgürlüğün kendilerine de tanınması gereken bir halk olması dışında farklı değerlendirmelere konu teşkil edemez. İstismar edilmesi, basit kişisel ve ailesel çıkarlara alet kılınması, daha gelişmiş politik oyunlara kurban olarak sunulması özündeki doğru arayışı değiştiremez; sorunun esas tanımını ortadan kaldıramaz. PKK'nin başardığı; sorunu açığa çıkartması, ulusal ve uluslararası kamuoyuna mal etmesi ve doğru çözüm yolları göstermesidir. Önemli hata ve yanlışlıkları olsa da, tarihi rolünün böyle tanımlanması gerektiği kanısındayım. PKK'nin 2000'lerde önemli dönüşümlerle karşı karşıya bulunduğu göz ardı edilemez.

Savunmamda Kürt sorununun çağdaş çözümünün tam demokrasi ve hukuk devleti ölçülerinden geçtiği gösterilmeye çalışılmıştır. 19. ve 20. yüzyılda esas alınan milliyetçi çözümlerin getirdiklerinden çok götürdükleri ortaya konulmuştur. Milliyetçi ideoloji ve yöntemlerin aşiretçiliğin ve dinciliğin yerini almaya çalıştığı, bilimsel temellerden çok duygulara ve şovenizme dayanarak yol aldığı, sonuçta iki büyük dünya savaşının yanı sıra çok sayıda bölgesel ve yerel savaşlarla insanlığı kasıp kavurduğu toplam bilançosu olarak gösterilmiştir. Kapitalizmin bunalımdan çıkış yolu olarak denediği faşist milliyetçiliğin iflasıyla birlikte, 20. yüzyılın sonlarında demokratik sistemin en geçerli rejim olarak zaferi kesinleşmiştir. Siyasal sınırlarla oynama gereği duymadan ve şiddetin gelişen teknolojik ve bilimsel devrimlerle anlamını yitirmesine bağlı olarak, demokratik uzlaşı olanakları en zor sorunlarda bile çözümleyici değerini kanıtlamıştır. Avrupa uygarlığının en önemli kazanımı olarak güç kazanan demokratik sistemin en uzun süreli barışla birlikte ekonomik kalkınmaya da imkan vermesi, dünya çapında bir çekim gücü kazanmasına yol açmıştır. İnsan haklarının kapsamlı tanımlanması ve hukukun yükselen değeri olarak anlam bulması, hukuk devletiyle demokratik sistemin daha güçlü sentezini beraberinde getirmiştir. Bu demokratik hukuk devleti sentezinde tüm ulusal ve toplumsal sorunların çözüm bulması zor olmamaktadır. Avrupa uygarlığının büyük tecrübesi bu çözüme yol açtığı gibi, esas gücünü de bu çözüm yolundan aldığı kesinlik kazanmıştır.

Kürt halkının Ortadoğu coğrafyasında üç büyük halk grubunun, Türk, Arap ve İran halklarının tam ortasında yer alması, tarihin garip

bir cilvesi olarak, günümüzde temel bir dezavantaj değil avantaj rolünü oynamasına fırsat tanımaktadır. Milliyetçilik yöntemi esas alındığında, bunun tıpkı tarihteki aşiret, din ve mezhep çatışmalarındaki boğazlaşmaya benzer sonuçlara yol açması kaçınılmazdır. Milliyetçilik Kürt sorununda hem ezen hem de ezilen ulus söylemi olarak felaketten başka bir getiriye sahip değildir. 19. ve 20. yüzyılda Kürdistan üzerindeki gelişen politikalar bu acı gerçekliği yeterince kanıtlamıştır. Son İsrail-Arap çatışması da özünde milliyetçiliğin iflasını ve acımasızlığını kanıtlayan en çarpıcı örneklerdendir. Tarih demokratik uygarlık çağında Kürtlere Ortadoğu'da bir kez daha önemli bir rol tanımaktadır. Nasıl ki uygarlığın şafak vaktinde Kürt ana ve ataları Sümerlerin şahsında uygarlığın doğuşuna temel teşkil etme ve beşik olma rolünü oynamışlarsa, günümüzde de aynı coğrafyada demokratik uygarlığın doğuşundaki temel halk olarak rol oynamak durumundadır. Kürt halkı kendini demokratikleştirirken, aynı zamanda Mezopotamya'dan kaynaklanan uygarlığı da Ortadoğu'da demokratikleşmeye zorlamaktadır. Bir kez daha uygarlığı doğurtmada ve büyütmede ana ve beşiklik rolünü oynarken, bunun ancak adalet ve özgürlüğe en yakın sistem olan demokratik ölçüler içinde gerçekleştirilebileceğinin güvencesi olmaktadır. Bu rol eski Sümer yurdu olan Irak'ta uluslararası sistemin de bir vazgeçilmezliği olarak gündeme iyice oturmuştur. Demokratik çözüme ulaşmadan gündemden düşmesi de söz konusu olamayacak kadar köklü nedenlere dayanmaktadır. Kürtlerin demokratik çıkışı ve çözümü adeta Ortadoğu uygarlığının yeni kaderini teşkil etmektedir.

İran Devrimi demokratik İslam'la çıkış ararken de Kürtlerin rolü yine eşsizdir. İran demokrasisinin kaderi de Kürtlerin eyleminde, uyanış ve yeni yaşam biçimlerinde filizlenmektedir. Türkiye'de ise demokratikleşme hem devlette ve toplumda, hem de tüm sivil siyaset kurumlarında olmazsa olmaz bir konuma ulaşmıştır. 20. yüzyılın başından beri zayıf bir burjuva temele dayalı olan Türk milliyetçiliği, aşırı ve şoven biçimiyle Anadolu uygarlığını inkar etmekle Türk ulusunun çağdaş gelişmesinin önünde temel bir engel konumuna gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün kültür ve yurt korunmasına dayalı milliyetçiliği önemli oranda inkarla karşı karşıyadır. Daha zayıf soluklu olan Kürt milliyetçiliği yüzyıl boyunca Kürtler için hiçbir umut yaratmadığı gibi, acı felaketlerin hazırlayıcı gücü olmaktan öteye bir rol oynayamamıştır. Her iki halkın arasında

milliyetçiliği körüklemek, yeni felaketler hazırlamaktan öteye gidemez. Tüm ulusal, bölgesel ve uluslararası koşullar 2000'lerde Türkiye'nin gündemine tam demokratikleşme programını dayatmaktadır. Başta Kürt sorunu olmak üzere tüm ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlar ancak demokratik hukuk devleti ölçülerine sahip ohnakla çözümlenebileceği bir aşamaya gelinmiştir. Türkiye'nin her zaman hedef sloganı olan çağdaş uygarlık seviyesini yakalayabilmesinin yegane yolunun da bu çözümden geçtiği açıktır.

Türklerin tarihinde Kürtlerin rolü üç önemli stratejik aşamada kendini yeterince kanıtlamıştır. Kürtler olmaksızın ***1071 Malazgirt Zaferi***'nin mümkün olmadığı tarihsel olarak sabittir. Yine Osmanlı İmparatorluğu'nun bir cihan gücü haline gelinesinde, Kürtlerle 16. yüzyıl başlarında geliştirilen ilişkiler ve ***1517 Çaldıran Savaşı*** başta olmak üzere birçok büyük zaferdeki rolleri de belirleyicidir. Türklerin Osmanlı İmparatorluğu'nun 1918'deki dağılışında içine girdikleri en tehlikeli durumdan kurtulmaları, bizzat kurtarıcı rolünde olan Atatürk'ün konuşmalarıyla strateji ve taktiklerinde de açıklandığı gibi, Kürtler olmaksızın mümkün görünmemektedir. Bu gerçekler aslında Türklerin yaşadığı siyasal oluşumların Kürtlerin de gerçekliği olduğu biçiminde yorumlanabilir. Son bin yılda Anadolu'da ve Mezopotamya'da yükselen siyasal oluşumlarda Kürtlerin payı Türklerden sonra birinci sıradadır. Günümüzde yaşanan siyasal oluşum, demokratik ve laik cumhuriyet karakteridir. Kuruluşta olduğu gibi yine Kürtler olmaksızın bunun mümkün olmadığı isyanlar, oligarşik yönetim ve en son PKK başkaldırısıyla yeterince kanıtlanmıştır. Demokratik ve laik Türkiye Cumhuriyeti ancak Kürtlerin yaşayacağı adalet ve özgürlük katılımıyla mümkün olabilecektir. Tarihsel kökenler kadar, günlük olarak yaşanan ağır krizlerden kurtulma da bu gerçekliği dayattığı gibi, yeniden güçlü bir tarihsel yükseliş de bu demokratik katılımdan geçmektedir.

Savunmamda hukukun çözümleyici gücüne değer biçilmektedir. Toplumsal iradelerin yaptırımlı kurallar bütünü olarak hukuk ne kadar demokratik ise, o kadar çözümleyici olmaktadır. Ortadoğu uygarlıklarında ilahi kaynaklı gibi yansıtılan hukuku, özünde halk iradesinin silindiği köleci ve feodal despotizmi monarkın ağzıyla tek taraflı ifade etme biçiminde tanımlamak mümkündür. Avrupa hukukunun temel dayanağı olarak Roma hukukunda ise, açıkça toplumsal güçlerin iradeleri belirleyici olmaktadır. Daha demokratik bir geliş-

meye açık olma, bu hukuk sisteminin temel özelliğidir. Günümüz Avrupa hukuku burjuva sınıf iradesini esas almakla birlikte, halkı temsil çok sayıda iradeyi ve bizzat bireyi de daha fazla kapsamına almaktadır. Demokratik hukuk karakteri bu gelişmelerle bağlantılıdır. Bireyin ve halkların temel çıkarları ve hakları hukuk mevzuatında ne kadar yansıtılırsa, sorunları çözümleyici değeri de o denli artar. Hukukun bu yönlü gelişmesi adalet ve özgürlüklerin güvencesi anlamına da geleceğinden, toplumsal barış, kalkınma ve istikrar anlamlı bir statü kazanır. Avrupa uygarlığı yaşadığı önemli deneyimlerden sonra kendini AB biçiminde siyasal bir güç olarak bütünleştirirken, bu gelişmenin hukuki temelini de bir anayasa değeri olan AİHS biçiminde normlaştırmıştır. AB, AİHS temelinde bir hukuk birliğini de ifade etmektedir. AİHS'nin kurumsal ifadesi ise, AİHM'dir. AİHM şüphesiz bireylerin ve halkların temel insan haklarının güvence altına almasında önemli bir rol oynamaktadır.

Davamın AİHS'nin birçok maddesine aykırılıktan ötürü AİHM'e taşınması, bireysel haklarımın ihlalinden öteye, Kürt halkının temel hakları bakımından hangi konumda bulunduğunu yansıtması açısından önem taşımaktadır. Bireysel hak ihlaline dayalı bir irade beyanı çok dar bir yaklaşım olup, hukukun halkların hakları boyutunu göz ardı etme tehlikesini, dolayısıyla adaletsizliğe yol açabilme riskini taşımaktadır. AİHM bu riski çözmek durumundadır. Aksi halde kapsamlı bir komplonun ürünü olan ve AİHS'nin özüne ve somut ilgili maddelerine ters düşen kaçırılma ve gözaltına alınma durumuma hukuki bir kılıf biçmesi halinde, kendisini de komplonun bir aleti durumuna düşürmüş olacaktır. Objektif olarak savaşın her iki tarafınca düşük yoğunluklu bir çatışma olarak değerlendirilen eylemleri Kürt halkının meşru savunması olarak değerlendirmek ve eğer bu meşru savunma savaşında savaş suçu teşkil edebilen eylemler olmuşsa bunu her iki tarafta da arayıp özel bir mahkemede yargılanmasına çalışmak, adaletin ve çağdaş hukukun gereğidir. Türkiye'deki İmralı yargılaması bu bakımdan hem içerik, hem de pozitif hukuk açısından AİHS'ye aykırıdır. Birçok örnekte görüldüğü gibi tarafsız bir savaş suçları mahkemesini geliştirmek, Türkiye'nin de kurucu üyesi olduğu ve AİHM'in yürütme gücü olan AK'nin hem siyasi hem ahlaki görevidir.

40 bini aşkın ölüm ve 4 bine yakın köy ve mezranın boşaltıldığı bir çatışma terörizm olarak nitelendirilemez ve bir kişiye, bana mal edilemez. Türkiye'de bizzat Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in

"bazen rutin dışına çıkılır" demesi, yine dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in *"öldürüleceklerin listesi cebimdedir"* demesi, ayrıca aynı dönemin İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'ın Susurluk hadisesi nedeniyle *"Benzer binlerce eylemlerimiz olmuştur"* demesi, hukukun en üst düzeyde ve hangi boyutlarda çiğnendiğini açıkça göstermektedir. AİHM'e taşınan binlerce dava bu hukuksuzluğu yansıtmaktadır. Birkaç bin dolarla bu ağır hukuksuzluğu telafi etmek mümkün olamaz. Böyle geçiştirilirse, AİHM ve AK, Kürtler aleyhine AİHS'yi alet etmiş olacaklar; hukuk özünde çiğnenmiş sayılacaktır. Davam bu ağır hukuk ihlaline yol açmaması anlamında büyük önem taşımaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin hem AK kurucu üyesi olması, hem de AB'ye aday üye bulunması, AİHS'ye bağlı hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Kürtlerin bir devleti olmaması nedeniyle taraf olarak kabul görmemesi adil bir yaklaşım olamaz. Dolayısıyla sadece bireyler düzeyinde bir hak arayışı, AİHS'nin tüm halklara objektif olarak tanıdığı ve hukukta "üç kuşak haklar" olarak tanımlanan gerçekliğine ters düşecektir. Balkanlarda yaşanan sorunlardan daha ağırını yaşayan Kürtler için daha adil bir özel yargılama yolunun açılması AİHS'nin ruhuna uygun olacaktır. Kendi savunmamı bu çerçeve de ele alıyor ve özünü bu gerçekliğe dayandırıyorum. Yoksa İmralı'da yaşadığım hukuk dışılıkları ikinci derecede sorunlar olarak değerlendiriyorum. Şüphesiz yargılama boyunca Türkiye'de estirilen siyasi linç girişimleri, bir adada tek başıma ve sağlığıma hiç de uygun olmayan koşullarda adeta çarmıha gerilmiş bir biçimde bir tabutluk odasında tutulmam, Avrupa'da İşkenceyi Önleme Komitesi'nin yönetmeliğine de ters düşmektedir. Tüm bu konularda da hukukun özüne uygun tedbirlerin alınması gerekirdi.

Şunu da önemle belirtmeliyim ki, bu hukuksuzluğun işlenmesinde esas olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni değil, başta Yunanistan, Rusya ve İtalya hükümetlerini sorumlu görmekteyim. Hukuk dışılık, savunmamda da kapsamlı gösterdiğim gibi, bu hükümetlerin komplovari yaklaşımlarından kaynaklanmıştır. Avrupa'da siyasi iltica hukukum çiğnenerek, özel temsilcisi olarak görev yapan ***Blinken*** tarafından bizzat basına da açıklandığı gibi, ABD Başkanı Clinton'un emriyle paketlenip teslim edildiğim çok açık olan bir durumdur. Sistemin en başından tutun, birçok hükümet ve ajanı bu hukuk dışılıktan sorumludur. AİHM bu sorunu çözemedikçe ve hukuk dışılığa son vermedikçe, dolayısıyla İmralı yargılamasını batıl sayıp düşürme-

dikçe, asla adil davranmış sayılmayacak; şahsımda Kürt halkına karşı düzenlenmiş bir komplonun etkisine düşme riskinden de kurtulmuş olmayacaktır. AİHM tarihi rolünü bu davam dolayısıyla oynadığında, Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik ve laik hukuk devletine dönüşmesinde de gerçek yerini almış olacaktır. Bu vesileyle yüce mahkemenin de yol göstericiliğiyle, *"dostane çözüm"* denilen yönteme açık olduğumu da belirtmeliyim. Türkiye yetkililerinin de kabul etmesi halinde, silahların bırakılması ve mevcut devlet sınırlarının esas alınması temelinde diyalogla demokratik kriterlerde uzlaşmaya çalışmayı en geçerli yol saydığını ve PKK'nin de bu konuda aynı irade beyanında bulunduğunu önemle belirtmeliyim.

Gerek AİHM'in, gerek diğer yetkili AB kurumlarının soruna dar bireysel haklar açısından bakınakla yetinmemeleri ve hukuk ile siyaset arasındaki ilişkiyi demokratik kriterlere uygunluk halinde çözümlemeleri, hem Kürtleri hem de Türkiye Cumhuriyeti'ni yaşadıkları ağır sorunlardan kurtarmaya önemli katkı sunacaktır. Bu yönlü bir gelişme Türkiye'nin AB ile bütünleşme yolunda da temelde bir etkide bulunacak ve katılım sürecini hızlandıracaktır. Tarihte hukukun önemli davalar dolayısıyla devletlerin olumlu dönüşümlerinde büyük rol oynadığı çokça görülmüş bir husustur. Böylesi bir dönüşümde Avrupa demokratik hukuku pozitif bir rol oynayabilir. Avrupa için bu yönlü bir gelişmenin aynı zamanda ahlaki ve siyasi bir görev olduğunu tekrar belirtmeliyim.

Türkiye ve Kürt sorunlarının kaynağında Avrupa'nın sömürgecilik dönemindeki yaklaşımlarının ağır etkisi vardır. Bu etki hızından ve ağırlığından hiçbir şey yitirmeksizin günümüze kadar hükmünü icra etmiştir. Bu sefer pozitif rol oynamalı derken, bu olumsuz etkiyi bertaraf etmeyi, dolayısıyla siyasi ve ahlaki görevlerini hem AİHS'nin bir gereği hem de demokratik rejimin özüne karşı ikilik içinde düşmeden yerine getirmesini kast etmekteyim. Geliştirdiğim savunmanın bu yönlü çözüm yollarını aydınlatacağına inanmaktayım. Sadece Kürt sorunu açısından değil, Avrupa uygarlığının da en son ürünü olduğu Ortadoğu uygarlık kalıntılarıyla demokratik ölçütler temelinde bir sentezle olumlu çözümlemelere gitmesinin daha gerçekçi ve doğru olduğuna dair güçlü bir inancın sahibi olarak da yaklaşmaktayım.

Milliyetçilik çağından kalma ve daha çok yerel gericiliğe hizmet eden soyut bir anti-Avrupa emperyalizmi anlayış ve eylemliliğini

gerçekçi ve ilerici bulmamaktayım. Yapılması gereken, uygarlıkların düşmanlığını körükleme değil, özgül ve özgür yanlarına dayalı sentez kabiliyetlerini açığa çıkarmadır. Böylelikle tarihin daha da özgürleştirici ve adaletli yürüyüşüne katkıda bulunmadır. Savunmamın vardığı sonuç ve anlamı budur. Özgürlük tarihinin, bizzat yaratılmasıyla haklılık kazanacağından hiç kuşkum yoktur.

ZORBALIK VE YALANA DAYALI DÜZEN KAYBEDECEKTİR!
ÖZGÜRLÜK VE ADALETE DAYANAN DÜZEN
KAZANACAKTIR!

Abdullah ÖCALAN
İmralı Adası / Tek Kişilik Kapalı Cezaevi
11 Nisan - 28 Ağustos 2001

URFA SAVUNMALARI

Dicle-Fırat havzasında tarih
Kutsallık ve lanetin simgesi
URFA

Ankara 8. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına
Ankara

Sayın Yargıçlar;

İmralı yargılanmasına dahil edilmeyen PKK Urfa Davası için geliştirdiğim iki adet savunmayı hazırlamış bulunmaktayım. Daha dar ve mahalli düzeyde olan bu savunmalarım, genel AİHM Savunması'nın bir eki ve parçası olarak değerlendirilmek durumundadır. Davanın bütünlüğü çerçevesinde geliştirmeye çalıştığım AİHM Savunması, sorunları daha iyi açıklayabilmek için, tarihsel ve uygarlıksal bir çözümlemeyi içermektedir. Dolayısıyla PKK Urfa davasının teorik ve tarihsel kapsamını belirlemektedir. Bir bölümü tamamlanmıştır. Bunları birlikte sunacağım. İkinci bölümünü ağustos sonlarında bitirip ileteceğim.

Savunmalarımda olayları işlemekten çok, çıkarılması gereken dersleri ve bundan sonra gelinen noktaları açıklamayı esas aldım. Türkiye'de yaşanan süreçte hukuk ve siyasi reformlar gündemdeyken, önemli bir toplumsal sorunda taraf olarak görüşlerimi sunmanın katkı sunacağı inancıyla hazırlamaya özen gösterdim. Bu yönlü laik ve demokratik cumhuriyet mücadelesinde olumlu rol oynamayı, tek çıkar yol olarak bilimsel temelde çözümlemeye çalıştım. Kendim, örgüt ve halk açısından duruşumu böylelikle netçe açıkladığım inancındayım.

Mahkemenizin bu savunmalarını, en azından bundan sonra, evrensel hukuk ölçülerinin ülkemiz için de geçerli olmasında bir araç olarak değerlendireceğine dair inancını belirtir, saygıyla arz ederim.

10 Temmuz 2001
Abdullah ÖCALAN
İmralı Adası

Dicle-Fırat havzasında tarih
Kutsallık ve lanetin simgesi
URFA

Tarih Sümer'de başlar deyimi doğrudur. Ama Sümer tarihi de Dicle ve Fırat ile kollarının çıktığı yerlerde başlar. Buralar Toros-Zagros dağ sisteminin oluşturduğu yüksek dağlar, platolar ve ovalardan oluşan Yukarı Mezopotamya'dır. Başta Sümerler olmak üzere o dönemde birçok halkın kendi diliyle adlandırdığı 'Yüksek Memleket' anlamına gelen 'Gondwana', 'Karduanna', 'Urarti'dir. Son bilimsel araştırmalar, tarım devrimine ve hayvanların ilk evcilleşen türlerine en uygun coğrafi koşulların bu yerlerde oluştuğunu göstermektedir. Ekilen bitki türleriyle evcilleştirilen hayvanlar açısından, buralar zengin bir kültür oluşturmaktadır. İklim, doğal bir sulama özelliğine sahiptir. Hem toplayıcılık, hem avcılık açısından çok daha önceki dönemlerin ilk insan örneklerinin toplandığı saha olması, bu elverişliliğinden kaynaklanmaktadır. Bir-bir buçuk milyon yıl önce, Doğu Afrika'dan çıktığı tahmin edilen ilk insan grupları, Ortadoğu'ya geldiklerinde bu coğrafyayı en uygun yaşam alanı olarak değerlendirmek durumunda kalmışlardır. Burası giderek kalıcılaşan bir alan durumuna gelmektedir. Hiçbir alan burası kadar elverişlilik arz etmemektedir. Bütün buzul devirlerinde ve arasında, bu coğrafya, yaşam için dünyanın denenen en uygun yeri olduğunu kanıtlamaktadır.

Son buzul dönemin yaklaşık 20 bin yıl önce sona ermesiyle, eski taş devriyle yeni taş devri arasında bir dönem olan mezolitik dönem başlamaktadır. Bölgede bu dönemden kalma çok sayıda arkeolojik kalıntı bulunmaktadır. Yaklaşık 12 bin yıl öncesinde bu dönem sona ererken, neolitik dönem (Cilalı Taş Devri) başlamaktadır. Bunda, ge-

lişen bir kuraklık döneminin önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır. Artan tecrübe ve önemli bir değişiklik geçiren iklim nedeniyle, bitki yetiştirmeye ve hayvan evcilleştirmeye dayalı en büyük insanlık devrimi gerçekleştirilmektedir. Bu devrimin arkeolojik kalıntıları en eski tarihi M.Ö 11000 yıllarına kadar götürmektedir. Dicle-Fırat havzasının dağla birleştiği bütün sahalarında bu devrimin kalıntılarına rastlanmaktadır.

En eski yerleşim sisteminin Urfa yörelerinde geliştiği gözlemlenmektedir. Nevali Çoli ve Göbekli Tepe'de olduğu belirlenen ilk yerleşim yerleri, M.Ö 11000 yıllarına uzanmaktadır. İlk tapınaklı yerleşimlerin de buralarda gerçekleştiği kanıtlanmaktadır.

Ağırlıklı olarak bugünkü Urfa, Diyarbakır, Mardin ve komşu yöreleri bu çağın merkezleridir. Halen sıradan yolculuklarda bile görülen topraklık tepeler, bu dönemden kalma eşsiz tarih hazineleridir ve yüzlercesi halen kazılmayı beklemektedir. Dikkatli bir arkeoloji çalışması, bu tepelerde insanlığın ilk büyük devrimini ayrıntılarıyla yakalayabilir. Bu durum bölgenin olağanüstülüğünden değil, en uygun coğrafi koşullarından ileri gelmektedir.

Tarıma en uygun bitkilerle, ağaçlar ve evcilleştirilecek hayvanlar, hem dağlık hem de ovalık alanda bolca bulunmaktadır. Doğal mağaralar, güvenlik açısından da en uygun ilk yerleşim yerlerini teşkil etmektedir. Her köşede büyük ırmak ve kollarından başka, pınar gözeleri bulunmaktadır. Yağmurlarla birlikte bu sulama olanakları bitki, hayvan ve yerleşim olanaklarıyla birleşince, ideal bir durum ortaya çıkmaktadır. Bölgenin insanlığa beşiklik etmesi bu özellikleri nedeniyledir. Tarımın geliştirilmesi, yerleşik köy yaşamını beraberinde getirmekte; bir nevi kent devriminden önce köy devrimi gerçekleştirilmiş olmaktadır. Bu devrim, insanın zihniyet ve ruh dünyasında büyük değişimlere yol açmaktadır.

Bol gıda, artan nüfus ve gelişen yerleşim alanları, bu bölge tarihinin en çarpıcı yanıdır. O kadar kök salmıştır ki, halen neolitik tarım kültürü, zihniyet ve temel insan davranışlarında etkisini sürdürmektedir. Uzun bir süre anaerkil toplum kültürü yaşanmıştır. Tarım ve evcilleştirme, esas olarak kadın etrafında gelişmektedir. Yine yerleşik yaşam en çok kadın için gereklidir. Çocuk yetiştirme, tarla ve ağıl kültürü, daha çok yerleşikliği gerektirmektedir. Bu koşullar kadının rolünü çok büyütmekte, tanrıça kültürü oluşmaktadır. İlk tanrısal simgeler erkek değil, kadın biçimlidir. Dil yapısına dişilik yapısı

egemendir. Yıldızlarla simgeleştirilen ilk kadın tanrıçalara 'sterk' (yıldız) denilmesi bu dönemden kalmadır. 'Star' sözcüğü, 'Istark'tan türemedir. İlk tapınaklar da köy yerlerinde kurulmaktadır. Kalıntılarda bunlar tespit edilmektedir.

Urfa yöresi, bu devrimin en büyük merkezi konumundadır. M.Ö 10000 yıllarından beri, tarım ve hayvancılık için ideal konumu, onu bu uzun tarih çağları için beşiklik etme konumunda bırakmaktadır. Yüzlerce toprak tümseği ve su kenarlarındaki mağaralar, yerleşikliğin gücünü ve yaygınlığını göstermektedir. Dünyanın başka hiçbir yerinde böylesi bir yerleşim düzeni bulunmamaktadır. Denilebilir ki, Urfa ve civar yöreler, neolitik çağın on bin yıl süren merkezleridir. Nasıl Avrupa kapitalist çağın merkeziyse, -ki o da ancak beş yüz yıl sürmektedir- insanlığın en uzun yerleşik çağının bu yörede yaşanması da, daha sonraki tarihi içinde silinmez izler bırakmaktadır. Sümer ve Mısır tarihi, buradaki tarihin doğal bir uzantısıdır. İnsanlık burada yerleşikliği, doğada tarım ve hayvancılığı teknik ve bilimiyle, ideolojik ve yönetim gücüyle iyice tecrübe ettikten sonra, daha aşağıya, verimli alüvyon topraklı nehir kıyılarına inecektir. Mısır ve Sümer bölgesine inen kültürün buradan kaynaklandığı, arkeolojik kalıntılar açığa çıktıkça daha iyi kanıtlanmaktadır. Tarım devrimi herhalde Arabistan ve Afrika çölünde gelişecek değildir. Ayrıca alüvyonlu nehir yataklarında ilk yerleşimleri başlatacak bitki ve hayvan kültürü yoktur. Bu gerçeklik, tarihi başlatan çağın neden Dicle-Fırat'ın yukarı havzası, özellikle Urfa yöresi ve çevresi olduğunu açıkça göstermektedir.

Tekrar vurgulamak gerekirse: Bu çağ, tarım, evcilleştirme, ağaçlandırma, köy kurma, tapınak yapma ve göğe ilk tanrısal simgeyi yerleştirmenin çağıdır. Kadın etrafında anaerkil toplumun, tanrıça kültürünün güçlü doğuşuna tanık olunan çağdır. Bu çağın tüm insanlık üzerindeki etkisi halen sürmektedir. Tarım, hayvancılık ve analık kültürü nerede, ne kadar etkiliyse, bu çağın gerçekleştiği orijinal yerin damgasını taşımakta; tarihin bu ilk devriminin dalga dalga her tarafa yayılan izi üzerinde gerçekleşmektedir.

Urfa'nın bölge olarak bu çağa merkezlik etmesi, bazı kavramları olanca ağırlığıyla açmamızı gerektirmektedir. Tarih, kutsallık ve lanet kavramlarını doğru çözümleyebilirsek, Ortadoğu Rönesansı'nın temeli olması gereken zihniyet aydınlığına da ulaşmış oluruz. Belirttiğimiz gibi tarih Sümer'de, Mısır'da başlar; ama Mısır ve Sümer de

bu coğrafyada tarım devriminden sonra başlar. Kaldı ki, bu uygarlık merkezleri oluştuktan sonra, ilk uygarlık işaretleri olarak, yollar ve kervanlar bu bölgeyle bu kent merkezleri arasında işler. Uygarlığa yol açan bütün teknikler ve fikirler bu yollar üzerinden Sümer ve Mısır'a, daha sonra adım adım Kuzey'e, Doğu'ya ve Batı'ya yayılır. Tarihin bütün kanıtları, M.Ö 10000'leri yaklaşık olarak temel aldığımızda, bin-iki bin yıllık aralarla bu bölgeden dört yöne doğru bir yayılma ve yerelleşmenin gerçekleştiğini göstermektedir. M.Ö 6000 yıllarında başlayan en olgun ve kurumlaşmış tarım çağı olan ve adına ***Tel Khalaf Kültürü*** denen bu aşamadan yaklaşık iki bin yıl sonra, Sümer ve Mısır uygarlığının ilk ipuçları boy vermeye başlar. M.Ö 4000-3000 yılları, Sümer'in ve daha sonra Mısır'ın doğduğu dönemdir. Tüm uygarlık değerleri ve kültürleri, Yukarı Mezopotamya'dan, Toros-Zagros sisteminin iç kavisinden buralara taşınmaktadır.

Sümerlerde M.Ö 3000'lerde yükselen kent devrimi ve uygarlığı, yaklaşık bin yıl aradan sonra, ilk kolonilerini, urlarını (Ur=Tepelik yerde kurulan yerleşim yeri, şehirler) Yukarı Mezopotamya'ya, ***'Yüksek Memleket'***e doğru yaymaktadır. Urfa, Harran, Kargamış ve Samsat, tarihte bilinen ilk önemli koloni merkezleridir. Urfa'nın kendisi tepeliktir ve bir su kenarında kurulmaktadır. Halil Rahman gölü bu kaynaktan oluşmaktadır. Su ve rahmet aynı anlama gelmektedir. Aralarında özdeşlik var. Böylelikle köy çağından kent çağına geçilmiş olmaktadır. Dolayısıyla Urfa ve yöresinin yazılı tarih dönemi, yaklaşık olarak M.Ö 2000'lerden başlamakta ve günümüze kadar gelmektedir. Tarih bundan sonra daha rahat kronolojileştirilebilir; yani zaman dilimine dayalı olarak tespit edilebilir. Dönem dönem neyi ifade ettiği daha rahat açıklanabilir.

Tarih, başlangıcında gizlidir. Başlangıcını çözemeyenlerin tarih bilgisi, tüm felaketlerin nedeni olan cehaletin de temelidir. İnsanlık için beşik durumu öyle kolay göz ardı edilecek bir husus değildir. Hangi insan ben beşikte büyütülmedim diyebilir ki? Eğer yok deniliyorsa, o zaman beşikliği anlaşılmadan ve hakkı verilmeden, insanlığın da değeri ve gerçeği anlaşılamaz. Bir ana binlerce yıl seni beşikte besleyip büyütecek, sonra da sen "Bu benim geçmişim değil" diyeceksin; "Ben kentlerde oluşan sınıflı toplumun bir değeriyim. Beni yalnız bu ilgilendirir" diyeceksin! O zaman bu, insanlık tarihi değil, sınıf tarihi olur. Beşiklik dönemi, sadece bir ağlama ve mama isteme dönemi değildir. İlk dil ve düşüncenin, ilk yürüyüşün, doğa-

nın ve toplumun tanınmaya başlandığı dönemdir. Tüm saflığıyla, ezmeden, sömürmeden, hırsızlık yapmadan ve sadece emeğe dayanarak yaşamın tanındığı ve böylesine oluştuğu bir dönemdir. Coğrafyamızda tarihin böyle başladığı, özünün bu olduğu kesindir.

Dolayısıyla insanlığın temel değerlerle yüklenmesini kendi beşikliğimizden başlatmak doğrudur. İnsanlığın temellerinin bizde olduğuna kuşku duyulmaması gerektiğine de kesin inançlı olmamız yerindedir. Sınıflar tarihi daha sonra yazılmıştır; şahıslar, hanedanlar, tanrısal kimlikler adına tarihler yazılmıştır. Bu tarihler, doğrular yerine, yalanın giderek çok yer kapladığı tarihlerdir. Buna inanmamak, gerçek tarihe saygımızdan ötürü doğrudur. Urfa ve tarih karşılaştırılınca, bu gerçeklik ve çelişki çarpıcı ve uyarıcıdır. Urfa çevrelerinde halen bu iki tarz tarih yapılmaktadır: Gerçek insanların emekleriyle yarattıkları tarih ile, gelip bin bir baskı, hile ve yalanla yaratılan bu değerlerin üzerine konanların yazdığı sahte tarih. Bu yöre, en çok bu tarih çelişkisinden dolayı beynini açamamaktadır. Çünkü sınıflı toplumla beyni küllendirilmiş ve kireçleştirilmiştir. Bunu çözmeden, anlamak fiilini işletemeyiz.

Urfa deyince, çözmemiz gereken diğer bir temel kavram 'kutsallık'tır. Nedir kutsallık? Burayla ilgisi nasıl doğmuştur? Kaynağımız yine Sümerlerdir. Bu kelime, Sümerce 'Kauta'dan gelmekte ve 'gıda' anlamını taşımaktadır. Gıda, tarımdan ve hayvancılıktan elde edilen, yararlı olan her şeydir. Gıda, insanlığın başlangıcında hep büyüleyici karşılanmıştır. Çünkü insanlık onunla yaşamını devam ettirmektedir. Yaşamdan daha değerli bir nesne olmadığına göre, onu mümkün kılan gıdadan da daha değerli bir nesne olamaz. Tüm insanlık için en büyük değerlilik arz eden her şey yüceltilmekte, tabulaştırılmakta, ilahlaştırılmakta, yani kutsallaştırılmaktadır. Kutsallık, insanlığı sürdüren en önemli şeylere, nesnelere yakıştırılan kimliktir. İnsanlığın sürdürülmesinde gıda en değerli şey, nesne olduğuna göre, kutsallığın ta kendisi olması son derece anlaşılır bir husustur. Burada da Sümer dehası olup biteni iyi tespit etmiş ve adlandırmıştır.

Urfa'da ve yöresinde, kutsallık, yaygın bir duygudur. Her taraf kutsallıklarla doludur. Bu husus şu anlama gelmektedir: Yörenin her tarafında gıdalar fışkırmaktadır. Burada bir nevi gıda tarihi gizlidir. Gizli olan, ama öneminden ötürü toplumun hafızasında sürekli silinmez iz bırakan ve unutulmayan bir tehdittir bu. Gıdalar tarihi, 'Kutsal Urfa' kavramının özüdür. Bu gıdalarla yalnız yöre insanları de-

ğil, tüm insanlık beslendi. Halen besleniyor. Buğday, arpa, darı, mercimek, üzüm, incir ve daha sıralanıp giden gıda listemizden şimdi bile kim vazgeçebilir? Sümerlerin kutsallıkla eş tuttukları, tanrısallaştırdıkları, bayramını yaptıkları bu gıdalardır. Bunlar kendilerinin gizli tarihleridir.

Gıdanın temelinde ne var? Emek var, ana emeği var. Yaratıcısı, buluşçusu, yetiştiricisi odur. Kim bilir, ilk başaklarını derlediğinde nasıl sevinmiştir! Nasıl sevinmesin ki? İnsanlık yalnız onunla neslini sürdürmektedir. Bundan daha değerli iş, eylem olur mu? Savaşların, işkencelerin burada işi olur mu? O sadece üretme ile uğraşıyor, onu tanıyor; insanlığı onunla sürdürüyor. İnsanlığı da böyle anlıyor. Ananın insanlığı, kadının insanlığı bu anlama geliyor. Bu, kutsal insanlık anlamına da gelen bir insanlık anlayışıdır. Sümerler doğru değerlendiriyorlar. Gıdanın elde edilmesinde kullanılan en önemli araçlar da kutsal sayılıyor. Çapa, saban, balta, öküz, boğa ve uzanıp giden listeye kutsallık atfediliyor. Hepsinin birer tanrısı bile var. Tüm gıdalar ve gıdaları elde etmeye yarayan toprağın, havanın, yağmurun, güneşin, rüzgarın, ağların, hayvanların kendileri ya tanrılaştırılıyor, ya da bir tanrıyla temsil ediliyor.

Kutsallık kavramımız habire genişliyor. Haklıdır da. Çünkü insanlık, bu gıdaları yetiştirmenin yol ve yöntemleriyle büyütülüyor, geliştiriliyor ve sürdürülüyor. Dünün hayvana benzeyen avcısı ve toplayıcısından, üreten insanına geçiş yapmak kolay değil. Bu, olağanüstü ve büyüleyici bir devrimdir. Bu gerçeklik kutsanıyor, tanrılaştırılıyor. Demek ki, tanrılaştırılmanın temelinde kutsallıkla aynı anlama gelen gıda var. Gıda tanrıları, yararlarından ötürü, insanın kimlik verdiği tanrılardır. Dostları gibi, en yakınları olan kimliklerdir. Henüz insanı ezmeyen, hep onlara gıda olup kendilerini sunan tanrıçalar döneminin, doğuran ve besleyen tanrıları dönemidir. Kutsallık, bu tanrılara mahsus oluyor. Yani en temel gıdalar gerçeğine kutsallık bahşediliyor. Bu tanrıların yalanı ve baskısı yoktur. Bu tanrıların anası da ana tanrıçadır. Tanrıların gerçeği ve tarihi böyledir. Çok açık; temelinde insan emeği olan, en vazgeçilmez ihtiyaçları gideren kutsal gıdalara kimlik olan, öyle anlam kazanan kutsal tanrılardır. Urfa'nın etrafı bu kutsallıklarla dolu olduğu için, tanrısallıklarla dolu sayılmış oluyor. Kutsal Urfa'nın kendisi böyle oluyor.

Daha sonra Sümerler bu tanrıları aldılar. Rahip tapınağında sınıflı toplumun tanrıları haline getirdiler. Göklere taşıdılar, anlaşılmaz

kıldılar. Vuran, cezalandıran, tufan yağdıran tanrılar haline getirdiler. Bunlar, yükselen sınıfın kendisidir, bu sınıfın kendini tanrılaştırmasıdır. Bu, tarihin ve insanlık bilincinin ilk defa en büyük tecavüze, işgale uğramasıdır. Yalanın, baskının ve kötü kaderin ağlarını örmesinin başlangıcıdır. Yalanın ve zulmün tanrılaştırılmasının başlangıcıdır. Halbuki ana tanrıçanın tanrıları yanı başındaydılar. Üretken ve dost idiler. Baskı ve yalanı hiç bilmiyorlardı. Rahip tapınaklarında, hem de yazılı olarak yalancı ve cezalandırıcı tanrılar işte böyle yaratılıp göğe salındılar. Ondan sonra da yüceleştirildikçe yüceleştirildiler. Abartıldılar, doksan dokuz sıfatla yüklendiler. Büyüyen, cezalandıran, sömüren, çalışmadan gasp eden efendiler sınıfı ve onun mensupları böyle tanrılaştırıldılar. Sümer rahipleri bu işi çok açık yaptılar; yani yaptıkları işin bu olduğunu anlamamız için, kafa karıştıran felsefe ve bilime başvurmadan, mitolojik olarak söylenti biçiminde yaptılar. Daha sonra egemen sınıf kurumlaştıkça, dünya benim dedikçe, tanrıları da 'ezelden geldik, ebede gidiyoruz' katına, unvanına kavuşacaklar. Çünkü efendiler, kesin ve en büyük gerçektir! Tıpkı tanrılarının kesin ve en büyük gerçek olmaları gibi; kendilerini böyle kılıp kölelerine dayatmaları gibi.

Urfalı diye bilinen Hz. İbrahim'in bu büyük ve zorbacı yalana karşı tavrı, anlamlı ve gerçek kutsallık içeriklidir. İbrahim, *"Bu putlar tanrı olamazlar, en büyüğü en temelleridir"* der. Nemrut *"yok"* deyince, O da şunu söyler: *"O zaman ben putları kırmadım, büyük put kırdı."* Nemrut'u tuzağa düşürmüş olur. Bu savaş ideolojiktir. Halkın tanrı düzeni ile, köleci sınıfın, Nemrutların tanrı düzeni arasında çatışma vardır. İbrahim'in tek tanrısı, halkın varlığını ve birliğini, daha doğrusu kabilelerin bir ve varolmalarını ifade eder.

Putlaştırılmaktan kurtulması, açık yalanın gücüne karşı bir tavırdır. Soyut ve genelleşmiş bir tanrı kavramı, o dönem için çok düşündürücü, birleştirici ve ilerleticidir. Kutsallık daha dolaylı bir hal alıyor. Allah'a mahsus olarak, kutsallığın alanı daraltılıyor. Ama yine de temelinde halkın birliği ve gücü var. Urfa'nın bu ikinci aşamadaki kutsallıklarına, sınıf tanrılaştırmalarına karşı çıkan hamlesine ***'İbrahimi kutsallık'*** , peygambersel kutsallık deniliyor. Dönemine göre direnmeci ve ilerici bir kutsallaştırmadır.

Bu, tanrılar savaşında gerçeğe daha yakın bir duruş oluyor. Peygamberler diyarı olarak Urfa'nın bugüne kadar böyle anılmasının temelinde, yine gıdanın ve emeğin kutsallığıyla, bizzat kutsal kelime-

siyle adlandırılınası yatıyor. Kutsal Urfa, 'Peygamberler diyarı Urfa' demek, tarımın gıda düzenine bağlanan Urfa demek oluyor. 'Peygamberler diyarı Urfa' adlandırması, bu kutsallığa kendi yalancı sınıf tanrılarıyla saldıran Nemrut'un tanrı düzenine karşı başkaldıran, halkın tanrısal düzenini temsil eden insanlara, peygamberlere merkezlik etmesinden ötürüdür.

Tarih ve kutsallık, Urfa yöresinde böyle iken, diğer önemli kavram olan 'lanet' ne demektir? Bir kilit kavram da lanetin kendisidir. Urfa'yı çözümlemek, laneti çözümlemekle yakından bağlantılıdır.

Doğru tarihi ve kutsallığı bozan her şeye lanet denilmektedir. Lanet, yalancı ve zorbanın saldırısıdır. Emeğe, emeğin sahiplerine hırsızlar ve zorbaların saldırılarıyla lanetlilik dönemi başlamış oluyor. Emeğin tüm ürünlerine, köylere, kentlere, tarlalara, mabetlere saldıranların eylemlerine lanetlilik yakıştırılıyor. Bu durum sınıflı toplumа geçişle yakından bağlantılıdır. İnsanlığın o döneme kadar tanık olmadığı işgallere, cezalandırmalara, talana, yakıp yıkmaya, yalanın ve zorbalığın tüm eylemlerine bu sıfatla karşılık veriliyor. Lanetin, kutsallığın tersini ifade ettiği açıktır. Urfa yöresinde sınıflı toplumun yükselişi ile birlikte, lanetlilikte de patlama meydana gelir. Çünkü emeğin ürünleri giderek çoğalmakta ve zenginlik artmaktadır. O halde sınıflaşma ve saldırılar iç içe gerçekleşecektir. Bu yöre bir daha başını saldırgandan, işgalciden ve talancıdan kurtaramayacaktır. Lanet başına ağını örecektir. Kutsal törenin, bayramın yerini trajedi almaktadır. Kutsallığın bayramları bozulmakta, lanetliliğin yol açtığı trajediler, ağıtlar, ezgiler dönemi başlamaktadır.

Urfa yöresinde önceleri dini müzik, kutsallığın sedaları geçerliydi. Hatta dünyada ilk dini müziğin merkezi denilse, yerindedir. Uzun süre de böyle devam etmiştir. Ama lanetlilik çağı başladığında, bu müzik de yerini destana, ağıda, ezgiye bıraktı. Urfa türküleri denen süreç başladı. Türkünün altında, kutsallığın müziği yatmaktadır. Bunun da altında, insanlığa ilk defa neslini güven içinde ve bol gıda ile sürdürme imkanı veren tarım ve hayvancılık devrimi yatmaktadır. Köklü Urfa kültüründe müziğin böyle bir temeli vardır. İnsanlık güvenli gıda elde etme gücünü kazanınca neşeleniyor, ses oluyor, türkü doğuyor. Önce kutsallıklarına, tanrılarına müzik yapıyor. Sonra lanetliye ezgi ile karşılık veriyor. Acılı türküler de müzik tarihine eklenmiş oluyor.

Bu temel kavramlara bağlı, daha birçok kültürel kavram üretmek mümkündür. Rahmet, ziyaret, sabır, küfür, dua, kahraman, ibadet,

bayram, akrabalık, şeytanlık, tapınak vb. gibi. Tarım ve hayvancılık devriminin kültürü derindir; tüm kıtalarda, tüm dönemlerde insanlığı etkilemiştir.

Sümerlerin, bu çağı yaratan halka, sabancılar anlamında ***"Aryenler"***, 'Yüksek Memleketliler' anlamında ***"Urartu"*** ; öküz, inek ve davarlarıyla birlikte hareket edenler anlamında ***"Guti"*** dediklerini biliyoruz. Tüm bu kavramlaştırmalar, Sümer kökenli ve Yukarı Mezopotamyalıları ifade etmektedir. Tarihte bu kültüre Hint-Avrupa, daha dar anlamda ise ***Aryen kültürü*** denmektedir. Bu kültür M.Ö 4000 yıllarına kadar Büyük Okyanus kıyısından, Çin'den Atlas Okyanusu'na, Avrupa'nın son sınırına kadar yayılma gücüne ulaşmıştır.

Aryen kültürün bu tür yayılmasının tek merkezden kaynaklı olduğu, yapılan arkeolojik kazılarla her geçen gün daha da doğrulanan bir ortak görüş konumundadır. Kentleşme ve sınıflaşma tarihinin, Sümerlere dayalı olarak, tersine bir biçimde M.Ö 2000'lerde etkili olmaya başladığı gözlenmektedir. Ondan sonra yazılı tarih süreci başlamaktadır. Ama gerçek olan ve en derin tarih, merkezlik ettiği ve on bin yıldan fazla süren tarım çağıyla, daha öncelerinin yüz binlerce yıl süren en gelişkin toplayıcılık çağıdır. Yazılı tarih yeni ve ağırlıklı olarak sınıf içeriklidir. Bu, gerçekleri önemli oranda çarpıtan, egemenlerin siyasal ve ideolojik yükselişini kutsallaştıran bir tarihtir; gerçek kutsallığı ve tarihi bozan bir nevi lanetlilik tarihidir.

M.Ö 2000'lerin başlarında, Babil'in kuzeyinde Amorit kökenli Asurlular, Yukarı Mezopotamya ve Anadolu ticaretinin etkin kavmi olarak yükselir. Şehirlerin hakim olduğu Aşağı Mezopotamya ile tarım ve madenciliğin geliştiği Yukarı Mezopotamya ve Anadolu arasında, Asurlular ticaret yoluyla büyük güç kazanırlar. Asurlular, M.Ö 1300'den M.Ö 600'lerin sonlarına kadar ticaret ve siyasetin hakim gücüdür.

Urfa, bu ticaret ve tarımın merkezinde olmakla giderek önem kazanır. Tarımcı ve madenci Aryen, kültürel kökenli Hurriler ve devamları olan Mitaniler döneminde, Urfa zaman zaman başkent rolünü oynar. Asurlularla Hurriler arasında el değiştirir; Mitanilerin en önemli merkezlerinden olur. Urartular döneminde de bu önemini sürdürür. Bu dönemlerde Hurriler, Asuriler ve Hititler arasında sık sık çatışmalara ve el değiştirmelere uğrar. Medlerden sonra Perslerin egemenliğine geçer. İskender döneminde Helenlerle tanışır. M.Ö 100'lerden itibaren Roma egemenliğine girer. Yine bu dönemde Ar-

yen ve Asur kökenli Abgar Devleti'nin merkezi olur. Roma'nın yerine geçen Bizans ile birlikte, Sasanilerle yeni çatışma döneminde el değiştirmeler devam eder. Hıristiyanlığın Asurlular, Ermeniler ve Kürtler arasında geliştiği yerlerin başında gelir.

Urfa'nın daha önceleri, M.Ö 1800'lerde, peygamber önderlikli hareketlerin merkezi olduğunu vurgulamıştık. Özellikle Asur kökenli Nemrut adlı krallara karşı yerli kabilelerin direnişini temsil eden peygamber geleneği, Hz. İbrahim ile tarihi bir dönem başlatır. Bu gelenek, özünde köleci sisteme karşı özgürlüğünü korumak isteyen halkın ve kabilelerin direniş geleneğidir; bu geleneği temsil eder. Kabile totemciliğinden tek tanrıya doğru ideolojik dönüşüm, Sümer mitolojisinden de etkilenerek, tek tanrılı dinlerin gelişimi biçiminde evrim gösterir. Peygamberler esas olarak bu tarihi evrim sürecinin yaratıcısı ve temsilcisidir. Kısmi bir özgürlük yönü vardır. Çıkışları, sınıflaşmaya tepkidir. Devlet organizasyonuyla dağınık kabile yönetimleri arasındaki ara dönemin ideolojik şekillenmesinde baş etkide bulunurlar. Yeni güçlerin ortaya çıkmasında bu geleneğin etkisi büyüktür. M.Ö 1000 dolaylarında kurulan ilk İbrani krallığı bu etkinin sonucudur. Tevrat ile ilk kutsal kitap haline gelen bu gelenek, daha sonra Eski Ahit olarak çok gelişir. Esas olarak Sümer ve Mısır'a karşı kabilelerin başı bozuk hareketlerini disipline etmeye çalışmaktadır. Hem Mısır hem de Sümer mitolojisinin derin etkisindedir. Bir nevi bu kültürleri kabile yapısına göre dönüşüme uğratmaktadır. Musa ile İsrail, kavim dinine doğru evrime devam eder. Hz. İsa ile sınıfsal bölünmeye uğrayan Yahudilik, Tevrat ve İncil veya Eski ve Yeni Ahit diye ikiye ayrılır. Eski Ahit, Yahudi kavminin dini kitabı iken; Yeni Ahit olan İncil, tüm ezilen insanlığın kitabı olarak düzenlenir ve iddia kazanır. Urfa bu dönemde Hıristiyanlığın merkezi haline gelir.

Urfa yöresinde başlayan bu ideolojik hareketin sanıldığından daha da derinlikli olduğu anlaşılmaktadır. Bunda konumu önemli rol oynamaktadır. Asur, Hitit ve Mısır'dan eşit uzaklıkta olan yöre bir denge konumunda bulunmakta, nispi bir özgür ortamı yaşamaktadır. İmparatorluk merkezlerinin temsilcileri yerli halk karşısında fazla güçlü değildir. Urfa bu anlamda M.Ö 2000'den sonra önemli bir ideolojik merkez rolü oynar. Halk yapısı da buna güçlü bir temel sunar. Hem Aryen hem de Amorit kökenli kabileler karışık yaşamaktadır. Bugün bile bu demografik yapı sürmektedir. Güneyinde Araplar, ku-

zeyinde Kürtler olarak beş bin yıldan beri bir nüfus hareketinin sürdüğü tespit edilmektedir. Daha sonra bu demografik yapıya Ermeniler ve Türkler katılacaklardır.

Hem coğrafi, hem demografik, hem de ekonomik ve ticari açıdan çok ciddi bir merkez olmaktadır. Üç büyük köleci merkeze karşı, yani Anadolu, Mısır ve Sümer köleci merkezlerine karşı tam ortalarında ve güçlü ekonomik, ticari ve demografik yapısıyla, yeni ideoloji ve siyasi hareketin zemini durumundadır. Bu özgünlüğünü de 'Peygamberler Diyarı Kutsal Urfa' adı altında sergiliyor. Tüm yöre halklarının köleciliğe tepkileri, bu ideolojik çıkışta güçlü bir yankıya yol açıyor. Hızla kitleselleşerek bir siyasal hareket haline geliyor. İkinci dereceden devletlerin doğuşunda önemli rol oynuyor. Kendisi zaman zaman devletlerin merkezi oluyor. Bu konumunu 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar sürdürüyor.

Hıristiyanlıktan sonra, M.S 640'larda İslamiyet ile tanışıyor. İslamiyet, feodal dönemde büyüyen ve ticaretle birlikte güç kazanan tüccar ve zanaatkarlığın şehir kültürüne çok daha katkıda bulunuyor. Yörede kuzey-güney, doğu-batı ticaret yolları çok etkindir. Tarım ve hayvancılığın da bin yıllardan beri etkinliği, güçlü bir merkez konumunu sürdürmesini mümkün kılıyor. İslamiyet ile bu merkez rolü artarak devam ediyor. M.S 1000 yıllarına kadar Arapların egemenliğinde kalırken, 990-1080 yılları arasında Mervani Kürtlerinin, daha sonra Türk kökenli Artukoğullarının, 1200'lerde Kürt Eyyubi hanedanının, 1500'lerden sonra da Osmanlıların egemenliğine giriyor. Halk olarak Kürtler ön planda iken, eski Asur kalıntısı Süryaniler ile Ermeniler, Araplar ve Türkler de yerleşik halk haline geliyorlar. Tüm dini kültürlerin ve etnik yapıların bir merkezi halinde, bir kozmopolit yapı sergiliyor. Bir kültürün tek başına hakim olmamasının, kültürel çoğulculuğun bu durumunun, tarihin en eski dönemine dayandığı gözlenmektedir. Genelde kutsallık her döneminde geçerlidir. Açıklandığı gibi, tarım devrimi ve peygamberlik ideolojisinin merkezi konumundan ileri gelmektedir.

Bu kısa anlatım bile, Urfa ve civarının karmaşık bir tarih yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Etnik ve dini kültürün iç içe geçtiği, özünde ekonomi ve ticarete dayalı bir kültür egemendir. Geniş kırsal alanında tarımcı ve göçebe, kısmen ticaretle uğraşan kabile ve aşiret düzeni egemen iken, şehir merkezinde dini kültür ve ticaretle uğraşan çok etnik yapılı bir nüfus egemendir. Sümer şehir özelliklerine

benzeyen bu durum günümüze kadar etkili olmaktadır. Köleci dönemin egemenleri olarak Nemrutları, feodal dönemin egemenleri olarak mir, bey ve efendileri çok tanımış bir bölgedir. Nemrut'tan kalma mancınıkla ateşe atma olayı, bu şiddetli ideolojik ve ekonomik kökenli savaşımın bir simgesi olarak anlaşılmalıdır. Kendi kutsallıkları ve lanetleriyle 20. yüzyıla böyle gelen Urfa için yeni anlatım kavramları gerekmemektedir. Fakat en çarpıcı dönüşüm, kutsallıkla lanet arasında gelişmiş görünmektedir.

Halen kutsallıkta çok direnen Urfa kültüründe, aslında en büyük ihaneti kutsallığın yediği anlaşılmaktadır. Köleci ve feodal zorbalıkla yalan düzeni, kutsallığın içini boşaltmıştır. Bu yüce ve çok büyük anlam yüklü kavram, egemen ve sömürücü karakterleri sürekli gelişme gösteren lanetlilerin işgaline uğramıştır. Tersyüz edilmiş bir durum doğmaktadır. Kutsallığın gerçek içeriği lanetliler olarak damgalanırken, gerçek lanetliler de kutsallık sıfatına bürünmektedir. Emeğin sahipleri lanetli konuma düşürülürken, Nemrutların ardılları kutsallık postuna sımsıkı yapışmaktadırlar. Kentin içi ve taşralı işbirlikçileri, binlerce yıldır gerçek kutsallık değerlerine ve sahiplerine karşı hain bir ittifakı kurmuş bulunmaktadır. Bu ittifakı iyi çözümlemek gerekir. Bu ittifak çözümlenmedikçe, Urfa ve yöresinin görkemli geçmiş insanlığıyla, tüm kutsallıklarıyla, peygamberleriyle ve onların sayısız izleyicileriyle buluşması mümkün olmayacaktır.

Kutsallık düşmanları, kutsallık postu altında emeğe ve halklara karşı nasıl bir ihanet içindedirler? Sümerlerden beri bu oyun nasıl sürüp gelmektedir? Bunun ipuçlarını vermeye çalıştık. Bunlar gittikçe marjinal duruma düşmüş hain kesimdir. İhaneti hem etnik kökenli halk gruplarına, yani emekçilere, hem de kutsallıkla yüklü kültüre karşı işlemektedirler. Tüm güçleri; köleci merkezlerle kurdukları işbirliğidir, baskı ve işkence yöntemleridir, mancınıkla ateşe atma tehdididir. Bu gücü, ideolojik özü boşaltıp, biçimini kafalara geçirmelerinden almaktadırlar. Bunların kesinlikle ne ana tanrıça diniyle, ne İbrahim'in diniyle hiçbir ilişkisi yoktur. Dini hiç tanımazlar. Bunlar dini bir korkutma aracı haline getirmişlerdir. Sümer rahiplerinden daha tehlikeli sahte tanrılar peşindedirler. En çok din, tanrı adını ağızlarına alırlar, ama bununla tarihsel ihanetlerini gizlemek isterler.

Urfa ve din ilişkileri başlı başına bir inceleme konusu olmalıdır. Rahatlıkla şunu belirtmeliyim: Kutsal gerçekler o kadar ihanete uğramıştır ki, bu dindar kenti öncelikle bu sahte dindarlardan arındır-

mak gerekir. Dine bu kadar ihanete yeter denmeli, Sümer rahipler düzenine son verilebilmelidir. Bilinçli olup olmamaları hiç önemli değildir. Bu katmerleşmiş bir durumdur, en güçlü bir halkadır. Merkez ve taşralı işbirlikçileri, ağa, mir, reis ve şeyh kalıntıları, bu insanlık beşiğinde artık birer zehirli akrep gibi zehir üretmektedirler. Zehirledikleri yeter olmalıdır. Bunlar yörenin o güzelim halkına ve kültürüne hiçbir şey vermedikleri gibi, sürekli inkar içindedirler. Bin yıllardır sürekli yedikleri halde, hiçbir şey veremez durumdadırlar. Urfa'nın çok lezzetli gıdalarını köleci merkezlere hep hediye ederler. Şimdi uçaklarla bütün dünyaya da paketliyorlar. Ama Urfa ve yöresi iliklerine kadar yoksul, aç ve işsizdir. Dünyanın en eski ve en verimli topraklarında bu durum yaşanmaktadır. Dillerin, kültürlerin en geliştiği yerde, halkın dili ve kültürü tanınmaz ve ifade edilmez haldedir. Ama hainleri bülbül gibi konuşur ve yozluğun kültürel şampiyonluğunu yaparlar. Tanrıların, tanrıçaların seslerini, müziğini, trajedi ve ezgilerini ucuz piyasalık meta araçları haline getirirler.

İhanet şiştikçe şişmiş, zenginleştikçe zenginleşmiştir. Halk, yoksul ve dilsiz düştükçe düşmüştür. Urfa yöresinde bu çelişki en had safhada ve katmerli bir özelliğe sahiptir. Halkın kendi öz varlığına yabancılığı en karanlık bir aşamadadır. Tarihin başlangıcındaki kutsallık ve lanetin anlamı tersine çevrilmiştir. Tarih gelişimin başlangıcı olarak değil, tersine gidişin sonuna dayanmış; kutsallık lanetin yerine, lanet de kutsallığın rolüne geçmiştir. Bu çelişki 20. yüzyılla birlikte daha da katmerleşerek sürecektir. Adeta boydan boya bir lanetli yüzyıl olarak kendini tüm yaşam gözenekleri üzerine kapatacaktır

Feodal Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ile birlikte, Türkler, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde ulusal kurtuluşla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna yönelmişlerdir. Urfa'nın Kürtleri bu süreci desteklemiştir. Kürtler bir bütün olarak ulusal kurtuluş ve cumhuriyetin kuruluşuna stratejik öğe olarak katılmışlardır. Urfa'nın bundaki payı kahramanlık olarak ödüllendirilmiştir. Fakat isyanların da etkisiyle, cumhuriyetin olumlu yansıması görülmemiş; bundan istifade eden Sümerlerden kalma işbirlikçi blok kendine yer aramış ve bulmuştur. Herhangi cumhuriyetçi bir değerle alakası olmayan kul rejiminin yamakçıları, tarihsel tecrübeleriyle, 20. yüzyılın hiçbir ulusal demokratik değerine bağlılık ve saygı duymadan, yerel hain egemen blok olarak işlerini iyi yürütmüşlerdir. Cumhuriyetin hiçbir aydınlanmasıyla ilişkileri yoktur. Kutsallık maskesine bürünerek, feo-

daliteden bile daha geri, inkarcı ve marjinal bir kişilikle çıkar şebekesini kentte ve taşrada yürütmüşlerdir. Halkın hem etnik, hem sosyal yapısı ileri bir açılıma dönüşememiştir. Eski elbise kendisini daha da sıkmıştır. Gıdalar ülkesinde en yoksul kesim haline gelmiştir. En zengin kültür içinde en derin bir boşluk içine düşürülmüştür. 20. yüzyılın son çeyreğinde, bir kez daha adeta yenilenmiş bir peygamber geleneğine uğramak sanki kader olmuştur.

PKK'nin Urfa çıkışına gelmiş bulunuyoruz. PKK'nin temeli Başkent Ankara'da atılmış gibi görünür. Halbuki çağdaş ulusalcılık ve sosyalizmden bol bol bahsedilir. Benzerleri gibi olmaya çalışılır. Nihayet kan da dökülür. PKK konusunda kapsamlı değerlendirmelerim olmuştur. Son değerlendirmeleri İmralı duruşmalarında yapmaya çalıştım. Tekrarlamamın fazla anlamı yoktur. Ama ilgimi çeken boyutu olan, "Urfa'nın tarihsel ve somut gerçekliğiyle ne tür ilişkisi vardır?" biçiminde bir soruyu kendime sıkça sormaktan geri kalamıyorum. PKK'nin kurucusu olarak, Urfa'nın en uç noktasında, kuzeyinde, Fırat'a yakın Ömerli köyünden birisi olmak nasıl bir etkiye yol açmış olabilir? Geçerli olan köy kültürü mü, Urfa kültürü mü, yoksa daha evrensel değerler midir? İddia edildiği gibi, çağdaş bir hareket olmayı başardı mı?

Geriye dönüp baktığımda, kendi pratiğime esas damgasını vuran gerçekliğin, peygamberliğin yenilenmiş, güncelleşmiş biçimi olduğu daha ağırlık kazanmaktadır. Benim, dolayısıyla PKK'nin 20. yüzyılla fazla ilgisi yoktur. Şeklen, sözcük düzeyinde, laf olsun diye yüzyılla ilişki kurulmuş gibi olmaktadır. Kişi olarak, 20. yüzyılın ruhuna, kişiliğine –tabii eğer böyle bir şey varsa– hiç ulaşmadığımı, anlayıp özümseyemediğimi söylemeliyim. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti'ni, Avrupa'yı, SSCB'yi o dönem için anlamlandıracak bir konumdan hayli uzak bulunulmaktadır. Uygar gibi gözükülmektedir. Elbiseleri biraz giyilmiştir. Ama ruhundan, bilincinden habersiz ve uzak olunduğu açıktır. Daha da ilginci, aşılan feodal dünyayı da anlamış, özümsemiş olmaktan uzağım.

O kültürün de hiçbir özelliği anlam bulmuş değildir. Kurulan yeni dünya ile özde hiçbir ilişki gelişmiyor; aşılan feodal çağdan da hiçbir şey anlamış değilim. Tek başına kalmış bir çocuktum. İşin garip tarafı aile, köy ve okul içinde de durum aynıydı. Öğrenilen ana, baba isimleri; kardeş, kadın, erkek, öğretmen, akraba kavramları daha çok sözcük düzeyinde tekrarlanıyordu. Şu ortaya çıkıyor: Bu dün-

yadan galiba hiçbir şey anlamayacağım. Öğretmek istediklerini anlama yeteneğini pek gösteremeyeceğim. Fakat görünüşte benzerleri gibi olunmaya çalışılıyor. En iyi neyse, ona saygı duyuluyor. Ama yine özden yoksunluk esastır. PKK de benzerleri gibi kurulsun, iş yapsın diye, gereken çabayla kuruluyor, geliştiriliyor. Hatta dünyanın en dikkat çeken örgütü haline geliyor. Hepsi adeta yüzyılın hatırı için yapılıyor. İş ciddiye binince, yaşamın en amansız sınırlarına dayanınca, bu gerçekliğin çatallaşmaya uğrayacağı belli oluyordu.

20. yüzyılın sonlarında herkes adam akıllı kendi PKK'si rolünü oynuyordu. Somutlar olanca ağırlığıyla kendini hissettiriyordu. Tek kaldığımı, daha doğrusu başlangıçtaki ve her zamanki telkini ve yalnızlığımı derinden bir kez daha duyuyordum. Yalnız adamın çağların dışında, ama tüm çağlarla olma gibi bir özelliğini dile getirdim. Bunu anladığımı belirttim. Yücelme sürecine girenlerin bu özelliğe yakınlaştıklarını biliyorum. Bulunduğun çağdan ve zamandan ne kadar koparsan, o kadar bütün zamanların içine uzanırsın. PKK'nin somutunda bunu yaşadım. Bunun müthiş bir okul olduğu kesindir.

Ayrılıkçı ve şiddet yanlısı gibi özelliklerini kabul etmemek kadar, içten bu yönlü arzu ve eğilimlerimin gelişmediğini iyi biliyorum. En çok istenen ve arzu edilen, her şeyin özgürce tartışılması ve kabul edilen sonucun uygulamaya dökülmesiydi. Bu hoşuma gidiyordu. Eylem hedefimde bu hususu hep gözetledim. ***"Bir muhatap arıyorum"*** derken, bunu kastediyordum. Türk gerçekliğinin, kapanmış olduğu durumdan ötürü, diyaloga geçebileceğine hiç ihtimal vermiyordum. Özal dönemi ve sonraki dönemde buna benzer yaklaşımlara bir türlü inanamadım. Anlayıncaya kadar eylem anlayışının bu yönü de önemlidir. Diğer iddialar şekli olmaktan öteye rol oynayamaz.

İmralı sürecini yorumlamak için büyük çaba harcıyorum. Denilebilir ki, anlayışta ete kemiğe bürünerek en derinleştiğim dönemdir. Evrenden bir böceğe kadar her şeyi olduğu gibi anlama yeteneğimin gelişmesini önemli buluyorum. Hatta en büyük savaşın anlayışı derinleştirmek, tüm eşyanın özündeki düzeni bir çırpıda kavrayacak düzeye gelmek olduğunun tamamen farkındayım. Bunu PKK'ye yansıtmak istedim. Sonuna kadar, yalnız Türkiye'nin ülkesel ve siyasal bütünlüğüyle değil, tüm komşu halklar ve ülkelerle birlikte, iğne ucu kadar olanağı varsa, yasaların ruhuna uygun birlikteliğin kazanılacak en büyük savaştan daha değerli olabileceğini ve tercihe şayan olduğunu da belirttim, önerdim. Yeter ki herkes, tüm taraflar hu-

kukun evrensel kavramlarına bağlı olma gücünü göstersinler. Bu sağlandıktan sonra, tüm halklar ve ülkelerle birlik, idealimin kendisidir. Bu tutuma tereddütsüz yöneldim.

Meşru savunmaya her zaman inanırım. Bunun bir doğa yasası olduğuna da ikna olmuşum. Saldırganlık doğada olsa da, esas olan, varlıkların doğal oluşum yasalarıdır. Meşru savunma bu anlama geliyor. Bir kişinin bile bu anlamda dünyaya karşı başarılı meşru savunma yapabileceğinden kuşku duymam. Burada geçerli olan, karşı güçlerin fiziki ağırlığı değil, gelişimin özündeki yasadır. Dolayısıyla PKK'nin şu anki meşru savunma durumu kesin gereklidir. Evrensel hukuk düzenine ve özgür birliğe yol açılıncaya kadar, bunun herkese, tüm komşu halklara ve bölgeye gerekli olduğuna inanıyorum. Bundan sonrası ilgili devletin alacağı tavra bağlı olacaktır. Saldırılar meşru savunmayı zorlarsa, bu, şiddet ortamının gelişmesine yol açacaktır. Meşru savunmaya saldırıyla yönelmek devlete hiçbir şey kazandırmaz, ama meşru savunmadakileri güçlendirir. En doğru tutum, tam demokratikleşmeye kapıyı açık bırakmak ve tüm sorunların demokratik uzlaşma ile çözümünden yana tavır almaktır.

Sürekli bir meşru savunmanın gerginliğe yol açacağı ve beklenmedik durumlar karşısında sakıncalı durumları beraberinde getireceği anlaşılırdır.

PKK'nin geçmiş eylem anlayışı ve uygulamalarına şiddetli eleştirilerimi belirttim. Meşru savunma çizgisine çekmeye çalıştım. Ama istediğim gibi başarılı olamadığımı belirtmeliyim. Şiddet konusunda vardığım sonuç, yaşam hakkına ve varlığının özgür ifadesine yönelmedikçe, hiçbir karşı saldırıda bulunulmaması, bir damla kanın bile akıtılmaması biçimindedir. Bu, bağlı kalınaya çalıştığım özgür yaşam felsefemin bir gereğidir.

İnsanlar eğer bilinçlerini yitirmez ve ders almasını bilirlerse, en önemli dönüşüm süreçlerini, yaşadıkları en zorlu olaylarda gerçekleştirirler. Böylesi bir süreci, en acımasız olaylar içinde yıllarca yaşayarak gerçekleştirdiğime inanıyorum. Vardığım sonuçları kapsamlı olarak bu savunmada dile getirdim. Dünya, Ortadoğu, ülke, toplum ve devlete kadar çözümlemelerimi ortaya koydum. Bunların ışığında bir kez daha Urfa yöre gerçekliğine bakarak, 21. yüzyıl için bir perspektif geliştirmeyi görevim sayıyorum.

Urfa, tarihsel rolünü bir kez daha oynamayla karşı karşıyadır. Yine bir tarih başlangıcı yapabilmeli, kutsallık ve laneti hakkettiği ye-

re oturtmalıdır. Urfa, ülke somutunda feodal geleneklerin en güçlü olduğu yöre konumundadır. Hatta zihniyet yapısında Sümer düzeninin kalıntıları az değildir. Kırsal alanda neolitik zihniyet büyük oranda geçerlidir. Kapitalist değer yargıları özünde işlenmemiştir; teknik olarak işlemektedir. Çevre yöreleriyle adeta ülke içinde ülke gibidir. Etnik ve kültürel yapısında çoğulculuk varlığını sürdürmektedir. Ortadoğu toplum mozaiğinin bir mikro örneği durumundadır. Dünya genelinde Ortadoğu neyi ifade ediyorsa, Ortadoğu geneli için de Urfa o önemi ve yeri ifade etmektedir. Tarihte de benzer rol oynama konumu dediğimiz husus budur. GAPProjesi'nin hayata geçmesi ile bu önemi ve rolü daha da artmıştır.

Şüphesiz Urfa'nın önemli ekonomik, sosyal ve kültürel sorunları vardır. Yapılacak sınırlı yatırımlarla büyük gelişmeler sağlayacağı da doğrudur. Fakat sorunun can alıcı özü, bu konulardan kaynaklanmamaktadır. Esas sorun, ideolojik alanla ilgilidir. Zihniyet yapısında tüm ülkeyi etkileyen en derin tutuculuk özellikleri hakimdir. Bu anlamda sadece feodal tutuculuğu değil, tüm yüzyılların egemen güçlerinden miras alınmış tutuculuğunu sürdürmekte ve etrafa yaymaktadır. İdeolojik ve siyaset anlayışı olarak, laik ve demokratik cumhuriyete kapalıdır. Bu zihniyet ve siyasi anlayış aşılmadan, GAP etrafında daha da gelişmiş bir tutuculuk ortaya çıkar. Bunun doğuracağı sonuçlar, PKK örneğinden daha az önemli olmayacaktır.

Öncelikle ideolojik kimlik savaşımı yürütülmelidir. Zihniyet devrimi en başta gelen görev olmalıdır. Bunun önemi, töre cinayetlerinde açığa çıkmaktadır. Bir kadının en doğal hakkı olması gereken davranışı, ailece ölümle kararlaştırılıyorsa, orada çok tehlikeli bir durum var demektir. Sadece özgürlükten ve yaşam hakkından yoksunluk açısından değil, tüm topluma yaydığı ağır tutucu iklim nedeniyle, bölgenin potansiyelini hayata geçirmekten alıkoyuyor. Dağdaki binlerce eşkıyadan daha tehlikeli bir durumda bırakıyor. Tutuculuk bu gücünü şüphesiz binlerce yıl süren egemen ve sömürücü sınıf gerçeğinden alıyor. Yeni gelişecek kapitalist ilişkiler, çözme etkisi yaratmaktan çok, daha da pekiştirme temelinde kullanılacaktır. Bu yönlü tarihsel tecrübe büyük güç veriyor.

Bölgeye ideolojik düzeyde yapılacak müdahale, demokratik ölçüler içinde olmalı, bölge bir nevi rönesanstan geçirilmelidir. Urfa için hiçbir şey demokratikleşmeden daha değerli değildir. GAP kadar bir demokratikleştirme projesine ihtiyaç vardır. Bunun ne eski toplum-

dan gelişecek bir halk hareketiyle, ne de devletten gelişecek müdahalelerle yürütülemeyeceği öncelikle bilinmelidir. Devlet ve toplum şüphesiz boş durmayacaklar, gelişmelerdeki rollerini oynayacaklardır. Ama en gerekli olan, kapsamlı bir sivil toplum projesidir. Devlet ve toplum karşısında, ama çatışmadan, imkan olursa yardımlaşarak, özgürce geliştirilecek sivil toplum kuruluşları, demokratik devrim rolünü başarıyla yerine getirebilirler. Her alanda ve ihtiyaca göre kurulmuş sivil toplum örgütleri tutucu zihniyeti kıracaktır. Bu başarıldığında, özgürlüğe en çok susamış beyinlerin aydınlık hareketi büyük ivme kazanacaktır.

Aslında bölge halkının zihniyet yapısındaki güçlü anaerkil düzenden kalma özellikler ve peygamber kültüründen kalma kutsallıklar demokratikleşmenin çağdaş ölçüleriyle birleştirilirse, tam bir aydınlanma devrimi gerçekleşir. Bu birleştirme ahlakı da etkileyeceğinden, özgür davranış gücüne atılım şansını verecektir. Bunun için yeterli ve doğru tarih bilinci, bilimsellik, diyalektik felsefe ve bireysellik konusunda eğitim büyük önem taşımaktadır. Eğitim amaçlı birçok dernekleşme kurulmalıdır. Halk için sanat konusunda da bir hamle gereklidir. Mevcut sanatın yozlaştırıcı ve uyuşturucu etkisi kırılmadan, zihnin ve ruhun özgürleşmesi ve aydınlanması mümkün olamaz. Yöre tarihi, sanatın ve toplumun tüm alt ve üst yapıları konusunda bir tartışmada epey yararlı sonuçlar verir. Zihniyet konusunda, aslında yenilenmiş bir İbrahimi hamleye ihtiyaç vardır. Şimdiki putlar daha çoktur ve daha sıkı oturtulmuşlardır. Kafaları ve yürekleri felç etmişlerdir. Dolayısıyla Hz. İbrahim kişiliğiyle baltayı (manevi, düşünsel) güçlü vurmalıyız. Gerçek din saygısı ve kutsal değerlere bağlılık, böylesi bir hamleyle karşılık vermeyi gerektirir. Yeni putları kırma devrimi, Urfa için gerçek bir rönesans olacaktır.

Siyasetin demokratikleştirilmesi, ikinci önemli adım değerindedir. Özellikle demokratik bir partileşme hareketine büyük ihtiyaç vardır. İlkeli, yeterli kadro gücüne sahip, demokratikleşmeye tutkulu, inancı ve bilinci olan bir örgütle sivil topluma öncülük yapılabilir. Kurulacak insan hakları, kadın özgürlük evleri, gençlik dernekleri demokratikleşmenin önünü açabilecektir. Bu kurumlarda demokratik bilinç ve kurumlaşmanın önemine büyük değer verenler görev almalıdır. İnancı ve çabası yeterli olmayanlarla bu işler yürütülemez. Hiçbir çalışma, Urfa ve civar yöreler için demokratik çalışmalardan daha değerli olamaz.

Ekonomik ve sosyal kuruluşlardan bazıları da önem taşımaktadır. Halk için ucuz sağlık tesisleri, tüketim kooperatifleri, örnek birkaç üretim çiftliği, spor eğitim salonları da olumlu rol oynayabilecek kurumlardır. Özellikle insan hakları hukuku alanında, tüm köy ve mahallelere kadar yayılmış hukuk temsilciliklerine ihtiyaç vardır. En az tarih bilinci kadar, hukuk bilincine yol açacak bir çalışma hayatidir. Daha da açımlanabilecek bu ve benzeri sivil toplum kuruluşları, devlet ve toplumu da zorlayarak, geride kalmamak için adım atmaya zorlayacaktır. Bu yönlü bir sivil toplum hareketi başarılırsa, Urfa kendi tarihinde gerçek bir aydınlanmaya ve demokratik yönetime en büyük katkıyı yapabilecektir. Gelişen teknik alt yapıyla birlikte, bu ideolojik ve sivil toplum yapılanmaları, Urfa'yı ekonomik, sosyal ve siyasal yönde öncü bir güç haline getirebilir. Zengin ve verimli toprak yapısıyla büyük bir zenginliğe yol açılır. İşsizlik, yoksulluk, hastalıklar kader olmaktan çıkar. Orta boy bir Avrupa veya Ortadoğu ülkesi kadar bir rolün sahibi olur. ***Demokratik Ortadoğu*** 'nun her etnik grubundan kültürün bir çiçek gibi açtığı, derin bir hoşgörüyle birbirine yaklaştığı demokratik bir Urfa, insanlık adına da büyük bir kazanımdır. Bu temelde peygamberlerin kutsallıklarına doğru bir anlam verilmiş ve gerçekten bir cazibe merkezi, ikinci bir hac yeri haline gelinmiş olacaktır. Demokratik Ortadoğu'nun en çok güç veren demokratik Urfa dönemi başlamış olacaktır.

Büyük acıların diyarından, kendimin ve PKK 'nin yaşadığı en kahredici olaylardan çıkardığım dersler, Urfa Davası, yargılanması ve hükmü hakkında vardığım sonuçlar bunlardır.

Tarihin hükmünün beraat, ülkemin ve halkımın kaderinin demokratik zafer olacağına dair inancım kesindir.

10 Temmuz 2001
Abdullah ÖCALAN
İmralı

Hz. İbrahim geleneğini güncelleştirmek hangi anlama gelir?

Urfa yöresi genelde peygamberler, özelde Hz. İbrahim geleneğinin doğduğu mekan olarak kutsanır. Bu olgunun altındaki temel neden, tarım, göçebelik ve ilk defa şehir toplumunun iç içe, en yoğun ve en verimli biçimde bu coğrafya parçasında gerçekleşmiş olmasıdır. Urfa, neolitik çağın merkezi durumundadır. Çevre yöreleri de dahil ettiğimizde, halen yüksek topraklık tepeler halinde yüzlerce neolitik yerleşim merkezinin araştırılınadan durması da bu gerçekliği kanıtlamaktadır. Dicle, Fırat ve Toroslar arasındaki coğrafyanın en verimli alanını Urfa ovaları teşkil etmektedir. Bu verimlilik dünya çapındadır ve bu özelliği halen devam etmektedir. Bununla bağlantılı olarak, göçebelik, dağ ve ova arasında çok gelişmiş diğer bir toplum yapısını oluşturmaktadır. Yerleşik köy ve göçebelik, tarihin en eski döneminden beri iç içedir. Yaklaşık M.Ö 10000 yıllarına kadar uzanmaktadır.

Urfa'nın şehir olarak kurulması, bir Sümer kolonisi biçimindedir. 'Ur' kelimesi, Sümerce, 'tepelik alanda kurulu şehir' anlamına gelmektedir. Aşağı Mezopotamya'nın dışında ilk Sümer kolonileri Urfa yöresinde oluşturulmaktadır. Urfa merkez olmak üzere Harran, Samsat ve Kargamış bölgeyi çerçevelemektedir. M.Ö 2000'lere doğru, Sümerlerin dışında ikinci en önemli merkez Urfa yöresi olmaktadır. Temel yayılma alanıdır. Çevre ve koloni olarak, Sümer şehir krallıklarına bağlanmaktadır. Etnik yapının farklılığı, Sümer egemenliğine karşı bir direnişi kaçınılmaz kılmaktadır. Kaldı ki, Sümer uygarlığı sınıflı toplumun ilk defa geliştiği ve çevreye doğru

dalga dalga yayıldığı bir uygarlıktır. Tarım ve göçebe toplumun eşitlikçi ve özgür yapısı, bu sınıflaşmaya kolay kolay boyun eğmeyecektir. Fakat şehirleşmenin ilerici karakteri, uzun vadede de egemen olmasını kaçınılmaz kılacaktır. Dolayısıyla Sümerlerin ilk sömürgeleştirme deneyimleri M.Ö 2000'lerden itibaren sert direnmeleri de beraberinde getirecektir.

Bölgede tarım toplumunu gerçekleştiren Aryen ('ar', Sümerce 'saban') topluluklarla göçebe Semitik topluluklar iç içe ve karşı karşıyadır. Aralarında yoğun ticari ilişkiler gelişmektedir. Aryenler daha çok bölgenin kuzey, doğu ve batısını teşkil ederken, Semitikler güneyinde dolaşmaktadırlar. Urfa şehri tam ortalarında kurulmuştur. Bu niteliğini şimdi de korumaktadır. O halde Urfa şehir ve yöre olarak, M.Ö 2000'lerde tarım, ticaret, zanaat ve hayvancılık açısından ideal bir konuma ulaşmış bulunmaktadır. Aşağı Mezopotamya'dan sonra ikinci en büyük metropol durumuna gelmiştir. Son derece canlı, değişime açık, köy, şehir ve göçebe toplumunu iç içe barındıran, temel iki halk grubunun, Aryenlerin ve Semitiklerin birlikte yaşadıkları bir coğrafya, bir yeni ülke konumundadır. Bu özellikler çok önemlidir ve kendi özgür kültürünü yaratmak durumundadır. Bunda çok gecikmeyecektir. Daha çok Sümer koloni yönetimine karşı savunma temelinde gelişecek bu kültür direnişçi, yerel ve farklı etnik özellikler taşıyacaktır. Nitekim Hz. İbrahim geleneği, yani kültürü, bu özellikleri çarpıcı bir biçimde yansıtmaktadır.

Hz. İbrahim kültürü, Sümer şehir kralları olan Nemrutlara karşı direnişi ve farklılığı temsil etmektedir. Meşhur put kırma ve ateşe atma öyküleri, bu direnişin sembolik anlatımıdır. Gerçeklik çok daha karmaşık ve uzun sürelidir; günümüze kadar uzanmaktadır. Bu kültür, özünde katı köleci ve kendilerini tanrı-kral ilan eden Sümer yöneticilerine karşı, yöre halk kabilelerinin köleci sömürgenliğe karşı direnen, daha insancıl ve çıkarlarıyla uyumlu bir tanrı inancını esas almakta; insanların, dolayısıyla kralların tanrı olamayacağı inancına dayanmaktadır. Bu dönemde kabile totemliğinden, yücelen tanrı düşüncesine yeni yeni geçilmektedir. Bunda Sümer mitolojisinin etkisi de önemlidir. Eski ilkel totemcilik, yani her kabilenin ve hatta ailenin birer tanrısı anlayışından uzaklaşmak ve benzer tüm kabilelerin tek tanrısı olarak "El"e, yani yücelik tanrısına geçiş yapmak, çıkarlarına daha uygun ve birliğe çok daha iyi hizmet edecek bir gelişimdir. Hz. İbrahim adına izafe edilen tevhid, yani tek tanrılı din anlayışı bu süreci

ifade etmektedir. Genelde peygamberlik kurumu, dinsel reform anlamını içermektedir. O tarihlerde bu çok büyük anlamı olan bir dinsel reform, hatta devrim demektir. Peygamberlik, bu durumda hem Sümer tanrı-kral kültürüne, hem de eski kabile totemci din anlayışına karşı, sonuçları tarihte çok büyük etkide bulunacak yeni kültürü ve dini oluşturan kurum anlamına gelmektedir. Urfa yöresinin bu kurumlaşmaya merkezlik etmesi, taşıdığı özellikler nedeniyle kaçınılmaz olmaktadır. Kutsal Peygamberler Diyarı Urfa'nın tarihsel derinliği, bu gerçeklere kadar inmektedir. Daha sonra gelişen inkar ve lanetlilik durumları, diyalektik gelişmenin diğer zıt kutbunu teşkil etmektedir.

Peygamberlik kültürü, sanıldığının tersine, Arabistan'dan gelmemektedir. Urfa ve çevre yörenin, Sümer ve neolitik inanç kurumlarını reformdan geçirerek ve dönüştürerek, M.Ö 2000'lerden itibaren her tarafa, bu arada Arabistan yarımadasına da yayması bir tarihsel gerçekliktir. Urfa'nın peygamberler diyarı olması bu anlamdadır. Bu, dönemine göre bir nevi rönesans demektir. Kula, putlara tapmak yerine, dönemine göre daha eşitlikçi ve özgürlük yanı olan tanrıya bağlanmakla, tarihsel anlamı büyük ileri bir adım atılmaktadır. Yeni bir dönem açılmaktadır. Yörede yalnız İbrahim değil, İdris, Eyüp, Yunus ve Nuh çok daha önceden bu geleneği oluşturan adımları teşkil etmektedirler. Bunlar daha çok Sümer-Babil-Asur köleliğine karşı halkın bilge kişilikleri anlamını da taşımaktadır. Dönemine göre sınıf mücadelesi yürütmekte, bağlı oldukları etnik kabilelerin özgürlüğünü temsil etmektedirler. Tarihi aşamalardan bahsedilebilir. Hz. İbrahim, geleneğin en büyük atası olmakla, sürecin belirginleştiği ve etkili olmaya başladığı aşamayı göstermekte; direnişin etkili ve başarılı olduğunu ifade etmektedir.

İnsanlığın belleğinde bu kadar yer tutması, insan onuruna kazandırdığı önem ve katkısından ötürüdür. Daha önceleri ancak tanrı-krallar ve mutlak köleleşmiş bir insanlık anlayışı geçerlidir. Bu zihniyeti ve tutsaklığı kırmak, dönemin en büyük devrimsel adımıdır. Put kırılması, aslında tarihte eşi görülmemiş bir köleci sisteme ilk defa etkili ve başarılı bir darbenin vurulması ve bunun süreklileştirilmesi demektir. Peygamberlik, bu sürecin geleneği veya kurumsal ifadesi olmaktadır. Daha sonraki adımlar, tektanrılı dini yüceleştirmeye, niteliklerini geliştirmeye ve yerelleştirmeye yönelik olacaktır. Her kültürde yaşanan bir süreç, İbrahimi gelenekte de yaşanmaktadır. İbrahim'in Kenan ellerine, şimdiki İsrail ve Filistin'e gitmesi,

hem artan baskılar hem de önemi gittikçe artan ticaret nedeniyledir. M.Ö 1700'lerde yaşandığı sanılan bu süreçle birlikte, peygamberlik Arabistan'a yayılmaktadır. Birçok Aryen, Horrit ve Semitik kökenli Amorit kabileleri benzer bir hareketlilik içindedir. Mısır'la Sümer uygarlık merkezleri arasında ticaret yapmakta, fırsat bulduklarında küçük beylikler oluşturmaktadır. Bu durum yerel önderlere ve ideolojiye ihtiyaç göstermektedir. En genel ihtiyaç temini, "El" ile ifade edilen ve tek tanrılı din olmaya doğru giden yeni ideolojik kimlikle giderilmektedir.

Hz. İbrahim'in önderlik ettiği kabileler, 400 yıla yakın bir süreç içinde Mısır'a kadar gitmekte; yoksul İbranili (İbrani kelimesi, Abiru, 'çölün tozlu adamı' anlamından doğmaktadır; Mısır dilinde 'kirli, tozlu adamlar' demek oluyor) işçiler olarak yerleşmeye çalışmaktadırlar. Artan sıkıntıları ve bir isyana yardımcı olmaları nedeniyle, M.Ö 1300'lerin sonlarında Hz. Musa önderliğinde tarihi Mısır çıkışını gerçekleştirmektedirler. 40 yıl sürdüğü tahmin edilen bu çıkış, bugünkü İsrail'e yerleşimle sonuçlanmaktadır. Yerel kabilelerle bugünkü gibi şiddetli bir çatışma içinde bu yerleşim gerçekleşmektedir. Musa, tek tanrılı din geleneğini önemli ve meşhur olan On Emir'le yeni bir aşamaya getirmektedir. Davut ve Süleyman, M.Ö 1000'lerde bu geleneği ilk defa bir krallığa kavuşturmaktadır. Hz. Musa, tek tanrılı dini ilk defa millileştirmeyi de başaran kişi, peygamber rolündedir. Yahudi kavmini bu dini gelenek temelinde birleştirmektedir. Kabilelerin dağınık ve kolay kolay merkezileşmeye gelmeyen yapılarını, yüceltilen en büyük "El" olan "Yehuda" tanrısıyla korkutup yeniden hizaya getirmektedir.

Bu eylem de tarihte büyük sonuçlar yaratacaktır. Özellikle ***Kudüs*** etrafında, Urfa'dan sonra ikinci bir peygamberlik merkezi geliştirilecektir. Kendisi de kutsallık anlamına gelen Kudüs kenti, özünü Urfa kültüründen almaktadır. Ama dönüşümü yaşayarak yerleşme başarısını göstermektedir. İlk krallığın oluşması, ezen-ezilen ayrımını beraberinde getirmektedir. Bir kesim Yahudi zenginleşip resmi kahinliğe ulaşırken, yoksul kesim dışlanmakta ve sürekli muhalif tarikatları oluşturmaya zorlanmaktadır. Hz. İsa bu süreçte yoksulları temsil eden Esseni tarikatından etkilenmekte ve Hz. Yahya'nın kutsamasıyla bilinen hamlesini gerçekleştirmektedir. Milat, doğuş anlamına gelen bu süreç, aslında tek dinler tarihinde kabile ve kavim aşamasından evrensel aşamaya sıçrayışı ifade etmektedir.

Hz. İsa, dinler tarihinde ilk defa kabile, kavim ve sınıf ayırımı yapmadan, üçlü tanrı anlayışıyla yeni bir dönemi müjdelemektedir. Daha çok ezilen yoksul kesimlerde yankı bulmaktadır. Grek felsefesiyle Roma siyasal birliği, bunun için gerekli maddi ve düşünsel ortamı çoktan yaratmışlardır. Objektif olarak Hz. İsa sembol kılınarak, Hıristiyanlık bu üç kaynaktan beslenip yeni din olarak büyük gelişme sağlayacaktır. Bu denli etkili olunması, bu elverişli koşullardan ileri gelmektedir. Dünya tarihini en çok etkileyen bir hamle olmaktadır. İnsanlığın vicdanının oluşmasında İsa'nın yeri büyüktür. Çarmıha gerilmeden önce Urfa'ya çağrıldığı bilinmektedir. Fakat O, resmi Yahudi kahinlerinin sahteliklerini açığa çıkarmak için, bile bile Kudüs'e yürüyecektir. Bu yürüyüş olmasaydı, tarihin seyrinin bambaşka olacağı rahatlıkla söylenebilir. İsa dininin temel özü, vicdanla ilgilidir. Ezilen ve acı içinde olan insanlığı unutmamayı, onları bir araya getirmeyi ve özgürlüğe kavuşturmayı amaçlamaktadır. M.Ö 400 yıllarında Bizans'ın resmi inancı ve dini haline geldikten sonra, Hıristiyanlık tersine bir anlam kazanacak ve ezilenleri devlete bağlı kılmaya hizmet edecektir. İlericiliği giderek daha uzak köşelere kayarken, uygarlık devlet merkezlerinde gericiliğe düşecektir.

Urfa kaynaklı İbrahim geleneğinin üçüncü büyük yerelleşme ve dönüşüm adımı, Arabistan'ın daha iç kesimlerinde, ***Mekke*** ve civarında atılacaktır. Hz. Muhammed'in attığı bu adım, tek tanrılı geleneğin ilk iki biçiminin, Yahudilik ve Hıristiyanlığın sıkı bir reformdan geçirilmesiyle gerçekleştirilecektir. Kutsallığın üçüncü sahası Mekke ve civarında oluşmaktadır. Daha önceleri Mekke ve tapınağı olan Kabe, 360 puta merkezlik etmektedir. Tek tanrılı dinle pek alakaları yoktur. Çok ilkel, totemcilikle karışık bir dini yaşam söz konusudur. Hz. Muhammed'le üçüncü merkez ve yeni bir tarihi dönem başlayacaktır. Hz. Muhammed, geri kalan tüm Semitik kökenli Arap kabilelerini, geliştirdiği 'tek ve şirk kabul etmez Allah' kavramı etrafında birleştirmeyi esas almaktadır. Artan ticaret ve çevredeki güçlü Bizans, Sasani ve Habeşistan İmparatorlukları, Arap kabilelerinin birliğini ve güçlenmesini zorunlu kılmaktadır. Yeni ideolojik kimlik olarak İslamiyet, bu ihtiyacın bir ürünüdür.

Allah kavramı, kabile yaşamının dağınık ve merkezileşmeye zıt özelliklerini aşmak, merkezi güce ve etkinliğe ulaşmak için, özenle ve derinliğine geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Hz. Muhammed'in büyük ustalığı veya peygamberliği, bu ihtiyacı görmesinde

ve gidermesinde yatmaktadır. O kadar derin ve hamlecidir ki, feodal çağın en büyük devriminin tarihte eşi görülmemiş bir hızla gerçekleştirilmesine yol açmaktadır. Böylelikle ortaçağ uygarlığına en büyük atılımı yaptırmaktadır.

Hz. Muhammed'in kendisi, peygamberlik çağının sona erdiğini ilan etmekle, akıl çağının güç kazandığını ve insanlığın olgunlaştığını haber vermektedir. Peygamberlik, kurtuluşu daha çok ilahi güçten, dinden bekleyen aşamanın önder kişiliklerini ifade etmektedir. Felsefenin ve bilimin gelişmesi, ilahiyatın önemini ikinci plana düşürmektedir. Dinsel düşünce tarzı daha çok kölelik çağıyla feodal çağın düşünce biçimidir. Felsefenin ortaya çıkması, tarihte bu dönemin aşıldığını kanıtlamaktadır. Hz. Muhammed dinin akli yorumuna en çok dikkat eden peygamberdir. Bu yönüyle dinin zayıf taraflarını iyi bilmektedir. Artık vahiyle insanların tatmin edilemeyeceğini kendi pratiğinin zorluklarından çıkarmaktadır. Bu pratiğiyle dinsel düşüncenin son zirvesidir. Ondan sonra düşüş ve akıl çağıdır.

Ne yazık ki, İslam bilginleri bu gerçeği tespit edememişler; kendisi en büyük din reformcusu olan Hz. Muhammed'in dinindeki reformcu karakteri tespit edip sürekli kılamamışlardır. Tersine, İslam dininde en büyük tutuculuğa yol açmışlardır. Bu yönüyle daha Hz. Muhammed'in vefatıyla başlayan tutuculuk, birkaç yüzyıllık süreç içinde Ortadoğu mezarlığında en köklü gerileme dönemine girmiştir. İnsanlığın yükselen 15 bin yıllık trendi, artık baş aşağı bir gidişe başlamaktadır. M.S 800-1200'lerdeki kargaşadan sonra geriye düşüş, bunalım ve çözülme giderek hız kazanacaktır. Uygarlığın yükselen trendi, Avrupa kıtasında ve deneysel bilimle yeni bir başlangıç yapacaktır.

Genel olarak Mezopotamya'nın, özelinde de Urfa yöresinin tarihi bu çerçeve dahilinde eski kutsallığını yitirecek ve zıttı olan bir lanetliliğe uğrayacaktır. Kutsal Peygamberler Diyarı, artık karanlığın ve cüceleşmenin dönemine girmiştir. Acı, ama gerçek olan bir yozlaşma ve gerileme tarihi, kadermişçesine ağlarını örmektedir. Dünya uygarlığına en büyük katkıyı yapmış topraklar ve kültür, yeni sahipleri tarafından peş peşe ihanete uğramaktadır.

Birinci ihanet dalgası, Emevi ve Abbasi hanedanlıklarıyla bölgeyi istila etmiştir. İçi boş bir dini dogma ve sonucu belirleyen çıplak zordan başka hiçbir ilkesel değeri olmayan savaş ağalığı, akrep gibi bölgeyi kaplamaktadır. Daha sonraki istila süreçleri, aynı tarzı daha kötü tekrarlamaktan öteye gitmeyecektir. Urfa ve benzeri şehirler, Sü-

mer ve Asur Nemrutlarından bin kat daha beter Nemrutlarla dolacaktır. Putlardan beter kuklalar her tarafı dolduracak; feodal dönem boydan boya ve derinliğine insanlık bilincini karartma ve vicdanını köreltme rolünü oynayacaktır. Artık "Agade'nin Lanetlenmesi" çağının bir benzeri yaşanmaktadır. Ezgiler, ağıtlar, hoyratlar, bilcümle türküler bu lanetliliğin doğurduğu acıları dillendirecek, seslendirecektir. İbrahim geleneği ve kutsallığının başına, inkarın ve lanetliliğin tacı geçirilecektir.

Bu yönüyle feodal hakim kültür, kutsal insanlık kültüründen intikam almaktadır. En çarpıcı kanıt, bir kadının en ufacık özgür yaşam arayışının en ağır suç sayılması, sözde aile meclisi kararıyla daha 15 yaşındaki kız çocuklarının başına vahşetle patlatılmasıdır. Erkekte yoğunlaşmış sözde namus, özde en büyük namussuzluk, en sapık cins özgürlüğünü kendisi için bir hak olarak beller; ama kadında özgürlük arayışı en büyük ceza konusudur. Bu, geneli simgeleyen bir olgudur. Aslında tüm yaşamda bu lanetli gerçeklik yaşanmaktadır. Herkes Urfa'nın acı biberini, türküsünü çözmek ister. Özü bu gerçekliktedir. Bin yıldır bu gerici kabuklanma, 20. yüzyılın kapitalizm örtüsüyle daha da çekilmez kılınmaktadır. Kapitalizmle feodalizmin en kirli bir izdivacıyla, daha da içinden çıkılmaz bir duruma yol açılmak istenmektedir.

Halbuki bu gerici örtü eşelendiğinde, dibinde her zerresinde gerçek bir insanlığın yattığı da fark edilecektir. Madalyonun böyle iki yüzü vardır. Bir yüzünde tüm soy değerlerinin inkarı, yıkılması ve çürümesine dayalı lanetli yapılanmalar, zihniyetler, ruhlar ve kurumlar; diğer yüzünde daha derinde gerçek insanlık değerleri, zihniyet ve ruhuyla peygamber kutsallığında kurumlaşma. Çok zor, acılı, karmaşık, ama gerçek olan kendine özgü bir tarihsel diyalektikle karşı karşıya bulunmaktayız. Çözümlenmesi gereken en temel sorun, bu diyalektik bağlardır. Bunun yolu tektir. O da bütün hassasiyetle bilimsellikten geçmektedir.

PKK, Urfa somutunda belki de derinliğine farkında ve bilincinde olmadan, bunu denemeye kalkışmıştır. Niyetinin özgürlük ve aydınlıktan yana olduğu tartışılmaz bir gerçekliktir. İlk eylemliliğinin cumhuriyet kurumlarına değil, feodal gericilik odaklarına karşın yapılması bunu doğrulamaktadır.

Bu yönüyle PKK'nin çağdaş bir İbrahimi Hareket olduğu söylenebilir mi? Niyet olarak çarpıcı benzerlikler göstermektedir. Lanetli

ortama ve Nemrutçuklara yönelmesi, sadece ulusalcılık ve demokratlık adına değil, insanlık için de ilerici bir adımdır. Bu, cumhuriyetçiliğe ters düşmez. Onun doğal bir gereğidir. Cumhuriyet antifeodal olmak zorundadır. Eğer sahte olarak değerlendirilmek istenmiyorsa, gerçekten laik ve demokratik karakterde ilerlemek istiyorsa, PKK ile Türkiye Cumhuriyeti'nin doğal ittifakına kavuştuğu söylenebilir. 1920'lerde objektif olarak ve inançla kurulan Kürt-Türk ittifakı da Antep, Urfa ve Maraş yöresinde böylesi bir anlama sahiptir. Bu ittifak, çağdaşlığa ve özgürlüğe açık bir kardeşlik özüne sahiptir. Sonraki isyanlar ve aşırı milliyetçilik nedeniyle, kardeşlik hukukunun işlememesi büyük bir şansızlıktır. Bu, çok önemli bir tarihsel sürecin gelişimden alıkonulmasıdır; feodalizme yeni bir yaşam şansıdır.

PKK, bu yönüyle cumhuriyetin özgürlük ve kardeşlik karakterini aramaktadır. Bunu ne kadar bilinç ve siyaset ustalığıyla yapmaya çalıştığı, en çok eleştirilmesi gereken yanıdır. Fakat özünün tümüyle ayrılıkçı olarak görülmesi aşırı bir değerlendirmedir. PKK, özgürlük olmadan birliğin olmayacağını, slogan olarak iliklerine kadar benimsemiştir. Ama onun her şart altında ayrı ve milliyetçi bir Kürt devletini savunduğunu söylemek kesinlikle kabul edilemez. Eksiği ve yanlışı; özgür birlikteliğe uygun bir örgütlenme ve eylemliliği, doğru bir çizgi altında ustalıkla geliştirmemesidir. Bunun olanakları vardı. Şiddete, hele hele meşru savunmayı aşan şiddete hiç başvurmadan, bu doğru yolda demokratik ve laik bir cumhuriyet için belki de en büyük hizmeti yapabilecek en ciddi harekettir. PKK ancak bu noktada suçlanıp eleştirilebilir. Yoksa niyet, çaba ve fedakarlık olarak, 20. yüzyılın Urfa ve benzer yöreleri için gerçek bir kutsallık hareketi olmaya aday olguların başında gelmektedir.

PKK adına genel savunmada dile getirdiğim hususları tekrarlamayı gereksiz buluyorum. Bunların Urfa için de geçerli olduğunu belirtmekle yetineceğim.

PKK ve Urfa yöresi açısından daha büyük önem taşıyan, 21. yüzyılın güncelleşmiş bir İbrahimi kutsallığına başlangıç yapılıp yapılamayacağıdır. PKK'nin yaşadığı dönüşümün bu görev için gerekli bilinci ve vicdanı oluşturup oluşturamadığı daha büyük önem taşımaktadır. PKK'nin eski kimliği ve adıyla bölgede bu dönüşümü bir kez daha sergileyemeyeceğini, bunun tarihi açıdan da anlamlı olmadığını rahatlıkla belirtmeliyim. Aynı rahatlıkla şunu da belirtmeliyim ki, TC de eski feodal ittifak anlayışıyla bölgede kendini meşrulaştıra-

maz. Cumhuriyet ancak 1920'lerdeki gönüllü birlikle gerçekleştirilmiş ortak ulusal kurtuluşa dönüş ruhuyla ve demokratik cumhuriyete çağdaş işlerlik kazandırmasıyla bu meşruiyeti sağlayabilir. Feodal yapıyı 21. yüzyıla taşırarak ve kültürel varlığa ifade yasağıyla, ancak ayrılıkçılığa zemin hazırlanabilir. Güçlü birlikler, ortak çıkar ve özgürlükten geçer. Bu gerçeklik, son çeyrek asrın acılarından kardeşçe bir birlik doğurabilir. Karşılıklı şiddet, kuşku ve inkarcılık, ortamı zehirlemekten ve yeni şiddet dalgalarına yol açmaktan öteye sonuç vermez.

Ortadoğu ve Türkiye genelinde olduğu gibi, en önemli yörelerden biri olan Urfa çevresi de, ancak demokratik uygarlık ölçütlerini benimseyerek, kendi geçmişini bu ölçütlerle canlandırıp yeniden ve özgürce doğuş sürecine girebilir. Geneldeki demokratikleşmeyle sıkı bir bağ içinde hareket edildiğinde, tarihe yaraşır bir rolün sahibi olabilir. Fırat'ın ovalara akıtılması, yeni uygarlık hamlesi için güçlü bir maddi zemin oluşturmaktadır. Daha şimdiden en gelişmiş teknolojiyle tanışma, demokratik uygarlık yolunda büyük bir adımı ifade etmektedir. Gelişmenin önündeki en önemli engel, feodal zihniyet ve kurumlarla cumhuriyetin demokratik ve laik işleyişe tam anlamıyla kavuşmamış olmasıdır.

Önümüzdeki dönemde PKK etkisi kendini yenilerken, bunu ancak bu eksiklikler ve yanlışlıkları aşarak gerçekleştirebilir. PKK kendisini yasal demokratik bir kurumlaşmaya uyarlamak durumundadır. Çok kapsamlı bir sivil toplum projesiyle, hem barış hem demokratikleşmeye en önemli katkıda bulunabilir.

Urfa ve yöresi için, sivil toplum projeleri hayati öneme sahiptir. Klasik toplum ve devlet anlayışlarıyla ilerleme şurada kalsın, ancak geriliğe ve tutuculuğa hizmet edilebilir. İster toplum tümüyle devletin emrine girsin, ister tersine devlet her şeyiyle toplumun hizmetine girsin, bu tarz fazla ilerleme ve dönüşüm imkanı vermeyecektir. Çünkü bireysel inisiyatiften yoksun ve çağdaş sivil toplum kuruluşlarına dayanmayan bu yöntem yaratıcı değildir. Rantçı tarz bir siyasi anlayışı hep devrede tutar. Rantçılık, zaten üretkenliğin ve yaratıcılığın zıddıdır. Tüm alternatif toplumsal alanlarda özgün bir program etrafında örgütlenmiş ve doğru bir çalışma anlayışıyla hareket eden çok sayıda koordineli sivil toplum kuruluşu, bölgeyi demokratikleşme sürecine sokabilir. GAP için gerekli olan maddi kalkınma, ancak böylesi bir demokrasi projesiyle gerçek anlamına kavuşabilir.

Demokrasiyle maddi kalkınma etle tırnak gibi birbirine bağlı olup, birlikte gelişirlerse daha sağlıklı sonuçlara yol açabileceklerdir.

O halde bir kez daha Urfa'nın Hz. İbrahim dönemine dönüp baktığımızda, günümüzde ne görmekteyiz?

Hz. İbrahim'in Kenan illerine yönelişi büyük bir tarihsel gelişmeye başlangıç olabilmiştir. Peygamberlik kültürüne tek tanrılı dini ve Allah'a dayalı inanç ve ahlak dünyasını doğurabilmiştir. Bu temelde tüm insanlık tarihi etkilenmiştir. Urfa ve yöresinde doğan insanlık, gerçekten buna layık olduğunu evrenselleşerek kanıtlamıştır. Şimdi en gerilerde lanete uğramış olarak durmakta ve yeni bir rönesansla, doğuşla karşı karşıya bulunmaktadır. PKK, cumhuriyetin yerine getiremediği görevleri üstlenerek bu rolü oynamak istedi. Ancak tam başardığı söylenemez. Başarı, ancak laik ve demokratik cumhuriyet ilkelerine gerçekten işlerlik kazandırılırsa ve barış içinde kardeşlik ruhuyla hareket edilirse gelecek, ortaklaşa bir çabayla yaratılacaktır. Birinci ve asli ittifak, bu çerçevede ve 1920'lerin taze anılarına içten bağlılıkla, Türk ve Kürt halkı arasında bir kez daha gerçekleştirilmek durumundadır. Özgür birlikteliğe dayanan, kültürel varlıkların ifade özgürlüğünü esas alan bir ittifak. Asli ve sonuç belirleyici ittifak budur.

Uluslararası alanın ilgisi de bölge için her geçen gün artmaktadır. Bunu tümüyle sömürgeci amaçlarla yorumlamak yanlış olduğu gibi, Sümer döneminden beri bir koloniciliğin sürekli gelişim halinde olduğu da asla unutulamaz. Uluslararası ilgiyi ancak demokratik uygarlık değerleriyle ölçerek kabul etmek, dayanışma ve ortaklık içine girmek en doğrusu olacaktır. Urfa ve komşu yörelerinin, uluslar üstü bir uygarlığın merkezi olabileceğini bu yolla kanıtlamak, tarihine yaraşır bir yüceliktir; uygarlık doğuran bölgenin mirasına bu amaçla yeniden sahip çıkmaktır; yeni uygarlıksal çıkışa yol açacak ve kendi zemininde bir kez daha tüm Ortadoğu'yu etkileyecek gelişmeleri hızlandırmak üzere tetiğe basınayı başarıyla yapmaktır.

Yine Hz. İbrahim'le başlayan İbrani kabileleriyle diğer Semitik kabileler arasındaki çatışma, günümüzde Arap-İsrail çatışması biçiminde sürmektedir. Taraflar bir türlü barışamıyorlar. Bunun nedeni Hz. İbrahim'in dininden, onun özünden uzak kalmalarıdır. Urfa ve yöresi, bu tarihi anlaşmazlığı çözmede de rol oynayabilir. İnsanlık sorunları, onları doğuran beşik koşullarında daha anlamlı çözümlere kavuşabilir. Arapların ve İsrail'in eskiden beri bölge üzerinde hak iddiaları da eksik olmamıştır. Halen Harran Araplığı bir gerçektir. İsra-

il, GAP yoluyla ve dünya teknolojisini ve mali sermayesini arkasına alarak, yavaş yavaş üslenmekte ve alana yerleşmektedir. Arap sermayesi de benzer bir yaklaşın içindedir. İkisinin de içte güçlü müttefikleri vardır. Bunların aracılığını kullanmaktadırlar. Ama bunların Sümer tarzı bir kolonileştirme çabasının anlamsız olduğunu şimdiden bilmeleri gerekir. Bölge halkının yoksul ve yaralı olması, onları boşuna yanlış hayallere kaptırmasın. Doğrusu, tüm halklar ve kültürler arasında barış ve hoşgörüyü esas alan, Ortadoğu'da demokratik ölçülerle sorunlara çözüm arayan bir yola girmeleri, bu anlayış temelinde bölgeye gelmeleridir.

Bölgede Asur ve Ermeni halkının da büyük emeği geçmiştir. Onların ilgisine de büyük bir saygıyla karşılık verilmelidir. Urfa kültüründe Asuriler ve Ermenilerin silinmez izleri vardır. O halde tüm bu asli öğelere dayalı bir enternasyonal, hatta uluslar üstü demokratik uygarlık dayanışması hem çağın mükemmel yakalanışını sağlayabilir; hem de neolitik tarım toplumundan beri kaybedilen ilkel demokrasiyi yeniden kaynaştırarak, üst düzeyde yeni uygarlığın en önemli bir sentez parçası haline getirebilir. Bir kez daha bu yolla Hz. İbrahim geleneği çağdaş ölçüler içinde evrenselleşebilir ve insanlığın ortak hazinesine dönüşebilir. Yeni Urfa, yeni Ortadoğu bu temelde tarihi rolüne yaraşır bir konuma ulaşabilir.

Sonuç olarak, peygamberlik kültürü ve kurucu atası sayılan Hz. İbrahim geleneği çağdaş yorum ve uygulamaları gerektirmekte ve önemli kılmaktadır. Urfa ve yöresinin insanlık tarihi içindeki yeri ve gelişimi doğru ortaya kondukça, günümüzü de daha aydınlıklı değerlendirme imkanı doğmaktadır. Tarih doğru çözümlenmedikçe, geleceğe ilişkin anlamlı perspektifler çizmek de mümkün olmamaktadır.

Bölgede halen çok değer verilen kutsallık kültürü ve bunun bir parçası olarak peygamberlik ve İbrahimi gelenekler, kaynağı tarihte ilk defa gerçekleşen tarım devrimine kadar geriye gitmektedir. Bölgede bu dönemin derin izleri bulunmakta ve yaşanmaktadır. Kutsallık, bu gerçekliğin zihniyet ve ruhsal dünyaya yansımasıdır. Özünde bitki ve hayvan yetiştiriciliğinin, böylece ilk defa zengin gıda kaynağına kavuşmanın duygu ve düşüncelerini ifade etmektedir. Bu temelde bir mitoloji ve dinsel düşünceye, ahlaki davranışa yol açmaktadır.

Artı-ürün üzerine kurulan ilk sınıflı toplum olan Sümer hakimiyeti kolonicilik biçiminde gelişince, bölge halkının tepkisi, tarihe derin izler bırakan peygamberlik tarzı bir direniş ve kurumlaşmayla bir ce-

vap geliştirmek olmuştur. Daha sonraki gelişmeler bu tarihsel diyalektikle yürüyecektir. Sümerlerle başlayan ve günümüzde de devam eden kolonileştirme yaklaşımları, özünde kutsallık kültürüyle çelişmektedir. Birisi emeğe, alın terine, derin ve anlamlı insanlık dayanışması ve kardeşliğine dayanırken, diğeri el koymaya, egemenliğe ve baskıya dayanmaktadır. Tarih en derin gelişim yataklarından birini bu çelişkiden yola çıkarak çizmeye çalışmıştır. Günümüzde bu tam bir tıkanma ve çözümsüzlükle sonuçlanmıştır. Yaşam adına kıvranma, büyük bir zihinsel ve ruhsal gerilik, yozlaşma ve deformasyon yaşanmaktadır.

Bu gerçeklik yeniden doğuşu, rönesansı zorunlu kılmaktadır. Çağdaş demokratik uygarlık bölgeye yansımış olmaktan uzaktır. Dıştan gelen etkiler, özellikle GAP'la birlikte Sümer koloniciliğinin çağdaş bir tekrarlanmasından başka bir anlam ifade etmemektedir. Kendi aralarında yoğun bir çatışmayı yaşayan, aynı Semitik kökene dayalı Arap ve İsrail sermayesi, tarihte olduğu gibi yine bölgeyi yeniden fethetmeye çalışmakta; güçlü işbirlikçileri yoluyla adım adım ilerlemektedir.

Bölgenin askeri ve siyasi egemen gücü olarak Türk burjuvazisi, henüz ekonomik tekelini istediği gibi kuramamıştır. Geniş bir dış müttefikler ağıyla bu ekonomik sistemi geliştirmeye çalışmaktadır. Bölgenin 15 bin yıllık emektar halkı olan Kürtler tümüyle devre dışı bırakılmaktadır. Halbuki Kürtler temel etnik, sosyal, kültürel ve ekonomik güçtür. Onlara rağmen, çağdaş bir sömürgeciliğin bile yürütülemeyeceği çok iyi bilinmelidir. Mevcut büyük bilinç geriliği, çarpıklığı ve örgütsüzlük kimseyi yanıltmamalıdır. Yine sahte dincilik ve tarikatlaşmalar hızla çözülmek durumunda olup, sömürgeci cephenin uzun süre dayanabileceği kurumlar olmaktan uzaktır.

Kürt ve Türk halkının bölgede yaklaşık bin yıllık bir iç içeliği de diğer bir gerçektir. Daha çok gönüllülüğe ve özgür birlikteliğe dayanan bu iç içe yaşam, 1920'lerdeki antiemperyalist ulusal kurtuluş hamlesine önemli bir katkıda bulunmuştur. Ortadoğu'nun ilk ve derin devrimci adımlarından biri olarak cumhuriyet ilanı ve kurumlaşması, isyanlar ve feodal kurumlara dayanma nedeniyle beklenen demokratik dönüşüme işlerlik kazandırma gücünü gösterememiştir. Buna verilen tepki, PKK olgusu olmuştur. Acılı bir sürecin yaşanmasına yol açan bu süreç bir ayrılık değil, özgür ve çağdaş bir birliktelik peşindedir.

Urfa PKK Davası'ndan çıkarılması gereken en önemli ders, şiddet ve ayrılığı körükleyen davranışlardan karşılıklı olarak uzak durmak ve gerçekten kardeşçe bir birlikteliğe imkan veren yaklaşımları hızla gündemleştirmektir. Bunun yolu barışçıl ortama yüksek değer biçmek, halkların kültürel varlığına özgür ifade imkanı tanımak ve tüm sorunların çözümünde demokratik uygarlık kriterlerini esas almaktır. Bu yaklaşımın cumhuriyetçiliğin gerçek laik ve demokratik yapısının bir gereği olduğu da açıktır.

PKK başta olmak üzere, tüm Kürt ve Türk halkının bilinçli öğelerine düşen görev, laik ve demokratik bir cumhuriyet için en kapsamlı bir sivil toplum projesine dayalı olarak, çözümleyici bir seçeneği var gücüyle oluşturup hayata geçirmektir. En doğru çözüm yolunun bu olduğuna inanmak kadar, bunun dışına taşan yol ve yöntemlerin ayrılığı, şiddeti, inkarı ve acıları daha da geliştirmekten ve içinden çıkılamaz durumlara yol açmaktan öteye sonuç vermeyeceğini de iyi bilmek gerekir. Her şey doğru çözüm yolunda, geçmişin acılarını özgür bilince ve güce dönüştürerek, umut dolu bir geleceğin yaratılması uğruna, büyük bir demokratik seferberlik ve barış hareketinin oluşturulmasına ve başarılmasına bağlı olmaktadır.

O halde, bölgenin temel sorunu ve çözüm yolunun bu özlü tanımlama çerçevesinde, çağdaş bir Hz. İbrahim yorumu, açıklaması ne anlama gelmektedir?

1- Her şeyden önce tek tanrılı dinlerin, özüne uygun olarak, derinden sorgulanmasını gerektirmektedir. İbrahimi dinler gerçekliğine daha yakınlaşmak ve özgürleşmek içindir. Yoksa tüm egemen ve sömürücü sınıfların çıkarlarını örten bir ideolojik kimliğe bürünmek, İbrahimi dinler anlamına gelmemektedir. Bu temelde camide, kilisede ve havrada ibadet etmek, Hz. Muhammed, İsa ve Musa'ya özde bağlı olmak anlamına da gelmemektedir. Bu peygamberler kendi dönemlerinin en gelişmiş akli yorumunu ve ahlaki davranışını zirveleştiren kişiliklerdir. Onlara gerçekten saygılı ve bağlı olmak, çağımızın en gelişmiş akıl gücüne ve özgür ahlakına değer vermek, bunları esas almak ve gerekeni yapmak anlamına gelmektedir.

2- Bunun için gerçek ibadet, kutsal mekanlarda binlerce yıldır tekrarlanan ve anlamını yitiren hareketleri tekrarlamak değil; bilimselliğe, özgürlüğe ve sanata alabildiğine değer vermek ve yaşamı hem toplumsal hem de bireysel düzlemde bu gerçeklere bağlı olarak düzenlemekten geçmektedir. En büyük ibadet bilimi, özgürlüğü ve

sanatı bireysel ve toplumsal yaşamın her boyutuna egemen kılmaktan geçmektedir.

3- Artık imanın şartları namaz, oruç, kurban, zekat ve kelime-i şahadet gibi klasik ölçülerden çok, bilimde diyalektik felsefeye, ahlakta özgürlük bilinci ve davranışına, sanatta ise güzellik anlayışına ulaşmaya ve gereklerini gönülden yerine getirmeye bağlı olmaktadır. Camide, kilisede ve havrada artık bunun yolunu öğretmek ve önderlik etmek, gerçek çağlarda bu gerçekleri esas almaya dayanmaktadır. Onu anlamsız hareket ve davranışlara boğmak, özüne ters düşmek anlamına gelmektedir.

4- Gerçek ibadet, daha somut ve pratik görevler alanında demokratik uygarlık kriterlerini derinden öğrenmeye ve gereklerini hayata geçirmek için tüm gücünü inançla, ustalıkla kullanmaya çalışmaktır. Artık sabah akşam bir besmele çekmeyi ve kelime-i şahadet getirmeyi, bu doğrultuda herkese düşen görevleri yerine getirmenin ve imanın en temel şartı olduğunu söylemek ve yapmak, gerçek bir İbrahimi dine bağlı olmak anlamına gelmemektedir. İbrahimi dinler, hiçbir zaman anlamını bilmeden ve güncel yaşamla en ileri düzeyde ilişki kurmayı ve kurumlaşmayı başarmadan, imanlı ve ibadetli olunacağını kabul etmemektedir. Güncelin, çağın en derin bilimsel düşünce ve felsefesini öğrenmek, özgür davranışı en kutsal amel bellemek, sanatla yaşamın en güzel ifadelerine ulaşmak, gerçek İbrahimi dinden olmak demektir.

5- Bunun için amel, pratik sahibi olmak, ancak herkesin en azından 3-5 sivil toplum ve çevreyi, tarihi kurtarma projesinde yer almasıyla mümkündür. Barış örgütlenmesinden insan haklarına, demokratik partileşmeden kitle toplantı ve gösterilerine, özgür kadın birliklerinden gençlik, çocuk ve ihtiyar birliklerine, basın-yayın organlarından ekonomik, ticari ve mali birliklere, spordan sanat kuruluşlarına, ilkokuldan akademik eğitime, çevreden tarihi ve kültürü koruma vakıflarına, bilimden tekniğe kadar her alanda herkesin ve grubun gücüne göre en azından 3-5 kurum içinde hareket etmesi, gerçekten amel sahibi olunduğu anlamına gelecektir. Bunların dışında kalmak, amelsiz, dolayısıyla ibadetsiz ve imansız olarak yaşamak ve ölmek anlamına gelecektir.

6- Haram ve helalle yaşamın anlamı değişmiştir. Kendi tarihsel gerçekleriyle çağın bilincinde olmak, dilinin ve kültürünün özgür ifadesine sahip olmak, emeğinin karşılığını sağlamak, bunu sağlayan

toplumsal ve siyasal düzeni esas almak; imanlı, helalli ve kutsal olan bir yaşamın sahibi olmayı mümkün kılar. Bu değerlerin dışında yaşamak, yani tarih ve çağ bilincinden yoksunluk, dil ve kültürel varlığını özgürce yaşayamamak, emeğin karşılığını sağlayamamak, bu hususları mümkün kılacak sosyal ve siyasal düzeni esas almamak; imansız, haramca ve lanetlenmiş bir yaşam içinde mahkum olmak demektir. Gerçek peygamberlik ve İbrahimi gelenek, ancak bu çerçevede haramı ve helali tanımlar, gereklerini yerine getirir. Yoksa hiç anlamını ve hangi çağ için geçerli olduğunu bilmeden, başka bir dilden dua ezberlemek ve ibadet etmek dinin özüne aykırılıktır; kuklacılıkla vicdan sahibi olmayı birbirine karıştırmaktır; küfürlü bir yaşamın batağında yüzmektir.

7- Urfa ve yöresinin sahip çıkılacak gerçek kimliği, bu ana çerçevede ve üç büyük dinin de kutsallığında ifadesini bulmuş yaratıcı emeği, onurlu ve özgür yaşamı, onun güzellik ve barışını, hakikat ve adalet ölçülerini akıl ve vicdanla birlikte yaşamak anlamına gelir. Kelime-i şahadet, namaz, oruç, kurban, her tür hayır işleri, ancak bu tanımın gereklerine göre hareket edilirse imanlı olmayı mümkün kılar; peygamberlerin yolunda olunduğunu kanıtlar. Gerçek cihat, bu yolda büyük uğraş vermekle anlam kazanır. Din adına girişilecek ister resmi ister gayri resmi tarikatlardaki faaliyetler, cehaletten başka bir anlama gelmez. Çağdaş Nemrutlar ve onların her düzeydeki putlarına secde etmekten öteye bir anlam taşımaz. Sadece Allah ile Nemrut kelimesi yer değiştirmiştir. Mevcut biçimiyle Allah adına tapılan değerler, çağlarına göre tam bir Nemrutluğu ifade etmektedir. En büyük cehalet, günümüzde Nemrut gerçekliğine ilahi düzen değeri vermektir. Sümer rahiplerinden daha gerici ve zalimlerle sömürücülerin hizmetinde olan, ama sözde çok dua ve sure ezberleyen, hadisten bahseden, diğer ibadetleri yapan dini zihniyet ve uygulamalar, ancak Nemrutların ve Ebu Cehillerin taifesinden olmayla özdeşleştirilebilir.

Yüzlerce yıldır yürütülen bu cehaletin putlarını, belirlenen çerçevede, yani demokratik uygarlık ölçütlerinde, emeğin ve özgürlüğün tarihine uygun bir biçimde, bilinçle ve meşru savunma eylemliliğiyle parçalamak; gerçek bir İbrahimi kutsallığına bağlı olmak anlamına gelmektedir. Çağdaş Nemrutçuluk ve putları bu anlayışla değerlendirilip gerekleri yerine getirildiğinde, ancak o zaman tüm peygamberlerin ve kutsal kişiliklerin yolunda yüründüğünden bahsedilebilir, ancak o zaman gerçek bir iman ve ahlak sahibi olunabilir.

Hem PKK, hem de Urfa'daki yaşamın önde gelen bir sorumlusu olarak, tarihe karşı özeleştirimi ve çağa karşı savunmamı bu temelde doğru yaptığım inancındayım. Ülkemizde ve bölgede insanlık için yararlı ve gerekli gördüğüm yolu aydınlattığıma, bundan sonra yaşamın daha affedici ve özgür gelişeceğine, emeğin hakkı olan değeri bulacağına, tarihin bu konuda gerçek tanık olacağına dair umudumu dile getiriyor, herkesi üzerine düşeni yapmaya çağırıyor, saygılarımı sunuyorum.

10 Temmuz 2001
Abdullah ÖCALAN
İmralı